ZALKA MIKLÓS

OSTROM

ZALKA MIKLÓS

OSTROM

ZRÍNYI KATONAI KIADÓ / BUDAPEST, 1980

ISBN: 963 326 767 6

Zrínyi Katonai Kiadó
A kiadásért felel: dr. Szabó Egon igazgató
Alföldi Nyomda, 7744.66-14-1
Felelős vezető: Benkő István igazgató
Debrecen, 1980.
Felelős szerkesztő: Eszes Máté
Műszaki vezető: Darvas István
Műszaki szerkesztő: Jordán Gusztáv
A védőborító és kötésterv Kolosvári Bálint munkája
Terjedelem: 24,5 A/5 ív
Példányszám: 12 000
40.(1000) Zi 612-h-8081.

1.

Egon vegyes érzelmekkel nézett a találkozás elé. A parancsot az utolsó pillanatban tudatták vele: őrnagy lett. Indulófélben volt, már előállt a gépkocsi, mégis sebtében felvarratta gallérjára az őrnagyi rangjelzést – úgy gondolta, hatásosabb ebben tálalni a dolgot papának. Az előléptetés feletti öröm háttérbe szorítja a kínos ügyet, vagy legalábbis enyhíti papa várható felháborodását. Egész úton törte a fejét, hogyan adja be papának a keserű pirulát.

Papa úgy fogadta, mintha csak tegnap hagyta volna el a házat. Az őrnagyi rendfokozatát is úgy vette tudomásul, mint magától értetődő dolgot. Aztán mama birtokba vette, és vacsoráig ki sem engedte szerető markából. Egont zavarta, hogy a „német-affér" még hátravan. Bizonyos volt benne: papa tüzet okád, ha meghallja.

A vacsorát az ebédlőben költötték el, hármasban és szótlanul – pontosan úgy, mint békésebb időkben. Vitéz nyirádi Nyáry Gusztáv, nyugállományú altábornagy otthonában is szogorúan ragaszkodott néhány alapelvhez, amelyek betartását mindenekelőtt követelte meg beosztottjaitól. A „magyar ember evés közben nem beszél" – azok közé tartozott, amit még a vacsoravendégeknek is akceptálniuk kellett, s – ismerve az altábornagy természetét, – elöljárói is tiszteletben tartottak a ház asztalánál. A szabály alól az sem jelentett kivételt, hogy a családi hármas másfél esztendő óta először ült együtt: Egon, a kegyelmes úr egyetlen fia és kizárólagos örököse, másfél évi frontszolgálat után első estéjét töltötte szülei körében.

A másfél esztendő az altábornagy műve volt, Egont úgy érte, mint derült égből a villámcsapás. Jól tanult. Főhadnaggyá avatták, s mint évfolyamelső jogot nyert rá, hogy maga válassza ki jövendő szolgálati helyét. Takaros beosztást talált: a honvédelmi miniszter szárnysegédje akart lenni. Úgy vélte, remek hely, valósággal az ő számára teremtették, s papa is minden szempontból megfelelőnek tartja majd. Ezzel szemben papa megjelent az avatáson, teljes vezérőrnagyi – akkor még vezérőrnagyi rendfokozatot viselt – díszben. Joviális arccal hallgatta végig az Akadémia parancsnokának beszédét, amelyben példaképül állította fiát az új tisztek elé: évfolyamelsőként nem valami nyugalmas hátországi helyet halászott ki magának, hanem úgy kérte jövendő beosztását:

„Ahova elöljáróim rendelnek, azzal a tiszteletteljes fenntartással, hogy lehetőleg harcoló alakulathoz." Papa nyájasan mosolygott rá az emelvényről, és ő annyira paff lett, hogy amikor az avatott tisztek nevében válaszolt az Akadémia parancsnokának búcsúztató szavaira, összevissza dadogott. A felét sem mondta el annak, amit kellett volna, végül mentőötlete támadt, s azzal, hogy „. . .ha a beszéd nem is kenyerünk, a harcban majd bizonyságot teszünk a hazának" – kivágta magát, befejezte a szöveget. Az ünnepség után papa odalépett hozzá, vállára tette a kezét: – Örülök a választásodnak, fiam . . . – közölte és atyaian mosolygott, ő pedig ismételten tudomásul vette, hogy papa úgy kezeli, mint egy hitbizományt.

Az altábornagy egyébként büszke volt művére. Vacsora közben eszébe jutott Egon „önálló" választása, és elmosolyodott. A tacskó bizonyára levonta az ügyből a megfelelő konzekvenciákat. Huszonhét esztendős korára őrnagyot gyúrt belőle: katonát, nem irodakukacot. A kölyök hálás lehet. „Még háborúban is szédületes karrier. Különösen egy vesztett háborúban . . ." Remélte, hogy a tacskó értékelni tudja az apai teljesítményt. Futó pillantást vetett a fiára, s úgy találta, túlságosan magabiztosnak látszik. Szertartásos mozdulattal tányérjára helyezte az evőeszközöket, a villáját a kés mellé tolta, jelezve, hogy az étkezést befejezte. Egon nyomban követte példáját, s ettől elmúlt az előbb támadt csöpp kételye.

– A konyakot a dohányzóban fogyasztjuk el, ha nincs kifogása ellene, őrnagy úr.

„Tehát négyszemközti beszélgetés." Egon ültében kissé meghajolt apja felé:

– Megtisztelve érzem magam.

Az altábornagy felállt, bólintott a feleségének.

– Elnézést, asszonyom . . .

Egon kezet csókolt anyjának és apja után ment.

Vitéz nyirádi Nyáry Gusztáv már elhelyezkedett a fotőjben, mindkét karját a fotőj karfáján nyugtatta. A szobában csupán a hangulatlámpa világított. A dohányzóasztalon két pohár és egy üveg konyak állt. Vacsora közben Egon hiúságát kellemesen legyezgette, hogy apja egyenruhába öltözött a tiszteletére. De papa most úgy trónolt a helyén, mintha négyszemközti kihallgatáson fogadná valamelyik tisztjét. Hirtelen villant át rajta, hogy papa nem véletlenül öltött egyenruhát, mint ahogy itthon semmi sem történik ok és megfontolás nélkül, legkevésbé papa „véletlenei". Zavar fogta el, nem tudta eldönteni, kérjen-e engedélyt arra,

hogy helyet foglaljon, vagy egyszerűen üljön le. Papa szigorú, merev tekintettel nézett rá, nem segítette át a kellemetlen pillanaton. Egon elvörösödött. „Elvégre itthon vagyok . . .” Kissé maga felé mozdította a szabad fotőjt, de mielőtt letelepedett volna, mégis megkérdezte:

– Megengedi, apám . . .

– Foglaljon helyet, őrnagy úr – a szavak távolságot tartó ridegségét valamelyest enyhítette a kedélyes gesztus, amellyel az üvegre mutatott, s a mosoly, amellyel a folytatást kísérte: – Azt hiszem, mégiscsak-ön a fiatalabb . . .

Egon összeráncolta homlokát. Jobban szerette volna, ha papa nem humorizál. Engedelmesen töltött. Francia konyak volt, kitűnő márka, ötcsillagos.

Az altábornagy felemelte poharát, szemügyre vette az italt.

– Szép színe van . . . Az utóbbi időben egyre körülményesebb hozzájutni. Néhány üveggel eltettem, ünnepi alkalmakra . . . – Egon felé intett a pohárral: – A hazatérésére, kedves fiam.

Egon felhajtotta a konyakot.

Apja csupán néhány apró kortyot nyelt, kedvtelve ízlelgette az italt, s az asztalra tette a poharat. Pillantása ismét merev-szigorú lett.

– Nos, őrnagy úr?

– Kissé fáradt vagyok, apám. A front . . . Azonkívül személyes kellemetlenségek . . . – mély lélegzetet vett: – Lovagias ügybe keveredtem.

Papa hallgatott. Egont bántotta, hogy nem mutat különösebb érdeklődést. „Legyünk túl rajta . . .” Idegesen felnevetett.

– Amint a mellékelt ábra mutatja, megúsztam, bár talán jobb lett volna, ha én sebesülök meg . . .

Csend volt. Papa, mint valami szobor.

– Ugyanis, egy német tiszttel történt az esetem. Hölgy miatt. Utána nem győztem igazolni, hogy az ügynek nincs politikai háttere. Szerencsére a kamerád később eszméletre tért, és mellettem vallott.

Papa kisvártatva megszólalt:

– Hallottam az esetről. Ez a legfontosabb?!

„Szóval, harctéri mesék . . .” Egon megkönnyebbülten fellélegzett, hogy papa ilyen egyszerűen és nagyvonalúan átsiklott az ügyön. Alig palástolta elnéző mosolyát. Papa, mint Kávéházi Konrád – ebben a szerepben még nem ismerte. Papa is öregszik, már szükségesnek véli számon tartani fia haditetteit. Elhatározta,

hogy szerez egy jó estét neki. Könnyedén hátravetette magát a fotőjben:

– Verekszünk, apám... Néha nagyon szerettem volna, hogy ön legyen az elöljáró parancsnokom. Különösen Debrecenben. Debrecen körül rendkívül heves harcokat vívtunk, és én megpróbáltam elképzelni, hogy ön mit cselekedne a helyemben. A terepet ismeri, apám, velem szemben...

Az altábornagy mozdulatlanul ült. „Szenilis hülyének tart?" Merev tekintettel nézte a fiát, és fagyos hangon közbeszólt:

– Velem szemben pedig a fiam ül, aki – nem tudom, milyen meggondolásból következően – holmi harctéri történetekkel kíván traktálni. Engedje meg, hogy legalábbis furcsálljam. A hadihelyzetre vonatkozó információimat általában nem századparancsnoki beosztású tisztektől szerzem...

Egon pislogott. Sértette, hogy apja egy lépcsővel alább titulálta: zászlóaljparancsnoki beosztásnak megfelelő státusban volt. Jobbnak látta, ha nem igazítja helyre.

Az altábornagy kissé előrehajolt, és nyomatékosan hangsúlyozott minden szót:

– Nem erről kérdezem, őrnagy úr.

„Semmiről sem kérdezett..." Egon a pokolba kívánta papa rébuszait.

– Nem értettem a kérdését – mondta önuralommal. Rövid töprengés után sietve hozzátette: – altábornagy úr.

Az apja felsóhajtott.

– Azt hittem, Egon, a fronton megtanul különbséget tenni a lényeges és a lényegtelen dolgok között. Az ön harcászati problémái a háború kimenetele szempontjából rendkívül fontosak lehettek – három esztendővel ezelőtt. Ma már elveszítették a jelentőségüket.

Egon hallgatott. Világéletében gyűlölte papa leckéztetéseit. „Mondja meg, amit akar, és fejezzük be..." Ismerte a folytatást, minden porcikája tiltakozott ellene. „Utóvégre nem vagyok gyerek..."

Ebben a pillanatban ébredt a tudatára: ez jelentette az örömöt a hazatérésében. Megmutatni, hogy valaki lett belőle. Papának megmutatni – nem az altábornagynak, papának –, hogy kinőtt a gyerekségből, abból, hogy hitbizományként kezeljék, holmi akarat nélküli bábnak tartsák, aki papa kénye-kedve szerint sodródik ide vagy oda.

– Nos, őrnagy úr?!

Gúnyt vélt kihallani papa sürgető hangjából, pedig tudta, hogy

apja nem gúnyolódik. Egyszerűen azt akarja, hogy ő találja ki, amit kifundált. Mindig is ezt akarta. „Játszik velem, mint macska az egérrel..."

– Várom a kérdését, apám... – a hangja remegett idegességében.

Az altábornagy a szivarosdoboz után nyúlt.

– Kóstolja meg, Egon.

– Köszönöm. Ha nincs ellenére, a cigarettánál maradok.

Az altábornagy biccentett. Hosszas mustrálgatás után kiválasztott egy szivart, levágta a végét. Egon felkattintotta öngyújtóját, s odanyújtotta neki a lángot, aztán maga is rágyújtott.

– Kérdezni óhajtott, apám – mondta, miközben messzire fújta a cigarettája füstjét.

Papa élvezettel szívta a szivart.

– Kérdeztem, Egon. Sajnálom, hogy nem értette a kérdést. Azt hiszem, odakünn a fronton túlságosan beleveszett az aprólékos harcászati-taktikai problémákba, s elveszítette az áttekintőképességét... Félek tőle. Szeretném, ha elkerülné, hogy úgy járjon, mint néhány kretén, akik minduntalan valami régmúlt ütközeten rágódnak, s azt hiszik, hogy ha megtalálják önigazolásuk kulcsát, akkor teljesítették kötelességüket az utókorral szemben. Az utókor egy kicsit mi magunk is vagyunk, Egon. A holnapunk – az utókor tegnapja... – lassan kortyolgatta az italt. – Engem ez a holnap érdekel... – egy hajtásra kiitta a maradékot.

„Holnap... – Egon kényelmetlenül feszengett. – Mi a fenét akar?" Összeráncolta homlokát, újratöltötte a poharakat.

Apja végre megunta a hallgatását:

– A holnapot hogy képzeli, őrnagy úr?

„Ez kérdés?!" Egont csupán a köteles tisztelet tartotta vissza attól, hogy ne kérdezze meg: – Lehet ez kérdés, katona számára?! „Teljesen szenilis...". Vállrándítás kíséretében felelt:

– Várjuk az új fegyverek bevetését.

Papa hümmögött, s ő nem tudta eldönteni, hogy ez helyeslést jelent-e, vagy rosszallást. Mindenesetre szerette volna kitalálni, mit akar hallani az apja – előbb érne véget ez az ostoba cirkusz.

Az altábornagy kivette szájából a szivart:

– Ez minden?

Egon széttárta karját. Papa ismét hümmögött, Egon pedig megjegyezte:

– Úgy hírlik, hogy kipróbálás alatt állnak. Legalábbis német tisztektől szerzett információim erre utalnak.

Az altábornagy rideg, tárgyilagos tekintettel nézett a fiára. Pil-

lája sem rezdült. Egonban olyan érzés támadt, mintha apja úgy mérné fel, akár a hentes az állatot: érett-e a vágásra. Csöppet odébbmoccant a fotőjben, s csupán azért szólalt meg, hogy a csendet megtörje:

– Állítólag rendkívül nagyhatású, különleges fegyverek.

Papa ismét szájába vette a szivart. Kékes füstfellegeket pöfékelt, és hallgatott.

Egon zavarában a pohár után nyúlt.

Az altábornagy is felemelte poharát, de nem vitte ajkához. Az ital színét nézte, s mintegy mellékesen vetette oda:

– Ha jól értem, valami fordulatot remél a csodafegyverektől.

Egon kihúzta magát.

– Győzelmet remélek, apám!

Az altábornagy szeme Egonra villant.

– A csodafegyverektől?

Egon elgondolkozva nézett maga elé.

– A csodafegyverektől – mondta meggyőződéssel. Kisvártatva hozzáfűzte: – Meg a katonáink vitézségétől és helytállásától. Csodálatos hőstetteket produkálnak . . .

Az altábornagy lassan, élvezettel kóstolgatta az italt, majd visszatette az asztalra, s elvette a hamutartóról a szivart. Bodor füstfellegek gomolyogtak az arca előtt.

– Mondja, kedves Egon, hallott már valamit arról, hogy mi dönti el egy háború sorsát? Nem csatákét – hanem a háborúét . . . Van valami fogalma róla? Valami halvány sejtelme?

Egon szemöldöke ívbe ugrott, papa arcát leste. A füst úgy eltakarta, mintha álcázó ködgyertyát égetett volna a szájában, nem pedig azt a nyavalyás szivart. Szerette volna látni papa arcát – a hangjából maró gúnyt érzett ki, és nem értette, mit mondott, ami okot szolgáltatott volna papának a gúnyolódásra. „Mint macska az egérrel . . .” – nyilalt belé megint. Papa szájából újabb és újabb füstcsomók gomolyogtak elő, ő pedig káromkodott magában, a tenyere ökölbe szorult.

– A háborút a katonák döntik el, altábornagy úr – hadarta indoklásként.

Papa oldalra dőlve kibújt füstfedezékéből, a fotőj karfájára könyökölt.

– Kitűnő! Ha ezt a választ az ön egyik rajparancsnokától hallottam volna, kedves Egon, szavamra megdicsérem érte . . .

– Mi mást mondhatnék? – Egon megütődve bámult rá. – Katona vagyok. Katonához méltó válasznak tartom, amit mondottam . . . – Nem bírta tovább fegyelmezni magát, kitört: – Nem

értem, hogy mit óhajt a tudomásomra hozni, apám? Azt sem értem, hogy miért van részem ebben a csipkelődő leckéztetésben!

Papa megint hümmögött, és ő enyhíteni szerette volna szavai élét:

– Már megbocsásson... A front nem a legjobb idegnyugtató...

Papa gondosan leverte a hamut a szivarjáról.

– Egy háború kimenetelét több tényező dönti el, őrnagy úr. Mindenekelőtt és alapvetően a hátország szilárdsága, ereje. A többi tényező ebből következik: a hadosztályok mennyisége és minősége, a hadsereg szelleme, a hadsereg felszerelése, a parancsnoki állomány szervezőképessége...

„Még csak nem is reagál..." Egon fogai összecsikordultak, úgy érezte magát, mint valami kölyök, akit igazságtalanul elpáholtak. „Nyugállományból szaval a vakvilágba..." Valósággal kényszerítenie kellett izmait, nehogy felugorjon, és az apja szemébe vágja: ezért érezte inkább otthon magát a fronton, a Ludovikán, az internátusban, mindenütt – a szülői házon kívül. Mindenhol a maga ura lehetett – és volt is –, csak itthon nem. Jó gyerek volt, rendben van. De most?! „Ami sok, az sok..." Dühösen morogta:

– A katonának meg kell nyernie a háborút. És meg fogja nyerni!

Papa bólintott:

– Persze. A kérdés az, hogy: melyik katona... Ugyanis a háborúban mindkét oldalon katonák harcolnak, nemde? Különben ez a Sztálin mégse olyan ostoba. Találónak érzem a meghatározását.

Egon úgy meredt rá, mintha kísértetet látna.

– Azt... Azt akarja mondani...

Papa megrázta a fejét:

– Amit akarok, azt megmondom – közölte kurtán. Ivott egy korty konyakot, hátradőlt a fotőjben. – Sajnálom, hogy minél tovább beszélgetünk, annál inkább megerősíti a benyomásomat, kedves Egon. És ezt meg akarom mondani önnek. Őszintén, katonás nyíltsággal. Ön rendkívül szűk látókörű, olyannyira, hogy a szűklátókörűsége katasztrofális lehet a holnapja szempontjából. Gondolja csak meg: egy őrnagy, akinek esze ágába sem jut azon töprengeni, mi dönti el a háborút? Egy ilyen ember csak végrehajtásra alkalmas. Azt hiszem, túlzás volt olyan hallatlanul sok energiát fektetnem az ön őrnagyi előléptetésébe.

Egon felpattant, orrcimpái remegtek.

– Ezt a sértést... Ezt még apámtól sem...

Az apja nyers-gorombán letorkolta:

– Őrnagy úr! Mielőtt kiejtené a száján a „nem tűröm el"-t, örvendjen a szerencséjének, hogy egy altábornagy egyáltalán szóba ereszkedik önnel! És tartsa külön szerencséjének, hogy ez az altábornagy az atyja! Visszaül! Tisztességesen viselkedik, vagy pedig én „nem tűröm el", de azt megemlegeti! Számítottam rá, hogy ilyen jellegű beszélgetés zajlik le közöttünk, azért intézkedtem úgy, hogy hazaküldjék.

Úgy kushadt le a fotőjbe, mint egy orron vert kutya. „Jutalomszabadság... – idézte fel a hadosztályparancsnok szavait. – Megszolgált érte, őrnagy úr..." Nem nézett papára. Papa megitta a konyakot – hallotta a pohár koccanását az asztalon. A cipője orrát bámulta, nem nyúlt az üvegért, tölteni. Aztán az ital csobbanása hallatszott – papa töltött –, és a gúnyos hang:

– Vagy úgy véli, kedves Egon, hogy a saját két szép szeméért léptették elő? Nem gondolja, hogy századosnak is fiatal volt?

– Harcoltam – felelte morcosan.

– Helyes. Azt szeretném, ha holnap is harcolna.

Papára nézett.

– Mielőtt eljöttem, a szövetséges német hadosztály parancsoka felterjesztett vaskeresztre.

Az altábornagy szeme kerekre tágult.

– Barom... – szaladt ki a száján.

Egon szeme is kerekre tágult, az álla leesett.

Papa felsóhajtott. Keze fejével végigtörölte a homlokát. Nagyot nyelt.

– Minden elismerést megérdemel... – közölte szárazon. – Maga valóban nem szokott gondolkodni?! Mit gondol, miért helyeztettem magam nyugállományba?

– Az egészségi állapota... A hivatalos közlönyben...

Az apja lesújtó pillantással mérte végig, aztán energikus mozdulattal a hamutartóba nyomta a szivar csutkáját.

– Holnap is akarok harcolni – felemelte a hangját: – Ha ma harcolok, akkor elveszítem a jogot arra, hogy holnap küzdhessek... Maga ezt nem érti? Tulajdonképpen ki ellen harcol maga, őrnagy úr?

Egon feje kóválygott.

– Azok ellen, akikkel hadban állunk – mondta tompán. Ugyanaz a bénító érzés kerítette hatalmába, ami sihederkorában, amikor papa leckéztette: bármit mondhat, papa beleköt, nem tudja úgy mondani, hogy az papának is megfeleljen.

– Természetesen. És kikkel állunk hadban?

Egészen elgyengült, s még magában sem tiltakozott az iskolás kérdések ellen. Megadóan sorolta:

– Oroszország, Anglia, Egyesült Államok ...

Papa felemelte mutatóujját a fotőj bőrhuzatáról.

– Köszönöm, Egon. Elég, ne folytassa! – elvette poharát az asztalról, s maga elé emelve, nézegette az ital színét. Egont most már ez a mozdulat is idegesítette: mit nézi meg minduntalan, ahelyett hogy meginná? Különben is, hogyan lehet a konyakot úgy ízlelgetni, mint egy aszúbort? Papa megforgatta a poharat, a másik oldalról is megszemlélte, s mintha az italból olvasná ki, úgy ejtette maga elé a szavakat: – Ön ennek a háborúnak a lényegét nem érti, és ezért nem képes megérteni engem sem.

„Ezt még egy gyerek is érti ..." Egon tiltakozni akart, de eszébe jutott, papa éppen arra vár, hogy ellent mondjon neki. Hallgatott inkább.

Papa kisvártatva folytatta:

– A felületet látja, Egon. A felület valóban ezt mutatja: nemzetek két csoportja háborút vív egymással ...

„Beszéljen csak ..." Egon szilárdan elhatározta, hogy kivárja a fejtegetés végét.

– ... Holott a háborút két társadalmi berendezkedés vívja. Külön szerencsénk, hogy ez a tény nemzetek összeütközésének formájába öltözött. Az ön szerencséje és az enyém is. Pontosan ebből adódik a lehetőség, hogy holnap is küzdhessünk. Nem egyik vagy másik nemzet, hanem a bolsevizmus ellen.

Papa kortyolt. Egon könnyedén felemelte poharát, lehajtotta.

– Nem értem, min vitatkozik velem, apám. Ezekben a napokban az antibolsevista harc egyik jellegzetesen szép, úgy is mondhatnám legszebb elismerésére számíthatok ...

– Téved, Egon. Egy német kitüntetésre számít – papa félrebiggyesztette ajkát. – Persze: antibolsevista. De a közeljövőben rossz ajánlólevél. Politikai hullát csinál a tulajdonosából. Pedig néhány hónap múlva nagyobb szükség lenne az aktivitására és az antibolsevizmusára, mint valaha. Vagy valóban úgy véli, hogy az új, úgynevezett demokratikus kormány, amelynek megalakulása napokon belül várható, lelkes ovációval ünnepli majd a vaskeresztes hőst, aki szolgálattételre jelentkezik a honvédelmi miniszternél? Még azok is kénytelenek lesznek hátat fordítani önnek, akik szívük szerint a keblükre ölelnék ...

Egon homlokát kiverte a verejték. „Úristen, hát itt tart?" Azon töprengett, honnan szedhette papa ezt a liberális-defetista okfej-

tést. Kendőt húzott elő, végigtörölte a homlokát. „Próbára akar tenni?"

– Ha valaki ezt a fronton mondja nekem, agyonlövetem... – a hangja rekedt volt, és ismét remegett izgalmában.

Papa halk sóhajjal felelt.

– Ön ugyanabban a hibában szenved, amiben az egész fiatal generáció. És ez a mi bűnünk. Megtanítottuk önöket parancsot végrehajtani, de gondolkozni – megcsóválta fejét – logikusan gondolkozni, azt nem...

– A magyarság jövője... – azt akarta mondani, hogy egyetlen parancsot diktál: életre-halálra, körömszakadtáig verekedni, de papa közbevágott:

– Azt kívánja öntől, hogy ne német vazallusként várja be az összeomlást. Ez a feltétele annak, hogy holnap mozgásképes ember legyen, Egon!

Nem hitt a fülének. Papa szájából?! Egy altábornagy szájából?!

Az ajtó zaj nélkül tárult fel. Észre sem vették. Mama állt a keretében, kedves mosollyal szólt papának:

– Nem haragszik, ha arra kérem, ossza meg velem a fiát... – Puha macskaléptekkel közeledett, odaereszkedett Egon mellé, a fotőj karfájára.

– Megviseltnek látszik, Egon...

Papa hangja úgy recsegett, mintha gallyak ropogtak volna:

– Egont éppen arra oktatom, hogy a magyarságnak, a magyarság nemzetfenntartó erejének nem ostobán elesett mártírokra, de harcosokra van szüksége. Sajnos, nem akarja megérteni: vaskereszttel óhajt megörvendeztetni minket.

Az utolsó mondatot olyan hangsúllyal vetette oda, mintha azt mondaná: „fattyút akar hazahozni..." – és ez végképp megdöbbentette a fiát. Ha papa mama előtt beszél így, akkor ez nem próbatétel. „Hazaárulás..." Lapos pillantást vetett papára. „Amíg mi a fronton..." Úgy érezte magát, mint akit eladtak.

– Ha néhány percet adna még nekem, kedves...

Mama biccentett, s ugyanolyan nesztelenül ment ki, mint ahogy bejött.

Egon csak bámult. Így kidobni mamát?!

Papa újra kézbe vette a poharát.

– Ön osztályharcot vív, kedves Egon, akkor is, ha csupán nemzetek háborúját látja. Kár, hogy nem akarja vagy nem tudja felfogni. Ha a nemzet jelenlegi fenntartó ereje összeomlik, az roszszabb, mint egy vesztett háború. Akkor más társadalmi rétegekre hárul a nemzet fenntartása. Ez pedig egyet jelent a bolsevizmus

győzelmével Magyarországon... És azzal is, hogy ön leveti az egyenruhát – feltételezem, élve ússza meg az átalakulást –, és mondjuk, dolgozni megy egy gyárba... El tudja képzelni ezt, Egon?

Egon a fogait csikorgatta.

– Szegényes a fantáziám. A győzelmet tudom elképzelni, vagy a halált.

Papa felsóhajtott. A poharat visszatette az asztalra, anélkül hogy ivott volna.

– Ebben az esetben eltekintek attól, hogy megértsen, Egon. Azonban mint fiamtól megkövetelem, hogy intencióim szerint cselekedjék. Végre kell hajtania a kormányzó úr őfőméltósága október tizenötödiki szózatában foglaltakat, még akkor is, ha ugyanő visszavonta. Ez a nemzet érdeke, családunk érdeke s mindenekelőtt az ön érdeke. Bekövetkezik az idő, amikor hálás lesz az elhatározásomért, ahogy – legalábbis szeretném remélni – ma már megbocsátja nekem, hogy nem engedtem tintanyaló mamelukká válni. Örömömre szolgálna, ha csapata élén, alakulatával egyetemben ajánlaná fel szolgálatait az új kormánynak. Annak, amelyik ma még nincs, de holnap már lesz. Természetesen a Vörös Hadseregen keresztül – más út vagy megoldás nem kínálkozik. Az ön dolga eldönteni, módjában áll-e? Ha nem – akkor egymagában keressen lehetőséget arra, hogy felajánlja kardját az új kormánynak. Akár úgy, hogy felkeresi az önnel szemben álló szovjet egység parancsnokát, s közli vele, hogy a rendelkezésére áll. Ragaszkodom hozzá...

Egon gyűlölködő pillantással méregette apját.

– Árulásra szólít fel?

– Nem érdekel, hogy miként értékeli a véleményemet, Egon. Csupán az érdekel: teljesítse akaratomat, mégpedig mielőbb! Precízebben: mielőtt a mellére tűznék a vaskeresztet!

Egon lehunyta szemét. Ebben a pillanatban döbbent rá, mennyire az utolsó percben történt meg a hatalomátvétel. A tenyere ökölbe szorult, ütni szeretett volna keserű dühében. „Az a rohadék zsidó-liberalizmus... Métely..."

– Ha megengedi... Mama...

Az altábornagy bólintott.

– Helyes. Nem kívánok többet beszélni erről a témáról.

Mama csatlakozása kettejük társaságához nem vidította fel Egon hangulatát. Valósággal idegennek érezte magát, papát pedig holmi zsivány kalmárnak, aki egyszerűen áruba bocsátja – s ezen mama kedvessége, szeretete sem változtatott.

Örült, amikor aludni tértek. Hajnalig töprengett, tegyen-e jelentést a Nemzeti Számonkérő Széknél papa viselkedéséről. Úgy döntött, hogy nem, de elhatározta, hogy papa utasításának sem tesz eleget. Az esti beszélgetést meg nem történtnek tekinti, s aszerint fog viselkedni. Tökéletesen elégedett volt döntésével. Ő nem Brutus, hogy tőrt emeljen az apjára, de nem is holmi hitvány, akarat nélküli báb. Különben pedig egyszerűen nem tudott rájönni, honnan ragadt papára ez a körmönfont, liberális bölcselkedés. A döntését viszont rendkívül nagyvonalúnak és egyben nagylelkűnek érezte: papa még hálás lesz érte. Megnyugodva elaludt.

2.

Az asszony hosszúkás, lapos csomagot szorongatott a hóna alatt. Emelt fővel nézett előre, de szeme sarkából az alagsori ablakot leste. A házmesterné a varrógépnél ült, s felpillantott. Ő úgy tett, mintha nem vette volna észre, gépiesen rakosgatta tovább a lábát a kerti út keramit kockáin. A szíve azonban hevesebben vert, s bántóan hangosnak érezte a cipője kopogását. Befordult a lépcsőházba, tekintete a házmesterlakás ajtajára rebbent. „Nem tudhatja..." De szorongó érzése nem hagyta el. Rohant a lépcsőn, s egészen kifulladt, mire felért az első emeletre. A korlátba kapaszkodva pihegett. Föntről nevetés hallatszott, búcsúzkodás, majd kilincs zörrent. Sietősen az ajtóhoz lépett, megnyomta a csengőt.

Az ajtón réz névtábla ragyogott: „Boránszky Zoltán". A kilincsen is látszott, frissen fényesítették.

Férfi és nő kopogott lefelé a lépcsőn. A hangjukról ítélte meg, hogy fiatalok. A lépcsőház megtelt vidámságukkal.

Várt. „Valaki biztosan otthon van..." Töprengett, hogy csöngessen-e újra, és úgy határozott, majd akkor, ha a pár a fordulóhoz ér. Már nyúlt a csengő felé, amikor váratlanul kinyílt a kis ablak. A cseléd kukkantott ki rajta, kurta biccentéssel viszonozta a köszönését, s mindjárt el is nézett felette, a lépcsőn közeledő párra mosolygott:

– Kezit csókolom...

Leereszkedő „jó napot" volt a válasz. Ő csak a fejét fordította hátra. Valóban fiatalok voltak, a férfi katonatiszt, karján árpádsávos karszalag. A cseléd pillantása hosszasan, jólesően időzött a páron, aztán ismét őrá tekintett, s arcáról lehervadt a mosoly.

– Mindjárt szólok... – becsapta az ablakot.

A cseléd viselkedése nem lepte meg, és nem is bosszantotta. „Otthon van..." Megkönnyebbülten felsóhajtott. Évek óta nem látta Dórát. Sajnálta, hogy most el kellett jönnie. Más megoldást azonban nem talált, és abban reménykedett, hogy Dóra mégiscsak...

Dóra hirtelen mozdulattal tépte fel az ajtót, megragadta a karját, valósággal berántotta a lakásba, s a nyakába borult:

– Rózsikám – suttogta. Megcsókolta az asszonyt, és közben belökte az ajtót.

Ő is megcsókolta Dórát.

Dóra hátrahajolt kissé, de nem engedte ki az ölelésből. Úgy vette szemügyre sógornőjét, mintha örökre emlékezetébe akarná vésni vonásait.

– Lefogytál, Rózsikám . . . – a hangja elcsuklott.

Ő a feszületet nézte Dóra mellén. Vastag aranyláncon fityegett, hivalkodóan nagy volt, és drágakövek villogtak benne. „Dóra – Dóra maradt . . .” Majdnem rászólt: „Ne színészkedj, legalább most ne . . .” – és meghökkent, amikor Dóra szeme közé pillantott: könnycseppek csillogtak benne. Igazi könnyek. Meghatódott, bántotta, hogy az imént rosszat gondolt róla.

Dóra kézen fogta, nem a hall felé, hanem az előszobából nyíló kis szobájába vezette, s leültette a pamlagra, maga is odaült, és átölelte.

Ő halkan sírdogált. Sohasem járt a lakásban, de tudott a kis szobáról, tudta, hogy ez Dóra külön birodalma: a család élete a lakás többi helyiségében folyik, de hogy mi történik bennük, az itt dől el. Vilmos mesélte. Vilmos, a fia, hetenként kétszer járt Dórához, hétfőn és pénteken. Hétfőn fél liter tejet, pénteken fél liter kakaót kapott, meg ebédet, mindkét alkalommal. A tejet és a kakaót hazahozta, és pontosan beszámolt mindenről. Kényszeredetten hallgatta végig a fiát. Dóra egyszerűen nem érdekelte. Már nem is haragudott rá. Amikor március végén megkapta az üzenetét, hogy Vilmos ne jöjjön egy darabig, mert félti a gyereket – egyik szomszédja ugyanis magasrangú katonatiszt, feltehetően németbarát, mert a megszállás utáni napon léptették elő tábornokká, a másiknál pedig nap mint nap német tisztek meg nyilas korifeusok vendégeskednek – egykedvűen tudomásul vette. A cseléd hozta az üzenetet, és húsz pengőt tett az asztalra. „Arra kéri az asszonyom, hogy ebből vegyen tejet Vilikének, aztán majd fog küldeni megint, amint módjában lesz . . .” Egy pillanatra feltámadt benne a vágy, hogy visszaküldje a húszast. Viszont a postás aznap délelőtt hozta el Vilmos felmondólevelét, és előző nap Gizi behívóját. „A lakbér . . .” Otthagyta a húszast az asztalon, csak akkor tette el, amikor a cseléd távozott.

Ebben a pillanatban a húszpengős adomány keserűsége éppen úgy szorongatta a torkát, mint a megilletődöttség.

Dóra szipogva suttogott:

– Nyugodj meg, Rózsikám. Ne félj, az isten megsegít . . .

Rózsika alig észrevehetően megremegett. A suttogó hang szertefoszlatta illúzióit. „Ostoba . . . Már megint az istenre akarod bízni . . .” Felsóhajtott.

– Kaphatok egy pohár vizet?

Dóra a csengő után nyúlt, de nem nyomta meg. Mozdulata kaszáló karlendítésben folytatódott, felállt.

– Rögtön, Rózsikám... – az ajtóból visszafordult: – Rózsikám, egy kis bólét... Vendégek voltak tegnap, és elszámítottam magam, sokat csináltam. Még biztos nem ittál bólét...

– Csak vizet kérek – mondta.

„Bólé..." Elmosolyodott a félbeszakított mozdulaton, tekintetét a falba szerelt csengő piros gombján felejtette. A hosszúkás, lapos csomagot még mindig a hóna alatt szorongatta. Dóra rövidesen visszatért a cseléddel, aki tálcát helyezett az asztalra.

– Rózsika, egy kis húslevest melegítettek...

Megrázta a fejét:

– Köszönöm, mindjárt elmegyek.

Dóra nem engedett.

– Az semeddig se tart. – Órájára pillantott. – Csak melegítse meg, és hozza be. Jól fog esni az a meleg húsleves... – amikor a cseléd behúzta maga után az ajtót, ismét a pamlagra ült, sógornője mellé, és halkan megkérdezte: – Hétre kell visszaérned?

Rózsika értette a kérdést. Ivott néhány korty vizet, s a pohár felett furcsálló pillantást vetett rá.

– Hová kell érni hétre?

– Hát... – nem akarta kimondani, hogy a „zsidó-házba", kis szünet után így folytatta: – haza. A kijárási tilalom...

Rózsika várt, hátha Dóra befejezi a mondatot. Szárazon közölte:

– Zsidó személy délután háromtól ötig járhat az utcán.

Dóra döbbenten bámult rá. Ő vállat vont.

– Nem tettem föl a csillagot.

Dóra csak hápogni tudott.

– De hát... Istenem... A lány is látott már csillaggal...

– Legfeljebb elvisznek – kesernyés iróniával tette hozzá: – Majd az isten megsegít...

– Én azt hittem... – Dóra arcából hirtelen kifutott minden vér. A lakás belseje felé intett. – Nemcsak magadat sodrod bajba. Vendégek vannak odabenn, németek, ha azok meglátnak...

Közbeszólt:

– Ne félj, nem látnak meg. És ha meglátnak, nem szükséges, hogy felvilágosítsd őket a származásomról. Különben is, mondtam már, mindjárt elmegyek.

Dóra az ölébe ejtette a karját. Ujjai a térdén önfeledt vitustáncot jártak.

– Rózsika, a te érdeked... Aki nem szegi meg a rendeleteket, azt nem bántják... Az ezredes mondta, az egyik német. Éppen akkor beszéltek róla, amikor csöngettél.

Dórára emelte a pillantását. Hirtelenében nem tudta, sírjon-e vagy nevessen.

– Lehet – hagyta rá. – De el kellett jönnöm hozzád... Nem akarom a múltat hánytorgatni. Sokszor ígértél már. A csillagos eget is leígérted már nekem...

– De Rózsika...

– Hagyj beszélni! Kérni jöttem. Pénzre van szükségem. Rengeteg pénzre. Pénzt kell szereznem...

– Talán ha kétszáz pengőm van összesen... – Dóra felzokogott. – Rózsika... Hogyan beszélsz? Velem beszélsz így... Engem... Bántottalak én valaha téged, benneteket? – kezébe temette arcát, a válla meg-megrázkódott. – Az egész család azt hiszi, hogy a bőröm alatt is pénz van! Nincs énnekem semmim...

Rózsika megsajnálta. Úgy, mint régen.

Tudta, minden baj azzal kezdődött, hogy megsajnálta. Mert rokon, és mert olyan szegénykének játssza meg magát, hogy csak sajnálni lehet, és megvetni. „Soha nem bántottál..." Tényleg nem bántotta: kölcsönt vett fel, és vele vállaltatta el a kezességet. Aztán fizetni kellett, jött a végrehajtó. Nem Dórához – hozzá. Dóra semmiről sem tehetett, nem tudott fizetni. Rajta viszont végrehajtották, mert ő kezes volt. Dóra fogadkozott: mindent megad. Adta is, fél liter tejenként, a gyereknek. Jó szívből, adományként.

– Hagyjuk, Dóra... Szerezz pénzt. Háromezer pengő kell, kölcsön. Arany-alapon vagy dollár-alapon.

A meghatározás: arany-alapon vagy dollár-alapon, annyira valószínűtlenül hangzott Rózsika szájából, hogy Dóra álmélkodva nézett rá. „Papírra..." Megfordult a fejében, hogy oda kellene adni. Nagyot sóhajtott.

– Háromezer?! Honnan vegyek én háromezret? Egy vagyon... Betörjek érte? Hát azt hiszed, én csak úgy kiemelek a fiókból háromezret? Zoli még a kosztpénzt is fillérre kiszámolja... Mire kell neked háromezer?

Majdnem kicsúszott a száján, hogy egy garnitúra igazolványt kínáltak neki. Nem űrlapokat. Eredeti papírokat, erdélyi menekültektől. Háromezret kérnek érte, és az adatok pontosan illenek Vilmosra.

– Kiadásaim vannak.

– Rózsika, édes Rózsika... – Dóra megfogta a kezét, a szeme közé nézett. – Ne csináld. Te ne... Ha akárki is, te mégse...

– Mit ne csináljak? Azt sem tudod, miről van szó!

Majdnem rászólt Rózsikára, hogy ne nézze hülyének. Mire kellhet egy földhözragadt zsidónőnek háromezer pengő, ma? Rosszallóan ingatta a fejét:

– Csak egyenes úton, Rózsika...

– Egyenes út... Különben kitértem. Megvan a keresztlevelem...

Dóra felderült.

– Régen kellett volna. Amikor Vilmossal üzentem, hogy ki kellene keresztelkedned, gorombaságot válaszoltál. Pedig akkor férjet is szereztem volna neked. Most a fejed se fájna.

Rózsika legyintett.

– Krisztus fütyül rám, a keresztlevéllel együtt. Nem is tudom, hogy mi a fenének álltam be a sorba a plébánián. Egyszerűen elkapott a tömeghisztéria. Nem mindegy, hogy keresztlevéllel a zsebemben fognak fölkoncolni, vagy keresztlevél nélkül?

– Ne káromold az istent. Ő nem tehet az emberek rosszaságáról.

Rózsika biccentett:

– Persze. Csak az emberek tehetnek az istenről... – megint ivott egy kevés vizet. – Néha azt hiszem, jó lenne hinni benne. Akkor olyan jámboran mennék a vágóhídra, mint a barom.

Dóra szeme kerekre tágult.

– Nem hiszel?...

– Az én Ferim harmincegyben halt meg. Tizenhárom évi özvegység alatt megtanultam, hogy magamban higgyek. A két gyerekből embert faragtam.

„Pogányt..." Dóra Rózsi lányát a kezességvállalási ügy óta nem látta, egyszerűen nem állt szóba vele. Valamelyik gyárban dolgozik. De erről csak Vilmostól értesült. „A kis Sztálin" – jutott eszébe. Ő ragasztotta Vilmosra a gúnynevet és az ostoba kölyök nem érezte ki belőle a gúnyt, büszke volt rá. Röpke sóhaj lebbent fel az ajkáról. Furcsának érezte: mintha nagyon, nagyon régen történt volna mindez, pedig talán három éve sincs. Az is furcsának tetszett, hogy a műhelyre sem emlékezik tisztán: elmosódott körvonalak, néhány arc, a szabász, a vasaló, egy-két tűzőnő, semmi több. Tíz éven át valósággal a műhelyben lakott: hajnaltól napestig fércelni, gomblyukazni, anyagot beszerezni, megrendelőkkel tárgyalni, szállításokat intézni – meg a háztartás. Gyűlölte a műhelyt, csupán a vágy tartotta meg benne: kikevered-

ni belőle, kikupálódni a kisiparosságból, kisstílűségből. Vilmos ennek a vágynak köszönhette a gúnynevét – a németek Moszkva alatt álltak, s amikor a fiú beköszönt a műhelybe, ő viccből megkérdezte: „Na, mikor megyünk Sztálinhoz?" A kölyök erre szavalni kezdett arról, hogyan verik meg majd az oroszok a németeket. Pontosan visszamondta, a londoni rádió híreit, neki a háta borsózott tőle, és annyira elképedt, hogy hagyta beszélni, aztán végre észbekapott, elhallgattatta: „Csend legyen! A műhelyben nem politizálunk, a műhelyben dolgozunk!" A kölyök csodálkozva nézett rá: „Te kérdeztél, Dóra néni..." Már nem emlékezett rá, mit felelt, csak arra, hogy a műhelyben csend volt, a munkások hallgattak, és ő, hogy valamiképp feloldja a komor hangulatot, hozzábiggyesztette a válaszához: „Te kis Sztálin..." – azzal felállt, kiment a konyhába, szólt a cselédnek, hogy adjon ebédet Vilmosnak. A taknyos meg a konyhában folytatta a szemtelenkedést, megkérte, ne haragudjon, ha majd köztulajdonba veszik a műhelyt. Egy tizenhárom éves kölyök! Rózsika „faragása..." Pillantása Rózsikáról a padlóra siklott. A vörös perzsaszőnyeg rojtjai összekuszálódtak. Sértette a szemét, de nem hajolt le, hogy kiigazítsa. „Ha elment, szólni kell a lánynak..." Önkéntelenül kihúzta magát ültében – ez a mozdulat volt az egyetlen, amely jólesően idézte fel a műhely emlékét: valahányszor felegyenesedett a varróasztal mellett, mindig kevés volt a hely a nyújtózáshoz, s vigyáznia kellett, hogy ne verje be a fejét a lámpába. A lámpa miatt mindig vigyáznia kellett, pedig a szabóság régimódi bérházban volt, magas szobában, olyan magasban, hogy alig lehetett átfűteni. Rózsika hallgatott, és őt zavarta a csend. „Ide háromezer, oda háromezer, aztán ahány rokon, annyiszor, fene tudja, mennyi ezer..." Bántotta, hogy a rokonsága sohasem értette meg: szabadon akar nyújtózni. Még a férje sem – Zoltán csak arra jó, hogy felszabja az anyagot. Szerencse, hogy Zoli őrá ütött, nem az apjára. Szeme sarkából Rózsikára lesett. „Mit akarsz még? Arany-alapon vagy dollár-alapon..." Ahogy eszébe ötlött a Rózsika fogalmazása, kíváncsi lett, vajon hol szedte fel?

Rózsika végre megszólalt. Csendesen ejtette maga elé a szavakat.

– Gizitől kaptam lapot.

– Nincs itthon? Úgy tudtam...

– Nyáron vitték el. A gyárból. Előbb beköltöztették a gyárba, és a gyárból elvitték. Nyomtatott lap. Waldseeből küldte. Megnéztem Vilmos térképén, hol van Waldsee. De nem találom... – a hangja színtelen volt, kinyitotta retiküljét, s odamutatta a

lapot Dórának. Szabvány tábori postai lap volt, hat nyelven nyomtatták rá: „Egészséges vagyok, és jól érzem magam", Dóra megnézte és visszanyújtotta.

– Látod, itt meg azzal van teli a város, hogy megölik őket...

Rózsika nem vette el a lapot.

– Megölik – mondta halkan. – Nézd meg, a szélén ott van az a kis körömkaparás. Mielőtt elvitték, megígérték nekik, hogy írhatnak majd. Azután még beszéltem vele, a pályaudvaron. Ebben egyeztünk meg. Ha igaz, amit beszélnek, lehet akármi a lapon, megkaparja a szélét a körmével.

Dóra a fejét csóválta.

– Rózsika, én igazán utálom, igazán nem szeretem a németeket. De egy kultúrnemzetről... A postán is meghorzsolhatták.

– Még néhány hozzátartozó kapott. Azokon is ott a kaparás – a lapot kivette Dóra kezéből, visszacsúsztatta a retikülbe.

Dóra melle alig észrevehetően megemelkedett. Nem tartotta helyénvalónak kifejteni, hogy a maga részéről inkább ezer német, mint egy nyilas. Azok legalább kultúremberek, és tapasztalata szerint, igenis rokonszenvesek. Legalábbis, akik hozzájuk bejáratosak, úriemberek, a szó békebeli értelmében. Üzletileg nagyvonalúak, és ami különösképpen megnyerte a tetszését: kitűnően tudnak viselkedni. A nyilasok igazán tanulhatnának tőlük. Pedig háború van, és ezek a németek mellesleg katonák is, tisztek, nemcsak üzletemberek. Viszont igaz: a zsidókérdést radikálisan megoldották, és azzal is tisztában van mindenki, hogy a Németországba szállított zsidók nem fognak visszatérni. „Dolgoztatják őket, amíg meg nem halnak." Sokkal humánusabb megoldásnak tartotta, mint a nyilasok embervadászatait, s főleg: ésszerűbbnek. A csend ismét kellemetlenné vált. Futó pillantást vetett Rózsikára, s elszégyellte magát, amiért némi elégtételfélét érzett: Rózsika a kezességvállalás óta nem mulasztott el egyetlen alkalmat sem, amikor az erkölcsi fölényét odadörgölhette az ő, Dóra orra alá. „Bocsásd meg a mi vétkeinket, amiként mi is megbocsátunk..." Eszébe jutott a húsleves. Bosszúsan szusszantott, egészen kiment a fejéből, hogy beígérte. „Biztos arra vár..." Isten ujját érezte abban, hogy az étel reménye visszatartotta Rózsikát. Korát meghazudtoló, fürge mozdulattal felállt.

– Megnézem, mit csinál olyan sokáig az a lány. Képes rá, és az egész fazekat föltette melegíteni...

Rózsika értetlen ábrázattal meredt rá.

– Tessék?

Dóra már az ajtóból szólt vissza:

– Rögtön jövök... – biztatóan mosolygott.

Rózsikának csak akkor jutott eszébe a húsleves, amikor az ajtó becsukódott Dóra mögött. Összeharapta a száját, nehogy feltörjön belőle a sírás. „Ostoba... Kell a fenének a húslevesed... Háromezer kell..." Könnyek szöktek a szemébe, úgy ismételgette magában, mint valami gép: „Háromezer..." és már tudta: Dóra nem fogja odaadni. Reszkető kézzel törölte meg a szemét.

Dóra meglehetősen hosszú idő múlva jött vissza. Az arca ragyogott. Rózsikához hajolt, megsimogatta a haját, mint egy csínyt elkövető gyerekét a megbocsátás pillanatában.

– Mindjárt hozza a lány – mondta.

Rózsika alulról nézett fel rá, a szeme villogott.

– Edd meg magad a húslevesed! Háromezer pengő kell, nem a jókodásod! Nem ingyen kell, megadom... – a torka elszorult, valósággal hörögte: – Én akkor is megadtam a kölcsönt, amikor helyetted adtam... – nem bírta tovább, feje a mellére bicsaklott, hangtalan zokogás rázta a vállát.

Dóra halálsápadt lett, levegő után kapkodott. Mindkét kezét a szívére szorította, mintha szíve ki akarna ugrani a helyéből, s úgy kellene tartania.

– Nekem hányod a szememre... – a pamlagra omlott, szaggatottan, pihegve beszélt: – Számold csak össze, amit Vilmosra... Jaj, az epém... Az én Jézusom bocsássa meg, hogy a szememre hányod... Akkor hányod a szememre, amikor... – nagyot sóhajtva kinyögte: – Megmentettelek...

Rózsika az utolsó szóra megrándult. „Odaadod?..." Lassan, mintha álomból ébredne, fordította fejét Dóra felé.

Dóra mozdulatlanul, félig ülve, félig fekve hevert a pamlagon. Lihegett.

– Vizet...

Rózsika ugrott az asztalhoz, s nyújtotta neki a poharat, amiből az imént ő ivott. Dóra néhány kortyot nyelt, aztán erőt vett magán, felült.

– Megmentettelek... – suttogta.

Rózsika kivette a kezéből a poharat, visszatette az asztalra.

– Bocsáss meg... Elvesztettem a fejem... Néha már nem is tudom, mit csinálok... – mondta halkan.

„Tényleg odaadod, Dóra?" Nem volt bátorsága megkérdezni.

Reccsent az ajtó. A lány behozta a húslevest. Dóra önkéntelenül kihúzta magát.

– Az asztalra... – rendelkezett. Aztán intett Rózsikának: – Egyél.

„Tényleg odaadod?" Rózsika nem akart ellenkezni vele. Kanalazni kezdte a levest, nem is leplezte, hogy jólesik.

Dóra a tányért nézte. „Mégis te zabálod a húslevest..." Kicsit felvonta szemöldökét, csodálkozott rajta, hogy miért jutott eszébe ez az ostobaság. Rózsika fürkésző pillantással leste a tányér felett, és két kanál között, csendesen mondta:

– Bizonyos lehetsz benne, hogy visszafizetem.

Dóra a fejét ingatta.

– Pénzt nem tudok adni, legfeljebb azt a kétszáz pengőt, amim van. Vagy kétszázötven, nem is tudom pontosan... Mindjárt odaadom, legyen valami pénzed. És nem kell visszafizetni... Zolival beszéltem az előbb, kihívattam a társaságból, azért várattalak olyan sokáig. Jár ide egy német, azzal megpróbáljuk elintézni, hogy védnökség alá helyezzenek. Német védnökség alá. Akik nekik dolgoznak, annak megteszik, már volt rá precedens. Az azt jelenti, hogy a nyilasok nem vihetnek el. Dolgoznod kell majd. Szabóságban. Egyenruha, fehérneművarrás meg ilyesmi. A fehérneművarráshoz értesz. Talán még azt is el lehet intézni, hogy hazavidd a munkát...

Rózsika kezében megállt a kanál.

– Nem a saját bőrömet akarom menteni... Vilmos még fiatal. Vilmost is beköltöztették, úgy mint Gizit. Kétnapi élelemmel. Ezért kell a háromezer...

– Ha beköltöztették, oda se tudod adni neki...

Rózsika közbevágott:

– Reggel vagonírozzák őket. Megtudtam. Ha ma elviszem neki a papírokat, éjjel még ki tud szökni az üzemből. Ki tud... Papír nélkül azonban szöknie sem érdemes. Hová?...

Dóra szemébe könnycsepp futott. Sajnálta, hogy eleve kimondta a nemet. „Oda kéne adni..." – de józan esze meggondolásra késztette: „...és ha lebukik, hozzám vezetnek a nyomok..." – a kis öltözőasztalhoz lépett, kutatott a fiókban.

– Háromszáz van... – visszafordult, a pénzt a tányér mellé csúsztatta. – Tedd el.

„Kint vagyok vele a vízből..." Rózsika úgy szorította a kanalat, hogy az ujjai kifehéredtek.

– Ötvennégy múltam, Dóra. Nekem már nincs mit várnom az élettől. És a németek torkába akkor sem sétálnék be, ha várhatnék ettől valamit – hirtelen hallgatott el, nem mondta ki: „azért pedig pláne nem, hogy a Boránszky-cég jól menjen..."

Ismét enni kezdett. „Egy húsleves . . . Ezért jöttem ide . . .” Dühös lett magára, mert néhány kanál után valósággal mardosta az éhség.

Dóra később szólalt meg, szemével a pénzre intett:

– Tedd el. Nem akarom, hogy a lány meglássa . . .

A kanál megcsörrent a tányér fenekén.

– Gondolkozz rajta . . . – Dóra összekulcsolta ujjait, rimánkodva magyarázta: – Úgy könyörögtem Zolinak . . . Nem hajlandó családi ügyeket keverni az üzleteibe . . . Biztonságban leszel, teljes biztonságban . . .

Rózsika elengedte a szavakat a füle mellett. Az üres tányért nézte, és mellette a három piros bankjegyet.

– Hatszázam van – számolta hangosan. – Ezzel a háromszázzal kilenc. Hatszázért beszámítanák a gyűrűmet, az ezerötszáz.

Dóra azt hitte, rosszul hall. A kezességnél Rózsika inkább a bútorait, ágyneműjét, ruháit adta a végrehajtónak, a jegygyűrűjét nem. Előrehajolt kissé, úgy kérdezte:

– A gyűrűd?!

– Tetveket nem adhatok az uzsorásnak.

Dóra majdnem felkiáltott:

„De hisz csak a kő megér benne ezerötszázat!” Rózsika pillantása azonban a sógornője mellén függő gyémántos feszületen tétovázott, s mielőtt az megszólalhatott volna, hirtelen ötlettel odamutatott:

– Add nekem ezt. Neked ez úgyis csak flanc . . . Talán beveszik ezerötért, és akkor megvan a háromezer.

Dóra mindkét kezével egyszerre kapott a melléhez. A szeme kerekre tágult. „Ránézni sem engednék tízezren alul . . .” Szája széle megvonaglott. „Elkótyavetyélni . . .” Rémült, nyöszörgő hang préselődött ki a torkán. – Jézusom . . . – szúró fájdalmat érzett a gyomra tájékán, felnyögött: – Ne kínozz . . . Ne kínozz tovább . . . Menj el . . . Nem bírom, én is csak ember vagyok. Elég nekem a magam keresztje.

Rózsika retiküljébe tette a háromszáz pengőt.

– Neked csak flanc – mondta tompa hangon, és hozzátette: – Istennek tetsző jótétemény lenne.

Dóra úgy bámult rá, mint valami szörnyű látomásra. A gyomra görcsösen összerándult, hevesen megrázta a fejét:

– Elkótyavetyélni . . . – bukott ki a száján. Levegő után kapkodott. Az oldala szúrt. Pihegve, fájdalmasan szakadt ki belőle minden szó: – A kardinális úr őeminenciája . . . – elakadt, rövid

szünet után folytatta: – Személyesen szentelte be . . . – leengedte jobbját, a pamlag szélébe kapaszkodott. – Menj el . . . Megölsz . . .

Rózsika szeme vörös volt, és égett. Hirtelen elöntötte valami rettenetes nagy fáradtság. Hóna alá vette a lapos, hosszúkás csomagot. Vánszorgó léptekkel indult kifelé. Az ajtóban utolérte Dóra pihegése:

– Imádkozom érted . . .

Visszafordult, a fájdalom és a keserűség robbanva tört ki belőle:

– Viseld a kereszted! Szakadjon rád az ég, egy darab istennel!

Nem csukta be az ajtót. Keresztülrohant az előszobán, ki a lakásból.

A lépcsőházban sötét volt. Remegő lábbal botorkált lefelé. Az arca lángolt. Odakünn apró szemcsékben hó szállingózott, s ahogy a kristályok a bőréhez csapódtak, úgy érezte, mintha tűvel szurkálnák. Végigkopogott a kerti út keramit kockáin. A házmesterné ugyanott ült a varrógépnél, s amikor elhaladt az ablak előtt, ugyanúgy felpillantott rá, mint befelé jövet.

A cseléd a kapuban érte utol. Csomagot nyomott a markába:

– Az asszonyom küldi, egy kis szalonna meg kolbász. Ott felejtette, Rózsika néni . . .

Üres tekintettel nézett a lányra. Gépies mozdulattal, szó nélkül vette át a csomagot, kifordult a kapun. A feje zúgott. Dülöngélt, mintha ivott volna. A kerítésbe kapaszkodva támolygott tovább. A sarkon a hirdetőoszlopnál meg kellett állnia, egyszerűen nem vitte a lába. Az oszlopnak dőlve felzokogott.

Sokáig sírt, hangosan. Emberek mentek el mellette, nem törődött velük. Aztán valaki megérintette a vállát.

– Igazolja magát! Mi történt?

Megrázkódott, nagyot sóhajtva abbahagyta a zokogást. Lassan fordult meg. Hárman voltak, az arcukat nem látta a sötétben. Egyenruhában voltak, és fegyver lógott a nyakukban.

– A fiam . . . – suttogta. – El . . . – „pusztul" – akarta, de nem tudta kimondani, és ismét zokogni kezdett.

Az egyik összecsattintotta a bokáját.

– Bocsánat, asszonyom – rekedtes hangján megilletődöttség érződött. – Engedje meg, hogy ismeretlenül is részvétemet nyilvánítsam – intett a két másiknak, és továbbmasíroztak.

Ő még ott állt egy darabig az oszlop mellett, és nem is örült, hogy megúszta az igazoltatást. „Szakadjon rátok az ég, egy darab istennel . . ." Úgy ismételgette magában, mint valami imádságot.

Lába önkéntelenül vitte hazafelé, s jókora utat megtett már,

amikor rájött, hogy rossz irányban halad: nem a Murányi utcában van otthon, hanem a Pozsonyi úton, a sárga csillagos házban, s mielőtt hazatérne, még Vilmoshoz is el kell jutnia. A lába ismét elgyengült. „Talán utoljára látom . . .” Erőt vett magán. – Szakadjon rátok – suttogta, és hozzátette: – velem együtt.

3.

Az istállóban sötét volt és büdös. Sokan aludtak benne: a fél század.

Őze Bálint nyitott szemmel hevert a szalmán. Harmadik esztendeje katonáskodott, tudott aludni hóban-fagyban, a szabad ég alatt, ülve és állva, még pergőtűzben is. Légitámadás sem zavarta, ha egyszer aludni akart, de most nem jött álom a szemére. Nehézkesen szuszogott, hol erre fordult, hol meg arra. Pontosan egy hete már, minden éjszaka közepén felébredt. Pedig az arcvonal nappal is csendes volt, csak ritkán dörrent el egy-egy puska. Az orosz mintha megállapodott-megcsöndesedett volna.

„Nagyon megcsapoltuk a vérét . . .". Felsóhajtott, szeretett volna elaludni.

Nem sikerült. A földek nem hagyták. A földek úgy vonultak el előtte képzeletében, mint ahogy a kotró vedrei forognak örökös körben újra meg újra. Az egész határ. Elsőnek a zsidó-földek. Nem volt sok. Azon törte a fejét, hogy a bérlet zsidó-földnek számít-e? Mert ha igen, akkor jut a Lichtenstein-birtokból. Kétezer-ötszáz hold – azt zsidó bérelte. Abból jó lenne. De ha a Wiener zsidó kukoricásából adják . . . Félrehúzta a száját. Abból a kukoricásból a Wiener is úgy tengődött, hogy még házalt mellette a portékáival, meg tojást gyűjtött, nyers bőrökkel sáfárkodott. Ahogy a kukoricás képét felidézte, megsajnálta a Wienert: az nem olyan „zsidó" zsidó, mint amilyennek a zsidókat mondják, amilyen a bérlő Friedmann is volt. A Wienerékhez el lehetett menni nyár végén: Terka néném, ha volna egy szakajtó lisztjük az újig . . . Adott az szívesen, ha volt neki.

Bosszús lett, amiért elérzékenyedett a Wieneren. Jó emberek voltak, de hát a föld az nem jóság vagy nemjóság. Az föld, és ne foglalják el a magyar elől. Ez az igazság. Arra pedig vigyázni fog, hogy ne a Wiener-félék nadrágszíjaiból hasítsák ki neki a járandóságát. Akkor mutatja majd be a papírt, amikor a silányabbját már odavetették az éhesebb parasztjának. Biztos a silányat osztják elsőnek, a zsírosabbját meg tartogatják rezervában a nagyfejűbbeknek.

Amióta behívták, először örült annak, hogy katona. A papír miatt –, hogy nem kell mindjárt beváltani. Kapja a szabadságot, hazamegy, körülnéz, megtudakolja, milyen földekre ültek rá már,

aztán, ha elkelt a soványabb, akkor beviszi a papírt a jegyzőnek. Ha meg nem, akkor csak bejelenti, hogy jár neki a föld, majd elküldi az írást – a rendelkezést pedig otthagyja az asszonynak azzal, hogy tartsa nyitva a szemét meg a fülét, s ha eljön az ideje, nyújtsa be a számlát, de nem előbb, nehogy valami szikes vacakkal fizessék ki.

A Liechtenstein-birtokból jó lenne. A kertészetből vagy a szőlősből. De annak még a rétje se rossz...

„Egy tagban..." Nagyot sóhajtott. Erre is vigyázni kell: ne tízfelé hasogassák ki a határból azt az öt holdat.

A sváb-földek se rosszak... A kérdés, hogy elköltöznek-e a svábok Németországba? Talán kettő kivételével mind birodalmi németnek írta be magát a faluban. Ha elmennek, azokból a földekből is lehetne kapni. Jó földek. De a Liechtensteiné mégis a legjobb...

„Most már igazán aludni kell..." Megpróbált semmire se gondolni, de tudta, hogy ez sem segít, ahogy korábban sem segített.

Egy hete riadt fel először álmából. Pontosan egy hete: pénteki napon. Az arcvonal csendes volt akkor is. A lövészárokban állt – ügyeletes fegyverhez jelölték ki –, s a mellvédre könyökölve aludt. Amúgy katona módra: a füle nyitva volt. Nem félt így aludni – az isten se vette volna észre, hogy nincs ébren. Az orosz meg hallgatott akkor is. Amint kinyitotta a szemét, lopva körülpislogott. Senki se jött, s nem értette, mi zavarta meg a nyugalmát. Az égen bárányfelhők úszkáltak, itt-ott elővilágítottak mögülük a csillagok. Fázott kicsit. A kulacsában volt még egy kortynyi rum, azt megitta. Kincstári rum volt, karcos, de amúgy elég erőtlen, alig jobb a semminél.

A távolból danászás foszlányait hallotta. „Beszeszelt a muszka...". Ahogy jobban kezdett figyelni, a hangfoszlányok mintha hátulról s oldalról jöttek volna. Csodálkozott kicsit, mert a másik tanya elég messze volt, nem is gondolta volna, hogy onnan idáig elhallatszik a kurjongatás. „De kukorékoltok..." A szája megkeseredett. „Könnyű pénz..." – morogta megvetően, pedig tudta, nagyon is nehezen szerezték azt a pénzt, amit elvernek.

A második szakasz három nappal előbb elkapott vagy két tucat oroszt. Véletlenül vették észre őket, a hátuk mögül kerültek elő. Valamilyen felderítő osztag, hazatérőben voltak, de elvétették az állásokat, s egy likkal arrébb nyitottak be: amikor a második szakasz körletébe értek, azt hitték, az övéik lövészárkaiba másznak. A második szakaszban volt egy ember, aki törte az oroszt, az még dirigálta őket, hogy merre jöjjenek, merre kerüljék az

aknákat. Aztán, ahogy egybeterelte a nagyját, nekiestek. Hamar végeztek velük, a társaság felét leteperték, mielőtt a fegyvereikhez nyúlhattak volna. A másik felét is kinyújtóztatták pillanatok alatt, s csak a csetepaté után döbbent meg mindenki, hogy mekkora lett a második szakasz vesztesége: nyolcan maradtak életben, azok is összeszabdalva, megsebesülve. A szakaszparancsnok is elesett s vele együtt tizenketten. A szakaszparancsnokot külön temették, a többinek meg közös sírt ástak. Néhány katona morgott – a feltöltéssel érkeztek, puskaport se szagoltak még – a közös sír miatt. Ő rendjén levőnek találta: közös sírral kevesebb a munka, s minek fárasztani feleslegesen az élőket – attól nem lesz jobb a holtaknak. De azok csak mondták a magukét, hogy így meg úgy, külön sír dukál, végül elszaladtak a századparancsnokhoz panaszkodni. Az igazat adott nekik, éktelen dühbe gurult a közös gödör miatt, és a legénység füle hallatára szedte le a keresztvizet a szolgálatvezetőről, úgy ordított vele, mint kanász a disznaival, hogy zavarja csak ki a foglyokat külön sírt ásni, úgyse vallanak semmit a dögök. Akkor aztán kihajtották őket. Meg is ásták a sírokat – azt hitték, maguknak ássák. Amúgy serényen dolgoztak – ő csak nézte, hogy ezek nem oroszok: tatárképük volt, ferde szemük, a lábuk meg olyan karika, mintha örökké lovon jártak volna. A többi piszkálta őket, akadt, amelyik oda is sózott egyiknek-másiknak. Ő nem. Ő csak nézte őket. A temetést is csak nézte, és utána azt is, hogy a foglyokat lekaszabolják. A zöldfülűek ugrottak nekik: akik még nem szagoltak puskaport, de a szájuk akár a bécsi kapu. Ő csak nézte. Nem azért, mert sajnálta a kutyapofájúakat. Arra gondolt, jobb nem belekeveredni az effélébe, alkalomadtán esetleg viszonozzák.

Egyet meghagytak közülük életben, hírmondónak. Fülét-orrát lemetszették, a szemét kiszúrták, aztán kivezették az állásból, hogy menjen az övéihez, mutassa meg a népének, hogy jár minden komisszár. Mert komisszár volt.

Ő csak nézte, hogyan botorkál-botladozik a nyomorult a senki földjén. Akár a kotlós, amikor bevarrják a szemét, hogy nyugodtan üljön a tojásokon. A két karjával előrenyúlkált meg oldalvást, akárcsak a bevarrt szemű kotlós csapkod erre-arra a szárnyával. Megesett a szíve rajta. Felemelte a puskáját, megcélozta, elvégre mi a fenének szenvedjen a szerencsétlen, ember úgy sem lesz már belőle. Ha valamilyen csoda folytán hazakeveredik is: minek él? Kolonc ennek már az élet, a családjának meg még inkább. De felütötték a puskáját, s a lövés a levegőbe durrant, az meg elkezdett szaladni ijedtében, de nem előre, hanem összevissza,

mint a kerge birka, végül lerogyott s mászott – éppen feléjük, aztán egy aknára, és a következő másodpercben úgy eltűnt, mintha sohasem lett volna, csak a darabjai hullottak vissza a senki földjére. Azzal vége lett a mulatságnak, őt meg szidták, hogy miért zavarta meg a muszkát azzal a lövéssel. Nem akarta mondani, hogy megsajnálta, hallgatott inkább.

Két nap múlva fizettek a foglyokért. A századparancsnok kihirdette, hogy mivel nem továbbították a foglyokat, a géhá megtagadta a fizetést, ő azonban állja a cehhet a saját zsebéből: foglyonként húsz pengőt, a két tisztért ötvenet, a komisszárért százat, a hivatalos taksa szerint. Mindjárt le is számolta a bankókat a második szakasznak, vagyis annak a nyolcnak, amelyik megmaradt a szakaszból. Aztán leteremtette a népet: legközelebb akkor verjék agyon a foglyokat, amikor már megtörtént a számbavételük, s az ezredpénztár fizetett, mert még egyszer nem fog a zsebébe nyúlni, ő nem kincstár, hanem katonatiszt.

Még a nyárutón hallott valamit rebesgetni a fogoly-fizetési rendeletről, de azt hitte, amolyan katonaduma: kigondolja egy pihent agyú, hogy az jó lenne, aztán elmondja a másiknak, az meg már el is hiszi. Egy hétig odavolt, lőszervételezésen, akkor beszélték, amikor visszatért. Igaz, azóta nem akadt fogoly se. Most csak ámult: négyszázhúsz pengőt olvasott le a századparancsnok annak a nyolcnak. A lélegzete is elakadt, ahogy kiszámolta: ötvenkét pengő ötven fillér jut fejenként. Ha csak egyötvenes napszámjával veszi ... Elgyengült a gondolattól, valósággal szédelgett a sorban. Amikor vége lett a parancskihirdetésnek, odaballagott a nyolchoz. Osztozkodtak. Nézte őket, és a torka elszorult, mintha fojtogatnák. Valamelyik kitalálta, hogy dobjanak össze egy-egy húszast, s csináljanak murit este a tanyán, ott jó a bor, meg olcsón is méri a paraszt, és nőket is hozzanak a mulatságra

Úgy is lett.

Ő meg felriadt álmából az ügyeletes fegyver mellett.

Nem jött az orosz, és nem jött ellenőrzés sem. A szél fújt, és csak a hangfoszlányok jöttek a részeg-duhaj danából, és ő majdnem elbőgte magát: annyi pénzt pocsékba verni egyetlen este ...

Az arcvonalon csend volt. Pillantását a sötétbe fúrta, semmi különöset nem látott, és nem érzett mást, mint keserűséget. „Fejenként húsz – az százhatvan ... Négyszázhúszból lejön százhatvan, az kétszázhatvan ... Úristen, kétszázhatvan ..." A melle majd szétrepedt, akkorát sóhajtott.

A lövészárok falához támaszkodott. „Kétszázhatvan ..."

Arra nem is gondolt, mennyi munkájába került, amíg a kezébe kapott kétszázhatvanat. Csak arra, hogy mi mindenre jutna ennyiből. Ruhára, lábbelire neki meg az asszonynak, meg még kocára is. A gyereknek nem is kellene semmi: kicsi még, csak kinőné. A zsúpot azonban kicserélné végre, mert már olyan öreg, hogy lassacskán foltozni sem lehet. „Kétszázhatvan..."

Jólesett volna rágyújtani, előzni a bánatát, de nem mert. Idepörköl az orosz a fényre. Figyel az, akkor is, ha csendben ül. De nagyon elfogta a kívánság egy kis füst után. Volt komisz-cigarettája. Tízet adtak egy napra, beosztotta mindig: nyolcat szívott, kettőt tartalékolt rendkívüli alkalmakra. Kijött belőle takarosan, mindig volt szívnivalója, s nem kunyerált soha senkitől. Utálta a kunyerálást, és egyszer sem sajnálta meg az erős dohányosokat: ennyi van, eddig lehet nyújtózni, tanulják csak meg. Leste a senki földjét. Nyugalom volt, csak a danolás foszlányait hallotta. „Bóbiskol a muszka... Ha a danára nem fülel, talán a cigarettát is elnézi..." Elővett egyet, szájába dugta, aztán az öngyújtót halászta ki a zsebéből, lecsavarta a kupakját, s lekuporodott az állás fenekére, köpenye szárnyát a fejére húzta, meg a markát is odatartotta a gyújtó köré, úgy csiholta a szikrát, s amint tüzet fogott a dohány, hamar elfújta a lángot. Tenyerébe rejtette a parazsat, s felállt.

Szél nyargalászott a földeken, elkapkodta a szájából gomolygó füstöt. A felhők alól elő-előkandikáltak a csillagok. Az öngyújtót a zsebébe csúsztatta. Végtelenül szerencsétlennek érezte magát. A háborúból összesen ezt a gyújtót szerezte: sárgaréz gyújtó, nagy tűzkerékkel. Más semmit. Pedig lehetett volna, de nem vitte rá a lelke. Csak rablás az, ha zsákmányolásnak hívják, akkor is. Nem küldött haza a három esztendő alatt egy zsákmánycsomagot sem – és nagyot sóhajtva megállapította: „Kevés akkora marhája van az istennek mint én" – s utólag elismerte, hogy igazuk volt a társainak, akik ezt ott Ukrajnában a fejéhez vagdosták. Annak volt igaza, aki a legtöbbet szedte össze.

„Kétszázhatvan pengő..."

A mellvéd alá hajolva szippantott a cigarettából.

Hirtelen kapta fel a fejét.

A szél zúgott, karikában forgott. „A fene evett volna meg..." Jobbra, talán húsz méterre tőle, két jegenye magasodott. Az ágai zörögtek. „Ki kellett volna vágni..."

Valami furcsa zörej vegyült az ágak ropogásába. Összerántotta a szemöldökét, a szeme keskenyre szűkült. „Motor..." De nem tudta megállapítani, melyik oldalról hallatszik a zaj.

A hold egészen váratlanul bukkant elő, sápadt fénye végigömlött a földeken, s ő majd felkiáltott ijedtében.

Harckocsi közeledett. „Té-harmincnégyes . . .” A szívét a torkában érezte kalapálni. A páncélos egymagában jött, gyors ütemben, és nem követte gyalogság. Iszonyúan gyorsan haladt. „A páncéltörő ágyú . . .” Oldalt pillantott, ahol az ágyú állt, de abban a pillanatban a tank megtorpant, tűz csapott ki a tankágyú torkából, és a páncéltörő löveg felfordult.

A dörrenés a fülébe hasított. Fejét ösztönösen húzta be a vállai közé.

Göröngyök záporoztak. Úgy kopogtak a sisakjára, mint a jégeső.

Előreleskelt.

A tank valósággal száguldott felé. Még sohasem látott tankot ilyen gyorsan jönni.

Az ágyúja dörgött, géppuskáiból tüzet köpött a lövészárokra. A lövedékek a feje körül csapkodtak, s szívébe hasított a félelem: „Csak nyomorékká ne . . .” A lába reszketett, hátát kiverte a hideg veríték, menekülni szeretett volna, de tudta, hogy a futás biztos pusztulást jelent: a harckocsi géppuskái lekaszálnák. A mellvédbe kapaszkodot, zihálva szedte a levegőt.

A tank pedig jött. Egyenesen neki. Nem tudta levenni a szemét róla.

A föld remegett.

„Széttipor . . .”

A géppuskasorozatok elszisszentek a feje felett.

„Holttér . . .”

A tank már a mellvéd előtt dübörgött. Lánctalpai fülsértően csikorogtak.

Gyors mozdulattal hajolt le. A páncélököl ott hevert mellette, az állás oldalához támasztva. Nem is célzott vele, csakúgy találomra puffantotta a tankra.

Dörrenés.

A bal oldali lánctalpat lőtte szét. A tank hirtelen elfordult, kerekei lefutottak a szakadt lánctalpról, s körbeforgott az állás előtt, és egyre tüzelt még az ágyúja meg a két géppuska is.

Ő csak nézte. Aztán észbe kapott: elő a kézigránátot.

A torony mögé hajította, a motorházra. Agya megtelt a dörrenések zajával, nem is hallotta, amikor a kézigránát pukkant. A tankból lángnyelv csapott magasba, aztán fojtó szagú fekete füstoszlop emelkedett fölé. Akkor kezébe vette a puskáját, s várta, hogy előbújjanak. Nem lövi le őket, esze ágában sincs: fogoly

lesz ezekből fejenként húszért, megnézheti akárki. Szurkolt, hogy jöjjenek már, mert még szétrobban az az átkozott tank, aztán oda a jó pénz. „Legalább egy tiszt lehetne..."

A detonáció ereje akkorát lökött rajta, hogy háttal az állás falának esett, s úgy beverte a fejét, hogy megszédült. Amikor ismét a tankra pillantott, az már nem is tanknak látszott: a páncéltornya lerepült róla, és lángolt az egész.

Ráfeledkezett az égő monstrumra. Mindig elcsodálkozott, ha égő tankot látott: mi a fene ég rajta, amikor tiszta acél az egész? Azt is furcsának találta, hogy csak a tank jött, gyalogság nélkül. Mindig szoktak jönni a tank mögött. De most senki. Felsóhajtott, odatámasztotta puskáját a mellvéd tetejére. „Legalább egy húszas lehetett volna... egy kurva húszas..." Nagyon szerencsétlennek érezte magát.

Akkor már szaladozni kezdtek a többiek az állásba. Nem törődött velük, mélabúsan bámulta a lángokat. Szép, vörös lángok voltak, magasra nyúlkáltak, de a füstjük fekete volt, csípős-kesernyés-büdös, tüsszentenie kellett tőle.

– Ne tüsszögjön, Őze! Jelentsen, Őze! Maga volt az ügyeletes, mit tüsszög itt nekem, jelentés helyett, hogy a... – kacskaringós káromkodás fejezte be a mondatot.

Az őrmester állt mellette, és ő is a lángokat nézte.

Jelentett. Hogy jött a tank. Hogy kilőtte. Hogy fogoly nincs. Hogy tüsszögni kell, mert büdös van.

Az őrmester furcsán bámult rá, aztán a lángokra pillantott és megint rá.

– Nem gondoltam volna, Őze – és még a káromkodás is megilletődötten jött ki a szájából: – Az isten... Ezt nem néztem ki magából – aztán kisvártatva hozzátette: – Maga hős... – és ismét káromkodott.

Ő felsóhajtott, és a sóhajjal együtt kibukott belőle a szomorúsága:

– Legalább néhány fogoly lett volna... Egy kis pénz... – megvonta a vállát, a tankroncsra bólintott: – Nincs szerencsém. Szétment a dög...

– De jól megy magának, hallja! – Az őrmester még káromkodni is elfelejtett. – Hát az öt hold föld, az magának nem szerencse? Olyan rosszak maguknál a zsidó-földek, hogy az semmi? Meg a szabadság?

Abban a pillanatban döbbent rá, hogy a tank öt hold földet jelent meg tíz nap szabadságot. Felrémlett előtte a plakát: harckocsira kézigránátot hajító katona, mellette vastag, ökölnyibetűs

felírás: „Magyar hősnek – magyar földet!" Megragadta az őrmester karját.

– Igaz?... – a szája széle reszketett.

Az őrmester meghökkent a mozdulatától, aztán megértően elmosolyodott:

– Igaz, Őze. Reggel azonnal fölterjesztem. De csak akkor, ha megígéri, hogy többet nem rángatja a zubbonyom ujját, mert az függelemsértés... – és szokása szerint káromkodott.

Vigyázzba kapta magát.

– Igenis, Őrmester úr! – és állt, mint a cövek.

– Na, ügyeljen csak...

Az őrmester elment, és a többieket is visszarendelte, pihenni. Ő meg magában fohászkodott, hogy most már maradjon nyugodtan az ülepén az orosz, nehogy neki beleköpjön az öt hold földjébe.

Senki sem köpött bele. Az őrmester reggel az ő kezébe nyomta a jelentést az éjszaka történtekről, s a századparancsnokhoz szalajtotta vele.

– Elolvashatja... – mondta jólelkűen.

Benne volt. Ő, meg a tank, meg az öt hold föld, és a tíz nap szabadság.

Nem szaladt, repült a századparancsnokhoz.

A századparancsnok átvette az írást, s azt mondta:

– Elmehetsz, fiam.

Azóta minden éjszaka felriadt. A földek nem hagyták aludni, újra és újra elvonultak előtte, s ő végigmustrálgatta gondolatban valamennyit. Első éjszaka a plakát felirata is szöget ütött a fejében. Mert úgymond: „Magyar hősnek – magyar földet!" De az őrmester úr zsidó-földet emlegetett. Megkérdezte tőle reggel.

– Ha magyar kézre adják, akkor magyar lesz az a föld – közölte az őrmester meggyőződéssel. – Az egy darabkája az országnak. A zsidó csak bitorolta.

Ez hát világos lett. De következő éjjelen a Liechtenstein-birtokról eszébe ötlött, hogy azt meg zsidó bérelte. Az pedig príma föld. Arra fájt volna a foga mindig, ha egyáltalán eszébe jutott volna koldusságában, hogy földre fájjon. Ezt már nem merte megtudakolni, tartott tőle, hogy elfogy az őrmester úr türelme. Csak gondolkodott felőle. Mert egy olyan Wiener-parcella... De hát az is jobb, mint a semmi. Viszont...

Viszont a negyedik éjszaka – amit ismét az állásban töltött – azon morfondírozott, hogy megfogta az isten lábát, de jó lenne

még jobban megfogni. Két páncélöklöt vitt magával. No, nem azért mintha... Csak éppen hogy kéznél legyen.

De tank nem jött.

Pedig nagyon várta.

Öt holddal hazamenni – nagy szó. Rettenetes nagy. De tízzel...

Még azt sem tudta, katasztrális holdban mérik-e, vagy magyar holdban? A plakáton csak „hold"-at írtak. De hát az se mindegy. Töprengett rajta, hogy megkérdezi az őrmester urat, sündörgött is körülötte egy darabig, aztán mégse merte. „Majd kiderül..." Alig várta, hogy megjöjjön végre a papír, s felolvassák a parancsban.

De nem olvasták, és Őze Bálintot elfogta a szorongás: megindul a vörös, mielőtt ideérne az írás, és az öt hold föld elmerül valami ronda futás zűrzavarában. Rettegett még a gondolattól is, és ha bírta volna, meglódítja az idő kerekét, gyorsabban forogjon, ameddig kezébe nem nyomják azt a papírt. De az idő múlása nem gyorsult fel, viszont a rettegés lidércnyomásként nehezedett a mellére.

Most is csak hevert a szalmán, szuszogott, sóhajtozott, és várta, hogy virradjon.

Végre reggel lett valahogy.

Az orosz ült a fenekén, ők meg örültek, hogy nyugton van. Itt-ott durrant csak el egy-egy puska – afféle reggeli üdvözlet. Egyéb semmi.

Rumos feketét kaptak. Tele csajkával.

Az istálló tövébe telepedett, hátát nekivetette a falnak. A kávé forró volt, sütötte a tenyerét a csajkán át. Fújta, s aprókat hörpölt belőle. Jólesett a melege.

Akkor szólt neki az őrmester, hogy menjen a századparancsnokhoz.

Pattant volna, de az őrmester leintette.

– Igya meg nyugodtan.

Sietve nyelte. A torka is összeégett. Aztán futott a kúthoz – szégyenlett volna mosdatlan képpel odaállni a századparancsnok elé. Veder vizet húzott, egy pofányival megöblítette a száját, megmosdott, s a köpenye szárnyában megtörölte az ábrázatát.

Rohant.

A századparancsnok felállt, kartonlapot vett fel az asztalról, s odanyújtotta.

– Fogja, fiam, megérdemelte. Büszke vagyok, hogy az én szá-

zadomban ilyen emberek szolgálnak! – és a jobbját is odanyújtotta neki, kézfogásra.

Megszorította alaposan. A századparancsnok kifelé intett a fejével:

– A szabadságos levelet megkapja az írnoktól. Már aláírtam. Tíz órakor indul egy gépkocsi Budapestre, vételezni. Odáig elmehet vele ... Maga dunántúli ugye?

– Igenis, Tolna megyei vagyok, alázatosan jelentem.

– A közlekedés rossz. Időben visszaérjen nekem, mert ha időn túl kapja el valahol a tábori csendőrség, vagy más járőr, a helyszínen agyonlövik. Érti?!

– Igenis, alázatosan jelentem. Értek mindent!

– A parancsban majd megjelenik, azt nem kell kivárnia. A szüleinek pedig megmondhatja, hogy gratulálok, amiért ilyen bátor katonát neveltek a hazának. Na, elmehet, fiam.

Keményen szalutált, és sarkos hátraarcot csinálva kimasírozott. Döngött a föld a léptei alatt.

Irány: az írnok.

– Tizedes úr! Őze Bálint honvéd alázatosan jelentem, a szabadságos levelemért jöttem ...

Az írnok a kezébe nyomta, s aláíratta vele, hogy átvette.

– Nem vinne el egy levelet a feleségemnek, Őze? Úgyis Budapesten megy keresztül.

Se inge, se gatyája nem volt a tizedes, látni is ritkán látta, de azért vigyázzba kapta magát, gépiesen vágta rá:

– Szívesen, alázatosan jelentem.

– Mielőtt elmegy a kocsival, jöjjön be érte. Különben úgyis innen indulnak ...

Rohant vissza a szakaszához. Ott lebzseltek még az istálló körül. Az őrmester magyarázott valamit az egyiknek.

A szája szélesre húzódott, messziről kiáltotta:

– Őrmester úr! Megvan, ni ... – és meglengette a kartonlapot, s mindjárt eszébe ötlött, hogy ez lenyeli keresztben, amiért nem szabályszerűen jelentkezett.

De az őrmester elnézte, hogy nem tette az „alázatosan jelentem"-et a megszólításhoz. Megveregette a vállát.

– A szabadság is?

– Tízkor indulok – kipótolta: – gépkocsival, alázatosan jelentem! – és az arca ragyogott.

– Jól van, Őze. Készüljön, de aztán időben visszaérni! – és a kezét nyújtotta, akárcsak a századparancsnok.

– Inkább előbb, mint utóbb egy órával, alázatosan jelentem! – mondta széles mosollyal, és megszorongatta az őrmester jobbját.

A többi egy pillanat alatt körülvette.

– Szabadság?

– Tíz nap.

– Föld?

– Öt hold – vágta rá kapásból, bár még meg se nézte a papírt, s csak most jutott eszébe, hogy el kellene olvasni. Maga felé fordította a kartont. Szembeötlő, piros betűkkel nyomtatták a közepére: „öt kataszteri hold." Hangosan, szótagolva olvasta.

– Hol?

Még nem ért oda, de a vállát vonogatva felpillantott az írásból:

– Hogyhogy hol? Otthon...

Valaki a háta mögül megkérdezte:

– Kárpátaljai vagy?

Visszafordult:

– Már miért lennék? Tolna megyéből... Ott is születtem.

– Mert Máramarosba szól az öt hold...

– Ugyan... – folytatni akarta, hogy akkor majd átíratja, de amaz a szavába vágott:

– Nem tudsz olvasni? Olvasd végig...

Elsápadt.

– Hagyjatok... – azzal kitört a gyűrűjükből. Az istálló mellé ment, leguggolt a tövébe, hátát a falnak vetette, s lassan böngészni kezdte a kartont.

Úgy volt. Újra elolvasta, de csak ez állt a papíron. Odament az őrmesterhez.

– Alázatosan jelentem... – elakadt.

– Mit akar, Őze? Mi baj?

Mutatta a kartont. Az őrmester átfutotta, felvonta a szemöldökét.

– Rendben van ez.

– Igenis – mondta. Félénken hozzátette: – De Máramarosra...

Az őrmester csodálkozó pillantással mérte végig.

– Na és?! Ott vannak a legjobb zsidó-földek. Ha egyszer a papírt kiadták, azt már át nem írják, de nem is kell. Amint visszafoglaljuk, beleül a birtokába. Vagy eladja, és másutt vesz, ahogy tetszik... – barátságosan megveregette a vállát: – Nem kötelező odatelepedni.

– Igenis... – felelte. Visszavette a kartont. Lassú léptekkel

ballagott az istállóhoz, ismét leguggolt a fal mellé. „Amint visszafoglaljuk . . .” – hallotta képzeletében újra az őrmester hangját. Nagyot sóhajtott. „Akkor még várhatok . . .” Könnyek gyűltek a szeme sarkába, öklével törölte le, és ismét végigbetűzte a kartont. Eszébe jutott, ahogy álmatlanul hevert a szalmán, s a földeket mustrálta. „Majd . . .” Óvatosan összehajtogatta a kartont, s elrakta a köpenye alá, a zubbony felső zsebébe, a szíve fölé. „Majd jó lesz . . .” Arra gondolt, eltéteti az asszonnyal a fiókba. Beváltják, amikor eljön az ideje. „Ha megérem . . .” A melle megemelkedett. Szerette volna megérni, de valami furcsa bizonytalanságérzés szorongatta a szívét. Még sohasem érzett ilyent. Soha életében. „Gazdag vagyok . . . Még csak egy kicsit kell szegénynek lenni . . .” Nagyon fájt, hogy nem azzal tér haza: „Gazdák vagyunk”, hanem csak: „leszünk . . .”

Mereven bámult maga elé, s jó volt, hogy a többi békén hagyja. A lába megmacskásodott a guggolásban, de nem helyezkedett kényelmesebb tartásba. A földet nézte, nem gondolt semmire és nagy-nagy ürességet érzett a bensejében.

Az őrmester kiáltására riadt fel.

– Mi az, Őze?! Nem megy? Mindjárt tíz óra!

Felugrott, vigyázzba kapta magát:

– Igenis . . .

Loholt a századparancsnokságra. A gépkocsi már elindult, ahogy a sofőr megpillantotta, lelassított, s kihajolt az ablakon.

– Siessen! – kiáltotta.

Valósággal beesett az autóba. Ismeretlen tiszt ült a sofőr mellett.

– Most már aztán gyerünk! – mondta ingerülten.

A gépkocsi meglódult, nagyokat zökkent az úttalan úton.

Ő behúzódott az ülés sarkába, s eszébe jutott az írnok levele. Arról egészen megfeledkezett. Pedig az írnok csúnyán ki fog tolni vele. „Még az is . . .” Üres tekintettel bámészkodott ki az ablakon.

A földek elfutottak a kocsi mellől.

Hátulról ágyúk dörgése hallatszott. Mélyen, öblösen szóltak, szokatlan volt a fülének a hosszú, viszonylagos csend után.

„Megmozdult az orosz . . .” Elrémült: előbbre jönnek, ahelyett hogy hátrálnának. „Hátrálniuk kell . . . – fohászkodott, s mindjárt meg is adta a visszavonulás irányát: – Máramaros felé . . .” Keservesen felsóhajtott, előregörnyedt, olyan kicsire húzta össze magát az ülésen, amilyenre csak tudta. „Hagyjátok abba . . .” Szuszogva

lélegzett. Az ágyúk nem respektálták a kívánságát. A dörrenések egybefolytak, ráfeküdtek a vidékre. A gépkocsi zötyögött a hepehupás mezőn. Jobbjával benyúlt a köpenye alá, megtapogatta a kartont, s védőn, oltalmazón otthagyta tenyerét a zubbonyzsebben, a szíve felett.

4.

Gross Vilmos nem számolt a következményekkel. Éhes volt, és a Lehel útra akart menni. Hét óra előtt néhány perccel magára vette felöltőjét, kilépett a barakkból.

Már majdnem teljesen besötétedett.

Megkerülte a barakkot, az árnyékszék felé tartott. Úgy, mint máskor: a fabódé mellett hallgatózott kicsit, aztán keresztülvágott a telepen. Az emeletnyi magas deszkarakások, homokhegyek, cementzsák-tornyok, gömbvas-halmazok között észrevétlenül jutott ki az épülő utcába.

Távozása nem keltett feltűnést a barakkban.

A barakk előtt őr állt, idősebb katona, szuronyos puskával. Látta hátramenni a fiút. Unatkozott, és egy idő múltán elballagott az árnyékszékhez, beszólt:

– Elkapott a hasmars, kis zsidó?

Válasz nem jött. A katona kinyitotta az ajtót. „Az anyád... Szóval kilógtál, kis zsidó..." Fejét csóválva elmosolyodott. A bolond kölyök azt hiszi, túljárt az eszén. Nem haragudott rá. Ide ugrott az csak ki, az üzletbe, a Lehel úti szatócshoz. Visszasétált a barakk elé, s eltűnődött. Máskor is kiszaladoznak. Leakasztják a csillagot – megfigyelte, nem varrják fel, hanem csak gombostűvel tűzködik a kabátjukra –, s kiugranak vásárolni. Marhák. Szólnának inkább, elhozná nekik szívesen, amit akarnak, ha van ideje. Istenkísértés, amit művelnek, mégis csinálják. Pedig tudják jól, mi jár érte. Elhatározta, hogy megtáncoltatja kicsit a kis zsidót. Nem nagyon, csak annyira, hogy észhez térjen: ilyesmit nem lehet csinálni. Ha valami vadparaszt posztolna a helyén, már sípolna, riasztaná az őrséget – néhány nap szabadság vagy jutalom leesne a szemfülességéért. Sajnálkozva felsóhajtott. „Agyonlőnének, kis zsidó..."

Megállapította, hogy ráfér a lecke a hebehurgya kölyökre, mert különben a vesztébe rohan. Várt, s magában ösztökélte: „Na, gyere csak, gyere..."

A fiú azonban nem jött, s a katona nyugtalankodni kezdett. Nyolckor váltás van – a létszámot is ellenőrzik, s akkor őrá húzzák rá a vizes lepedőt. Elővette az óráját – régimódi zsebóra volt –, felkattintotta a fedelét: háromnegyed nyolc elmúlt. Rosszallóan megrázta a fejét. „Ne csinálj marhaságot, kis zsidó..."

Messziről léptek dobogását hallotta.

Felütötte a fejét. A váltás még nem lehet... Ha csak...

Hirtelen hasított bele a rettegés: ha elkapták a kis zsidót, akkor őt felelősségre vonják, amiért nem vette észre a szökést, vagy éppen megvádolják cinkossággal.

„Hülye zsidó..." Káromkodott. Előrántotta a sípot, belefújt. Hosszan, többször. A csizmatalpak alatt már egészen közelről csikorgott a kavics. Fújta a sípot, teli tüdőből.

– Ne fütyüljön már! Hallhatja, hogy jövünk!

Megismerte, a tizedes ripakodott rá, a felvezető. És abban a pillanatban már bizonyosan tudta, hogy a kis zsidó lebukott. Vigyázzba vágta magát, kieresztette a hangját:

– Alázatosan jelentem, szökésre gyanakszom.

– Még szép, hogy gyanakszik! Adja át az őrséget!

A tizedes mögül előlépett egy katona, és odaállt eléje.

– A hármas számú felállított őr kötelme... – fújta a formulát, mint a vízfolyás: – Az őrhelyet átadom.

– Az őrhelyet átveszem.

A tizedes sarkon fordult, és ő elindult utána. Kicsit odébb a tizedes rákezdte:

– Félórája ül az a zsidó az őrszobán, a Lehel útról hozták be, maga meg most gyanakszik? Mit képzel maga, miért állították a barakk elé?!

– Alázatosan jelentem, a klozettra ment a zsidó. Nem tudom, hogy hívják, egy olyan gyerekféle. Föltűnt, hogy soká van oda, gondoltam, rájött a cifra, aztán megnéztem, de nem találtam ott. Akkor sípoltam...

– Akkor sípoltam... – dohogta a tizedes, és felcsattant: – Akkor sípolt, amikor már bottal üthettük volna a nyomát! Elkanászodtak, nem tudják, mit csináljanak jódolgukban. Úgy vágatom ki a frontra, mint a taknyot! Ott majd megemlegetheti, milyen aranyélete volt nálunk...

„Vágatod a nénikédet..." Megjátszotta a sértődöttet.

– Nem strázsálhatok a klozetton minden zsidót. Ha hátul vagyok, elöl fog kilógni. A barakk mögé is kellene őrség. Jelentettük már...

– Ne okoskodjon! – torkolta le a tizedes. – Nem maga jelentette – de a hangja nem volt olyan magabiztos, mint az imént, a katona pedig fellélegzett. „Megúsztam..."

Egészen vidáman baktatott a tizedes után. „Telitalálat..." Az egyik tejfelesszájú hős duruzsolta nemrég az őrszobán, hogy az őrszem nem teljesítheti rendesen a feladatát, meg kellene erősíte-

ni az őrséget, szaporítani az őrhelyek számát, mert a zsidó úgy játssza ki őket, ahogy akarja. A tizedes intette le a strébert, majd a pokolba küldte: talán a sarzsikat is kiállítaná posztra?! Ő akkor egészen megkönnyebbült. Különben utálta ezt a szolgálatot. Még többet csinálni?! Hozzanak csendőröket a zsidók mellé. Piszkos csendőrmunka ez. A frontnál jobb: itt nem lőnek vissza, és másodnaponként hazaruccanhat az ember. A zsidók meg tejelnek – vagy pénz, vagy „ajándék" akkor is leesik, ha nem forszírozza. Szép summa – több, mint amennyit munkával összegürcölhetne. Eleinte csodálkozott: a legcsóróbbja is előguberál valami dohányt, hogy „megolajozza" az őrséget. Persze, pénzzé tették ezek már mindenüket. Amelyik őr utazik rá, könnyedén kifacsarhatja belőlük. Piszkos csendőrmunka. Undorodott tőle, s néha eltöprengett, hogy jobb lenne a fronton. De az is marhaság. Ha ő nem csinálja, megcsinálja más –, őt meg a tetvek eszik a lövészárokban. Akkor inkább a csőszködés. A zsidók még örülhetnek is: ő nem passzírozza ki a vérüket.

Az őrszobán a hadnagy várta őket: a fején csákó, malaclopóköpeny a vállán, az oldalán kard.

„Miattam lármázták ide..." Szerette volna tudni, most jött-e a hadnagy, vagy elmenőfélben van?

A tizedes jelentette, hogy a riasztósíp azért szólt, mert: „az őrszem felfedezte a szökést."

A kis zsidó a sarokban gubbasztott. Lógatta a fejét, nem nézett őrá. A kabátján nem volt rajta a sárga csillag.

– Szép, hogy felfedezte... – morogta a hadnagy, s a tekintetével majd felöklelte. – Jöjjön – vetette oda neki, és elindult az irodájába. Ő engedelmesen követte.

A hadnagy megállt az iroda közepén, visszafordult. Szúrós pillantással mérte végig.

Ő vigyázzba vágta magát.

– Ismeri ezt a zsidót?

– Alázatosan jelentem, arcról. Különben nem ismerem.

– Mennyit fizetett?

Elhűlve bámult a hadnagyra. Az felcsattant:

– Ne tettesse magát! Mennyit fizetett magának a zsidó, amikor kiengedte?

– Hadnagy úr, alázatosan jelentem, nem fizetett nekem a zsidó semmit! – észbe kapott, sietve hadarta hozzá: – És nem engedtem ki...

– Szóval nem fizetett?

– Nem!

Látta a hadnagy arcán, hogy nem hiszi. Csendesen mondta:

– Ha én engedtem volna ki, akkor nem riasztok, alázatosan jelentem. Az én kezem közül még nem ment ki zsidó... És engem nem fizetett le egy zsidó sem. Olyan játékba én nem megyek bele.

A hadnagy bosszúsan legyintett.

– Ne magyarázkodjon! Akkor beszél, amikor kérdezem! – kutató tekintettel fürkészte az arcát.

Állt, mint a cövek. „Telitalálat..." Merev pillantással nézett vissza a hadnagyra. A hadnagy úrnak megvannak a saját különbejáratú zsidói.

– A Hűség Házából kérnek jelentést... – mondta szemrehányóan a hadnagy.

„Hát jelentse..." Hallgatott. A szemöldöke azonban megrándult: a kis zsidó annyira fontos, hogy a Hűség Házának kell jelenteni?

– Legalább előbb riasztott volna!

– Amint felfedeztem a szökést, riasztottam.

– A maga riasztása – halottnak a szenteltvíz! Alibinek jó, riasztásnak... – a hadnagy félrebiggyesztette a száját, hirtelen szegezte neki a kérdést: – Biztos, hogy nem fizetett magának ez a zsidó?!

– Biztos, alázatosan jelentem.

– Akkor sem fog mást mondani se maga, sem a zsidó, ha vallatják?

– Nem fizetett.

– Máskor sem?

– Máskor sem.

A hadnagy hallgatott kicsit, kutató-gyanakvó pillantással nézett rá, aztán jóakaratúan megkérdezte:

– Ne küldjem mégis inkább ki a frontra? Persze önként. Maga családos ember, minek törné ki a nyakát egy koszos zsidó miatt? Mire kiszáll a Számonkérő Szék az ügy vizsgálatára, a fronton lenne. Oda nem mennének maga után kérdezgetni. Nem akarja?

– Alázatosan jelentem, tiszta a lelkiismeretem.

– Jól gondolja meg. Később már nem tudom kihúzni a csávából.

Töprengett kicsit: megszabadulna a csendőrködéstől. De a fronton lőnek, és nem lehet másodnaponként hazaugrálni...

A hadnagy alig észrevehetően elmosolyodott.

– Nos, inkább a front?

Gyorsan megrázta a fejét.

– Nem, alázatosan jelentem. Inkább a hadnagy úr keze alatt.

A hadnagy vállat vont.

– Rendben van. Nekem teljesen mindegy... Várjon az őrszobán. Megcsinálom a papírt. Bekíséri a zsidót a Rökk Szilárd utcába. Tudja, hol van?

– Pesti vagyok, alázatosan jelentem.

– Jó. Lépjen le!

Szalutált, szabályos, sarkos hátra arccal kiment a hadnagy irodájából.

Az őrszobában leült, rágyújtott. A kis zsidó változatlanul ott ácsorgott a sarokban, a padlót bámulta. Dühös lett rá. „Marha." Felsóhajtott. Tulajdonképpen sajnálta. „Kinyiffantanak..."

A tizedes odatelepedett mellé a lócára. Suttogva kérdezte:

– Nagyon lemarta a hadnagy úr?

– Nincs miért – húzta fel a vállát. „Pukkadj meg." Lapos pillantást vetett a tizedesre. Bizonyos volt benne, hogy amint kiteszi a lábát az őrszobából, ez szalad a hadnagyhoz beszámolni.

– Mondtam a hadnagy úrnak, én nem hiszem, hogy maga leállt volna bratyizni egy zsidóval...

„Mondtad a..." Nagyot szívott a cigarettájából, aztán halkan odavetette a tizedesnek:

– Engem meg nem vásárol egy zsidó.

A tizedes szeme rávillant.

– Mást talán megvásárolt?

– Mit tudom én... – morogta. „Bazári majom. Pont a te orrodra kötöm, amit tudok..." – Lehetséges. Ha ennyire gyanakszanak. A hadnagy úrnak kell tudni...

– Közöttünk ilyesmi kizárt dolog! – szögezte le határozottan a tizedes, és ő majd felnevetett. „Te aztán igazán tudod! A tízfilléreket is kibűvölnéd a zsebükből..." Bólintott:

– Persze. Azért nem értem ezt a rettenetes nagy gyanakvást. Ha már előfordult volna ilyesmi, megérteném.

A tizedes rövid töprengés után válaszolt:

– Háború van, a front meg itt húzódik a szomszédban. Ilyenkor mindenre és mindenkire gyanakodni köll, saját magunkra is. Nehogy az ellenség hasznot húzzon abból, amit csinálunk...

„Na, helyben vagyunk..." Szívta a cigarettáját, s várta a folytatást. El tudta volna mondani a tizedes helyett, annyiszor hallotta: „...a zsidó pedig természetes ellenségünk, akárcsak a tetű. Mindkettő a vérünkből él, de a zsidó még annyival rosszabb a tetűnél, hogy bolsevista is, de ha mégse az lenne, akkor angolbarát, ami

egykutya, nekem elhihetik, tehát jól tartsák nyitva a szemüket..."

A tizedes azonban nem szavalta végig a dikciót. A kis zsidó felé vágott a tekintetével.

– Maga kíséri be?

Bólintott.

– Azt mondta a hadnagy úr.

A tizedes felkelt, s a dolga után látott.

„Rohadj el..." Nagyokat szippantott a cigarettájából, s azon morfondírozott, hogy ha nem lenne torkig a fronttal, inkább azt választaná. Az tisztességes verekedés. De ez? Két évet húzott le odakünn Ukrajnában – elég volt. Egy karlövéssel megúszta, utána került ide.

A hadnagy lépett be.

A tizedes „vigyázz"-t kiáltott, s pattant a hadnagy elé jelenteni, de a hadnagy egy kézlegyintéssel elhallgattatta.

Álltak mereven, mint a szobor.

A hadnagy papírt nyújtott neki.

– Itt a nyíltparancs.

– Igenis – mondta. Átvette a nyomtatott lapot, össze akarta hajtani, s zsebre tenni, de a hadnagy rászólt:

– Olvassa el!

Végigolvasta.

– Világos? – kérdezte a hadnagy.

– Igenis, alázatosan jelentem!

– Szökés esetén fegyverhasználat – közölte a hadnagy. Figyelmeztetően megemelte a hangját: – Felszólítás nélkül. De nehogy nekem sebesültet gyártson belőle!

– Igenis, alázatosan jelentem! Nem lesz sebesült...

– Végeztem! – a hadnagy a sapkájához emelte kezét, és eltávozott.

Zsebébe süllyesztette az írást, felöltötte köpenyét, s körülkerítette a derékszíjjal, aztán vállára lódította a puskát, és vigyázzba vágta magát.

– Tizedes úr, alázatosan jelentem, kérek engedélyt a parancs végrehajtására!

– Lőszer? – kérdezte a tizedes.

– Az őrjavadalmazás, alázatosan jelentem. Ebből egy tár a puskában, egy lőszer csövön, biztosítva.

A tizedes bólintott, hogy rendben van.

– Hajtsa végre!

Kurta biccentéssel maga elé parancsolta a kis zsidót.

– Gyerünk!

A kis zsidó engedelmesen kinyitotta az ajtót, s a küszöbről illedelmesen elköszönt:

– Viszontlátásra.

Dühös lett a kis zsidóra, mert olyan marha, hogy még köszön is. Megtaszította kicsit.

– Lódulj!

Betette az ajtót. Odakünn aztán ráripakodott a kölyökre:

– Marha! Szökni ne próbálj! Hallottad, mit mondott a hadnagy úr! Mi az istenért ugrottál ki?!

– Éhes voltam. Délután mondták, hogy lehet kapni szárított répát a fűszeresnél.

– Megérte... Szárított répáért! Kutya bajod nem lett volna, ha a valagadon maradsz... Szóltál volna, akár elhozom neked azt a szart, vagy adók egy darab komisz kenyeret is, ha annyira éhes vagy...

A kis zsidó nem felelt mindjárt. Később megszólalt, szégyenlősen mondta:

– Feketén drága a kenyér. Annyi pénzem nem volt.

Feljebb lökte a vállán a puskát. Azon tanakodott, vajon adott volna-e ingyen egy komiszt a kis zsidónak, ha történetesen kéri? Megpróbálta elképzelni, hogy odajön hozzá, és kéri. Azzal, hogy éhes. Egy komiszt. Megbillentette kicsit a fejét. Egy egész komiszt nem, az sok, azért egy tízest is megkap az ember. De egy darabot biztos a kezébe nyomott volna, hadd egyen. Biztos... Elvégre nem kőből van az ember szíve.

A fiú gyorsan szedte a lábát.

– Lassabban menj – vetette oda neki a telep szélén. – A villamoshoz! Villamosra van pénzed?

– Huszonkét pengőm volt... – a gyerek hangja elvékonyodott, rövid szünet után hozzátette: – Azt mondta a tizedes úr, hogy letartóztattak, és letartóztatott egyénnél nem lehet pénz, adjam oda. Nem akarta elhinni, hogy huszonkét pengőm van, azt mondta, kevés, és megnézte a zsebeimet. Pedig odaadtam mind...

„Hullarabló..." Felháborodott a tizedes eljárásán. „Majd gyalog kísérem..." Szusszantott bosszúságában. Azt a harmincnégy fillért igazán otthagyhatta volna a kölyöknél, ami a villamosra kell. Vagy hatvannyolcat, hogy ne az őr lássa kárát a bekísérésnek. Kacérkodott a gondolattal, hogy nekivág az útnak gyalog. Valamikor reggel felé visszaér, közben majd strázsál helyette a tizedes úr, ha kedve tartja. Vagy pedig más, őt aztán cseppet sem érdekli, hogy kicsoda. De mégis a villamos mellett döntött:

leadja gyorsan a kölyköt, és hazaszalad, reggel meg vissza. Megéri . . . Egy megállóval odébb száll fel, meg visszafelé le is, nehogy észrevegyék.

– Jobbra – közölte. – A következő megállóig gyalog megyünk.

A kölyök befordult. Egyenletes léptekkel haladt, s közben jobbra-balra nézegetett.

Sötét volt. A tompított fényű utcai lámpákból sápadt, homályos derengés sárgállt.

Szorosan a fogoly sarkában lépkedett. Rossz érzés fogta el. Mit tekintget ez erre-arra? A végén megugrik, és lelöveti magát. Nem szívesen eresztette volna bele a golyót. Rádörrent:

– Előre nézz nekem, te!

A kis zsidó előre nézett, és ő megnyugodott.

A villamos üres volt. Leültette a kölyköt a sarokba, ő meg a szemközti ülésre ereszkedett, s a puskát a lába közé szorította. Az ajtóra bámészkodott, de a szeme sarkából figyelte a fiút. Dühös volt rá. Tulajdonképpen félt: szökni próbál, és még gyilkosságba keveri. Amilyen marha . . . Vacak szárított répáért . . . Sehogyan sem tudta megérteni. Kapnak kaját – igaz, hogy kevés, igaz, hogy moslék, de mégis kaja. Annyira mégsem lehet éhes, hogy szárított répáért . . . Egyszer kóstolta, s most, hogy felidézte emlékezetében az ízét, megrázkódott. Német csinálmány, olyan, mintha szénát ropogtatna az ember. Nem étel az . . . Vagy csak azért mondta a kis zsidó a szárított répát, hogy mondjon valamit? Meglehet.

Gross Vilmos eközben azon tűnődött, hogy a jelek szerint mégsem viszik őket Németországba. Napok óta rebesgették a barakkban, hogy holnap lesz az indulás. Aztán újra holnap és megint. Minden nap: másnap. De ha igaz lenne, akkor minek kísérnék be? Akkor egyszerűen vinnék a többivel, és kész. De bekísérik . . . Szerette volna tudni, hová. Megkérdezte.

– Majd meglátod – hangzott kurtán. Aztán kicsit később, enyhültebben: – Ha sokat kíváncsiskodsz, hamar megöregszel.

Elfordította pillantását az őrről, kinézett az ablakon. Nem merte megkérni, hogy értesítse az anyját arról, hová kísérte. Félt, hogy zsarolni kezdené az anyját. Biztosan zsarolná. Anya meg odaadná az utolsó zsebkendőjét is.

Másik villamosra szálltak. Amikor az őr a József körúton intett neki, hogy lefelé, már tudta, hová mennek.

Az őr csak a kapuig kísérte. Ott aláírták a papírját, hogy Gross Vilmos letartóztatottat átadta. Körülményes mozdulatokkal tette

el az elismervényt, s a fiúra pillantott. „Kár érte . . .” Örült, hogy túlesett a feladat végrehajtásán.

A fiút elvezették.

Ő is távozott.

A Körút sarkán megtorpant. Rövid töprengés után úgy döntött, mégse megy haza. Felcsíp egy kis tyúkot, elszórakozik vele. Érdekes, hogy ez a kölyök nem kérte meg: értesítse valamelyik hozzátartozóját, hová vitte. Megtette volna neki. Mindegy. Ha nem, hát nem. Körülnézett. Jó kuplerájok vannak errefelé, olcsón adják magukat a lányok. Megkívánta a változatosságot a felesége után. Ismét a tacskóra gondolt: ingyen is elvitte volna a hírt . . . Zavarta, hogy minduntalan eszébe jut. Rossz volt a szája íze, betért egy italmérésbe, s lehajtott féldeci kevertet.

Gross Vilmos ezalatt kiköpte két fogát.

– Tejfogak – közölte a csendőr vigasztalóan. – Még kinőnek.

De nem pofozta tovább. A fal mellé parancsolta: ott álljon vigyázzban, és nézze a falat.

Gross Vilmos nem tudta, mennyi ideig állt. A lába remegett. Elmozdult kicsit, de akkor a csendőr odalépett mögé, s tenyere élével a tarkójára ütött. Nem nagyot, az ütés nem is fájt, lökés volt inkább, nem is ütés – az arcát a falba verte, s kegyetlen fájdalom hasított az orrába.

– Vigyázzban – hangzott majdnem kedvesen. – Csak vigyázzban.

„Biztos eltört . . .” Nem mert odanyúlni az orrához. Vér csorgott belőle.

Nézte a falat. A fehér meszelésen pöttyök pirosodtak. A torka elszorult. Könnyek gyűltek a szemébe.

„Anya . . .”

Csapkodták az ajtót, lépések dobogtak a szobában. Kimentek-bejöttek.

Állt, vigyázzban. A feje zúgott, a fehér falon színes karikák ugráltak, aztán a fal megmozdult, s imbolyogni kezdett.

Nevén szólították.

Meg akart fordulni, de a lába mintha gyökeret vert volna.

– Nem hallod?!

Ugyanolyan ütést kapott a tarkójára. Felnyögött. Úgy érezte, mintha leszakították volna az orrát.

De a lába megmozdult. Megfordult, s megtántorodott.

Másik szobába vitték, ott sokan voltak. Ugyanúgy álltak körös-körül a fal előtt, mint ő az imént. Neki is azt kellett csinálnia. Állni csak, más semmit.

Kétszer rogyott a padlóra. Pohár vizet zuhintottak az arcába. Feltápászkodott, s állt tovább.

Később sorakozót rendeltek el. Párosan vonultak az épület elé.

Csukott teherautóba tuszkolták őket.

Nem utaztak sokáig. A teherautók megálltak. Rövid idő múlva kinyitották az ajtót. Parancs harsant:

– Gépkocsiról!

Leugráltak.

Sötét volt még. Ónos eső szitált.

Vasúti töltés mellett voltak. A síneken hosszú szerelvény állt, a mozdony pöfögött. Messziről a gyér lámpavilágban kirajzolódott az állomásépület. „Kelenföld . . ."

Körül csendőrök. A szuronyos puskát lövésre készen tartották.

– Irány az üres vagon!

Felkapaszkodtak az alacsony töltésre.

– Gyorsabban! Mozgás!

Tolongtak befelé, s összepréselődtek, mint heringek a dobozban. Az ellenkező oldalra sodorták-nyomták, a vagon falához.

Odalenn valaki ordított. Nem értette, hogy mit.

A vagon ajtaját kívülről becsukták.

Az orra sajgott. Zsebébe nyúlt a kendőjéért, megnyálazta, s törölgette a vért az arcáról.

A vagon hirtelen megrándult, rakásra zuhantak. Nagy nehezen feltápászkodott.

A vonat lassan zötyögött.

Nem érzett éhséget. Rettenetesen álmos volt. Lekuporodott a padlóra, üres tekintettel bámult maga elé. Fejét a deszkához hajtotta. Hamarosan elnyomta az álom.

Kiáltozásra riadt fel.

– Megtiltom! Értik!? Akár van jogom, akár nincs!

Emberek körvonalait látta a homályban, tolongást. Valaki a lábába rúgott. Fojtó bűz terjengett, hányinger környékezte. A vonat lomhán döcögött.

Talpra ugrott.

A szellőzőnyílás nyitva volt. Odakünn hajnal derengett, s a szürke fényben élesen rajzolódtak ki a szögesdrót tüskéi.

Az izgalomtól rekedt hang mellette csattant fel:

– Azonnal tegyék vissza! – szótagolva kiabálta: – A-zon-nal!

Vastag nyakú, tömzsi ember ordított. Szeme villámlott, a keze úgy járt a szavak ütemére, mint a cséphadaró.

– Kuss! Fellármázod az őrséget!

– Fel is! Akik nem szöknek meg, akik becsületesek, azokat tizedelik meg... Emberek, ez nem játék – a tömzsi kérőn nyújtotta előre a kezét. Hadarva magyarázta: – Bennünket nyírnak ki, mert ők lógnak... Néhány kalandorért nem engedem! Térjenek észre... – Gross Vilmos állt hozzá legközelebb, megfogta a karját, s megrázta.

Másodpercnyi csend támadt a vagonban. A vonat zötyögött. A tömzsi kiereszteti a hangját: – Őr... – Fekete valami lendült a fejek fölé, sziszegve hasította a levegőt, s lecsapott. Az éles reccsenés félbeszakította a tömzsi szavát, megtántorodott, hangja hirtelen elfonnyadt: „...ség..." – ez már úgy hallatszott a szájából, mint amikor a léggömbből kiengedik a levegőt. Felnyögött, s a padlóra roskadt. Szorítása meggyöngült Gross Vilmos karján, de estében sem engedte el. – Őrség... – lehelte, aztán elhallgatott. Ujjai lassan lecsúsztak a fiú karjáról, keze a padlóra koppant. A fekete valamit odalökték mellé, az is koppant. „Deszka..." Gross Vilmos megborzongott.

Valaki csendesen mondta:

– Aki nem akar, marad...

Gross Vilmos nem tudta, ki beszélt. Azt sem tudta, hogy tulajdonképpen miről van szó. Sejtette csak: lehet maradni, vagy nem maradni. Átlépte a tömzsi testét, odanyomakodott az összetömörült embercsomó széléhez, s lábujjhegyre magasodva nyújtogatta a nyakát, hogy megnézze, mit állnak körül. Semmit sem látott. A vonat kerekei csattogtak. Az előbbi hang halkan folytatta:

– Ha lőnek, azonnal vissza a pallót... Azt a nyavalyást dobjátok ki előbb, mert köpni fog... Ne egymás után, legalább egy-egy percet várjon mindig a következő, ha fölplankolják, ne mind bukjon le... Világos? Fejet nem fölemelni, nyugodtan feküdni... És szótlanul! Akkor is szótlanul, ha a nyakatok törött ki... Előre szorítsátok össze a szátokat...

A vonat zötyögve gurult a síneken.

Gross Vilmos a szemét meresztette. Egy ember lehajolt, eltűnt, a többi visszafojtott lélegzettel várt. A kerekek egyhangúan kattogtak.

„Kiugrott..." A szíve kalimpálni kezdett.

– Eredj... – hallotta.

Valaki megint eltűnt a fejek közül.

Amikor a negyedik is alábukott, megpillantotta a nyílást a padlón. Keskeny volt. A talpfák olyan gyorsan iramodtak el a vonat alól, hogy egészen egybefolytak a szeme előtt. „Kövek is vannak..." A szája önfeledten kinyílt. Nézte, ahogy a követke-

ző leereszkedik a nyíláson. A lába kilógott a vagonból, a padlóba kapaszkodva, merev karral tartotta magát kicsit, arca eltorzult az erőlködéstől, miközben a könyöke lassan derékszögbe hajlott, aztán hirtelen kivágódott a vagonból. Fellélegzett, becsukta a száját.

„Mint a korláton..."

A vonat zakatolt. Ott állt a nyílás előtt. Nem kérdezett senkit, és őt sem kérdezte senki. A szíve a torkában dobogott. Valaki oldalba lökte, akkor gépiesen leült a nyílás szélére, kinyújtotta lábát a vagonból.

„Mint a korláton..." Megfogta a padló szélét, kinyomta magát, s lassan behajlítva könyökét, egyre mélyebben ereszkedett ki a vagonból. A pallón rossz fogás esett. Arca kivörösödött az erőlködéstől. Lábát mereven előrenyújtóztatta. A vonat szele elkapta kabátja szárnyát, lobogtatta, odacsapkodta combjához. Maga alá pillantott. A talpfák olyan gyorsasággal szaladtak ki alóla, hogy beleszédült. „Vissza..." Megpróbálta feltornászni magát, de már túlságosan kilógott a vagonból, egyszerűen nem volt ereje visszahúzódzkodni, kétségbeesetten markolta a padlódeszkát, a rémület torz fintorba rántotta az arcát, de senki sem segített, és artikulátlan, vinnyogó hang tört fel a torkából. Karjában remegtek az izmok, az ujjai fájtak, úgy szorították a deszkát, hallotta, hogy valamit mondanak neki, de nem értette, mit, agya megtelt a vonat zakatolásával, a kerekek csattogásával, és az ujjai lassan csúsztak lefelé a vastag padlóról. „Meghalok..." Érezte, hogy már nem tudja tartani magát, behunyta szemét, eleresztette a pallót.

Nem érzett nagy ütést. Kinyitotta a szemét.

A vonat robogott. Tengelyek gördültek el a feje felett. A félelem valósággal a földhöz szegezte, lélegzeni sem mert. A kerekek géppuskaként csattogtak. Ismét behunyta a szemét.

Hirtelen csend lett. Szél csapott az arcába.

„Elment." Várt még kicsit, aztán felnézett. Az égen piszkosszínű felhők gomolyogtak. Eső szitált.

Nagyot sóhajtott.

A vonat zakatolása egyre messzebbről hallatszott.

Hasra fordult, a vonat után bámult.

„Mászik..." Megint sóhajtott.

Feküdt egy darabig, nézte a távolodó szerelvényt. Amikor a vonat elkanyarodott, felállt, leszaladt a töltésről.

A töltés mellett ritkás bokrok húzódtak, s tócsákba gyűlt az esővíz.

A bokrok között levetette a kabátját. Az eleje véres volt, ezt eddig észre se vette. Zakójáról sietve leszaggatta a sárga csillagot, kihuzigálta nyomából a cérnaszálakat, s belekaparta a földbe. Ahogy tudta, lemosta véres arcát a tócsában. A víz hideg volt. Didergett, a fogai összekoccantak. Másik tócsához ment, annál meg a kabátjából próbálta kidörzsölni a vérfoltokat. Halszálkás felöltő volt, s a foltok nehezen oldódtak. Sokáig piszmogott vele, és mire úgy találta, hogy már megfelelő, addigra csurom víz lett az egész.

„Jó, hogy esik . . .” Belebújt a kabátba.

A gyomra korgott. Éhes volt. Eszébe jutott a százpengős. A zakójába rejtette. Anya adta a százast három napja, amikor hazalógott. Ő pedig azt gondolta, hogy visszaadja neki, amikor legközelebb találkoznak. A zseb belsejében kis darabon felfeslett a varrás, a pénzt a lyukon keresztül ejtette be a zakó bélésébe, nehogy ellopják vagy elvegyék. Előhalászta, s a másik zsebébe tette, amelyik nem volt lyukas.

Fogalma sem volt róla, hol van. Várt, hátha jön valamelyik társa, aki a vagonból ugrott ki, s talán többet tud, mint ő.

De senki sem jött.

Nekiindult. Úgy gondolta, hogy a sínek majd visszavezetik. A töltéshez kanyarodott, de nem mellette ment, hanem valamivel odébb, a földek szélén.

A síneken vonat közeledett. Hosszú szerelvény: csukott marhavagonok, szögesdróttal a szellőzőnyílásukon. Elkapta róluk a pillantását, a földet nézte.

A lába meg-megcsúszott a felázott talajon. Lassan bandukolt. Kicsit távolabb magányos házat pillantott meg. Megállt, és azon töprengett, be kellene menni, kérni valami ennivalót. Ha csak egy darab kenyeret is. Nem is kérni: venni, pénzért.

Félt – bizonyosan gyanút fognának.

„Rohadt dög . . .” A torka összeszorult, majdnem elsírta magát. Már csak négyen voltak előtte a sorban, amikor meglátta Kasnyát. Elfordította a fejét, hátha a nő nem veszi észre. De észrevette. Biztos, hogy ő vette észre, és beszólt az őrségnek. Nem lehetett más. Más ismerős nem látta. Aztán jött a tizedes. Egyenesen érte jött. Nem engedte megvenni azt a vacak szárított répát, pedig már ott állt a pult előtt.

Didergett. Gyorsabban szedte a lábát. A ház elmaradt mögötte.

Kukoricás mellett ment. A csöveket letörték már, a szárak a földben maradtak. Beljebb, a tábla közepén kupacnyi takar-

mánytököt halmoztak össze. Széttört egyet. Kemény volt és rosszízű. Kelletlenül rágta.

– Mit csinál maga itt?

Összerezzent, hirtelen fordult meg. Testes asszony állt előtte. Sok szoknyát viselt, kurta bekecset, és barna fejkendőt. Kapát tartott a kezében. Ő csak bámult rá, pislogott, nem tudta elképzelni, honnan csöppent ide. Az asszony vizsla szemmel végigmérte, és azt kérdezte:

– Nem zsidó maga?

Tele volt a szája tökkel. Lenyelte, aztán visszakérdezte:

– Miért lennék zsidó?

Az asszony ellenséges pillantással nézte.

– Mert zsidó. Zsidó, és megszökött.

– Egyáltalán nem vagyok zsidó, és nem szöktem meg – vágta rá gyorsan.

Az asszony gúnyosan félrehúzta a száját.

– Nem-e? Csak bicskával keresztelték, mi? Na, mutassa a pöcsit!

– Nézegesse az uráét! – vetette oda foghegyről, de belül reszketni kezdett.

– Szóval zsidó – mondta az asszony. Biccentett a fejével, mint aki biztos a dolgában.

– Hát idenézzen...

Kigombolta a kabátját, s közelebb lépett az asszonyhoz, a nadrág gombjain matatva szorosan eléje állt, és hirtelen mozdulattal kikapta kezéből a kapát, magasra emelve az asszony felé sújtott. Az asszony könnyedén félrehajolt az ütés elől. Szaladni kezdett, s időnként hátra-hátranézett.

Ő megindult, kezében a kapával. Úgy fogta, mintha puskát szorongatott volna. Sietősen haladt, amíg látta az asszonyt. Amikor szem elől vesztette, felszaladt a töltésre, s a talpfákon rohanni kezdett. „El kell tűnni..." A futástól kimelegedett, zihálva szedte a levegőt, de rohant, ahogy csak az erejéből tellett.

Vasúti hídhoz ért. Egészen apró hidacska volt, vízmosás felett ívelt. Leugrott a töltésről a vízbe. A sekély erecske a bokájáig sem ért, csendesen folydogált. A híd alá nézett. Nem találta megfelelő búvóhelynek. A vízben gázolt tovább. „Elmossa a nyomokat..." Odébb a vízmosás horhosba torkollott. Elrejtőzött a bokrok közé, kifújta magát.

Néhány perc múlva már ismét didergett. De fáradt volt, pihent még.

Később két csendőrt látott a töltés túlsó oldalán. Csak a fejüket

látta, a tollas kalpaggal meg a vállra vetett puskájukon a szuronyt. Nézte őket, és csodálkozott, milyen lassan cammognak. A csendőrök felkapaszkodtak a töltésre. Biciklit toltak, és ő fellélegzett. Jó, hogy nem lovon ülnek. Biciklivel nem érik utol a felázott földeken. A csendőrök megálltak a töltésen, tanakodtak, aztán visszafordultak.

Magában nógatta őket, hogy szedjék gyorsabban a lábukat. Végre eltűntek.

Óvatosan körülnézett. Előmászott a bokrok közül, sietős léptekkel megindult, szerette volna mielőbb maga mögött hagyni a környéket.

Visszakanyarodott a töltés mellé.

Falu tűnt fel.

A kertek alatt megkerülte.

Időnként megpihent, aztán loholt tovább.

Az eső egyre szitált. Krumpliföldre akadt. Kibontott néhány fészket, nagyjából lemorzsolta a földet a krumpliról, és belakott. Jobban ízlett, mint a tök.

Esteledett, amikor felismerte, hogy Kelenvölgy szélén jár. Rátért az országútra, s azon törte a fejét, hová menjen.

Anyához ma már nem lehet. „Zsidóházba öt után, papír nélkül, kész lebukás . . .” Dóra nénihez nem volt kedve beállítani.

A kelenföldi pályaudvar előtt a trafikos bódénál vásárolt egy csomag Zizi cukorkát, egy bicskát – bugylit, mert az volt a legolcsóbb, egy doboz Mirjam cigarettát, gyufát, és már odaadta a százast, amikor észrevette a riasztópisztolyt. Olyan volt, mint egy igazi forgópisztoly, szépen nikkelezve, fekete markolattal. Gondolkodás nélkül rámutatott:

– Ezt is tessék adni . . .

A trafikos kikukucskált az ablakon.

– Töltényt is hozzá?

Bólintott, hogy igen.

Tizenkét pengőbe került a pisztoly, a patronokkal együtt, s amint ellépett a bódé ablakától, már bántotta, hogy ilyen sok pénzt adott ki érte. De a pisztoly tetszett, ismerte – az egész osztályban egyetlen gyereknek volt, egy bútorkereskedő fiának, és mindig irigyelte. Zsebre rakta a bicskát, a cigarettát, a gyufát, és kicsit odébbvonult, a sötétben megtöltötte a pisztolyt. „Kifúrni a csövét, felül meg beforrasztani a lyukat . . .” Akkor igazi pisztoly lenne, s ha a patronokba apró kavicsot rak, valódi fegyver. Felöltője zsebébe csúsztatta. Feltépte a zizis-zacskót, szempillantás alatt befalta a tartalmát.

Villamos jött. Rövid tusakodás után eldöntötte: mégis Dóra nénihez. Egy éjszakára csak beengedi... A családnak nem is kell tudni róla. Szaladni kezdett a villamos után. Még elérte.

Kereken másfél óra múlva ismét az utcán állt, száz pengővel gazdagabban. Hóna alatt kis csomagot szorongatott. Szalonna, kolbász meg darab kenyér volt benne. Fehér kenyér, házi sütésű. Dóra néni eperohamot kapott, és feliratta vele a mosónő címét – nagymosást végezni járt hozzájuk –, hogy oda menjen, kérje meg a nevében, hadd töltse nála az éjszakát. Kertes házban lakik a mosónő, a sufniban biztos elalhat, és mondja azt, hogy vidékről jött, nehogy eljárjon a szája a mosónő előtt, hogy rokon.

A mosónő Zuglóban lakott, a Rákos-patak felé.

Elindult arra.

Az eső még mindig szitált.

Esze ágában sem volt a mosónőhöz menni. Csak ballagott, céltalanul. A talpa égett, a bakancsa mintha ólomból készült volna, nehéz volt. A felöltője teljesen átázott már, a zakója is, és a szeme majd leragadt az álmosságtól.

A Rákos-pataknál megállt. Messze kutyák ugattak. Kigondolta, hogy behúzódik valami hidacska alá, s ott tölti az éjszakát. Odébb kicsit, ahol már nincsenek házak.

Lassan cammogott az ösvényen, a patak partján.

Zseblámpa kék fénye vetődött az ösvényre. Lépteket hallott a háta mögött. „Asszony..." A gondolat is olyan elcsigázottan, lomhán fordult meg az agyában, mint ahogy a lábát rakosgatta. Visszanézett.

A zseblámpa rávilágított.

– Hová mész ilyenkor? – női hang volt, s nem várta meg a választ: – És sapka nélkül! Agyonázol... Elcsatangoltál hazulról?!

Vállat vont.

– Megyek – mondta kurtán. A hangja rekedten, idegenül csendült.

A zseblámpa kialudt. A nő lelassította lépteit, mellette haladt, és ő a pokolba kívánta kéretlen kísérőjét a kérdezősködésével együtt. Pedig a nő nem kérdezett semmit, hallgatott. „Hagyj békén..."

A nő azonban nem tágított mellőle, s ő egyre idegesebb lett attól, hogy mellette lépked.

– Mit akar?

– Semmit – felelte halkan a nő. – Mindjárt otthon leszünk.

Nem értette. „Hagyj már békén..." Megállt.

– Gyere – mondta a nő csendesen, és ő is megállt: – Reggel aztán továbbmész.

Felkapta a fejét.

– De . . . – a hangja elakadt.

– Ne félj. Megalszol, aztán továbbmész. Alig állsz a lábadon. Hiszen látni rajtad . . .

Nem volt ereje ellenkezni.

Kis földszintes ház előtt álltak meg. Az asszony kulcsot vett elő, kinyitotta az ajtót.

– Menj be – mondta.

Előrelépett, megtorpant a sötétben.

Az asszony gondosan becsukta az ajtót, aztán villanyt gyújtott. Hunyorgott a fényben. Konyhában találta magát.

Az asszony a szobába vezető ajtóra mutatott.

– Oda akaszd a holmidat – a tűzhelyhez lépett, leguggolt mellé, s begyújtott.

Kampósszögek helyettesítették a fogast. Levetette felöltőjét, rövid töprengés után a zakóját is felakasztotta.

A tűz duruzsolni kezdett. Az asszony felállt, a tűzhely széléről fazekat húzott a lyukra, s visszafordult.

– Vetkőzz csak, megmosdasz.

Ötven év körüli asszony volt, nagycsontú, szögletes arcú. Lavórba vizet öntött, a konyha közepére állította, hokedlire, szappant tett mellé, aztán törülközőt hozott ki a szobából.

– Megágyazok – mondta. – Addig csutakold le magad.

Jólesett megmosdani. A lavórt a kőre tette, lehúzta a bakancsát. A zoknija teljesen átnedvesedett, ökölnyi lyuk tátongott rajta. Nem törődött vele, belegyűrte a bakancsba. A lába szinte külön élvezte a langyos vizet.

Sokáig mosogatta, aztán megtörülközött. A felmosóvödör a vízvezeték alatt volt, úgy, mint otthon, s kiterítve száradt rajta a rongy. Csak a gatyáját vette magára, ment a rongyért, s feltörölte az összefröcskölt követ. A kő hideg volt, sütötte a talpát, sietve hajladozott.

Az asszony visszajött.

– Hagyd, majd felmosom. Húzz cipőt, mert megfázol.

– Átázott – mondta. Tovább törölte a követ.

Az asszony a tűzhelyhez lépett, a fazékhoz érintette a tenyerét. Tányért, kanalat vett elő a kredencből, telemerte, s az asztalhoz vitte.

– Egyél.

Kenyeret szelt, és a tányér mellé támasztotta. A kenyér fekete volt, ragacsos-sületlen.

Kanalazta a levest, harapta hozzá a kenyeret. Bableves volt, jó meleg, sok zöldséggel. Rágatlanul nyelte. Amikor letette a kanalat, pillantása a csomagra tévedt. Ott hevert mellette, az asztal szélén, és egészen kiment a fejéből. Elpirult, beljebb tolta a csomagot az asztalon.

– Tessék megenni. Kenyér is van benne.

Az asszony felsóhajtott:

– Majd megeszed. Jól jön az még ... – elvette előle a tányért. – Menj aludni.

Felállt.

– Köszönöm szépen – mondta halkan.

Az asszony a szobába kísérte.

– A belső ágyba feküdj ... Odakészítettem a hálóinget, az enyém ugyan, de más nincs.

Felvette, s az ágyba bújt. Az ágynemű hűvös volt. Füléig húzta a dunnát.

„Tiszta-szag van ..." A következő pillanatban már aludt.

Amikor kinyitotta a szemét, világos volt.

Az asszony az asztalon rendezkedett.

Felült az ágyon.

– Jó reggelt – mondta.

– Fölébredtél? – kérdezte az asszony köszönés helyett, és elmosolyodott. – Jó alvókád van. Öltözz fel, kész a reggeli – azzal magára hagyta.

Kikászálódott az ágyból.

A ruháját ott találta a széken meg az asztalon. Összerántotta a szemöldökét. Az ő ruhája volt, de mégsem úgy nézett ki, mintha az övé lenne. Fehérneműje kimosva-kivasalva, rendbe hajtogatva. A nadrág és a zakó is tiszta, simára vasalt, a felöltőn pedig még érezni lehetett a vasaló melegét. A zsebében egyébként ott volt a pisztoly, a nadrágjában a bicska, a zakóban a pénz, minden, amit bennehagyott. A zoknin a lyuk bestoppolva. Nagyot sóhajtott. „A nevét sem tudom ..." Lassú mozdulatokkal húzta magára a ruhadarabokat. Élvezte, hogy tiszták, jólesett az érintésük. A bakancsa a szék előtt állt, száraz volt, és tükörfényes, ő soha nem tudta ilyen fényesre pucolni, és miközben befűzte, Anyára gondolt. Anya mindig szidta, hogy rosszul tisztítja a cipőjét – és a szeme elhomályosodott, nem tudta továbbfűzni a bakancs zsinórját.

„Anya ..."

Az asszony benyitott.

– Készen vagy?

– Mindjárt . . . – a hangja megbicsaklott. Keze fejével letörölte könnyeit, és megismételte: – Mindjárt.

– Sírj csak – mondta az asszony. – Itt kisírhatod magad . . . Aztán már nem lehet. Senkinek sem szabad meglátnia, hogy sírtál.

Bólintott. De nem szipogott tovább.

Az asszony odalépett hozzá, tenyerébe fogta az állát, megemelte kissé, s a szeme közé nézett.

– Ha majd bejönnek a vörösök, kisírhatod magad.

Érdes volt az asszony tenyere, s ahogy visszahúzta az álláról, ő tovább nézte a szemét. Nagy, barna szeme volt, s körülötte mély árkok.

„Akkor már nem fogok sírni . . ."

Az asszony ajkáról halk sóhaj röppent fel.

– Öltözz. Mindjárt dél. Kettőkor kezdődik a sichtám – azzal kiment.

„Dél?" Bosszankodott, amiért így elaludt. Ténfereghet az utcán, háromig. Csak a délutáni kijárási idő alatt tud bemenni Anyához.

A konyhában egy csésze planta tea várta, meg sült krumpli.

Miközben evett, az asszony induláshoz készülődött, s mintegy mellékesen kérdezte:

– Van valakid?

Bólintott.

– Anyám él. Hozzá megyek.

Az asszony kabátot vett magára.

– A csomagot ne felejtsd el – mondta.

Ő is ment a kabátjáért. A szobában búját bele, sietve, hogy ne tartsa fel az asszonyt. Amikor kijött, a csomagra mutatott:

– Hadd hagyjam itt . . .

Az asszony a fejét rázta.

– Vidd csak el. Szükséged lesz rá.

Tétova mozdulattal kezébe vette a csomagot. Az asszonyra nézett.

– Azt sem tudom, hogy hívják . . .

– Nem mindegy?! – az asszony kesernyésen elmosolyodott. – Mindegy. Az is mindegy, hogy Pistának vagy Hansnak hívják-e azt, aki vadászik rád.

Kimentek a házból. Valami nagyon szépet szeretett volna mondani az asszonynak, de még annyi sem jött a szájára, hogy „köszönöm", csak nézte, és az asszony megint csöppet elmosolyodott.

– Vigyázz magadra – mondta, azzal elindult.

Kicsit még nézett az asszony után, aztán nyakába vette a várost.

Fél kettőkor a Szent István körúton ácsorgott egy utcai óra alatt. Félt befordulni a Pozsonyi útra. Anya többször is említette, hogy ott ilyenkor lépten-nyomon igazoltatják a járókelőket. Hirtelen ébredt rá: ostobaság ezen a környéken lődörögni. Elindult a Nyugati pályaudvarhoz. „Végig a Podmaniczky utcán, az félóra, vissza is félóra, még félóra anyához, az pont három . . .”

De nem ment végig a Podmaniczky utcán.

A Ferdinánd-hídról ismerős alak ballagott felé.

Azt hitte, a szeme káprázik: Bernát, a hosszú Bernát az osztályból, a „Kacsa” – leventesapkában, hatalmas turul-jelvénnyel a gomblyukában.

Megszaporázta lépteit. Eszébe jutott a gúnydal – együtt fújták Bernáttal a ligetben: „Egy turul, két turul, nyald a seggem háturúl, kitartás, éljen Szálasi!” Elmosolyodott.

– Kacsa! – a nyakába akart borulni, de Bernát elhárította.

– Nem ömlengünk, testvér, mert az feltűnő.

Megütközve bámult rá.

– Nevem: Apáth László – hadarta Bernát. – Csíkszeredán születtem, ősi lófő család sarja vagyok, szóval lehet, hogy meg kell ismerkednünk. Téged hogy hívnak?

– Sehogy – rántotta meg a vállát.

– Hogyhogy „sehogy”?!

– Olajra léptem.

– Papír nélkül?!

– Gondolod, hogy el kellett volna kérnem a smasszertől?

– És nincs papírod?

– Nincs.

– Állat. – közölte Bernát. – Ez a legrosszabb. Te hülye. Még azt sem tudod igazolni, hogy normális, deportálásra érett férfi vagy . . . – Rosszallóan megcsóválta a fejét. Rövid töprengés után ellentmondást nem tűrő hangon ráparancsolt: – Várj meg itt, mindjárt visszajövök. De megvárj, mert ha elcsámpázol, agyoncsaplak! – loholni kezdett.

Várt, engedelmesen.

Bernát soká jött, félóra is beletellett, mire a jellegzetesen kacsázó járásával előkerült. Lihegett.

– Kiköpöm a tüdőmet miattad, mert akkora állat vagy, mint egy ház – mondta szemrehányóan. Borítékot húzott ki a belső zsebéből, a markába nyomta. – Tedd el gyorsan. Teljes garnitúra, üres, úgy állítod ki, ahogy akarod.

Csak bámult Bernátra. Bernát dühös lett.

– Tedd már el, marha! Tőlem nem kaptál semmit!

– Mennyibe kerül? – kérdezte rekedten, miközben zsebébe csúsztatta a borítékot.

– Marha. Annyiba kerül, hogy többet nem találkozunk a háború végéig. Engem nem láttál, velem nem találkoztál, soha nem ismertél. Meg vagyok értve?!

Bólintott.

– Kár – sóhajtott Bernát, s egy pillanatra lefoszlott róla a fölényesség, szomorúan nézett maga elé, aztán azt mondta: – Na, szervusz...

Úgy fordult el tőle, mintha sohasem látta volna.

A boríték valósággal égette a zsebét. Egy kapualjban belenézett. Üres nyomtatványok: keresztlevél, leventeigazolvány, születési bizonyítvány, házasságlevél – valóban teljes garnitúra, bejelentőlap nélkül. A bejelentőlap nem érdekes: női névre bejelentkezni, aztán férfinévre átjavítani a lapot – ezt a receptet ismerte.

Az első trafikban vásárolt egy üveg tintát, tollszárat és három különböző fajtájú tollhegyet.

Sietni kezdett az aluljáró felé. Emlékezett rá, hogy az aluljáró mellett van egy nyilvános W. C.

Elkapta a szorongás, hogy igazoltatják: rettenetesnek érezte, hogy most bukjon le, zsebében a papírokkal. Végül már majdnem szaladt.

Magára zárta a fülkét, a felöltőjét levetette, s leült az ülőkére.

Gaál Vilmosként hagyta el a W. C.-t. A maradék tintát a kagylóba öntötte, s az üres üveget az írószerszámokkal együtt belerakta a feleslegessé vált borítékba. Az első hulladékgyűjtőnél megszabadult tőlük.

„Gaál... munkahely: Dunai Repülőgépgyár, hadiüzem – ismételgette magában. – Anyám neve: Székács Rozália."

Csak a legszükségesebb adatait változtatta meg.

A hídnál töprengett, átmenjen-e rajta vagy sem, aztán mégis nekiindult.

A híd közepén igazoltatták. Nem csendőrök, csak a híd őrsége. A leventeigazolványt nyújtotta oda. Az egyik őr végigfutotta, visszaadta.

– Tessék.

Megkönnyebbülve süllyesztette zsebre a papírt. Magabiztos léptekkel igyekezett tovább. „Gaál vagyok, és őskeresztény... Anyám neve: Székács Rozália..."

Girbegurba mellékutcákon vágott át. Három után tíz perccel

fordult be a Pozsonyi útra. Nem torpant meg, el se sápadt. A ház kapuján kettes sorban jöttek ki az emberek. Egymás után, páronként, batyukkal, csomagokkal, bőröndökkel megrakodva. Géppisztolyos, árpádsávos-karszalagos katonák fogták közre őket. Anya is jött, meggörnyedt a foltos, régi hátizsák alatt, s nem pillantott fel, őt észre se vette, lehorgasztotta a fejét, gépiesen rakta a lábát.

Nyilas formaruhás férfi tűnt fel a kapuban, felágaskodott, s letépte a sárga csillagot.

– Ez már magyar ház! – kiáltotta diadalmasan.

A járdán bámészkodók éljeneztek.

A sor körül suhancok vihánccoltak. Vigyorgó arcok, elégedett tekintetek. Csúfolódó megjegyzések röppentek, kaján röhej harsogott.

Agya nem fogta fel a szavak értelmét, csak a röhögést. A röhögéssel megtelt a koponyája, s hideg futkározott a hátán. Zsebébe dugta a kezét, a riasztópisztolyt markolta. Lába elnehezedett, lassan cammogott. A szája megrándult. Az asszony jutott eszébe: „. . .Addig még sírnod sem szabad . . .” Nagyokat nyelt.

A sarkon befordult a mellékutcába, ott kibuggyant egy csepp könny a szeméből. Gyorsan letörölte, és továbbment.

5.

Az eső hajnal óta kísérte őket. Hol zuhogott, hol szitált csak, de velük tartott, akár az őrség.

A betonon púposra rakott teherautók robogtak nyugatra.

Kelet felé is teherautók özönlöttek – rohamsisakos német katonák szorongtak a ponyvák alatt.

A háta meggörnyedt, feje a mellére kókadt. Az arca szederjes volt, nehezen lélegzett. „Erősítés... Hogy szakadna rátok az ég..." – nem fejezte be úgy, ahogy szokta, „egy darab istennel".

A beton mellett vonultak, az út padkáján, libasorban.

A térde remegett, lába meg-megcsusszant a sárban. Csak Gizi miatt ment még. A Gizivel való találkozás reménye délibábként lebegett előtte – újra meg újra felrajzolódott az út sarába, és vitte, vitte akkor is, amikor az ereje végéhez ért. Az autók magasra csapták a vizet a betonon, arcába fröcskölték a piszkos lét. Nem törölte le. A hátizsák hevedere a vállába vágott, már azt sem igazgatta. Ment, gépiesen emelte a lábát, és már nem égett a talpa, a háta sem sajgott, csak a feje zúgott, és valami rettenetes, tompa fáradtság ömlött végig a testén. Időnként az út mellé tekintett. Tegnap még viszolygott odanézni: itt-ott csomag hevert, batyu vagy bőrönd, s néhol egy-egy hulla. Mára megszokta. Attól sem borzongott már, ha valaki leroskadt az út szélére, s maga elé meredve várt. Az oszlop nem állt meg, az őr sem szólt, kikerülték a nyomorultat, vándoroltak tovább. Aztán később lövés pukkant. Amikor először hallotta, összerázkódott.

Az őr mellette baktatott, a töltés oldalában. Fiatal katona volt, pihés állú, folyvást cigarettázott, és minduntalan az Árpád-sávos karszalagját igazgatta. Órájára pillantott, halkan susogta:

– Mindjárt pihenő lesz, néni...

„Úgyse megyek sokáig... Nem megyek..." De a lábai vitték, és a térde reszketett.

– Pihenő! – hangzott elöl.

Az oszlop megállt.

Ledőlt a sárba. Lihegett. A hátizsákot nem kapcsolta le a válláról, arra feküdt rá.

Gyerek sivalkodott.

Az őr felkapaszkodott az út padkájára, előtte lépdelt keresztül a soron, s közben lehajolt, a markába nyomott valamit.

Alma volt. Nézte az almát, de nem kívánta, aztán mégis beleharapott. Nem érezte az ízét. Furcsa volt, hogy nem érzi. Hosszasan rágcsálta-forgatta szájában a falatot.

Hirtelen felütötte a fejét.

Csend volt. Szokatlanul nagy csend. Az út üresen kanyargott, szürke szalagja a távolba veszett. Az ágyúk morajára fülelt – tegnap ilyenkor tisztán lehetett hallani a dörgésüket –, de nem hallott semmit.

„Messzebbre került a front..."

– Föl! Tovább!

Nem tudott felállni. Az őr segítette talpra, a pihés állú.

– Ne maradjon le, néni – súgta, és bátorítóan megszorította a karját, aztán odább lépett mellőle.

Réveteg tekintettel nézett körül. Nekiindult, de a lábai mintha nem is az ő lábai lettek volna, nem akartak engedelmeskedni. Megtántorodott.

„A hátizsák..."

Lihegett. Hátranyúlt, ujjai a hátizsák csatját babrálták.

– Ne, néni... Kell az még, ne dobja el.

A pihés állú suttogta.

Nagyot nyelt. „Kell... A kutyának kell..." De nem volt ereje lelökni válláról a zsákot, és kikapcsolni sem tudta. Imbolyogva lépkedett. Baljában önfeledten szorongatta az almát. A hátizsák egyszerre könnyebb lett.

A pihés állú mellette lépkedett, s a zsák alá tartva tenyerét, megemelte kissé.

A pihés állú három nap óta jött mellette. Nem ment máshová, nem cserélgette a posztját, mint a többi őr. A téglagyárban szegődött hozzá, közvetlenül indulás előtt, amikor az értékeket leadták, meg a pénzt. Neki nem volt sok, és nem is ájuldozott, amikor kitette a pénzét. A jegygyűrűt megtarthatták, a pénzre meg fütyült, nem érdekelte. A gyűrű kövét korommal kente be, hogy ne legyen feltűnő. Tudta, hogy feltűnő: a kő miatt. A téglagyárban, az indulásnál, elkapta a pihés állú pillantását: a gyűrűt leste, s ő lopva befelé fordította ujján a követ. „Akármit kérjen, csak a gyűrűt ne..." A pihés állú azonban semmit sem kért. Csak jött mellette.

A térde meg-megroggyant. Tántorogva ment. Tüdejéből zihálva tört fel a levegő.

A pihés állú mellette lépkedett, s a tenyerével tartotta a zsákot.

Félt a pihés állútól. A jóságától félt. A pihés állú hozott ezt-azt. Vizet is. Titokban. „Nincs pénzem" – mondta neki, és a pihés

állú erre a fejét csóválta: „Nem kell nekem pénz. Fogadja el, néni." Ő pedig nem tudta, mit akar tőle, miért adja, amit odaad. Másnak nem adott.

De már nem törődött sem a pihés állúval, sem a jóságával. Az előtte haladó ember hátát nézte, a csatakos cipősarkokat, amelyek egyre távolabb kerültek tőle.

– Gyorsabban, néni . . . – hallotta.

Szürkült már. Asszony hevert az út oldalában. Batyut szorított a melléhez. Kendője félrecsúszott, szemét lehunyta, fehér haja a homlokába zilálódott, tátott szájjal kapkodott levegő után.

„Én is . . ."

Valaki megkerülte, s eléje lépett.

– Menjen, néni . . .

Tudta, ha lemarad, agyonlövik. Megmondták. De már ez sem érdekelte. A túlvilágtól amúgy sem félt, nem hitt sem túlvilágban, sem istenben.

Halk, gyorsan erősödő zümmögés ütötte meg a fülét.

Valaki elöl felordított, nem értette, hogy mit. A hátizsák hirtelen nagyon súlyos lett – a pihés állú ledobta magát az út mellé, fejét valósággal belefúrta a földbe.

A zümmögés mennydörgésszerű robajjá öblösödött.

Megtorpant. Felemelte a szemét. Csak egy pillanatra látta a repülőt. Alacsonyan suhant el a sor felett – a pilóta arcát is látta, ahogy kifelé tekintett a kabinból –, és a szárnyairól a vörös csillag lángolni látszott az égbolt szürkéjén.

Aztán még egy, és megint . . .

Kiáltani szeretett volna, túlkiáltani a motorok dörejét, hogy a pilóták meghallják: „Lőjetek, lőjétek szét a világot . . ." De csak pihegett, és karját az ég felé emelte.

A motorok dübörgése zümmögéssé halkult, aztán elhalt.

A karja lehanyatlott.

Az őrök káromkodtak. Puskatussal verték libasorba a szétugrált embereket. A menet továbbvonult.

A pihés állú ismét mellette lépkedett, s tenyerével újra megemelte a zsákot.

– Látja, néni, magukat az ellenség se bántja. Ne hagyja el magát . . .

„Ellenség." A szó úgy keringett agyában, mint őszi légy a lámpa körül. Sírás fojtogatta. A repülőgép villant fel szeme előtt, a pilóta figyelő arca, s szeretett volna benyúlni a gépbe, megrázni a pilótát, istenigazában megrázni, hogy szórja le a bombáit, lőjön az ágyúival, törje-zúzza szét a földet is, ne sajnálja, meg ne sajnál-

ja, mert bűnterhes itt még a levegő is, a jóság, az erény is, minden bűnös, még az együttérzés is.

A lábai remegtek, és a keserű düh ereje vitte a testét, tántorogva-szédelegve imbolygott a sorban, a pihés állú pedig ott haladt mellette, tenyerével emelte a hátizsákot, és biztatta:

– Ne féljen, néni. Majd megsegíti az isten...

„Az isten... Az isten..."

Az előtte haladó sáros cipősarkok ismét messzebbre kerültek tőle. Nézte őket, a szeme kerekre tágult, de a lábai nem mozogtak gyorsabban.

– Lépjen ki, néni...

„Szakadjon rád..." A pihés állúra értette, de a pilótát látta maga előtt. A szeme káprázott, az út padkáján a latyak himbálózni kezdett, a kitaposott nyomok erre-arra gurultak, és a lába nem talált beléjük.

– Ne álljon meg, néni...

Valaki megint megkerülte, s visszapillantott rá.

„A zöldség..." – jutott eszébe, de semmi más, a nevére sem emlékezett, sem arra, hogy a szomszédja, csak hogy tartozik egy főzet zöldséggel, amit meg kell adni.

Zümmögést hallott ismét, s felpillantott. Nem látott gépet, de elöl ordítottak, és a menet üteme lassult. Valami furcsán csattogott a hátuk mögött.

Visszanézett.

Távolabb, hátul, tüzes csíkok szaggatták az eget.

A repülőgépeket később vette észre. Tátott szájjal bámulta őket, s magában fohászkodott:

„Lőjetek..."

Az egyik gépből tűz csapott ki, hosszú füstcsíkot húzott maga után, aztán megbillent, s pörögve zuhant alá.

– Győzelem! Leszedték a ruszkit!

A pihés állú lelkendezett, arca kipirult örömében.

Egy másodpercre sötét lett előtte a világ. A lába nem mozdult tovább.

– Na menjen, néni.

Csak állt.

A repülőgépek eltűntek a felhők között.

– Menjen! – sürgette a pihés állú.

A fejét ingatta.

– Nem.

– Menjen, néni. Aki lemarad, azt agyonlövik... Tudja...

A pihés állú valósággal rimánkodott.

„Elég volt." Nem válaszolt, fejével intett nemet csupán.

Emberek lépkedtek el mellette.

A pihés állú körülnézett:

– Menjen akkor oda a bokorba. Megpihen kicsit. Menjen csak, mindjárt jövök.

Csak állt, a sarat nézte.

– Ne lövesse le magát, néni...

A pihés állúra emelte a tekintetét.

– Megpihen, aztán bírja majd...

A pihés állú szemében virgonc fények vibráltak.

– Oda a bokorba... Bújjon le, hogy a többi őr ne lássa.

„Minek?" Pillantása lesiklott a pihés állú arcáról. A latyakot nézte megint.

– Ne gondolkozzon annyit, néni...

Gizi jutott eszébe. Talán még találkozhatna Gizivel, a táborban. Rossz érzése támadt, hogy megfeledkezett róla. A lánya és a tábor most egy. A pihés állúnak igaza van, el kell jutnia a táborba.

Lassan botorkált lefelé a töltésről a bokorhoz.

„Jó fiú" – ezt a pihés állúról gondolta.

A bokor előtt megcsúszott, térdre esett, a hátizsák oldalt billent a válláról, s a földre döntötte. Megpróbált kibújni a szíjból, de nem sikerült. A könyökére dőlve pihegett. Csodálkozva felhúzta szemöldökét: a baljában almát szorongatott. Nézte az almát, kicsit később már emlékezett rá, hogy a pihés állú adta. De nem kívánta, és lassan szétnyitotta az ujjait, kiengedte közülük a gyümölcsöt.

Az alma a felázott földre pottyant. Szép alma volt, ökölnyi, piros. Jonathán.

„Jó fiú..."

Közeledő lépteket hallott. Tudta, hogy a pihés állú jön. Lehunyta a szemét.

„Jó fiú..."

Az ütést még érezte a tarkóján, a dörrenést is hallotta, aztán minden elsötétült előtte. A káromkodás már nem jutott a fülébe:

– Szökni akartál, rüfke?

A pihés állú rikoltott, s közben lecsavarta a gyűrűt az ujjáról. Sietve zsebre vágta, ricsajos handabandázás kíséretében még egy golyót röpített a kis öregasszony koponyájába.

– Engem akartál átverni, te zsidó?!

Felszaladt az út padkájára, magából kikelve üvöltötte:

– Mozgás!

Kis szorongással pillantott előre meg hátra. A parancs világos volt: fegyverhasználat csak szökés esetén, a lemaradókkal az utolsó kísérők végeznek. Hárman – együtt. Ami értéket leszednek – nemzeti vagyon.

„Majd a naplementéért kísérem őket . . ."

De senki sem szólt, s eszébe jutott, hogy jó lett volna kinyitni az öregasszony száját, hátha van aranyfoga. Sajnálta, hogy nem nézte meg.

„A gyűrű megvan" – vigasztalta magát.

Bizonyos volt benne, hogy a gyűrű hatalmas érték. Kiszúrta mindjárt, még indulás előtt, nem egészen fekete a köve: pici ragyogást látott rajta. Bekente valamivel a zsidó a gyémántját. Elvigyorodott: hiába kente be. Pedig vigyázott rá a vén rüfke, még befelé is fordította, s akkor jobban lemázolódott a festés, azt is megfigyelte.

Zsebre dugta a kezét, lassan, kitartóan dörzsölgette a követ.

Utóbb rágyújtott, a gyufával együtt kivette zsebéből a gyűrűt is, és odaszorította a dobozhoz. A gyufa lángjánál megnézte. Az ujja maszatos volt, de a kő tisztán ragyogott.

Győr előtt éjszakáztak.

Másnap Győrben beugrott egy ékszerészhez.

– Kitartás! Éljen Szálasi! – harsogta a boltajtóban, és magasra lökte a kezét. A pulthoz lépett, az asztalra tette a gyűrűt. – El akarom adni.

Az ékszerész unott arccal nyúlt a gyűrű után, közben elnézett a feje felett az utcára. Ő pedig egyszerre kicsinek, valósággal gyerkőcnek érezte magát attól, hogy az ékszerész ennyire semmibe veszi, s hirtelen elszállt a magabiztossága.

– Karcolt – állapította meg az ékszerész közömbös hangon, aztán nagyítót csíptetett a szeme elé, megvizsgálta a követ, futó pillantást vetett a nyilasra és szárazon közölte:

– Százötven pengő.

– Csak?!

– Százötven is sok – az ékszerész vállat vont. – Csupa karcolás. Különben . . . – elhallgatott, rövid szünet után azt mondta: – Gondolom, nem örülne, ha véletlenül megkérdeznék, honnan van ez a gyűrű.

Vörös lett, mint a főtt rák.

– Adja a százötvenet. Szükségem van a pénzre.

Az ékszerész bólintott.

Számolatlanul gyűrte zsebre a bankjegyeket. Köszönésfélét mormogva kifordult az üzletből.

„Százötven . . .” Dühös lett az öreg zsidóasszonyra. „Rohadt rüfke . . . Százötven . . .” Úgy érezte, hogy az a vakarcs öregaszszony a legszemérmetlenebb módon kilökött vele.

6.

Földes Péter haza akart menni. Harminckilenc őszén öltötte fel az egyenruhát, és amikor letelt a két esztendeje, leszerelés helyett Ukrajna mezőin dagasztotta a sarat. A háborúban a maga módján vett részt – harcolt, nem éppen a parancsok szerint, hanem amikor a bőrét kellett mentenie. Egyébként azonban ügyelt rá, nehogy emberbe ütközzön a golyója. Minél mélyebben nyomult előre Ukrajnában, annál inkább a pokol fenekére kívánta a háborút, s annál jobban szeretett volna hazamenni. Az ukránokat nem bántotta. Nem zsákmányolt, nem fosztogatott, úgy érezte, semmi keresnivalója a földjükön. Nem szerzett sarzsit, nem fogott partizánt, nem ejtett foglyot – haza akart menni, s mivel nem lehetett, kényszerű szemlélőként csinálta végig a győzelmeket és a vereségeket. Időnként eszébe jutott, hogy elfogatja magát, s a maga részéről pontot tesz a háborúra. De a fogságba eséstől is visszatartotta, hogy haza akart menni.

Most pedig egészen közel került az otthonához.

Földes Pétert cseppet sem zavarta, hogy – amint az újság írta –, „a bolsevista csapatok hazánk fővárosának kapuit döngetik". Nem félt a bolsevista csapatoktól, már csak azért sem, mert a szaktudásán kívül semmiféle nevezetesebb értékkel nem rendelkezett. A nyilasok handabandáján mulatott – leginkább azon, hogy a sok bolond bedől a zagyva dumának. „Akárki ül a polcon, gömbölyítőre szükség van . . ." – összegezte magában a világ folyásáról alkotott véleményét, s elég bölcs volt hozzá, hogy a tanulságot megtartsa magának.

Különben a háború kezdete óta nyolc pár kincstári csizmát nyűtt el, valamint tizenkét szakasz- és hét századparancsnokot. A csizmák között akadt könnyű meg nehéz is, kényelmes meg olyan, amelyik tyúkszemet dörzsölt a lábára. A parancsnokok között hasonlóképpen: volt kretén meg „jelentem jancsis" ultrakatona, németbarát és csodafegyverhivő, de előfordult normális ember is. Mindenesetre Földes Péter azt hitte, hogy a csizmák és a parancsnokok tekintetében már nem érheti meglepetés, ezért reggel, amikor tudomásukra jutott, hogy új századparancsnokot kapnak, egykedvűen várta a fejleményeket.

Ebéd előtt hátraparancsolták őket a kis akácos mögé. Az árokban csak az ügyeletes fegyvereknél maradt őrszem. Teljes me-

netfelszerelés – így szólt az utasítás. Néhány perc múlva pedig Földes Péter megállapította magában, hogy az emberismerete hézagos.

A kukoricás szélén álltak, glédában, alig húszméternyire a kis akácerdőcskétől.

Az új századparancsnok úgy harsogott, mintha süketeknek beszélne.

Földes Péter a sor végén feszített. Amikor meglátta a kardosszemüveges pasast, azt hitte, hogy a szokásos nyilas halandzsát kell végighallgatnia, s bosszankodott: mi a csudának a teljes menetfelszerelés, tartalékkonzerv és százhúsz éles, meg a pokróckoszorú a „talajgyökérhez"? A kardos pasas megállt a felsorakozott század előtt, vigyázzba vágta magát, és bemutatkozott:

– Báthory-Réz István főhadnagy vagyok, ettől a pillanattól kezdve az önök századparancsnoka...

A pasas belelendült a szónoklatba, locsogott és locsogott. Földes Péternek pedig egyre jobban tetszett. Különösen az, hogy a pasas mondja, mondja, és nem tudja befejezni. Egyébként semmi újat nem mondott: a hazát meg kell védeni, a gyáváknak nincs helye közöttünk, a magyarok istene velünk van, ésatöbbi, ésatöbbi, a szokásos. Hosszadalmasan, körülményesen és kitartóan beszélt. Mellékesen kifejtette, hogy a haza végveszélyben van, ezért hagyta oda tanári katedráját, valamint családját – a magyar értelmiségre sorsdöntő időkben mindig magasztos feladatok megoldását rótta a nemzet Mohácstól napjainkig. Földes Péter ennél a passzusnál mosolyogni kezdett: történelemóra az első vonalban. Eszébe ötlött, hogy ez kereken ötven percet fog beszélni, mint az iskolában, aztán tíz perc szünet következik. „Barom..." Szerette volna stoppolni az időt, kíváncsi volt, vajon csengetés nélkül is megérzi-e a pasas, mikor telik le az ötven perc.

A pasas egyre harciasabban szavalt, és Földes Péter lába megmacskásodott. Kezdte unni a szónoklatot, bár a főhadnagy már ott tartott, hogy a magyar puszta ököllel világgá kergeti a muszkát, s a századnak le kell mosnia a gyalázatot: visszafoglalni az emelkedőt, ahonnan három napja kiverték őket.

Ráadásul csöpörögni kezdett az eső.

Földes Péter halkan felsóhajtott. „Fejezd már be, te agyalágyult..."

A főhadnagy az órájára pillantott.

– Itt az idő! – kiáltotta.

„Bizony... Ebédelni kell, mert éhes vagyok..."

A főhadnagy kardot rántott, nyújtott karral a magasba lódította.

– Század! Irány: utánam! Indulj!

A kard pengéje megvillant, miközben lerántotta feje fölül a csizmája mellé. Szabályos hátraarcot csinált, és döngő léptekkel elindult.

Földes Péter pislogott egyet. „Megőrült?!" De a sor megindult a főhadnagy után. Ő is kilépett. „Jó kis hecc . . ." A szája szélesre húzódott: úgy látszik, a pasas gatyapróbát akar tartani.

A főhadnagy nem fordult hátra, kardját a vállához illesztve, a menet ütemére lóbálta, úgy vezényelt:

– Egy . . . kettő . . . Egy . . . Lé . . .pést . . . tarts! . . . Egy . . . kettő . . .

Az akácos szélén új vezényszó csattant – rajvonalba húzódtak szét. Földes Péter majdnem felröhögött: a pasas ebéd helyett bemászatja a társaságot a lövészárokba. Előre kuncogott, hogy ez képes rá, és ott folytatja a szavalatot. Ha van egy kis humorérzéke, levág egy nagy hazafias dumát a lövészárokban.

A főhadnagy az akácosban is pattogott:

– Egy . . . kettő . . . Egy . . .

Földes Péter ment, összeharapta a száját, nehogy kitörjön belőle az éktelen nevethetnék. Az akácosban tábori csendőrök ütöttek tanyát. Egykedvűen szemlélték a vonulásukat.

A főhadnagy kilépett a fák közül, tovább masírozott, könnyedén keresztülugrotta az akácos mellett húzódó lövészárkot, amelyben csak az ügyeletes fegyverek körül lézengtek katonák.

– Puskát vállról! Szuronyt szegezz!

„Ne marhulj . . ." De a szuronyok előrebillentek, s kis késéssel Földes Péter is követte az utasítást. A homloka ráncba szaladt. „Megvesztél?!" Összehúzott szemmel figyelte a pasast. A főhadnagy határozott, sietős léptekkel haladt a senki földjén. Földes Péternek hirtelen melege lett. A hevenyészett lövészárok előtt egymás hegyén-hátán, összetolva hevertek a spanyollovasok, s az aknákat is felszedték – az árok mentén végig vakondtúrásnyi halmocskák jelezték, hol voltak telepítve.

„Ez komoly" Földes Péter homlokát kiverte a veríték. „Tartalékos a marha . . . Úristen . . ." Keserves nagyot sóhajtott.

– Egy . . . Kettő . . . Egy . . . – hangzott, mintha alaki gyakorlatot végeztek volna egy laktanya udvarán.

Földes Péter kimeredt szemmel nézte, és tudta, hogy a pasas nem veszett meg, hogy bátor, és azt is tudta, hogy annyira igazi katonatisztnek szeretne látszani, amennyire csupán egy polgári-is-

kolai tanterembe zárt kisfizetésű tanár akarhat. „Tulok... De mennyire tulok..." Körülnézett. Valahogy meg kell úszni. A pasas nekivezeti a csatárláncot az ivánnak, és hősi halált hal, ha csak nem a fenekéből szedik majd ki a golyót. „Egy oldalazó géppuska..." A keze remegni kezdett. A tábori csendőrök jutottak eszébe, akiket az akácosban látott, azóta biztosan tüzelőállást foglaltak az erdő szegélyén. Tisztában volt vele: visszafutni nem lehet, leterítik. „Marha jó..." A szuronya valósággal táncot lejtve imbolygott előtte a levegőben. „...És szabadíts meg minket a főhadnagy úrtól..." – fohászkodott fel magában.

A lapály tele volt gránáttölcsérrel. Keresztülugrálták, kerülgették őket.

Földes Péter tekintete a csizmájára tévedt. Nagy sárcsomó tapadt rá, s az járt az eszében, hogy ha élve megússza ezt a manővert, a barom pasas lemarja, mert sáros a csizmája. Elfogta az undor, kiköpött. Pillantása végigtapogatta az emelkedő alját, s magában méregette, meddig engedi őket az iván. „Az első sorozatokat az él meg a közép kapja..." Lassabban szedte a lábát, kicsit lemaradt a csatárláncról, három-négy lépésnyit csupán.

– Kézigránátdobáshoz felkészülni!

„Marha... Még a vonalat se látni..." Földes Péter elővett a derékszíjából egy kézigránátot, de nem élesítette ki.

Amikor az első durranást meghallotta, beugrott egy gránáttölcsérbe, s lekuporodott.

Lövedékek szisszentek el felette.

Géppuskák csattogtak, kelepelő hangjukba géppisztolyok kattogása vegyült.

„Oldalazó... – csöppet megrándította a vállát. – Naná, buzogány..."

Néhány pillanat múlva emberek rohantak el a tölcsér mellett. Földes Péternek a tábori csendőrök ötlöttek eszébe. „Lefeküdni! Marhák..." Rá akart kiabálni a szaladó emberekre, kinyitotta a száját, aztán becsukta. „Úgysem értenék..."

Kuksolt a gödör aljában.

Géppuska trillázott a háta mögül.

„Na persze..."

Hirtelen csend lett.

„Már vége?" Úgy tűnt fel, mintha túlságosan rövid ideig tartott volna a csinnbumm. Szeretett volna körülnézni a csatatéren, megállapítani mi a helyzet, de okosabbnak vélte, ha nem dugja ki fejét a gödörből. Aggodalmasan összeráncolta a homlokát. „Túl hamar vége volt..."

Gránát süvített el a gödör felett.

Ösztönösen válla közé húzta a fejét.

A dörrenés közelről hallatszott. Szilánkok surrogtak a levegőben, búgtak, mint az orgona. Földmorzsák hullottak a sisakjára, nagyokat koppanva mállottak szét a vason.

Földes Péter káromkodott. Kacskaringósan, szépen cifrázva. Be sem fejezte, potyogott az áldás megint. A gránátok robbanása valósággal egybefolyt, géppuskák tatatáztak, hangjuk elnyomta a puskák pukkanásait. Apró göröngyök záporoztak. „Még az eső is esik . . .” Nagyon szerencsétlennek érezte magát. „Marha, állat . . . Egy ilyen állat miatt kinyúlni . . .” Kényelmesebbre nyújtóztatta a lábát, berendezkedett a várakozásra. „Tépjétek csak egymást, mint Floki a rongyot . . . Le vagytok . . .” A kézigránátot maga mellé rakta, a gödör oldalába, a puskát is odafektette, aztán lecsatolta kulacsát, s kortyolt a rumos feketéből. Reggel óta kihűlt már, de azért jólesett. Akkurátus mozdulattal megtörölte bajuszát, a kulacsot visszaakasztotta helyére, s nadrágja zsebéből előhalászta a pléh dohányosdóznit.

A körülötte tomboló harc nem érdekelte. A gránáttölcsérbe nem fognak még egyszer beletrafálni, ebben bizonyos volt. Biztonságban érezte magát. Úgy számolgatta, hogy estig eltölti az időt a gödörben – dohánya meg cigarettapapírja van elég. A sötétben majd visszamászik ahhoz a néhány emberhez, aki a századból megmarad. Nem sok marad meg, és remélte, hogy a századparancsnok semmiképpen sem. Ismét felötlött benne a gondolat: átsétálni az Iványhoz? A rémtörténetek jutottak eszébe, hogy mit művelnek az oroszok a foglyokkal. Nem hitte őket. „Mese . . . De az a Szibéria nagyon messze van . . .”

A cigaretta elkészült.

Valami rettenetesen nagyot csattant, majd megsüketült tőle. Rőt fény vibrált.

„Menjetek a jó büdös francba . . .” Összerántotta a szemöldökét, szinte személyes sértésnek érezte, hogy nem hagyják békén.

A robbanás ereje megdobta kicsit, a föld megrázkódott alatta. A gödör széléről göröngyök váltak le, s gurultak alá.

– Na . . . – morogta dühösen.

Amikor a föld megnyugodott, rosszallóan csóválta a fejét. Szájába dugta a cigarettát, aztán összekattintotta a dóznit.

Valami a nyakába zuhant. Felnyögött, s rémülten lökte a gödör oldalába.

A szeme kimeredt, s a lélegzete elakadt. A cigaretta kipottyant ajkai közül.

A gödör oldalában egy vöröskatona lihegett. Ruhája cafatokra szakadt, rongyokban lógott le a testéről. Arca véres volt, meg olajos, szőke haja csapzott fürtökben tapadt a homlokára, a szeme vadul villogott. Pisztolyt szorongatott a markában, csövét Földes Péter mellének szegezte.

Farkasszemet néztek.

„Az anyád... – Földes Péter moccanni sem mert. – Alig tud mozogni, de idehozza nekem a háborút..."

Az orosz melle úgy emelkedett-süllyedt, mint a kovács fújtatója. Egyik lába megbicsaklott, ahogy a gödör oldalához támasztotta magát, kissé oldalt hanyatlott a teste, de a pisztolyt nem eresztette alább, a félszemével a puskára meg a gránátra leskelt.

Földes Péter csak most pillantott az orosz lábára. Ujjnyi hosszú szilánk meredt ki a csizmájából, ott, ahol a boka hajlik.

„Ki kellene húzni..." Ahogy a katona szemébe nézett, elment a kedve a mozdulástól. „Ennek a szeme is csőre van töltve..."

Bámulták egymást. Az orosz szeméből perzselt a gyűlölet. Halk, furcsa, sípoló-bugyborékoló hang tört fel a tüdejéből, a pisztoly remegni kezdett a kezében, ujjai kifehéredtek a markolaton, és Földes Péter megijedt: ez el fog itt patkolni, de előbb lepuffantja.

– Pity... – mondta. Lassú mozdulattal nyúlt a kulacsáért.

Az orosz nyelt egyet, az ádámcsutkája nagyot ugrott. Baljával elvette a kulacsot. Mohón ivott, szája szegletén lecsurrant az ital, s a rongyos blúzára csorgott, de a kulacs felett árgus szemmel figyelte Földes Pétert.

A kulacsot nem adta vissza, odaejtette maga mellé.

Földes Péter megmozdult, hogy visszaveszi, de akkor az orosz megemelte a pisztolyt.

– Sztoj! – szakadt ki belőle. – Plen...

„A frászt állok föl – ellenkezett magában Földes Péter. – És mi az, hogy fogoly vagyok?!" De veszteg maradt. „Legalább bagózzunk..." Ujjával a cigaretta felé bökött.

Az orosz csak a pillantásával jelezte, hogy felveheti.

Rágyújtott. Mélyen leszívta a füstöt, s a gödör aljába fújta. Néhány szippantás után kezdett magához térni döbbenetéből. Felettük gránátok vijjogtak, de a robbanások távolabb hallatszottak. „Az állásokat verik... Szóval, fogoly vagyok..." Megborzongott, futó pillantást vetett az oroszra. Az keskenyre húzott szemmel fürkészte minden moccanását. Földes Péter felsóhajtott. „Ez már döfi... Idepotyog egy fél hulla, és én ballagjak vele Szibériába... A barom állat... – ezt a főhadnagyra értette, és

sóhajtott: – Csak ne lenne az a Szibéria olyan nagyon messze – elhúzta az orrát, s megcsóválta a fejét. – Szörnyű messze van... Oda nem megyek..."

Az orosz a bal kezével maga mellé kaparta a puskát meg a kézigránátot.

Földes Péter elnézte bágyadt-ernyedt mozdulatait.

„Hülye... Mindjárt megdöglesz végelgyengülésben..."

Az orosz magasabbra erőlködött a gödör oldalában, s kilesett a peremén.

Földes Péter nagyokat szippantott a cigarettájából. Már nyugodt volt. Sötétig innen ki nem lehet mozdulni. Addig ez az Iván hatvanhatszor is elalél. Akkor elveszi tőle a fegyvert, aztán este szép csendesen elbúcsúznak egymástól. A pisztolyt visszaadja az Iványnak – persze lőszer nélkül –, mert ha anélkül baktat haza, bizonyosan elverik rajta a port. De ha nem gyengül el, az se vész – a sötétben meglép mellőle, s hadd cipelje a puskát az Iván. A puska miatt nem félt – amekkora rohanás volt itt, tucatot is fog találni, amíg hazamászik.

Az orosz visszaroskadt a gödörbe. Gyanakvó pillantással méregette Földes Pétert.

Földes Péter elmosolyodott. „Fújd ki magad már, te marha... A franc akaszkodik össze veled, öregem. Én is tudom, hogy megnyerted a háborút. De a Szibériádba nem megyek..."

Az orosz végigtörölte arcát a zubbonya ujjával. Nehezen lélegzett. A pisztoly csövét azonban nem fordította el Földes Péterről, s ő kezdte rosszul érezni magát: elég ha összerezzen az Iván, és megnyomja a ravaszt, akkor is, ha nem akarja.

– Hitler kaput... – mondta barátságosan, és leste a hatást. De az orosz nem hatódott meg. „Lejárt lemez..." Földes Péter nyomósabb érvet keresett. Mellére bökve közölte: – Kommunyiszt...

Az orosz csupán egy pillantással felelt, s Földes Péter jobbnak látta abbahagyni a fraternizálási kísérletet.

Motorok búgtak. Ágyúk dörögtek.

Földes Péter fülelt, próbálta megállapítani, merről jönnek a harckocsik. Az orosz ismét feljebb lökdöste magát a gödör oldalán, kitekintett, s gyorsan visszahúzta a fejét.

„Szóval a mieink..." Földes Péter nem örült nekik. Szépen elrendezte magában, hogy este majd meglép az Iványtól. Csendben, békességben eligazította volna az egészet. Ezek meg jönnek, és beleköpnek a levesbe. „A végén el kell fognom..." Nézte

az oroszt, és elszomorodott: ez nem fogja csak úgy egyszerűen feltartani a pracliját.

Az orosz meg őt nézte, és Földes Péterben olyan érzés támadt, hogy ez azt számítgatja, hová eressze bele a golyót.

– Te... – mondta, és a hangja elfulladt, az orosz állások felé intett.

Az orosz megvetéssl félrehúzta a száját.

„Na persze, le vagyok tilinkózva..." Nem értette az oroszt. Hagyja itt őt, és menjen vissza. Gyönyörű sebei vannak, hónapokig elfetrenghet mindenféle kórházakban. A háborút úgyis megnyerték, mit akar még?

Felrántotta a szemöldökét: ez nem érti, hogy akár német, akár magyar harckocsik jönnek, neki le kell fegyvereznie, és el kell fognia, hiába nincs kedve a verekedéshez. A tábori csendőrök jutottak eszébe. „Miattad nem nyíratom ki magam..."

A motorok bőgtek.

Az orosz felmarkolta a kézigránátot.

„Amikor átteszi..." Földes Péter megfeszítette izmait.

Az orosz óvatosan kileskelt a gödör peremén. Futó pillantást vetett Földes Péterre, aztán ismét a harckocsikat fürkészte, a szeme összeszűkült, s gyors mozdulattal cserélte meg kezében a gránátot a pisztollyal.

Földes nekiugrott. Csuklóinál kapta el az oroszt, szétrántotta a kezét, s egész testével a testére feküdt, valósággal a földhöz szögezte.

Az orosz lihegett, fogait vicsorgatta. Földes Péter marka vaspántként szorult a csuklójára. Próbálta befelé fordítani a pisztolyt, de nem volt elég ereje.

A pisztoly eldörrent.

Földes Péter majd megsüketült. „Marha..." Még jobban a gödör oldalához szorította az orosz csuklóját. Az orosz vergődött alatta, megint elhúzta a billentyűt. Földes Péternek csengett a füle. Az orosz az orra felé kapott a fogaival, alig tudta félrerántani. „Harapsz?!" Kicsit hátraemelte a fejét, hogy nagyobb ereje legyen az ütésnek, behunyta szemét, s mintha kalapács volna, úgy sújtott a rohamsisak szegélyével újra meg újra az orosz arcába. Valami meleg fröccsent a képébe, de tovább ütötte, s csak akkor hagyta abba, amikor az orosz elernyedt. Kicsavarta kezéből a pisztolyt, s hogy a kézigránátra esett a pillantása, elhűlt a vér az ereiben: ki volt biztosítva, észre se vette, mikor húzta ki belőle a szöget az orosz. „Robban..." Hirtelen mozdulattal kihajította a gödörből, arra, amerre az orosz állásokat gondolta.

A gránát a levegőben pukkant szét.

Szilánkok sziszegtek.

Földes Péter lerántotta a fejét.

„Marha..." Eszébe jutott a puskája, sietve felragadta, nehogy az orosz újrakezdje a puskával a hacacárét. „Mentél volna a francba, békében..." Kicsit csodálkozva, kicsit rosszallóan megcsóválta a fejét. „Micsoda fanatikus nép..."

A föld reszketett.

Kikukucskált a gödörből.

Német harckocsik közeledtek, körülöttük magyar katonák. A szeme felakadt egy pillanatra: a kardos-szemüveges főhadnagyon. Kard nélkül jött, pisztolyt lógázott a kezében.

„Úristen... Akkora marha, hogy még a saját marhaságát is megússza..." Elbúsulva fordult vissza az oroszhoz. Azt akarta neki jelezni, hogy várja be az estét a gödörben, aztán a sötétben hazamászhat. Meghökkent, amikor rátekintett.

Az orosz arca helyén valami pocsékká vert húscafat volt.

„Úristen... – megborzongott, a fogai összekoccantak. – Én..." – elkapta pillantását a halottról. A gödör aljában ott hevert a dózni. A keze remegett, ahogy felemelte.

A harckocsik a gödörhöz értek, s ő kiugrott a gránáttölcsérből.

A főhadnagyával találta szembe magát. A főhadnagy arca ragyogott:

– Láttam, fiam! – próbálta túlüvölteni a tankok robaját, s maga mellé intette.

Ment mögötte engedelmesen, nyelte a harckocsi büdösét.

Kőhajításnyira a gránáttölcsértől egy harckocsironcs hevert, félrebillent toronnyal. Tudta, hogy ebből mászott ki az ő orosza, s a lélegzete felgyorsult. „Nem is akartam..." Furcsa, kaparó érzés bántotta a torkát, köhécselt.

Nyolc harckocsi gördült előre, s nyomukban gyalogság. Aztán gránátok dörrentek, és mire ismét körülnézett, három tank lobogó lánggal égett, a maradék pedig fordult vissza. A főhadnagy megtorpant, tanácstalanul-tehetetlenül körülnézett.

– Vissza! – ordított.

„Végre egy értelmes szó..." Földes Péter cikcakkban loholt a tankok előtt.

A német páncélosok átgördültek az árkon, elfordultak az akácos szélén, s elhúztak odébb, a dombhajlat mögött.

Földes Péter a lövészárok falának dőlve lihegett. Megszomjazott, hátranyúlt a kulacsáért, de nem találta, eszébe jutott az orosz meg a gránáttölcsér, és nagyot káromkodott.

Kéz nehezedett a vállára:

– Mi baj, vitéz?

Földes Péter egy pillanatra lehunyta szemét, aztán hátraarcot csinált, s harsány hangon jelentette:

– Főhadnagy úr, alázatosan jelentem, elhagytam a kulacsom!

– A kulacsot?! – kérdezte a főhadnagy rosszalló hangsúllyal. – Kilövöd a harckocsit, és elhagyod a kulacsot? Micsoda dolog ez?!

Földes Péter pislogott, és mivel valóban fogalma sem volt róla, micsoda dolog ez, legjobbnak látta tartani a bagólesőjét.

– Rád fogom hátékáztatni a kulacsot! – közölte a főhadnagy, megfellebbezhetetlen szigorral.

„Amilyen állat vagy, tőled kitelik ..." Hangosan azt mondta:

– Igenis!

– Hogy hívnak?

A főhadnagy szeme felcsillant a neve hallatára.

– Akkor te tényleg földes leszel. Öt hold földes. Tudod, miért?

Földes Péter nem felelt.

– Hát a harckocsiért ... Nem tudtad? Öt hold földet kapsz érte ...

Földes Péter erre is csak hallgatással válaszolt.

– Illene tudnod – a főhadnagy megcsóválta a fejét. – Ha nem tudod, ez azt jelenti, hogy nem szoktál odafigyelni a parancskihirdetéseknél. Pedig a katonának figyelnie kell a parancsokra ... – és ismét a fejét csóválta. Hirtelen ötlettel megkérdezte: – Földműves vagy?

– Nem. Esztergályos vagyok. Vas- és fémesztergályos.

– Szóval városi – a főhadnagy hümmögött. Lehajtotta kissé a fejét, s a szemüveg kerete felett kutató tekintettel pillantott rá: – Földesnek hívtak mindig? Apádat is?

– Igen.

– Szóval nem magyarosított név. Érdekes ... – mondta elgondolkozva a főhadnagy. – Földit ismerek sokat, de Földest még nem hallottam, csak magyarosítás eredményeként. No, mert ugye a magyar nevek foglalkozást jelölő meghatározásokból alakultak ki, és a parasztnak nem volt saját földje, hát nem hívták földesnek. Ehhez viszont nem értesz ... Mióta vagy a fronton?

Földes Pétert kizárólag a katonai fegyelem tartotta vissza attól, hogy a jó nénikéjébe küldje a századparancsnokát. Tisztelettudóan közölte:

– Negyvenegy óta.

– Na mindegy, a név nem számít – összegezte beszélgetésük

eredményét a főhadnagy. – Az öt hold földet megkapod, a hozzá járó szabadságot is – jóviális mosoly terült az arcára. – De a kulacs árát megfizettetem veled, azt nem úszod meg, mert én egy kutya komisz ember vagyok . . . – azzal elfordult.

„Szabadság . . .” – az ötlet szeget ütött Földes Péter fejébe, s úgy érezte, ilyen alkalom csak egyszer kínálkozik az ember életében. Sietve összecsattintotta a bokáját.

– Alázatosan jelentem . . .

A főhadnagy megállt, visszanézett rá.

– Alázatosan jelentem – hadarta Földes Péter –, a kulacs árát kérem levonni az öt hold földből, de a szabadságot szeretném természetben igénybe venni, levonás nélkül, a mai naptól kezdve . . .

A főhadnagy elnevette magát.

– De sürgős . . .

Földes Péter ismét összecsattintotta a bokáját.

– Alázatosan jelentem, rám jött a kangörcs.

A főhadnagynak tetszett az „eredetisége”, nevetett.

– Majd, ha pihenőben leszünk – mondta, és elkomolyodott. – Most el sem engedhetlek. Kevesen maradtunk.

Földes Péter elfintorította az orrát.

– Alázatosan jelentem . . . – tettetett szomorúsággal sóhajtott: – Szóval, a szabadság egyelőre ígéret . . .

Erre a főhadnagy visszafordult:

– De biztos ígéret. Annyira biztos . . . – elakadt, valami hasonlatot keresett, nem talált, de aztán felragyogott a szeme: – Biztos, hogy megkapod a szabadságos levelet, csak a dátum nem lesz beleírva. A dátumot akkor töltöm ki, amikor felváltanak bennünket vagy még előbb, ha feltöltik a századot. Egy óra múlva jelentkezhetsz a papírért! – és faképnél hagyta.

Egy óra múlva Földes Péter hosszas fejtegetést hallgatott végig az akácosban arról, hogy a katonának bíznia kell az elöljáróiban, s ő tulajdonképpen szemtelen fráter, amiért kételkedni merészelt egy századparancsnoki ígéretben. Különben a szabadságos papírt is kizárólag azért kapja a kezébe, mert a századparancsnok megígérte – bár megbánta, hogy ilyen könnyelmű ígéret kicsúszott a száján.

Földes Péter lesunyt fejjel vágta zsebre a leckéztetést, megkönnyebbülve lélegzett fel, amikor vége szakadt, és a főhadnagy nem palástolva bosszúságát a fegyelemsértő bizalmatlanság miatt, odanyomta markába a szabadságos levelet az utolsó jó tanáccsal:

– Máskor ne rontsd le ilyen ostoba gyerekséggel a hősies magatartásodat.

A papírról valóban csak a dátum hiányzott.

Földes Péter visszamászott a lövészárokba. Csak mászni tudott, mert amint kilépett az erdőből, golyó szisszent el a füle mellett.

Olyan nyugtalanság fogta el, hogy legszívesebben kibújt volna a bőréből. Mindenekelőtt a szabadságos levél miatt – akinek van, az ne kukkoljon egy tetves lövészárokban, hanem húzza el a csíkot, amíg elhúzhatja, mert később hiába sopánkodik, amikor a szabipapírjával kitörölheti a jobbik felét. De más is zavarta: a tábori csendőrök változatlanul ott tanyáztak az akácosban, s ebből arra következtetett, hogy a főhadnagy úr meg óhajtja ismételni kardos attrakcióját. Viszont a századból alig harmincan maradtak meg, a második lépcsőbe nem is jutott ember. Különösen egyik pillanatról a másikra kezdett neki nagyon nem tetszeni ez a hely: „támadásszagot" érzett. Ahogy visszagondolt rá, úgy tűnt fel, hogy az orosz túl nagy vehemenciával védte azt a vacak emelkedőt. Egy ilyen nyavalyás dombért nem szoktak ekkora fakszni csinálni. Legalábbis eddig nem tapasztalta. Ha csinálnak, akkor amögött van valami. Az sem tetszett, hogy békén ülnek ugyan, de túlságosan szemmel tartják őket. Puskáznak mindenkire, akit meglátnak.

Néhányszor eszébe jutott az a katona. Nem akarta megölni, és bántotta, hogy meghalt. „Háború van . . ." De azért bosszantotta. „Mi a francnak nem ment a csudába . . ." Amint újra és újra végiggondolta a történteket, bizonyos volt benne, hogy ha hősködés helyett szót ért vele, akkor hamarosan kúszhatna hazafelé a senki földjéről. „Nagyon beleszorult a harcolhatnék . . ." Keserűen felsóhajtott.

Várta az estét.

A vacsorát délután hozták, előbb mint máskor. Hideget – kolbászt, sült húst, jókora adagokat, meg süteményt. A süteményről eszébe jutott, hogy ünnep van: karácsony, és ettől még idegesebb lett, aggodalmasan tekingetett iványék felé. Levette a sisakját, felrakta a szuronya hegyére, s próbaképp kidugta a mellvéd felett.

Kilyukasztották. Egyetlen lövéssel.

Földes Péter elégedett volt az eredménnyel.

Egyébként leveleket is hoztak. Mindenki kapott borítékban egy kartont: „Kellemes ünnepeket kíván hős honvédeinknek" – és aláírás meg cím ékeskedett alatta. Valami lánygimnázium diákjai írták, s minden karton mellett volt még néhány áradozó

sor, arról, hogy az illető leányzó szíve a hősökért dobog, és várja a választ.

Földes Pétert nem hatotta meg ez az ömlengés, elvigyorodott és egészen profán módon azt gondolta: „Tehetsz nekem egy szívességet, pisis . . .” De azért eltette a levelet. Egy tábori postai lapot is hoztak a címére. Anyja írta, mindenféle semmiségeket vetett a papírra, hogy ők megvannak, csak legyen egészen nyugodt, és sokat gondolnak rá. A szokványszövegből, amit tábori postai lapra szoktak írni, egyetlen mondat ragadta meg a figyelmét: „Eszter elment a Hanssal.” Hansról nem tudta, hogy kicsoda, Esztert viszont a menyasszonyaként hagyta otthon. Elbiggyesztette a szája szélét. „Te is . . .” – gondolta, de kicsit elszomorodott a hírtől.

Nekiesett a vacsorának, gyorsan befalta. Tollat kért kölcsön, s megírt egy tábori lapot, közben suttyomban bejegyezte szabadságidejének kezdetét a papírra.

Végre besötétedett.

Felcihelődött, a puskát a vállára dobta, s odament a legközelebbi társához.

– Adj egy darab papírt . . .

Az a kartont nyújtotta neki. Földes Péter felnevetett.

– Karcolni fog. Újságod nincs?

Kapott.

Kimászott a lövészárokból, komótosan ballagott az akácos felé. A ritkás fák között elkanyarodott, óvatos, nesztelen léptekkel osont ki az akácos szegélyére, s fontolgatta, hogy mit mond, ha rászól valamelyik kakastollas. „Nem akarok az életekbe csinálni . . .” – úgy találta, hogy ez jó lesz.

De senki sem szólt rá.

A kukoricást megkerülte – félt, hogy nagyon zörögnek a levelek, ha beleveszi magát –, aztán tempós, nyújtott léptekkel megindult a tarlón, a kövesút irányába.

7.

Szél söpört a barakkok között. A csillagok elhalványultak. Hajnal derengett.

A rend úgy hurkolódott a nyaka köré, mintha fojtogatta volna. A szája elkékült. Álltak a betonon, kartávolságnyira egymástól, mozdulatlanul. Minden idegszálával arra figyelt: mozdulatlanul álljon. A száját összeharapta, hogy a fogai ne vacogjanak, megfeszítette izmait, mégis egész testében remegett. Pedig ma nem érezte úgy a hideget, mint máskor. Hideg volt ma is, de valahogy nem érezte.

Odább, a barakk oldalán már ki lehetett venni az írást. Ugyanaz a jelmondat díszelgett rajta, mint a tábor vaskapuja felett: „Arbeit macht frei." Krétával rajzolták rá, szabályos, nyomtatott betűkkel.

Amikor először pillantotta meg, fellélegzett. Csak annyit tudott németül, amennyi az iskolából megmaradt a fejében. De a feliratot értette, és le is fordította magának, szó szerint: „Munka csinál szabadot", és megkönnyebbült, még nevetett is. Abban a pillanatban távolivá zsugorodott emlékei közt az utazás, a marhavagon, a szögesdróttal fedett szellőzőnyílás, a bűz – dolgozni akart. Tudott dolgozni, és elhatározta, itt úgy dolgozik majd, ahogy még életében sohasem. Szabad akart lenni. Semmi más, csak szabad. Akárhogy: csak szabad. És Jenő mintha ott lett volna mellette, és fogta volna a kezét. Jenő több volt mindennél. „Dolgozni kell, és szabad leszek . . ." Jenő arcát látta maga előtt.

Valami számot kiáltottak. Németül kiabálták, és mintha az agya is elgémberedett volna a hidegben, lassan fordította magyarra a számot. „Kétezer . . ." – karjára pillantott, mintha elfelejtette volna a sajátját, s onnan akarná leolvasni, a csíkos darócon keresztül. Pedig tudta: ezernyolcszáznegyvennyolcas, és a betűjele: „S". Amikor a karjába tetoválták, titkon elmosolyodott, úgy érezte, a szabadság kacsint rá azzal a számmal, s hitte: kikerül egyszer innen.

Állt a placcon, és most már semmiben sem hitt.

A rendet tudta csak: megszegni halálbüntetés terhe mellett tilos. Ismerte a rendet – akit agyonvernek, az megszegte. Akit nem vernek agyon – betartotta. Egyszerű, mint a pofon, a többi pedig nem fontos. Senkit sem érdekel, hogy valakit miért vertek

agyon, és az sem, hogy a másikat miért nem. Különben is, legfeljebb időbeli fokozatokról van szó: előbb vagy utóbb mindenki sorra kerül. Vagy agyonverik, csak úgy közönségesen, vagy átvezénylik másik barakkba, s elmegy a fürdőbe. Megborzongott. Aki egyszer a fürdőbe ment, azt nem látták többé. Csak azok mentek, akik már nem bírták. De azok mind.

Nem akart sorra kerülni.

Szédült, a feje kóválygott, mintha sokat ivott volna, a lába pedig reszketett, és meg-megbicsaklott a térde.

A fogait olyan erővel harapta össze, hogy az állkapcsa belefájdult.

„Túl kell élni... Nekem túl kell... Haza akarok menni... Haza fogok menni..." Fogalma sem volt róla, hogy egyáltalán van-e otthona. Nem is érdekelte már. Anya néha eszébe jutott, utóbb már olyankor csak, amikor úgy érezte, hogy nem bírja tovább, de mintha ködfátyolon keresztül látta volna az arcát, nem tudta pontosan felidézni a vonásait. „Nem ismerném meg anyát..." A szíve megfájdult. Egész nap és egész éjjel újra és újra emlékezetébe citálta anyját, de az emlékbeli kép mindig más volt, mint az életben. Rettenetesen gyötrődött miatta. Később megszokta. Öccsére régebben is ritkábban gondolt, s akkor is szemrehányással: „Biztosan megint semmit sem segít anyának..." Újabban teljesen megfeledkezett róla, mintha az öccsét kiradírozták volna agyából. A rokonokra sem emlékezett, az ismerősöket is elfelejtette, Jenő arcvonásai azonban tisztán éltek képzeletében.

Jenő vele lépte át a táborkaput, és most is mellette állt. Úgy, mint mindig: képzeletben. Tulajdonképpen csak Jenő miatt akarta túlélni az egészet. Ölelje meg Jenő, ahogy valaha megölelte, hevesen, forrón, erővel, hogy szinte a csontja is beleroppanjon az ölelésbe. Úgy ölelje, hogy emberré váljon megint az öleléstől, érző, eleven hús-vér asszonnyá. Csak egyszer. Egyetlenegyszer... Aztán megöli. A torkát metszi el, vagy kést szúr a szívébe, vagy... Mindegy, hogyan: megöli.

Néhány nappal ezelőtt határozta el így. Akkor elbőgte magát, hangosan sikongva zokogott. Mindenki azt hitte: a kápó miatt. A kápó nagyon megverte. Szíjostorral ütötte, előbb a csuklóját meg a bokáját, aztán végig a testét, ahol érte. A kápó valamiért kiverte az egyik francia lány kezéből a levest, ő meg kettétörte a kenyerét, s a felét odaadta a franciának, egyen. A kápó észrevette, kikapta a francia lány kezéből a kenyeret, aztán őneki rontott.

A szíjostor suhogva hasította a levegőt, és neki eszébe ötlött: megöli Jenőt, akármi történjék is, megöli, és felzokogott.

Később is, egész este sírt a barakkban. Jenőt siratta.

Tudta, hogy a kápót is meg fogja ölni. Amint kiszabadul, rögtön. A kápó ugyanolyan zsidó, mint a többi. Lengyel különben, és gonoszabb az SS-nél. Azzal is tisztában volt, hogy miért: az SS-nek nem kell bebizonyítania, hogy jó német. Látszik rajta: SS. De a kápón semmi sem látszik, naponta bizonyságot kell tennie az SS-ek előtt, hogy a szíve ízig-vérig német. Bizonyságot tesz – és azt hiszi, túléli majd.

Nem fogja. És Jenő sem fogja.

Egyszer, csak egyetlenegyszer ölelje meg. Úgy, hogy leolvadjon róla ez a testet-lelket dermesztő hideg. Csak egyszer . . . .

Pára ömlött az orrából, ahogy lélegzett. Lábán mintha jégcsapok lógtak volna az ujjai helyén, pedig jól kitömte a facipőt ronggyal. A szél el-elkapta a darócot, befújt alá, a fagyos fuvallat végigsuhant a csupasz bőrén. Didergett. De valahogy mégsem érezte annyira a hideget, mint máskor. „Megszoktam . . .” Feszítette az izmait, ahogy csak tudta, s az erőlködéstől könnyek préselődtek a szeme sarkába. Nagytestű asszony állt előtte. „Friss transzport . . .” Felsóhajtott, szerette volna, ha még lennének izmai. Olyan izmai, mint annak. Izmok, amelyeket meg lehet fogni, tapintani, markolni – mert vannak.

Előtte az asszony imbolyogni kezdett a sorban.

Szédült, és azt hitte, hogy ő támolyog, és sajnálta, hogy csak csontjai vannak, meg a csontra száradt, ráncossá aszalódott bőre, meg a tetvek. Utálta magát a rusnya mivoltáért, irtózott a tetvektől, és most megsajnálta őket: azok is csak tengődnek. Az asszony dülöngélt előtte, s ő kimeredt szemmel nézte, és a szája megrándult. „Nem elesni – hajtogatta magában. – Elesni nem . . . Ne . . .”

Az asszony végigvágódott a betonon.

Meghökkenve bámult rá, csodálkozott, hogy nem ő esett össze.

„Pedig izmai vannak . . .”

Tudta a folytatást. Jön a kápó a szíjostorral, néhány csapással magához téríti az asszonyt, aztán kihajtja oldalra – könnyebb munkára vezénylik, másik barakkba. Öt percet kap, azalatt összeszedheti a motyóját, és megy a fürdőbe.

Egyszer látta a fürdőt. Valamiért később vonultak be a munkáról, és az SS arra vezette őket, arra rövidebb az út. A bejárat fölött felirat: Fürdő. Német nyelvű felirat. Az ajtó nyitva volt, szellőztették a helyiséget, és látta a zuhanyozókat. Közönséges zuhanyozók voltak, olyanok, mint otthon, a gyárban. Furcsa,

émelyítő szag úszkált a levegőben. „Fertőtlenítenek" – jegyezte meg valaki. De a többség tudta, mitől van az a szag. A fürdő mögött pedig alacsony épület állt, magasba nyúló kéménnyel. Az a kémény mindig füstölt. Éjjel is, nappal is,, mindig. Nem tudta úgy látni, hogy ne füstölögjön.

A kápó jött, és a szíjostor suhogva hasította a levegőt.

A kápó rövid szárú német csizmát és szürke szoknyát viselt.

Elfordította a fejét, az SS-re nézett. Az a beton szélén ácsorgott, géppisztolyát hóna alá csapta, egykedvűen szemlélődött. „Unatkozik." Megrázkódott az undortól.

Az SS-t Kurtnak hívták és szőke haja volt.

Ő pedig Jenőre gondolt és a fürdőre. Az otthoni fürdőre, a gyárban, amit Jenő harcolt ki. Vita volt róla a szakszervezetben. Jenő akarta a fürdőt, a másik nem. A másiknak a nevét már elfelejtette, az arcára sem emlékezett, csak annyi ragadt meg agyában, hogy volt egy másik. Az is udvarolt neki. Ő akkor mulatott magában – valahogy azt érezte, hogy ezek nem a fürdő miatt vitatkoznak, amikor tépik egymást, hanem miatta. De mindez nagyon ködösnek, távolinak tűnt, mintha nem is vele történt volna, hanem mással, és ő csak úgy hallotta volna valahol, talán az egyik lány mesélte a barakkban. „Ki kell használni a tőkés engedékenységét" – agitált Jenő, a másik meg azt hajtogatta: „Nem ilyesmire kell fecsérelni a munkásság erejét..." – és ő nagyon jól szórakozott a vitán, és örült, amikor a szakszervezet vezetősége Jenő mellett foglalt állást, és egy hónap múlva felépítették a műhelynek a külön zuhanyozót. Mindebből csupán Jenő élt a fejében, meg a fürdő. Jenő és a fürdő összefüggött – már nem tudta, hogy miért – és mellékesen megjelent agyában, hogy volt egy másik, akivel nem tudott mihez kezdeni emlékezetében.

A szíjostor suhogása kurta csattanásokba torkollott.

A nagytestű asszony halkan nyögdécselt az ütések alatt, aztán feltápászkodott, s tántorogva rohant kifelé a sorból, amerre a kápó hajtotta. A facipő leesett a lábáról, meztelen talpa pufogott a kövön.

„Állat..." Szeme sarkából követte az asszony futását, nagyot nyelt, és tudta: állat itt mindenki, ő maga is közönséges állat, még annyi se. Még egy nyomorult birka se – az is béget, amikor a vágóhídra hurcolják. Pillantása az asszonyra tapadt – a kápó félig eltakarta alakját –, a fürdő jutott eszébe, s képzeletében Jenőt látta. A zuhanyozóban látta, a gőzölgő vízsugár alatt, ahogy behunyt szemmel engedi magára a vizet, s tenyerével szétpaskolja

a testén. Szája kissé megnyílt. „Megöllek... Én, a tulajdon kezemmel öllek meg..."

A beton szélén a szőke SS katona kifújta az orrát.

Tudta, hogy Kurtnak hívják, és a gyomra felfordult, hányinger környékezte; lesütötte a szemét, pillantása az otromba facipők elé meredt, a betonra. Onnan pedig Jenő nézett vissza rá.

Már nem okolta Jenőt. Semmiért sem. Azért sem, hogy itt van. Egyszerűen elfelejtette: Jenő miatt van itt. Jenő vette rá, ne menjen bujkálni hamis papírokkal. „Elfognak, és akkor nincs mentség, felakasztanak vagy agyonlőnek. Vonulj be a gyárba nyugodtan, ott tudok vigyázni rád. Mégiscsak főbizalmi vagyok, valamit nyomok a latban. Most nem fognak ujjat húzni a szakszervezettel, szükségük van rá... – és még azt is hozzátette: – Félig beköltözöm hozzád a gyárba. A szakszervezeti irodán van egy heverő, majd ott fogok aludni. Ne félj, vigyázok rád. Együtt leszünk." Anya pedig dühbe gurult, amikor elmondta neki. „Szerető kell Jenőnek, hamar megunta a feleségét... Az se nyitotta ki a szemed, hogy téged szeret, de mást vesz feleségül?! Mikor térsz már észhez?!" – és anya elsírta magát mérgében. „Az csak látszatházasság – vetette ellene –, mert én nem vagyok árja..." – de maga is tudta, csak önmagát ámítja, anya pedig eléje állt, és ráförmedt, mint egy taknyos gyerekre: „Mit szédíted magad?! Füttyent egyet, és te szaladsz! A vesztedbe szaladsz. Amikor baj lesz, úgy faképnél hagy, hogy észre se veszed!" Alig bírta lecsitítani anyát. „A gyárból még mindig megszökhetek" – mondta. Anya csak legyintett, lemondóan, ő pedig bevonult. Jó volt Jenővel. Aztán...

Állt a betonon, a lába reszketett, és minden erejével megfeszítette izmait.

Elfelejtette az egészet. Csak annyit tudott, hogy Jenőt megöli. Nem jutott eszébe, hogy miért. Nem is gondolt rá. A másikra se gondolt, aki szeretett volna vele járni. Szerette a másik, ő megérezte, hogy szereti, és ha csak tehette, kerülte. A másik szidta Jenőt. Mindig, mindenért, ahogy a fürdőért is: hogy Jenő opportunista, hogy a velejéig rothadt szocdem. A háta mögött szidta, és ő egyszer megkérdezte: „Miért nem mondod a szemébe?" A másik fürkésző, furcsa pillantással nézett rá, és azt felelte: „Majd a szemébe is megmondom, ha eljön az ideje. A jenők miatt rothad olyanná a proli, amilyen... – aztán legyintett. – Kár, hogy szereted..." – és elharapta a folytatást, ő pedig majdnem felkacagott, és azt kérdezte: „Miért? Talán téged szeresselek?"

De mindez rég kiesett a fejéből. Minden kiesett, ami nem volt lényeges és fontos. Jenő fontos volt. És a rend is fontos volt, mert a rendet halálbüntetés terhe mellett tilos megszegni. Ő pedig élni akart – Jenő miatt, meg a kápó miatt. Túlélni az egészet. Az állaton aluliságot. Aztán a szemük közé nézni. Egyszer a szemük közé fog nézni. Túléli, és akkor a szemük közé néz.

Az éjszaka valamit suttogtak a barakkban. Hevert a vackán, és hallotta, hogy az oroszok, meg Budapest. Nem tudott aludni, minduntalan rájött a szükség. Sötétedés után a barakkból kimenni tilos: az egyik sarokba jártak, a homokra, mint a macskák. De nem tudta tartani magát, mire odaért, már nem volt miért. A vacka csuromnedves volt, majd megfagyott, álom és ébrenlét között hevert, és akkor hallotta. „Az oroszok Budapest alatt..." Lassan, gépiesen morzsolgatta magában a szót: „Budapest." Jenőt látta képzeletében. „Budapest..." A vacka hideg volt, didergett, és megint rájött a szükség, és tudta, hogy nem érdemes a sarokhoz vánszorognia.

Lihegett. A pára, mint füstfelleg gomolygott a feje körül. Félre kellett volna mennie. Mielőtt kiálltak a placcra, félrement, de az rég volt, és most újra kellett, és tudta, hogy nem lehet. A placcról nincs távozás. A placcon állni kell. Minden körülmények között, akármi történjék is: állni. Egy helyben, mozdulatlanul.

A szőke SS katona unott ábrázattal sétálni kezdett a beton hosszában.

Kimeredt szemmel bámult maga elé, s emberfeletti erővel szorította össze az ölét. A szája széle reszketett, úgy szorította. Egész lénye tiltakozott az inger ellen, s eszelősen hajtogatta magában: „Nem... Nem..." De kellett. Minél erősebben tartotta vissza, annál jobban kellett. Felkapta fejét, pillantása a kápót kereste: talán végeznek már...

A kápó elöl vert valakit. A szél zúgása elnyomta az ostor suhogását, csak a csattanások hallatszottak.

Az SS katona a kápó közelében állt, és elvigyorodott.

„A Kurt..." Öklendezni kezdett. Már nem tudta, mi történt, azt sem, hogy mikor. De öklendeznie kellett, úgy, mint akkor. Akkor még izmai voltak, húsa és haja. Még nem nyírták le a haját. Szőnyeg volt a szoba padlóján, és azon kellett feküdni. Széttárt combokkal. Sorban, egymás mellett. Sokan feküdtek. Ezek meg jöttek. A pofájukon vigyor. Undorodott tőlük, hányinger környékezte, és összeszorította a combját. Akkor még kemények voltak az izmai, mint a kő. Csizmával rugdosták szét a

lábát. Akkor az ölét szorította. Rettenetes erővel szorította. Behunyta a szemét, fogait csikorgatta, és szorította az ölét. A szemét akkor sem nyitotta ki, amikor a katona felette szuszogott, s orrába csapott az alkoholbűz. A gyomra émelygett. Nyöszörgött kínjában. Aztán a katona felállt, és odaszólt a másiknak: „Kurt, ez a te típusod... Makrancos..." Egy pillanatra kinyitotta a szemét, s akkor már a Kurt vigyorgott felette. Ő meg öklendezett és hányt. Lehányta a szőnyeget, önmagát. Kurt nem zavartatta magát. A többi állat sem.

A gyomra forgott-kavargott, meg-megrándult. Savanykás nyálféle tódult a szájába. Visszanyelte, nagyokat lélegzett, és az öle elernyedt. Meleget érzett végigcsorogni a lábán. A szeme kerekre tágult rémületében, de nem tudta tartani magát, és a meleg hullámokban csurrant a darócról a lábára.

Pillantása a facipők elé merevedett. Apró tócsa gyűlt meg körülötte a betonon, és gőzölgött. A kápóra gondolt: „Csak ne vegye észre... Csak ne..."

A szívét a torkában érezte, és nem mert felnézni.

A tócsa gőzölgött. A szél elkapta a párát, tovasodorta.

„Csak ne..." Hallotta a kápó csizmájának kopogását. Nem nézett fel. Állt mereven, mozdulatlanul, és a tócsát nézte. Már nem gőzölt. Lefagyott már. „Hamar lefagyott..." Megkönnyebbült egy kicsit: már nem fogja észrevenni a kápó a páráról, hogy a placcra piszkolt. Amikor a szíjostor a levegőbe hasított, artikulálatlan hang tört fel a torkából.

Az ostor a bokáján csattant. Aztán megint, és újra. Félre akarta kapni a lábát a csapások elől, de a facipőket mintha odaragasztották volna a betonhoz. Akkor ki akarta rántani a lábát a cipőből, de azt sem tudta a rongyok miatt, amiket belegyömöszölt, hogy ne fázzék. Az ostor suhogott, és a szíj minden ütésnél a bokájára hurkolódott. Rángatta a lábát, a szeme kimeredt üregéből. Vinnyogott kínjában.

A facipő végre felszakadt a betonról, ő pedig megtántorodott, hanyatt vágódott a kövön.

Az ostor suhogott.

Fel akart állni, emelte a fejét.

A szíj a szemébe vágott.

Égető fájdalom hasított belé, mintha kést döftek volna az agya közepébe. Annyira fájt, hogy tátogott csak, s fetrengett a betonon.

Az ostor újra és újra lecsapott.

Valahogy feltápászkodott. Nem tudta, hogyan. Azt sem tudta,

hogyan került a beton mellé, ahol az átvezénylésre kijelöltek sorakoztak.

Ott volt.

„A szemem . . .” Lihegett. Jobbját az arca előtt tartotta. Valami véres húscafat lógott a jobb szeméből. „A szemem . . .”

A kápó a sor előtt állt, s a hangját úgy hallotta, mintha nagyon messziről érkezett volna a fülébe:

– Öt percet kapnak. Azalatt összeszedhetik a holmijukat.

Németül mondta. A Kurt meg ott állt a kápó mellett, géppisztolyát a hóna alá szorította, zsebre dugott kézzel állt, és fejét kissé félrehajtva, érdeklődéssel bámult rá.

Ő pedig a fürdőre gondolt, és az ép szemével mintha Jenő képét látta volna az SS katona arcán. A kápóhoz ugrott, kicsavarta kezéből a szíjostort, és Kurt felé lendítette.

Géppisztoly kattogott, rövid sorozat.

Összerogyott.

A fürdőbe irányított csoport felsorakozott. A tetembe két vaskampót akasztottak, s a csoport tagjai, egymást váltva vonszolták magukkal végig az útjukon. Amikor a friss transzportbeli, nagytestű asszonyra került sor, átvette a kampót, s magából kikelve szidta a nőt az értelmetlen, ostoba lázadásáért, amellyel saját halálát okozta, s a többiek életét is veszélyeztette. „Szerencsénk, hogy nem tévedt el a golyó . . . Most még cipelhetjük is . . .” Társai hallgattak, a nagytestű nő pedig tört németséggel elismételte, amit az anyanyelvén mondott. Kurt, az SS katona vigyorogva biccentett. A holttestet ott hagyták a fürdő bejárata előtt, hogy majd fürdés után tovább hurcolják oda, ahová az SS katona mutatja.

Az „S 1848”-as tetoválású hulla nem reagált a nagytestű asszony szidalmaira. Türelmesen várakozott rá a fürdő előtt. Egy óra múltán vele együtt szállították tovább targoncán a mindig füstölgő krematórium épületéhez, s később – sok tetem várakozott égetésre – a nagytestű asszony holttestével párosítva lökték a hamvasztókemencébe.

8.

Sötét volt. Földes Péter biztonságban érezte magát. Egyenletes léptekkel haladt a köves úton. Az út csapnivalóan rossz volt, tele kátyúval, buktatóval. Nem kerülgette őket, és nem húzódott le az út szélére sem, ahol valamelyest könnyebb lett volna a járás. Úgy vélekedett, hogy akinek rendben van a szénája, nyugodtan megy az út közepén, fütyül a kátyúkra, és az ellenőrző pontokra. Néhányszor igazoltatták, olyankor körülményes mozdulatokkal halászta elő a szabadságos papírját meg a katonakönyvét, hadd bosszankodjanak a tábori csendőrök a lassúságán.

Hideg volt. Százszor is elátkozta a hadtápot, mert az ünnep tiszteletére nem osztottak papramorgót. Elővette a dózniját, megsodort egy cigarettát, s rágyújtott. „Az egész háború arra jó, hogy az ember olyan marhaságokat tanuljon meg, mint cigarettát sodorni menet közben..." A parazsat a tenyerébe rejtette – megszokásból csupán, nem hallott motorzúgást. Az orosz jutott az eszébe, és a homloka ráncba szaladt. Szerette volna elfelejteni, de a cafattá vert arc ismét és ismét felrémlett előtte. „Ha nem verem agyon, ő csinál ki... Átkozottul piszkos dolog..."

Egyébként már határozott: a maga részéről végérvényesen befejezte a háborút. Otthon tíz napig lófrálhat, addig szól a papír. Ha szerencséje van, addig keresztül is vonul a front. De ha nem, akkor se megy még egyszer vissza. Meghúzza magát a szenespincében – mama majd hoz valami kaját, amikor szénért jár. Egy-két hónapot akár guggolva is kibír a pincében, tovább meg már úgysem tarthat az egész.

A főhadnagyára gondolt, maga előtt látta, amint kivont karddal vezényli rohamra a századot. Elmosolyodott: a pasast megüti a laposguta, amikor jelentik majd neki, hogy őt felszívta a köd. Szerette volna látni, milyen képet vág hozzá. Különben pontosan kiszámolta, hogy reggel jelentik, délben továbbítják a zászlóaljhoz, délután az ezredhez, este pedig kiadják a körözést. Ez a menetrend, ismerte, és magabiztosan vigyorgott: a pasas nem fogja jelenteni. Tíz napig létszámban tartja, és bölcsen hallgat – fedezi a távollétét, saját érdekében. De a háború végéig nem ajánlatos újra összeakadni vele.

Elégedetten állapította meg, hogy tulajdonképpen isteni szerencséje volt ezzel a barommal. „Sok marha van, de mindig akad

még nagyobb . . .” Hangosan felnevetett, majd hirtelen elkomorodott: pokolba kellene kergetni az egész galerit, nyilasostul, főhadnagyostul, mindenestül. A francba mindenkivel, aki tovább akarja csinálni . . .

Megint az oroszt látta maga előtt a gránáttölcsérben. Sajnálta. Ha csak kicsit okosabb a fiú, nem kell agyonverni. Megegyeznek szépen, ki erre megy, ki arra. Túl szőke volt a kölyök – lehet, hogy nem is orosz, hanem ukrán. De az mindegy, attól elintézhették volna maguk között a békekötést. A köpenye ujjával megtörölte arcát, ott, ahová az orosz vére freccsent. Akkor nem törölte le mindjárt, odaszáradt. Később szólt valaki, mosdjon meg, mert véres az arca. Furcsa volt, folyton folyvást úgy érezte, mintha még mindig ott lenne az a vér, s undorodott magától, émelygett a gyomra. „Hazaérek, lecsutakolom magam . . .” Nagyokat szippantott a cigarettából, gyorsabbra fogta lépteit. „Ha megnyomom, ebédre hazaérek . . .”

Háta mögött fény lobban fel, mintha villám cikázott volna végig az égboltozaton. Mennydörgésszerű robaj követte, s a fények egyre villogtak, rőt lángjuk vörösre festette az ég alját, a dörgés csattanó robbanásokba torkollott.

Visszafordult.

Lángcsíkok húztak a magasba. „Sztálin-orgona . . .” A fejét ösztönösen behúzta vállai közé. A lángcsíkok odafönn kihunytak, visongó, vonyító, robajló hang jajongott, dörrenések pufogtak közbe, újabb tűzcsíkok röppentek az égre, s az ég alján egyre vibráltak a fények. Az út remegni kezdett alatta, a csizmája talpán át érezte a föld mocorgását.

„Az anyátok . . .”

A cigaretta a körmére égett. Még egyet slukkolt belőle – a parázs kicsit megperzselte a száját –, s messzire hajította. Jobbra, a távolban tüzek gyúltak ki, szalmakazlak lobogtak, fák meg házak. Kimeredt szemmel bámulta. „Hű, az anyátok . . .” Sarkon fordult, szaladni kezdett.

A tüzek követték, a föld remegett a talpa alatt. A teste hosszú árnyékot vetett eléje, amely hol elhalványodott, hol erősebben rajzolódott ki az úton, az ágyúk villanásától függően.

„Áttörtek . . .” Egy pillanatra megállt, lelökte válláról az oldalzsákot. „Barom állat . . .” Biztos volt benne, hogy az az idióta ezt is megússza, biztosan megússza, akkor is, ha az egész század rámegy. Homlokáról verejték csorgott, annyi fáradtságot se vett, hogy félredobja a zsákot, otthagyta az út közepén, s futott tovább. Jobbjával a puska tusáját markolta, odaszorította combjához,

hogy ne lötyögjön. Eszébe jutott, el kellene hajítani a puskát is, de nem akart fegyver nélkül maradni, cipelte inkább, és már a nyelve lógott, hátán csak úgy patakzott a verejték, aztán már nem bírta a lába. Megállt kicsit, hogy valamelyest kifújja magát.

A föld valósággal vonaglott a talpa alatt.

Beugrott az útmenti árokba, lerogyott az alján. Előhalászta a dóznit, csavart egyet, de a keze annyira reszketett, hogy több dohányt szórt a papír mellé, mint bele.

Káromkodott. „Jól besztreméltam . . .” Mohón szívta a füstöt. A puskát levette a válláról, lába közé fogta. „Így begazolni . . .” Megcsóválta a fejét. „Még egyetlen törzsbeli autó se jött . . .” A törzsbeli gépkocsikat biztos jelnek vélte – azok húzzák el elsőnek a csíkot. „Ha csak szét nem lapították őket . . .” Nagyot fújt, az utat leste. De gépkocsi nem jött. Semmi se jött, az út üres volt. Az ágyúk dörögtek, a vibráló fények egyszer erősebben, másszor gyengébben emelték ki a sötétből a sáros makadám kacskaringós szalagját.

Kikecmergett az árokból, s újra megindult. „Élénk csatárléptek” – jutott eszébe a hivatalos meghatározás, és ismét káromkodott. „A fene zabálta volna meg azt, aki kitalálta . . .”

Rótta az utat. A szája kiszáradt, majd elepedt egy ital vízért. De kút nem volt a közelben. Szőlő mellett haladt el, letért az útról. „Itt biztos van . . .” Átvágott a szőlőtőkék között, présházat pillantott meg. Az emelkedő oldalára építették, hátsó felénél a zsúptető a földtől alig kétarasznyira magasodott. A ház rozoga volt, ajtaján azonban hatalmas új lakat lógott. Bosszantotta a lakat – kihívóan meg-megcsillant az ágyútűz villogó fényében. „Elzett . . .” Felismerte a formájáról, s körülnézett. Senkit sem látott. Visszájára fogta a puskát, meglendítette, és a második csapásra leütötte a lakatot. De az ajtót kulcsra is bezárták. Nekivetette a vállát – az ajtóval együtt beesett a helyiségbe, alaposan megütötte a térdét.

Gyufát gyújtott.

Mindjárt oldalt nagy hordó állt, gerendákon. Megkopogtatta. Tele volt, de csapot nem talált rajta. „Szép kis háztartás . . .” Újabb gyufát lobbantott. Tétovázott, hogy belelőjön-e a hordóba. Sajnálta pocsékba folyatni az italt. „Ha nem én, akkor más.” De azért vigyázva eresztette bele a golyót, a hordó felső részébe. A bor csurogni kezdett a hordó oldalán, és ő káromkodott. Persze, hogy csurog. „Fölül kicsi a nyomás . . .” Beledurrantott még egyet, most már a hordó aljába. Vékony sugárban spriccent ki

a bor. Még egy gyufát gyújtott, s a sugár fölé hajolt, teleszívta magát.

„Jó bor." Fölegyenesedett. Sajnálta, hogy elhagyta a kulacsát, jó lett volna megtölteni. A bor ereje kellemes, bizsergető melegséggel járta át. Még ivott egy keveset – már nem szomjúságból, csak azért, hogy érezze az ital ízét.

A bor csobogva ömlött a földre. „Nagyon jó bor – csettintett. – Egészen más tőle a világ..." Nem volt szíve otthagyni. Újra a sugárra hajolt. Ivott még, aztán megtörölte a száját. „Berúgok itt, és a végén agyonlőnek, mint egy rühes kutyát..."

A küszöbön megtorpant.

Az ágyúk dörögtek, a föld remegett. Az úton személygépkocsik robogtak el. Káromkodott. „Szóval áttörtek..."

Leszaladt az úthoz. „Élénk csatárléptek" – vezényelte magának, és nekiiramodott.

Egy darabig az árokban gyalogolt, még azután is, hogy a szőlőt kukoricás váltotta fel. A köpenye csupa bor lett, nem akarta, hogy véletlenül kiszúrja valaki a kalandját. Az ital kicsit a fejébe szállt. „Pedig nem is vedeltem sokat..." Számolgatta magában, hogy a törzsek tisztjei után mennyi idő múlva kezd özönleni a hadinépség. „A tüzérségi tűz alatt a lyukban ül mind..." Hátrapislantott, mintha anélkül nem tudta volna, hogy az ágyúzás egy másodpercre sem hagyott alább.

Autó stoppolt le az út közepén, csak akkor vette észre, amikor egészen melléje ért. Utasa lehajtotta az ablakot, s kiszólt neki:

– Melyik alakulat?

A hangon megérezte, hogy parancsolgatáshoz szokott. Megtorpant. Összekapta magát.

– Megszólítást kérek!

– Vezérőrnagy...

Ordított, mintha fizetnék érte:

– Vezérőrnagy úr, Földes Péter honvéd, a harminckettőpertizennyolcas kerékpáros zászlóalj gyalogosított első századának harmadik szakasza kijelölt forgalomirányítójaként jelentkezem. Alázatosan jelentem, szolgálati helyemre tartok!

– Mi? Milyen alakulat?

– Harminckettőpertizennyolcas, kerékpáros zászlóalj, gyalogosított első század, harmadik szakasz... – fújta, mint a vízfolyás, és közben azon töprengett, vajon létezik-e ilyen egység. Ha véletlenül igen, akkor nagyon melléfogott.

– Melyik alakulat kötelékében harcoltok?

– Alázatosan jelentem, azt nem tudom.

– Hogyhogy nem?!

– Alázatosan jelentem, este érkeztünk pihenőből...

– És hová mész? Azt tudod?

– Az útkereszteződéshez, alázatosan jelentem. Váltanom kell a bajtársamat, aki ott áll...

– A zászlóaljparancsnokodat hogy hívják?

– Barlanghy – majdnem kiszaladt a száján, hogy „Balambér", de észbe kapott, elharapta a szót, és köhögni kezdett, aztán kivágta: – Barlanghy-Benkő Gyula százados úr, alázatosan jelentem...

Látta, hogy a tábornok legyint. Az autó megugrott, sarat fröcskölt a köpenyére, s elgurult. Kis ideig vigyázzba merevedve bámult utána, aztán felnevetett. „Marha jó... Ez el fogja kezdeni kerestetni a harminckettőpertizennyolcast, a Barlanghy-Benkővel. Hát csak kerestesd, édes komám..."

Vidám hangulatban lépkedett tovább, és már sajnálta, hogy nem Barlanghy Balambért jelentett zászlóaljparancsnokaként. „Ez a Dörmögő Dömötört is bevette volna... Minél tovább tart a háború, annál élesebb lesz a hadvezetés esze..." Azon tűnődött, miért bízzák egy olyan komoly dolog intézését, mint amilyen a háború, ostoba katonákra, és megint elkeseredett. „Vinkliagyú marhák. El se kellett volna kezdeni..."

Az ágyúk egyre bömböltek.

Találgatta, mennyi ideje folyhat a tüzérségi előkészítés. Nem tudta, csak érezte: nagyon régóta, talán egy órája vagy még annál is régebben. A lövészárkot képzelte maga elé. „Belehülyült ott azóta mind." Megborzongott. Gyorsabban kapkodta lábát. „Ekkora tüzet nem lőnek el hiába, ezután oltári cirkusz következik... Ettől a halott is hasmarsot kap..." A csizmája cuppogott a sárban. Furcsa volt hallani az eget-földet betöltő robajban ezt a vékonyka, cuppogó hangot. Csodálkozott rajta, hogy hallja. Megint a lövészárokra gondolt, pontosan: a „Barom-állat"-ra. Elfelejtette a nevét, csak arra emlékezett, hogy kettős neve van. „Teljesen szabálytalan – korholta magát. A honvéd-egyén kötelme, hogy tudja elöljárói tisztességes nevét. – Akkor is, ha baromállatok..." Szerette volna tudni, vajon felkötötte-e a kardot a főhadnagya. „Ez fogja megvédeni Budapestet..."

Visszanézett a válla felett. Az ég alja rőten vöröslött. Az út üres volt. Nem értette: már jönniök kellett volna az autóknak. Nem néhánynak. Soknak: amennyi mozogni tud, mindnek.

A föld remegett, mintha hideg rázná.

Az égre kémlelt. Fények villogtak-vibráltak rajta. Összehúzott

szemmel fürkészte – repülőt keresett. De csak a torkolattüzek lobbanását látta.

A gránátok dörrenésbe torkolló vijjogása már valósággal fájt a fülének. A feje zúgott. Kitátotta a száját. „Meddig még? Az anyátok... Meddig?"

Szorongás fogta el: a vörösök előbb érnek be Pestre, mint ő. „Az istenit... Legalább addig várjatok, amíg hazamegyek, és átöltözöm..."

Nem az ütemet gyorsította, hanem a lépteit nyújtotta jobban. „Hazaérek, rögtön átöltözöm... Aztán jöhettek... A franc masírozik Szibériába..." Leste a környéket, nem császkál-e véletlenül egy jámbor paraszt az éjszakában. Talán megesik a szíve rajta, és ad valami pantallót meg kabátot. Megfizet érte tisztességesen. Ha nem ad jószántából – lehúzza róla a hacukát, aztán mehet isten hírével. De egy lélek se mutatkozott.

Összeráncolta a homlokát. Marhaság. A paraszt alszik, és kész. Vagy döglik a lövészárokban, és már kába ettől az észt veszejtő ágyúzástól. Az arca tüzelt, dühvel, hangosan káromkodva küldte az anyjába azt, aki kitalálta a háborút. „Dúvaddá csinálnak... Ölök... Betörök egy pofa italért... Rabolni akarok... Egy öltözet ruháért..." Közben tudta, ha ebben a pillanatban elébe vetődne valaki, irgalmatlanul gatyára vetkőztetné, s ha ellenkezne az illető, hát ledurrantaná. A szíve szakadna meg érte, mégis lepuffantaná. „Egy vacak öltözet ruháért..." Sercintve kiköpött. „Belekényszerül az ember... a dúvadságba... Egyenesen bele..."

A dörrenések, vijjogások egybefolytak, valami furcsa dohogás vegyült közéjük, mintha légy zümmögött volna. Fülelt. „Motorok?" Megtorpant, úgy hallgatózott. „Motorok." Hátraleskelt – az út üres volt. Az eget fürkészte. A nyaka megfájdult, ahogy nézte, de repülőt nem fedezett fel, a zümmögés pedig erősödött. „A felhők fölött..." – arra gondolt, biztos ott száll a repülőgép. Előretekintett, s majd felkiáltott ijedtében.

Az úton harckocsik gördültek felé.

Öles ugrásokkal rohant az út szélére. Az árokba huppant. „Az istenit... Szibéria..."

Kushadt az árok mélyén.

„Bekerítés..." A szívét a torkában érezte kalimpálni.

A tankok sarat fröcsköltek rá.

Moccanni se mert.

A tankok egyre vonultak, és lánctalpaikról apró göbökben záporozott a sár.

„Hű, de sok..." Odébb, az árokparton bokrok sorjáztak. Odakúszott, befészkelte magát a csupasz ágak mögé, s kitekintett.

A torkolattüzek sápatag, lidérces fényt árasztottak. A szürke monstrumok bőgtek-robajlottak-csörömpöltek-csikorogtak és gördültek egymás után, mintha örökké tartana a vonulásuk. Zajuk összekeveredett az ágyúdörgéssel, és Földes Péter úgy érezte, mintha késsel szurkálnák a fülét. Fehérrel szegélyezett fekete keresztet látott a tornyokon. Nézte a kereszteket, és csak az ötödik vagy hatodik után eszmélt rá, hogy mit jelentenek. „Németek..." Föllélegzett, aztán mindjárt félrehúzta a száját. „Benneteket is a franc evett volna meg... Már nem győztök győzni..." Nem mozdult ki az árokból, tanácsosabbnak vélte ott meghúzódni, amíg a tankok elvonulnak. „Kamerádok... Ők a mi kamerádjaink, és mi vagyunk az ő kamerádjaik... Jól nézünk ki egymással..."

Elgördült az utolsó is.

„Végre egy kis csönd..."

De az ágyúk még mindig bömböltek.

Kimászott az árokból, sietősen szaporázta lépteit. Azon töprengett, hogy a tankokat bizonyára az áttörésnél vetik be, s valamennyi ideig feltartóztatják az oroszokat. Sokáig nem. Kilövik őket. Gyalogság nélkül nem sokat érnek, a gyalogság pedig már a köpenyét is telerakta ijedtében, nemcsak a nadrágját. „Hazaérek, gyorsan átöltözöm..."

Szakadt róla a verejték.

Hegyezte a fülét. Az ágyútűz mintha megcsendesedett-megritkult volna. „Pergőtűznek elég volt... Isteni szerencse, hogy kereket oldottam..." A lövészárok jutott eszébe, s elképzelte, hogy már árok sincs, csak földhányások meg omladék, és az oroszok megindulnak. Most indulnak meg – tudta tapasztalatból –, és a nehézlövegek már csak hátsóbb célokra lőnek, a második-harmadik állásra, elöl pedig megszólalnak a csinnbummok, elkísérik a rohamozókat s a rohamot kísérő harckocsikat.

A csizmája kopogott. A tankok leverték a sarat az útról. Keresztúthoz ért. Az úton gépkocsioszlop haladt észak felé.

A tábornok jutott eszébe – és kiköpött. Az útkereszteződést fürkészte. Ácsorgó katona alakja tűnt fel a robogó autók mellett. „Lehet, hogy már felállították..." A tábori csendőrség menekülőket összefogdosó, ellenőrző-vonalára gondolt. „Vagy csak forgalomirányítás..." Összeráncolta a homlokát. „Ha mutogat, akkor forgalomirányító..." A katona nem mutogatott, és ő felsóhajtott. A forgalomirányító jobb a tábori csendőrnél, de az

se jó. Lehet, hogy a kegyelmes urat elfogta az atyáskodás, és megnyugtatta a fiút, hogy jön a váltása. Esetleg komolyan veszi a nyomorult, és ragaszkodik a helycseréhez.

Nagy ívben elkerülte az útkereszteződést, keresztülvágott a földeken.

Az egyik parcellán kukoricaszárra bukkant. Néhány köteg, kisebb halomba rakva. Kalyibát rögtönzött – két köteget a földre tett, a többit sátorszerűen egymáshoz támasztva, fölé borította, s alábújt. „Összkomfortos . . .” Leste az utat, a berregő teherautókat. Nagy távközöket tartottak, le-lemaradoztak. „Reggel lesz, mire elvonulnak . . .” Nem akarta megkockáztatni, hogy átszalad közöttük az úton. Biztos felfedeznék. Előkaparta a dóznit, cigarettára gyújtott.

Világosság áradt szét az út felett, mintha valami óriási csillárt kattintottak volna fel.

„Az istenit a Sztálin-gyertyádnak . . . Nekem minden slamasztikába bele kell másznom . . .”

A gépkocsik megtorpantak. Emberek ugráltak le róluk, az árok felé szaladtak.

A bombák nyomán föld szökkent magasba, meg sárgás-piszkos füstcsomó. A robbanások tompa, mély hangja szétterült a mező felett. Géppuskák kattogtak – az utat pásztázták. Gépkocsik égtek, a lángok fekete füstöt bodorítottak az ég felé. A bombatölcsérek is lángoltak.

„Gyújtóbombák.” Összehúzta magát.

A robbanások szele szétzilálta a kalyibát. A kötegek a hátára dőltek. Egyiket a fejére igazította, s nyugton maradt. A cigaretta kialudt a szájában, amikor megszívta, undorítóan kesernyés íz szaladt a nyelvére, öklendezni kezdett.

A bombák vijjogva hasították a levegőt. A géppuskák lövedékei apró göröngyöket vertek fel az úton.

A föld mozgott alatta. A kukoricaszárak zizegtek, mint a papiros. A levegő lökésszerűen meg-megcsapta az arcát. Jobbjával tartotta a köteget, amit előbb a feje fölé húzott, nehogy a légnyomás lesodorja.

A fényár kihunyt.

„Engem nem vertek át . . .” Meg se moccant, várta a következőt.

Egy perc múlva ismét kigyúlt a világosság. De most nem bombáztak. Géppuskákkal végigverték az utat meg kétoldalt az árkot. Aztán ellobbant a fény, s hallani lehetett a távolodó kötelék motorjainak zúgását.

„Marha jó... Szabadságos katonának lenni..."

Sebesültek jajgattak. Valaki üvöltött: „Mindenki hozzám!"

Veszteg maradt a kötegek alatt. Ha egyszer megtalálták az oszlopot, még néhányszor lecsapnak rá. Holtbiztos. De különben se ment volna: valamelyik barom-állat esetleg kedvet kap hozzá, hogy hirtelenében besorozza „saját" katonájának, létszám-kiegészítés címén. Vagy egyszerűen összetépi a szabadságospapírt, és jó napot.

„Abból nem esztek..." Egykedvűen hallgatta a jajongást, a kiáltozást, a parancsszavakat, és karjára hajtotta a fejét.

Elnyomta az álom.

Amikor felébredt, világos volt. Kikászálódott a kukoricaszár alól, jót nyújtózva megropogtatta csontjait, s nagyot káromkodott, hogy elaludta az időt. Az eget lomha felhők takarták, szürkéspiszkosan ültek odafönn. Találgatta, hány óra lehet, közben pedig az útkereszteződést fürkészte: senkit sem látott. „Elvonult?" A forgalomirányítóra gondolt. Gyanúsnak találta, hogy senkit sem lát.

A távolban ágyúk morajlottak.

Egy darabig fülelt a dörejre.

„Nem errefelé törtek át..." Szerette volna tudni, hogy merre nyomultak az oroszok. „Szép sánsz, a végén belefutok a karjaikba..."

Gyanakodva nézelődött, aztán elindult az út felé. A gyomra korgott, éhes volt. Az úton kiégett gépkocsironcsok, hullák, bombatölcsérek.

Csodálkozott: csak imitt-amott elvétve hullott egy-egy bomba az út mellé. „Ezt megpakolták..." Egyik hulla mellett kenyérzsák hevert. Eszébe jutott, hátha maradt benne valami harapnivaló. „Neki már úgysem kell..." Tétovázva nézte a kenyérzsákot, aztán gyors pillantással körülkémlelt. „Még az hiányzik, hogy hullarabláson érjenek..." Senkit sem látott, de azért leemelte a puskát a válláról, és csőre töltötte, csak azután nyitotta ki a kenyérzsákot. Zsinórral átkötött levélcsomó hevert legfelül. „Azt az érzelgős istenedet... Inkább kaját cipeltél volna..." Szappan, borotválkozókellékek akadtak a kezébe. Félrelökte őket, de végül, a zsák alján, talált egy ökölnyi sajtot. Mohón beleharapott, azon mód héjastól befalta az egészet. Kulacs is lógott a katonatetem derékszíján. Megrázta – üres volt. „Szép kis katona..." Tekintete megakadt a kezén: jókora köves gyűrű sárgállott rajta. Szép gyűrű volt, vastag arany, kékesbe játszó, szürke kővel. Tetszett.

Odébb lépett, másik tetemhez, de annak nem volt kulacsa, a harmadikéban viszont lötyögött valami. Lecsavarta a kupakot, belekóstolt. Feketekávé, sok rummal. Nagyot húzott belőle, az ital jólesően karcolta végig a nyeldeklőjét, szinte követni tudta volna az útját, egészen a gyomráig. „Ez vérré válik." Derékszíjára fűzte a kulacsot. Pillantása közben oda-odatévedt a gyűrűre. „Szép..." Tusakodott magában, aztán megrántotta a vállát. „Ha nem én viszem el, elviszi más..."

A tetem ujja görbére merevedett, nehezen tudta lehúzni róla. „Biztos van órája is..." Megemelte a köpeny ujját. Volt. Lecsatolta, zsebébe süllyesztette, s körbeleskelt. Nem látott senkit. Vállára dobta puskáját. Gyors léptekkel indult tovább.

Az arca tüzelt. Szeretett volna minél előbb, minél messzebbre kerülni. Kezét a zsebébe dugta, markába fogta a zsákmányt. A szemöldöke összerándult. „Marhaság... Aki összeszedi, úgyis kifosztja őket..." A zsebében próbálta bele az ujját a gyűrűbe. Felcsúszott rá, s akkor előhúzta a kezét. Jól mutatott rajta, elgyönyörködött benne. A próba jutott eszébe – meg se nézte. „Aztán kiderül, hogy réz..." Lehúzta a gyűrűt, szemügyre vette a belsejét, s megnyugodva vette vissza az ujjára: benne volt az aranyjelzés.

Az órát is felcsatolta. Nem járt. Valamivel négy előtt állt meg. A csuklóján húzta fel, s a füléhez emelte. Ketyegett. Hallgatta kicsit, aztán kibetűzte a számlapon a márkát: „Junghans..." Csöppet felvonta a szemöldökét. Nem nagy márka. Ebben a pillanatban sajnálta, hogy nem nézett körül alaposabban a hullák között, s megfordult a fejében: érdemes volna visszamenni. Legalább származna valami haszna a háborúból. „Úgyis leszedik róluk..." Hátratekintett.

Már elég messze járt az úttól.

„Istenkísértés." Töprengett, hogy megkockáztassa-e, aztán elhessentette a gondolatot. A frász löveti agyon magát néhány kacatért. Előbb-utóbb kijönnek temetni, vagy parasztokat küldenek ki, s ha elcsípik... Megszaporázta lépteit.

Később – már Káposztásmegyeren gyalogolt – mégis bánta, hogy nem ment vissza.

Újpesten, a vasúti hídnál megállt, annyi időre csak, hogy az utcai óra szerint beigazítsa a sajátját. „Háromnegyed tizenkettő..." Káromkodott. Ha nem alszik el, már odahaza lenne, Csepelen.

A villamosmegállóhoz ment, várt egy darabig, szemlélődött. „Itt nem is éreztek semmit a cirkuszból..."

Kevesen jártak az utcán. Egy testes asszony odaszólt neki:

– A villamosra hiába vár...

– Miért hiába?

Az asszony futó pillantást vetett rá, nem állt meg, nem is felelt mindjárt. Aztán annyit mondott:

– Várja csak. Lehet, hogy mégis jön... – szorosabbra húzta a kendőjét, és meggyorsította lépteit.

Nem kérdezősködött tovább. Cigarettát sodort, s nekivágott gyalog.

„Végig a Duna-parton... – felbecsülte magában a távolságot. – Három és fél óra alatt otthon vagyok. Talán három alatt is..."

A Duna felől metsző, hideg szél fújt.

Kilépett. Időnként széles mozdulattal maga elé emelte a karját, s az órájára pillantott. Szokatlan volt a csuklóján. A gyűrűt is megnézte néhányszor – szorította az ujját. „Majd megszokom."

A Margitszigetnél, az Árpád-hídról őrjárat kanyarodott le. Fekete ruhás, géppisztolyos, nyilaskeresztes pártszolgálatosok. Későn vette észre őket, már nem tudott kitérni előlük. Öten voltak. „Elmentek a jó nénikétekbe..." Magasra emelve a jobbját, harsány hangon köszöntötte őket:

– Kitartás! Éljen Szálasi!

– Kitartás! – viszonozta a járőr parancsnoka, de megállt. – Igazolványt kérek...

Ő is megállt. A járőr két tagja mindjárt a háta mögé került. Nyomasztó érzés volt tudni, hogy sakkban tartják. Odanyújtotta a szabadságos levelet.

A nyilas nem vette el.

– Nyíltparancsot, testvér. A szabadságos levél nem érvényes.

Álmélkodva nézett a nyilasra.

– Hogyhogy nem?! Nekem ezt adták... Tegnap délben kaptam egy kilőtt harckocsiért...

– Nyíltparancs kell.

– Az nincs. Ezt adták... – meglobogtatta a papírt. – A századparancsnok személyesen adta a kezembe.

– Mikor?

– Tegnap délben. Mindjárt útnak is indultam.

A nyilas végre kivette az igazolványt a kezéből. Elolvasta, aztán zsebre vágta.

– Velünk jön – közölte, s a fejével maga mögé intette: – Álljon be.

Fölháborodva tiltakozott:

– Dehogy megyek! Hát hogy képzelik, hogy egy frontharcossal...

Valami a hátába nyomódott, valaki lerántotta a puskát a válláról, és egy rekedtes hang ráparancsolt:

– Kuss, lógós! Beállsz, és fogod a pofád!

Felszívta az orrát. Beállt, de tovább lamentált:

– Kikérem magamnak! Nem vagyok lógós!

Az iménti rekedtes hang ráreccsent:

– Gyerünk, szarházi!

Megtaszították kicsit.

Káromkodott magában, és elindult. „Ugratás... Ha nyíltparancs kellene, kihirdették volna parancsban... Be akarnak ugratni... A papír szabályos, mint a hétszentség... Különben sincs az orromra írva, hogy lógok..."

Nem mentek sokáig. A járőrparancsnok egy deszkakerítésnél megállt – tele volt falragaszokkal –, s szembefordult vele.

– Ott az a plakát. Olvassa el, testvér.

Olvasta, és a térde remegni kezdett.

„...a mai nappal minden szabadságot felfüggesztek. A szabadságos katonák azonnal jelentkezni tartoznak csapattesteiknél, vagy ha ez nem lehetséges, a legközelebbi katonai egység parancsnokságán. A rendelet megszegői katonaszökevényeknek számítanak, és a helyszínen felkoncoltatnak..."

Azt hitte, a szeme káprázik.

A nyilas elunta a várakozást, szelíden kérdezte:

– Hát szóval, melyiket választja, testvér?

„A jó nénikédet... Azt..." Nagyot sóhajtva visszakérdezte:

– Miért, maga melyiket választaná? Naná, hogy jelentkezem!

– Akkor egyetértünk.

Földes Péter úgy gondolta, remek ötlete támadt.

– Adja ide a papíromat, és megyek vissza a csapatomhoz...

A nyilas szívélyesen rámosolygott.

– Azt azért nem, testvér. De tudok itt a közelben egy nagyon jó kis alakulatot – úgy mondta, mintha valami kitűnő vendéglőbe invitálná. – Oda elkísérjük. Azt mondta az imént, hogy kilőtt egy tankot, ez azt jelenti, hogy érti a melót. Hát elhelyezzük a szakmájában: páncélgránátos lesz a Hunyadi páncélgránátos-hadosztály kötelékében. Mégpedig önként jelentkező...

A nyilas mindvégig olyan mézesen mosolygott a dikciója alatt, hogy Földes Péter szeretett volna belevágni a képébe.

– Nem lehetne legalább hazaszólni előbb? – érdeklődött szomorúan. – Csak hazaszólni. Két éve nem jártam otthon...

A nyilas vállat vont.

– Hunyadi vagy fölkoncolás?

Földes Péter lehajtotta a fejét. „Barom állat... Úgyis olajra lépek...” Megköszörülte a torkát.

– Menjünk – mondta.

9.

Nagy István hadnagy éppen hetedik napja viselte ismét az egyenruhát, és miközben a meredek ösvényen felfelé kapaszkodott, úgy érezte, életének nagy pillanata elé masírozik. Könnyedén lépkedett. Emberei szuszogva követték, ő pedig a szíve dobogását figyelve, derűs arccal szemlélte a terepet. A szíve nyugodtan, egyenletesen vert, mintha sík, aszfaltozott sétányon haladt volna. „Jól van, kis szaros" – gondolta szeretetteljes elismeréssel a szívéről.

Az ösvény jobb oldalán a hegyoldal lankává szelídült, és Nagy István a völgybe tekingetett. Pillantása a vöröstéglás házat kereste, amely csakhamar feltűnt a völgy mélyén. A hatalmas, háromemeletes épület egészen parányinak látszott, és a hadnagy felsóhajtott.

„Majd azután..."

Nagy István magyart és történelmet tanított az újpesti gimnáziumban. A háború a szíve miatt hagyta a katedráján, azonfelül tisztséggel is felruházta: oktatóvá, később főoktatóvá léptették elő az újpesti városi leventemozgalomban. A két kinevezés gyógyírként hatott sebzett lelkének, olyannyira elfeledtette vele a „katonai szolgálatra alkalmatlan" minősítést, hogy még anyja rosszallása sem rontotta meg az örömét. „Aki magasra tör, fiam, magasból bukik" – mondta anyja jelentőségteljesen, és szorosabbra húzta kendőjén a csomót, az álla alatt.

„Ugyanezt mondta volna..." – állapította meg Nagy István. Újra megfontolva a dolgot, megint arra a következtetésre jutott, helyesen tette, hogy nem látogatott haza.

– Majd aztán... – dünnyögte.

Léptei önkéntelenül lelassultak tűnődése közben, s zavartan hátrapillantott. Nem szerette volna, ha valaki meghallja önfeledt szavait. Emberei azonban elmaradtak mögötte. Menet közben szabályos hátraarcot hajtott végre, és anélkül, hogy megállt volna, rájuk ripakodott:

– Mozgás! Szedjék a lábukat!

A katonák kedvetlenül szaporázták meg lépteiket. Nagy Istvánnak majdnem kicsúszott a száján, hogy „én vagyok a szívbajos, és maguk jönnek úgy, mint a rokkantak" – de idejében észbe kapott. Helytelennek tartotta, hogy egy hadnagy szívbajos legyen,

és még annál is rosszabbnak, hogy a szívbajára hivatkozva akarjon lelket önteni a társaságba.

– Mozgás! Ez üteg, menetben?! Ez ökörhúgy! Szakaszvezető, rántsa gatyába az embereket, addig látni sem bírom ezt a csürhét!

Visszafordult, egyenletes, könnyed léptekkel folytatta útját. Háta mögül azonnal felhangzott Bujdosó pattogása. „Felzárkózni! Igazodás... Egy-kettő-egy... Egy-kettő-egy..." A szakaszvezető a lépések ütemére kiáltott káromkodásokkal vegyítette vezényszavait, és a hadnagy elmosolyodott. Bujdosó tényked ése a lőtéri leventefoglalkozásokra emlékeztette, és jóleső érzéssel töltötte el. „Nincs semmi bökkenő." Tisztában volt vele, hogy alakulata csak a nevében hordja a katonai egység fogalmát. Először azért nem üteg, mert csupán egyetlen légvédelmi ágyú, amit harckocsik ellen alkalmaznak. Másodszor azért sem üteg, mert a legénység létszáma tizenöt fő. Harmadszor pedig azért nem, mert a tizenöt emberből tíz még életében nem látott közelről ágyút. Nagy István mégis bízott bennük, főleg pedig önmagában. A tizenöt embernyi üteg nem az utcákon összefogdosott lógósokból verbuválódott össze, hanem olyan fiatalokból, akik szabályosan eleget tettek a plakátokon meghirdetett behívási parancsnak, akárcsak ő maga. Tegnap kerültek az alárendeltségébe, s egész napon át keményen gyakorlatoztatta őket. Este összegezte a nap folyamán tapasztaltakat, és mindent megfontolva úgy értékelte, hogy nehezen bár, de meg fognak birkózni a feladatukkal.

A tizenöt frissen beöltöztetett katonából ketten ismerték Nagy Istvánt. A hadnagy jobban szerette volna, ha nem ismerik. A két suhanc odalenn a vöröstéglás épület szomszédságában lakott. Újpesten inaskodtak, a Wolfner-bőrgyárban, és mindketten benne voltak a lőtéri cirkuszban. Az egyiknek a nevét is tudta: Sachsnak hívták. Nagy István nem akart visszaemlékezni az esetre. Jó pontként írta számlájukra, hogy a „haza védelme a falakra hozta őket", ám elhatározta, rajtuk tartja a szemét.

A két ismerős viselkedése csupán annyiban különbözött a többi megszeppent lurkóétól, amennyiben harsány handabandázás mögé rejtették félelmüket. Hangoskodásuk nem tévesztette meg Nagy Istvánt –, odafigyelt minden szusszanásukra. Egyelőre semmiféle tanújelét nem adták holmi destrukciós magatartásnak, ellenben, amint Nagy István megállapította, „vaskos modorban, de hazafias hatással vonták magukra bajtársaik figyelmét". Szerette volna tudni, vajon hogyan beszél róla a két fickó. Ezt nem sikerült kipuhatolnia. Róla nem ejtettek szót, legalábbis tudomása szerint nem. Ez némileg nyugtalanította, bár végiggondolva, hogy

mit mondhatnak róla, úgy találta, semmi olyat, ami hátrányára lehetne.

„Kívülről úgy látszik . . .” Eltűnődött azon, hogy az ember sorsának alakulását alig befolyásolják az illető belső értékei. A völgybe pillantott, a vöröstéglás épületre. „Legalább százados lennék ma már. Esetleg vezérkari százados . . .” Háta mögött ütemesen dobbantak a csizmák. A ritmikus zaj eltérítette gondolataitól.

Válla felett hátranézett, biztatóan odavetette:

– Így jobb. Kezdem azt hinni, hogy ha nem is egészen honvédek, de legalább leventék menetelnek. Verjék oda a sarkukat, hadd rettenjen meg az ellenség!

Döngött a föld a lépteik alatt.

Nagy István elégedett volt velük. „Hősöket faragok belőletek, taknyosok!” Bizonyos volt benne, hogy eléri célját. A poklokon keresztül is eléri: ez az egyetlen és az utolsó lehetőség rá, hogy elérje.

Az ösvény meredekebbé vált. Nagy István kissé előredőlt haladtában, de nem lassított. A szívét figyelte. Változatlanul egyenletesen dobogott, és ezt minden szempontból biztató jelnek vélte. Szeme sarkából tekintett alá a vöröstéglás épületre, s maga elé idézte anyja arcát. „Most sikerül . . . Sikerülnie kell, édesanyám . . . A hazának kell, és a szívem is akarja.”

Felsóhajtott, nem folytatta a gondolatbeli beszélgetést. Ő akkor is akarta, amikor a szíve gáncsot vetett az életének, mindjárt az olimpia évében. Jó futó volt, és elhatározta, kifutja magát – ki a vöröstéglás épületből, ki a pedellusszülők árnyékából, ki az éppen csak megtűrt mivoltából a Ludovika Akadémián. Felfut olyan magasságba, ahonnan alátekintve, mindez lidérces álom. Futott. Éjjel és nappal, órával a kezében, rettenetes akaraterővel hajszolta magát, és már nagy versenyeken indulhatott volna biztos nyerőként, de még nem tartotta érettnek az időt. Nem feltűnni akart, hanem üstökösként berobbanni a szédítő rekordok világába. A szíve berzenkedett, de akarata felülkerekedett a szívén. Éjszakákon át megszállottként futott a házak körül, és egyszer csak összeesett. Közvetlenül avatás előtt történt. Elöljáróiban volt emberi érzés – felavatták, s csak aztán adták az orvosok kezére.

Nagy Istvánnak szerencsétlenségében szerencséje volt az elöljáróival. Segítségükkel szerezte meg a tanári képesítést, s közreműködésükkel foglalta el helyét az újpesti gimnáziumban, ahol óraadó tanári minőségben alkalmazták. Ugyanilyen állást másutt is talált volna – a vöröstéglás épületben is. Szülei, kiváltképpen

anyja, mindenekelőtt azt szerette volna, mivel úgymond „helyben van, meg az igazgató úr is jó ember . . .”

Nagy István büszke volt a származására, és a származását illetően szüleire is. Apja, anyja a székelységből szakadt Budapestre. Hálás volt nekik, amiért beléje oltották a székelység nemesi tudatát, nemzetisége mély tiszteletét, s különösen becsülte őket, amiért alacsony sorukban úgy gürcölték végig az életüket, hogy ő vigye, vihesse valamire. Anyja elképzelésétől, hogy ugyanabban az iskolában működjön tanárként, amelyben apja rázza az óra kezdetét jelző csengőt, eleve viszolygott. A vöröstéglás épület falai között sohasem léphetett volna ki a pedellus fiú szerepköréből, s úgy érezte, a székesfőváros iskoláiban is rávetődne sorsának árnyéka. Újpest elég közel volt ahhoz, hogy naponta kivillamosozzon, de elég messzire is, hogy egy tragikus körülmények között tartalékállományba kényszerült hadnagy származását ne befolyásolja az iskolaszolgai származás. Szülei megértették. Nem tettek ellenvetést, s úgy rendezték be az életüket, hogy egyáltalán ne zavarják őt ambíciói valóra váltásában. Nagy István ezért is hálás volt nekik. Gesztusukat a szülői önfeláldozás és szeretet nagyszerű példájaként értékelte, s megfogadta magában, hogy ha úgy hozza a sors, ő is hasonlóképpen fog cselekedni. Természetesen óvakodott tőle, hogy hasonló helyzetbe kerüljön. Sokkal célszerűbbnek látta hetenként ellátogatni valami olcsóbb bordélyházba, mint megnősülni, mielőtt komolyabban megalapozná pozícióját.

A csizmák dobogása rövid idő múlva elhalkult. Nagy István felcsattant:

– Mi ez? Vénasszonyok vonulása?

Bujdosó hangja nyomban harsogni kezdett:

– Egy-kettő-egy! Egy-kettő-egy . . .

Az ösvény derékszögben elfordulva haladt tovább, lefelé a hegy másik oldalán. Nagy István előhúzta térképtáskájából a vázlatot, s egyeztette a tereppel. Az üteg kijelölt körletébe értek. Megvárta, amíg a lábdobogás ismét erőteljesen és ütemesen hangzik a háta mögül, akkor adott parancsot:

– Állj!

Pihenőt rendelt el, s terepszemlét tartott.

Jó helyet talált a lövegnek. A támadás várható irányából sziklák között kanyargott felfelé az ösvény, s két enyhe kanyarulattal torkollott a hegytetőn az éles fordulóba. Nagy István a forduló után, mintegy százhúsz méterre a sziklafaltól, a havas bokrok közt képzelte el a löveg állását. Utasította Bujdosót, sorakoztassa fel az üteget.

Meghallgatta a szakaszvezető jelentését, rövid beszédet akart intézni embereihez, de csupán addig jutott el, hogy „Bajtársak!" – amikor motorzúgás ütötte meg a fülét. Az ágyút vontató teherautó érkezett meg. A löveget lekapcsolták. Lerakták az élelmet is, meg egy telefont, majd a gépkocsi visszafordult, és miközben lassan távolodott, két ember eregette a platójáról a telefon vezetékét.

Nagy István a helyzetbe beletörődve pillantott a teherautó után. Kölcsönteherautó vontatja az ütegét, a hírtengelyt pontosan fordítva építik ki, és az egyetlen ágyún is összekülönbözött a fegyverzet elosztását intéző századossal. Tiszteletteljesen kérte a századost, hogy ha már csak egyetlen löveget kap, boforcot kapjon. „Boforcot akar, hadnagy úr? Boforcuk csak a németeknek van. Abból nem adtak nekünk." A százados arcjátéka, amellyel szavait kísérte, annyira kihozta a sodrából Nagy Istvánt, hogy tüstént jelentést tett az esetről a laktanya parancsnokának. Összerántotta szemöldökét, nem akart emlékezni az incidensre. Parancsot adott Bujdosónak, építtesse ki a tüzelőállást.

Miközben az emberek dolgoztak, ismét szemrevételezte a terepet. Meghatározta a váltóállások helyét, aztán a telefon mellé telepedve, berajzolta helyüket a térképvázlatba, s elkészítette a védelem tűztervét. Mire végzett vele, Bujdosó jelentette, hogy a löveg elfoglalhatja helyét az állásban.

Az ágyút az állásba gurították.

Nagy Istvánt fennkölt érzés kerítette hatalmába. Felsorakoztatta ütegét, s nekikezdett a beszédnek, amelynek elmondásában a teherautó érkezése megakadályozta. „Bajtársak! Maroknyi csapat vagyunk az ellenség tengerében. Egymásnak vetjük a hátunkat, mint a végvári vitézek, és hadd jöjjön a pogány! Egységes a nemzet, kivetette magából a vörösmaszlagot, ki a zsidómételyt, szabaddá vált az út a magyar pályák előtt, nincs hatalom, amely felülkerekedhetne rajtunk, amely legyűrné szívünk és eszünk hitét-vágyát-akaratát: végigjárjuk a hadak útját, visszavesszük ősi jussunkat: a Kárpátoktól le az Al-Dunáig..." – hangja ércesen zengett, orcáiban bizsergetően pezsgett a vér.

Emberei érzéketlenül hallgatták. Közönyük nem befolyásolta Nagy Istvánt. Belelendült a szónoklatba, s csak akkor hagyta félbe, amikor a telefon felberregett.

Ellenőrző hívás volt. Nagy István jelentette, hogy az üteg a parancs szerint elfoglalta kijelölt helyét. Utasították, milyen időközönként tegyen jelentést, és figyelmeztették, mindenben a kapott parancs szerint járjon el.

A telefonbeszélgetés után Nagy István engedélyt adott az ebéd kiosztására, s a maga porcióját emberei közé ülve költötte el. A rumos kulacsát összekoccintotta velük: „Az üteg dicsőségére!", és atyáskodóan hozzátette: „Részeget viszont nem akarok látni..."

Emberei felengedtek végre, s a rum hatására nevetgélni kezdtek mindenféle szamárságon. Nagy István csakhamar megunta a társaságukat, és utasítást adott az állás további erősítésére. Bujdosó kitűnően szervezte meg a munkát, jó ütemben dolgoztak.

Korán alkonyodott. A fák között már besötétedett. Nagy István azon törte a fejét, hogyan oldja meg legcélszerűbben az éjszakai őrszolgálatot. Megállt az ágyú előtt, s onnan széttekintve felmérte, mekkora terepszakaszt láthat be az őrszem, aztán az ágyú mögé került, hogy onnan is szétnézzen.

Akkor tűnt elő a harckocsi a sziklák közül.

Pontosan úgy közeledett, ahogy Nagy István a terep szemrevételezése során elképzelte, hogy közeledni fog, és a gyalogosok is éppen úgy jöttek, ahogyan szerette volna, csoportba verődve, gyanútlanul baktattak.

Nagy István fejében egy pillanat alatt született meg az összecsapás terve: egy lövéssel felgyújtani a harckocsit, s a lángok világánál kiváló célpontot nyújtó gyalogosrajt egyetlen sortűzzel megsemmisíteni. Képzeletében látta a lobogó lángokat és a földön heverő, lekaszabolt gyalogosokat. Nem volt ideje átgondolni elképzelését, és arra sem jutott ideje, hogy beosztottjait az előírásoknak megfelelően utasítsa feladataik végrehajtására. A löveghez rohant, kiráncigálta az irányzót az ülésből, még le sem ült a helyére, máris forgatni kezdte a löveg csövén a célra állító kereket. A hangja rekedt volt, az izgalom egészen elfojtotta:

– Fedezés! Az ágyúlövésig semmi tűz! Egy lövést se, utána össztűz a gyalogosokra!

Bujdosó már mögötte kucorgott. Kissé hangosabban megismételte a parancsot. Az ő hangjában is izgalom feszült, és valamivel halkabban hozzáfűzte a hadnagy szavaihoz: – Makra, nehogy beszarjon!

A harckocsi közben megkerülte a sziklahalmazt, amely mögül előbukkant, lomhán, csörömpölve cammogott az ösvény második kanyarulata felé.

A hadnagy tenyere nyirkossá vált, a tűzparancs felét lenyelte.

– Gyújtógránát!

Másodpercnyi hökkent csend után Bujdosó úgy adta tovább,

mintha az egészet hallotta volna: – Közvetlen irányzás... cél... célpont... gyújtógránát...

„Aranyat ér..." – gondolta a hadnagy. A szakaszvezető szabályszerű, hivatalos hanghordozásban elmondott parancsa őrá magára is nyugtatólag hatott. „Fölterjesztem..." A gránát a csőbe csusszant. A hadnagy homloka ráncba szaladt, összehúzott szemmel figyelte a harckocsit, és nagyot kiáltott:

– Tűz!

Az ágyú eldörrent. A harckocsi orra felemelkedett kissé, s a hófödte bokrok felé lódulva, visszahuppant a földre. Ágyújának csöve a fák közé meredt. Otromba, acélszínű teste fekete tömegnek látszott a szürkületben.

Nagy István homloka kisimult, megnyalta a szája szélét, és várta, hogy láng csapjon fel a gránátja nyomán.

A harckocsi nem gyulladt ki. A hadnagy kimeredt szemmel nézte.

Bujdosó felüvöltött:

– Minden fegyver: tűz!

A puskák rendetlen összevisszaságban eldördültek.

A harckocsit követő gyalogosok addigra szétugrottak. Az ösvény túlsó oldalán a hóval fedett ritkás bokrok közé vették be magukat, s amikor a golyók néhányat leterítettek közülük, a többiek szórványosan lövöldözve viszonozták a tüzet, s gondosan fedezve magukat a fák között, sietve húzódtak az erdő belseje felé.

A hadnagy egyre a harckocsit bámulta. „Páncélgránát..." A düh valósággal fojtogatta, olyan erővel harapta össze fogait, hogy az állkapcsa belefájdult.

A puskalövések között motoszkáló zörej hallatszott a harckocsi felől, amit halk csörrenések kísértek.

Bujdosó éber volt, és nem várt a hadnagy parancsára:

– Elfogjuk! Csináld azt, amit én!

Felpattant, öles ugrásokkal a löveg elé emelt földhányás tetején termett, s onnan szétnézve az állások felett, újra elkiáltotta magát:

– Utánam! – azzal rohanni kezdett a harckocsi felé.

A katonák felugráltak a földről. Az irányzóhelyettes Nagy Istvánra sandított, aztán ő is felpattant, és társai után iramodott.

Nagy István egyedül maradt az állásban. Vasvilla tekintettel bámulta a tankot, és az izmok úgy rángatóztak a szája körül, mintha mócsingot rágott volna. Katonái a harckocsi felé rohantak. A hadnagy nem láthatta, mi történt a harckocsi alatt. Annyit

látott, hogy Bujdosó rohantában a pisztolyából odalő a harckocsi alá. Ugyanabban a pillanatban géppisztolysorozat kattogott fel a bokrok közül. Bujdosó a földre vágódott. Makra felugrott a levegőbe, furcsa félfordulatot tett, és amint aláhanyatlott, jajongani kezdett. Néhányan a földre vetették magukat, néhányan összevissza szaladgáltak zavarodottságukban, aztán ők is elterültek a földön. Nagy István csak bámult, és a fogait csikorgatta. Nem tudta felfedezni a bokrok között megbújt géppisztolyost. Katonái felvették vele a harcot, egy irányba lőttek, ő azonban senkit sem látott abban az irányban. Bujdosó arrébb mászott. Még egy géppisztoly kattogott fel az ösvény másik oldalán, és a hadnagy annak a tüzelőállását sem tudta felfedezni. Katonái egy-egy puskalövéssel válaszoltak a rövid sorozatokra. Egyikük kúszni kezdett a harckocsi felé, s amikor az ösvényhez ért, fél térdre emelkedett, kézigránátot hajított át a harckocsin. Figyelő tekintettel kísérte a kézigránát útját a levegőben, aztán a földre dőlt.

A kézigránát a bokrok mögött robbant, és a légnyomás havat szórt a földre.

A géppisztolyok elnémultak. Hallgattak a puskák is. Makra vékony, sipító hangon jajongott.

A féktelen, bénító düh végre összefüggő gondolattá formálódott Nagy István agyában. Kiáltva tört ki belőle:

– . . .az édes anyját! – nagyot fújva megismételte, és valamivel csöndesebben tette hozzá: – Azt, kérem!

Előráncigálta zsebkendőjét, s miközben megtörölte homlokát, felkiáltott:

– Bujdosó!

Nem kapott választ. Makra jajveszékelése idegesítette. Visszagyűrte kendőjét a zsebébe, felállt, és kieresztette a hangját:

– Föl!

Az emberek tovább hevertek a földön, csak Makra mozdult. Felemelte fejét, megpróbált a könyökére támaszkodni, de visszahanyatlott.

Nagy Istvánnak a lőtér jutott eszébe, és minden vére az agyába tódult. Felordított:

– Föl! Ez nem lőtér! Föl, szarosok! Nem hallják!?

Reszkető ujjakkal babrált a pisztolytáskáján. „Majd adok én újrázást!" Előkapta a pisztolyt, és kétszer egymás után a levegőbe durrantott.

A dörrenések után csend lett. Az emberek nem moccantak, és a hadnagyban felrémlett a lőtéri élmény emléke. Pillantása végigsiklott a lapuló katonákon – a hátukról nem ismerte fel

Sachsot meg a másikat, akik benne voltak a lőtéri cirkuszban. „Ki kellett volna emelni őket..." Úgy érezte, jóvátehetetlen hibát követett el, hogy erre nem gondolt időben.

A lőtéri cirkusz közvetlenül a hatalomátvételt megelőzően történt. Nagy István megítélése szerint a kölykök magyar fiúkhoz méltatlanul mozogtak, ezért a foglalkozási idő letelte után is gyakorlatoztatta őket, s amikor ennek ellenére sem igyekeztek, megfektette őket. Ám az első „feküdj" után az inasok nem álltak fel, azután pedig – néhány kivételtől eltekintve – tanítványai sem hajtották végre a parancsot. Az ügy teljesen lesújtotta Nagy Istvánt. Mindenesetre csak az inasok ellen indíttatott hatósági eljárást, diákjait – bár hosszas lelki tusa után – elintézte saját hatáskörében. Minden renitens négy szekundát kapott, kettőt magyarból, kettőt történelemből, hogy érettségiig legyen mit kijavítania, azonfelül valamennyinek le kellett írnia ötszázszor: „A történelem arra tanít, hogy fegyelem és engedelmesség nélkül elpusztul a nemzet. A parancs nem teljesítése egyenlő az árulással, és idegen a magyar ember lelkületétől. Ha ilyesmi történik a környezetemben, nyomban fellépek ellene."

Az események bizonytalan időre elhalasztották a büntetés végrehajtását is, az érettségit is. Amint a büntetés szövege felvillant Nagy István agyában, s eszébe jutott, hogy cselekednie kell, összeborzadt. Szeretett volna valami mentséget találni, amivel kihúzza a csávából a gyerekeket, de tudta, hogy nincs mentség. „Az értelmi szerzőket..." Lassú, nehézkes léptekkel megindult.

„Taknyos ez még mind..." Tudta, ez se mentség. Megmagyarázza a vétséget, de feloldozást alóla nem ad. Az ütegére gondolt. „Akkor is üteg, ha egy ágyúból áll csupán."

Cammogva haladt. A szája keserű volt. „Bujdosó is..." Megrázta a fejét. Bujdosóról nem tudta feltételezni, hogy ilyesmiben részt vegyen. Alig ismerte a szakaszvezetőt, de Bujdosó szilárd pontnak látszott a frissen szervezett üteg személyzetében, s a legelső pillanattól kezdve remek érzékkel fogta össze a tejfölösszájú társaságot. „Elesett..." Ólmosan súlyosnak érezte a lábát. „Meg kell történnie..."

Reccsenést hallott a háta mögül. Megtorpant, odakapta a fejét.

Semmi gyanúsat nem észlelt. A löveg állása mellett a völgybe látott.

A házakat már nem tudta kivenni a homályból. „Mindjárt besötétedik." Pillantása ismét a lövegre siklott, s újra megállapította: kitűnő lesállás. Szerette volna, ha megint eltölti a fennköltt

érzés, ami akkor kerítette hatalmába, amikor a löveget az állásba gurították.

De most az ebéd jutott eszébe. Evés közben néhány katona a várost nézte. „A várat védjük, akárcsak a végvári vitézek" – intette őket a történelmi példára, de az egyik szaros kinyújtotta kezét, és a völgy széle felé mutatott: „Oda is lőhetünk?" – Mindenüvé, ahogy a helyzet kívánja. Azért jó ez az állás, mert körkörösen védhető – felelte Nagy István bátorítóan. „Hadnagy úr... – a kölyök elakadt, némi hallgatás után kibökte: – mi ott lakunk." Nagy István farkasszemet nézett vele. – Ha kell, a saját házamat is szétlövöm – mondta keményen. A kölyök csak pislogott.

Furcsállotta, hogy eddig nem gondolt a szóváltás jelentőségére.

„Meg kell történnie..." Újra megindult, és egyre szaporábban szedte a lábát.

Sachs feküdt hozzá a legközelebb. Nyújtott lábbal, sisakos fejét oldalra hajtva hevert, keze a puskáját markolta. Nagy István ráförmedt:

– Mozgás, Sachs! Az élet nem ismétlés!

A fiú meg se moccant, és a hadnagyot elöntötte a méreg, nagyot kiáltva belerúgott a sisakjába.

– Nyissa ki a fülét!

Sachs feje arrébb csusszant. A piros folt akkora volt csupán, mint egy alumínium pengős érme, és feketének látszott a szürkületben.

– Uram Jézus – mormogta Nagy István. Eszébe jutott, meg kellene fordítani, s lefogni a szemét, de irtózott hozzáérni. – Bocsásson meg, Sachs – makogta.

Nehezen szedte össze magát. Felegyenesedett, réveteg szemmel tekintett szét az ösvény felett. Hirtelen eszébe ötlött a kézigránátot hajító katona képe. „Utána csend lett..."

A szája kiszáradt, nagyot nyelt, gyanakodva méregette a havas bokrokat az ösvény túlsó oldalán, meg a harckocsit. Attól tartott, rejtőzik még valaki benne. Kibiztosította pisztolyát, előreszegezte, úgy óvakodott a harckocsihoz. A harckocsi alatt arcra borulva egy orosz hevert, két görgő közül előkandikált a fegyvere. A harckocsi vészkijárata nyitva volt. Nagy István bekukkantott a szűk nyíláson. Olajbűz csapta meg az orrát.

„A többi meglépett."

Rohanó léptek dobogtak.

Gyors mozdulattal kapta vissza fejét a nyílásból, s úgy beverte az acélba, hogy egy pillanatra elkábult.

A léptek dobaja távolodott.

Nagy István kikászálódott a harckocsi alól. Még látta a lövegállás mögött bukdácsoló alakok fekete foltjait, és felordított:

– Állj! Megállni, csibészek! Parancsolom!

Tudta, teljesen hiábavaló, de azért utánuk dörrentett a pisztolyából. A homály már elnyelte az alakokat, és Nagy István lihegett dühében. Sorba számolta halottait. Kilencen voltak, rajtuk kívül két orosz hevert a földön. Csodálkozott, hogy csak kettő, többet látott felbukni.

Keserveset sóhajtott. „Tizenötből hat áruló . . .” Fejét csóválva tűnődött, egyszerűen nem értette, miért váltak hitszegővé. „Megverik az ellenséget, és elárulják a hazát.” A szíve nehéz volt, és a feje is megfájdult ettől a gondolattól.

Kötelességtudata térítette magához.

Botladozó léptekkel bandukolt a lövegállás mögé telepített telefonhoz. Nem akarta jelenteni, hogy elárulták. „Meghaltak . . . Ezek szépen, hősiesen, azok gyávaságukkal magukat emésztették el.”

Erőt vett magán, felemelte a hallgatót.

Jelentette, hogy az üteg kilőtt egy harckocsit, a legénység felmorzsolódott a páncélost kísérő gyalogsággal vívott egyenlőtlen küzdelemben, amelyet a túlerő ellenére visszaszorított, ő pedig egy szál maga áll a löveg mögött, és tartja az állást.

– Kitartás! Erősítés azonnal indul! – harsogott a készülékből.

Nagy István megkönnyebbülten ejtette helyére a kagylót.

A szürkületben eltűnő alakokra gondolt. Megvetően félrehúzta a száját.

Eszébe jutott a rumos kulacs. Jól meghúzta, s az ital kellemes bizsergéssel járta át a tagjait. Felélénkült tőle, és megéhezett. Volt egy darab kenyere, tört belőle, lassan majszolta. „Korpa is van benne, kukorica is, csak búza nincs benne egy szem se.” Elfogta a kíváncsiság, szerette volna tudni, mit esznek a német katonák. Felvonta szemöldökét – helytelennek vélte a gondolatot, s rosszul esett, hogy mindjárt eszébe tolakodott a százados megjegyzése: „Boforcot akar, hadnagy úr? Boforcuk csak a németeknek van. Boforcból nem adtak nekünk.” Elrágcsálta a kenyérdarabot, s nyelt rá néhány korty rumot.

„Magyar sors . . .” Otthagyta a telefont, a löveghez ballagott. Letelepedett az irányzó ülésére.

Már majdnem besötétedett. Előrehajolt kissé, kikerekedett szemmel leste az ösvényt. „Csak erről jöhetnek . . . És ha jönnek, megint kilövöm őket. Ki én. Kilövöm őket.” A tetemek körvonalai kezdtek belemosódni a környezetbe. „Azért jól harcoltunk,

taknyosok. Kijár a dicsőség, és öt hold föld is jár hozzá . . .” Anyja jutott eszébe, szerette volna, ha azonnal tudomására hozhatja: „Saját portát építünk. Szereztem öt hold földet, anyám.” A szája megrándult. Fájt, hogy azok hatan – nem akarta úgy befejezni a gondolatot, „megszöktek”, inkább így fogalmazta meg: – megölték a becsületüket.

Mintha lélegzést hallott volna a háta mögött. Meg akart fordulni, de rettenetes ütést érzett a hátában a szíve tájékán, és érezte, hogy a penge egészen a melléig átszúrja. Szája megnyílt, kiáltani akart, de tenyér tapadt a szájára, és hatalmas erővel hátrafeszítette a fejét. Kíntól kimeredt szeme elé rohamsisakos alak hajolt. Az alak ismerős volt ugyan, de agya már nem fogta fel a látványát, a teste elernyedt.

A rohamsisakos katona az ágyú mellé lökte Nagy István tetemét.

10.

Bonda Sándor a hokedlin ült, a konyhaasztal mellett. Bosszúsan tömködte a pipáját.

Az asszony már előbb leszedte az asztalt. Az edények lármásan csörömpöltek a mosogatótálban.

Bonda Sándor tökéletesen tisztában volt vele, hogy a csörömpölés neki szól. Amolyan figyelmeztető, mint a csengetés Úrfelmutatás előtt. Nem vette tudomásul. A kredencfiókból újságot szedett elő, letépte a szélét fidibusznak, s a sparherdnél meggyújtotta. Rápipált, gyors szippantásokkal eregette a füstöt, s a pipa mellől fojtott indulattal szögezte le:

– Megmondtam, hogy sehová sem mégy!

A fiú a falon függő pléhkeretes tükör előtt babrálta a nyakkendőjét.

– Hallottam – felelte unott hangon. Állát magasra emelve, fitymáló tekintettel nézegette a tükörben a nyakkendő csomóját. Egyetlen ideges mozdulattal kibontotta, és nekilátott újrakötni. – Azt is hallottam, hogy ha elmegyek, akkor kitekeri a nyakamat. Azt is megmondta... – Lapos pillantást vetett az apjára. Az öreg szájában remegett a pipa. „Vén totyakos..." Szeretett volna úgy beszélni, ahogy eltervezte: szenvtelen, tárgyilagos hangon, a tények ismeretének fölényével. De az indulat elragadta, nem tudta szájában tartani a fullánkot: – Különben is, már mindent megmondott, legalább tízezerszer... Ha akarja, olyan pontosan visszamondom, mintha gramofonból hallaná – megkötötte a csomót, és az apja felé fordult, a szeme közé vigyorgott: – Nem akarja? Még a pipaszörcsögés is benne lesz meg az asztalverés. Attrakció! A fiúk gurultak a röhögéstől, amikor leadtam...

Az utolsó mondatba belepirult. Csak bosszantásképpen csúszott ki a száján. Nem adta le. Szerette volna leadni, de szégyellte az apját – nem a fiúk, hanem önmaga előtt. Pedig jó szám lett volna.

Bonda Sándor fogai közé harapta a pipaszárat, hogy ne remegjen. Nem csapott az asztalra. „A zöld ing" – az volt a fiún. Nem nyilaszöld, annál halványabb valamivel, mert a nyilaszöldet ő nem engedte megvenni. De zöld. Gyűlölködő pillantással nézte, halántékán kidagadtak az erek, keze a pipáért nyúlt, hogy kivegye a szájából.

Az asszony sietve felegyenesedett, belecsapta a tálba a mosogatórongyot, kitört:

– Hogy beszélsz megint az apáddal!? Pedig megígérted! Még el se múlt a karácsony, és... – felzokogott.

A fiú flegmán végigmérte.

– Mit bőg? Ne bőgjön. Maga csak bőgni tud meg siránkozni: „Jót akar az apád..." – hosszan elnyújtva utánozta az anyja szipogással kísért rimánkodását, és felcsattant: – Ott van magának a mosogatnivaló, mosogasson! Egyszer már itthon is tiszta vizet kell önteni a pohárba! Torkig vagyok az egésszel... Majd a hülye apám zsidai miatt töröm ki a nyakam, mi? Azt leshetik. Elég volt az apám hülyeségéből is, meg a zsidókból is. Elég!!!

Az asszony arca eltorzult, dadogva könyörgött:

– Béla... Hogy beszélsz?! Csöndesebben... Az isten szerelmére, legyen eszed! Ha valaki meghallja...

Csak azért is felemelte a hangját:

– Van eszem! És hadd hallják!... Úgyis leég a bőr a pofámról! Minden percben várom, mikor vágják a képembe, hogy az apám zsidóbérenc... – karja a levegőbe hasított, fröcsögve hadarta: – Miért ne menjek sehová? A betokosodott agyú apám miatt? Mi?!

Csend feszült közéjük. Anyja az oldalára ejtette a kezét, ujjairól vízcseppek hullottak a konyha kövére – hallani lehetett a koppanásukat. Elhűlve, rémülten bámult rá, mintha eddig sohasem látta volna, az ajka reszketett.

– Megőrültél...

– Akkor őrültem volna meg, ha tovább tűrök – kezdte nagy hangon a replikát, de értelmetlennek találta folytatni, legyintett. Elmondta szépen, százszor is, minek ismételné újra. Az évfolyamról majd mindenki önként bevonult a légióba – ő pedig felült az apjának. Az apja kardoskodott amellett: a fegyvergyárba. A pénz miatt – azt mondta. Hogy kell a kereset. Ő pedig tudta, nem azért akarja, hanem a légió miatt: hogy ne álljon be. Gürizik a gyárban, mint valami állat, bagóért. A többi flangál, és megszedi magát, ő meg kilóg közülük. Mindig is kilógott. Ezt itthon úgysem értik. Nem is akarják megérteni, hogy lépést kell tartania a társaival. De különben is... Amikor a házat kijelölték zsidóháznak, azt hitte, megjön az apja esze – kilábolnak ebből a társaságon aluli helyzetből. „Apám, a főtanácsos..." – emlékezett, s még a gesztust is látta maga előtt, amellyel Szalay mintegy aláhúzta az apja jelentőségét. A keserűség akkor valósággal fojtogatta. A többi is mind, mondhatott valamit: Apám, a főmérnök...

Apám, a főorvos... Apám, ez, apám az... „Apám, a házmester..." meg se próbálta elképzelni a hatást, inkább hallgatott a családjáról, másra terelte a beszélgetést. Második éve ment ez így. Akkor végre megcsillant a lehetőség: „Apám, magánzó..." – de az apja annyit sem tesz meg, hogy zsebre vágja amit a zsidó kínál. Hozzá még: menti, bújtatja őket. Se inge, se gatyája egyik se, és mégis. A többi házból sorra viszik őket a gettóba – az apja kiparírozza ezt is. Nem tudja, hogyan csinálta, de eddig megcsinálta. Pedig jöttek kihajtani a dögöket. Ő meg, ha el akar menni a többivel, előbb kunyerálhat, vigyék magukkal valami kis kiruccanásra, mert elverte a zsebpénzét... Még jó, hogy csak röhögnek rajta, s elviszik. Ha tudnák: sohasem volt zsebpénze. Az apjába belekövesedett ez a zsidós liberalizmus, ez a humánuskodó szolgalelkűség. Annyira beleette magát, hogy még a magyarságát sem érzi. Zsidót ment – az ő apja: egy egyetemistának, a Turul-szövetség tisztségviselőjének az apja. Csak jegyzőkönyvvezetőnek választották – és sejtette, azért, mert a többiek rühellnek körmölni –, de úgy érezte, ez az első komoly lépés a pályáján: ott ül a vezetőség mellett, a jövő nagyfejűi között. Az apja ezt sohasem volt képes megérteni – gyűlölte érte az öreget. Meg a színészkedéseiért: alakítja az igaz magyart, közben pedig a zsidóbolsevizmus kezére játszik. A gyomra forgott, ha csak rágondolt. Egy magyar ne tudná, hogy a zsidóság fekély a nemzet testén? Csak a vak nem látja: alig várják, hogy egy-egy magyar város elessen... Végre elérkezett az idő, hogy kivágják ezt a söpredéket – magyarok kerüljenek a közélet minden funkciójába, és akkor az ő apja, a jövő mérnökének édesapja, nekiáll menteni a szemetet! Miért? Hogy megint magyarok elől, esetleg éppen őelőle foglalják el a jobb helyeket?

Az anyja úgy állt a mosogatótál mellett, mintha sóbálvánnyá merevedett volna, csak az ajka vonaglott. Megsajnálta kicsit, s bántotta, hogy az anyja nem érzi: nem önző céllal, nemcsak önmagáért, de az ő nyugalmas, jómódban töltendő öreg napjaiért is lázad az apja vaksága ellen. Az járt az eszében, hogy egy jó anyának meg kellene értenie az ilyesmit.

Bonda Sándor kivette a pipát a szájából.

– Eredj – mondta és a hangja elfulladt izgalmában, krákogott. – Eredj a nyilas haverjaidhoz, jelents fel. Megdicsérnek, ha feljelented apádat meg anyádat. De valamit ne felejts el – a pipaszárral fiára bökött –, egyszer majd számon kérik tőled, hogy mit csináltál, amikor az ég zengett. Akkor aztán hiába a szánom-bánom, utólag hiába meakulpázol, hogy te jót akartál.

„Az isten kéri számon, hogy mit csináltam." A fiú nem látta értelmét vitába bocsátkozni. Készült rá, hogy az öreg végül is ide lyukad ki. Régi fogása, gyakran bevált: kételyt ébreszteni a lelkében. Elfogta a düh, amiért olyan sokszor felült neki. Tulajdonképpen fel sem ült, csak a familiáris tisztelet kötötte gúzsba. Amióta rájött, hogy ez gátolja céljai elérésében, legszívesebben máglyán égetett volna el minden családi kapcsolatot. Ez az utolsó alkalom – kiverik az oroszokat, már útban vannak a felmentő seregek. Most csinálja meg a szerencséjét, vagy soha. Ha most nem áll a sarkára, később hiába tolakszik a húsosfazékhoz. Felöltötte zakóját, belebújt a télikabátjába. Anyjának biccentett – még mindig úgy állt a mosogatótól mellett, mint valami vonagló ajkú szobor –, engesztelően biztatta:

– Mosogasson el nyugodtan. Már nem sokáig kell mosogatnia. Gondoskodom róla, hogy ne kelljen . . .

Apja szájából apró füstcsomók szálldostak. A pipa mellől ironizált:

– Hagyott már itthon akár egy pohár vízre valót, fiatalúr? – a hangja megkeményedett: – Ami fizetést nekem hazaadott, azt apránként vissza is kunyerálta – maró gúnnyal toldotta meg: – „kölcsön" a mamától!

Elvörösödött, magából kikelve rikácsolta:

– Magának ahhoz semmi köze! Majd megadom! Nem magától kértem! Ha a zsidai bőre alól kell kihasítanom, akkor is megadom! – öklével a levegőbe csapott, fejébe nyomta sapkáját, s kiviharzott a lakásból, bevágta az ajtót. Akkorát dörrent, mint az ágyúlövés.

Az udvar üres volt, de az emeletek körfolyosóin emberek ácsorogtak. „Hallgatóztak a dögök . . ." Léptei visszhangosan kopogtak a kövezeten. A lépcsőházban a kapu alatt is emberek ácsorogtak, némán-ijedten húzódtak félre az útjából, a kapunál már nyitották a zárat, s mielőtt odaért volna, szótlanul tárták ki a kaput. Az igyekezetük is bosszantotta. „Amerre csak néz az ember, mindenütt zsidó. Tele van a világ velük, a vén hülye meg menti őket . . ." Ebben a pillanatban meg tudta volna fojtani az apját. Csupasz kézzel megfojtani: pusztuljon az áruló. „Még rohadtabb, mint ezek . . . Rosszabb náluk . . ." Ahányat fedez, annyi zsidó egymagában: mind az ötszáz, aki hivatalosan lakik a házban és még vagy százötven, akit csak úgy befogadott, papír nélkül, minden nélkül, és mind magyar kenyeret zabál. Magyar kenyeret, magyarok elől. „Kiirtani . . ."

Apja ugyanott ült a konyhaszéken, komor tekintete az asztalon

merengett, a csorba eternitlap repedésein, s kis csomókban eregette ki száján a füstöt, hüvelykjével le-lenyomogatta a parazsat a pipájában. A pipa szörcsögött. Az anyja még mindig ott állt a mosogatótálnál, merevre dermedt, mint valami szobor, és a szeme lassan ismét elhomályosodott. Könnyei végigfolytak az arcán, mellére potyogtak, de pillantása – mintha függönyön keresztül nézett volna – egyre a semmibe révedt, oda, ahol imént még a fia állt. Jó lett volna, ha az öreg megszólal, mond valamit, akármit, valamit, amitől elmúlik ez a lidérces nyomás. De az öreg hallgatott, és ő nem tudott megszólalni, úgy érezte, jég fagyott a szíve köré meg a tüdejére, lélegzeni is nehezére esett. A drót ködlött fel emlékezetében, egyszer régen vasalás közben megfogta a villanydrótot, és megütötte az áram. Hiába akarta elengedni, moccanni sem tudott, a nyavalyás drót nem engedte. Csak nyöszörgött rémületében, Béla meghallotta, kiugrott a szobából, lekattintotta a villanyt, és ő megszabadult a vacak dróttól, ami fogva tartotta. De Béla most nem szabadította ki a lidércnyomás alól. A lába hirtelen elgyengült, olyan erőtlennek érezte, hogy azt hitte, nyomban elesik, végigzuhan a kövön. A ládához kapott – ahová a tiszta edényt rakta –, megkapaszkodott a szélében. A mozdulattól az edények megcsúsztak, egy villa a kőre perdült, hosszan, fülsértően pengett. A zajra összerázkódott, s hebegős rémülettel szakadt fel belőle:

– Mi lesz, Sándor?

Bonda Sándor gondolatai huszonöt év távolában kalandoztak. Feleségére emelte pillantását, néhány másodpercig úgy bámult rá, mintha mély álomból ébredt volna, aztán megmoccant a széken, könyökével az asztalra támaszkodott, s kivette a pipát a fogai közül:

– Ránk hozza a nyilasokat – mondta csendesen. Töprengett kicsit, aztán csupán annyit fűzött hozzá: – A haverjait.

– Az nem lehet . . . – rebegte az asszony. – Béla . . . – de most nem ejtette ki a száján, ahogy szokta: „. . . jó fiú". Fejét ingatva, halkan, mintegy önmagának bizonygatva, megismételte: – Nem lehet . . . – és a férjét nézte.

Bonda Sándor csak a tekintetével felelt.

Az asszony szemében páni félelem remegett. Elcsukló hangon suttogta:

– Nem . . . Az mégse lehet . . .

Bonda Sándor felállt, feleségéhez lépett, megsimogatta a vállát.

– Nyugodj meg.

Az asszony csak nézte, és egyre várta, hogy mondja, nem hozza

Béla a nyilasokat, de hiába várta. Lassan elfordult, a tál fölé hajolt, belemerítette kezét a mosogatóvízbe.

Bonda Sándor visszazökkent a helyére. Szívta a pipáját, a pipa sercegett, s neki mindene fájt – fia, felesége, s talán leginkább önmaga.

Bonda Sándort ezerkilencszáztizennyolcban szentelték pappá. Alig egy esztendőre rá, tizenkilenc augusztus másodikán, délelőtt tizenegy órakor tette le a reverendát. Kiátkozták. Gyorsan zajlott le az egész: tíz órakor jött a hír, hogy a tanácskormány lemondott. Negyed tizenegykor már a püspök előtt állt, és tizenegy után tíz perccel civil ruhában lépett ki az utcára.

Nincstelen családból jött, az egyház taníttatta, és a szegények papja akart lenni. Nem a Tanácsköztársaságé – a szegényeké. De a Tanácsköztársaság a szegénynek adott, és őneki tetszett ez, és az is, hogy a gazdagok rovására adott. Viszont a püspök – illetve az anyaszentegyház – szemében Bonda Sándor „vörös" páter lett.

Nem volt vörös. A világ előtt ugyan annak számított: majd húsz esztendeig állt rendőri felügyelet alatt. De ő tudta magáról, hogy nem vörös. Sohasem volt – és ebben a pillanatban ez világosabb volt számára, mint bármikor eddig –, és valósággal fizikai fájdalmat érzett miatta.

Amikor még a szószéken állt, a szeretetről beszélt híveinek. Mindig a szeretetről prédikált. A krisztusi szeretetről, az igaziról, amely nem ismer sem hatalmaskodást, sem erőszakot, s úgy vélte, hirdette: ha egyenlőek az emberek a gazdagságban, egyenlőek lesznek a szeretetben-megértésben is.

A keserűség rugós pecekként feszült a torkában. Bőgni szeretett volna. Úgy bőgni, ordítani, mint egy gyerek. „Gyűlöljétek a szeretetet . . ." Arca megpirosodott, a melle zihált, a pipát úgy fogta, mintha kardot markolt volna. „Gyűlöljétek . . ." Bűnösnek érezte magát, mert a gyűlöletet gyűlölte világéletében.

Reszkető kézzel rátömött a pipára, s ismét meggyújtotta.

Az asszony mosogatott. A keze lassan járt, mintha béklyó húzta volna. Könnyei a tálba potyogtak.

A pipa füstjén át nézte, és nem lágyult el, nem esett meg a szíve rajta. De azt is tudta, hogy mindegy most már, késő, és ezen is bőgni kellett volna. Az asszonyt látta, de a fiára gondolt. „Kitekerni a nyakát . . ." A melle megemelkedett a sóhajtól, s már nem Béla, nem az asszony, és nem is önmaga fájt, hanem a világ. Béla – cseppben a tenger. Akárcsak az asszony vagy ő maga.

Szánalom nélkül szemlélte az asszony kínlódását. Felesége néha rátekintett, s valahányszor a pillantásuk összeakadt, az asszony mindjárt elkapta róla, s megint az edény fölé hajolt.

Eregette a füstöt, és arra gondolt, hogy hallgatásával csak bántja az asszonyt – segíteni már semmin sem segít vele. Nem akarta bántani. Vigasztaló mondatok fogalmazódtak agyában: „Hagyd el, ne edd magad, nem érdemes . . .” meg: „Majd csak túléljük valahogy ezt is . . .” – és hasonlók. De a szavakat hazugnak érezte, nem tudta kiejteni a száján. Azon tűnődött, hogy ha egyszer valakinek eszébe jutna síremléket emelni a csontjai fölé, akkor azt kellene a kőre vésni: „Itt nyugszik egy azok közül, akiket az igaz szeretet vitt sírba. Sajnáljátok és okuljatok.” A név nem fontos, az sem, hogy mikor született, mikor hunyt el. És azt sem kellene odavésni, hogy „Béke poraira”. Csak hadd forogjon a sírjában – forognia kellene –, hogy az élők felfigyeljenek rá, s azzal a tanulsággal menjenek odébb: a szeretet gyűlölet nélkül töményebb méreg, mint az arzén vagy a ciánkáli.

„Késő . . .” Nagyot sóhajtott. Senki sem fog síremléket állítani a maradványai fölé. Sajnálta – nem a síremlék –, a felirat miatt. A melle keserűségében ismét megemelkedett, s feltámadt benne a vágy, hevesebben-forróbban, mint valaha régen, hogy a szegények papja legyen. Prédikálná, hogy bolond a szegény, ezer esztendeje az. Felülkerekedik mindig, aztán megesik a szíve azokon, akik a vérét szívták, megbékél velük a szeretet jegyében, s azzal meg is ássa tulajdon sírját. „A szeretet jegyében . . .”

Az asszony nem bírta tovább a csendet, kezét a mosogatótál szélére helyezte, s felnézett rá.

– Azt nem teszi . . . Nem teheti meg . . .

Ő feleletül csak a pilláját mozdította.

– A fiunk . . . – vetette ellene az asszony.

Bonda Sándor komoran bólintott, kivette a pipát a szájából.

– Az – mondta. – A fiunk!

Úgy hangzott, mint az ostorcsapás.

Az asszony elkapta róla a pillantását, szeme a mosogatóvízre révedt.

– Hazajön, és bocsánatot kér . . . – suttogta.

Nem ellenkezett.

Az asszony bizonykodva bólogatott.

– Meglátod, hogy bocsánatot kér . . .

Furcsálló pillantással nézte a feleségét. Csodálkozott, hogy ennyire naiv. A végén valóban hinni fogja, amit elképzel. A fia iránt érzett vak szeretet el fogja hitetni vele. De nem szállt vitába.

Most már mindegy. Amikor lett volna értelme, akkor ráhagyta. Engedte, hogy a gyerek minden legyen, mindkettejük előtt s felett, hogy életcél legyen. Az lett: azért éltek, hogy a gyereknek minél több ruhája-cipője, kosztja legyen, hogy ő maga több legyen, mint a többi csupasz fenekű kölyök. Valakivé váljon. Azzá vált – az asszony boldog volt, ő meg morgott, morgott, azt is csak azért, mert sokallotta a gyerek körüli szolgálatot, de végül mindig engedett, a békesség kedvéért. „Egyéniség..." Keserű nyál gyűlt meg a szájában, a vízcsaphoz lépett, kiköpte a kagylóba.

– Sokat bagózol...

– Sokat – mondta. Szájába dugta a pipát, továbbszívta, és legszívesebben leoldozta volna a nadrágszíját, és jól elnáspángolta volna azt a régi mindkettőjüket, amiért eszükbe jutott vasalt nadrágos valakit csinálni a fiatalúrból. Szegény-fejjel gondolkodó, tanult embert akart faragni belőle. Úrifiú lett, akinek itthon a köldöke körül forgott a világ. Ő pedig nem is gondolt rá, hogy szegényes körülmények között, nélkülözve és nyomorogva is lehet úri vigécet faragni egy kölyökből. Úgy lehet, hogy beleoltják, beleplántálják: ő az élet közepe, érte, miatta és helyette gürcöl az egész család, neki tesz meg minden megtehetőt mindenki itthon – a kényelméért, boldogulásáért, egy kedves mosolyáért.

Szinte észre se vette, és a kölyök számára magától értetődővé vált, hogy kiszolgálják, megpróbálják előteremteni a föld alól is, amit kíván. Természetesnek találta, hogy jó ruhában jár, az apja meg foltos nadrágban. Természetessé lett, hogy mások nyakán él, hogy kihasznál mindent és mindenkit, s mire ő – az apja – észbe kapott, késő volt.

– Tedd már le azt a pipát – kérte az asszony halk, fájdalmas hangon. Még mindig a mosogatással bíbelődött. – Rettentő nagy a füst. Beleállt a görcs a fejembe.

„Nem a füsttől..." Mogorván nézte az asztalt, nem mondta ki, amit gondolt: ilyenkor mindig elő szokott jönni a görcs, mintha rendelésre érkezne. Béluska védelmére. A fájdalom is az ifiúr kedvére működik a háznál. Ő tudomásul veszi a görcsöt, szellőztet, szaladgál az asszony körül, sajnálja, vigasztalja. A fájdalom addig tart, amíg napirendre nem tér a fiatalúr ügyei felett. Elfutotta a méreg, nem mozdult. Pedig tudta, hogy már nincs értelme. Kivette a pipát a szájából.

– Hagyd azt az edényt.

Az asszony kérdően pillantott rá.

„Mosogassa csak a fiatalúr az örökséget, ha tiszta edényből

akar zabálni . . .” Nehézkesen lélegzett, és ezt a gondolatot se mondta ki.

– Eredj át Eszterhez. A barátnődhöz.

– Minek? Ilyen későn . . . Már biztosan lefeküdtek. Azok korán fekszenek – az asszony az órára nézett. – Nem is mehetek. Tegnap óta mi se járhatunk este az utcán. Tilos.

– Tilos vagy nem, eredj át hozzá. Aludj ott nála.

– Ott? Miért?!

– Reggel majd visszajössz . . . – kisvártatva hozzátette: – Addig én is lehiggadok. Pipázni se fogok annyit.

Az asszony rajta felejtette a tekintetét, hallgatott kicsit, aztán megcsóválta a fejét.

– Nem megyek – mondta. – Nem vetemedik arra Béla. Nem ver meg annyira engem az isten . . .

– Gondolj, amit akarsz, de menj! – csöppet lehunyta a szemét. „Nem kell végignézned, hogyan végez velem a fiam . . .” – Öltözz és eredj, az isten szerelmére, eredj . . . A zsidóknak is szólok, a szökötteknek, amelyik tud menni valahová, az menjen. A többit a gettóba viszik, de őket . . .

Az asszony hevesen megrázta fejét, s ezzel a mozdulattal az előbbi gyengeségét is levetette.

– Nem megyek sehová. Béla meggondolatlan, szemtelen siheder, beszél a vakvilágba. Legalább neked legyen eszed! Elképzeled róla, hogy . . . – elakadt, nem akarta kiejteni a száján: „az apja gyilkosa lesz.” – Engem is egészen megbolondítasz . . . Különben sincs hol szórakozzon – színház, mozi nem játszik, tegnap óta a vendéglők is zárva vannak, meg a kávéházak. Megiszik egy üveg bort a barátaival, aztán hazajön, és lefekszik aludni. Ha nem szólsz bele, hogy miért megy, hová megy, nincs ez a cirkusz. Fiatal, másképp látja a világot, miért nem lehet megérteni? Elvégre az apja vagy . . . Mindig akadékoskodsz . . . – A tálba nyúlt, kapkodó igyekezettel mosogatott tovább.

Bonda Sándor összehúzott szemmel, merev pillantással nézte a feleségét, s a pipa szörcsögött a szájában. A gyors színváltás nem lepte meg. „Ha a fiatalurat kell védeni, a fejgörcs is kiáll . . .” Nem öntötte el a harag mint máskor, az asztalra sem csapott a tenyerével. „Szerencsétlen . . .” Valóban szánakozott rajta: amiért nem érti, amiért öreg és fiatal gáncsoskodó civódását látja világok összecsapásában. „Én sem értettem . . .” Csodálkozva felhúzta a szemöldökét: miért csak azután érti meg az ember a dolgokat, amikor megtörténtek, és nem áll módjában változtatni rajtuk? „Úrifiú . . .” Apróságokkal kezdődik, szinte észrevétlenül:

azzal, hogy „egyéniség" lesz, más, mint a többi rongyos. A vágyai, a céljai is mások lesznek: jómódi vágyak, jómódi célok. A veszekedések jutottak eszébe – az akadékoskodásai –, ahogy az asszony nevezte. „Azok voltak" – hagyta rá gondolatban. Világos beszéd kellett volna, egyenes és könyörtelen. Ehelyett gáncsoskodott, mert valami nem stimmelt, de közben a mindenki szeretetét szavalta. Akkor szavalta, amikor az asszonyon nem volt kabát, de Bélának lakkbetétes ünnepi cipő kellett. Vettek – nehogy megszólják a pajtásai, az asszony pedig kendőben fagyoskodott egész télen. „De nagyon szerettük egymást..."

Az asszony kezében már az evőeszközök zörögtek – azokat hagyta utoljára.

Bonda Sándor keserű szájjal nézte. „Vörösnek kellett volna lenni..." A plakátok jutottak eszébe, nemrég ragasztották ki őket, öles, vérvörös falragaszok, a betűket úgy festették, mintha vér csorgott volna a feketéjükből. A felirat felül mindegyiken ugyanaz: „Soha többé 1919" – a plakátok közepén torzra fényképezett fej: „Kun Béla" aláírással, a másikon „Korvin Ottó", a harmadikon „Szamuely Tibor". Értette a szándékot: zsidóvá nyilvánítani a bolsevizmust, idegenné, nem magyarrá, ütni-verni-kiirtanivalóvá. Zsidóssá torzított képpel operálni. Akárcsak a bukás után. „Katolikus létére, lelkipásztor létére... – Még emlékezett a püspök tirádájának visszatérő motívumára s a motívumot kísérő fejcsóválásra. – Látnia kellett volna, hogy a forradalom olyan csinálmány, amely ellenkezik a felebaráti szeretet törvényével..." – Szegény-csinálmány – felelte most a püspöknek gondolatban. – És a felebaráti szeretet ássa meg a sírját, s még azt is hozzátette: – Sajnálom, hogy nem tudtam, püspök atyám..."

Felsóhajtott. Mást mondott akkor a püspöknek: „A felebaráti szeretet diktálja, hogy a tehetős osztozzon a nincstelen gondjában, enyhítse azt." A püspök meg elveszítette önuralmát, magából kikelve rikácsolt: – A vörös maszlag demagógiájával akarja őrizni a nyáját?! Maga rosszabb, mint egy eretnek, magából egyenesen a sátán beszél...

Hirtelen ötlött eszébe, hogy nincs vesztegetni való ideje. Felállt, vállára kanyarította kabátját.

– Mindjárt jövök.

– Hová akarsz? – kérdezte sietve az asszony. – Ne csinálj vaklármát...

Szó nélkül kiment.

Amíg odajárt, az asszony eltörölgetett.

– Megmondtad? – ezzel fogadta.

– Meg – biccentett. – Elmennek. Aki nem tud ma, az elmegy holnap.

Az asszony az evőeszközöket válogatta, különrakta a késeket, villákat, kanalakat, a kredenc fiókjába.

– Jobb is, ha elmennek – töprengett hangosan. – Legalább itthon békesség lesz.

Bonda Sándor hallgatott. Visszaült a konyhaszékre, s újra megtömte a pipáját.

– Felőlem ugyan lehetnének – mondta az asszony, mintegy önmagának. – Sajnálom őket... De mégis más, ha nem kell örökké rettegni, hogy valaki megneszeli. Nyugodtan leszünk...

Odakinn géppisztolysorozat kattogott. Az asszony összerezzent.

– Ez mi volt?

Bonda Sándor moccant, hogy feláll, s megnézi, de az asszony megelőzte:

– Majd én...

Kiszaladt az udvarra.

Soká jött vissza. Betette az ajtót, nekivetette a hátát. Arca halottsápadt volt, a szája széle remegett.

Bonda Sándor a füstcsomók mögül nézte, s mindent értett.

– Megjött, bocsánatot kérni – bukott ki a száján akaratlanul, keserű-fullánkos gúnnyal.

– Ne... – hebegett az asszony. – Kiment az egyik... Mondták a nevét... Nem is szóltak rá, csak lőttek...

Bonda Sándor bólintott.

– Nemsokára megérkezik a fiatalúr – nagyot sóhajtott. – Kár, hogy nincs fegyverem.

Az asszony szipogott, nem mozdult el az ajtóból, fejét hátrahajtotta, a künnről beszűrődő zajokra figyelt. Férje elszívta a pipa dohányt, letette a pipát az asztalra.

– Feküdj le – mondta.

De az asszony csak támasztotta az ajtót.

– Nem lehet – motyogta. – Béla nem... Biztos véletlen...

– Feküdj le.

Az asszony még ott maradt sokáig, csak akkor mozdult el az ajtóból, amikor a lába elnehezült az álldogálásban.

– Nem a Béla – lélegzett fel kicsit. – Akkor már itt lennének...

Bement a szobába.

Bonda Sándor hallotta az ágynemű susogását, aztán az asszony kiszólt.

– Gyere.

– Feküdj csak le...

Az asszony erre kijött.

– Meddig akarsz itt rostokolni? Nem a Béla... Alig állok a lábamon, gyere már feküdni.

Engedett az unszolásnak. De nem aludt el. Hallgatta az asszony egyenletes lélegzését. „Boldog ember..." Felsóhajtott.

Az ajtót éjjel verték meg, két óra után.

Kiugrott az ágyból, a kabátját kereste a sötétben.

Valaki az udvaron ordított. Aztán puskatus csattant az ajtón, üveg cserregett.

„Betörik..." Kikiáltott:

– Jövök már! Mindjárt jövök!

Vasalt csizmák koppantak a konyhakövön.

„Betörték..."

Az asszony csak a puffanásra riadt fel. Felült az ágyon, álomtól kába hangon kérdezte:

– Mit vertél le?

Az ajtó kicsapódott. Léptek dobogtak. Villany kattant.

Hunyorgott a fényben.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus...

Nézte a vigyorgó arcot, nem felelt. Emberek tódultak a szobába. Suhancok, állig fegyveresen. Azokat is megnézte.

Béla nem volt köztük.

– Mit akarnak? – kérdezte tompa hangon.

– A zsidait, tisztelendő úr. Azokat a kedves, drága zsidókat... Engedelmével már össze is szedtük őket, parancsoljon közéjük fáradni... – a mézes hang felcsattant: – Gyerünk! Elég a hálóing, nem fog soká fázni!

Belelépett a cipőjébe, és elindult, az ajtóból visszapillantott.

Az asszony az ágyon ült, szájáig emelte a dunnát, s elrémült szemmel bámult rá.

Kilökték az ajtón.

Az udvar üres volt. A kapualj is.

A ház előtt négyes sorba állítva, emberek várakoztak. Anélkül, hogy egy pillantást vetett volna rájuk, tudta: a szököttek. Körülöttük őrök. Azokat megnézte nagyon.

Bélát nem látta közöttük.

Tíz perc múlva már a Duna partján álltak: egysoros vonalban, a rakpart szélén.

A foga vacogott, úgy fázott.

A suhancok szórakoztak, egyenként pufogtatták a vízbe az embereket.

Amikor ő következett, arra gondolt, hogy aztán már biztos nem fog fázni. A tarkójába várta a lövést. A golyó azonban az oldalába csapott. Megingott, félig megfordult, s a kőre roskadt, nem esett a vízbe. Valaki káromkodott, aztán a második golyó aprócska lyukat ütött a halántékán. Egy csizmás láb a vízbe rúgta – úgy célozta meg, mint a labdát –, és a csizma gazdája felordított:

– Gól!

Bonda Sándor a rúgást már nem érezte, a kiáltást sem hallotta. A víz csendben sodorta lefelé.

Bonda Béla körülbelül egy órával később állított haza. Sokat ivott. Az ital a fejébe szállt, de nem volt részeg. „Hülyék – gondolta, amikor megpillantotta a betört ajtót. – Várhattatok volna, amíg kinyitja..."

Anyját ébren találta: ült az ágyban, minden porcikájában reszketett.

– Beléptem a légióba. Már fel is szereltem... – újságolta, s meghúzta derekán a zubbonyt, hogy feszesen mutasson. Leült, a csizmáját kezdte lerángatni, közben kérdezte:

– Nagy volt a rumli?

Az anyja mintha nem is hallotta volna, azt kérdezte:

– Hol az apád?

Vállat vont.

– Ki kellene számítani. A Ferenc József-hídnál talán... De lehet, hogy már feúszott Csepelre. Jönni akartam, de másik csoportba osztottak be. Pedig megmondtam, engem nem zseníroz, hogy az apám... Meg fognak dicsérni napiparancsban.

Az anyja csak nézte.

Nagynehezen lecibálta a csizmát a lábáról. Ledobta a ruhát is, és belevetette magát az ágyba.

Reggel csodálkozott. Az anyja nem volt a szobában, de a konyhában sem találta. Pedig mosáshoz készült: a sparherden ott állt a nagy mosófazék.

„Majd megjön. Biztos a zsidók miatt szaladgál..."

Valami harapnivaló után kajtatott. Kinyitotta a kamra ajtaját, s akkor megpillantotta az anyját. A stelázsi hosszában függött, a kampósszögön, amelyen a mosófazekat szokták tartani, a szárítókötélre kötötte fel magát.

Egy pillanatig meghökkenve nézte. „Ugyanúgy lóg, mint egy zsidó." Elfutotta a méreg, becsapta a kamra ajtaját.

11.

A konyhában sötét volt és hideg.

Vonyecné körülnézett a küszöbről. Egyetlen gyors pillantással felmérte: minden a helyén van, úgy, ahogy otthagyta. A zacskó bab is, az asztalon. „Szóval, csak beszimatolt . . .” Amikor Szekula másodszor tért vissza ellenőrző körútjáról a pincébe, Vonyecnénak úgy tűnt, mintha szokatlanul degeszre állnának a zsebei. Gyanút fogott. Féltette a babot. Sajnálta, hogy az asztalon hagyta. „Úri helyről nem mer lopni . . .” – latolgatta. Amúgy sem érezte jól magát az óvóhelyen, felszaladt. Betette az ajtót, és bosszúsan összeráncolta a homlokát. „Mint a jégverem – fürge mozdulattal szorosabbra húzta a sálat a nyaka körül. – Mint egy jégverem . . .” Megcsóválta a fejét, s a tűzhely mellé guggolt, hogy begyújtson. András jutott eszébe, a szája szélesre nyílt, halkan felnevetett.

Sohasem látott jégvermet. Fogalma sem volt róla, mennyire hideg vagy milyen sötét.

Újságlapokat gyűrt marokra, a tűztérbe gyömöszölte, aprófából kis halmot emelt fölé, aztán gyufát sercintett. Felegyenesedett, becsapta a tűzhely ajtaját. Andrásra gondolt, és egyre mosolygott, valósággal látta maga előtt a széles gesztusait. – Mert maga mindig olyanokat dumál mama, amiről halvány segédfogalma sincs! Nem múlik el nap anélkül, hogy a fejemhez ne vagdosná: „Alszik, mint a medve!” Látott maga már medvét aludni?! A büdös életben soha, még az állatkertben se . . . De azért csak mondja, minden reggel. Pedig mire odakerül, hogy lássa durmolni a mackót, az már rég fönn van . . . Hát a Szekula se látott még oroszt, de azért hajtogatja. Küldje szépen a . . . Mondja meg neki, hogy maga is olvassa a Magyar Futárt. Vagy még jobb, ha azt mondja, hogy saját különbejáratú főbérleti kisujjal rendelkezik, ha mindenáron szopni akar, önállóan szopja ki belőle a halandzsát . . .

Mosolygott András on. „Nagy hóhányó . . . Jöhetne már . . .”

Kicsit maga is meglepődött, hogy András ennyire hiányzik.

A tűz vidáman dudorászott. Vonyecné a szeneslapát után nyúlt, de meggondolta, visszalökte a lapátot a ládába. „Mi a frászkarikának spórolok . . .” Fát rakott a tűzre, kiválogatta a szárazabbját, és jól megtömte a kályhát, hadd legyen gyorsabban meleg. Kezét a plattni fölé tartva mozgatta-melengette az ujjait. A tűz patto-

gott, a vaslemez csakhamar izzani kezdett. Akkor még tett rá, most már szenet, aztán elővette a teáskannát.

A víz alig csöpögött a csapból.

Bosszankodott – a nagy rumliban elfelejtett vizet gyűjteni.

A vödörben talált még egy keveset, átöntötte a teáskannába, s feltette főni. A csapot kinyitotta, fazekat állított alá. Néhány szem krumplit vett elő – a kredenc mellett zsákban tartotta, és ahogy kiszedte a zsákból, megint a Szekula degesz zsebe jutott eszébe, s valahogy kevesebbnek látta a krumplit, mint amennyinek lennie kellett volna – bedobta a sütőbe. Hokedlit hozott a tűzhelyhez, odavitte a babot. „Három kiló... Legföljebb három és fél..." Sámlira telepedett, lábast vett az ölébe, szemelgetni kezdte a babot. „A fele kosz..." A krumpliszsákra pillantott, azt is megsaccolta és félrehúzta a száját. „Nincs öt kiló. Ha még ez a disznó is rájár..."

Sajnálta, hogy a krumplit elszalasztotta. Vehetett volna egy zsákkal karácsony első napján, kevéssel azután, hogy András elment. Egy ismerős szólt rá az utcán – kenyérért volt oda –, nem akar-e krumplit? Otthagyta a sort a péknél, ment az ismerőssel a krumpli után. Valami kupec árulta a szomszéd utcában. Az álla leesett, amikor az árát meghallotta. – Annyiért húst veszek – bukott ki a száján. – Vegyen húst – mondta a kupec, és elfordult. A krumpli úgy fogyott, mintha aranyból lett volna. Ő ott téblábolt a kocsinál, alkudni próbált, de a kupec válaszra se méltatta, őt pedig nem vitte rá a lelke, hogy annyit fizessen krumpliért. Visszaszaladt a pékhez, aztán később mégis meggondolta, elbaktatott újból a másik utcába, de már nem találta ott sem a kocsit, sem a kupecet.

„Mégis lemaradtam." Szomorúan bólogatott.

Andrásnak is itt kellene már lennie. Biztos valami szoknya után kószál. Dühös lett magára, amiért eszébe se jut, hátha baja esett Andrásnak? „Rossz pénz – gondolatban legyintett. – András nem vész el. Várom, várom, a végén meg beállít helyette a Vonyec – keserűen elnevette magát a fura ötleten. – Úgy kirúgom, hogy a lába sem éri a földet!"

Későn ment férjhez, huszonöt esztendős korában, s tíz éven át tűrte Vonyecet. Néha, amikor nagyon sokat evett vacsorára, még mostanában is arról álmodott, hogy Vonyec kaparja az ajtót. Olyankor sikoltozva riadt fel. Vonyec ritkán jött haza a saját lábán, rendszerint a cimborái hozták, letették a küszöb elé, s amikor valamelyest magához tért, kaparni kezdte az ajtót. Pontosan úgy, akár egy kutya, és amint betette a lábát a lakásba,

nekiesett, agyba-főbe verte. Csak úgy passzióból. Utólag teljesen érthetetlen volt számára, miért tűrte tíz esztendőn át. Talán, hogy ne legyen „elvált asszony"? Vonyec gégéjén az isten pénze is lecsúszott volna, pedig nem keresett rosszul. Utoljára, amikor mindent elivott, egyben bejelentette, hogy tizenkét szeretkezés erejéig őt is elvesztette kártyán, huszonegyesen. Ő meg elővette a kredencből a nagykést. – Eredj, Vonyec. Többet ide ne gyere vissza – mondta. Vonyec röhögött, és megfogta a kés pengéjét, ki akarta rántani a kezéből, de ő megcsavarta a kést. Vonyec visszakapta a markát, üvöltött, ő pedig, már fordult is a tűzhelyhez – mosogatáshoz melegített vizet –, s a nyaka közé zuhintotta az egész fazékkal. – Takarodj... A holmidat megkapod a házmestertől, holnap leadom neki. Ide többet be nem teszed a lábad!

Azóta nem látta Vonyecet.

Úgy elmerült a gondolataiban, hogy észre sem vette, felforrt már a víz, s akkor kezdett kapkodni, amikor a gőz a teáskanna fedelét emelgette. Csupasz kézzel emelte fel a fedőt, s a kályhára ejtette, ujját szisszenve kapta ajkához, nagyokat fújt rá. Sok plantát dobott a vízbe, aztán félrehúzta az edényt. Bögrét készített elő, cukrot, s kevés zsírral megkente az ujját, ahol megégette.

A tea jólesett. Lassacskán hörpölte.

András nagyon rosszkor ment el. De legalább a fiú maradhatott volna, vagy az öreg. Amint András kereket oldott, a fiúnak is mehetnékje támadt, s attól az öreg is elszaladt. Emlékezett rá, mondta a fiú, hogy karácsonykor valami ismerőséhez hivatalos. De mégis... „Gaál Vilmos" – jutott eszébe a fiú neve, s összecsücsörítette a száját. Feltűnően hirtelen hozakodott elő a fiú azzal a vendégséggel. Meg se mosdott, inget se váltott, cipőt se pucolt – csak vette a kabátját meg a sapkáját, és elköszönt. Karácsonyi vendégségbe! – El is felejtettem mondani, lehetséges, hogy ott alszom az ünnep alatt – szólt vissza az ajtóból. Neki meg majdnem kicsúszott a száján, hogy „Hová rohan, hisz maga nem katonaköteles!" Valahogy elterjedt a környéken, hogy karácsonykor – amikor az ünnep alatt senki se számít rá – monstrerazzia lesz, felhajtják a katonaszökevényeket meg a lógósokat. András is azért ment el. Abban a pillanatban meg mert volna esküdni rá, hogy zsidó ez a gyerek, azért fél az igazoltatástól, s csak ünnep után kerül elő.

A Gaál Vilmos kiléte első pillanattól kezdve izgatta a fantáziáját. Egy hete állított be késő délután: az utcasarkon kiragasztott cédulán olvasta, hogy *ágy kiadó.* – Kibombáztak, ha lehetne, már ma itt aludnék... – mondta. Ő beleegyezett, azzal, hogy

jelentse be a házparancsnoknak, ha annak nincs kifogása ellene, tőle nyugodtan elalhat, az ágy úgyis üres, aztán mindjárt reggel intézze el a rendőrségen a bejelentőt. Az iratait alaposan szemügyre vette. Rendben voltak. De valahogy mégis furcsa gyanakvás motoszkált benne: zsidó ez a fiú. András nem volt itthon, elmaradt valamelyik haverjával, s ő alig győzte kivárni, hogy hazajöjjön. Említette neki az új bérlőt. „Alszik már. Szeretném, ha megnézné maga is a papírjait... Most, suttyomban..." András pityókos-jókedvűen megölelte. „Mi a fenét nézzek a papírjain, mama? Ha vannak papírjai, akkor minden rendben van. Inkább magát nézem... Különben gondolja, hogy a nyilasok miattam külön dicséretben részesítenék?" Tiltakozni akart, hogy az más, de András egészen szemérmetlen mozdulattal nyúlt a blúza alá, és ő elgyengült. – Legalább a villanyt oltsa el... – suttogta. Reggel megint előhozakodott Andrásnak a gyanújával. – Föl akarja jelenteni? – kérdezte András, és szúrós pillantással nézett rá. „Eszem ágában sincs. Még tanúnak sem voltam a rendőrségen, nemhogy... Csak tudni szeretném..." András a fejét csóválta. – Nem hekus maga, mama. Ne nyomozzon, mert a végén rájön, hogy lógóst bújtat az ágyában, és fölkoncoltattat, aztán hordhatja a virágot a síromra... Különben pofára rendes kölyöknek látszik – cinkos kacsintás kíséretében fejezte be: – Gyűjtögeti a jó pontokat, mire bejönnek az oroszok... Mi, mama? Lógóssal cicázik...

Iszogatta a teát, és elmosolyodott, ahogy erre visszaemlékezett. „Hóhányó..." Gondolatban ismét képen legyintette András. Kicsit fájt, hogy a negyven küszöbén áll –, ha fiatalabb lenne, biztos elvenné feleségül. Egyszer nagyon régen mondta neki, tréfának szánva, de komolyan gondolva: „Vegyen el..." András füttyentett, s hasonlóképpen felelt: „Akárhányszor naponta, de utána visszaadom..."

Nem tudott haragudni érte. Csak fájt.

„Végeredményben férj-feleség vagyunk" – mérlegelte viszonyukat, s szomorúan felsóhajtott. „Végeredményben lemaradtam, mint a borravaló..." András nem akart változtatni a helyzetén: ágyrajáró. Második esztendeje az, és néha tréfálkozik felette: – Mama, én a legtősgyökeresebb ágyrajáró vagyok a földkerekségen. A saját ágyamra is ágyrajárok, meg a magáéra is... – de az efféle beszédet szigorúan csak négyszemközt engedi meg magának. Ezt egyébként ő követelte Andrástól – mégis, utóbb, egyre gyakrabban, rosszul esett, hogy annyira „betartja az etikettet". Kicsit fájdalmasan vallotta be önmagának, hogy amikor a férfi nincs mellette, egyszerűen nem érez talajt a talpa alatt. „Elszok-

tam tőle, hogy a magam ura vagyok" Furcsállotta. „Vonyec óta mindig a magam ura vagyok. András óta pedig csak látszólag vagyok az..." Félelem fogta el – András előbb vagy utóbb talál valakit, aki az ujja köré csavarja. Amíg csupán szeretőt kerít – bizonyos volt benne, hogy András nem mulasztja el, ha alkalom kínálkozik rá –, addig nem érdekes. Nem volt féltékeny, és úgy gondolta, senkit sem lehet egyszer s mindenkorra kisajátítani. Ha van szeretője, hát legyen. De társa ne legyen más.

Megzörrent a kilincs.

„András..." Vonyecné összerezzent, az ajtóra kapta pillantását.

Katica volt. Be se lépett, az ajtó nyílásából kérdezte:

– Megjött valamelyik, mama?

„Valamelyik..." Vonyecné arcára halvány mosoly terült a meghatározás hallatán. „Ennyire hiányzik?" Nem akart ingerkedni vele.

– Még nem, de csukd be az ajtót, nem az udvarnak fűtök... – a teáskannára mutatott. – Igyál teát, ha akarsz.

Katica megállt a konyha közepén.

– Nincs teám.

– Úgy állsz itt, mintha most lépted volna át először a küszöböt – ripakodott rá Vonyecné. – Ott a tea, vegyél. A cukorral spórolj, kevés van. Citrompótlót annyit raksz bele, amennyi tetszik.

Katica bögrét vett elő.

– Majd veszek plantát, és megadom – mondta mentegetődzve.

– Veszed a... kutyagumit se veszel már – Vonyecné legyintett. „Még a szavakat is tőle lopom" – gondolt Andrásra, és felsóhajtott. Nehezére esett a határozottat játszani. – Egérfogót még kapsz, egyebet legföljebb a holdon. Már malátakávé se volt. A Körúton is néztem, reggel... Összetesszük, amink van, aztán húzzuk, ameddig tudjuk. Valahogy csak lesz... – Elharapta a folytatást, amit András szokott mondani: „Úgy még sohasem volt, hogy valahogy ne lett volna, csak az a bökkenő, hogy időnként belefájdul az ember feneke..." Megmérgesedett. Igazán jöhetne már András, tudhatná, hogy a bőréből bújik ki idegességében.

– Szekula kicsit még odébb szorította a szalmazsákokat.

– Még? És te hagytad?! Hiszen úgy összepréseltük őket, hogy... Azt nem mondta meg Szekula, hogyan férünk el?!

– Azt mondta, hogy mindenkinek lesz helye, aki a lakónyilvántartó-könyvben szerepel. Aki most nincs itt, annak majd akkor

csinál helyet, ha itt lesz. Különben kapatos megint, nem mertem vitatkozni vele.

– Nahiszen... Majd ő csinál helyet – Vonyecné gúnyos fintort vágott. – Majd hazajön András, aztán rendbe teszi az egész helyügyet.

Katica a teát kavargatta.

– A három nővért biztos nem látjuk egy darabig – tűnődött hangosan Vonyecné. – Azokat nem fogják engedni hazacsászkálni a kórházból. De valami jelképes helyet kell szorítani nekik is... – „Majd András..." – gondolta és minden átmenet nélkül ráripakodott Katicára: – Mit állsz avval a teával? Ülj le!

– Mama is áll – mondta Katica, és elmosolyodott. – Mit veszekszik velem?

Vonyecné felszívta az orrát.

– Hát üljünk le. Azért a pénzért én is leülhetek – elnevette magát, zavartan magyarázta. – Kicsit ideges lettem. Tóthné jobban van?

Katica vállat vont.

– Fekszik. Azt hiszem, elaludt.

– Legjobb lenne kórházba vinni – sóhajtott fel Vonyecné, s mindjárt hozzá is tette: – Most nem veszik be sehová... – hirtelen hallgatott el, s a homloka ráncba szaladt. Megpróbálta elképzelni, vajon hogyan viselkedne Tóthné helyében? Ha valaki most bekopogna azzal, hogy látta, viszik a nyilasok András... Nem tudni, miért, nem tudni, hová, és minek – csak viszik... Hideg futott végig a hátán, összerázkódott.

– Fázom. Rakj még a tűzre – fátyolosnak, furcsának érezte a hangját, s megköszörülte a torkát. – Szóval, hatan leszünk...

Katica engedelmesen kinyitotta a tűzhely ajtaját, és belekukkantott.

– Dugig teletömte, mama. Kicsit várni kell, amíg leég – becsukta az ajtót, és megismételte: – Hatan... Ha visszajönnek.

„Ha..." – a szó megütötte Vonyecnét, s mintegy önmaga megnyugtatására, gyorsan rávágta:

– Visszajönnek.

A lány nem szólt semmit, kortyonként itta a teáját.

„Ha..." – motoszkált Vonyecné fejében. Szerette volna elhessenteni, de a „ha..." valahogy megragadt a levegőben.

– Persze, hogy visszajönnek – erősítette meg, és biccentett is hozzá. – Andrást nem kell félteni, túljár az még az ördög eszén is. Az öreg kicsit tutyimutyi, de már kinőtt a katonakorból.

A fiú pedig még nincs benne. Nem fogják ott, hacsak . . . – jelentőségteljesen elhallgatott.

Szándékosan említette utoljára a fiút, s fürkésző szemmel figyelte Katicát. A lány a bögréje fölé hajolt, a teát kortyolgatta. Vonyecné az arcát szerette volna látni.

– Hacsak . . . – ismételte meg, s újra elhallgatott. Megfújta a teáját, de közben le nem vette pillantását a lányról.

– A bomba vak – szólalt meg Katica csendesen. – Különben, Szekula megnyugtatott, hogy a belövésektől nem kell félni, az óvóhely biztos menedéket nyújt. Azt mondta: „Hölgyeim és uraim, kezeskedek róla, hogy biztos menedéket nyújt . . .” Nagy szónoklatot tartott, csodafegyverről, hungarizmusról, mindenféle francról, és bejelentette, hogy útban vannak a felmentő seregek. A felmentő seregeknél elfogyott a türelmem, feljöttem . . .

„Másról beszélsz . . . Ne beszélj másról . . .” Vonyecné majdnem elmosolyodott.

– Hacsak . . . – mondta még egyszer, sokat sejtető nyomatékkal.

Katica megint a tea fölé hajolt. A keze remegett.

„A Katica . . . Ez komolyan . . .” – Vonyecné egészen elámult a felfedezéstől. Azt hitte, játék. Pontosabban azt, hogy Katica megint nagyon megszorult. Akkor szokott. Ahogy magában megállapította „Éhezés helyett inkább lefekszik.” Titokban csinálta, nagyon ritkán, és a környéken vigyázott a hírére. Itt még nem látta senki férfival. Ő is véletlenül szerzett tudomást róla, egyszer belebotlott egy garniszálló előtt. Katica éppen jött ki, és neki csak annyi ideje volt, hogy behúzódjon egy szögletbe. Aztán Katica után eredt. „Úgy kirúglak, hogy a lábad se éri a földet . . . Pont egy ribanc hiányzik nekem a házhoz . . .” Előző nap Katica haladékot kért: holnap este adja meg az ágybért. Ő tudta, hogy nincs egy huncut krajcárja sem, és fizetést majd csak a hét végén kap. Katica loholt, alig tudta követni. Nagy kerülővel jött haza, s amikor belépett, Katica már levetette a kabátját. Rettenetesen fáradtnak látszott, az arca szederjes volt, a szeme karikás, mintha egész éjjel nem aludt volna, és rögtön vette elő retiküljéből a tartozást. Úgy fogta meg a pénzt, két ujjal, undorodva, mintha érezni lehetett volna a bankjegyen, hogyan szerezte. „Amatőr” – döbbent rá Vonyecné, és megsajnálta, nem rúgta ki. Töprengett, szóljon-e Katicának. Aztán hallgatott – különben rendes lány, úgysem adja erre a szakmára a fejét, túlságosan kikészül tőle. Legfeljebb végszükségben teszi meg néha. Nyomdai berakónő. Azonkívül köt: ermelegítőt, turbánt, fülvédőt – amit ő, Vonyecné

is szokott. Valami öccse van Katicának Szegeden, kollégiumban, azt is ő tartja. Vonyecné pontosan tudta, mikor szorult meg Katica – egyetlen pillantás elég volt hozzá, annyira az arcára volt írva. Különben éppen ezért bizonytalankodott a fiúval kapcsolatban. Mikor egy reggel úgy vélte, együtt töltötték az éjszakát, dühöngött, szidta magában Katicát, mi az ördögnek kezd ki egy ilyen kölyökkel, nem úgy fest ez, mint akinek sok pénz van a zsebében. De, ha van pénze, ha nincs, miért kezd ki egy gyerekkel? „Különben sem rendezünk be itthon kuplerájt..." Közben azonban a kíváncsisága is fölébredt. A fiú már elment hazulról, Katica kint mosdott a konyhában, a függöny mögött, ő meg lehorgonyzott a konyhaasztalnál, várta a nagyságát. „A cafat mindenedet, most kikaparom azt a karikás szemed..." Aztán Katica kilépett a függöny mögül, és ő pislogni kezdett, nagyot nyelt: mintha kiszidolozták volna a Katica képét, a szeme meg különösen ragyogott. – Valami baj van, mama? – kérdezte ártatlanul. Ő tovább pislogott, és a fejét rázta. „Lehetetlen..." Úgy bámulta a lányt, mintha csodát látna. Összeszedte magát, és megkérdezte: – Katica, nem zsidó ez a fiú? – Katica értetlen ábrázattal nézett vissza rá, ő pedig zavartan megtoldotta: – Azt hittem, tudod... – Katica elvörösödött, annyit mondott: – De mama... – és berohant a szobába. Ő erre utánaszólt: – Kár, hogy nem győződtél meg róla... – Katica bőgött. Ő kételkedni kezdett, nem akarta igaztalanul bántani. Jó tíz perc múlva beszólt a szobába: – Hagyd abba a bőgést, és eredj, mert elkésel! – Katica még szipogott egy sort, majd elment. Este aztán beszámolt Andrásnak, és kicsit felháborodott a férfi megjegyzésén: – Csak nem irigyli Katicától, mama? Kipróbálta a hálótársát, hát váljék egészségére. Ha nő lennék, és választanom kellene, én sem az öreg mellé bújnék... – Nem csinálunk bordélyházat! – replikázott ő. – Na jó, hívjuk a papot, kérjük isten áldását. De amikor jön, én megyek... – felelte András, ő pedig megállapította, hogy Andrással bizonyos dolgokról nem lehet komolyan beszélni. Még képes rá, és összehasonlítja kettőjük dolgát a két tacskó ostoba viszketegségével. „Vagy pénz, vagy egyszerűen játék..." De nem volt biztos az egészben – Katica ilyenkor nem így szokott kinézni.

Katica a bögre fölé görnyedt. A karja remegett, és könnycsepp hullott a keze fejére.

„Komoly..." Vonyecné megint nem akart hinni a szemének. Egyszerre melege lett. A bögrét óvatosan az asztalra tette, a sálat lecsavarta a nyakáról, s egy székre dobta. A lányhoz lépett, megérintette a karját.

– Katica... Komolyan?

Katica nem pillantott fel. Fohászszerű sóhaj szakadt ki a melléből.

– Miért kell magának mindent tudni... Mondja, mama, miért?

Vonyecné kivette a lány kezéből a bögrét, a tűzhely szélére állította.

– Úgy hívsz, mama – mondta egyszerűen. – Különben bocsáss meg. Én azt hittem, pénzért... – akadozott a hangja. – Azért haragudtam.

– Én pénzért... – Katica nem folytatta.

Vonyecné várt kicsit, aztán csendesen befejezte:

– ...feküdtem már le, de olyankor úgy néztem ki, mint a kicsavart citrom...

Katica felkapta a fejét. Egy pillanatra elakadt a lélegzete. Hebegni kezdett:

– Maga... Maga...

Vonyecné biccentett.

– No, igen.

Katica tekintete a kőre siklott. Hangján nem érződött szégyenkezés.

– Kellett.

Vonyecné vállat vont.

– Azt is tudom. Azért nem hajítottalak ki az utcára. Egy árva szót se szóltam.

Katica a követ nézte, csöppet megmozdította a fejét. „Néha maga miatt is kellett..." Az járt az eszében, hogy Vonyecné tulajdonképpen rendes asszony. Csaphatott volna lármát, rendőrkézre juttathatta volna. Hallott ilyen esetekről, s rettegett tőle, hogy neki is ez lesz a sorsa.

Vonyecné hasonló gondolatokat forgatott a fejében. „Nem vagy te örömlány-típus, ezzel-azzal próbálkozol, aztán gürcölni fogsz, mint én, amíg csak bele nem döglesz..." Katicához hajolt, átölelte a vállát, nagyon csendesen kérdezte.

– Most mi lesz?

Katica nem felelt.

– Gyerek még – mondta Vonyecné. Majdnem suttogott. – Még nincs tizenhat éves, Katica, te meg mindjárt húsz leszel. Neked kell tudnod...

„Nem is gyerek... András harmincöt, maga meg negyven..." Furcsának érezte, hogy Vonyecné nem érti: az embernek szüksége van valakire, akibe belekapaszkodhat. Mindegy, hogy hány éves. Az is mindegy, hogy erősebb-e nála vagy gyengébb, az

is, hogy melyiküknek van nagyobb szüksége fogózkodásra – csak bele lehessen kapaszkodni.

– Mi lenne? – Vonyecnéra emelte pillantását, habozott, hogy kimondja-e: „Mi lett, amikor András..." – hallgatott inkább.

Vonyecnénak is András jutott eszébe, s ahogy a tekintetük összeakadt, hirtelen ébredt fel benne a gyanú: Katica megneszelte. „Az a rohadt ágy... – Hetenként bekente az ágy pántjait olajjal, hogy ne nyikorogjanak. – Nem tudhatja... Senki sem tudja, mindig vigyáztam rá..."

– És ha teherbe esel? – suttogta.

– Nem is gondoltam rá... – Katica ismét a kőre tekintett, megcsóválta a fejét. – Eszembe se jutott – és hozzátette: – Miért akar mindent tudni, mama?

„Mert amilyen marha vagy, neked eszedbe se jutott!" Vonyecné megint Andrásra gondolt, nagyot nyelt. „Ami azt illeti, nekem se jutott eszembe..." – elérzékenyedett a visszaemlékezéstől, megsimogatta Katica haját. – Jól nézünk ki. Szóval ennyire komoly... – a fiú arca jelent meg képzeletében. Sajnálta, hogy nem ismeri jobban. – Időnként nem árt, ha gondolkozik valaki helyetted – mondta, minden bántó él nélkül. A homloka ráncba szaladt. – Legalább azt megtudhattad volna, hogy nem zsidó-e?

Katica a fejét ingatta.

– Nem érdekelt – szembefordult Vonyecnéval, egyre gyorsabban, a végén már valósággal hadarva beszélt: – Azt hiszi, mama, ha az lenne, megmondanám? Tényleg azt hiszi? Ha valamilyen rendeletre a lógósok köldökére púp nőne, maga megmondaná, hogy András... Nem mondana maga semmit, úgy hallgatna róla, mint a sír... Hát ha éppen zsidó lenne, inkább a nyelvem harapnám el, mint hogy kiejtsem a számon valaki előtt, hogy az...

Vonyecné elpirult.

– András egy ágybérlő – vágta rá gyorsan, és elakadt. „Az a rohadt, nyikorgós ágy..."

Katica biccentett.

– Persze. Nem is úgy mondtam, csak példának...

„Persze, csak példának... Az istenit a példádnak..." Nem tudott haragudni a lányra. „Naná, majd kikiabálnám." Ismét a fiún járt az esze. Szerette volna, hogy megérdemelje Katicát. „Túl fiatal... Annyira gyerek, hogy nem tudja még megbecsülni..."

– Tényleg nem akartam gyanúsítani vagy megsérteni, mama – szólalt meg Katica. – Különben sem lehetne hozzá semmi kö-

zöm, ha úgy lenne. Csak azért szaladt ki a számon, mert mindig mindent tudni akar. Nem jutott eszembe hirtelen más...

Vonyecnét elfutotta a méreg.

– Most már elhallgass, mert a fejedre borítom a babot! – voltaképpen Andrásra lett dühös: megcsinálhatta volna azt a rohadt ágyat, hogy ne nyikorogjon. – És „ha úgy lenne" – utánozta Katica mentegetőző hangját –, akkor úgy lenne, és kész! Akinek nem tetszene, az tehetne egy szívességet, és... – lenyelte a befejezést. Halkabban folytatta. – Tudni pedig azért akarok mindent, mert ha keveset tudok, akkor véletlenül megkeverem a kását, anélkül, hogy akarnám! – sarkon fordult, felvette az asztalról a bögréjét, s Katicára ripakodott, mintha nem is ő vette volna ki a kezéből az italt. – Idd meg azt a teát, ha már kiöntötted magadnak!

– De hisz mama... – kezdte Katica csodálkozva, Vonyecné azonban a szavába vágott.

– Na, és? Én nem csinálhatok soha marhaságot? Idd, és kész! – tekintete a vízcsapra tévedt, lejjebb eresztette a hangját. – Ne is idd meg. Öntsd előbb a vizet a vödörbe, és tedd vissza a fazekat a csap alá.

Katica elmosolyodott, felkelt a tűzhely mellől, fél karjával magához ölelte.

– Miért mérges, mama?

Vonyecné elhárította.

– Csak öntsd ki előbb a vizet, aztán megmondom, ne félj... Az ajtón is kikukkanthatsz közben. Nem szeretem, ha idegenek ácsorognak a gangon. A sóhajtás is kihallatszik.

Szekulára gondolt. Néhányszor rajtakapta már a folyosón, ahogy kihallgatta, miről beszélnek a lakásokban.

Katica elintézte a vizet, kinézett.

– Senki.

– Szekula már szimatolt – suttogta Vonyecné –, hogy nem zsidó-e a Gaál fiú. Kétszer is itt járt. Másodszor mindjárt azután, hogy elmentek. Leráztam, de biztos megint jön. Ha nem zsidó, nyugodtan elküldöm Szekulát, hagyjon békén. De ha zsidó... Érted már? Akkor valamit ki kell találni... Ennyi az egész. Ezért „akar mindent tudni, mama..." – utánozta megint a lányt.

– Mama, nem tudom... – Katica a mellére szorította mindkét kezét, mosolygott. – Nevessen ki, ha akar, de igazán nem tudom...

– Jó. – Vonyecné összecsücsörítette a száját, cuppantott, s

furcsálló tekintettel méregette Katicát. – Én már tudnám a te helyedben...

– Heten alszunk a szobában, mama. De ha a három nővér éjjeles, akkor is négyen... És ha tudnám, akkor se mondanék mást, mint hogy nem tudom...

– Értem én – Vonyecné felsóhajtott, egy hajtásra kiitta a maradék teáját, s a zsámolyra ereszkedett. – Segíts pucolni a babot, unom egyedül. – Rövid szünet után hozzátette. – Nincs kedvem lemenni. Megpucoljuk mind. Hátha közben betoppan valamelyik jómadár... – Katicára nevetett. – Mikor jön? Azt csak tudod?

– Ünnep után... Mint a többiek.

Vonyecné megcsóválta a fejét.

– Kezdem azt hinni, hogy ők maguk fundálták ki a razziát, egy kis szabadságra akartak szert tenni... Hanem, Katica, amit itt beszéltünk, azt már el is felejtetted. A fiúdnak se mond. Egyáltalán azt sem tudom, hogy a fiúd...

Katica igent intett.

Tisztították a babot.

– Ennivalót kellene még szerezni – Vonyecné gondterhelten felsóhajtott. – Ezek meg az ördög tudja, hol csámpáznak... Gyújtsd fel a lámpát, majd kiesik már a szemem. – A csapra pillantott. – Nézd meg időnként azt a nyavalyás vizet is...

Katica felrakta az elsötétítő táblát az ajtóra. Villanyt gyújtott.

– Még van teám – elmosolyodott. – Egészen megfeledkeztem róla. Nem kéri a felét, mama?

– Öntsd át.

A folyosón léptek kopogtak. Vonyecné felütötte a fejét.

– Na, egy már itt van... – „András" – gondolta a léptekről, és felderült. Az ajtót nézte, közben futó pillantást vetett Katicára. A lány is az ajtót leste.

Amint megkopogtatták a deszkát, Vonyecné kikiáltott.

– Befelé, csavargó!

Gaál Vilmos volt.

– Jó estét – mondta.

– Nocsak, hazatalált a fiatalúr... – üdvözölte Vonyecné. „Pedig mintha András..." Megjátszotta a jókedvűt. – Már azt hittük, elfelejtette a házszámot.

– Razziába kerültem. Találkoztam délben Vargával, együtt jöttünk. A Rákóczi úton a Rókus-kórháznál megállítottak bennünket, aztán bekísértek az Uránia moziba, ott igazoltattak. Engem elengedtek a korom miatt. Vargát ott tartották azzal, hogy semmilyen mentesítés nem érvényes, viszik a frontra. Azt üzeni, ne

tessék nyugtalankodni, nem kell említeni senkinek, estére itthon lesz, és kéri mamát, hagyjon valami kaját neki, mert nagyon éhes...

Miközben beszélt, Vonyecnét nézte, s csak lopva pillantott Katicára. „Nézz rá arra a lányra, te taknyos, mert..." Vonyecné arca a beszámoló hallatán megsápadt, karját leeresztette az ölébe, a lábasra. Üres tekintettel meredt maga elé.

A fiú a szobába ment, letenni a kabátját.

– Igyon, mama.

Megrezzent. Katica nyújtotta felé a bögrét. Hálásan pillantott rá. Ivott néhány kortyot, aztán a fejével intett neki, hogy menjen a szobába. De Katica nem mozdult.

– Le akar feküdni, mama... Vagy hozzak valamit?

Erre valamelyest összeszedte magát.

– Menj csak, mondd meg, hogy leköltöztünk, és hogy hozza le majd a holmiját... Szólok Szekulának, hogy visszajött. A hely miatt...

– Mama, ne menjen... Észreveszik, hisz egész sápadt. Majd én...

– Nem vagyok kisbaba! – csattant fel. – Menj csak. Senki nem vesz észre rajtam semmit. Engem nem abból a fából faragtak, mint a Tóthnét. Na, eredj már!

Katica tétovázva indult a szoba felé. A küszöb előtt megállt.

– Hagyja, hogy én, mama...

Vonyecné ráförmedt.

– Eredj már...

Amikor az ajtó becsukódott Katica mögött, a tűzhelybe kapaszkodva felállt. „Na, elég volt, Vonyecné..." De a lába nem akart engedelmeskedni. „András este hazajön... Ha egyszer azt mondta, akkor haza fog jönni... És zabálni fog, olyan éhes lesz..." Elengedte a tűzhelyet. Üreges, csoszogó léptekkel botorkált ki a konyhából. A folyosón megtorpant, a falhoz támaszkodva nagyokat szippantott a hideg levegőből. „Szedd már össze magad, Vonyecné..."

A pincében remekelt. Valóban senki sem vett észre rajta semmit. Elintézte a dolgot Szekulával, s megállapította, hogy a Szekula-család paprikás krumplit fog vacsorázni, kolbásszal. „Fulladj meg rajta..." – kívánta tiszta szívből, de tartotta magát, nem tett megjegyzést, pedig viszketett a nyelve. Aztán letelepedett Tóthné mellé. Néhány szót váltott csak vele, de az is elég volt hozzá, hogy kijöjjön a sodrából. „Nem szégyelli magát? Mit nyafog, mint egy agyonkényeztetett úrigyerek?" Jobbnak látta hall-

gatni. Tartott tőle, hogy ha lehordja, belemelegszik a veszekedésbe, s véletlenül kicsúszik a száján András. Nyomasztónak érezte az óvóhely levegőjét. – Megyek vacsorát főzni – mondta Tóthnénak. A pince vége felé intett, ahol a tűzhelyek álltak. – Odafönn nincs ez a tülekedés...

A lépcsőházban elidőzött kicsit. Jólesett a friss levegő. Csend volt, az is jólesett a pincezsivaj után. Csak néha zavarta meg egy-egy távoli dörrenés. Repülőgép zümmögött a magasban. Monoton hangja olyannak tetszett, mintha dongó döngicsélt volna. Fényszórók pásztázták az eget, időnként kialudtak, aztán kigyúltak megint, csóvájuk lassan kúszott a házak fölött. Hamarosan fázni kezdett. „Le kellett volna hozni magammal a sálat..." Lassú léptekkel megindult a lépcsőkön. Az emeletre érve már didergett. A folyosón szaladt volna, de észbe kapott. „Biztos a konyhában lesznek..." Lelassította lépteit, meg-megállt, s a cipője sarkát jó erősen odacsapkodta a kőhöz: hallják meg, hogy jön.

Valóban a konyhában találta őket. Buzgón válogatták a babot, és Vonyecné dühbe gurult. „Két taknyos szamár... Ezért ácsorogtam a hidegben?" Közelebb lépett hozzájuk, a babra pillantott, s halvány mosoly derült az arcára.

– Na, ez nem sok. Én már megpucoltam volna...

Katica felpillantott rá.

– Elbeszélgettük az időt.

„Szivárványos..." Katica szemébe nézett, s felsóhajtott.

– Vacsorát kell főzni... A vizet nem felejtetted el?

Katica felemelkedett.

– Megnézem.

„Na persze... A vizet azért nem kellett volna elfelejteni..." Az ágyra tekintett. Az övé rendben volt. Andrásé is, csak a terítő széle gyűrődött be kissé. Szó nélkül megigazította.

András este nyolckor nyitott be.

– Üdvözletem az egybegyűlt testvéreknek! – magasba lendítette a karját, egy szuszra hadarta: – Kitartás, éljen Szálasi, Hitler, a felmentő sereg meg az összes aprószentek és a csodafegyver! – Beleszimatolt a levegőbe: – Mit lehet enni? Vacsoraszagot érzek...

Vonyecné a zsámolyon ült. Elmosolyodott, és olyan gyengeség fogta el, hogy meg se tudott mozdulni.

András zakóban volt, télikabát nélkül. Orrát pirosra csípte a hideg.

– Szól valaki, hogy kerüljek beljebb? – Vonyecnéra kacsintott. – Vagy menjek vissza? A kabátom úgyis otthagytam zálogban...

– Még az kéne – az asszony felsóhajtott. A kezét nyújtotta. – Segítsen...

András felhúzta.

– Én vagyok a beteg, és magának kell segíteni, mama? – méltatlankodva csóválta a fejét.

– Beteg? – Vonyecné összerántotta a szemöldökét. Gyanakvó pillantást vetett rá. „Csak nem szedett össze nekem valamit..."

– De mennyire! Megjártam a frontot, kórházat, minden úristent, még az is eszembe jutott, hogy sürgősen szerzek egy trippert, aztán kiderült, hogy a tripperért már csak lebaltázzák az embert, ahelyett hogy fölmentenék. Szóval romlik a világ...

Vonyecné tányért vett ki a kredencből.

– Le kellett költözni – mondta.

– Tudom, azért is lemartak. Hogy aszondja, pincetöltelék patkányok vagyunk, és nem buzog föl szívünkben az a jó magyar vér, mikor az ellenség itt ólálkodik a küszöbön. Azt is mondták, hogy adjunk hálát az istennek, amiért fölkoncolás helyett önként jelentkezhetünk a rohamszázadba... Úgy jelentkeztem, mint akit dróton rángatnak: elsőnek. A biztonság kedvéért megkérdeztem, nem baj-e, hogy ha izgalom ér, epilepsziás rohamot kapok. Volt ott egy tisztecske, közölte, hogy őt egyáltalán nem zavarja...

„Epilepsziás rohamot..." – álmélkodott Vonyecné, telemerte a tányért, az asztalra tette.

András nekiült.

– Paprikás krumpli?

Vonyecné biccentett.

– Az. De kolbász nélkül. Szekuláék kolbásszal eszik.

– És?

– Semmi. Csak fogy a krumpli, mióta Szekula följár ellenőrizgetni... Mi volt azzal az epilepsziával?

– Áhá... – András teli szájjal evett. – A Szekulát zsebre kell vágni... Szóval, amikor egy testvér elmagyarázta, hogy kell kilőni a té-harmincnégyest, az izgalomtól rám jött a roham. Túlságosan beleéltem magam a szerepbe. Volt ott fetrengés, habzó száj, szemfölakadás meg minden egyéb, a végén már magam is majdnem elhittem, hogy epilepsziás vagyok... Becsavartak egy pokrócba, nehogy pánikot keltsek az utcán, és elhurcoltak a Rókusba. Ott alkalmatlannak találtam szerény személyemet a további katonai szolgálatra. Szóval, itt vagyok... – a kanál megkoccant

a tányér fenekén. András felnézett: – Az öregnek is tett félre, mama?

– Jut neki.

– Adja ide nyugodtan... Elfelejtettem mondani, hogy amikor az öcsi eljött – Gaál felé intett a szemével –, mindjárt utána megjelent az öreg. Ugratott a fater, hogy mit üzenek haza, mert ő már kinőtt a korból... – az utolsó falatokat habzsolta. – Öcsinek marha mázlija volt, hogy kifogott egy vajszívű pasast, aki elengedte... No, az öreget megmustrálták, és közölték vele, hogy várja a dicsőség, pontosan ilyen vitéz levegőlyukasztóra van szüksége a hazának... Elbőgte magát a fater. Gondolom, azóta már verekszik a vörös repülőkkel, úgyhogy a vacsorájával kár lenne várni, együk meg, nehogy megromoljon...

Vonyecné ismét telemerte a tányérját.

– A Szekulát viszont kézbe kell venni... – sóhajtott fel András. Fölemelte az ujját. – Figyelem! A foglalkozásomból kifolyólag tartózkodom itthon, nem pedig betegség miatt... – körbehordozta tekintetét: – Értve van? Illetve senki sem tud semmit, mert ez az én dolgom. Ha valaki érdeklődne, jöjjön hozzám személyesen, és tőlem kérdezze meg... – Vonyecnéra pillantott: – Mama, az a krumpli biztos? Más nem dézsmálhatta meg?

– Ő járt fönn ellenőrizni... Nekem az tűnt fel, hogy olyan tömött a zsebe. – Katicára nézett. – Eredjetek le, szóljatok neki a helyért... – s Andrásnak magyarázta: – Lecsípett a helyünkből azzal, hogy csak annak jár, aki itt van...

– Maradjanak... – András lenyelte a falatot. – Majd én beszélek Szekulával... Van még egy kis pálinka, mama? Kell nekem vagy két deci.

– Inni akar? – ütődött meg Vonyecné.

– Nem. Itatni. A kupakos üvegbe kell.

– Talán... – Vonyecné ajka körül halvány mosoly játszott. – Ha bemegy addig a szobába, megkeresem.

– Úgyis kiszagolom, hol rejtegeti – nevetett rá András. – Teljesen fölöslegesen fagyoskodnék a szobában. Vegye csak elő! Egyébként nem isszuk meg. Le kell vinni a pincébe, jó lesz az még...

Vonyecné csatos üveget emelt ki a kredenc mélyéből.

András a fejét csóválta.

– Maga még nem jött rá, hogy mi kell a háborúhoz. Itthagyni a bombáknak egy ilyen üveget...

Pillanatok alatt eltüntette a második tányér ételt is. Gaálra csippentett a szemével, s felfohászkodott:

– Istenem, mama, ha elgondolom, hogy az öcsit ottfogják... Szörnyű lett volna. Még egy adagot ehetnék...

Vonyecné csípőre tette a kezét. András megelőzte.

– Tudom, a frászkarika a feneketlen bendőmbe, meg miegymás... Adj egy kést, öcsi... – zsebébe nyúlt, gyógyszeresfiolákat rakott az asztalra. – Jobban jártunk volna, ha élelmiszerraktárba visznek, de kórházba cipeltek. Ha már ott voltam, gondoskodtam egy kis házipatikáról... – egymás után ürítette ki zsebeit, s kupacba halmozta a gyógyszereket. Egy dobozt kivett, kiöntötte belőle a tablettákat, és a késsel porrá törte az asztalon.

Vonyecné elhűlve nézte.

– Mit akar, András?

– A kupakos üveget. Azt a zsebbelit... – ahogy Vonyecnéra tekintett, elnevette magát. – Ne féljen, mama, nem mérgezem meg. Én is iszom belőle egy kupicával, csakhogy nekem székrekedésem van...

Megkapta az üveget, a kés hegyével beletöltötte a port.

Vonyecné összeráncolta a homlokát.

– Rengeteg. Nem lesz baj ebből, András?

– Ebből?! Ebből csak nyugalom származik és bűntudat – óvatosan méricskélve öntötte rá a pálinkát. – Nem is kell hogy tele legyen. Másfél decivel megússzuk – az üvegre csavarta a kupakot, Gaálnak nyújtotta: – Rázd, öcsi, jó erősen, hogy feloldódjon, én addig elszívok egy cigarettát, mert már a fene majd megesz érte...

Bőröndöt húzott elő az ágya alól, kivett belőle egy csomag Leventét, rágyújtott. Lábával visszalódította a bőröndöt.

– A kabátom zsebében volt a cigaretta. Eszem ágába se jutott, hogy lerángatják rólam, de hát, úgy látszik, ez hozzátartozik az elsősegélynyújtáshoz. Járhatok viharkabátban...

– Kibéleljük valahogy – mondta Vonyecné.

– Úhüm – biccentett András. – Úgy képzeli, mama, hogy veszünk vatelint meg bélést, és beadjuk a szabóhoz: két belövés között varrja meg... – nagyokat szippantott a cigarettából. – Különben mi újság itthon?

– Megpucoltuk a babot – húzta félre a száját Vonyecné. – Elhatároztuk, hogy csak az ehet belőle, aki pucolta.

– Utálom a babot. Még szerencse... – mondta szórakozottan, s közben Szekulán töprengett. – Föloldódott már, öcsi?

A fiú abbahagyta az üveg rázását.

– Remek – állapította meg András. Felállt. – Akkor indulás. Várjanak meg, amíg feljövök, ne menjenek le addig...

– Tóthnénak vacsorát kellene levinni. – Vonyecné megrázta a fejét. – Hülyülök már, elfelejtettem mondani, hogy Tóth kiment a Körútra, és elvitték a nyilasok. Tegnap reggel. A szomszéd házból a suszter felesége találkozott vele, amikor vitték, az szólt a Tóthnénak, Tóthné meg összeesett, azóta sem tudtam lelket verni bele.

– Ha eddig nem halt éhen, azt a félórát már kibírja – András a nadrágja zsebébe süllyesztette a kupakos üveget, és kiment.

– Na – szólalt meg Vonyecné. Meleg vizet öntött a piszkos tányérba, ellötykölte a csapnál. „Más a világ." Elmosolyodott. Semmit sem beszélt meg Andrással, de máris úgy érzi, mintha András mindennel egyetértene. „Végeredményben . . . – a lefolyó fölé hajolva egyre mosolygott – az ilyesmit ki lehet szagolni a levegőből . . ." Kiengedte a csapot. Néhány cseppnyi víz csöpögött csak az edényre, nem volt elég leöblíteni a tányért. Megrándította a vállát, letörölte az edényt, és visszatette a kredencbe. „Most már én is ragyogok . . ." Majdnem felnevetett. Feléjük fordult.

A fiú Katicát bámulta, s hogy elfogta Vonyecné pillantását, lesütötte a szemét. Katica a követ nézte, láthatólag nagyon törte valamin a fejét. „Mi az istennyila ütött beléd?" Vonyecné felhúzta a szemöldökét.

– Katica, segítesz? Van még fonalam a fülvédőkből. Kötünk bélést Andrásnak a viharkabátba. Ha ketten nekiállunk, egy nap se kell hozzá.

Katica úgy emelte rá a tekintetét, mintha álomból ébredt volna.

– Persze . . . – mondta halkan.

Vonyecné idegennek érezte a hangját. „Mi az ördög bújt beléd?" Furcsálló szemmel fürkészte a lány vonásait.

Katica állta a pillantását, s Vonyecnében olyan érzés támadt, hogy a lakóival éppen úgy van, mint a zálogházzal: amint visszaizzadja az egyik kölcsönt, már mennie is kell a másikért. „András dolga még meg sem oldódott . . ." Szeme sarkából a fiúra lesett. „Semmit sem tud . . . Arról sincs fogalma, hogy róla van szó . . ."

– Van egy távoli rokonom – szólalt meg Katica ugyanazon a furcsa, halk hangon: – Elmegyek hozzá reggel – mintha ebben a pillanatban ötlött volna eszébe, a fiúhoz fordult. – Vilmos elkísér, hogy ne menjek egyedül. Ugye?

A fiút váratlanul érte a kérdés, csodálkozva nézett Katicára, de készségesen beleegyezett.

– Jó . . . Hol lakik?

„Az ángyikád vasporos fenekében . . ." Vonyecnét elfutotta a méreg. Sietve kérdezte, mielőtt Katica válaszolhatott volna:

– A holmiját összeszedte már, Vilmos? Amit levisz a pincébe?

– Együtt van, a táskában.

– Gyere, Katica – emelkedett fel Vonyecné. Semmi értelmesebb nem jutott az eszébe: – Megnézzük a pamutot a szobában.

– A szobában?!

– Oda tettem be! – fortyant fel Vonyecné. Soha nem rakta saját holmiját a szobába. Megvárta, hogy Katica utánajöjjön, becsukta mögötte az ajtót, s szembefordult vele a sötétben.

– Ezek szerint már tudod – suttogta. – Öreganyád kínja van neked, nem rokonod. Maradsz a fenekeden, és nem mész sehová. Majd átvészeljük valahogy... Most költöznél, te tyúkeszű? Akárhová cipeled, gyanús leszel te is meg ő is...

– Nem értem, miről beszél, mama... – Katica hangja remegett.

– Ha tovább játszod nekem a hülyét, lekenek egy pofont... Nem akadt jobb dolgod, mint egy kölyköt összeszedni magadnak, de ha már kölyök, legalább zsidó is... Hová akarod vinni? Itt már megvan, jó helyen van. Mit akarsz?

– Ne olyan hangosan, kihallatszik... – Katica majdnem sírt. – És hiába gyötör vele, mama, nem tudom...

– Én aztán pláne nem – húzta félre a száját Vonyecné. – De hogy nem színárja, arra most már leteszem a főesküt. Maradj az ülepeden, vagy szálanként cibálom ki a hajadat. Ha majd bejöttek az oroszok, viheted a „távoli rokonodhoz" bemutatni... Megértettél?! Szekulát elintézzük valahogy...

Megérintette a lány karját. Katica reszketett, mint a nyárfalevél, s szó nélkül odaborult a vállára. „Na jól nézek én ki..." Vonyecné ráripakodott:

– Még te is csinálod nekem a cirkuszt! Taknyos! Fújd ki az orrod, a szemed is töröld meg, aztán lódulj... – kibújt Katica öleléséből, felemelte a hangját, lármázva folytatta: – Úgy látszik, mégsem ide tettem azt a vacak pamutot... De hová az isten haragjába rakhattam?

– Itt van a vájdlingban, az asztal alatt – kiabált a fiú a konyhából. – Ahová tenni szokta, mama...

„Csak ne okoskodj! – Vonyecné felhúzta az orrát. – Megjátszatják az emberrel a bazári majmot. Két hülye kölyök... Az egyik hülyébb, mint a másik..." – dérrel-dúrral kiment a szobából.

Katica rövid idő múlva követte. A szeme vörös volt.

Vonyecné kötőtűket nyomott a markába.

– Egy sima, egy fordított, és el van intézve. Te csinálod az

ujját, én a hátát. Utálom az ujját kötni... Mennyire is kezdjük? Vilmos, adja ide a viharkabátot – és állával a fogas felé bökött, ahol a viharkabát lógott.

András majd másfél óra múlva került elő virágos jókedvűen.

– Szekula rendben van – közölte. – Üveget cseréltünk. Nem is tudtam, hogy neki is van kupakos üvegje... Ő ivott az enyémből, én meg az övéből... Brudert ittunk. Azt hiszem, kicsit megfájdult a feje. Még nem tudtam eldönteni, hogy a piától-e vagy a mesétől... Mondtam neki, hogy legyen a segítségünkre, mert lopják az elemózsiát. Precízen a mi krumplinkat. Namármost...

Vonyecné nem szólt közbe, csak szúrós szemmel nézte Andrást.

– Na igen – állapította meg András kicsit szomorúan. – Az utolsó kortyintást talán nem kellett volna meginni, de az esett a legjobban... Szóval a lényeg: a Hűség Házában azt tanácsolta egy haverom... Mert ugye, az én haverjaim ott ülnek a Hűség Házában – András nyelve akadozott. – Elvégre ma délután is ott piáltunk... Mama, ne nézzen így rám a gyönyörű szemével, mert elsírom magam...

„Meg vagyok én áldva..." Vonyecné kurtán odavetette:

– A lényeget!

András pislogott.

– A lényeg az, hogy a lényeg...

– Mit tanácsolt a „haver"?

– Ja igen. Azt tanácsolta, hogy szurkáljam meg a krumplit vastag tűvel, aztán szórjak a lyukba patkánymérget, úgy, mintha megsóznám... Aki eszik belőle, a falra mászik, olyan hascsikarása támad... Csak keveset – András felemelte a kezét, morzsolgatva mutatta – mintha megsóznám... De olyan hascsikarása...

– Ezt már hallottuk. Tovább!

– Nincs tovább. Akinek a házban hascsikarása van, azt föl kell koncolni. Szólni kell a havernak, és jönnek hungarista kitartással fölkoncolni... Hogy kijöjjön a lopott krumpli a csirkefogó beliből...

– Bevette?

– Személyesen kísértem a klozettra... Oltárian dadogott: „Véletlen volt, testvér... Ne árulj be... Soha többé..." Hallgattam volna még, de nagyon büdös volt. Azért is ittam meg a maradékot az üvegjéből...

Vonyecné letette a kötést.

– Vonuljunk le – mondta. – Éppen annyi időnk marad, hogy lefeküdjünk. Tizenegykor takarodó...

– Garantálom, hogy az én Szekula haverom nem rendel el

takarodót. – András nagyot csuklott, meghökkenve nézett maga elé: – Beszeszeltem, mama . . .

Vonyecné alig tudta fékezni magát, hogy ki ne pukkadjon belőle a nevetés. Tettetett bosszúsággal legyintett.

– Majd holnap számolunk . . . – a tűzhelyhez lépett, tenyerét a lábas oldalához érintette. Még meleg volt. Mert egy tányérba. Katicának nyújtotta: – Hozd le Tóthnénak.

Az óvóhelyen már csend volt, és csak egy olajmécses világított.

Vonyecné megállt a szalmazsákok előtt. Belül a nők, kívül a férfiak – így tervezte. „Páronként . . .” – határozta most el hirtelen. De tétovázott: „Szemforgató Jánosok . . .” Végigpillantott az óvóhely hosszában, tekintete megakadt az ügyvédék fertályán. „Ha a kisasszonynak szabad . . .” Vállat vont. „Különben, akinek nem tetszik . . .”

– Eredjetek belülre . . .

Lefeküdtek. András pillanatokon belül horkolt. Vonyecné felsóhajtott. „De meg vagyok én áldva . . .”

Az olajmécs pislákolva égett.

12.

Gróf Dániel Antal keveset aludt, és ingerült volt. Becsmérlő pillantással mérte végig a katonát.

– Fél?! Kihajolni fél?!

A katona tisztelettudóan állt a löveg mellett.

– Félek – mondta. Egyik lábáról a másikra nehezedett. – Ha húszéves lennék, talán nem félnék, de már hatvan felé...

– Ne magyarázkodjon! A kor nem mentség! Senkitől sem követelek többet, mint önmagamtól, de azt megkövetelem! – éles, magas hangon beszélt, gondosan tagolta a szavakat. – Akár összecsinálhatja magát félelmében, ha előbb engem látott félni! – elfordult a katonától, félrerúgott egy cserepet. – Magyar, és fél... És még maga akar hazamenni... – gondosan ügyelt rá, hogy valamennyien hallják, mit mond. Tudta, hogy ez a pillanat előbb vagy utóbb bekövetkezik. Számított rá és várta, eltökélt szándékkal: mindent megtesz, ami megtehető, hogy ez a szedett-vedett társaság ütőképes katonai egységgé forrjon össze. Nyugodt, sétáló léptekkel ment végig a szétbontott háztetőn. Az ereszcsatornán túl, az utca fölé kinyúló tetőgerenda végében állt meg. Elégedetten konstatálta, hogy cseppet sem ideges, nincs tériszonya, és az egyensúlyérzéke tökéletes.

A pékség előtt hosszú, hallgatag sor ácsorgott. Az alakok elmosódtak a hajnali homályban, nem tudta pontosan kivenni őket, csak foltokat látott. Meg a sor közepén felparázsló tüzet. Attól dühbe gurult.

– Oltsa el a cigarettát, mert kilövöm a pofájából... – kacskaringósat káromkodott, és kigombolta a pisztolytáskáját. – Igazoltassák azt a marhát! Azt akarja, hogy ideszórjanak néhány szeretetcsomagot?!

A parázs nagy ívben kirepült az utca közepére.

– Taposson rá, barom! – ordította magából kikelve.

Valaki az utca közepére szaladt. A parázs kihunyt.

Gróf Dániel Antal visszagombolta pisztolytáskáját, s megnyugodva nézelődött.

A ház négyemeletes volt, valamelyest kiemelkedett a két- és háromemeletes épületek tömkelegéből. Egyébként ugyanolyan koszos, mállott vakolatú, rozzant bérkaszárnya, mint a többi. Gróf Dániel Antal semmiféle jelentőséget nem tulajdonított annak a

három és fél méternek, amellyel a negyedik emelet közelebb vitte a lövegét az éghez. Mégis ezt a házat választotta – emberei ugyan többet kínlódtak, amíg az ágyút a tetőre vonszolták –, és kissé gúnyosan félrehúzta a száját, persze hogy az osztályparancsnoknak ez a ház nyerte meg a tetszését: a három és fél méter plusz miatt. Gróf Dániel Antalban egy világ omlott volna össze, ha nem így történik. Utálta az osztályparancsnokot – pontosabban: a felsőbbséget –, és ez az utálat éppen úgy hozzátartozott az életéhez, mint a szokásos korty reggeli pálinka. Nem több: csak egy korty, annyit kívánt reggeli előtt, többtől azonban már égett a gyomra.

Megunta a mutatványt a gerenda végén. „Ennyi elég..." Sarkon fordult, visszasétált a tetőre a löveghez, s foghegyről odavetette az embereknek:

– Még nem kezdték osztani.

A katonák hallgattak, tisztelettel bámulták.

„Pupák banda..." Gróf Dániel Antal keresztülnézett rajtuk, mintha nem is azért lépett volna ki az utca fölé, hogy ezt a tiszteletteljes ámulatot kiváltsa belőlük.

– Én magától csak annyit kértem, nézzen le a pékhez... – jegyezte meg egykedvű hangon, anélkül hogy az öregre pillantott volna. – Szerencséje, hogy kértem csak, és nem parancsoltam.

Hallotta az öreg katona sóhaját, és dühös lett rá. „Majd megtanulod... Magyar, és fél..." Ideges lett a gondolattól, megkívánt egy cigarettát, de a hatás kedvéért nem a zsebéből vette elő.

– Tóbiás! – szólította a legényét. – Cigarettát!

Tóbiás bokája összecsattant.

– Igenis! – azzal elrohant.

Ketten is pattantak elé, s nyújtották neki a cigarettásdobozt.

– Ha megengedi, főhadnagy úr...

– Tóbiás mindjárt hoz – váltotta barátságosra a hangját. – Ne kínálgassák el a magukét, mert nem marad füstölnivalójuk...

De azok csak tartották a dobozt. Az egyik azt mondta:

– Tiszteljen meg, főhadnagy úr...

Elmosolyodott kicsit. Úgy érezte, csatát nyert. Leereszkedő mozdulattal kivett egy szivarkát a dobozból. A katona már zörgött is a gyufával.

– Meg ne gyújtsa, mert keresztüllövöm! – mordult rá. Töprengett, hozzátoldja-e: „Láthatja, hogy én nem tréfálok..." – de feleslegesnek vélte. Hanyag mozdulattal leakasztotta köpenye gombjáról az elemlámpát, kattintott rajta, s körülfogta a tenyerével. Izzószál vörösödött fel a lámpán, hozzáérintette a cigarettát,

aztán odakínálta nekik is: – Erről rágyújthatnak ... De úgy szívják, hogyha észreveszem a parazsat, barátság ide meg oda, két óra kikötésen alul nem ússzák meg.

Az elemlámpát visszaakasztotta köpenye gombjára. Elégedetten vette tudomásul, hogy úgy bámulják rajta a kis szerkezetet, mint valami csodát. A gyújtót Tóbiás remekelte, s Gróf Dániel Antal büszke volt a készítményre – az egyszerű magyar ember vitalitásának, talpraesettségének jelképét látta benne. Lelke mélyén magáénak érezte a találmányt, akárcsak Tóbiást. Az ötletet egyébként ő adta Tóbiásnak, hogy ki kellene találni valami olyan gyújtót, mint a kékfényű zseblámpa, ami van is, meg nincs is, világít annyira, hogy az ember hasra ne essen a sötétben, de nem fénylik annyira, hogy az ellenség felfedezze. Szóval, valami olyasmit, amivel észrevehető láng és fény nélkül rá lehet gyújtani. Tóbiás néhány nap múlva előállt a szerkezettel, ami valósággal könnyekig meghatotta Gróf Dániel Antalt, s ugyanolyan szeretettel ragaszkodott hozzá, mint magához Tóbiáshoz.

Tóbiást a neve miatt vette maga mellé. Másfél esztendővel ezelőtt osztották be az ütegéhez, még Ukrajnában, feltöltésként. Azonnal kiemelte a többi közül, pucernak. Tulajdonképpen azért, mert a neve kedvenc olvasmányát idézte fel emlékezetében, Wodehouse: Majd a Tóbiás című könyvét, s elhatározta, hogy Tóbiásból olyan típusú komornyikot farag, mint amilyen annak a regénynek a főhőse. Utóvégre miért ne lehetne ugyanolyan igazi komornyikot nevelni egy dunántúli magyar parasztfiúból, mint egy tősgyökeres angolból? „Magyar Tóbiás ..." Az ötlet nagyon megtetszett, s nyomban hozzákezdett a fiú neveléséhez. Nem sok eredménnyel. Tóbiás mindent készségesen megcsinált, amit csak parancsolt neki, de pontosan az hiányzott belőle, amiért az emlékezetes regényhőst a szívébe zárta: gazdája érdekeinek mindenek felett való képviselete. Ahogy Gróf Dániel Antal megállapította. „Az én Tóbiásom nem akar Tóbiássá válni ..." Végül egy esztendeje, amikor az oroszok a Kárpátok előterében áttörték a frontot, s az üteg minden ágyúja odaveszett, Tóbiás légnyomást kapott. Gróf Dániel Antal nem hagyta sorsára a legényét. Fél napon át cipelte a karjában, és biztonságba helyezte. Tóbiás vagy hat hétig kórházban volt, aztán egy szép reggelen ismét ott várakozott az ajtaja előtt, a kupica pálinkával. Gróf Dániel Antal tüstént visszafogadta korábbi tisztébe, bár nem szívesen vált meg új legényétől, aki rendkívül ügyes fickó lévén, mindent megszerzett számára ételben-italban, sőt azon túl is, amit csak meg lehetett szerezni, viszont két olyan tulajdonsággal rendelkezett, amit

a főhadnagy nehezen viselt el. Szemtelenül szókimondó volt, és iszonyúan nagyszájú. Gróf Dániel Antal hiába oktatta, hogy a tiszt akkor is tiszt, és élet-halál ura, ha gatyában vagy történetesen pucéron látja – az új legény túlságosan vagány természetű volt ahhoz, hogy tudomásul vegye jóindulatú oktatását. Gróf Dániel Antal levonta a tanulságot, hogy a város, illetve a városi élet egyszerűen megrontja a lelkeket, s amikor Tóbiás szolgálattételre jelentkezett a kupica pálinkával, úgy vélte, becstelenség lenne az üteghez küldeni. Azóta sem bánta meg, hogy visszavette. Tóbiás egy kutya hűségével ragaszkodott hozzá, s még a gondolatait is igyekezett kitalálni. Gróf Dániel Antal valami mulatság után támadt közlékenyebb hangulatában egyszer – már nem emlékezett rá, Debrecenben vagy Nyíregyházán történt-e, csupán arra, hogy hajnalban –, meg is mondta neki: „Nagyon megváltoztál, Tóbiás . . .” A katona éppen az ő boxcsizmáját kefélte a küszöbön, vigyázzba kapta magát. – Nem találnék én még egy olyan parancsnokot, mint a főhadnagy úr . . . Kicsoda hozott volna ki engem a tűzvonalból? Sebesülten a sebesültet . . . – olyan mély tisztelet és hála tükröződött a tekintetéből, hogy a főhadnagy teljesen elérzékenyült, nem volt szíve szétfoszlatni Tóbiás illúzióit a parancsnoki sebesülést illetően, ellenben két tízpengős bankót nyomott a markába: „Becsüld meg magad továbbra is. Ezen pedig menj a kuplerájba . . .”

Tóbiás mindkét utasítást végrehajtotta. Gróf Dániel Antal meghatottan jegyezte be füzetébe – amely a piros tintás „magánfeljegyzések, személyi tulajdon” feliratot viselte, hogy könnyen meg lehessen különböztetni a szolgálati jellegű és munkafüzetektől – a tisztiszolga megváltozásának történetét, s címként fölé rótta: „A parancsnoki helytállás hatása.” Egyébként a füzet már majdnem betelt. Az volt a szándéka, hogy majd a háború után regényes formában feldolgozza összegyűjtött emlékeit. Részben okulásul a következő nemzedékek számára, részben, hogy emléket állítson a magyar katona hősiességének. Legfőképp azonban azzal a célzattal, hogy ország-világ előtt dokumentálja: az ősi paraszti életformában gyökerező magyarság a földgolyót is képes kifordítani sarkából, ha rátermett vezetői vannak. És ezek a hivatott vezetők is magában a népben vannak, s bűn, hogy a különböző önös érdekek és erők akadályozzák az ország, illetve a nemzet vezetésében őket joggal megillető posztok elfoglalását.

Tóbiás egyébként rövid idő alatt különleges szerepet játszott Gróf Dániel Antal gyakran váltakozó személyi állományú és fegyverzetű légvédelmi ütegében. A főhadnagy távolról sem a vélet-

lennek tudta be, hogy ütegét – ötvenhét milliméteres gépágyúval – időnként nem légvédelemre, hanem páncélelhárításra használják, rendszerint olyan veszélyeztetett helyeken, ahol hamarosan felőrlődik.

Azt természetesnek találta, hogy páncélelhárításra kap parancsot, de hogy mindig főirányban, mindig olyan frontszakaszokon, amelyeken áttörés várható – azt semmi esetre sem. A dolog nyitja szinte kézzelfoghatóan egyszerűnek látszott számára – ha rendelkezne megfelelő összeköttetésekkel, olyan irányokban védhetne, ahol dicsőséggel fejezné be a harcot, kibontakoztathatná képességeit, s már régen osztályt vagy magasabb egységet irányítana. Egy szétvert üteg parancsnokát nem helyezik magasabb beosztásba, ő pedig minduntalan a feláldozott alegység feje. Annyi esze az egyébként kretén osztályparancsnoknak is van, hogy azokat a tiszteket tolja előtérbe, akiknek a karrierjéből némi haszna származik. Ő pedig csak új fegyvereket, új állományt kap kiegészítésül, s végeredményben örülhet, hogy nem vagdossák a fejéhez vereségeit s veszteségeit. Tóbiás azonban szilárd pont volt az állandóan cserélődő ütegállományban, a cement – Gróf Dániel Antal fogalmazta meg így –, amely a katonai fegyelmen túl egységbe forrasztotta az üteg legénységét. Semmi mással, csakis azzal, hogy növelte hitelét. Tóbiás beszédes ember volt, s Gróf Dániel Antal néhányszor titkon kihallgatta, hogy miket műveltek és éltek át ők ketten együtt – Tóbiás elbeszélésében. Mivel a történetek hihetően hangzottak, azonkívül kiderült belőlük, hogy remekebb parancsnokot, bajtársat, embert, mint Gróf Dániel Antal főhadnagy még nem hordott a föld a hátán, Tóbiás nélkülözhetetlen figurává avanzsált az ütegparancsnok szemében.

Most azonban késett a cigarettával.

Pedig a főhadnagy már eldöntötte magában, hogy mégsem teszi oktatás tárgyává az imént történteket. Úgy vélte, haszontalan időpocsékolás volna, s át akarta adni a terepet Tóbiásnak: hadd beszélgesse ki magát végre amúgy istenigazából a kezelőlegénységgel. Újak valamennyien a keze alatt, a gépágyú is új szerzemény, mert legutóbb ismét... ahogy erre gondolt, Gróf Dániel Antal szája megkeseredett. „Természetesen véletlen..." Az is véletlen, hogy a löveg ócska, agyonhasznált, az is, hogy csupán egyetlenegyet adtak az elpusztultak helyébe és az is, hogy a kezelők alig értenek hozzá – az utcáról szedték össze őket, lógós, begyulladt banda. Gróf Dániel Antal úgy érezte, falra hányt borsó lenne szólni hozzájuk. Abban bízott, hogy Tóbiás szavainak nagyobb súlya-hitele lesz: mert egyszerű katona. És ez is fájt neki,

hogy eljuthatott a nemzet abba a stádiumba, amikor egy tiszt szava értékét veszítette. Gróf Dániel Antal – mint magában megállapította – kritikus szemmel vizsgálta az eseményeket, és újra meg újra csupán azt a következtetést tudta levonni belőlük, hogy a liberális-arisztokrata vezetés a tönk szélére juttatta az országot. A nyilaskeresztes hatalomátvétel már elkésett – ilyen rövid idő alatt lehetetlen felszabadítani azt a tömeges, népi energiát, ami az ország megvédéséhez elengedhetetlenül szükséges lenne. Különösen olyan körülmények között lehetetlen, amikor jelentékeny változások csupán a felső vezetés, a kormány szintjén következnek be, de középen a felfelé törekvő népi erők minduntalan beleütköznek az állami bürokrácia ellenállásába. Egyszerűen nem tudnak felszabadulni a szükséges energiák.

Tóbiás késése idegesítette. Nagyokat szippantott a cigarettájából, s az járt a fejében, hogy voltaképpen minden idegesíti, s minden izgalma ugyanarra vezethető vissza. „Mohács... Ez meg lófrál valahol..." Fájdalmasan felsóhajtott. Rettenetes kettősséget érzett a gondolataiban. Ha tárgyilagosan elemezte a helyzetet, szépítés nélkül bevallotta: a háború elveszett, a magyarság sorsdöntő, katasztrofális napoknak néz elébe. Az objektív elemzés azonban mindig azzal folytatódott, hogy eszébe ötlöttek a vers sorai: „A Kárpátoktól le az Al-Dunáig egy bősz üvöltés, egy vad zivatar... Szétszórt hajával, véres homlokával áll a viharban maga a magyar..." Nagyon igaznak érezte, és nem tudta elképzelni, hogy belenyugodjon a – tárgyilagos fejjel ítélve – megváltoztathatatlanba. Újra és újra reménykedett – talán mégis... Talán sikerül az utolsó pillanatban minden magyart nemcsak a gátra szólítani, de szívvel-lélekkel oda is állítani. És akkor mégis van feltámadás ebből a siralom völgyéből, ha nem is a győzelem, legalább a tisztességes feltételekkel megkötött béke erejéig.

Az utolsó pillanatot Budapestnek érezte.

Pontosabban: Budapest előtt érezte, hogy az utolsó pillanat – Budapest. Valósággal imádkozott magában, hogy osszák szét a jogokat a népnek – minden jogot –, hogy magáénak vallja, vallhassa mindenki a hazát, a legutolsó nincstelen zsellér is...

Egészen gyakorlatiasan megfogalmazva, azt szerette volna, hogy ő maga ne különlegesség legyen a tisztikarban, mivel – igaz: a világháborúban hősi halált halt apja arany vitézségi érme révén, de mégis – protekció nélkül jutott be a Ludovikára, és kizárólag önmaga erejéből szerezte meg a tiszti csillagokat. Ne unikum legyen – hanem egy a sok-sok ezer, tíz- és százezer kisparaszt alkotta hatalom sűrűjéből.

Ezt várta a nemzet vezetésétől. A nemzet vezetése azonban vonatra rakta a magyarság jogait, és Nyugatra szállította. Amikor első ízben gondolta ezt, pityókás volt, aztán kijózanodva meghökkent a kiagyalt képzavaron. „Ostobaság, jogokat nem lehet vonatra rakni..." Szégyellte, hogy ilyen zagyvaság jutott az eszébe. De – bármilyen furcsának tűnt is – találónak érezte. A Nyugatra futó szerelvények valóságos fizikai fájdalmat okoztak neki, annak ellenére, hogy a legteljesebb mértékig egyetértett a kiürítési rendeletekkel. Mivel más kiutat nem talált, a mámorba menekült országos gondjai elől. Aztán egyszer csak bekövetkezett Budapest... De a nemzet nem ugrott úgy talpra, ahogy ő szerette-kívánta volna, még ebben az utolsó pillanatban sem.

Az öreg katona odakullogott hozzá, s oldalvást megállt.

– Főhadnagy úr, kérem...

Lapos pillantást vetett rá. Kiszámítottan éles hangon akadályozta meg a rimánkodást.

– Maga fürdős ringyónak néz engem, akivel alkudozhat? Mit képzel maga? Eltakarodjon a szemem elől!

Forrt benne a méreg. Nem is az öreg miatt dühöngött, hanem a körülmények miatt, amelyek úgy alakultak, hogy patkányt csináltak a magyarból. „Ez a Horthy bűne... A valódi bűne..." Közben azon járt az esze, hogy már ott kellene lennie Líviánál, és majdnem felnevetett, de el is komorult mindjárt. „Röhögök a tragédián..." Rosszallóan megcsóválta a fejét.

Lívia úrilány, két sarokkal arrább lakik, és mindenre hajlandó, amire csak a jobb nyilvánosházak képzettebb hölgyei vállalkoznak. Remek macska – valahányszor eszébe ötlött a nő, nehezen tudta visszatartani vigyorgását. Lívia valójában nem vele szeretkezik, hanem a nevével. Egyébként a nevével is szerezte. Az ostromgyűrű bezáródásának pillanatában szemrevételezte a jövendőbeli tüzelőállásokat. Akkor még három löveggel számolt, annyit ígértek, s ő három házat keresett. Az egyikben ott állt a folyosón Lívia, pongyolában. „Keresnek valakit?" – kérdezte kedvesen, ő pedig megállt előtte, s a bokáját összecsapva bemutatkozott: „Gróf Dániel Antal főhadnagy..." A macska szeme kerekre tágult, az egész nő majd elolvadt a gyönyörűségtől. – Ha megtisztelne, gróf úr... Sose álmodtam volna, hogy egy gróf... – hát persze, hogy egy óra múltán visszament, és az arisztokrácia képviseletében megtisztelte a hölgyet. Lívia azóta is van. „Állandó készenlétben..." Kacarászott magában.

Rendkívül mulattatta az ügy, illetve jó előre mulatott az ügy befejezésén, amiről a macskának halvány sejtelme sincs. Lívia,

mint valami fürdőben, úszkált a grófi szerető dicsfényében, s igyekezett minél kevésbé leplezni viszonyukat. Ő pedig megpróbálta néhányszor elképzelni, milyen képet vág majd, amikor kijelenti: „Hölgyem, ön Grófné lehetne mellettem, feltéve, ha kedves szülei leteszik a kauciót, de attól még nem lesz grófnő, mivel a Gróf a vezetéknevem. Ugyebár, ha az embernek rangja nincs, legalább rangos neve legyen..." Bizonyos volt benne, hogy a nő elájul, vagy legalábbis hisztériás rohamot kap, amikor megérti, hogy a Dániel ugyanúgy keresztnév csupán, mint az Antal.

Tragédiának érezte ezt a különben igen kellemes kalandot – a középosztály tragédiájának. Nem a magyarság lényeges számukra, hanem a rangosság, és ebben a légkörben természetszerűleg elszaporodnak a puhányok, a pondrók, a szolgalelkek. Undorodott tőlük. Ettől az öreg katonától is. A rangkórság szolgalelkűvé nyomorította.

Felordított:

– Tóbiás!

Válasz nem érkezett.

Káromkodott magában. Állával odabökött arra a katonára, aki a cigarettával készségeskedett.

– Szaladjon a szállásra, nézze meg, hogy merre tekereg az a lókötő. Mondja meg neki, hogy azonnal jöjjön hozzám! Ha nem találta meg a cigarettát, akkor is! Az anyja...

A katona sietve eltrappolt.

„Ezt nem úszod meg szárazon..." Törte a fejét, mivel fenyítse meg Tóbiást. Most meg kell. Alaposan. Úgy, hogy a többiek megértsék a fenyítésből, a parancsot azonnal, gondolkodás nélkül, a lehető leggyorsabban kell teljesíteni. Sajnálta, hogy Tóbiáson fognak tanulni. Jobb szerette volna, ha a félős öreg szolgáltat valamilyen okot, vagy akármelyik másik. Megfordult a fejében: úgy fenyíti, hogy ne bántsa. Amolyan látszatfenyítéssel. Kiszabja az egy óra kikötést, de későbbre halasztja a végrehajtást, aztán mielőtt sor kerülne rá, dicséretképpen eltörli. Összeharapta a száját. Tóbiás lecke lesz, nincs pardon. A tető ácsolatát nézte, s latolgatta, melyik gerendára köttesse ki. Hirtelen jutott eszébe, hogy amilyen utcáról összeverbuvált banda ez, talán még kikötni sem tudnak valakit tisztességesen. „Majd én... Úgy kikötlek, hogy telecsinálod a csizmádat is, nyavalyás..."

Úgy találta, hogy veszedelmesen világosodik. Órájára pillantott. A végén Tóbiás miatt nem lesz ideje beugrani Líviához. Pedig tudja az az ökör. Azt is tudja, hogy Líviához akar menni, meg ismeri a menetrendet is: világosodás után egy-másfél órával

elkezdenek röpdösni a gépek, aztán odafönn zümmögnek egész nap. Mire felröpködnek, vissza kell érnie, mert erre a bagázsra nem hagyhatja az ágyút. Annyit értenek hozzá, mint hajdú a harangöntéshez. Egy nyomorult tisztese nincs, aki kézbe venné a társaságot. Tóbiás az egyetlen, akire támaszkodhat. A löveghez ő sem ért, de legalább megbízhat benne. „Még kenyeret se hozott..." Ahogy a kenyér az eszébe ötlött, megenyhült kicsit. „Lehet, hogy leszaladt a pékhez..." De csak ezért is újra belelovallta magát a dühbe: ha egyszer megmondta, hogy szerezzen kenyeret, akkor szerezze be időre. A kezelőlegénység, az más – amikor osztani kezdi a pék a sorban állóknak, bemennek, és leveszik az adagjukat. De őneki szerezze meg Tóbiás előbb, és ha azt mondta, hogy hajnalra, akkor hajnal előtt legyen itt a vekni!

Az öreg letelepedett az ágyú mellé. A távolba bámult.

Ez is dühítette. Mindjárt locsogni kezd, és teljesen megkeveri az amúgy is zavart csürhét. Ugyanazt fogja hajtogatni, amit már elmondott: csak megmondja otthon, hogy itt van, és máris jön vissza...

Gróf Dániel Antal először is csupán azért hallgatta végig, mert az öreg odamutatott a házra: a tizenhét...

Szóval, amelyikben Lívia lakik. De nem bérlő, hanem ágyrajáró. Vagyis – ahogy a főhadnagy megállapította magában – dörzsölt városi vagány. Ezért is nem eresztette haza: nincs az ilyenféléknek igazi otthonuk. Mint a kóbor eb – ma itt, holnap ott, ezt szokta meg egész életében. Ilyen emberért felelősséget vállalni?! Hazaugrik, és bottal ütheti a nyomát, eltűnik a házrengetegben. Még éppen az hiányzik, hogy szökések miatt kezdjék hajkurászni. Gróf Dániel Antal büszke volt rá, hogy tőle még nem szökött meg katona. Igaz, katonái voltak, nem csőcselék, és éppen ezért nem szerette a várost: mindenféle csőcselék menedéke. Nagyon elfogta a vágy egy olyan igazi, tiszta, paraszti országot csinálni, amelyben minden magyar megtalálja a számítását, békességben, munkában, fizetségben, s amelyen nem gázolhat keresztül a város mocska-tisztátlansága.

A katona feltűnt a padlásfeljáró keskeny lépcsőjén, kilépett a tetőre, irgalmatlan nagy vigyázzba vágta magát, és harsány hangon jelentette:

– Főhadnagy úr, jelentem, Tóbiás nincs a szálláson. A fegyvere sincs ott!

„És ez most azt hiszi magáról, hogy katonás..." Nem „alázatosan" jelent – ez még hagyján, ő sem szívlelte ezt a formulát,

mert egy magyar soha senki előtt ne alázatoskodjon. Bár ez sincs egészen rendben: egyelőre csupán a székely alakulatoknál törölték el az „alázatos" jelentést, s amíg egy szabály érvényes, addig a katona hajtsa végre. De honnan jelent? Húsz méterről?! Fáj a csülke, hogy eléje másszon három méterre? A keze is lelóg, pedig ott a fején a sapka, tudna tisztelegni. „Testet öltött szabálytalanság..."

– Maga nem volt még katona? Nem tudja, hogyan kell jelenteni?

A testet öltött szabálytalanság szája széle megrándult, de nem felelt semmit. Alig észrevehetően sóhajtott.

Gróf Dániel Antal tökéletesen tisztában volt vele, hogy ez a nyavalyás a pokolba kívánja.

– A katonai szabályzatok rendelkezései törvények a hadseregben – mondta. – Minden időben és minden körülmények között be kell tartani őket. Nehéz időkben még inkább... – rövid, színpadias szünetet tartott. – Tűzharc közben nem érdekel, hogyan jelent. De amikor nyugalom van... Jelentsen újra, most már szabályszerűen!

A katona odabóklászott elé, megismételte a mondókáját.

Gróf Dániel Antal biccentett.

– Már csak tisztelegni felejtett el ahhoz, hogy szabályos legyen... Menjen le a pékhez, nézze meg ott is. Hátul zörgessen be, az udvar felől. Tudja meg azt is, mikor kezdik osztani a kenyeret... – folytatni akarta, hogy tudakolja meg nem jobb-e vajon, ha az üteg járandóságát hátulról, a sütöde felől hozzák el, de berregést hallott, és felkapta a fejét. Fénycsóvák nyúltak az égre, tapogatták a vaksi homályt. Az egyik sugárnyalábba ezüstös csillogású test akadt, akkorának látszott csupán, mint holmi gyufaskatulya, s a többi fénycsóva úgy ugrott rá, mint vasreszelék a mágnesre. „Remek cél..." Gróf Dániel Antal felordított:

– Löveghez!

A célzóberendezés mellé maga pattant.

A fegyver tűzkész volt.

Az első sorozat után a szemét meresztette. A pamacsokat kereste a gép körül, de a lövedékek nem robbantak.

„Megnyúzom... Páncélgránátot töltött be..." A töltőkezelőre üvöltött.

– Barom! Repeszgránátot!

Az öreg volt a töltő-kezelő, nehézkesen, nyögve hajolt a rakasz után.

– Idesóz... – halk, reszkető hangon mondta. A pillanatnyi süket csendben úgy hallatszott, mint valami kiáltás.

Gróf Dániel Antal rávicsorította a fogait.

– Mozgás! Kibelezlek, te szabotőr...

Bomba vijjogott.

Gróf Dániel Antal kikapta az öreg kezéből a tárat. „Akkor is becsinál, amikor hallja a vijjogást..." Betöltött.

A löveg felugatott. Ugyanakkor, amikor a bomba dörrent. Nem figyelt a bombára. A légnyomás az arcába csapott. Nem törődött vele. Látta a négy robbanáspamacsot. Egyik a gép közelében nyílt ki, a szele meg is dobta kicsit a masinát.

Az öreg még a rakasszal bajlódott.

Gróf Dániel Antal arca eltorzult dühében, szájából a nyállal együtt fröccsent:

– Add már, szarházi!

A bomba vijjogását ő sem hallotta. A gépágyú mellett robbant, s úgy vágta ki a löveg ülőkéjéből az utcára, mint a pelyhet. Vele együtt röpült néhány roncsdarab az ágyúból és a tető egy része meg sok törmelék, ami a két felső emeletről ki, az utca felé omlott le.

Gróf Dániel Antal megbékélten hevert az öreg ágyrajáró oldalán, és az öreg sem tiltakozott a főhadnagy társasága ellen.

Tóbiás a sarkon állt, egy üzlet ajtajának mélyedésében. A detonációra kilesett a szöglet mögül. „Hű, de nagy szerencsém volt..." Megvakarta a fejét. Tűnődött kicsit, visszamenjen-e megnézni, maradt-e élet valamelyikben. A hátizsák húzta a vállát – degeszre tömte kenyérrel –, de azért visszabaktatott a ház elé. A romok eltakarták a testeket, csak a boxcsizmát látta főhadnagyából – vastagon belepte a por. „Ezzel is hiába vesződtem... Isten nyugosztalja szegényt..." Eldarált egy Miatyánkot.

Megfordult, komótos léptekkel távolodott el a háztól. Sajnálta a főhadnagyot. „De nagy marha voltál – felsóhajtott, hozzátoldotta: – ...nyugodj békében..." Örült a szerencséjének, bár némi lelkifurdalást érzett. Mégiscsak szólni kellett volna Grófnak, hogy itt az ideje kereket oldani. Akart is, de valahogy soha nem lehetett, hiába kereste az alkalmat, s ha támadt is alkalom, nem mert előrukkolni vele. Amilyen könnyen ez megvadult, agyonlőtte volna. Kapcarongynak nézett mindenkit, aki alatta volt. Pedig amúgy szépen tudott beszélni-álmodozni a boldogságos paraszt-országról. Be is vette, aki paraszt a keze alatt szolgált, legalábbis a nagy többség. Ő csak röhögött a markában, s még fűtötte is az agyukat, és azt is bevették. Kevés jött rá, hogy azért kellene

parasztország, mert kicsi a szemétdomb a főhadnagy úrnak, nagyobb rakáson szeretne kaparni. Komisz gazda volt, de ő tudott bánni vele: kicsit meglegyezgette a hiúságát, és nyomban kenyérre kenhette volna vaj helyett. Ha valami becsületes szakmát választ magának, talán egészen derék ember lett volna belőle. „A szakma mindenkit megzabál..." Egyszer megmondta neki: minden ember olyanná lesz, amilyenné a foglalkozása teszi. Röhögött rajta: „Na, Tóbiás, milyen lettél?" Nem értette meg az, csak saját magát, azonkívül senkit. De magát mindig megértette. „Agyára ment a katonaság. Nyugodjék békében szegény..."

Kegyeletsértőnek érezte gondolatait, akármennyire is az igazat gondolta. „Halottról vagy jót, vagy semmit..." Végeredményben nem lehet panasza, a háborút aránylag biztonságban kihúzta mellette, amikor pedig megcsapta a szél, nem hagyta faképnél. Mindjárt az is eszébe jutott, hogy az üteget bizony otthagyta az emberekkel, s ő – Tóbiás – volt később az alibi, amikor felelősségre vonták: kimentette, akit lehetett, a többit pedig nem lehetett. Ismét nagyot sóhajtott. „De legalább a nőket igazán szerette..."

Líviára gondolt, a „menyasszony"-ra – ahogy a főhadnagy mindegyik szeretőjét nevezte –, és elmosolyodott. Jó lenne megkóstolni a menyasszonyt. Rég látott nőt, és elfogta a kívánság. A „menyasszony" úgyis várja a kenyeret. Nyiszlett, nincs rajta fognivaló, de... „Megteszi..."

Arra vette az útját. Közben eszébe jutott, marhaság, hogy befelé a városba nem írt magának nyíltparancsot, csak kifelé, a front irányába. „Kellett volna..." Följebb dobta a hátizsákot a vállán. Hozott magával vagy húsz üres blankettát, a biztonság kedvéért. Egy üzletajtónál megállt, előhalászta töltőtollát, és kitöltötte: „Kenyér vételezése és szállítása a 38/82/2 különleges rendeltetésű légvédelmi üteg részére, Budapest székesfőváros pesti oldalán."

A pincébe nem ment le. Beüzent egy asszonnyal a Lívia kisasszonyért.

Jött az mindjárt. Reggeli pongyolában, vállára vetve a télikabát.

– Maga az? – úgy kérdezte mintha nem látta volna. – A gróf úr? Nem tud jönni? A kenyeret küldte?

– Üzenetet hoztam – mondta. – De csak odafönn adhatom át...

A menyasszony csodálkozva vonta fel a szemöldökét, de nem kérdezősködött.

– Jöjjön – mondta, azzal előrement a lépcsőn.

„De beleélted már magad a grófnősködésbe." Utána ballagott.

Lívia belépett a lakásba, szembefordult vele.

– Nos, mit üzent a gróf úr?

Tóbiás becsukta az ajtót, ledobta a zsákot a hátáról, a puskáját a falhoz támasztotta.

– Gróf főhadnagy úr nem üzent semmit – mondta csendesen. – Gróf főhadnagy úr elesett.

Lívia elhűlve nézett rá.

– A gróf úr...

– Nem a gróf úr, hanem a Gróf főhadnagy úr – vágott a „menyasszony" szavába. – Nem érti? Ahogy maga Abody, úgy ő Gróf, ahogy maga Lívia, ő Dániel meg Antal, mert két nevet ragasztottak rá a keresztségben. – Legyintett. – Ne vegye a szívére. Mások is felültek a nevének.

Lívia úgy bámult rá, mintha rémet látna.

Ő széttárta a karját, hogy neki aztán semmi köze az egészhez, ő nem ludas a dologban.

Lívia lihegett.

– Svihák... Csirkefogó, gazember...

– Csak volt – szólt közbe Tóbiás, s szinte előírásszerűen folytatta: – Az isten nyugosztalja...

Lívia felsikoltott, és nekiesett mind a tíz előremeresztett körmével.

Két istenes nagy pofont kevert le neki, s maga is meglepődött azon, hogy a „menyasszony" egy szempillantás alatt megszelídült.

– Ezt nekem hozta? – kérdezte halkan. A hátizsákot nézte.

– Az enyém – felelte, és elmosolyodott. – Kenyér van benne. De nem eladó. Akar belőle, kisasszony?

Lívia Tóbiásra emelte a pillantását.

– Kell a kenyér – mondta. Lehajtotta a fejét. – Nincs mit ennünk... – ismét ránézett, s lassan elfordult, indult a szoba felé.

Tóbiás mosolygott, elégedetten követte.

Amikor útnak indult, szintén elégedett volt. Olyannyira, hogy a tizenkét kenyérből csupán egyetlenegy veknit hagyott a zsákban, a többit mind kirakta az előszobában a kis telefonasztalra. „Majd vételezek... Úgyis arra utasít a nyíltparancs..." Elismeréssel pillantott Líviára. „Pedig nincs is mit fogni rajta..."

– No, isten áldja...

Vállára lódította a puskáját és elment.

Az utcára lépve körülnézett. „Ezzel is meglennénk – mormogta, és sietősre fogta lépteit. – Gyerünk a fogságba..."

13.

Úgy hevertek most is, ahogy a gránát odacsapta őket. Szorosan egymás mellett.

A szekér még füstölgött.

A ló felemelte a fejét, halkan, panaszosan felnyihogott, aztán a teste összerándult, mellső lábával néhányszor megkapálta az aszfaltot, és elnyúlt.

Idősb Kis Mihály kinyitotta a szemét. Nem tudta, mennyire jár az idő, csak azt, hogy még mindig éjszaka van.

Apró szemcsékben szitált a hó, s ahogy az arcába hullott, jólesett a hideg érintése. A felhők alatt lidérces lángok lobogtak, majd hirtelen világosság gyúlt, s nappali fény áradt szét a tér felett. Pillantásával követte a fényt adó izzást, amely lassan ereszkedett le – olyannak tűnt fel, mintha a nap alábocsátkozott volna az égről –, s a fényességben vakítóan csillogtak-villogtak a hó kristályai. Amikor pedig a tüzes korong apró szikrákra szóródva kihunyt, a szeme még sokáig káprázott, mintha a napba bámult volna.

Fegyverek dörögtek.

Pontosan megkülönböztette egymástól az ágyúk mély, öblös hangját, az aknavetők kurta csattogásait meg a puskák dörrenéseit s a géppisztolyok pattogó kerepelését. Valahol a magasban repülőgép zümmögött. Gránátok zúgtak el a tér felett, vijjogva-sikongva hasították a levegőt.

Idősb Kis Mihály sípolva lélegzett.

„Pedig a hasam..." Furcsa volt, hogy mégis lélegzeni nehéz.

Idős Kis Mihály tudta, hogy meg fog halni. Nem azért, mert megmondták. Anélkül is tudta. De meg is mondta a doktor külsejű táskás ember. Amikor a szekér kigyulladt, odaszaladtak hozzá néhányan, és a táskás ember letérdelt mellé, a többi meg lekushadt körülötte a kőre. Aztán a táskás végignézett rajta, és csak annyit jegyzett meg: – Kár cipelni... – Ő nézte a táskást, az járt a fejében, hogy nincs miből doktort meg patikát fizetni, és akarta is mondani, de csak addig jutott, hogy – Doktor úr... – a táskás pedig azt hitte, hogy az élete megmentéséért könyörög s türelmetlenül a szavába vágott: – A maga hasát az isten se foldozza össze, öregem. Én pedig csak ember vagyok... – azzal elfutott, a többi meg rohant utána. Akkor még égett a szekér,

lobogó lánggal, sisteregve. A szalonna sistergett rajta meg a hús. Az feküdt fölül, ponyvába csavarva, alatta pedig a krumpli meg a liszt, s az egészen a szénahalom, nem sok, néhány nyaláb csupán. Úgy, ahogy a gazdatiszt felrakta. Kesernyés, fojtogató füst gomolygott belőle, olyan szaga volt, mint az égett rántásnak. Facsarta az orrát, tüsszögnie kellett, de a tüsszögés fájt, annyira, hogy egyszerre minden elsötétült a szeme előtt.

Hirtelen ütötte fel a fejét. A mozdulatra heves fájdalom nyilallt a hasába, mintha kést döftek volna belé, a köldöke tájékán. Arca eltorzult kínjában, de azért emelte a fejét. A lóra figyelt. Nem hallotta a zihálását.

– Csillag – mondta csendesen. A fejét nem tudta tartani tovább, visszahanyatlott a kőre. A szája cserepes volt, megnyalta kicsit. A tenyere élével megsimogatta a ló hátát. – Csillag, te . . .

A ló meg se moccant.

– Csillag . . . – suttogta.

A szája keserű lett, mintha az a sok büdösség, amit beszívott a szekér füstjéből, most egyszerre tolult volna a nyelvére.

– Csillag . . .

Csak a fegyverek dörögtek. A föld remegett.

„Itthagytál, Csillag . . ."

A szeme megtelt könnyel. Nem törölte le.

Csak később jutott eszébe, hogy behajtják az árát. A Csillagét is, a szekérét is, meg ami rajta volt, mindennek az árát. A többit nem bánta annyira. Rosszul esett ugyan, igazságtalannak is vélte, de hogy Csillagot pénzben fogják taksálni – az fájt.

„Megbocsátják talán . . ." – a fiaira gondolt. Hat gyereket szült az asszony, meg két lányt. Úgy is jöttek sorban, előbb a hat gyerek, aztán a két leány. A második belepusztult a születésébe, s magával vitte az asszonyt is. Pedig nem sajnálta a költséget az asszonyért. Amikor a vénasszonyok sápítozni kezdtek, meg imádkozni, hókuszpókuszolni, ő nyomban rohant az orvósért. A lódoktorért, más tudor nem volt az uradalomban. De az se segített. Azóta maga volt. Három fiú felnőtt a hatból, meg a lány. Annak már bekötötték a fejét. A fiúk meg katonák. Mind a három. Nem tudta, hol vannak, jóformán azt sem, hogy élnek-e még egyáltalán. Néhanapján írtak egy-egy lapot. Nyomtatott lap volt, ugyanazzal a szöveggel – amint a kezébe nyomták, megismerte, de azért kötelességszerűen elvitte a gazdatiszthez, meginstállani, hogy olvassa fel, mi van ráírva. Nyáron kapott utoljára.

Csillagot meg akkor adták, négy esztendeje, amikor a harmadik gyerek is berukkolt. Harmad- vagy negyednapra hívatta a gazda-

tiszt. „Mondtam az úrnak, hogy magára maradt, egyedül, meg hogy jó cseléd, pedig idestova túl van a hatvanon. Az úr úgy intézkedett, hogy egy kétesztendős csikót odaad magának használatra, amíg a fiai vissza nem jönnek... Válassza ki, melyiket szeretné, aztán szóljon. Hanem gondját viselje annak az állatnak, mert különben..." – ő meg tudta, hogy ez azt jelenti, nem kell többet cselédnek. Úgy is volt. De a lakásból nem tették ki, s kapott azért munkát az uradalomtól: dologidőben mindig elhívták. Amúgy meg fuvarozgatott erre-arra. Annyi mindig csurrant-cseppent, hogy megéljenek belőle kettecskén. Csillag meg ő. Az istállót is használhatta tovább. Azt is elnézték neki, hogy többnyire ott éjszakázott a Csillaggal. A lakásba később hoztak egy családot, akkor megkereste a gazdatisztet, járjon közbe az úrnál, hadd emeljen egy kis kalyibát a cselédsor végén. Döngölt földből csinálná, s az új család szívesen segítene, hamar elkészülnének vele. Az úr még fát is adott a tetőhöz, meg cserepet, annyit, hogy Csillagnak is jutott hely a vityillóban, egészen külön rekesz, külön bejárattal – egy deszkafal választotta el őket egymástól –, s még jászolnak való fát is juttatott az úr, csupán ki kellett vágni a fatörzset. „Úri ló lett belőled..." – mondta Csillagnak, amikor bevezette az új lakhelyére. De a külön rekeszhez neki nem fűlött a foga, s átment aludni a Csillag mellé. Csóválta is a fejét a gazdatiszt, amikor megtudta. „Nem való magának ház, Mihály bá'... Istálló kell magának, nem ház, maga a házból is istállót csinál..." Ő meg csak hallgatott, s arra gondolt, hogy jobb ez a Csillag társnak, mint sok ember, és hogy a gazdatiszttel biztos nem élne olyan egyetértésben egy födél alatt, mint Csillaggal. Mert a Csillag éppen csak meg nem szólalt, de máskülönben még a gondolatát is leste, s úgy tett a kedvére, ahogy még az asszony sem, annak idején. Hallgatott, nem akart összeszólalkozni a gazdatiszttel. Kutya kemény ember volt a gazdatiszt, de amúgy jólelkű, őt pedig különösen kedvelte: azért mert győzte a munkát, s deres fejjel is túltett a fiatalabbakon. Őutána nem is járt ki se mezőre, se fuvarnál, sehová. „Ahol maga van, Mihály bá', annyi, mintha én dolgoznék ott..." – azt szokta mondani. Már régóta tiszttartó, de ő még akkortól ismerte, amikor az uradalomba került fiatal gazdatisztként – akkor közvetlenül a keze alatt dolgozott, s bár mindig megadta neki a tisztességet, magában csak úgy hívta: a gazdatiszt.

„Talán megbocsátják..." Megint a fiaira gondolt. Felsóhajtott, és ismét úgy érezte, mintha kést szúrtak volna a hasába, és a sóhaj fájdalmas nyögésbe fulladt.

Hullott a hó. Ritkásan, fagyott szemcsékben. A fegyverek dörögtek.

„Sok . . . – számolgatta. Csöppet lehunyta a szemét. Nem tudta, mekkora ára lehet annak, ami a szekéren volt. Fogalma sem volt róla, mennyi lehet az pénzben, s lassan vette számba, a maga módján, a holmit. – Kétévnyi szolgálat . . . Legalább kettő . . . Meg a szekér . . . Meg amennyire a Csillagot becsülik . . ."

Nedvesség gyülemlett a szájába. Lenyelte. Fájt aztán, de mégis újra lenyelte. Furcsa volt, hogy a szájában ott a nedvesség, a szája széle meg egészen cserepes.

Megnyalogatta a szája szélét.

Fények villogtak. Piros és zöld csíkok húztak el keresztül-kasul a tér felett, s sziszegtek.

A disznóra gondolt, a rózsaszín bőrű kocára, és képzeletében ott látta magát az ól előtt megint, s valósággal újra hallotta a gazdatiszt sürgető hangját. „No . . . Válasszon, Mihály bá'!" – Ő meg csak állt, az ól kerítésére támaszkodott, nézte a kocát, és nem merte megmondani, hogy azt szeretné, azt a rózsaszínűt, a jorksirit, vagy hogy nevezik, amelyikből csak az uraságnak van a környéken. Félt, hogy sokallja a gazdatiszt a fuvarért. Mégiscsak egy fuvar, ha hosszú is . . . Igaz, a gazdatiszt kínálta fel a fizetséget. „Akar-e egy süldőt, Mihály bá'?" – ezzel kezdte a beszédet. De a disznó alatt mangalicát ért itt mindenki. Ő meg csak nézte azt a kocát, sóvárgó szemmel. – Hát ha nem tudja eldönteni, akkor én választok maga helyett –, hallotta a gazdatiszt hangját. – Azt az anyának valót . . . – és egy másik kocára mutatott. Jorksiri volt az is, de már anyányi, ő arra még csak gondolni sem merészelt. – Az már nem süldő . . . – makogta, de a gazdatiszt nevetett. – Annak vesszük – mondta, és megveregette a vállát. – Csak végezze tisztességgel, amit magára bízok, úgy, ahogy szokta . . .

„Biztos beszámítják . . ."

Az égboltozaton ismét kigyúlt a nagy világosság, mintha a nap ragyogott volna fel, s idősb Kis Mihály megint ráfeledkezett, amíg csak szikrákká nem szakadozott a fényesség.

Tovább gondolkodott azon, hogy egészen biztosan beszámítják a kocát. Nem teszi meg vele az úr, hogy ne vonassa le a koca árát a kárból. Azt nem. Mert a fuvart pontosan teljesítette, elhozta a rakományt hiánytalanul, s Lőrinc úr maga parancsolta, hogy ne hordja fel a házba, hanem vigye az istállóba, és – úgyis jár a lovat etetni-itatni – naponként elviszi majd a konyhára, amit mondanak. Tegnap is az úr rendelte, hogy mégis szállítsa a lakásra

az egész holmit, s vissza se menjen az istállóba: a ló majd meglesz az udvaron, a szekér meg a ház előtt, mert már nagyon lőnek, istenkísértés lenne naponként cipelni az élelmet, meg olyan messziről a lovat ellátni. Attól is tartott az úr, hogy véletlenül beszalad az orosz, aztán ott marad a konyhának való, ők meg itt, falat étel nélkül.

Ahogy végiggondolta, fellélegzett kicsit.

„Beszámítják..."

Akkor is sok szolgálnivaló marad a fiainak. Sajnálta, hogy nincsenek itt, és nem mondhatja meg nekik, hogy nem tehet róla, ne szidják érte majd a halála után. Így hozta az isten. Jó lett volna megmondani nekik. Megkönnyebbült volna valamelyest. Azt is megmondta volna, hogy az urat se káromolják a szolgálat miatt, az sem tehet róla. Jó ember az úr, az csak adott nekik mindig. Az úr földjén éltek, azon élt az apja meg a nagyapja is. Mindig megkapták, ami járt, hiánytalanul, rendesen. Ha búza járt – akkor az búza volt, ocsú nélkül, ha szalonna – akkor az szalonna volt, nem avas jószág, ha meg öltő ruha, akkor annak a szövetje-vászna erős volt, akár a bőr. Mindig adott az úr. Neki meg kiváltképpen sokat. Most is, amióta megérkezett. Asztalhoz ültették minden evésnél mindjárt azután, hogy a méltóságosék befejezték az étkezést. A Lőrinc úr, az Eszter méltóságos asszony, s az Emese meg a Klára kisasszony. Ugyanahhoz az asztalhoz, s még tányért is hasonlót adtak elé, mint amiből az úrék ettek. Talán kevéssé cifrát, de hasonlót, és hiába szabódott, hogy dehogy ül ő az úr asztalához, odaerőltették. Ugyanabból tettek elé, mint az úrék elé, s a Lőrinc méltóságos maga biztatta: „Egyék, Mihály, nyugodtan, ne zavartassa magát..." Jó ember az úr. Meg a gazdatiszt is. Szolgálják őket becsülettel, s bocsássák meg neki, hogy le kell róniuk az ő kontóját. Mert azt le kell, a becsület úgy diktálja, s nekik sohasem volt egyebük a becsületnél, azt elherdálni nem szabad.

A szíve sajgott.

A kocát látta. A rózsaszínűt. Amikor megsimogatta, olyan selymesnek érezte a sörtéjét, mintha nem is disznósörte nőtt volna a hátán, hanem prémféle. Finom prém, finomabb szőrűnek tűnt fel, mint a nyúl gereznája. Biztos azért, mert még álmában sem gondolta volna, hogy egyszer egy olyan disznót mondhat a magáénak. Úri disznót, fajkocát. Három-négy esztendőnként egyszer ha ölt disznót, amolyan közönséges mangalicát. Többször nem tellett rá. Tor azért volt minden esztendőben: újév előtt az úr leöletett egy hízót, s szétküldte a cselédség között, kóstolóba.

Nem jutott sok egy-egy cselédre, de az ízét mégiscsak érezték belőle, meg azt, hogy az úr a szívén viseli a gondjukat.

Az a rózsaszínű koca még röfögni is másképp röfögött, mint a többi. Valahogy olyan furcsán, kényesen. „Anyának való..." – úgy tervezte, meghagyja anyának, s mire a fiai hazatérnek, már néhány malaccal megszaporodva várja őket. Hadd bámuljanak, hogy mit szerzett, amíg ők odavoltak.

„Messzire nyújtóztam..." Istenre gondolt, s eszébe jutott, hogy meg kéne követni a nagyravágyás bűnéért.

– Bocsásd meg... – rebegte.

Fájt a hasa. Halkan felnyögött, s a fájdalomtól félrerándult a szája.

Az égen színes lángcsíkok villogtak, és ő az urat látta maga előtt. Az úr bizonyosan nyugtalankodik érte. Sajnálta az urékat. Ott maradnak a pincében, élelem nélkül. Falás ennivaló nincs ott, azon kívül, amit tegnap elcipelt, azt pedig hamar elfogyasztják. Messze az istálló, nem bírt sokat vinni a vállán. Kicsi liszt, krumpli. Húst nem is vitt – azt mondták, elég ami előző napról maradt, majd ma hoz megint. Aztán a Lőrinc úr úgy döntött, hogy ne mászkáljon naponként az istállóba, hozzon el mindent szekerestül-lovastul. Hálás volt érte Lőrinc úrnak, mert valóban messze az az istálló, s mindig elkeveredett a városban, csatangolt erre-arra, amíg valahogy visszavergődött az urékhoz. De azért nem bánta a jövés-menést, annyira örültek neki, amikor beállított. Az úr olyankor pálinkásüveget vett elő, abból kínálta, s ivott vele. Ő meg az otthoniakra gondolt, sajnálta, hogy nem látják, micsoda tisztességben részesíti az úr, s szerette volna látni az arcukat, mit szólnak majd, ha elmondja: – Amikor a Lőrinc úrral koccintottunk az egészségemre...

„Nagyon messzire nyújtóztam..."

A szája szélét megint cserepesnek érezte. Odaérintette a nyelvét, s rajta tartotta kicsit.

„Éhen vesznek..." Az esze folyvást az urékon járt. Ha csak egy parányival jobban siet, akkor mögötte csap le a gránát. De a Csillag ijedezett a dörrenésektől, alig győzte nyugtatni, hogy menjen egyenesen, amerre hajtja. Le kellett hozzá szállni, s megsimogatni a pofáját. Aztán úgy vezette, a zablánál fogva. Ha egy csöppet jobban szaporázza... Pedig már nincs messze, macskaugrás odáig. Feltámadt benne a kívánság még egyszer koccintani a méltóságos úrral. Sajnálta, hogy nem fog, és a szíve elfacsarodott azon, hogy az urék éhezni fognak. Felnyögött.

– Segítsd meg...

Az istenhez fohászkodott, de nem volt ereje hozzátenni, hogy „Istenem", mert fájt az a sóhajtásnyi beszéd.

Léptek kopogtak. Egyre közelebb.

„Tolvaj..." – villant át idősb Kis Mihályon a rémület, hogy valaki tán a szekeret akarná fosztogatni, s ő majd nem tud elszámolni a holmival, aztán eszébe ötlött, hogy már nincs szekér, és lehunyta csöppet a szemét. „Megvert az isten... Hiába settenkedsz..."

Elborult előtte a világ.

Gaál Vilmos a lovat fedezte fel. Az öreget nem látta. A lóhoz jött.

Leguggolt mellette, elővette a bicskáját, kinyitotta, csak aztán pillantott körül. Nem vette észre az öreget. Igaz, nem is a közelbe nézett, távolabbra kicsit: attól tartott, más is jön a zsákmányra, s elkergeti. Nyiszálni kezdte a ló hátsó lábát.

Idősb Kis Mihály arra eszmélt, hogy a Csillag megmoccant. Szuszogást is hallott.

„Na gyerünk, Csillag..." – azt hitte, mondja, pedig gondolta csak. De az is fájt, és felnyögött.

Gaál Vilmos a nyögésre figyelt fel, s a ló másik oldalán meglátta az embert. A bicskát a ló testében hagyta, megkerülte a lovat, s az ember fölé hajolt. „Az öreg..." Megismerte: aki Sányéknak hordozza az élelmet. Cselédjük vagy micsoda. Csak ült a pincében, pipázott, és leste a Sányékat. Ha azok szóltak hozzá, felállt, úgy felelt. Mással nem ereszkedett beszédbe. Amikor pedig elment élelmet hozni a Sányéknak, mindig azzal kelt fel: – Megyek, megnézem a lovat... – ez volt minden, amit a többiekkel társalgott, s ezt is köszönés helyett lökte oda. Ahogy végigpillantott rajta, összerázkódott. „Kilóg a bele..."

De azért megkérdezte:

– Él még, bácsi?

Idősb Kis Mihály agya már nem fogta fel a szavak értelmét. Csillag felállt, s ő is feltápászkodott. Világos volt, és lassan poroszkált az utcán, el-elbámészkodott a rengeteg nagy házakon – látta magát, ahogy megy, a zablánál fogva vezeti Csillagot, és a ló patái visszhangosan kopognak a kövön, még a szekér zörgését is hallotta. Furcsa volt, hogy sehol nem akadt össze teremtett lélekkel. Nem tudta, hol jár, szerette volna megkérdezni valakitől, merre kell tartani az egressányi Sány Lőrinc méltóságos úr lakása felé. De senkivel sem találkozott. Ment hát szépen lassacskán a hatalmas házak között, s azon törte a fejét, hogyan leli fel

az úrékat. És egyszercsak a Lőrinc úr állt előtte, s ő nagyon megörült, lekapta fejéről a kalapját, s azt mondta:

– Megjöttünk, méltóságos úr...

Lőrinc úr kezében pálinkásüveg volt, odanyújtotta neki.

– Húzza meg az egészségemre, Mihály...

Meghúzta alaposan, úgy adta vissza. Lőrinc úr pedig barátságosan megveregette a vállát:

– Maga az én emberem, Mihály.

Idősb Kis Mihály erre kidüllesztette a mellét, mert ennél nagyobb elismerést még nem hallott az úr szájából. Ezt is csak a gazdatisztnek szokta volt mondani nagy ritkán. De a következő pillanatban Lőrinc úr arca elborult, haragosan rántotta össze a szemöldökét.

– Mit hozott maga nekem, Mihály?!

Ő odapillantott a szekérre, de a szekér égett, pernye hullt belőle, s büdös volt, mint az égett rántás. Szerette volna mondani, hogy őt elütötte a gránát, de nem tudott megszólalni, hiába próbálkozott-erőlködött, és szívébe nyilallt a félsz, hogy az úr megharagszik rá, el se fogja hinni, ha mondja is, hiszen minden csendes körül, sehol sem lőnek, s magyarázatot kell adnia, mert aki csak egyszer is hazudik az úrnak, az többé meg nem áll előtte, s ha megmérgesedik Lőrinc úr, még a fát is visszaveszi a házból, szál deszkánként bontatja szét, akárhogy be van építve, mert olyan a Lőrinc méltóságos, ha megbosszantják. Gyenge nyögdécselésféle tört fel a torkából, és minden elsötétült előtte.

Gaál Vilmos mellette kuporgott, s tekintete újra meg újra az öregember hasára tévedt. Irtózott tőle. Az öreg testén apró rángások futottak végig. „Mindjárt meghal..." Az ég alján sárgás fények lobbantak, s az égre rajzolták a házak sötét sziluettjeit. A tér felett piros meg zöld nyomjelzős lövedékek füttyentek, időnként egy-egy gránát zúgott el közöttük. „Nagyon lőnek..." Félt a gránátoktól is, de talán még jobban az öregembertől, és halkan, mentegetődzően megszólalt:

– Kell a ló, bácsi...

Idősb Kis Mihály teste, mintegy feleletül, görcsbe rándult, aztán lassacskán elnyugodott a kövön. Nyitott szeme az égre merevedett. A fiú a szemét nézte, és azon töprengett, hogy él-e, vagy meghalt már. Felsóhajtott:

– Kell, bácsi... Ne haragudjon érte.

Az öreg nem felelt.

A fiú visszament a ló másik oldalára, és erőlködve-nyiszálva birkózott az állat combjával.

Még kétszer hagyta félbe, amikor Sztálin-gyertya gyulladt ki az égen. Akkor lekushadt a ló hasához, valósággal aláfúrta magát, s szívszorongva várta, hogy a fény kihunyjon.

A comb nehéz volt. Eszébe jutott, hogy térdben le kellene vágni róla a lábat, az alsó lábszáron úgysincs hús. De nagyon lőttek, nem akart tovább időzni a téren. Az öregre pillantott, s mielőtt nekiindult, odaszólt neki:

– Elmegyek, bácsi...

Idősb Kis Mihály mozdulatlanul hevert a ló mellett.

Gaál Vilmos a patánál fogva vonszolta maga után a combot. A keze csupa vér volt. A tér sarkán valaki odakiabált neki a kapu alól:

– A térről hozza, kolléga úr? Maradt még?

– Maradt... – felelte mogorván, de nem állt meg. „Neki már úgysem kell..." – gondolt az öregre. A gyomra korgott. „Zabálni fogunk. Egy nagyot fogunk zabálni..."

Eszébe ötlött, hogy odahaza jobb lesz elhallgatni, kinek a lovából hasította a combot, mert a Sányék még jogot formálnak a húsra. „Az öreget láttam holtan, másutt meg találtam lovat..." – fogja mondani, és akkor nincs veszekedés. Ahogy töprengett, elfutotta a méreg. Ló van sok, csak szerezni kell. „Szerezzenek, nem vagyok a cselédjük..."

A házak tövében haladt. Az utca felett golyók szisszentek. Ügyet sem vetett rájuk, mintha ezek a lövedékek nem árthattak volna neki. „Közel vannak..."

Ritkás szemcsékben hullott a hó.

A keresztutcáknál macskakövekből emelt barikádok állták az útját, ugyancsak megizzadt, amíg átvergődött rajtuk. Aztán felfedezte, hogy a másik oldalon keskeny átjárót hagytak a kőrakások mellett. De nem ment át az utca túlsó felére, inkább keresztülbotorkált a barikádokon.

A hátáról csorgott a veríték, a keze majd lefagyott.

Végre ott volt a ház előtt. Megállt kicsit, hogy kifújja magát.

A hó egyre hullott, ritkásan, kitartóan. Az égen fények villództak, valahol géppisztoly kelepelt.

Gaál Vilmos az égre nézett. „Jöjjetek már..." Nekifeszült, erőlködve-nyögve vonszolta zsákmányát a három lépcsőfokon át, a kapu alá.

Idősb Kis Mihály eközben mozdulatlanná merevedve hevert a téren, a szeme nyitva volt, s tenyerének éle lassancskán odafagyott a Csillag hátához.

14.

Dinamit arcán egy izom se rándult meg. „Jó, hogy nincsenek illúzióim." Gyakran álmodozott, de bizonyos vonatkozásokban valóban sohasem táplált illúziókat. Most sem lepődött meg. Elégedettségfélét sem érzett, pedig a tárgyalás a legteljesebb mértékig őt igazolta. „Ezek csak a bőrüket akarják menteni..."

A pince levegője dohos volt. Dohányfüst gomolygott az asztal felett.

A másik előrehajolt, energikus mozdulattal elnyomta cigarettája parazsát a hamutartóban, s mindjárt a skatulya után nyúlt megint. Odakínálta neki is.

– Köszönöm – hárította el Dinamit.

A másik rágyújtott. Századosi rendfokozatot viselt, és Árpád-sávos karszalagot. Szippantott egyet, aztán tömören összefoglalta előbbi fejtegetését:

– Nem harcolunk a szovjet csapatok ellen. De a németek ellen sem. Ez a két tényező határozza meg az együttműködés lehetőségét.

Dinamit hallgatott. „Akkor mi az anyád kínjában működjünk együtt?"

– Közölni fogom álláspontjukat – azt akarta mondani: „a csoport parancsnokságával", de valahogy kevésnek, súlytalannak érezte a „csoport" szót, s rövid szünet után így fejezte be: – az elvtársakkal.

A másik biccentett.

– Kérem, feltétlenül fűzze hozzá, hogy a zászlóalj németek elleni harcának nem elvi akadályai vannak, hanem gyakorlatilag lenne értelmetlen. Egyetlen zászlóalj nem szállhat szembe hadosztályokkal.

„A tudás – hatalom!" Dinamit alig észrevehetően elmosolyodott, ahogy eszébe jutott a szociáldemokrata jelszó. Vagyis: ne harcoljon a proli a hatalomért, mert nem elég okos, hanem tanuljon.

– Világos – mondta. – Tehát, amint önök annyi embert gyűjtenek össze a zászlóaljban, hogy túlerőben lesznek a németekkel szemben, hajlandók harcba bocsátkozni.

– Akkor feltétlenül – felelte a százados. – Erre azonban, sajnos

nincs remény. Ezért látjuk úgy, hogy a legtöbb, amit tehetünk, óvni-átmenteni a magyarságot...

„Egye meg a fene a magyarságodat az átmentéseddel együtt..." Dinamitban forrt a méreg, de a hangja közönyös volt.

– Közölni fogom.

– Természetesen nagyra becsüljük az önök harcát – sietett ismét leszögezni a százados –, de jelenleg a harc csupán a jövő magyarságának további pusztulását és romlását eredményezi. Ezért tartjuk értelmetlennek. Viszont ettől függetlenül számíthatnak a segítségünkre.

Dinamit megmoccant a széken. „Fegyvert adjatok..." Óvakodott kimondani a gondolatát.

– Mit ért segítségen? – kérdezte.

A másik felvonta a szemöldökét.

– Sajnálom, hogy nem a csoport parancsnoka jött el a megbeszélésre – mondta, mintegy hangosan töprengve. – Mindjárt meg is egyezhettünk volna.

Dinamit nem reagált a megjegyzésre.

– Így körülményesebb. Újabb megbeszélés a válasszal kapcsolatban... – a százados nem is próbálta leplezni elégedetlenségét.

– Mint már mondottam, felhatalmazásom van rá, hogy tárgyaljak önökkel harci együttműködésről.

– Persze, ez annak is felfogható... Mégis célszerűbb lett volna a csoportjuk parancsnokával... – Teljesen váratlanul Dinamitra mosolygott. – Kérem, ne vegye ezt a személye elleni kifogásnak. Mivel mást nem tehetek, önnek ajánlom fel, bár nem tudom, hogy hatáskörileg jogában áll-e dönteni. Szívesen vállalkoznánk például a foglyaik őrzésére. Az önök létszáma, információim szerint, nem túl nagy, a foglyok őrzése pedig sok erőt leköt, illetve kivon a harcból. Adják át nekünk a foglyokat. Úgy vélem, ezzel jelentősen tehermentesítjük a csoportjukat, vagyis lehetőséget biztosítunk arra, hogy növeljék a harcoló emberek létszámát.

„Jó fiú..." Dinamit végigsimította a bajuszát, hogy palástolja mosolyát. Kedve támadt megkérdezni, valóban akkora hülyének látszik-e, mint amekkorának a másik nézi. Fegyelmezte magát, érdeklődő arccal várta a folytatást.

A másik elhallgatott. Kisvártatva hozzátoldotta:

– Véleményem szerint ez lényeges segítség lenne az önök számára – nagyot szippantott a cigarettából, s a füst mögül figyelte Dinamitot.

Dinamit előrehajolt.

– Ennyi az egész?

– Kevésnek gondolja?

– Soknak – Dinamit magában fűzte hozzá: „. . . a szemtelenségüket." – Sajnos, ennek ellenére a foglyokat nem áll módunkban átadni. Háborús bűnösök, Budapest felszabadulása után bíróság elé kerülnek. Addig pedig túszokként kezeljük őket. Szükségünk van rájuk.

– Kérem, fontolja meg a válaszát. A foglyok átadását mindenképpen a további együttműködés zálogának tekintjük . . .

Dinamit finoman, megértően elmosolyodott.

– Átmenteni a magyarságukat? – kérdezte gúnyosan, és felállt. – Azt hiszem, a tárgyalást befejezettnek tekinthetjük. Az önök álláspontját ismertetem felsőbb szerveinkkel, s az esetleges választ, amennyiben az eltérne az általam adottól, összekötő útján hozzuk tudomásukra.

A másik is felállt, szemében érdeklődés csillant.

– Önöknek vannak felsőbb szerveik?

– Viszontlátásra! – mondta Dinamit.

A másik kikísérte a pincéből.

A kapu alatt katonák ácsorogtak. Dinamit odaszólt nekik:

– Járőr! Indulás!

Ketten kiváltak közülük, mögéje léptek.

Szél fújt. Az égen piszokszínű fellegek kergették egymást.

Dinamit a járőr élén haladt. Befordult az első keresztutcába, s a következő sarkon megállt a ház szöglete mögött: egy intéssel a háta mögé parancsolta társait, aztán tüzelésre készítette elő géppisztolyát, s kileskelt az utcába.

Két társa nem kérdezett semmit. Csőre töltötték a fegyverüket.

Csak néhány ember járkált. Futva-sietve igyekeztek a dolguk után.

Dinamit az utcát kémlelte.

A harc zaja nem zavarta. Az egybehangzó, folyamatos ágyúdörgést csendnek érezte. A puskadörrenéseket figyelte, meg a géppisztolyok kattogását. „Közel vannak . . ." Jólesett kihallania a morajból a kézifegyverek pukkanásait.

A kövön cserépdarabok hevertek.

Dinamit a cserepekre pillantott, s hirtelen ötlettel hátraszólt.

– Van tükrötök?

Zsebtükröt adtak neki. Odatámasztotta egy cserépdarabhoz, s hátrább húzódott a ház tövébe.

„Már itt lennének . . ." De azért várt még. Órájára tekintett, s elcsodálkozott: félóráig sem tartott az egész tárgyalás. „Ezért rágta egy hétig a fülemet . . ." A csoport parancsnoka egy hét

óta gyúrta-oktatta, hogyan viselkedjék a megbeszélésen. Hiába mondta neki, hogy rendben van, már a könyökén jön ki a sok instrukció, a csoportparancsnok újra meg újra előhozakodott a delegátusi megbízatással. „Tudom, hogy érted, Dinamit, de mégis, gondold csak el... Egy hungarista zászlóalj! Tizenötször annyian vannak, mint mi! Fiatalok, egyetemisták, jól felszerelve felfegyverezve... Tizenötször ennyit csinálhatnánk. Az ügyességeden múlik az egész, el ne told valahogy a szektás proli gőgöddel. Nyerd meg őket... Ne firtasd, hogy tegnap kik voltak, az a lényeges, hogy ma szabad Magyarországot akarnak, nem harcolnak a szovjetek ellen. Érted jól, Dinamit?" Ahogy eszébe jutottak a csoportparancsnok szavai, keserűen felsóhajtott. „Jó lett volna..."

Katonák kanyarodtak az utcába. Árpád-sávos karszalagot viseltek.

Nézte őket a tükörből, s magában számolta: „...kettő... három... négy..."

Több nem jött, és Dinamit felhúzta az orrát. „Nemcsak hülyének nézett, de kukacnak is tart..." – gondolta a százados-ról. Halkan hátrasúgta:

– Kiengedek egy sorozatot. Egyikőtök feküdjön le, mintha sebesült lenne... Ott a kapu előtt... Fetrengjen, ahogy csak tud, de a fegyvert tartsa a keze ügyében... Ketten lesben állunk a kapu alatt... Egyébként azt csináljátok, amit én... Ha lövök, tüzet nyittok...

Lábujjhegyen lopakodott a kapu felé.

Társai követték. Egyik lefeküdt a járda szélén.

Dinamit a levegőbe sorozott.

Társa feljajdult.

Rohanó léptek közeledtek. Egyszerre, mintegy vezényszóra torpantak meg.

„A sarokra értek..." – gondolta Dinamit.

A léptek újra kopogni kezdtek.

„Ezek elmentek..." Várt kicsit, fülelt. De a léptek elfelé kopogtak, és egyre szaporábban. Dinamit bosszúsan húzta össze a szemöldökét. Óvatosan kikukkantott.

Az utca üres volt.

Kilépett a kapu alól, intett a társainak. Eszébe ötlött, hátha ottmaradt valamelyik a szöglet mögött. Lassan, nesztelenül settenkedett vissza a sarokhoz.

Senki sem volt ott. A katonák akkor kanyarodtak kifelé az utcából.

Dinamit nagyot fújt. „Rohadék banda..." Tudta, hogy ezek majd jelentik a századosuknak: az egyik bolsit kinyírták, vagy a nyilasok vagy a németek, kettő meg olajra lépett. A csoportparancsnokra gondolt, és félrebiggyesztette a száját.

„Ezekkel szövetkezni..."

– Gyerünk – mondta társainak, és előreindult.

A gyomra mozgott idegességében.

„Ezekkel szövetkezni..." Megmondta előre. A csoportparancsnoknak is meg az összekötőnek is. Marhaság ez a tárgyalgatás. Kikkel tárgyalnak? Ki az, aki bejutott az egyetemre? Turul-vitéz az egész társaság, talán ha néhány kivétel akad köztük. Egy tucat vagy kettő, de a többi? Kirázza őket a hideg, ha vörösszagot éreznek. A legjobb esetben Horthy-hivők... Erre az összekötő ingerülten a szavába vágott: „Horthy kiugrott, ha elfelejtetted volna!" – Ahhoz, hogy ki tudjon ugrani, előbb bele kellett másznia... – replikázott ő. – Gondolkozzatok kicsit, Horthy-káderek fognak verekedni nektek az új Magyarországért? Igazán ezt képzelitek? Azért, mert nacionalisták? Soha nem voltak annyira magyarok, hogy ne lettek volna antibolsevisták. A kiugrásuk is ezért bukott meg... Mit akartok? Ezeket akarjátok megnyerni? Ezekre akartok építeni?! – A végén már valósággal fuldokolt felindultságában. Az összekötő bólintott: „Szóval nem értesz egyet a megnyerésükkel." Ő legyintett, és őszintén, a lelke mélyéből bukott ki a véleménye: – Ezeket az isten sem nyeri meg nekünk, ezeket meg kell semmisíteni, nem megnyerni... – Az összekötő ismét bólintott: „Akkor te fogod lebonyolítani a tárgyalást. Mégpedig úgy, ahogy a párt követeli tőled. Közben pedig számolj le a szektás nézeteiddel. Olyan vagy, mint valami betokosodott agyú tizenkilences!"

„Lebonyolítottam..." Sajnálta, hogy legalább azt a négyet nem sikerült elkapni. Csattanós válasz lett volna: becipelni őket a csoportparancsnok meg az összekötő elé. „Nesztek a segítség, igaz, nem jószántukból adták, de legalább nem szaglásznak többé utánunk... És számoljatok le azzal a hülyeséggel, hogy a reális megítélés azonos a szektássággal. Legalább annyira számoljatok le vele, hogy a nagy szövetséges-keresésben le ne buktassátok a csoportot..."

Izgalmában önkéntelenül megszaporázta lépteit. Zsörtölődött-zsémbelt magában, de közben a gondolatai már másutt jártak. A továbbiakon. A tervre pontosan emlékezett. A legapróbb részletekre is. A jelszót is tudta: „Budapest." Egyébként más jelszót szeretett volna. „Előre, proletár!" – vagy ilyesmit. De

a csoportparancsnok ragaszkodott a „Budapest"-hez, és az összekötő mosolygott. „Ide figyelj, Dinamit, felüdülésként kapod az akciót a tárgyalás utánra, hogy örüljön kicsit az a szektás lelked, mert alapjában véve rendes elvtárs vagy... De a jelszó legyen csak Budapest. Hátha megnyerünk vele valakit..." – és hamiskásan hunyorgott. Ahogy felidézte az összekötő arcát, dühös lett rá. „Hunyorogj csak, de azért megadjuk... Megadom nekik..."

Úgy érezte, idegenül mozog az egyenruhában. Pedig a fekete uniformist mintha egyenesen rá szabták volna. És a köpeny is jól állt neki. De valahogy nem tudta megszokni. Pedig nagyon akarta.

Különben kitűnően játszott. Legalábbis a többiek azt mondták.

A neve...

Tulajdonképpen nem is volt neve. Iratai szerint Böcske Pálnak hívták, s polgári foglalkozását tekintve gyepmesteri tisztet viselt Budapest Székesfőváros sintértelepén.

A többiek ezt a nevét ismerték, s foglalkozásának a sintérséget tudták. Máskülönben úgy szólították egymás között, hogy „Dinamit". Ugratták is gyakran: „Dinamit, hogy mehettél te sintérnek?" Ő meg csak mosolygott a bajsza alatt, s azt felelte: „Jó mesterség az egy nyilasnak."

Utálta a sintéreket. A titkolózást is utálta, akkor is, ha százszor és ezerszer tudta: a titoktartás – élet. Hallgatni kell. Több, mint kell – pártutasítás. De a többi mindig ugratta: „Nem érzed rosszul magad, hurkot vetni egy ártatlan állat nyakába, mert ebadó nélkül akar élni a világban?" Ő a szíve szerint szerette volna odavágni: „Hát minek néztek engem?!" De csak mosolygott, és az esze diktálta az éles feleletet: „Azért dolgozik a magyar, amiért fizetnek..."

Nem tudták kiprovokálni belőle az igazi mesterségét. Pedig arra ment a játék – érezte.

Böcske Pál, nyilaskeresztes pártszolgálatos – ennyit tudott róla a világ. Ennyit tudhatott. A csoportbeliek még azt is: Dinamit...

Egyébként nem a csoport szállásán lakott. Ő ugyan ott szeretett volna, de mások úgy döntöttek, maradjon csak az albérletben. Nyilasokkal barátkozott, iddogált velük, hol a lakásán, hol csapszékekben, időnként elkísérte cimboráit a bordélyházba is. Olyankor hányingere volt, és legszívesebben azért fizetett volna a nőnek, hogy ne feküdjön le vele. Gyűlölte ezt a színjátékot, és mocskosnak érezte magát utána.

Csinálta. Pártutasítás.

A csizmája döngött a kövön. Odaverte erősen, hadd hallják.

Szeme sarkából figyelte az embereket. Szerette volna, hogy rettegjenek tőle, féljék az egyenruháját. Jólesett, hogy sokan kitértek az útjából, elkerülték. Úgy érezte, nem elegen. „Gyűlöljetek ... Gyűlöljetek csak ..." – kívánta szenvedélyesen.

A házak felett repülőgép zúgott.

– Lassabban, Böcske testvér ... – hallatszott a háta mögött. A másik hang hozzátette: – Úgy szaladsz, mintha kutyát hajszolnál ...

Egy pártszolgálatos meg egy katonatiszt – Árpád-sávos hadnagy – jött mögötte.

Nem fordult hátra. Órájára pillantott. „Még van idő ..." Lassabban szedte a lábát.

Legszívesebben röpült volna. Ismerte az íratlan törvényt: egy perccel sem korábban, egyetlen perccel sem később – pontosan. De mégis ...

Valahányszor akcióra ment, ez volt a legrosszabb: várni, hogy eljöjjön az ideje.

Az égre sandított. Szerette volna látni a repülőt. De a gép a felhők között kószált. „Majd jön ..." Felvonta szemöldökét. Arra gondolt, hogy voltaképpen az egész élete egyetlen óriási várakozás – a forradalomra. Dal foszlánya jutott az eszébe: „...mert jön ... mert győz ... az új forradalom ..."

„Ellenállás se jött ..." Keserűség szorongatta a torkát. Szerette volna nyakon ragadni az országot, és megrázni, mint Krisztus a vargát. „Hitler utolsó csatlósa ..." Az okot kereste. Mindig az okot kereste, s mindig arra lyukadt ki, hogy Horthy tulajdonképpen nagy ember, történelmi nagyság: annyira fasizálta az országot, hogy a végén már ő maga sem volt eléggé fasiszta a birodalmának. Pedig ő aztán tudta, kit kell ütni: azt ütötte mindenki tizenkilenc óta. Nem a királypártiakat, nem a szociáldemokrata vezéreket, nem a polgári ellenzéket. Azokat megvásárolták. Azokat mindig, mindenki megvásárolhatta: nem forradalmat akartak, csak egy kicsi hatalmat. Kicsit nagyobb állást, kicsit több gubát. A kommunistákat azonban halálra hajszolták, a pártot újra és újra szétverték.

Amikor a határozatot közölték vele, hogy nincs többé Kommunisták Magyarországi Pártja, szótlanul vette tudomásul. Az indoklást is szótlanul hallgatta végig, arra sem mondott semmit. Minek? Változtatni nem lehet rajta: határozat. Este volt, kiment a ligetbe. Gondolattalanul, céltalanul ténfergett a gázlámpák alatt, aztán éjféltájban, amikor a lába majd letört a fáradtságtól, lerogyott egy padra, és a szeme teleszaladt könnyel. „Nincs párt ..." Valaki

közeledett hozzá – a lépteiről felismerte a zsarut –, s kétségbeesetten kutatott az emlékezetében. Elárvultságában minden kiment a fejéből, az összes adat amit bemagolt, a neve sem jutott eszébe, csak az, hogy valamilyen Mihály – akkor az volt – a papírjai szerint, és belédöbbent, hogy vége, lebukott. A zsaru megállt a pad mellett, és megkérdezte: „Mi baja, jó ember?" Ő üres tekintettel bámult maga elé, s a fejét ingatta. „Semmi, biztos úr... – a szíve a torkában kalapált, s maga sem tudta, hogyan csúszott ki a száján: – A szeretőm itthagyott..." A rendőr meg nekiállt vigasztalni: „Gombház... Ne hagyja el magát, egyetlen nő miatt sem érdemes... Menjen szépen haza, aludjon... Majd lesz szeretője, meglátja..." Ő felsóhajtott. „Lesz... – mondta. – Biztosan lesz... – és a pártra gondolt: lehetetlen, hogy ne legyen. „Na, menjen már – sürgette a rendőr. – Aludja ki a bánatát – s mintegy mellékesen kérdezte: – Lakása van?" Ő bólintott. „Persze... Üldögélek még egy kicsit, aztán hazamegyek. Tudja, biztos úr, néhányszor elüldögéltünk ezen a padon. Jólesik itt ülni. Aztán hazamegyek... – szomorúan rázta meg a fejét. – Ne féljen, biztos úr, nem leszek öngyilkos. Csak jólesik itt búslakodni..." A rendőr elsétált, nem túlságosan messzire, s ő tudta, hogy szemmel tartja. Üldögélt kicsit, aztán lassacskán sétálva elment. „Lesz..." Ez a hit tartotta benne a lelket. Ha ebben nem hitt volna, összecsuklik, mint a bicska. „Békepárt..." Úgy ízlelgette magában az új párt nevét, mint borértő forgatjarágja az italt. „De én nem békét akarok, hanem háborút... Háborút a háború ellen, a paloták ellen..." Szakadozott mondattöredékek ötlöttek fel benne, a párt feloszlatásának, az új párt megalakulásának indoklása, hogy a kommunista párttól idegenkednek-félnek az emberek, az újtól, a Békepárttól nem fognak, az új név elősegíti a párt tömegbázisának kiszélesedését, az értelmiség, a németellenes hazafiak... „Homokra építünk..." Nem értette, hogyan képzeli a párt vezetése: a békevágy erősebb a magyar nacionalizmus támaszaiban, mint a hódítás vágya? Ezeket akarja megnyerni? Ezekkel szocializmust teremteni? A „Mindent vissza!" lovagjaival? „Délibábkergetés..." A szíve összeszorult.

Aztán megint lett kommunista párt, és ő valósággal szárnyakat kapott. De továbbra is fájt neki, hogy mindig újra s újra feltámad a „megnyerés" illúziója, leköti a pártot, munkát-erőt von el azoktól, akiket valóban meg kell nyernie, akiknek és akikkel az új Magyarországot fel kell építeni: a munkásoktól, az agrárproletároktól, a szegényparasztoktól.

„Megnyertük őket..." Pattintott az ujjával. Az egyetemista

zászlóalj parancsnokát látta maga előtt, az Árpád-sávos századost. Most utólag tűnt fel: ahogy a pincefeljárat legfelső lépcsőfokán megállt – odáig kísérte –, várakozó pillantást vetett rá. Megütközés tükröződött az arcán. Akkor nem is figyelt fel rá. Most furcsának találta. „Az anyád istenit..." Hirtelen döbbent rá: az a pasas olyasmit várt, hogy valami katonás ceremóniával engedélyt kér a távozásra. „A jó istenit az anyádnak... A párttal tárgyaltál, szarházi... Azt aztán várhatod, hogy a párt megbízottjaként haptákba álljak neked. Nyikhaj... És még járőrt szalajt utánam..."

– Böcske, ne rohanj... – hangzott szemrehányóan.

Nagyot fújt, és ismét lassított a léptein.

Akna csapott be előttük, nem messze, az egyik házba. Por dőlt az épületből, vakolat hullott, tompán puffant a kövezeten. Üveg cserregett.

Dinamit nem törődött vele, nyugodtan haladt tovább. „Közel vannak." Nem sajnálta a várost, és különösnek tartotta, hogy vannak a csoportban, akik sajnálják. Nem tudta felfogni, miért? Csak pusztuljon: a börtöneivel, a templomaival, a burzsoáziájával és a szépségeivel együtt! Még a kő is bűnös benne, a szépsége is az, és az emlékei is. Bűn tartja össze, bűn a habarcsa. Fehér város... Emléke se maradjon, semmi se, ami a fehér mivoltára utal... Új város kell, és új emberek, akik gyűlölik a bűnt, szégyellik apáik „fehérségét", és megvetik, utálják a „nem-politizálás" cinkosságát. „Vörös város, vörös emberek..."

Vonásai megenyhültek, amikor erre gondolt, s örült, hogy jó időben született: harcolhat érte, részese az új világ születésének.

Órájára tekintett, s felsóhajtott. „Lassan múlik..." Szerette volna kergetni az időt, hogy felgyorsuljon.

Megint akna vágott be a közelükben. Az utca kövezete felett robbant. Por kavargott, szilánkok surrogtak, üveg csörömpölt.

„Még mindig van üveg..."

Néhány pillanat múlva mögöttük dörrent egy gránát. Aztán megint.

A repülőgép egyre berregett, de a gépet magát nem látta. Leste pedig, és furcsállotta, hogy egyetlen gép olyan sokáig zümmög a házak felett. Néha felhangzott egy-egy bomba vijjogása meg a dörej. „Biztosan váltják egymást..." Aggodalmasan pislogott az égre, s a dörejek hangjából próbálta megállapítani, hová hullottak a bombák. „Még elintézik nekem a testvéreket, aztán csak nézhetek..."

Egyik sarkon, a ház kapuja mellett, német katona ácsorgott. Fehér kötés volt a fején – távolból úgy tetszett, mintha fehér

színű sisakot viselne –, és Dinamitot elfogta a kísértés, viszketett a tenyere, hogy odasózzon neki. De az utcán elég sokan jártak. „Nyakamra hozná a többit... – Akkor fuccs az akciónak..." Elmasírozott a német előtt, köszönt:

– Sieg heil, kamerád! – és a magasba lökte nyitott tenyerét.

A német undorral nézett végig rajta, válaszra sem méltatta.

„Mi az, nem tetszik a győzelmed?" Dinamit belesett a kapu alá, és hirtelen melege lett. Tele volt német katonákkal.

Az összekötő pontosan érkezett a találkozóra.

Dinamit eléje lépett.

– Jöjjön a kapu alá, igazolja magát!

Az összekötő követte.

Dinamit belépett a házba. Három öreg álldogált a kapualjban. Rájuk förmedt:

– Menjenek a pincébe! – azzal visszafordult az összekötő felé: – Lássuk azt az igazolványt!

Az összekötő körülményes mozdulatokkal irattárcát halászott ki a belső zsebéből.

Az öregek elkotródtak. A járőr két tagja a kapu elé állt.

Dinamit kezébe vette az összekötő igazolványát, és mintha a papírt böngészné, halk, duruzsoló hangon beszámolt arról, mit végzett a századossal.

Amikor befejezte, az összekötő komoran felsóhajtott. Hallgatott kicsit, aztán krákogott, és azt kérdezte:

– Dinamit... Biztos, hogy nem te szúrtad el?

Dinamit nagyot nyelt.

– De – közölte epésen. – A járőrüket. Azt a négy pasast ki kellett volna nyújtani, és azt elszúrtam... A megegyezést azonban... – megcsóválta a fejét. – Azt ne próbáld rám kenni. Arról nem tehetek. – Gúnyosan elmosolyodott. – És különben is, akarnak segíteni, szívesen őrzik a foglyokat.

Az összekötő tekintete majd felöklelte.

– Kár! – mondta.

Dinamit bólogatott.

– Túl szép lett volna a menyasszony.

– Mit csináljunk... – mondta az összekötő. Nehezére esett volna kiejteni a száján, hogy „sajnos, igazad volt", és nem is tartotta célszerűnek. Hangot változtatva folytatta: – Az akció a terv szerint megy. Változás nincs.

Dinamit szeme felcsillant, visszaadta az igazolványt.

– Ez a lényeg, testvér.

Elváltak.

A járőr továbbmasírozott.

Félóra múlva ott voltak a kis lakatosműhelyben. Aprócska pincehelyiség, bejárata az udvarról nyílt. Pápaszemes öreg fogadta őket.

– A csomagokért jöttünk – mondta Dinamit, s mindjárt helyesbítette magát: – A budapesti címre küldött csomagért.

Az öreg kutató pillantással nézett rá.

– A Józsi bácsi ajándéka. Nagy, fehér madzag lóg ki belőle..

Az öreg biccentett:

– Ott van a satupad alatt – mutatta az ujjával.

Dinamit előhúzta a fehér papírba burkolt dobozt.

– Óvatosan! – ripakodott rá az öreg.

Dinamit száján majdnem kicsúszott: „Vájár voltam valaha", – de időben visszafogta.

– Értek hozzá.

– Akkor is óvatosan. Tizenöt kiló... Ha ért hozzá, akkor se rángassa itt nekem.

– A zsinór? – kérdezte Dinamit.

– Csak a vége áll ki. Két percre van leszabva. Pont kettőre.

– Rendben – mondta Dinamit. Kezet nyújtott az öregnek. – Viszontlátásra...

– Sok szerencsét – az öreg kezet fogott a másik kettővel is.

Dinamit felemelte a csomagot, s pártszolgálatos társának adta.

Amikor kiléptek a műhelyből, Dinamit odaszólt neki.

– Nyugodtan foghatod. Ütődésre vagy nyomásra nem robban.

– Tudom. De akkor is... Rossz érzés cipelni...

Dinamit nem felelt. Gondolatban újra felmérte a hosszú kapualjat meg a folyosót. „Kell a két perc..." Törte a fejét, hogyan lehetne lerövidíteni. Akkor is kell a két perc, ha visszafelé az igazoltatást néhány sorozattal helyettesíti. Az akció tervét két változatban dolgozták ki. Egyiket úgy, hogy igazolják magukat, s mintegy legálisan hagyják el a házat. Ezt a variációt gondolatban már akkor elvetette, amikor a tervet megtárgyalták. A másik változat szerint ahelyett, hogy igazolnák magukat, agyonlövik az őröket. Ez jobban tetszett: a „testvérek" a lövöldözésre figyelnek majd, nem a csomagra, még akkor is, ha történetesen felfedeznék közben. Különben is: befelé jóformán mindenki mehet, csak pofára igazoltatnak. Amolyan szúrópróbaszerűen. Kifelé viszont mindenkit megállítanak, faggatják az embereket, hol jártak, kivel beszéltek, mit intéztek. Már sokszor tapasztalta.

Lassan sötétedett.

Dinamit az óráját nézte. „A felvonulás befejeződött."

A nyilasház felé mentek.

Komótos léptekkel haladt az élen.

A nyilasház előtti sarkon megállt. Körülnézett, aztán cigarettát vett elő, és rágyújtott. A parazsat a tenyerébe rejtette.

Nem dohányzott. A füstöt most sem szívta le, csak úgy pöfékelt.

A környék csendes volt.

Dinamit nyugtalanul pillantott körül. „Elaludtak?" Társaihoz hajolt, mintha valami bizalmas közlendője lenne, de nem szólalt meg. „Akkor is végrehajtom. Akár egyedül is..."

Abban a pillanatban felhangzott a dallam:

„Csak egy nap a világ,

Csak egyetlenegy csók az életünk..."

Mintha részeg énekelt volna. Rekedtesen, annyira hamisan fújta a slágert, hogy Dinamit önkéntelenül elmosolyodott. A cigarettát áttette a másik kezébe.

– Gyerünk – mondta.

Magabiztos léptekkel indult előre.

Befordult a kapun.

Hárman strázsáltak a kapu alatt. Az egyiket ismerte, iddogált vele néha. Felébiccentett.

– Kitartás! Gárdos testvér – a kerületvezetőt hívták így – benn van?

A cimbora igent intett, s a csomagot nézte.

– Mit visztek?

– Leadni visszük. Arany – mondta Dinamit. – Zsidó arany. Tizenöt kiló...

A cimbora füttyentett, elképedve-csodálkozva bámult Dinamitra, aztán kaján gúnnyal félrehúzta a száját.

– A felét biztosan megkapjátok jutalmul...

Dinamit bólintott. „Szerencsés nap... Ma mindegyik testvér néz valaminek: az egyik hülyének, a másik verébnek..." Végigment a kapu alatt, be a lépcsőházba, s a lépcső mellett nyíló földszinti folyosón kitárta a csapóajtót a csomagot cipelő társa előtt. A folyosó üres volt. Egyik szobából nevetés harsant.

– A hatodik ajtó... – suttogta Dinamit. Kibiztosította géppisztolyát.

Örült, hogy rajtuk kívül senki nincs a folyosón. Ha lenne, akkor a W. C.-ben kellene letenni a csomagot. Messze van, és a robbanás erejének a fele a szomszéd házat érné. Sajnálta volna az elfecsérelt erőt. „Így nem is kell a két perc..."

Társa megállt a hatodik ajtónál.

– Tedd le – intett az ajtó mellé, s szippantott a cigarettából.

A csomag fölé hajolt, a cigaretta parazsát a gyújtózsinórhoz érintette.

A zsinór tüzet fogott, apró szikrákat hányva sistergett.

Ajtó nyikordult.

Dinamit gyors mozdulattal beljebb lökte a zsinórt a papír alá.

Rémült hang üvöltött rá:

– Mit csinál?! Testvérek, merénylet!!! Meneküljetek!!!

Dinamit már a géppisztolyt markolta, elhúzta a billentyűt. A fegyver durrogott. Üres hüvelyek pattogtak-pengtek a kövön. A nyilas lassan leroskadt.

„Mamlaszok . . .” Dinamit arca eltorzult dühében. Társaira ordított:

– Menjetek!

Azok futni kezdtek. Ő még egy pillantást vetett a csomagra.

A csapóajtóban megjelent a strázsáló cimbora alakja. Két társa egyszerre lőtt rá.

„Végre . . . Fölébredtek . . .”

Meglódult maga is.

Ajtó tárult fel, éppen az orra előtt. Kapásból belesorozott, csak úgy vaktában, csípőmagasságban. Amikor felnézett, két társa mögött éppen becsukódott a csapóajtó. Akkor felordított:

– Testvérek, elszalad!

Emberek tódultak a folyosóra. A kapu felé szaladtak.

A kapu alatt géppisztolyok durrogtak. Valaki torkaszakadtából üvöltött:

– Nyilasok, ide!

Kopasz férfi szuszogott mellette.

Kivágódott a csapóajtón, keresztül a lépcsőházon. A kapuhoz szaladt.

A kapu mögött emberek hevertek. A kopasz megtorpant.

„Mindjárt robban . . .” Dinamit félrelökte a kopászt, és kirohant a házból.

A kapu előtt is emberek hevertek. Átugrotta őket, futott, ahogy csak bírt.

Fegyverek pukkantak.

– Ne lőjetek! – kiáltott fel.

Valami mellbe vágta. Megtántorodott, és akkor ötlött az eszébe, hogy elfelejtette a jelszót kiabálni. Sajátjai lőttek rá, a csoportbeliek. A szája fintorba rándult. Nem jutott eszébe a jelszó.

– Dinamit vagyok . . . – hörögte. Tántorgott.

Dörrenés csattant a háta mögött. Aztán tompa robaj. A detonáció szele lesöpörte fejéről a sapkát.

„A ház... A ház..." Látni akarta, és megfordult.

Por kavargott a ház helyén.

„Az az átkozott jelszó..." Az összekötő arca jelent meg előtte.

Dülöngélt, mint valami részeg. A melle sajgott. Odaszorította a tenyerét. Nedvességet érzett. „Vér..." Felhördült.

– Dinamit vagyok...

Már nem bírta tartani magát. A kövezetre roskadt.

„Meghalok..." Hörgött. A melle nagyon fájt.

Valaki fölé hajolt. Más is odajött. Nem ismerte meg őket.

– Dinamit!

Megrebbent.

– A jelszót... elfelejtettem... – pihegte alig hallhatóan. – Adjatok egy golyót... Nagyon... fáj...

– Elviszünk. Orvoshoz viszünk.

A szeme kerekre tágult.

– Ne... – szakadt ki belőle. A hangja elakadt fájdalmában, az arca eltorzult, ahogy kinyögte: – Lebukunk... – aztán rimánkodva suttogta: – Egy golyót...

Köpenyt terítettek mellé. Óvatosan ráfektették. Szívébe markolt a rémület: a nyilasok riadót fújnak, vele pedig ballagni fognak, amikor most repülni kell, rohanni, minél messzebb, minél gyorsabban, mielőtt komolyabb erők érkeznek ide, hogy harcba bocsátkozzanak a csoporttal.

A köpönyeget felemelték. Sietve lépkedtek vele.

A lába lelógott a köpenyről, csizmájának sarka oda-odaütődött az utca kövéhez. A feje ide-oda ingott, keserves kínnal préselte ki száján a szavakat:

– Golyót... Parancsolom... Értsétek... meg...

A csoport szállásán tették le, egy szalmazsákra. A szeme csukva volt, vonásain nyugalom látszott, fejét kissé félrehajtva tartotta, mintha aludna.

Az Árpád-sávos karszalagot viselő hadnagy – társa a járőrben – a pulzusát tapintotta. Sokáig vizsgálta, aztán felsóhajtott. Tiszta kendőt húzott elő a zsebéből, széthajtotta, s letakarta vele Dinamit arcát.

A többiek sem beszéltek.

15.

A lakás állandóan az eszében volt. Három hete költözött be, és azóta nem volt otthon. Számba se vette, hogy mi van benne.

Csak egy órácskára akart hazaugrani. „Meg kell néznem anyámat. Egyedül van . . .” – így indokolta, bár senki sem kért indoklást, és minden további nélkül tudomásul vették, hogy hazaruccan. Kicsit rosszul is esett. Szerette volna, ha tartóztatják, vagy legalább siettetik, hogy térjen vissza gyorsan.

Az anyja nem érdekelte. Hetvenöt esztendős, lejárt az ideje. Beteg is, egy éve már a lakásból se mozdult ki, csupán a költözésnél. Szklerotikus – mondta az orvos. Ő nem tudta, mi az, és az orvos megmagyarázta: túl öreg. Aztán kitapasztalta, milyen az, amikor egy vénasszony csecsemővé válik. Ki kell szolgálni, maga alá hugyozott, és néha összecsinálta magát. Eleinte visított is, mint egy kölyök. Arról hamar leszoktatta: elővett egy fakanalat, és istenesen elverte. A harmadik esetnél eltört a kezében a fakanál, és az öregasszony azóta nem sivalkodott, csak vinnyogott meg nyöszörgött, mint valami csecsszopó, amikor a hasa fáj.

Ő pedig hős lett. Benne volt az újságban.

Valahányszor az újságcikkre gondolt, kicsit zavartan, kicsit büszkén elmosolyodott. Azért büszkén, mert olyan szépen írt róla az újságíró, hogy egészen meghatódott tőle, és azért zavartan, mert a cikknek a fele sem volt igaz. Ezt azonban csak az újságíró tudta, meg ő. De nagyon szépen írt. „Nyugat védőpajzsa, korunk Zrínyi Ilonája . . . Mintha a turáni ősök elszántsága, fékezhetetlen, gigászi energiájú célratörése lobogna a szeme pillantásából . . .” – meg csupa ilyeneket. Nagyon tetszett. Voltaképpen nem is értette egészen a kacskaringós körmondatokat, csak azt, hogy minden magyar asszonynak legszentebb kötelessége olyan híven szolgálni a hazát, mint ahogy ő szolgálja. Egyik testvér meg is jegyezte: „Biztosan fölrendelnek a Várba . . .” – arra célzott, hogy kitüntetik majd, és leplezetlen irigység érződött a hangján, ő pedig szerényen mosolygott.

Az újságot összehajtogatva őrizte a köpenye belső zsebében, s gyakran gondolt rá: úgy kell viselkednie, ahogy az újságíró írta. Legalábbis megközelítőleg úgy. Furcsának találta azokat a fennkölt gondolatokat, amiket az újságíró plántált a fejébe, s

el-eltűnődött azon, hogy tulajdonképpen ő is gondolhatott volna ilyen gyönyörűeket, ha ilyesmin töri a fejét.

De a lakáson törte, meg a régi ócska kredencen.

A régi kredencet – a többi öreg lommal egyetemben, amit a szobának nevezett odúból magával hozott – az új lakás konyhájába zsúfolták be.

A lakás úri lakás. Háromszobás. Cselédszobával és két klozettal. Az egyik a hálószobából nyílik, a fürdőszoba mellett, a másik az előszobából. A fürdőszobában még bidé is van. Azt mindjárt a költözés után kipróbálta. Koszos lett a cipekedésben, de a bidé miatt nem futotta rá az idejéből, hogy megmosdjon. Addig csak kirakatban látott ilyesmit. Bezárkózott a fürdőszobába, ledobta a szoknyáját, és fölé guggolt, kinyitotta a csapot. Meleg víz fröccsent a combja közé, jólesően ingerelte. Annyi ideje maradt csupán, hogy lezárja a szobákat, és már szaladnia is kellett. Utóbb sajnálta, hogy a konyhát nyitva hagyta az öregasszonynak: használni úgysem fogja, csak összerondítja. Valami edénybe vizet kellett volna betenni neki a cselédszobába, és lezárni a konyhát.

„Takaríthatok . . .” – morogta bosszúsan, miközben előhalászta zsebéből a kulcsot.

Az előszobában pontosan olyan látvány fogadta, amilyent várt: ürülék mindenütt. „Mintha egy kutya piszkította volna össze . . .” Megkönnyebbülten fellélegzett, hogy nem jött rá a hasmars az öregasszonyra, amíg odajárt. Ezt csak összesöpri, azzal el van intézve. A géppisztolyt az előszobában odatámasztotta a falhoz, aztán bekukkantott a konyhába. Ott tiszta volt a kő. „Nem jött volna ki?” Benyitott az anyjához. A cselédszobában sötét volt. Áporodott, savanykás bűz csapott az orrába. Az öregasszony a szalmazsákon hevert.

– Na, itt vagyok – mondta jó hangosan, s mivel az anyja nem mozdult a szóra, még hangosabban fűzte hozzá: – Keljen fel! Nem hallja? Én vagyok, Gabriella . . .

De az anyja hallgatott.

Felkattintotta a villanykapcsolót, s káromkodott: nem volt áram. Kiment a konyhába. A régi kredenc az asztal mellett állt, keresztben, ahogy sebtében odatolták a hurcolkodásnál, az itthagyott zsidó bútorok közé. Gyertya után kutatott a fiókban, és megint káromkodott: eszébe jutott, eltette valahová, mielőtt kocsira rakták a kredencet, hogy kéznél legyen, de arra nem emlékezett, hogy hová. Végre talált egy csonkot. Gyufája kevés volt. Cigarettát vett elő, s egy szál gyufával gyújtotta meg a cigarettát meg a gyertyát is.

Visszament a cselédszobába. A gyertya lángja játékosan fellobbant. A kis asztalra állította, s az anyjához fordult.

Az öregasszony nyitott szemmel feküdt az ágyon. Pillantása merev volt.

„Ez kinyiffant nekem." Összeráncolta a homlokát. A biztonság kedvéért mégis odalegyintett az anyja szeméhez, de az öregasszony nem rebbent meg.

Nem örült anyja halálának, pedig gyakran gondolt rá, hogy mindkettőjüknek jobb lenne, ha meghalna már. De nem is szomorkodott.

„El kellene tüntetni." Semmi hajlandóságot nem érzett hozzá, hogy a temetésével bíbelődjön. Koporsót keríteni, temetőbe cipelni, sírt ásni – ideje sincs rá. Sajnálta, hogy a Duna messze van: az lenne a legegyszerűbb. Pillantása a cselédszoba ablakára tévedt. Az üveg épen maradt a keskeny ablakban. „A lichthóf?" Gondosan kerülgetve az öregasszony nyomait –, félt, hogy beletaposs a padlóba, s nehéz lesz majd feltakarítani –, az ablakhoz ment, kinyitotta. Sötét világítóudvarra nézett. „Később rohadni kezd, aztán szagolhatom . . ." Nyitva hagyta az ablakot, hadd szellőzzön kicsit, s kiment a konyhába. Partvissal, szemétlapáttal tért vissza. Felsepert az előszobában is, aztán alaposabban körülnézett a cselédszobában. Dühös lett. Az öregasszony mindent összekutyult: főtt krumplit, szalonnát, sült húst, bablevest, almát, bort, kenyeret. Valamennyi edényben volt mindenből, pedig szépen elrendezve adta be neki, külön lábasokban, és demizsonban a bort, konyharuhában a kenyeret. A demizson üres volt, a többi edényben pedig moslékká összepancsolva állt minden. Büdös volt. „Kevesebb is elég lett volna." Sajnálta az ételt. Úgy érezte, hogy a nemzetet rövidítette meg, amikor a főzésre pocsékolta az idejét. A moslékot kizuhintotta a világítóudvarra, s a lábasokat kihordta a mosogatóba.

Megint cigarettára gyújtott, aztán előszedte a kulcsokat, és bement a szobába.

A küszöbön megtorpant, a szeme tágra meredt, hangosan káromkodott.

A szoba is össze volt rondítva.

Rohant a másikba – az is. A harmadik szintén.

Nem értette. Majd szétrobbant mérgében.

A harmadik szobán tapétaajtót fedezett fel. Eddig észre sem vette. Amint kilépett rajta, az előszobában találta magát.

„A kódorgós istenit . . ." Fogait csikorgatta dühében.

Vette a szemétlapátot meg a partvist, és dúlva-fúlva felszede-

gette, amit az öregasszony erre-arra elpotyogtatott. A cigaretta a szájában volt, ahogy előrehajolt, a füst csípte a szemét. „Hogy a frászba tudott ennyit..." A konyhában lecsapta a lapátot, s odalökte a partvist a sarokba.

Visszament, megállt a legnagyobb szoba közepén. Nagyot szívott a cigarettájából.

Szép szoba volt. Nem érdekelte különösebben, csak a két hatalmas ablak. Az üvegek kitörtek, a cserepek csikorogtak a talpa alatt. Félrehúzta a függönyt, kihajolt az ablakkereten. Az utcát látta, amelyre a ház kapuja nyílott. „Sarokszoba." A másik ablakhoz lépett, azon is kitekintett. Anyjára gondolt, s rövid tusakodás után úgy döntött, megvárja, amíg besötétedik, csak este vonul be a különítményhez. „Mielőtt elmegyek, kiteszem ezen." Egyszerűnek, praktikusnak ítélte az elhatározását. Az is megfordult a fejében, hogy a sarokról majd visszajön, szól a házparancsnoknak, holttest fekszik a ház előtt, és utasítja, hogy temettesse el a lakókkal. Nem ismerik az anyját, csak bejelentőlapról. Ha papírról keresik, hát keressék. Eltűnt, és kész. Ekkora viharban igazán eltűnhet egy öregasszony. Félrebiggyesztette a száját. A fenét fogja még ezzel is tölteni az idejét. Majd reggel megtalálják a hullát, aztán gondoskodnak róla.

A szekrényhez ment, sorra nyitogatta az ajtókat-fiókokat. Férfiholmik voltak benne, összevissza dobálva. Megint elfutotta a méreg, a rendetlenség láttán. „A rusnya zsidó..." Kivett néhány ruhadarabot, végigmustrálta, s visszalökte. Úgy érezte magát, mintha meglopták volna. Ügyvéd volt a dög, vagy mi a szösz, mert a „dr." ott cifrálkodott a névtábláján, amíg ő le nem verte, névtáblástul-nevestül-doktorostul. Biztos eldugta valahová a javát. Neki aztán mesélheti, aki akarja, hogy egy zsidó ügyvédnek kilátszott a segge a nadrágjából, vagy hogy csupa mállott-keshedt inget hordott. „Meg kell nézni a pincét meg a padlást. Lehet, hogy oda dugta. Vagy odaadta valami strómannak megőrzésre." Nézegette a holmikat, és a fejét ingatta. „Biztos talált strómannt..." Mindig elszomorodott, valahányszor tapasztalta – vagy akárcsak eszébe jutott –, hogy egy magyar zsidóbérenccé aljasodik.

Végigkutatta a szobát. Az íróasztal fiókjait egészen aprólékosan átvizsgálta. Csak papírokat talált, meg rengeteg fényképet. „A kacatot hagyta itt..." Viszont a szőnyeg tetszett: nagy, világoszöld szőnyeg takarta majd az egész padlót. Puha volt és olyan vastag, hogy teljesen felfogta léptei zaját. Élvezettel járkált rajta. „Biztos perzsa..."

A másik szobába ment. Hálószoba volt, az ágyneműn rózsaszínű huzat, és a szekrényben női kacatok. Magához mért néhányat, de nagyok voltak. Különben is rondának találta őket.

A harmadik szoba sem nyerte meg a tetszését, de abban is női holmikra lelt, és azok – legalábbis ránézésre – használhatóknak látszottak. „A lányuké lehetett." Maga elé illesztett néhányat közülük. „Kell a kutyának..." De azért tovább mustrálgatta a ruhadarabokat. „Majd eladom..." Bizonyos volt benne, hogy egész életében nem fog mást viselni, mint a pártszolgálatosok formaruháját. Cicoma-ékszerek nélkül, egyszerűen. Csak a fekete uniformist, zöld inggel. A fal mellett hajlított lábú íróasztal állt, s az egyik fiókban kötegnyi borítékba rejtett fényképre bukkant. Nézegetni kezdte őket. „Kis zsidó kurva..." – gondolta az ismeretlen lányról. A fényképek szeretkező párokat ábrázoltak. Végigmustrálta, majd a zubbonya felső zsebébe csúsztatta valamennyit, s tovább kutatott a lányszobában.

De más érdekeset nem talált. Viszont a hajlított lábú asztal kivívta elismerését. Kivette köpenye zsebéből a kis vászonzacskót, szétcsomózta a madzagot, s az asztalra öntötte a tartalmát.

Nem volt sok. Alig tucat gyűrű, néhány óra meg karperec és két nyaklánc. Az elmúlt három hét alatt csupán kétszer kísért zsidótranszportot a gettóba, illetve – ami ezzel együtt járt: a kiürített zsidóházakban illegálisan tartózkodó személyeket – a Duna-partra. Szerette ezt a munkát, de nem azért, mert értékekhez jutott. Néha egyenesen visszataszítónak érezte, hogy nagyon rendes, jó testvérek megfeledkeznek magukról, s úgy marakodnak a Duna partján hagyott kacatokon, mint kutyák a koncon. Nem értette őket, s ő maga sohasem állt neki válogatni a holmik között. Rosszul esett, hogy úgy vonulnak, akár haza, akár a párthelyiségbe, mintha zsibvásárról érkeztek volna.

A konyhába ment, a régi kredenchez, s a fiók aljából előkotorta a rossz gyapjúharisnyát. Meglepődött, annyira súlyosnak érezte, megemelgette a levegőben és felsóhajtott: „Sok benne az óra..." A hajlított lábú asztalhoz vitte, egyenként rakosgatta bele az új szerzeményt. Aztán gondolt egyet, kiszaladt a konyhába megint, és másik rossz harisnyát keresett, abba válogatta át az órákat. Az ékszeres harisnya így is nehéz volt. „Majd egy kiló... – méricskélte a tenyerén. – Talán több is..." A két harisnyát a hajlított lábú asztal fiókjába tette.

Mindig szeretett volna gazdag lenni. Olyan gazdag, mint a filmek hősei, akiknek sohasem kell azon törni a fejüket, hogy mit esznek holnap. Akik csak szeretnek és szeretnek, aztán meg

intenek a sofőrnek, hogy hajtsa közelebb a kocsit, mert be akarnak szállni. Legalább dolgozni szeretett volna hasonló helyen. Egyszer elmondta a helyszerzőnek, hogy olyan gazdát keressen neki, mint a „Halálos Tavasz"-ban Jávor Pál, vagy akár olyan vendéglőt, ahová ilyenfélék járnak. A helyszerző kinevette: – Magát olyan helyre nem veszik fel... – szánakozás volt a hangjában és lenézés. De azért elküldte a „Zserbó"-hoz mosogatólánynak, a Vörösmarty térre. Vagy hatszor körüljárta a teret, kereste azt a „Zserbó"-t, de nem találta. Volt ugyan ott egy cukrászda, de a cégtábláján más volt kiírva, Gerbeaud vagy micsoda, olvasni se tudta rendesen, nemhogy kimondani. Végül megkérdezte a rendőrt, hol a „Zserbó", és csak nézett, amikor a rendőr végigmérte, aztán a cukrászdára mutatott, s gyanakodva kérdezte: „Oda akar beülni?!" Mondta, hogy nem beülni, hanem dolgozni megy oda. Tíz perc múlva már ismét az utcán volt, és baktatott vissza az Üllői útra, a helyszerzőhöz. – Jól leteremtettek, amiért magát küldtem – ezzel fogadta a helyszerző. – Maga nem kommilfó ilyen helyen, drágám... De tudok egy megfelelőt: menjen az Ilkovicshoz, mosogatónak.

Lebujról lebujra vándorolt: mosogatónak, takarítónőnek vagy konyhai mindenesnek – gazdag szeretett volna lenni, és gyűlölte a gazdagokat. A szép nőket is gyűlölte, neki csak félig vagy egészen részeg kocsisok, pityókás vasutasok meg lapos zsebű, beszeszelt bakák tettek ajánlatot. Ötven fillért, vagy egy pengőt kínáltak, s amikor alkudni próbált, hogy legalább két pengőt, akkor a szeme közé vágták: – Kettőért már nőt kapok, lelkem, nem lyukat... – Ott intézték el valamelyik mellékutcában, egy-egy sötétebb kapualjban vagy valami téren, bokrok között, meg padon, ahol nem világított a közelben lámpás.

A gazdagság után azért vágyakozott, hogy egyszer – akár egyetlenegyszer csupán – olyan lehessen az életben, mint akármelyik mozidarab hősnője. De a félpengős, pengős árú szeretkezések nem abba az utcába vezettek, s aki neki tett ajánlatot, az nem csatolt filmszerződést az ajánlata mellé. Pedig sokszor hallotta, hogy így fedezik fel a filmcsillagokat. A gazdagság reménye csupán egy helyen csillant meg előtte: a Nyilaskeresztes Pártban. Hitte, hogy a párt kivezeti a nyomorból – eléje teszi mindazt, amit a zsidók, a bolsevisták, az arisztokraták elraboltak tőle.

És ő lett a hatalom.

Furcsa volt eleinte. Úgy érezte, néhány nap alatt többet ért el, mint amiről legelrugaszkodottabb ábrándozásai során álmodozni merészelt. Féltek tőle – a sarki rendőr éppen úgy, mint

a háziúr. A háziúr már nem kívánta kihajítani a lakásból, mert késlekedett a lakbérrel – pedig volt pénze, csak elfelejtett fizetni –, hanem nyájas mosollyal bekopogtatott: – Ha netán zavarban van, semmi baj, alkalmasint kifizeti a jövő hónapban, Kasnya testvér... – Kifizette a lakbért nyomban, és mulatott magában. Nagyon tetszett neki, ahogy a háziúr beszélt: „Alkalmasint..." – még senkitől sem hallotta. Mosolygott, és sajnálta, hogy a háziúr nem zsidó. „Alkalmasint... szíjat hasítanék a hátából, háziúr testvér..."

Ezt azonban csak gondolta. Nem volt szadista, nem kéjelgett, nem játszadozott a zsidókkal. Gyűlölte, és irtotta őket, és kész. Úgy érezte, hogy nyomorának számláit hajtja be rajtuk.

Most pedig gazdagnak tudta magát, és szeretett volna még gazdagabb lenni. Képzeletében ismét felötlött a Duna-part és a testvérek, ahogy osztozkodnak-veszekednek a hátrahagyott holmikon. „Azt nem..." Szégyenletesnek találta, hogy a keresztény-ség védelmezői összekaptak vacak, viseltes rongyokon, mint valami martalóchad. Olyanokká válnak, mint az alkudozó zsidó handlék az ószeres-piacon. Szóvá is tette egy gyűlésen, a kerület-vezető igazat adott neki. Aztán beosztották a rohamzászlóalj-különítményhez.

Természetesen megértette, hogy most a front a legfontosabb. De mégis rosszul esett, hogy ritkábban kísérhet zsidótranszportokat. A harisnya lassabban kövéredett, és a frontszolgálatot – bármennyire szükségesnek tartotta is – kitolásnak érezte: mintha félre akarták volna tenni, hogy ne akadékoskodjék a zsákmány szétosztása miatt. Megfordult a fejében, hogy kihallgatást kellene kérnie valamelyik vezető testvértől, és panaszt tenni. De aztán úgy gondolta, fontosabb dolguk van most a vezető testvéreknek, semmint ilyesmivel törődni, s ha felrendelik a Várba – bizonyosra vette, hogy kitüntetik, különben a testvérek nem célozgattak volna rá minduntalan –, akkor úgyis kikérdezik a sorsáról, és akkor majd elmondja.

Akna robbant az utcán. A ház megremegett. A parkettán összekoccantak az üvegcserepek.

Felugrott az asztal mellől, az ablakhoz lépett.

A gránát elég messze csapott be. „Így megérezni..." Összeráncolta homlokát, aggodalmas pillantást vetett a hajlított lábú asztalra. Most először féltette a gazdagságát: idevág egy gránát, és elvész az egész. Úgy érezte, nem élné túl. Legszívesebben zsebre vágta volna a két harisnyát, hogy mindig vele legyenek, s érezze a súlyukról, megvannak. Tudta, hogy ez ostobaság. Meg-

sebesülhet, vagy más valami történhet vele, és vége a gazdagságnak. Töprengett, hová helyezhetné biztonságba, s eszébe jutott, hogy legjobb lenne levinni a pincébe, de attól félt. Közvetlenül az óvóhely mellett van a pincerekesz, akárki megláthatja, hogy elrejt valamit, aztán bottal ütheti a vagyona nyomát.

Kivette a két harisnyát a hajlított lábúból, s a kezében lógázva őket, végigjárta a lakást. A cselédszobát találta a legvédettebb helyiségnek: minden oldalról vastag főfalak fogták körül. A gyertyacsonk kialudt, sötét volt. Nekiállt másik gyertyát keresni, de csak hosszas kutatás után akadt rá: ott volt az orra előtt egy tucat, a mozsárban, a régi kredencen. Meggyújtott egyet, visszament a cselédszobába, s a harisnyákat letette a szoba közepére. „Jöjjön, mama . . ." Félrehajtotta a dunnát, kiemelte az öregasszony testét az ágyból. Csodálkozott, hogy milyen könnyű, pehelyként helyezte a padlóra. „Hát persze . . ." Félrehúzta a száját: a lepedő is csupa mocsok, és büdös, mint valami pöcegödör. A dunnát az öregasszonyra lökte, négy csücskénél fogva összehajtotta a lepedőt. „A nyavalya mosogassa . . ." Kivitte a konyhába, begyömöszölte a tűzhelybe, s meggyújtotta. Kerített egy tisztát a zsidólepedők közül, azzal tért vissza a cselédszobába. Tudta, hogy ostobaság, senki sem láthatja, de mégis elfújta a gyertyát, s a két harisnyát mélyen bedugta a szalmazsákba. Rá a tiszta lepedőt, aztán a dunnát. Akkor ismét gyertyát gyújtott. Szépen eligazgatta a dunnát. A régi szekrény aljából előkotorta az öreg ágyterítőt, és az egészet letakarta.

„Akkor se viszi el senki, ha kiröpül az utcára . . ." Felsóhajtott: jó lenne utánajárni, hol vannak azok a zsidók, akik itt laktak. Elintézné őket, nehogy . . . Összeráncolta a homlokát. Első ízben jutott eszébe, hogy mi lesz, ha mégsem tudnak áttörni a felmentő seregek, az oroszok elfoglalják a várost, és hozzá még a megmaradt zsidók is visszajönnek? Cigarettára gyújtott. „Akkor is az enyém . . . Az én ágyam . . ." Messzire fújta a füstöt, éktelen dühbe gurult, legszívesebben felpofozta volna magát, amiért ilyen zsidóbérenc, lapuló-patkányos gondolata támadt.

Az öregasszonyt a szobába cipelte, az ablak mellé.

Végre sötétedni kezdett.

Még jó félórába tellett, amíg úgy találta, hogy elég sötét van már az anyja menesztéséhez. Szerencséje volt: amikor felemelte a tetemet, a ház megrázkódott. A szomszédban akna robbant, a dörrenést üvegcsörömpölés követte, omladék puffant az utcán.

Könnyed mozdulattal kihajította a testet, s elhúzódott az ablaktól.

A hulla nagyot csattant a kövön.

Hallgatózott kicsit, aztán fellélegzett.

Kifelé menet észrevette, hogy a cselédszobában égve felejtette a gyertyát. Elfújta, aztán megnedvesítette a nyelvével két ujját, hosszan dörzsölgette közte a kanócot. Nyakába akasztotta a géppisztolyt, és gondosan bezárta maga után az ajtót.

A házparancsnok a kapu alatt ténfergett. Nem volt kedve társalogni vele, köszönt neki, és foghegyről odavetette:

– Majd jövök, ahogy a szolgálat engedi.

– Igen, kérem, de... – a házparancsnok odalépett mellé, hadarva darálta: – Kedves testvér, az édesanyja nem jött le a pincébe. Ugye, szabály, hogy le kell...

A szavába vágott.

– Egy rokonnál van. Elfelejtettem szólni. Töröljék itt a névjegyzékből, ott, ahol tartózkodik, már szerepel a nyilvántartásban.

– Igen, kérem...

Faképnél hagyta a házparancsnokot, és kilépett a kapun.

Az anyja testére csupán egy pillantást vetett. A tetem a fejére esett, a koponyája szétzúzódott, s ahogy a kövön hevert, úgy tűnt fel, mintha nem is lett volna feje.

Majdnem futott, annyira sietett, de a különítménynél senki sem vetette a szemére, hogy sokáig elmaradt. Ez rosszul esett. Annál inkább, mert – csak úgy mellékesen – tudtára adták, hogy a szakasza bevetésen van.

Utánuk ment. A szakaszparancsnokot egy óvóhelyen találta meg.

– Jó, hogy bevonultál, Kasnya testvér – ezzel fogadta. – Nagyon szorongatnak bennünket...

A szakaszparancsnokból valósággal dőlt a pálinkaszag, de nem látszott részegnek. Egy asszonyt rendelt ki a ház lakói közül, hogy a pinceátjárókon keresztül vezesse valami nagyon fontos épületbe.

– A bal oldali sarokra néző szobákban foglalj tüzelőállást – utasította sietve. – Onnan a teret is, meg az utcát is kitűnően meg lehet szórni. Különben majd meglátod magad is. Lőszert sokat vételezz. A lőszervételező hely ott van, annak a háznak a pincéjében. A házat minden körülmények között tartani kell. Akkor is, ha a barikád elesne. De nem esik el. Már küldtem segítségért...

Az asszony petróleumlámpát gyújtott, meggörnyedve búvt keresztül a falon kibontott, keskeny nyíláson, s ott várakozott.

Kasnya Gabriella elindult az asszony után. Sokáig mentek a

hosszú pincelabirintusban, olyan hosszú ideig, hogy gyanakodni kezdett, vajon nem az ellenség karjaiba vezeti-e a nő. Mindenesetre lövésre készen tartotta géppisztolyát, s elhatározta, hogy bármi csalafintaság történne, az asszonyt rögtön agyonlövi.

De semmi sem történt. A nő megállt egy kibontott átjárónál, és előremutatott:

– Ez az.

Kileskelt előbb, csak azután lépett keresztül a nyíláson. Az asszony abban a pillanatban sarkon fordult, és szaladt visszafelé.

A lőszervételező helyen volt.

Oldalt nyitott lőszeres- és kézigránátos-ládikók mellett – hátát a falnak támasztva – egyik bajtársa ült. Feje furcsán félrebicsaklott. Néhány betöltött tár hevert körülötte a földön. Ő rákiszönt, de az meg se moccant. Odalépett hozzá, és megrázta a vállát, akkor eldőlt.

„Kinyiffant." Észbe kapott. Lódult vissza az átjárónyíláshoz, és az asszony után kiáltott:

– Jöjjön vissza!

Az asszony léptei egyre messzebbről dobogtak. A pincefolyosó fordulójában még látszott a petróleumlámpa gyér, imbolygó fénye. Kieresztette a hangját:

– Vissza! Azonnal jöjjön vissza!

A lámpa fénye eltűnt.

Mérgében kieresztett utána egy rövid sorozatot. „Legalább gyulladj be, rohadék..." Fülelt. Az asszony léptei úgy kopogtak, mint a dobpergés, ő pedig szitkozódott magában. „Patkány... Fél a lőszert betározni..." Eszébe sem jutott, hogy az asszonynak sejtelme sem volt róla, miért hívja vissza. Összeszedte a földről a betöltött tárakat, zsebébe dugdosta őket. Az asszonyra gondolt közben, s kicsit felhúzta a szemöldökét. „...Vagy tőlem fél. Biztos valami zsidóbérenc..." Elhatározta, hogy visszafelé majd megkeresi az asszonyt: kezelésbe veszi kicsit. Ha az a nő nem is, de a többi patkány kigyógyul a gyávaságból. Néhány kézigránátot tűzött a derékszíjába, aztán sietett felfelé a pincéből.

A lépcsőn fejjel lefelé bukva, katona feküdt.

Átlépte, rohant fel.

A lépcső fordulójában olajmécs pislákolt. „Bal sarok..." Végigbotorkált a sötét, zárt földszinti folyosón. Az ajtók nyitva voltak. A legutolsó lakásba ment.

Az utcai szobában, az ablak tövébe húzódva térdelt valaki. Rövid sorozatokat eregetett a géppisztolyából. Odakünn fények villantak, be-bevilágították a helyiséget.

Kasnya Gabriella szótlanul térdelt a másik ablak mellé. Az ablak tövében egy test hevert. „Sokan kinyiffantak . . .” Sajnálkozott. Kicsit odébbnyomta térdével a tetemet.

A teret látta meg a széles utcát, amely a ház előtt torkollott a térbe. Mindenekelőtt az utcát fürkészte, de ott senkit sem látott. „Keresztutca . . .” Abban a pillanatban megértette, miért fontos ez a ház – hosszanti út nyílik a másik oldalán. Ismerte az oroszok taktikáját, mélyen előreszaladnak a hosszanti utcákon, aztán könnyűszerrel kifüstölik a közbeeső mellékutcákat. „A keresztutca nem érdekes . . .” A teret nézte. Itt-ott torkolattüzek lobbantak, puskákból, géppisztolyokból lőtték a házat. Az ablak párkányához támasztotta fegyverét, s amikor egy-egy lövés villanását látta, odapörkölt a fény irányába.

Golyók surrantak a feje felett, vakolat hullott a nyakába, a szoba megtelt porral.

„Észrevettek . . .” Önkéntelenül hátrább húzódott. De azért lőtt tovább, onnan beljebbről. Megint elpufogott felette egy sorozat. „Golyószóró . . .” Szerette volna látni a torkolattüzet, hogy odadurrantson, és elhallgattassa az átkozottat. De nem tudta felfedezni, pedig ugyancsak köpte a lövedéket. A falat nézte, a golyók nyomait, hogy a becsapódásokból derítse ki, melyik irányból tüzel. „Egészen oldalról . . .” Óvatosan kileskelt az ablakból, s végre megpillantotta a csőből kicsapódó lángnyelveket. Az egész tárat kilőtte a villogó tüzekre, s még akkor is lőtt, amikor a golyószóró már elnémult, és csak akkor kapott észbe, amikor hiába nyomta tovább a géppisztoly billentyűjét. Hirtelen ugrott hátrább az ablakból, a padlóra kushadt, s teli tárat lökött a fegyverébe.

Az ablaknyílás körül úgy kopogtak a lövedékek, mint a zápor eső.

„Szórjátok csak . . .” A másik ablak felé pillantott. A társa is visszahúzódott a tüzelőállásából, éppen tárat cserélt, aztán odakiáltott neki:

– Piád van még?

„Jókor jut eszedbe . . .” Büszke volt rá, hogy ő sohasem pálinkából merítette a bátorságát. Nem is felelt.

A társa közelebb lépett, csalódottan vette tudomásul, hogy új bajtársa van.

– Te vagy?! – az ablak tövébe tekintett, összeráncolta a homlokát. – Észre se vettem, hogy kinyúlt . . . – morogta. Négykézláb mászott a halotthoz, keresett valamit körülötte. Üveget emelt

fel a padlóról, megrázta és káromkodott. Az üveg üres volt, széles ívben kihajította az ablakon.

A lövöldözés, mivel nem viszonozták, hamarosan elcsitult. Visszamerészkedtek a párkány mögé.

Repülőgép berregett.

Nézte a teret, összehúzott szemmel. A torkolattüzek vibráló fényében sötét foltokat látott közeledni a ház irányába. Tüzet nyitott. Nyomban tucatnyi lángnyelv csapott felé. Hátrább húzódott kicsit, s a lángnyelveket vette célba. Tudta, fele lő, fele pedig kúszik előre – az orosz mindig így csinálja. Sokan lőttek.

Dörrenés. A ház megrázkódott. Téglák hullottak az ablak előtt, cserepek, fadarabok. Por kavargott.

„Bomba . . .”

Fény gyúlt ki a tér felett.

Valósággal felujjongott.

A por oszladozott, és a hófödte téren kirajzolódtak a piszkosszürke katonaköpenyek. „Itt nem törtök át . . .” Gyors, célzott, rövid sorozatokkal lőtte őket.

Akna sivított. A ház előtt robbant.

„Ostobák . . .” Telitalálattól nem félt, a szilánkoktól is biztonságban érezte magát a párkány mögött. Szünet nélkül lőtt. Az aknák suhogtak, tűzrózsaként pattantak szét a kövezet felett, s egyre közelebb és közelebb csapdostak be. A ház, mintha hajó lett volna, valósággal táncolt. Ő pedig lőtt, és új tárat lökött a fegyverébe. Aztán a fény kihunyt. Sajnálta. „Gyújthatnátok megint . . .”

De csak az aknák durrogtak, és a ház remegett.

Valami rettenetesen nagyot csattant, akkorát, hogy a füle belefájdult. Vakolat puffant a hátára.

A másik ablak alatt gyerek nagyságú lyuk tátongott. Az ablakkeret a szobába zuhant, s benne ott feküdt a társa, mint valami koporsóban. Lódult a lyukhoz: onnan tüzelt tovább. Aztán amikor kopogni kezdtek a lövedékek az omladékon, visszamászott az ép ablakhoz, majd megint az omláshoz . . .

Nem tudta, mennyi ideig csinálta. Csak azt tudta, hogy ki kell tartania, amíg meg nem érkezik a segítség. És bizonyos volt benne, hogy ki fog tartani, és abban is bizonyos volt, hogy a testvérek büszkék lesznek rá. Talán maga a nemzetvezető testvér . . .

Valami a tarkójára sújtott.

Felnyögött.

A következő pillanatban valaki a köpenyénél fogva magasba

emelte, és megpróbálta kitépni a fegyvert a markából. De a géppisztolyt még aléltan is ösztönösen szorította.

Mintha kalapács ütött volna a tarkójára. Elsötétült előtte minden.

Arra ébredt, hogy valaki rázza a levegőben, mint egy rongyot.

Már nem volt fegyver a kezében. Derékszíjához nyúlt – a kézigránátok sem voltak ott, és jeges félelem szorította össze a szívét.

A valaki végre leállította a talpára, s motozni kezdte a testét, amikor pedig megérezte a mellén, hogy nő, maga felé fordította.

Hatalmas testű, kucsmás-bundás katona előtt állt.

„Megerőszakol..." Abban a szempillantásban el is határozta: engedni fog, és közben megpróbálja keze ügyébe keríteni a fegyverét, és megöli. Vagy egyszerűen megfojtja.

De a katona csupán a jobbjával közeledett hozzá: könnyedén emelte, s gyorsan. Aztán a balt.

A fogai összekoccantak a két pofontól, s megtántorodott.

A katona keze ismét meglódult.

A füle csengett, eleredt az orra vére. Az állkapcsát próbálta mozdítani: azt hitte, kiugrott a helyéről. De csak fájt.

A katona morgott valamit.

„A foglyot nem szabad..." De a katona újra a kezét emelte.

Felnyögött. „A foglyot..." Úgy kapaszkodott ebbe a mondatba, amit ki se ejtett a száján, mint fuldokló a mentőövbe, és hozzá akarta tenni: „Én nem bántottam senkit..." – szavak helyett artikulálatlan makogás tört fel a torkából. Hirtelen ébredt rá: a fogolynak fel kell tartania a karját, s mintha rugó lökte volna, magasba lendítette a kezét.

A katona kipenderítette a lakásból.

A lépcsőházban oroszok jártak.

A katona a kapu felé irányította, s intett, hogy menjen előtte.

A lába reszketni kezdett. „Agyonlő..." Nem mozdult.

A katona káromkodott, végiglökdöste a kapu alatt, és kilódította a térre.

Szél fújt. A tér sötét volt.

Katona állt a ház előtt. Rámordult, és mutatta, hogy menjen át a téren.

Elindult. „Belém lő..." A keze is remegett, ahogy feltartotta. „Szórakozik..."

De senki sem lőtt utána.

Lassan ballagott a téren. A kezét a magasban tartotta. Fázott. „Fogoly vagyok..." Nagyon picinek, elesettnek érezte magát, mintha az anyja erőtlensége és esettsége átköltözött volna az

ő tagjaiba. Megrázkódott a rémülettől. Nem akart olyan lenni. A tér közepén eszébe ötlött, mi lenne, ha elkanyarodna, s elosonna az utcán. Talán sikerül... Visszanézett.

Nem követték.

Jobbra fordult. Ugyanolyan lassan lépkedett, mint előbb, de a kezét azért nem merte leengedni.

Valaki ráripakodott a földről. Összerezzent. Nem értette, de a következő másodpercben szurony emelkedett a torka felé. Sarkon fordult, s lódult vissza arra, amerre küldték.

A tér másik oldalán egy katona kiáltott rá, és magához intette. Betessékelte egy kapun.

A kapu mögött is ácsorgott valaki. Egy szobába vezette, s becsapta mögötte az ajtót.

Sötét volt és rettenetesen büdös. Vagy két tucat ember szorongott a helyiségben. Halkan beszélgettek, dohányoztak.

Végre leengedte a kezét. Az arca még mindig fájt a pofonoktól. Cigarettát kotort elő, rágyújtott – a gyufa reszketett a kezében, ahogy a cigarettához közelítette –, mohón, mélyen leszívta a füstöt.

A beszélgetés hirtelen elakadt körülötte. Kis idő múlva érdes hang szólt rá:

– Maga nő?!

– Igen – mondta.

Hallgattak.

Furcsának érezte a hallgatásukat, és szorongás fogta el.

– Miért? Baj?

– Nem baj – felelt az érdes hang, és kisvártatva hozzátette: – ...éppenséggel.

Nagyokat szippantott a cigarettából. „Éppenséggel..." A szemöldöke ívbe rándult. Rosszul esett, hogy titkolóznak. Töprengett kicsit, aztán megkérdezte:

– Megerőszakolják az embert?

Valaki, odébb, kuncogott. Egy másik hang vihogva közölte:

– Embert nem...

Tenyér tapadt a szájára, erős markok ragadták meg, s a padlóra döntötték. Kiáltani akart, de a tenyér annyira erősen szorította a száját, hogy sikoltása nyögdécselésbe fulladt. Nekiestek, egyik a másik után. Gyűlölte őket, fogait csikorgatta és tehetetlenül vergődött. Erősen tartották, hiába próbált szabadulni. Az ötödik után elernyedt, megadta magát a sorsának. Az öle fájt. Sírás fojtogatta. „Ha még oroszok lennének..."

A tizenharmadiknál elvesztette az eszméletét.

16.

Földes Péter önkéntes SS Hunyadi-páncélgránátost a hadosztály parancsnoka rendelte magához.

Földes Péter tudta, miért hívják. A századparancsnok megmondta, amikor útnak indította. Gratulált is.

Kettesben bandukoltak hátrafelé. A másik csak azért jött, mert a hadosztály katonáinak parancs tiltotta meg, hogy egymagukban járkáljanak az utcán.

„Röhögni kell . . .” De mosolyogni sem volt kedve, pedig igazán nevetségesnek találta az egészet. Legszívesebben bőgött volna. „Földes Péter zászlós . . .” Megállt egy pillanatra. Cigarettát vett ki a köpenye zsebéből, szájába dugta, s zsebébe nyúlt a gyújtóért.

Gyufa sercent.

– Parancsoljon . . . – készségeskedett a társa, és széles, tiszteletteljes mosollyal előlegezte neki: – . . .zászlós úr.

Földes Péter szemöldöke megrándult. A láng fölé hajolt. „Marha . . . Ez még irigykedik is . . . – nagyot sóhajtva fújta ki a füstöt. – Így elizélni a kalapácsnyelet . . .”

Rettenetesen szomorú volt.

Esze ágába se jutott karriert csinálni. Amikor aláírta az önkéntes jelentkezést tanúsító papírt, megfogadta magában, hogy legelső alkalommal kereket old, és meg sem áll hazáig. Szerényen meghúzta magát a többi „önkéntes” és valóban önkéntes között, hallgatta a nagy nemzeti dumákat, és befelé jókat vigyorgott a nyálasszájú, frontot soha nem látott, handabandázó kölykökön. Szerette volna őket akkor hallani, amikor a tűzvonalban majd teleszarják a gatyájukat, és kicsit sajnálta hogy ezt már nem élvezheti, addigra meglép a társaságtól. Időnként közéjük jött egy-egy tiszt, mindenféle harcfeladatok végrehajtására kért önként jelentkezőket. Földes Péter csodálattal bámulta a hősjelölteket, s bölcsen levonta a tanulságot; isten állatkertje kifogyhatatlan, mert minden legnagyobb marha után akad egy még annál is nagyobb. Ha valaki akkor azt mondja neki, hogy kereken félóra múlva lelkesen masírozik a front felé, s örül, hogy saját elhatározásából, a legcsekélyebb kényszer nélkül vonulhat a tűzvonalba, legalábbis körülröhögi az illetőt. Pedig pontosan ez történt. Miután egy váltás hősjelölt eltrappolt, hogy hőssé avanzsáljon, Földes Péter bekanalazta a menázsit – átkozott rossz babos-gerslit adtak, kis

darab szalonnával –, és néhány immár a hősiesség útját járó önkéntes neve után tudakozódott bajtársaitól. A hősök nevében is ki óhajtotta venni a porciót, mert a babos-gersli ugyan szégyenletesen rossz volt, ám istentelenül kevés is, és a gyomra korgott. Ekkor toppant közéjük a százados a paranccsal: étkezést befejezni, sorakozó. Földes Péter beállt a sorba. Titokban reménykedett: hősöket toboroznak megint, s további porciókra nyílik kilátás. A százados azonban azt hirdette ki, hogy most elvonulnak, s abban a megtiszteltetésben részesülnek, amiben a Német Birodalom legjobb katonái: hónuk alá tetoválják az SS-jelzést.

Földes Péter megdöbbent, csak ebben a pillanatban fogta fel a két betű jelentését a hadosztály elnevezésében: mese nincs, ezek kitörölhetetlenül belenyomják a bélyeget. Ha nem is teljességében, de ismerte az SS-katonák teljesítményeit. Hallott róluk, és tapasztalta is. „A végén örülhetek, ha Szibériával úszom meg..." A háta megizzadt, verejték ütött ki a homlokán is, s arra gondolt, hogy ha ő lenne a vörösök helyében, úgy verne agyon minden SS-t, mint a veszett kutyát.

A százados jobbra át-ot vezényelt, és az oszlop elindult a laktanya folyosójáról, lefelé a lépcsőn. Földes Péternek hányingere támadt, és nem jutott eszébe, hogy kitől, csak az, hogy valakitől hallotta: az SS-ek két meg háromezer pengőket fizetnek ki az orvosnak, hogy a tetoválást titokban tüntesse el a karjukról. „Na, Jézusom..." Igyekezett jó képet vágni, nehogy a százados kiszúrja a megtiszteltetés okozta elragadtatását.

A laktanya kapujában az ügyeletes tiszt megállította a társaságot, és néhány bizalmas szót váltott a századossal. A százados bement az őrszobába, Földes Péter meg körülnézett. Négy tiszthelyettes ácsorgott az oszlop körül, a nyakukban géppisztoly lógott. „Mintha zsidók lennénk..." Elszontyolodva sóhajtott: itt legfeljebb meghalni lehet, meglépni nem.

A százados néhány perc múlva visszatért, és messziről kiáltotta feléjük:

– Tíz önkéntes jelentkezőt kérek! Rendkívül veszélyes vállalkozásra!

Földes Péter úgy vágódott ki a sorból, mintha különleges hajítószerkezet lökte volna. A százados azonban elnézett a feje felett.

– Csak frontharcosok jöhetnek számításba... – közölte.

Földes Péter a magasba emelte a jobbját.

– Lehetőleg kitüntetett vagy megdicsért frontharcosok... – tette hozzá a százados.

Földes Péter egy lépéssel előbbre rukkolt.

A százados végre rápillantott, alaposan végigmustrálta.

– Maga?!

Földes Péter gyanakvást érzett ki a százados hangjából. Sietve hadarta:

– Négy nappal ezelőtt lőttem ki egy té-harmincnégyest...

– Egynek jó, álljon félre – intette maga mellé a százados, és a következőt mustrálta: – Maga?!

Földes Péter katonás trappal vonult a kijelölt helyre. Aztán mellé állt a másik.

Végre együtt voltak mind a tízen. A százados hozzájuk fordult.

– Az ügyeletes tiszt úrtól megkapják a további parancsokat. A tetoválást a feladat végrehajtása után ejtjük meg. Legyenek nyugodtak, a késedelem következtében semmiféle károsodást nem szenvednek. Elvárom önöktől, hogy úgy teljesítsék elöljáróik utasítását, mint vérbeli magyar SS-ek.

„Eredj már a francba..." Földes Péter szorongó szívvel sandított az őrszoba felé. Attól tartott, hogy az utolsó pillanatban megjelenik valami állat, lefújja a vállalkozást, és ő mehet vissza a sorba.

A százados elvezette az oszlopot. Földes Péter fellélegzett. Suttyomban ő is végigmustrálta a tízes társulat tagjait, akárcsak imént a százados. Valamelyest más eredményre jutott, mint a tiszt. „Válogatott banda. Ezekkel nem jó egy tálból cseresznyézni..."

Az ügyeletes tiszt tudtukra adta, hová menjenek, közölte, hogy ahol jelentkezniök kell, ott felfegyverezik őket. Két tiszthelyettest rendelt melléjük, egyiket kijelölte a vállalkozás parancsnokának, másikat biztosítónak, s elmasíroztak: elöl-hátul a géppisztolyos tiszthelyettesekkel.

Földes Péter lelkesen gyalogolt a sor közepén. Tekingetett jobbra is, meg balra is, bár tisztában volt azzal, hogy amíg világos van, nemigen tud elillanni a sorból. Esetleg, ha egy jobb érzésű rata megszórja a népet –, talán akkor nyílik valami lehetőség.

Várakozóan kémlelt az égre.

Valami berregett odafönn.

Sietős tempóban haladtak.

Földes Péter egyre az ég felé kacsingatott.

Végre megpillantotta a repülőgépet: pontosan felettük búját ki a felhők közül, és apró, gombostűfej nagyságú pontok váltak le a testéről.

– Bombák! – ordított fel Földes Péter, ahogy csak a száján kifért, és egyetlen iramodással a legközelebbi kapu alatt termett.

Háta mögött felvisított a jellegzetes, süvöltő-vijjogó hang, ahogy a bomba hasítja a levegőt, ő pedig felsóhajtott. „Kár, hogy nem átjáróház . . .” Meghúzta magát a kapu alatt. Hallotta az őrmester üvöltését: „Vissza!” – és kajánul elhúzta a száját „Na ne . . .” Várta a robbanásokat.

De semmi sem dörrent. Hiába hegyezte a fülét.

A visongás elhalt.

Földes Péter pislogott. Nem értette.

Az őrmester üvöltött:

– Rázza ki a gatyáját, és álljon vissza a sorba, mert ha én szedem ki a kapu alól . . .

„Káromkodni tud . . .” Földes Péter óvatosan kikukkantott.

A többi vállalkozó libasorban menetelt, az őrmester pedig ott állt, szétvetett lábbal a kapu mellett, s amint Földes Péter feje előkandikált a kapu szárnya mögül, ráripakodott:

– Nézzen föl!

Piros és fehér ejtőernyők himbálództak a házak felett.

– Maga már attól összecsinálja magát, hogy utánpótlás érkezik? – harsogta az őrmester. – Mi az istennek jelentkezett vállalkozásra?

– Még nem láttam ilyet – nyögte ki Földes Péter. Zavarában kifújta az orrát. – Azt hittem, orosz gép. Most már tudom, hogy ilyen is van . . .

– Álljon be! – parancsolta az őrmester, és mintegy mellékesen odavetette neki: – Harc közben ilyesmiért agyonlövöm. Ezt jól jegyezze meg!

Földes Péter visszakullogott a sorba. A repülőgép még ott körözött a házak felett. A szeme sarkából pillantott fel rá. „Így átverni . . .” Szerette volna jól megrugdosni a pilótát. A gép jobbra-balra billegette a szárnyait, aztán ismét eltűnt a felhők között. „Még üdvözöl is . . .” Tisztában volt a melléfogás következményeivel: egy darabig nagyon szem előtt lesz. „Gyorsan megpucolni . . .” Tartott tőle, hogy éppen mert szem előtt fogják tartani, erre nem sok lehetőség kínálkozik.

Nem is kínálkozott. Pedig a vállalkozás éjszaka folyt le: erőszakos felderítés. Mellékesen azt a parancsot is kapták, hogy gyújtsanak fel egy német harckocsit, amely az este folyamán elakadt egy utcasarkon, az oroszok ellőtték az egyik futóművét, aztán birtokba vették a páncélost, és a páncéltornyot visszafordítva lőtték a védelem legérzékenyebb pontját. Az őrmester szépen kiosztotta mindegyikre a dolgát, s maga mellé vette Földes Pétert meg egy suhancot. A kilőtt harckocsit Földes Péternek kellett

felgyújtani. „Magának van már gyakorlata – mondta az őrmester, és hozzáfűzte: – Majd mi ketten fedezzük, de nehogy berezeljen, ha kedves az élete . . .” Földes Péter káromkodott magában, és tudomásul vette, hogy ketten is vigyáznak rá. Óvatosan kúszott a harckocsi felé, közben a „Barom állat”-ra gondolt, és ebben a pillanatban úgy találta, hogy a „Barom állat” mégiscsak kiváló parancsnok volt, és rendkívül szívesen felcserélte volna az őrmesterrel. A gránáttölcsér is felötlött emlékezetében, és elszontyolodva állapította meg, hogy ugyanolyan kutyaszorítóba került, mint ott, a harcias orosszal. „Hősködhetek . . .” Néhány másodpercnyi időre megpihent egy romkupac mögött, kifújta magát. A harckocsit nézte: körvonalai ki-kirajzolódtak a torkolattüzek villanásainak fényében. „Legalább beszélni lehetne velük . . .” A harckocsiban lapuló oroszokra gondolt, sajnálta, hogy nem tudnak magyarul. Simán megegyezne velük: ne akarják a Szibériájukba cipelni. Nagyot sóhajtott, és tovább kúszott a páncélos felé. Az utca másik oldalán kattogni kezdett egy golyószóró – a harckocsit lőtte, hogy akik benne ülnek, ne figyeljenek túlságosan közvetlenül maguk köré. „Civil ruhát kell szerezni . . .” Szuszogva mászott a tankhoz. Fémes zörrenések hallatszottak a masinából, aztán a harckocsiágyú eldörrent, a golyószóró felé lőtt. „Holttér . . .” Felállt. Három gránátot vitt magával: két nagy tankelhárítót meg egy lánggránátot. Az utóbbit vette a jobbjába, s közelebb lépve az acélmonstrumhoz, odacsapta a motorház fölé, aztán gyorsan a földre vetette magát.

A harckocsi pillanatokon belül úgy égett, mint valami máglya.

Rőt fény vibrált. Két orosz ugrott ki a roncsból. Egyik Földes Péter felé rohant – a ház kapuja alá akart szaladni –, annak elkapta a lábát. Az orosz hasra esett, a géppisztoly kirepült a kezéből. A másik visszafelé menekült, de néhány lépés után lerogyott. Földes Péter felpattant, a hasaló oroszra szegezte fegyverét, s miközben sakkban tartotta, felkapta az elejtett géppisztolyt, aztán intett neki.

Az orosz megértette, engedelmesen felállt, magasba nyújtotta a kezét, és elindult előtte.

– Örülök, hogy nemcsak beszarni tud – ezzel fogadta az őrmester, és az oroszra pillantott. Kicsit csalódottan közölte: – Kár, hogy nem tiszt. De azért átadjuk, lehet, hogy tud valamit . . .

Mentek tovább.

Valami utcáról kellett kideríteniök, hogy milyen erővel szállta meg az orosz: ha kevéssel, akkor szerezzenek vissza belőle

amennyit csak tudnak, ha sokkal, akkor állapítsák meg, miképpen lehet majd kifüstölni őket.

Az őrmester még mindig a keze ügyében tartotta Földes Pétert meg a suhancot.

Földes Péter bosszús volt, és megállapította, hogy az őrmester hülye. „A végén ez hajszol Szibériába... Vagy a hősiességbe..." Arra a következtetésre jutott, hogy a kettő egyre megy: a hősiesség vége úgyis az lesz, hogy vagy így vagy úgy, de fejre állítják.

A felderítő vállalkozás mindenesetre többrendbeli sikerrel járt. Legalábbis Földes Péter szempontjából. Amikor az első házzal végeztek, az őrmester elesett. Furcsán halt meg: kilépett az udvarra, és elvágódott. A pincéből lőttek rá. A suhanc kézigránátot dobott a pinceablakra. A pince borkimérés raktára volt, és a lesből puskázó orosz hullája mellett demizsonokban cseresznyepálinkára bukkantak. Kitűnő pálinka volt. A másik sarzsinak annyira megjött tőle a bátorsága, hogy az üzleten át kisétált az utcára, megtekinteni, lőnek-e az oroszok. Pontosan lőttek, és a pasas összerogyott, a suhanc meg ordítozni kezdett: „Bosszuljuk meg őket!". A többi is begerjedt. Földes Péternek nem volt kedve velük együtt az utcára rontani, hogy lepuffantassa magát. A levegőbe durrantott, és kiáltva közölte:

– Csönd! Átveszem a parancsnokságot! – aztán alaposan leteremtette a népséget, hogy a kapott feladat végrehajtása helyett vaktában, ész és irányítás nélkül akarnak verekedni.

Három idősebb katona nagy garral helyeselt neki.

Még két házat vettek be: a föld alatt, az átjárókon keresztül.

Földes Péter furcsállotta a sikert. Az oroszok többen voltak. Egyszerűen nem értette, miért engedik át puskalövés nélkül a pincéket, és csapdát sejtett. A pincék tele voltak emberekkel. „Kímélni akarják?" Ez sehogyan sem fért a fejébe: normális katona fütyül rá, mi történik a civillel. A lakók mogorván gubbasztottak az óvóhelyeken, a suhanc pedig dühöngött, amiért nem lelkesednek értük. A suhanc állandóan a nyomában volt, nem tudta lerázni. El akarta küldeni maga mellől, de a kölyök vigyorogva közölte: – Sehová se megyek. Az őrmester úr parancsolta meg, hogy biztosítsam magát... Végrehajtom – és cinikus pofával tette hozzá: – Kegyeletsértés lenne nem végrehajtani...

A lakók elmondták, hogy az oroszok hajnalban foglalták el a házat, nem bántottak senkit, de a katonákat, akik a házban rekedtek, s megadták magukat, elvitték.

Földes Péter az orrát szívta. A pincékből nem tudtak feljutni

a házak felsőbb régióiba, mert az emeletekről olyan tüzet kaptak, hogy vissza kellett húzódniok, és Földes Péter úgy érezte, az oroszok egyenesen az ő bosszantására eszelték ki a pinceátadást. „Legalább a földszintre engednének, egy rongyos civilruhát elemelni . . .” Harc közben nyilván adódna alkalom, hogy néhány kurta percre egyedül maradjon. Sanda pillantást vetett a suhancra, és lemondott róla, hogy a lakóktól kérjen ruhát. A kölyök biztos lepuffantaná. Befejezettnek nyilvánította a vállalkozást, hátraküldött futárként egy katonát, hogy jelentse: jöhetnek a helyükre.

Jöttek is hamarosan, és Földes Péter szépen visszavezette a különítményt, előbb az ezredhez, ahol felszerelték, s amelynek a harci területén végrehajtották a vállalkozást, aztán a laktanyába.

A laktanyában olyan cécóval várták, akár valami rangos vendéget.

Földes Péter ámuldozva vette tudomásul, hogy akkora hős, amekkora kevés szaladgál a földön. Amikor felocsúdott meglepetéséből, azzal próbálta magyarázni nagy garral ünnepelt hősi nimbuszát, hogy kevés a hős – ha akad balek, annak a dolgait nagyon felfújják. Ekkor azonban már a nyolcadik pohár rumot hajtotta le saját egészségére, s úgy vélte, leghelyesebb, ha kimerültségére hivatkozva engedélyt kér a századparancsnoktól, hogy eltávozhasson aludni. Attól tartott ugyanis, hogy az ital hatására elkapja valami őszinteségi roham, és olyasmit locsog, ami nem nyeri meg a századparancsnok irodájában összeverődött fényes társaság tetszését.

Másnap délben a századparancsnokhoz rendelték.

Harminc embert kapott a keze alá: tanítsa őket a fegyverforgatásra.

Földes Péter sugárzó arccal vette tudomásul a megbízatást. „Kiviszem őket a laktanyából, aztán útközben elmasírozok . . .” Ezzel szemben értésére adták, hogy szó sincs kivonulásról: a laktanya udvarán kell végrehajtani az oktatást. Mindjárt el is ment a kedve az egésztől. Végigmustrálta a harminc embert, mindössze öt katonaviselt akadt köztük, a többi nyálasszájú kölyök volt. „A frász vesződjön veletek . . .” Kiszólította az öt katonaviseltet a sorból. Mindegyik mellé beosztott öt srácot, aztán rájuk parancsolt, hogy magyarázzák meg a kölyköknek, mi a puska, és hogyan kell célozni vele, meg elsütni, ő pedig félrevonult, cigarettázni. Délután a századparancsnok megszemlélte, hogyan halad az új legények kiképzése, s rendkívül elégedetten távozott. Egy nappal később is megszemlélte a csapatot, és négy önként jelentkezőt kért valami vállalkozáshoz. Földes Péter ter-

mészetesen elsőnek pattant elé, abban a reményben, hogy hősi mivolta megfelelő alapot teremt a szökéshez, de a századparancsnok leintette.

– Magát nem engedem, Földes.

Földes Péternek leesett az álla. A századparancsnok elmosolyodott.

– Nem bizalmatlanság – halkan beszélt, hogy csak Földes Péter hallhassa. – Magát nagyobb dolgokra tartogatom.

„Te magasságos úristen! Csak egyszer tehessem ki innen a lábam . . .''

De sehová se mehetett, s egyre hatalmában tartotta a szorongás: eszébe jut valamelyik állatnak, hogy kimaradt a tetoválásból, s a végén örülhet, ha szó nélkül ütik rá a bélyeget, és nem firtatják, miért nem jelentkezett a megtiszteltetésért. Kizárólag abban bízott, hogy kevés a tiszt – csupán kettő volt a századnál –, nincs idejük rá, hogy az ő tetoválatlanságán törjék a fejüket. Rettegett a gondolattól: hátha mégis, és valahányszor a századparancsnok hívatta, elfogta a félelem. A századparancsnok egyébként elég gyakran hívatta, s úgy intéztette vele a harminc katona dolgait, mintha ő lett volna a parancsnokuk. Aztán néhány nap múlva elérkezett a pillanat, amikor a századparancsnok közölte:

– Földes Péter útba indul a hadosztályparancsnok úrhoz . . .

Földes Péter csak állt a századparancsnok előtt, és a szeme felakadt attól, amit hallott. Megérkezett a kinevezése, azt fogja kihirdetni előtte a hadosztályparancsnok úr: zászlós lett.

– Nem végeztem iskolát . . . – makogta.

A századparancsnok elnézően mosolygott:

– Most nem számít az iskola. Csak a helytállás és a rátermettség számít – közelebb lépett Földes Péterhez, és atyai mozdulattal a vállára tette a kezét. – Ezért érdemes a mi hadosztályunkban szolgálni. Maga ebben a percben talán még fel se fogja, mit is jelent, hogy tiszt lett. Közönséges bakából . . .

Földes Péter jóformán azt sem tudta, hogyan került ki a századparancsnok irodájából.

Kényelmes léptekkel, komor ábrázattal ballagott a társa előtt. Dühös volt rá, és nem tudta megérteni, hogy létezhet ember, aki irigyli.

A hadosztályparancsnokság egy pincében székelt, és a hadosztályparancsnokra sokat kellett várakoznia. Aztán végre beléphetett a kis betonfülkébe.

A hadosztályparancsnok felolvasta előtte az előléptetési parancsot, gratulált, markába nyomta a rendfokozati jelzést, és

megmondta, kit keressen meg, aki kicseréli az igazolványát megfelelő papírra.

Két percig sem tartott az egész.

Földes Péter elhagyta a hadosztályparancsnoki helyiséget. Az előszobát helyettesítő tágas pincehodályban megállt a társa előtt, aki a fal mellett várakozott rá.

– Megtörtént – mondta halkan, hogy ne zavarja a hadosztályparancsnok segédtisztjét a munkában. Odamutatta a legénynek a rendfokozati jelzést.

A legény vigyázzba kapta magát.

– Őszintén gratulálok, zászlós úr...

Földes Péter biccentett, s hirtelen ötlettel azt mondta:

– Bevonul. Jelenti a századparancsnok úrnak, hogy a hadosztályparancsnok úr rendelkezésére még itt kell maradnom, csak holnap reggel térek vissza. Ha út közben igazoltatnák, megmondja: a hadosztályparancsnok úr szóbeli utasítására megy kísérő nélkül a századhoz. Világos?

– Igenis!

– Na, menjen.

A katona tisztelgett, és eltávozott.

Földes Péter elővette az igazolványait, megnézegette, mintha valami iratot keresne. A hadosztályparancsnok segédtisztje rászólt:

– Ne felejtse el a parancsmásolatot. Alá is kell írnia, hogy átvette.

– Nem – sietett felelni Földes Péter. – Dehogy felejtem el. Azonnal jövök érte, csak előbb elintézek valamit...

Zsebre vágta a papírjait, és kiszaladt a pincéből. A folyosón megtorpant, cigarettát yett elő, körülményes mozdulatokkal rágyújtott, s valósággal könyörgött magában a társának, hogy gyorsan hordja el az irháját, aztán a lépcsőházba kilépve, ugyancsak szedte a lábát, sebbel-lobbal masírozott el az őrség előtt.

Csak akkor lélegzett fel, amikor a sarkon befordulva, elhajította tenyeréből a zászlósi rendfokozat kellékeit.

„Most aztán tűnés!" Megszaporázta lépteit.

„Az anyátok kínjából csináltok SS-tisztet, nem belőlem..." Elégedetten mosolygott, s még az sem vette el igazán a jókedvét, hogy eszébe jutott: az első igazoltatásnál nyakon csípik. Gyorsabban szedte a lábát, igyekezett kikerülni a hadosztály működési területéről. Úgy gondolkodott, hogy ha másutt kapják el, akkor is bevágják a frontra, de közönséges alakulathoz. „Onnan nem kunszt lekopni..." Azon tanakodott, hogy most aztán hová?

Fogalma sem volt róla, hol húzódik az arcvonal, csak azt tudta bizonyosan, hogy Csepel már a túlsó oldal, haza tehát nem mehet. „Valami havert kellene keríteni . . .” Számba vette a város belsőbb részén lakó ismerőseit, barátait, és végül oda lyukadt ki, hogy teljesen értelmetlen dolgot művel: úgy sorolja őket képzeletében, mintha valamennyi otthon ülne, és tárt karokkal várná, hogy ő megjelenjék.

Sötétedni kezdett.

Egyik kapu alól virgonc pillantású, pirospozsgás asszony kukkantott ki. Földes Péter szeme megakadt rajta, megtorpant, és évődve rámosolygott.

– Vár valakit?

Az asszonyka visszamosolygott.

– Akit én várok, az meg is jön. De az nem maga.

– Kár – hervadt le a mosoly Földes Péter arcáról. Felsóhajtott. – Pedig rám is várhatna már egyszer valaki – elhúzta a száját, kesernyés gúnnyal ütötte el őszinte szavait. – Legalább egy öltöny ruhával – félig tréfálkozva, félig komolyan folytatta. Jó pénzt ígérnék érte. Adni úgyse tudnék, mert nincs, de legalább sokat ígérnék . . .

Az asszonyka elkomolyodott.

– Lógni akar?

– Lógni nem – csóválta meg a fejét rosszallóan Földes Péter. – Csak unom már a háborút.

– Mindenki unja – mondta az asszonyka. Kutató pillantással fürkészte az arcát. Földes Pétert zavar fogta el, egyik lábáról a másikra nehezedett.

– Kár, hogy nem rám vár.

Az asszonyka felhúzta a szemöldökét.

– Gondolja, hogy magára vártam, és akkor nem fogja sajnálni – kuncogott.

– Katonákat nem látott errefelé?

Az asszonyka kérdéssel felelt:

– Katona, és fél a katonáktól?

Földes Péter vállat vont.

– Elvesztettem az alakulatomat – csúszott ki a száján. „Marha vagyok . . . Egyenesen lebuktatom magam . . .” Viszketni kezdett a talpa, olyan mehetnékje támadt. – Lehet, hogy még találkozunk. Viszontlátásra . . .

A következő pillanatban megütötte fülét az asszonyka cipőinek távolodva gyorsuló kopogása, ahogy beszaladt a házba. „Marha vagyok . . .” Rohanni kezdett. Befordult az első keresztutcába,

ott is rohant tovább, aztán egy romház előtt megtorpant. Hirtelen ötlettel bevette magát a romok közé. Az utcán futó léptek dobogtak, női hang kiabált: – Arra szaladt a másik utcába! – Földes Péter fellélegzett. „Puszi az aranyos pofikádra . . .” Kaján pillantással leste üldözőit, amint elrobogtak a következő keresztutca felé. Hárman voltak, két nyilas meg egy katona. Földes Péter összeráncolta a homlokát. „Ennyit leisztolni egyetlen szarházi szökevény miatt . . .”

Befészkelte magát egy szélvédett zugba, és türelemmel várt, amíg a szökevény-vadászok visszatérve hazavonulnak. A gyomra korgott. A hadosztályparancsnokra gondolt. „Smucig alak. Egy kis pálinkát mellékelhetett volna a gratulációhoz. Elvégre tiszt lettem, vagy mi a szösz . . .” Majdnem felnevetett, de eszébe ötlött, hogy lassacskán keresni kezdik, és megvakarta az állát. „Jó lesz odébbállni . . .” Nem szívesen hagyta ott a zugot. Rágyújtott, elszívta a cigarettát, aztán kikecmergett a fészkéből. Ismét a hadosztályparancsnok jutott eszébe, és megborzongott: az a pasas kizsigerelteti, ha kézre kerül.

A másik utca felé kászálódott ki a romok közül, nem amerről jött, hogy minél távolabb érezze magát a hadosztályparancsnokságtól. Csendesen poroszkált az utcán. „Erzsi nénihez . . .” Jobb híján gondolt Erzsi nénire: távoli rokon, egyedülálló öregasszony, viceházmester. „Talán . . .” – nem tudta befejezni a gondolatot, hogy segít rajta civil ruhával vagy akár egy falás kenyérrel, esetleg el is bújtatja, mert megbotlott és hasra esett. Alaposan beverte a térdét. Hangosan káromkodott, fintorogva tapogatta a lábát, és megpróbált feltápászkodni:

Nyájas hang szólt rá:

– Hová, hová, vitéz úr?

Földes Péter felpillantott, és megdermedt. „A fészkes fenébe . . .” Két alak hajolt fölé, arcukat nem tudta kivenni a sötétben, de a sapkájukon kakastoll billegett.

– A dolgomra – morogta.

– Álljon csak föl – nyájaskodott az iménti hang –, és ne nyúljon a fegyveréhez. Előbb vegye elő az igazolványát.

Földes Péter talpra állt. A térde sajgott. Puskacső nyomódott az oldalába.

– Minek? – kérdezte mogorván.

A nyájas hang tulajdonosa nevetett.

– Ugye, hogy minek? Én is amondó vagyok, hogy minek, de a társam itt erősködött, hogy azért csak kérdezzük meg . . . Hát

azt tudja-e, vitéz úr, hogy jobb helyeken az ilyesmiért falhoz állítják az embert?

Földes Péter hallgatott. Várta az ajánlatot. „Ha a Hunyadiba, akkor jobb agyonlövetni magam..."

– Szóval tudja... – jelentette ki a másik. – Pedig kár egy ilyen derék embernek ilyen csúful elpusztulni...

„Mondd már, te állat... Ha van isten, nem a Hunyadi..."

A kakastollas nem sietett, de némi leckéztetés után kibökte:

– Szóval itt van ez a Hungarista-rohamzászlóalj...

Földes Péter az égre emelte a szemét. „Te borzasztó isten – akkorát sóhajtott, hogy a melle majd szétrepedt. – Még néhányszor meghallgatsz, aztán kinyiffanok... Az a Hunyadinál is rosszabb..." Gombócot érzett a torkában, nagyot nyelt.

– Menjünk – mondta megadóan.

– Semmi kétség – közölte a nyájas kakastollas. – A fegyverét elvesszük. Még az éjjel bevetésre kerül, vitéz úr, akkor visszakapja, aztán ledolgozhatja vele a gyalázatot.

Kapu alá kísérték. Őrség állt a kapu előtt, s a kapualjban már vagy harmincan szorongtak. Őrök ácsorogtak közöttük, géppisztolyosok, és amikor Földes Péter belépett, az egyik rámordult:

– Gyerünk beljebb, jómadár, és kuss! Beszélni tilos!

Kereken másfél óra múlva tempós léptekkel masíroztak a front felé.

A házak tövében haladtak, laza, hosszan elnyúló libasorban, és egy félig nyitott kapu előtt Földes Pétert elfogta a kísértés. Belépett a kapu mögé, gyors mozdulattal kigombolta a sliccét. „Szól, vagy nem szól?" Szurkolt, hogy az utána lépegető katona lármát csap-e, vagy sem. A szíve a torkában kalimpált, a lélegzetét is visszafojtotta izgalmában. „Ha szól, akkor hugyozok. Hugyozni csak szabad..."

A csoport elvonult.

Földes Péter megkönnyebbült, s visszagombolta a sliccét. Abban a pillanatban rászólt valaki:

– Megléptünk, testvér, megléptünk? Teszünk a szent hazára?

Úgy pattant a hang irányába, mintha dróton rántották volna, s a fegyveréhez kapott.

– Belém ne lőj, marha! Inkább gyújts rá, és szívjunk el egy bagót.

Földes Péter hangja remegett, és nem engedte el a fegyvert.

– Maga kicsoda?

– Kolompos barom. Vagyis légóügyelet... Van staubod, vagy sodorsz?

Földes Péter előhalászta zsebéből a dobozt, és odakínálta. Az ismeretlen kikotort egy cigarettát.

– Tüzed is van? Mert nekem nem lehet mindenem.

– Akár el is szívom helyetted – Földes Péter elmosolyodott. Maga is vett egy cigarettát, és gyufát sercintett, közben megérdeklődte: – Sok az igazoltatás errefelé?

A másik suttogóra fogta a hangját.

– Most már nem hiszem, hogy lesz. Este megvolt a nagy razzia. Tábori csendőrök... Az oroszok a ligetnél vannak. Félóra, kényelmesen...

– Befogadnának itt a házban egy magamfajtát? – kockáztatta meg Földes Péter.

A másik hallgatott, aztán vállat vont.

– Nem tanácsolom. Nyilas a házmester, biztosan elvitetne. De ha tovább mész lefelé, van ott egy romház. Kívülről épnek látszik, de belül rom. Ott meghúzhatod magad.

– Tudnál adni valami civil rongyot?

A másik nagyot szippantott a cigarettából.

– Öregem, ami nekem van...

– Pénz nincs nálam, de megfizetem, utána – közölte sietve Földes Péter. – Akár kötelezvényt is aláírok. Nem szeretnék az egyenruha miatt...

– Kell a francnak a pénzed – vágott közbe a másik. – Amit oda tudok neked adni, azért még a köszönet is sok – halkan nevetett. – Majd visszahozod. Gyere.

Földes Péter engedelmesen követte az emeletre.

Félóra múlva civilben baktatott ki a házból. Csak a köpeny meg a csizma volt kincstári rajta, és a géppisztoly a vállán. Enni is kapott: nagy darab kukoricamálét. A sarkon odatámasztotta a géppisztolyt a falhoz, és továbbment, megkereste a romházat. Az omladékból fészket eszkábált össze. A foga vacogott. Levette a köpenyt, összekuporodva beleheveredett a fészekbe, és a köpennyel úgy takarózott be, mint valami paplannal. A fejét is aládugta, hogy leheletével bemelegítse a kuckót. „Megfagyok, amíg hazaérek...." Elhatározta, hogy mégsem dobja el a köpönyeget, ha jön az orosz. Reggel majd levagdossa az ujját, s felöltözik: a köpenyt veszi legalulra, begyűri a nadrágjába, hogy ne látszódjék, rá az inget, meg a többit.

„Mégsem fagyok meg..."

Néhány pillanat múlva már aludt, mint a bunda.

17.

Az üteg harmadik napja állomásozott a helységben.

Az ütegparancsnokot a falu szélén szállásolták el, egy parasztház tiszta szobájában lakott.

Alacsony termetű, kerek arcú kazah volt, Ahmadinovnak hívták. Hadnagyi rendfokozatot viselt, ám a házbeliek következetesen kapitánynak titulálták. Így: Ilja kapitány. Ahmadinovot eleinte zavarta: huszonkét esztendős volt, és már hadnagy, és nem akart többnek feltűnni, mint amennyi valójában volt. Később rájött, hogy az itteniek minden vöröskatonát orosznak mondanak, és kapitány úrnak szólítanak – ezen aztán nevetett. Egyébként nem értette őket, s megállapította, hogy „furcsa nép". Sajnálta, hogy nem tud magyarul. Csak annyi ragadt rá, amennyi egy hadjárat során ráragadhat az emberre annak az országnak a nyelvéből, amelyen keresztülverekszi magát – szerette volna megkérdezni tőlük, miért élnek úgy, ahogy élnek: értelmetlenül, ésszerűtlenül.

A tiszta szobában hideg volt. Kályha sem állt benne. Ahmadinov ezt sem értette: miért hívják tiszta szobának, amikor vastagon lepi a por, és miért szoronganak hatan a másik szobában, amikor ez üres? Különben jókat mulatott magában azon, hogy valahányszor a háziak a tiszta szobába jönnek, hosszasan csiszálják a talpukat a küszöb előtt, a lábtörlőn. „Mintha valami bálványhoz járulnának..." Végigjárta a kis – falucskának alig nevezhető – település házait, s mindegyikben talált „tiszta szobát" – ugyanolyan porlepett, fűthetetlen, használatlan helyiségeket, mint a szállásán, ugyanúgy jó bútorokkal, szőnyegekkel berendezve, csipkefüggönnyel az ablakon, miközben a család a másik szobában összezsúfolódva, ócska lomok között morzsolgatta az életét. Ahmadinov számára hihetetlen volt ez: mintha nem a holmik lennének az emberekért, hanem az emberek élnének a holmikért. Furdalta a kíváncsiság, és amikor összeakadt a hadosztálykomisszárral, megkérdezte a véleményét. A komisszár nevetett. „Mi az, Ahmadinov? Találkoztál a kapitalizmussal, és furcsának tartod?" Ahmadinov a fejét csóválta: „De ezredes elvtárs, ezek szegények... Hiszen krumplin meg tésztán tengetik magukat, a szalonna már kincs, tehén nincs a háznál, de „tiszta szoba" – megvetéssel ejtette ki a szót –, az van..." A komisszár jóindulatúan mosolygott rá: „Ide figyelj, Ahmadinov, a kapitalizmus a

velejéig kapitalizmus, nemcsak a tetején, ahol a burzsuj ül. Az alján is az. A kisember is nagyember akar lenni. Nagyember pedig az, akinek van pénze mindenre. Azt mímelik tehát, hogy van. Ennyi az egész. Vigyáznak a vagyonra, azért nem használják. Majd egyszer megértik, hogy rosszul rendezték be az életüket..." Ahmadinov bólogatott, de változatlanul nem fért a fejébe ez a „tiszta szobás" világ, és sajnálta a benne élőket az ostobaságukért.

Egyébként jól megvoltak egymással. Ahmadinov elég kevesen tartózkodott a házban, és akkor is kerülte a háziakat: rettenetesen alázatosak voltak. Ahmadinovnak a gyomra forgott a túlságos készségeskedésüktől. Ha kért valamit, többnyire meleg vizet teának, nagyapától az unokáig mindenki csatasorba állt a „kapitány" kívánságának teljesítéséért. Ahmadinov önkéntelenül arra gondolt, hogy amikor német meg magyar katonák voltak a faluban, ugyanúgy tüsténkedtek azok körül is. Nem akarta, hogy olyan katonát lássanak benne, mint amazokban, inkább a lehető legkevesebbet kérte – őt ne szolgálják ki. A teákról azonban nem mondott le – a szobát valóságos jégveremnek érezte, s örült, hogy a forró tea felmelegítette a bensejét.

A front csendesnek látszott. A gyűrű összeszorult Budapest körül, s ők békén voltak. Ahmadinov ugyan hallotta rebesgetni, hogy a német támadásra készül, át akarja törni az ostromzárat, de nem hitt ebben a lehetőségben. A tiszta szoba asztalán széthajtotta térképét, s rövid töprengés után úgy ítélte meg a helyzetet, hogy a magyar főváros, illetve az ott rekedt csapatok elvesztése még laikus számára is világos, akkor pedig nyilvánvaló a német hadvezetés előtt is. Ha viszont ennyire tiszta az ügy, a németek nem lesznek bolondok további erőket áldozni, bár... „Azt is biztosan tudják, hogy a háborút elvesztették, mégis tovább háborúznak..." Mindenesetre – legalábbis magában – arra rendezkedett be, hogy a magasabb egység tartalékba helyezése számukra azt jelenti: a távolból asszisztálják végig Budapest ostromát.

Ahmadinov nem szerette az efféle katonai tevékenységet. Voltaképpen irtózott az unatkozásra ítélt katonák helyzetétől. Nagyon is tisztában volt azzal, milyen jelentős szerepet játszik a hadsereg életében két, tapasztalata szerint elválaszthatatlan tényező: sietni és várni. Ezt minden katona megtanulja – siet, hogy aztán várakozzon, és ez rendben is van, ha van mire várni. Most azt fogják várni, hogy befejeződjék az ostrom – nélkülük. Aztán majd továbbrohannak. A katonák pedig unatkozni kezdenek és akkor ostobaságokat csinálnak, amit különben nem csinálnának.

Ezért Ahmadinov maga is széltében-hosszában terjesztette a katonák között, amit különben nem hitt, hogy támadni fog a német; s rendkívül feszes napi programot állított össze az üteg számára, aminek betartását szigorúan megkövetelte.

Az unalom azonban a harmadik nap reggelén – Ahmadinov megítélése szerint – mégis megtermette sajnálatos gyümölcsét. Mégpedig kecskegulyás képében.

Ahmadinov szerette a gyomrát, és imádta a kecskehúst. Ezt sohasem titkolta katonái előtt. Azt sem, hogyha rajta múlna, minden alegység után kecskenyájat hajtanának, és ő, amint hazatér otthonába, egy álló hónapon át csakis és kizárólag kecskehúst fog enni reggel-délben-este, sülve, főzve, párolva – mindegy, hogyan, csak valamiképpen pótolja, amiről a háború következtében lemaradt.

A reggel ezen a napon is úgy kezdődött, mint máskor. Ahmadinov derékig megmosdott a kútnál, aztán visszavonult a „tiszta szobába", magára öltötte ruháját, harapott egy falat kenyeret, és felhajtott rá száz gramm vodkát. Mahorkát vett elő, újságpapírból – a mahorka más papírban savanykás ízű – kövér cigarettát csavart, rágyújtott. „Gyerünk reggelizni." Nyakába kanyarította a térképtáskát.

Abban a pillanatban nyílt az ajtó. A háziasszony tárta ki Szlepov előtt. Szlepov gőzölgő tálat tartott a kezében, és azt mondta:

– Megengedi, hadnagy elvtárs . . . – választ sem várva, beljebb lépett.

Az ajtót becsukták Szlepov mögött. Szlepov az asztalra tette a tálat, a szája szélesre húzódott, úgy jelentette:

– A kedvenc előállt! – Kanalat vett ki a zsebéből, a tál mellé rakta. – Valódi, tegnap még mekegett. Fogyassza egészséggel, hadnagy elvtárs.

Ahmadinov hol a tálra nézett, hol Szlepovra. A tál gőzölgött, és Ahmadinov orrcimpái kitágultak, ahogy beszippantotta az illatot.

Szlepov szerényen mosolygott.

„Átkozott . . . – Ahmadinov összeharapta fogait, a tenyere ökölbe szorult. – De akkor megnyúzlak . . ." Szájában összefutott a nyál, nagyot nyelt. Nem tudott ellenállni a csábításnak, s mielőtt bármit kérdezett volna, a tál fölé hajolt, mélyen beszívta az étel illatát.

Szlepov kihúzta magát.

– Magam főztem – mondta széles mosollyal. – Kenyeret parancsol hozzá?

„Azt elhiszem . . . – Ahmadinov lapos pillantást vetett a katonára. – Persze, hogy magad. Az öregasszony hozzá nem nyúlt volna . . .” Lassú, kimért mozdulatokkal telepedett az asztal mellé, közelebb húzta a hamutartót, s nagyot szívott a cigarettájából.

Felelni akart Szlepovnak, de az ajtó ismét feltárult. A háziasszony tányért hozott be meg merítőkanalat, szó nélkül odatette az asztalra, és kiment. A szeme vörös volt, nem nézett sem Ahmadinovra, sem Szlepovra.

Ahmadinov most már egészen bizonyos volt a dolgában. „Kirázlak a gatyádból . . .” A cigaretta úgy füstölt a szájában, mint valami gyárkémény.

– Van kenyerem – közölte Szlepovval a cigaretta mellől. – Azt ne hozz, hanem vezesd be a háziak kecskéjét. Hallani akarom, hogy mekeg.

– A kecske? – a mosoly lehervadt Szlepov képéről. Megvakarta a fejét.

– A kecske. És ne vakarózz, amikor a parancsnokoddal beszélsz. Nálunk úgy eszik a kecskét, hogy közben hallgatják a mekegést. Vezesd be.

Szlepov a nyakát nyújtogatta vakaródzás helyett.

– Bevezetni éppenséggel be tudom . . . De mekegni . . . – Szlepov sajnálkozva rázta meg a fejét. – Ez már nem fog mekegni, hadnagy elvtárs.

Ahmadinov érezte, hogy a vér a fejébe száll. Nehezen türtőztette magát.

– Mennyit fizettél érte? – csikorogta.

Szlepov kezdte kínosan érezni magát.

– Még nem fizettem . . . – tekintete összeakadt a hadnagy öklelő pillantásával, hadarva fűzte hozzá: – De megfizetem, amennyit kérnek.

Ahmadinov keze remegett. Pillantása a kezére tévedt. „Az anyád . . .” A hamutartóba csapta cigarettáját, felpattant a székről, Szlepovhoz ugrott. A szék a padlóra zuhant, nagyot csattant, ő pedig megragadta Szlepov mellén a ruhát.

– Kinyomom a szemed, te széllelbélelt . . . Ezért húztalak ki a vízből? Mi vagy te? Náci? – az utolsó szavakat már üvöltötte.

Szlepov pislogott.

– Én csak magának . . .

Ahmadinov istentelenül megrázta.

– Nekem?! Nekem mocskolod be a Vörös Hadsereget?! Hadbíróság elé állíttatlak, nyomorult!

Kéz nehezedett a karjára. A háziasszony fogta a karját, s húzta

elfelé Szlepovtól. Ahmadinov észre se vette, hogy bejött, a kezével sem törődött, csak akkor emelte rá a szemét, mikor az asszony közéjük állt.

– Ne, Ilja... – a hangja könyörgött, még mondott valamit, de azt Ahmadinov nem értette, és ráförmedt az asszonyra:

– Még maga védi?! Maga?!

Oroszul kiabált, s eszébe sem jutott, hogy a nő egy kukkot sem tud oroszul, s nem értette, hogy tulajdonképpen mit is akar: Szlepovot védi, vagy csak a veszekedéstől fél? Megpróbálta félretolni, de az asszony megvetette közöttük a lábát, hiába taszigálta, míg végül Szlepov vattás kacabajkája kicsúszott a markából. A katona iszkolt kifelé. Utána akart rohanni, de az asszony elállta az útját. A pisztolytáskájához kapott.

– Szlepov harcos! Vissza!!! – kiáltotta, ahogy a torkán kifért, s előrángatta a fegyvert.

Az asszony zokogott.

Ahmadinov az ablakhoz ugrott. „Keresztüllövöm..."

– Parancsára, hadnagy elvtárs!

Visszafordult.

Szlepov állt a küszöbön. Halottsápadt volt.

Ahmadinov eltette a pisztolyát.

– Letartóztatom – vetette oda kurtán. Az asszony még mindig sírt, valamit motyogott is közben, idegesítette Ahmadinovot. Ráripakodott: – Ne bőgj! – de az asszony tovább sírdogált, s Ahmadinov nagyot sóhajtott, csillapítóan megveregette a vállát. – Eredj... – tuszkolta az ajtó felé, s egyre csöndesebben ismételte: – Menj... Menj csak...

Végre becsukta mögötte az ajtót.

Szlepov ajka meg-megrándult. Nehezen préselte ki magából a szavakat:

– A kecskéért... Hadnagy elvtárs? Egy vacak kecskéért?

– Egy vacak kecskéért – ismételte meg epésen Ahmadinov. – Azért a kecskéért, ami többet ért neked, mint a komszomolista tisztességed.

Odakünn ajtó csapódott.

– Magának akartam... – rebegte Szlepov. Rémült pillantással meredt a hadnagyra, aztán mint a vulkánból a láva, kitört belőle: – Ha a falumba hívom meg, üszköt tudok adni magának, meg port, ami megmaradt, nem kecskét! Magyarok tiportak végig rajta! És ez a kecske fáj valakinek? Kinek? Egy magyarnak? Fütyülök rá! Háromszor sebesültem meg. Kétszer magyar golyó-

tól... Egy kecskét törlesztettem... – hangja elcsuklott. – Tartóztasson csak le...

Kopogtak, és az ajtó nyomban feltárult. A rádiós lépett a küszöbre, lihegett, hadarva harsogta:

– Elnézést, hadnagy elvtárs... A hadosztály törzsfőnökének személyes parancsa: az üteg riadózzon, készüljön fel gyors menetre, hadnagy elvtárs pedig azonnal, de legkésőbb tíz percen belül jelentkezzék nála, a hadosztályparancsnok harcálláspontján...

Ahmadinov biccentett.

– Futás! Értesítse az ügyeletest, hogy rendeljen el riadót!

A rádiós elrohant, sietségében nyitva hagyta az ajtót.

Szlepov egyik lábáról a másikra nehezedett.

– A lovát... – kockáztatta meg halkan. – Elővezetem...

Ahmadinov nem felelt. Szlepov kiszaladt a szobából.

A hadnagy sietve rágyújtott egy kész cigarettára. Nem szerette – úgy találta, túl gyenge, és túlságosan elspórolják belőle a dohányt –, csak akkor fanyalodott rá, ha nem volt ideje csavarni. A hamutartóba dobta az elhasznált gyufát, közben ismét orrába szállt az étel illata. „Felséges..." Dühös mozdulattal odébb lökte a tálat, kiment.

A konyhában megtorpant. „Lehet, hogy vissza se jövünk..." Belső zsebébe nyúlt, pénzköteget húzott ki, kéthavi fizetése volt nála, magyar pénzben, s alig költött belőle. „Egy kecskét biztos tudnak venni..." – méregette a bankjegyeket. Egy százast kivett a pénzből, a többit az asztalra dobta.

– Mama! – kiabált a háziasszonynak, de nem várta meg, amíg előkerül a másik szobából. Amikor kikukucskált az ajtón, a pénzre mutatott, és szaladt az udvarra.

Szlepov már ott állt a lóval – csak kantárt dobott rá, nyerget nem. Ahmadinov megveregette az állat nyakát, s egyetlen lendülettel a hátán termett.

Szlepov nem engedte el a kantárt.

– Bocsásson meg, hadnagy elvtárs... – morogta.

Ahmadinov kirántotta Szlepov kezéből a szíjat.

– A riadó végrehajtása után jelentse a politikai vezetőnek, hogy mi történt – utasította, anélkül hogy egy pillantásra méltatta volna, és elvágtatott.

Forrt benne a méreg, s néhány gyors szippantás után dühében ismét elhajította cigarettáját. „Ezért húztam ki a vízből!" Nekieresztette a kantárt. „Disznó... közönséges disznó. Még hogy nekem... A végén még kiderül, hogy miattam le kell aljasodni..." Szikrázott benne az indulat, de közben már azt is tudta,

hogy ebben a pillanatban igazságtalan Szlepovhoz. Ez tényleg miatta hajkurászta fel a háziak kecskéjét. A folyó jutott eszébe – hajnalodott éppen, amikor néhány ócska ladikon sebtében átevickéltek rajta, s ő a szája szélét harapdálta aggodalmában, hogy a rossz tákolmányok lesüllyednek az üteggel együtt. Valami a vízbe pottyant, és valaki utánaugrott, közben a ladik elsodródott mellőle, s a valaki kétségbeesetten rúgkapálva ordított segítségért: – Nem tudok úszni! – Ő utánaugrott, nyakon csípte, kivonszolta a vízből.

A parton ismerte fel: Szlepov, aki még mindig görcsösen szorongatta a valamit a markában – egy ládát, ami a ladikról a vízbe esett. – Minek ugrott a vízbe, ha nem tud úszni? – ripakodott rá Ahmadinov. Szlepov ruhájából csurgott a víz, két hatalmas tüsszentés között, kissé megemelve kezében a ládát, jelentette: – Mert belement . . . – aztán újabb tüsszentések után elmagyarázta, eszébe se jutott, hogy belefulladhat a vízbe, mert miközben ugrott, fél kezével a ladik oldalába kapaszkodott, aztán valahogy nagyot nyújtózott a láda után, és lecsúszott a keze. Ahmadinov büszke volt Szlepovra. Később kiderült, hogy a ládát az egyik őrvezető bízta Szlepov gondjaira, és tartalmát tekintve éppenséggel rendkívüli jelentőséggel bírt: semmi sem volt benne. Az őrvezető csupán azért vigyázott rá, mert megtetszett neki a láda festése – Ahmadinovot pedig a gutaütés kerülgette, majd leharapta az őrvezető fejét, s nyomban utasította az üteg pártszervezetének titkárát, hogy a pártvezetőség soron kívül tűzze napirendre az üteg fegyelmi helyzetének értékelését, ezen belül vizsgálják meg a tisztesek fegyelmének állását, és mindjárt javasolta, hogy a tisztesek számára tartsanak megbeszélést – előadónak a politikai vezetőt ajánlotta –, „A parancs végrehajtása kötelesség – a parancs kiadása felelősség" témával, amelyhez maga is szeretne hozzászólni.

Mindez azonban Ahmadinov szemében egy fikarcnyit sem homályosította el Szlepov önfeláldozó viselkedésének értékét, és megdicsérte. Szlepov dagadó mellel vette tudomásul az elismerést – Ahmadinov szigorú titoktartást parancsoló diszkréciója következtében sejtelme sem volt róla, hogy tulajdonképpen semmiért kockáztatta az életét. Hálás volt a hadnagynak – a dicséretet nem is említve –, mert kivonszolta a folyóból, és nem rejtette véka alá, hogy a pokolba is követné.

A ló sebesen vágtatott. Ahmadinov biztosan ült a hátán, s a nyargalás a kazah sztyeppéket idézte fel emlékezetében. Elfogta a vágy: egy szédítően nagyot lovagolni. Hideg volt. Szél csapott

az arcába: „Hadbíróság . . .” Összeráncolta a homlokát. Képzeletében azonban nem a tárgyalás aktusa, hanem Szlepov alakja elevenedett fel, amint bekötött szemmel áll valami rossz téglafal előtt. „Egy vacak kecskéért . . .” – hallotta a katona hangját, és nagyot sóhajtott. Sajnálta Szlepovot. „Nem kecske-ügy . . .” Azon töprengett, hogy beszélnie kell a hadosztálykomisszárral: járjon közbe, hogy Szlepov ügyét az ütegnél nyíltan tárgyalják le. Maga előtt látta az ezredes gondterhelt, tűnődő-latolgató arcát. „Szükségesnek tartom – mondta neki gondolatban. – Ma ő szorít ki miattam egy kecskét a parasztból, holnap már a többi is kiszorít valamit . . . Kecskét vagy egyebet. Inkább okuljanak egynek az esetéből, mint hogy elrothadjanak. A lakosság nem azt mondja, hogy egy katona, hanem, hogy az »orosz« . . .”

Az első ember, akibe a hadosztályparancsnok harcálláspontján belebotlott, a komisszár volt.

– Helyén van a szíved, Ahmadinov? – kérdezte szokatlanul ünnepélyesen, miközben a kezét nyújtotta. – Eredj gyorsan a törzsfőnökhöz. Rajtad a hadosztály szeme . . .

Ahmadinov csodálkozva nézett rá, aztán kihúzta magát.

– Lesz egy ügy, amit ezredes elvtárssal szeretnék megbeszélni. Hadbírósági tárgyalás . . .

A komisszár legyintett.

– Majd . . . Most szaladj, egyelőre nem lesz időd hadbírósággal foglalkozni. Tőled függ a hadművelet sorsa . . .

Ahmadinov elrohant.

A hadosztály törzsfőnöke az állás mellvédjén feküdt, a hadosztályparancsnok mellett, mindketten szögtávcsövön át kémleltek a messzeségbe.

– Ilja Ahmadinov hadnagy, a hadosztály-közvetlen páncéltörő üteg parancsnoka . . . – hadarta sietve.

– Végre – a hadosztály törzsfőnöke nem pillantott fel a távcsőből. – Vegye elő a térképét . . . Az ellenség nagy összefogott páncélos és gyalogos erőkkel támad a hadosztály védelmének sávjában, s elkeseredett harcok közepette a bal szárnyon betört az első állásba. Felderítők adatai szerint az ellenséges területek mélységében további igen tekintélyes erők gyülekeznek, amelyek egy része már megkezdte az előremozgást a hadosztály védelmének fő irányában, beérkezésük hamarosan várható. Az ön feladata, hogy ütegével, valamint a megerősítésül alárendelt . . .

Ahmadinov a térképe fölé hajolt.

A hadosztály törzsfőnöke monoton hangon beszélt, s közben egyszer sem tekintett rá, csupán amikor befejezte.

– Megértett, hadnagy elvtárs?

– Értettem – válaszolt előírásszerűen Ahmadinov.

– Tehát világos: az ütegnek minden körülmények között ki kell tartania... – ismételte meg színtelen hangon a hadosztály törzsfőnöke. – Utólag megkapja írásban. Lőszere?

– Valamivel több, mint egy javadalmazás.

– Létszám?

– A lövegállomány teljes. A személyi állomány feltöltöttsége hetvenkét százalék...

A hadosztály törzsfőnöke nem mondta sem azt, hogy sok, sem azt, hogy kevés.

– Minden körülmények között kitartani... – ismételte meg újra, s kutató pillantással méregette a hadnagyot.

Ahmadinov vigyázzba merevedett.

– Kérek engedélyt végrehajtani a parancsot.

– Menjen – a hadosztály törzsfőnöke visszafordult a szögtávcsőhöz.

Ahmadinov a lovához szaladt.

Az üteg felsorakozva, menetkészen várta.

Ahmadinov parancsot adott az indulásra. Az oszlop közepén lovagolt, pillantásával Szlepovot kereste. Nem volt a második lövegnél. Visszafordult: a politikai vezető zárta be a menetet. Szlepov mellette kullogott, fegyver nélkül, földre szegezett tekintettel.

„Jelentette" – nyugtázta Ahmadinov. Az élre vágtatott.

Dűlőútra tértek, majd dombokon vágtak át, amíg végre a völgybe jutottak. Ahmadinov megállította a menetet, magához rendelte a lövegparancsnokokat.

A harc zaja monoton, távoli mormogásnak tetszett. „Elakadtak..."

– Várjanak – mondta a lövegparancsnokoknak, s kényelmes léptekkel felhágott a magaslat tetejére. Amint felért, a homloka ráncba futott. Odafönn összehasonlíthatatlanul erősebben hallatszott a fegyverdörgés, mint a völgyben. Visszafordult, széttekintett a katlan fölött.

A völgy közepén út kanyargott. A beton kékesen csillant a hidegben.

„Csak erről jöhetnek..." Szeméhez emelte látcsövét, s a szemközti hegyet fürkészte, amelynek hajlatában az út kikanyarodott a völgyből. „Csakis erről..." Az út mentén mozgott valami. Jobban odanézett: katonák feküdtek az út körül, aknákat telepítettek. „Rossz az álcázás..." Ahmadinov káromkodott. Az ak-

nák felett a friss földhányás rikítóan elütött a környezet színétől. „Valami zöldfülű esetleg ráfut, de igazi harckocsizó..." Fejét csóválta, szerette volna alaposan leteremteni az aknák körül foglalatoskodó katonákat. Egyébként gyorsan mozogtak, és Ahmadinov a fegyverdörgésre fülelve megértette sietségüket, de ezen is fennakadt. „Kapkodnak, ész nélkül..."

Még az aknatelepítő katonákat nézte, de füle közben a hangokat elemezte. „A hegy mögött..." A puskadörrenések rendetlenül, összevissza ropogtak, s Ahmadinov változatlanul dühös volt az aknászokra: akkor se kapkodjanak.

Mellére engedte messzelátóját, s ismét áttekintett a völgyön. „Mosóteknő... Egy osztálynak is sok..."

Legszívesebben szaladt volna vissza a lövegparancsnokokhoz, de nyugalmat erőltetett magára. „Még csak az hiányzik, hogy ők is kapkodni kezdjenek..." Lépésben ereszkedett le a völgybe. Ahogy ballagott lefelé, elhalkult fülében a csatazaj, s ismét monoton mormolássá távolodott. Elfogta a kívánság: még egyszer felhágni a dombtetőre, hallgatni a közeledő puskaropogást, és ismét lejönni. Sajnálta, hogy nincs rá idő. „Mintha víz alá bukna az ember..." Elmosolyodott.

Kijelölte a lövegállásokat – félkörben az út köré –, s miközben a katonák felállították az ágyúkat, elküldte a politikai vezetőt az aknát rakó alegységhez: szidja össze a gazfickókat, és közölje velük, hogy személyesen tekeri ki a nyakukat, ha nem végeznek rendes munkát. Egyébként folytassák a telepítést, és amint elkészültek, vonuljanak be az üteghez, további feladatokat kapnak. Ő maga az ágyúk mellett sürgölődött, s elégedett volt, mert nem kellett siettetnie az embereit. Szaporán dolgoztak. Ásót fogott, beállt közéjük segíteni.

– Hadnagy elvtárs...

Szlepov szólította halkan.

Ahmadinov leengedte az ásót, szeme a katonára villant.

– Mit akar? – kérdezte mogorva ábrázattal.

– Engedélyezze, hogy részt vegyek... – Szlepov hangja megbicsaklott, nem fejezte be a mondatot.

Ahmadinov pillantása Szlepovon pihent. „Egészen szerencsétlen..." A katonák elnémultak körülöttük. Ahmadinov hallotta nehézkes lélegzésüket, meg a hulló göröngyök koppanását, s a csendből várakozást érzett ki. „Tudják..." Kíváncsi lett rá, vajon hogyan mondta el Szlepov, és tőle értesült-e a többi az esetről, vagy a politikai vezető tartott valamiféle iskolát.

– Azt hiszi, akkor megússza a hadbíróságot?

Szlepov céklavörös lett, egyik lábáról a másikra állt.

„Ezt a politruk agyalta ki . . .” Ahmadinov éles hangon megismételte:

– Azt hiszi, akkor megússza?

– Nem gondoltam rá . . . – nyögte ki Szlepov.

– Nem ússza meg. Egyébként engedélyezem, hogy a lovakra felügyeljen – fejével a domb mögé intett, ahol az állatokat őrizték. – Vegye ott át a szolgálatot, és küldje ide azt, aki ott van . . .

– Az ásó fölé görnyedt, jelezve, hogy a diskurzust befejezte.

Szlepov sóhajtott, várt kicsit, aztán elbaktatott.

Ahmadinov lopva, a szeme sarkából figyelte. „Persze, hogy a politruk . . .” Nagy lendülettel, bosszúsan nyomkodta az ásót a köves-agyagos talajba. – . . .Csináltatunk vele egy kis hőstettet, aztán kész a felmentés . . .” Letette az ásót, az útkanyart fürkészte a hegyoldalban. A politikai vezető még az aknát telepítő harcosoknál időzött, guggon ült, és heves taglejtésekkel magyarázott valamit. Dühös lett rá. „A parancsnokukkal beszélj, te . . . A végén nekiállsz megmutogatni nekik, hogyan álcázzanak . . .” A politikai vezető, mintha csak igazolni akarta volna a feltevését, előrehajolt. Ahmadinov szeméhez kapta távcsövét, s nagyot fújva eresztette vissza a mellére. „Nem teszed a kirakatba, amit kapsz tőlem . . .”

Végre megérkezett a két harckocsi, amit a hadosztály törzsfőnöke megerősítésként adott. Ahmadinovnak felakadt a szeme: az egyik drótkötélen vontatta a másikat. „Hát így állunk . . .” Nem akarta elhinni, s álmélkodva fordult a két páncélos parancsnokául kijelölt őrmesterhez:

– Nekem harckocsit ígértek, nem roncsot . . .

– Harckocsi ez – felelte sértődötten az őrmester. – Csak mozogni nem tud . . . Az őrnagy elvtárs akkorát káromkodott, amikor megtudta, hogy az ön rendelkezésére bocsátották . . . – Ciccegéssel fejezte be a mondatot.

Ahmadinov legyintett, és utasította az őrmestert, hol állítsa fel a roncs, hol meg az ép tankot. Amikor a további erősítés, egy – a hadosztály törzsfőnökének szavaival élve – szakasz lövész berobogott, jóformán meg sem lepődött rajta, hogy lovon ülnek, és kard lóg az oldalukon, csak a hangja vált kissé fátyolossá, s hüvelykjével megdörzsölte homlokát, megkérdezte:

– A kardot . . . minek hoztátok?

– A kozák kard nélkül nem kozák – hallotta a megfellebbezhetetlen szentenciát, s akkor egy pillanatra lehunyta a szemét.

A lovasszakasz parancsnoka – alhadnagy volt – elnevette magát. – Lóról szállva harcolunk, gyalogosként.

Ahmadinovnak nem volt ereje vitatkozni.

– A mi lovainkat amott őrizzük – biccentett a domb felé. – Javaslom, hogy maguk is ott helyezzék el az állatokat. A feladatuk egyébként...

Közvetlenül az aknamező mögött jelölte ki a helyüket, az ágyúk előtt.

– Igyekezzenek a beásással – figyelmeztette a kozákok parancsnokát.

A politikai vezető is visszatért. Ahmadinov kiment elé a parancsnoki harcálláspontról, nem kérdezett semmit, csak nézett rá.

– A parancsnokuk felrobbant – mondta a politikai vezető. – Mielőtt mi jöttünk. Teljesen meg voltak zavarodva, csak úgy lehányták az aknákat, egy részét még élesíteni is elfelejtették. A két leggyakorlottabb aknászuk is elpusztult a robbanás következtében. Most már megnyugodtak valamicskét...

Ahmadinov bólintott.

– Jó... – kisvártatva némi éllel tette hozzá: – A Szlepovod is megnyugodott. Elküldtem a lovakhoz.

A politikai vezető arcára halvány mosoly húzódott.

– Talán a Szlepovunk – mondta csendesen.

Ahmadinov szúrós pillantással méregette a politikai vezetőt.

– Te tanácsoltad neki, hogy jelentkezzen – Ahmadinov ugyan kérdésnek szánta, de a mondat inkább szemrehányó megállapításként hangzott. – Magától nem jutott volna eszébe.

– Tévedsz. Éppen, hogy magától jutott eszébe. Én csak megerősítettem a szándékában – a politikai vezető egyre mosolygott. – Akárhogy forgatom is, egy ilyen tisztességtelen Szlepov mégis kedvesebb nekem a legtisztességesebb kecskénél is.

Ahmadinovnak nem volt ideje felháborodni, de felelni sem. Repülőgép zúgott a völgy felett. Alacsonyan szállt és lassan. „Majd utána..." A földre vetette magát.

– Az aknászok... – a politikai vezető káromkodott.

Az aknászok hanyatt-homlok szaladtak lefelé az úton.

– Begyulladtak... – Ahmadinov is káromkodott. Talpra ugrott, hatalmas ugrásokkal rohant vissza a harcálláspontra, lehuppant a rádiós mellé. A telefonhoz kapott.

Ismét repülőgép húzott el felettük.

Amikor felpillantott, harckocsi gördült ki a hegygerinc mögül.

„Mi lesz? – Ahmadinov az első löveget nézte. – Alusztok?"

Összeszorította a száját. A páncélos csörömpölve robogott lefelé az úton, és ő a fogát szívta. „Vezérpáncélos... A kanyarba kellett volna ragasztani, pontosan az úthajlatba, hogy a többi letérjen az aknákra..."

De az első löveg hallgatott.

Ahmadinov homlokát kiverte a veríték. „Az anyátok..." Káromkodott, de tulajdonképpen önmagára volt mérges. Csak futólag beszélte meg az együttműködést az alegységek között, s rájuk bízta: tegyenek javaslatot, de arra már nem került sor, hogy meg is tárgyalják, hogyan dolgoznak össze.

Újabb páncélos bukkant elő a hegy mögül, és megtorpant a kanyarban.

Az első löveg megrándult, láng csapott ki az ágyú torkából. A kanyarban a harckocsi páncéltornya – mintha csak tisztelettudó úrként emelte volna meg a kalapját – lerepült az út mellé, aknára pottyant, s annak a robbanása visszalökte az útra, a tank felé.

Ahmadinov fellélegzett. „Álló páncélozott tűzfészek." A félig beásott, mozgásképtelen masinára pillantott, amelynek ágyúja, mintha egyenesen kitalálta volna a gondolatát, eldörrent. A lövedék az egyre közeledő vezérpáncélos előtt csapott a földbe. A vezértank páncéltornya meglódult, sebesen fordult az „álló páncélozott" felé, de ugyanabban a pillanatban eldördült az ép téharmincnégyes lövése. A vezértank megtorpant, láng lobbant a motorja felett, sűrű, fekete füstöt eresztett. Még lőtt azonban egyet az „álló páncélozottra", és az is kigyulladt.

„Egy-egy. Rossz arány..." Ahmadinov elhúzta a száját. Sajnálta az „álló páncélozottat" – azzal számolt, hogy legalább három-négy Tigrist tönkretesz, mielőtt végeznek vele.

Ismét repülőgép berregett. Közben torony nélküli harckocsi lódult elő a hegygerinc mögül, széles ívben, az út mellett ereszkedett alá. „Tipratót..." Ahmadinov intett a rádiósnak.

– A tank lője! Aztán hívja a hadosztályt...

A rádiós továbbította a parancsot.

A „tipratót" talpa alatt durrogtak az aknák. „Tönkreteszi..." Ahmadinov a repülőre sandított – alacsonyan körözött a völgy felett –, és a telefonhoz nyúlt.

– Kozákok, össztüzet a repülőre!

A repülő azonban tovább zúgott, s apró bombákat hullajtott. Újabb össztűz. Aztán megint.

Az aknarobbantó harckocsi fekete tarajos lánggal lobogott. A kozákok egyre lőtték a repülőt. Ahmadinov türelmetlenkedett. „Szedjétek már le..." De a gép csak berregett, bombái a té-har-

mincnégyes körül szaggatták a földet, aztán magasra emelte az orrát, hogy egy pillanat múlva ismét megjelenjen: zuhanva-visongva csapott a té-harmincnégyesre, amely megiramlott, cikcakkban manőverezett.

„Úgyes . . .” – állapította meg Ahmadinov a harckocsivezetőről. Amikor a repülő elbőgött a harcálláspontja felett, a lovakra gondolt. „Szétugrasztja őket . . .” Tekintetével követte a gépet, amely hirtelen megrázkódott, szikrázva-lángolva felrobbant.

„Szlepov . . . Akkor is . . .” A hegygerinc mögül csukaszürke uniformisba öltözött alakok tömege rajzott elő. Meggörnyedve rohantak, mögöttük harckocsik tűntek fel.

„. . . . öt . . . hat . . . hét . . . – Ahmadinov nyugtalan pillantást vetett a lövegekre. – Az együttműködést meg kellett volna . . .”

A rádió recsegett. A hadosztály törzsfőnökének szenvtelen hangja mintha másik bolygóról érkezett volna a fülébe:

– Minden körülmények között, érti, Ahmadinov? Legalább két órán át . . . Légierőt nem tudok . . . Tüzérségi tüzet is csak később . . . Minden körülmények között! Érti?

A páncéltörő ágyúk döreje elnyomta a kozák karabélyok pukkanásait. Villámgéppuska kattogott, a kozákok maksimja feleselt vele. Gránát vágódott a harcálláspont elé. Ahmadinov sapkájára apró göröngyök hullottak. Fejét a válla közé húzta. A rádiósra ordított.

– A té-harmincnégyes manőverezzen oldalra, kapja oldalba őket . . .

Négy harckocsi égett a hegyoldalban.

„Forduljatok vissza . . . – szurkolt Ahmadinov. – Egyharmad veszteségnél vissza kell . . .” – citálta a német előírást, és káromkodott, amiért ezek nem tartják be. „Vagy nincs egyharmad? . . .”

A té-harmincnégyes egy helyben állt, az ágyúja dörgött, hangja kihallatszott a páncéltörők csinn-bummjából. „Eredj már . . . – sürgette Ahmadinov, s valósággal látta maga előtt az őrmestert. – Eredj, mert kirázlak a gatyádból . . .”

A hatodik tank is kigyúlt. Akkor a hetedik végre megfordult, fordulás közben kapta el a gránát, leszakadt a lánctalpa, és egyre körben forgott. A csukaszürke uniformisok lassan húzódtak vissza a hegy mögé. A té-harmincnégyes a géppuskájából lőtte őket.

Ahmadinov fellélegzett. „Megbeszélni az együttműködést . . .”

– Alegységparancsnokok a harcálláspontra – rendelkezett. A rádiós azonban hallgatott, és Ahmadinov ingerülten fordította felé pillantását. – Nem hallod?

A katona a készülékre borulva ült a fedezékben, sapkája a

földön hevert, a szellő meg-meglibbentette hosszú, szőke haját. Halántékából vér csöpögött.

„Bocsáss meg . . .” – követte meg magában Ahmadinov.

– Hadnagy elvtárs . . .

„Szlepov.” Ahmadinov megfordult, végigmérte.

– Mit keres itt? Miért hagyta ott a lovakat?

– Jelentem . . . – mondta Szlepov bizonytalan hangon, és elakadt, megint egyik lábáról a másikra állt. – A lovak elfutottak. Amikor szétdurrant a repülő . . . Odahullottak a darabjai, és a lovak megvadultak . . . Engedélyezze, hadnagy elvtárs . . . – most se mondta, hogy mit, csak rimánkodó pillantással meredt Ahmadinovra.

– Engedélyezze . . . – ismételte becsmérlő hangsúllyal Ahmadinov. Elfordult, pillantása végigsiklott a fáklyaként lobogó tankokon. – Azt tudod, hogy „engedélyezze” . . . – vetette oda dühösen.

– Legalább megette volna . . . – szakadt fel keserűen Szlepovból. – Ha már kifizettette velem!

„Még hazudozol?!” Ahmadinov a szeme sarkából nézett rá.

– Kifizetted?!

– Ki. – Szlepov hangja rekedt volt. – A politikai vezető adott rá pénzt, kölcsön . . .

Ahmadinov szemöldöke ívbe ugrott.

– Elfogadták?

– El – Szlepov vállat vont. – Meg is köszönték. Az öregasszony mindenáron meg akarta csókolni a kezemet, alig győztem elkapkodni . . . A kecskét is megeszik, az árát is megkapták . . . – újra vállat vont. – Jól jártak.

„A keserves . . .” Ahmadinov lenyelte a káromkodás folytatását. Szeme a harcmezőt kémlelte, a harmadik löveg oldalra billenve állt az állás szélén.

– Akkor sem úszod meg – közölte ridegen. A té-harmincnégyes felé intett. – Hívd ide a harckocsi parancsnokát.

Szlepov futott, mint a nyúl.

„A repülőt azért meg kellett volna köszönni . . .” Ahmadinov Szlepov után nézett, de nem hívta vissza. Az árok aljába fektette a rádiót, s a készülék mellé telepedett. A rádió azonban süket volt. Mogyorónyi szilánk ütötte hasadékot fedezett fel a bádog borítólemezen. Nagyot sóhajtott, otthagyta a masinát. A telefon működött – magához rendelte az alegységparancsnokokat –, csak a harmadik löveggel szakadt meg a vonal. Szlepovot ismét elszalajtotta, hogy nézzen körül a harmadik lövegnél, és kerítse elő a politikai vezetőt.

– Az együttműködés . . . – kezdte meg az eligazítást.

Éppen összegezte a teendőket, amikor a politikai vezető megjelent Szlepov kíséretében. Jelentette, hogy a harmadik löveg személyzetéből, két emberen kívül mindenki elpusztult, az ágyú használhatatlan. A megriadt aknászokat összeszedte – nyolcuk közül ketten elestek, egy megsebesült –, s a két felőrlődött alegységből héttagú, különleges robbantócsoportot alakított, amely a harmadik löveg tüzelési sávjában működne, mint mozgó páncélelhárító osztag, amennyiben Ahmadinov hozzájárul.

– Az úthajlathoz figyelőt küldtem ki közülük. Támadás esetén zöld rakétát lő ki a völgy aljába . . . A többiek megkezdték a csapdák építését. – A politikai vezető mély lélegzetet vett, s azzal akarta befejezni: „Az osztag parancsnokául Szlepov harcost ajánlom."

Ahmadinov azonban felkapta a fejét, összehúzott szemmel bámult a felhőkre. A magasban motorok zümmögtek. „Ránk jönnek . . ." Nagyot kiáltott:

– Mindenki a helyére!

Az alegységparancsnokok futva távoztak.

A politikai vezető a nadrágja zsebébe nyúlt, mahorkát markolt ki belőle.

– Füstöljünk addig – mondta. – Van papírod?

Ahmadinov újságot halászott elő a térképtáskájából. Nagy darabot szakított le, kettétépte, s közben az égre nézett.

– Messerschmitt-motor – fülelt a politikai vezető. Dohányt szórt a papírokra. – Ránk jönnek.

Három gép bukkant elő a felhők mögül.

Leguggoltak az árokban, megcsavarták a cigarettát.

Az első gép megbillent, szirénázva bukott alá.

A politikai vezető gyufát sercintett, Ahmadinov elé tartotta. Akkor bukott lefelé a második.

– Lélektan – mondta megvetően. – Ezek még mindig azt hiszik, hogy a csinnadrattájukkal csatát nyernek. – Maga is rágyújtott, legyintő mozdulattal hajította félre a gyufát.

Ahmadinov kukkot sem értett a politikai vezető szavaiból. Össztüzek dörrentek – a kozák szakasz karabélyai –, s közben rendetlen összevisszaságban pukkantak a többiek fegyverei. „Legalább egy négycsövű géppuskám lenne . . . – nagyot szippantott a cigarettából. A gépek törzséről bombák váltak le. – . . .négy . . . öt . . . Alaposan megszórnak . . . – kifújta a füstöt, sóhajtva engedett az igényeiből: – Legalább egy ikergéppuska . . ."

A bombák vijjogva hasították a levegőt. Földgejzírek szökkentek a magasba, szilánkok surrogtak, por kavargott.

„Egy ikergéppuska . . .” Ahmadinov a fogait csikorgatta. A motorok dübörögve robajlottak el felette. Még néhány robbanás, aztán csend lett.

A té-harmincnégyes úgy égett, mint valami máglya. A szél kesernyés füstöt sodort az árokba. Ahmadinov köhécselt. Egy pillanatra felötlött emlékezetében az őrmester arca. Sajnálta, hogy az imént úgy megpirongatta az eligazításon, amiért manőverezés helyett lefenekelt a páncélossal. Tudta, hogy igenis meg kellett róni – mégis bántotta most, s szerette volna meg nem történtté tenni a szidást. Zavarta, hogy az őrmester ezzel távozott az életből. Szlepovra pillantott – ott kuksolt az árok végében, hátát az alacsony földhányásnak vetette, kezében a karabély az ég felé meredt –, és a nyomasztó érzés felszakadt a szívéről. „Akkor is . . .”

A motorok dübörgése zümmögéssé halkult, aztán erősödni kezdett megint.

Ahmadinov a telefon után nyúlt.

– Nem érdemes még – legyintett a politikai vezető. – Visszakanyarodnak.

Ahmadinov mozdulata megtorpant.

– Igaz – dünnyögte. Kivette szájából a cigarettát. – Az a vacak géppuska . . . – szemrehányás volt a hangjában, és sóhajtott.

A politikai vezető keskenyre húzott szemmel figyelte az úthajlatot. „Az a vacak géppuska” – egy zsákmányolt olasz Breda – kitűnő fegyver volt, és az ő lelkén száradt: közvetlenül a dunai átkelést megelőzően Ahmadinov háta mögött, szépen – és szabályosan – leadta a többi zsákmányfegyverrel együtt. Ahmadinovnak majd a szíve szakadt meg. Szomorkásan, ám hivatalos egyetértéssel nyugtázta az intézkedést, s csak pislogott, amikor ő csendben odadörzsölte az orra alá: „Elvégre nem rendezhetünk be holmi magánarzenált . . .” Ahmadinov ugyanis állandó jelleggel törekedett az üteg fegyverzetének magánúton történő gyarapítására.

„Most tényleg jó lenne . . .” Megköszörülte a torkát:

– Csak egy rakasz lőszer volt mellette.

– Mellette – mondta jelentőségteljesen a hadnagy, és elhallgatott.

A politikai vezető elnevette magát.

– Nem is tudtam, hogy lőszert is organizálsz. Azt hittem, csak a fegyverek érdekelnek.

Ahmadinov nem felelt, az eget fürkészte.

– Szóval lőszert is . . . – a politikai vezető megcsóválta a fejét. – Néha olyan vagy, mint egy gyerek . . .

A motorok dübörgése egyre közeledett. A felhők rongyaiból kibontakoztak a gépek.

– Szlepov! – hallotta Ahmadinov a politikai vezető hangját. – Előbb elfelejtettem mondani: köszönet a repülőért . . .

A stukák zuhanni kezdtek. Szirénák vijjogtak, bombák hasították a levegőt.

A föld remegett.

Ahmadinov összeszorította a száját. „Azt nem felejtetted el megbeszélni vele, hogyan másszon ki a kecske-ügyből . . ."

A bombák tölcsérformában magasra hányták a földet. Göröngyök pufogtak. A harcálláspont félig kiásott árkai úgy hintáztak, mint ladik a vízen.

Az úthajlatnál zöld fény villant, kurta csíkot húzott a völgybe, s amikor földet ért, tovább égett.

A stukák eldörögtek a katlan felett.

„Harckocsik . . ." Ahmadinov megrázta magát, mint kutya fürdés után. Por hullott róla meg apró földmorzsák. A telefon után kapott.

A készülék süket volt.

Ledobta a kagylót, káromkodott.

– Ide figyelj, politruk . . .

A politikai vezető fejét mintha késsel metszették volna le a törzséről, ott hevert a földön a teste mellett, nyakából sugárban fröccsent a vér, ujjai között füstölgött a cigaretta.

Ahmadinov megszédült a látványtól, a torka elszorult.

„Ivan Vasziljevics . . ." – jutott hirtelen eszébe a politikai vezető apai és keresztneve – sohasem szólította így, mindig csak a vezetéknevén. Ajkába harapott.

Szlepov az árok végében guggolt. Arcán könnyek csurogtak. Öklével megtörölte a szemét.

– Ne bőgj! – kiáltott rá Ahmadinov. Kiugrott az árokból, mélyen meggörnyedve rohant a negyedik löveg állásához. A lövegparancsnok azzal fogadta:

– Hadnagy elvtárs, megszakadt az összeköttetés . . .

Bólintott, hogy tudja.

– Veszteség?

– A töltőkezelő elesett.

A hegyoldal mögül szürke ruhás alakok bukkantak elő.

– Készüljön fel, és vezesse a harcot – morogta Ahmadinov. Szeméhez illesztette a távcsövet.

A szürke ruhás alakok lassan ereszkedtek alá a lejtőn. Itt-ott jelzőzászlócskákat szúrtak a földbe.

„Kozákok! – Ahmadinov összeszorította fogait. – Rajtatok a sor..."

De a kozák karabélyok hallgattak, s a magasban a motorok döngicsélése ismét felerősödött.

– Engedélyezze, hadnagy elvtárs...

Ahmadinov szemöldöke összerándult. Hirtelen kapta hátra a fejét. Szlepov szeme még könnyes volt, a karabélyt úgy szorongatta markában, mint valami furkósbotot.

– Ne bőgj – mondta csendesen Ahmadinov, és a torka elszorult, nagyot nyelt: – Eredj a kozákokhoz. Akadályozzák meg az aknák kijelölését!

Szlepov elnyargalt.

Amikor a kozák karabélyok végre lőni kezdtek, a repülőgépek ismét lecsaptak. A bombák vijjogása összemosódott a stukák szirénáinak visongásával. Robbanások rázták a földet, porfelhő ült a völgy felett. A stukák géppuskái úgy kattogtak, mint a kereplők.

A hegyoldal mögül terepszínű páncélos iramodott elő.

Ahmadinov fél térden állt az óvóárokban. Az úthajlatot fürkészte. „A másodiké..." De a páncélos lassan gördült alá, s a második löveg nem dörrent el, a tank mögött pedig már két másik szürke test körvonalai rajzolódtak ki a porfüggönyön át. Nagyot kiáltott:

– Tüzet!

Hallotta a lövegzár csattanását.

A lövés után a terepszínű megtorpant, majd cikcakkban futott tovább.

„Elszúrtátok..." Abban a pillanatban a harckocsi lángra gyúlt. Ahmadinov összeráncolta a homlokát. Eszébe jutott a frissiben alakított alegység. „Belesegítettek..."

A lövegállás oldalában gránát robbant. A légnyomás fellökte Ahmadinovot. Káromkodva tápászkodott fel, s kilódult az óvóárokból az állásba.

A löveg mellett csupán a lövegparancsnok állt. Gránátot emelt ki a rakaszból. Ahmadinov megpróbálta túlkiabálni a fegyverek dörgését:

– Működik?

A lövegparancsnok rá se nézett. A gránátot élesítette. A keze véres volt, és remegett.

– Adogasson! – üvöltött Ahmadinov. Egyetlen ugrással termett az ágyú mögött. A célzóberendezés fölé hajolt, igazított rajta.

– Tűz! – vezényelt magának, s elrántotta a zsinórt.

Az ágyú megrázkódott.

A gránát a harckocsi előtt csapott be, földoszlopot dobott magasba. Ahmadinov káromkodott.

A lövegparancsnok új lőszert lökött a csőbe.

A harckocsi ágyújából láng lövellt. Ahmadinov ösztönösen hajolt a páncél mögé. A dörrenés valósággal megsüketítette. Göröngyök pufogtak körülötte, szilánkok röpködtek.

„Ugyanaz..." A célzókészülékre görnyedt, aztán meghúzta a zsinórt.

A harckocsi tüzet fogott.

A régiek mellett már öt újabb páncélos égett a lejtőn, de a hegyoldal mögül folytonosan újak gördültek elő. Ahmadinov ismét célzott.

– Jelentem – végrehajtottam! – hallotta Szlepov kiáltását.

Legszívesebben összeszidta volna, hogy mi a csudának mászkál ilyenkor. Pillantása a célzókészülékre tapadt. Az elsütőberendezés zsinórja megfeszült ujjai között. „Még gyere egy kicsit..."

A magasban újból felvijjogtak a stukák szirénái.

Az ágyú ismét megrázkódott.

„Rossz..." Ahmadinov elhúzta a száját. Gránát süvöltött el az állás felett. Mögöttük vágódott a földbe.

Ahmadinov megint lőtt. A harckocsi megtorpant.

„Végre..." Hátrapillantott.

A lövegparancsnok helyén Szlepov guggolt, gránátot lökött az ágyú csövébe.

Ahmadinov visszafordult a célzókészülékhez.

Forróság csapott az arcába. Valami rettenetesen nagy erővel hasba, majd mellbe vágta. Megingott, kétrét görnyedt, lélegzete is elakadt a fájdalomtól, belekapaszkodott a célzókészülékbe.

Szlepov artikulátlan hangon ordított – Ahmadinov nem értette, mit – és eltaszította az ágyú mellől.

Ahmadinov levegő után kapkodott. Mindkét kezét a mellére szorította, támolyogva lépett egyet, aztán végigvágódott a földön.

Amikor kinyitotta a szemét, Szlepov arcát látta. Szlepov szorosan mellette ült az óvóárok alján, föléje hajolt, és nehézkesen lélegzett.

A föld remegett. Az árok oldaláról morzsányi szemcsék peregtek.

Ahmadinov Szlepovot nézte. „Mindjárt megint elbőgi magát . . .” A szája lassan nyílt szóra.

– Eredj . . . az ágyúhoz . . . – suttogta.

Szlepov nem értette a motyogást.

– Visszavertük . . . – próbálta túlkiabálni a dörrenéseket. – Tüzérséggel veretnek . . .

Szavai nem jutottak el Ahmadinov tudatáig.

– Az ágyúhoz . . . – mormolta. Megpróbálta felemelni a fejét, de visszahanyatlott. – Az ágyúhoz . . . – görcsös fájdalom markolt a hasába, az arca torz fintorba rándult. Feszítette a testét, de nem tudott uralkodni izmain, fetrengett kínjában.

Szlepov kicsit odébb húzódott. A háta borsódzott a hadnagy vergődésének láttán, félrefordította a tekintetét, de újra meg újra odatévedt a pillantása.

Porfelhő kavargott, s apró szemcsékben szitált, mintha eső permetezett volna.

Hirtelen süket csend támadt. Szlepov felütötte a fejét. „Jönnek . . .” Köpenye ujjával megtörölte a homlokát.

A szilánkok surrogása elült. A por oszladozni kezdett.

Szlepov észbe kapott, felpattant, rohant az ágyúhoz.

– Jönnek! – rikoltotta.

Még semmi sem látszott.

Gránátot vett ki a rakaszból, kapkodó sietséggel élesítette – közben a hegyoldalt kémlelte –, s a csőbe lökte. Aztán még egyet előkészített.

De még mindig semmi. Pedig a hegy körvonalai már kirajzolódtak a porfellegből.

Az ágyú kimozdult a helyéről, féloldalasan állt. Szlepov káromkodott. Megnézte a célzóberendezést. Odairányozta az úthajlat elé.

Ahmadinov nyöszörgött.

Iromba szürke monstrum robajlott elő a hegyoldal mögül, és megtorpant egy roncs tank mögött.

Szlepov lehúzódott az acéllemez mögé. Tudta: a harckocsi periszkópja körbeforog, s a harckocsi parancsnoka, célt keresve, méterről méterre kutatja végig a katlant. „Még jó is, hogy félrebillent . . . Biztosan dögnek nézi . . .” Leereszkedett az ágyútalpra. A szája kiszáradt, por csikorgott a fogai között, nagyot köpött.

A páncélos motorja felbődült.

„Megtúráztatja előbb . . .” Szlepov megvárta, amíg a harckocsi motorja lecsitult, s egyenletesen dohogott. Aztán csörömpölni kezdtek a lánctalpak. Akkor felemelkedett.

Az irányzékon alig kellett javítani.

„Gyere csak . . .”

A hegy mögül előtolakodott a másik tank. Széles ívben kanyarodott az első után.

Szlepov kezében megrándult a zsinór. Amikor a lövés eldörrent, felrántotta a zárat, belökte a következő gránátot, csak aztán pillantott a harckocsira. A páncélost még vitte a lendület, egy roncsnak szaladt, és megállt.

Szlepov már a másikat vette célba, s meghúzta a zsinórt.

Fényesség vakította el.

Már nem látta, hogy a másik tank fekete füstöt ereszt, aztán hirtelen lángra lobban.

A hegyoldal mögül egymás után gördültek elő a tigrisek. Ahmadinov sem látta őket. Vergődött az óvóárok fenekén, hánykolódott, s a motorok dübörgését úgy hallotta, mintha a koponyájában zörögtek volna.

A völgy másik végén – ugyanazon a dombtetőn, amelyről korábban Ahmadinov tekintett szét a katlan felett – egy százados hasalt. Nyitott térkép feküdt előtte, mögötte pedig két katona kuksolt, rádióval. A százados tárgyilagos, száraz hangon jelentette:

– Az üteg elpusztult. Ellenséges harckocsi-kötelékek, gyalogság kíséretében most ereszkednek le az üteg állásainak területére. Zárótüzet kérek, adom a koordinátákat . . .

Ahmadinov süvöltő-vijjogó-zúgó hangokat hallott, amelyek robbanásba torkolltak, s elnyomták a harckocsik lármáját. Kicsit később felismerte őket. „Gránátok . . .” Azt hitte, kimondta a szót, pedig csak megrándult az ajka. Az ütegre gondolt. „Harcolnak . . .” A görcsös fájdalom ismét belemarkolt, a teste összerándult, aztán lassan kinyúlt.

18.

„...Legyen meg a Te akaratod..." Lehajtotta fejét.

Nem szokott imádkozni. Legalábbis így nem. Az egyházi ceremóniákon kötelességszerűen vett részt, s gépiesen mondta, amit mondani kellett. Lelke mélyén asszonynak való dolognak tartotta az egészet, egyházastul-imádságostul-istenestül: gyengék menedékének. Most azonban gyengének tudta önmagát is, és a végső számvetést készítette.

A fülkére homály borult. Fojtott, dohszagú volt a levegő. Nyugalmat kívánt, de a profán zajok úgy akaszkodtak bele áhítatába, mint bozót tüskéi a ruhába. Pillantása a feszületre tapadt.

„...Legyen meg..."

A függöny meglibbent, árnyék vetődött a falra.

– Engedje meg méltóságos uram... – a diszkréten suttogó hang nem várt választ. A jövevény térdre ereszkedett, fejét mélyen meghajtota, és imára kulcsolta kezét:

– Te deum laudamus: – te Dominum confitemur. Te aeternum Patrem omnis terra veneratur...

„Már itt sem..." Sány Lőrinc arcán ideges rángás futott végig. „Megőrült..." A szíve hirtelen elnehezedett, mintha súlyt függesztettek volna rá. Nem nézett az ügyvédre. „Legyen meg..." Füle a kinti zajok szövevényéből kihallotta a tűz pattogását, s ismét úgy érezte, mintha őt magát égetné a tűz.

A „Te deum..." szavai szárazon, egyhangúan kopogtak, mint a papi prédikáció: mímelt átéléssel, csinált pátosszal. A kötelességszerűen végighallgatott ceremóniákat juttatták Sány Lőrinc eszébe. A melle megemelkedett, a szája hang nélkül mozgott.

„Mea culpa..." Könnycsepp tolakodott a szeme sarkába, önmagát siratta. Lehunyta pilláját, úgy várta, hogy a szózuhatag véget érjen, s fellélegzett, amikor az ügyvéd befejezte. „Bocsásd meg..." Ismét a feszületre pillantott, s Eszterre gondolt: meg kell beszélni Eszterrel.

A revolvert még kora reggel a zsebébe rejtette.

Megmoccant, lopva az ügyvédre tekintett. Azt szerette volna, hogy elmenjen, s ő csak egy pillanatra is, újra egyedül maradhasson istennel.

Az ügyvéd a torkát köszörülte.

– A felmentő seregek, méltóságos uram... Óriási győzelem – suttogta ugyanolyan tónusban, mint imént a „Te deumot" Áttörtek Bicskénél, már idehallatszik az ágyúk dörgése...

Sány Lőrinc megrebbent. A feszületet nézte. „Jó lenne..." Sajnálta, hogy már nem tud hinni.

Az ügyvéd a belső zsebébe nyúlt. Papír zizegett a kezében. Széthajtotta, odatolta Sány Lőrinc elé.

„A kápolnából is börzét csinálna." De pillantása mégis odakíváncsiskodott a papírra.

Újság volt, fabetűs címmel: „Hallatszik a felmentő seregek ágyúinak dörgése." Tekintete a fejlécre siklott, és kissé felvonta szemöldökét. „Jó lenne..." Az írás szavai ötlöttek agyába: „Boldogok a lelki szegények..." Elnézően biccentett, s tüntető mozdulattal hajtott fejet az oltár előtt.

– A Führer nyilatkozott, Budapestet semmi körülmények között nem adják fel... – az újság megzörrent az ügyvéd kezében.

„Csak akkor érti meg, hogy illik elmennie, ha szóval küldik..." De nem akart szólni. Valamiképp ugyanolyan szentségtörésnek érezte, hogy isten elől elküldjön egy embert – akármilyen féreg is az –, mint azt, hogy megzavarjanak valakit a színe előtt.

A másik végre felállt, leporolta a térdét.

– Nem zavarom az áhítatban, méltóságos uram – jegyezte meg halkan. – Amint befejezte, rendelkezésére áll az újság. Egészen véletlenül sikerült szereznem egyet. Amíg át nem lapozta, nem adom oda senkinek...

A függöny ismét meglibbent, aztán az árnyék eltűnt a falról.

Sány Lőrinc fintort vágott keserűségében. „Nem megy... Tovább nem... Elengedted a kezemet, uram... És bocsásd meg..." A szeme megint könnybelábadt. Darabka száraz kenyér volt még a zsebében, tört egy kicsit belőle, és a szájába dugta a falatot.

Eszterrel beszélni kell. Aztán Emesével is.

Felsóhajtott. A revolver lehúzta nadrágzsebét. Nem igazította meg.

Eszter bizonyosan megérti. Szerette volna, ha felesleges magyarázkodás nélkül érti meg. Viszolygott a gondolattól, hogy fennen ecsetelje: számukra nincs tovább, pontosabban: nem lehet tovább.

Az uniformisba öltözött, rendjelekkel ékesített alak ismét kirajzolódott emlékezetében. Amikor néhány napja először látta maga előtt, nem tudta, kicsoda. Az arc valamelyest hasonlított az ügyvéd ábrázatára, és ő törte a fejét, hol és hogyan hozta össze a sors ezzel az emberrel. Nehezen jött rá: a „nagyherceg", s

ahogy eszébe jutott, elnevette magát. Éppen vacsoráztak, Eszter a sós vízben főtt krumpliba szúrta villáját. – Mi a nevetséges ezen? – kérdezte indignálódva. Valamilyen hatodik érzéke azt súgta, ne mondja el a történetet. – Megbocsásson, kedvesem, egy régi mulatságos históriára gondoltam... – mentegetőzött, de Eszter evőeszközei megcsörrentek a tányéron. – Elnézést – és otthagyta az asztalt.

„Megérti..." A feszületet nézte, és felsóhajtott. „Segítsd hozzá, Uram..."

A „nagyherceggel" Párizsban találkozott, a húszas évek elején, egy estélyen, ahol éppenséggel kiderült róla, hogy nem ő a nagyherceg – csupán az inasa volt valaha –, hanem az a pincér, akit többedmagával egy étteremből szerződtettek felszolgálni, az estély idejére. Az igazi nagyherceg – mint pincér – előnyös helyzetben volt, bohózatba illő jelenet keretében csaphatta a levesestálat ex-inasa fejéhez, s miután a szó szoros értelmében leforrázta az ál-nagyságot, dühtől lila képpel üvöltötte: – Én vagyok a nagyherceg!

Szégyellnivalóan komikus volt az egész, sokat mulatott rajta, és a botrány, amelynek végén az új pincért a régi inassal együtt hajították ki a házból, csak hosszú idő után merült el emlékei között. Most lelkifurdalást érzett miatta: nem nevetnie, hanem sírnia kellett volna az eseten; úgy érezte, a nagyhercegi sors kísérti.

„Egy Sány..." Keserűen megcsóválta a fejét. Pillantása áhítattal s könyörögve függött a feszületen, gyerekes vágy ébredezett szívében, szerette volna, hogy az Úr valami jelet adjon.

De csak a tűz pattogott odakünn, mintegy figyelmeztetésül, hogy minden összeomlott körülötte.

Nehézkes mozdulattal emelkedett fel. A térde megreccsent. „Ötvenhat esztendő..." Fájdalmasan sóhajtott, és őszintén sajnálta, hogy csak annyi. Még állt néhány pillanatig az oltár előtt, aztán keresztet vetett. „...és bocsásd meg..."

Eszter a függöny előtt várakozott, nem nézett a férjére, csak csendesen, éllel megjegyezte:

– Hirtelen milyen jóban lett az istennel, Lőrinc... – és eltűnt a fülkében.

Sány Lőrinc arca kivörösödött, mintha pofonvágták volna. Keze a függöny után nyúlt, hogy félrehúzza, és beszóljon: „Eszter, ájtatosság után néhány percre igénybe venném az idejét..." Pillantása az ügyvéd tekintetébe botlott, és a mozdulat legyintéssé csökevényesedett. „Kezdek olyan lenni, mint ezek..."

– Parancsoljon, méltóságos uram ...

Az ügyvéd bizalmas mosollyal nyújtotta neki az újságot, és kissé meghajolt.

– Remek hírek, méltóságos uram. Igazán remek hírek!

– Köszönöm – hárította el Sány Lőrinc. – Talán kicsit később. Fáj a fejem.

– A világért sem óhajtanám zavarni, méltóságos uram. Esetleg szolgálhatok egy karillal. Azonnal ...

Az ügyvéd sietve távozott a „lakásába". Sány Lőrinc odaállt a függöny mellé, ahol az imént Eszter várakozott rá. A spanyolfalra pillantott – a fehér vásznon át kirajzolódtak az ügyvéd alakjának homályos körvonalai. „Pontosan olyan idiótának néz, mint amilyennek a kabarékban játszották az arisztokratákat ..." A vér a fejébe tolult. „Egyenes következmény ..." Szórakozott mozdulattal vette elő cigarettatárcáját, rágyújtott, s közben azon merengett, hogy minden a füstbe megy: a felelősségrevonás is. Két évtized óta ez volt az éltető eleme. „Egyszer majd ..." – ez adott erőt, hogy visszavonuljon birtokára, ez volt a hite-reménysége: egyszer majd számon kérni a vigéci bandától, hogyan sáfárkodtak a király birodalmával. Tudta, hogy álmodozónak tartják – pedig csak hűséges volt. Nem akart a korpa közé keveredni. A vitézi címet sem fogadta el. A Homo Regius maga győzködte, hogy de igen, el kell fogadnia. Volt ereje és bátorsága a szemébe vágni: – Fenséges uram, a király adjutánsa számára nem kívánok posszibilis lenni: elveszíteném a posszibilitásomat a király előtt ... – József főherceg nagyot nyelt a replikára, és másra terelte a beszélgetést. – Gondolja meg ... – ezzel bocsátotta útnak. Ő pedig meggondolta, s úgy határozott, hogy nem kompromittálja magát a bitorlók oldalán. „Kirakat-politika" – ebbe a meghatározásba sűrítette össze véleményét Horthy uralmáról. Királyság, király nélkül. Királyi kormányok királyhű nemesség – a nemzet igazi fenntartói –, nélkül. A legszörnyűbb érzés, amely a két évtized alatt gyötörte, az volt, hogy tehetetlen. Kénytelen-kelletlen végig kellett néznie, hogyan hígítják fel a nemzet hivatott vezetését, hogyan játsszák bástyákon belülre a pénzvilág hiénáit, hogyan üzérkednek a nemesi rangokkal. Szót emelni, hogy a kétes egzisztenciák betódulása veszélybe sodorja a nemzetet, hiábavaló volt és kockázatos: „royalista" – sütötték rá a bélyeget, s ezzel eleve elszigetelték. Az ország vezetői a legostobább módon hunyták le a szemüket az alapvető probléma – és a legkézenfekvőbb alapigazság – előtt: egy rezsimet nem lehet hasonló rezsimmel szembefordítva csinálni. Ha királyság – akkor csak folyo-

mányként lehet az, nem pedig, mint holmi „antiroyalista" királyság. A dolgok logikája ugyanis könyörtelen. Az eredmény törvényszerűen: Szálasi. Nem következhetett más, mint Szálasi. Hideg verejték verte ki azon az októberi napon – István koronája egy gazember kezén . . . – s nem szolgált vigaszul, hogy magában moroghatott: „Megmondottam."

Az ügyvéd sziluettje ide-oda mozdult a lepedőn. Megszánta. „Kis törleszkedő senki . . ." Azt hiszi, valaki lett attól, hogy spanyolfalat feszített a meszeléssel kijelölt lakrésze köré. Az ügyvéd remek ötletnek tartotta a meszelést, s bizalmas heherészés kíséretében hozta tudomására: – Elneveztem Szekula-falnak, méltóságos uram. Néhány pillanat alatt elterjedt, és most mindenki úgy hívja . . . – arra is büszke volt, hogy a spanyolfal lepedője bizonyos rezerváltságot biztosít mind a maga, mind pedig lánya számára. – Elvégre, hogy ezek a gyomromba lássanak . . . Annyira azért mégsem vagyunk . . . – Sány Lőrincet eleinte mulattatta, hogy a kis akarnok valamiféle összekötőkapocsnak hiszi a lepedő-szeparációt – az „ezek"-től való ellkülönülést – övele, s nem akarja észrevenni, vagy nem veszi észre: számára ő is csupán „ezek".

Az óvóhely vasajtaja kitárult. Ruháskosárban magasra púpozva, aprított fát cipelt be egy férfi meg egy suhanc.

– Lőttem a csikket! – rémlett fel Sány Lőrinc agyában a férfi csikorgó hangja, és megrázkódott az undortól. Valamelyik nap a kapualjban levegőzött, akkor tört rá ez az alak, egyszerűen lerohanta a félig elszívott szivarkáért, s ő annyira meghökkent a közönséges brutalitástól, hogy odanyújtotta a cigarettát, ahelyett hogy elkergette volna a disznót. Gyors szippantással szívott még egyet, s a földre ejtette a csonkot, rátaposott.

A férfi meg a suhanc szuszogott a teher alatt. Hátrahozták a fát a tűzhelyekhez, s amikor letették, a férfi megkérdezte a sparherd mellett forgolódó asszonytól:

– Elég, mama? Hozzunk még?

– Ojjé! Málét sütök, nem ökröt . . .

Sány Lőrinc összerántotta szemöldökét. Szomorkás sóhaj lebbent fel ajkáról, és igazat adott az ügyvédnek: értelmetlenség presztízsügyet csinálni belőle. Pedig akart. Utasította az ügyvédet – mint a ház gondnokát –, hogy azoktól a bérlőktől, akik a hozzájárulása, illetve engedélye nélkül hordják az omladékból a fát, követeljen kártérítést.

– Ha kérik, minden további nélkül vihetik – háborgott. – Akkor is odaadnám, ha nem hasznavehetetlen, törött gerendák lennének. Itt volt ez az én cselédem, hulladékfát kért egyszer házépí-

téshez – egész házat kapott. De ha engedély nélkül akárcsak egy ágat tört volna, hülyére veretem... Ami az enyém – az az enyém! – Az ügyvéd homloka elborult. „Nem ajánlom méltóságos uram. Nem ajánlom... A fát így is, úgy is elhordják, mert tüzelni kell. Csak a személye ellen hangolja őket. Inkább ajánlja fel: aki akar, vigye. Talán olyan megszorítással, hogy az óvóhely fűtésére... Nem szeretném az ördögöt a falra festeni, méltóságos uram, de például egy ilyen Szekula... Az ilyen alantas gondolkodású emberektől nem várható más, mint az, hogy vagy most szaladnak a nyilasokhoz, vagy öt perc múlva a vörösökhöz, kellemetlenkedni önnek..." Ő, bár egész benseje tiltakozott ellene, hogy szemet hunyjon a nyílt rablás felett, engedett a kis akarnok gyakorlatias érvelésének. Annál is inkább, mert... Sány Lőrinc tartalékos százados katonakönyvében ugyan ott szerepelt a bejegyzés, hogy súlyos szervi szívbaj miatt mindennemű katonai szolgálat alól mentességet nyert, de tisztában volt vele, hogy jelenleg a bejegyzés érvényessége az igazoltatást végző katona jóindulatától függ. Szálasi Ferenc katonájának lenni... Ezt aztán végképp nem akarta.

Végigtekintett a pincén, és rezignáltan állapította meg, hogy itt ugyanaz a helyzet, mint az országban. A nemzet: a ház, amely az övé, s amit rongál az orosz, rabol a csőcselék. A fej: Szekula, a tökkelütött, nyilas házmester, akitől mindenki retteg, s aki házmester létére – házparancsnoki teljhatalmánál fogva – fölébe kerekedett. Alatta ott vannak a kiszolgálók meg a tűrők. „És ügyvéd úr az intelligencia..." Felhúzta a szemöldökét. A híradó jutott eszébe. December elején látta Eszterrel, közvetlenül azután, hogy a fővárosba érkeztek. A gyomra forgott tőle: fogadás a királyi várban. Az a szélhámos őrnagy, az a Szálasi, királyi pózban feszített, s fogadta – a szöveg így mondta: – „a nemzet szellemi életének kimagasló képviselőit". A vásznon pedig Szeleczky Zitától Szilassy Lászlóig egymás után görnyedtek hétrét a nemzet szellemei, és őt a gutaütés kerülgette: micsoda szellemi élet az, amelyik fejet hajt még egy ilyen jöttment csirkefogó előtt is, akihez képest az adjutáns – mindig így nevezte magában Horthyt – maga a testet öltött nemesi tökély.

Az ügyvéd előbóklászott a spanyolfal mögül, messziről nyújtotta felé nyitott tenyerét.

– Parancsoljon, méltóságos uram!

– Nagyon kedves – Sány Lőrinc elvette a papírborítékba csomagolt tablettát, s némi iróniával gondolt arra, hogyha egy lakáj az egressányi kúriában kínál neki valamit ilyen mocskos kézből,

azt akkor is kihajította volna, ha történetesen feleannyit hajlong, mint ez az ügyvéd. „A nemzet szelleme." Felhúzta az orrát, miközben befordult a Sány család részére kiürített külön pincerekeszbe. A tablettát utálkozó mozdulattal hajította az ágya mellett álló székre. A kis boríték a földre perdült. Legszívesebben rátaposott volna, de csak sóhajtott. „Eszter..." Szuszogva hajolt a boríték után, ismét a székre dobta.

Eszter még mindig a fülkében időzött.

Az ügyvéd hevesen gesztikulálva, lelkesen magyarázta, hogy az éjszaka szerencséjük volt: a szomszéd ház két belövést és egy bombát kapott.

– Érdemes felfigyelni erre a jelenségre, méltóságos uram. Az orosz repülők kizárólag húsz-harminc, legfeljebb ötven kilogrammos bombákat használnak. Ezek nem okoznak nagy kárt, áttörik a tetőt meg a legfelső födémet – úgy mint a mi házunk esetében. Inkább pánikot eredményeznek, mint harcászati sikert. Egy ilyen bombatalálat nem teszi lehetetlenné az adott objektum ellenállását. Ebből a magam részéről arra következtetek, hogy az erejük végére járnak, s hamarosan kimerülnek a végső tartalékaik. Nem tartom véletlennek, hogy a Führer hadvezetése éppen Budapestnél kívánja megfordítani a háború menetét...

Sány Lőrinc udvariasan érdeklődő ábrázattal ácsorgott mellette, de jóformán nem is hallotta az eszmefuttatását. Gondolatai Eszter körül forogtak. „A méltóságos asszonynak sok az elintéznivalója istennel..." Őszintén sajnálta, hogy ez eszébe jutott. „Bocsásd meg... Túlságosan büszke vagyok ahhoz, hogy éljek, Uram..." Az ügyvéd locsogását úgy hallgatta, mint a vízcsobogást. „Adj jelet, Uram..."

Eszter kilépett a fülkéből.

Sány Lőrinc a mondat közepén hagyta faképnél az ügyvédet.

– Eszter kérem, felmegyek – suttogta. Megfogta felesége karját, jelentőségteljesen megszorította. – Odafönn várom.

Eszter csodálkozó pillantást vetett rá, s aztán mindjárt az ügyvédre mosolygott.

– Jó napot, Abody úr – köszöntötte kedvesen.

Az ügyvéd szertartásos mozdulattal meghajolt. „Kézcsókom..." Sány Lőrinc közbevágott:

– Emese?

– Megbocsásson – Eszter a szemöldökével intett az ügyvédnek. Arcáról eltűnt a mosoly, szárazon közölte. – Vízért küldtem.

– Emesét?!

– Emesét – Eszter biccentett. – Vagy azt gondolja, hogy idefolyik a víz? Esetleg a méltóságos úr elhozza?

– Emesét . . . – hüledezve hebegett.

– A maga lányát – Eszter újra biccentett, s a név úgy hangzott a szájából, mint pont a mondat végén. – Emesét.

Sány Lőrinc távoztában hallotta, a „Kézcsókom méltóságos asszony"-t, s maga előtt látta az ügyvéd mély meghajlását. Nem fordult vissza, nem volt kíváncsi rá. „Ezek . . ." Nehézkesen szuszogva szedte a levegőt. Falatra valót tört a kenyérből, és szégyenlette magát: a kenyérért . . . Meg azért is, hogy így eszik.

Amióta leköltöztek a pincébe, még egyetlenegyszer sem járt a lakásban. Ha friss levegőt kívánt, a kapu alatt sétált, legfeljebb az udvarra merészkedett ki. Önmagának sem vallotta be, hogy fél – egyszerűen nem akadt dolga odafenn. A lépcsőház tele volt üvegcseréppel, omlott vakolattal, s szorongás fogta el. „Még két emelet van az első felett . . ." Eszébe jutott az ügyvéd előadása a kisméretű bombákról, de azért aggodalmasan lesett ki a lépcsőházi ablak helyén.

A kijárati ajtó nehezen nyílott. Üvegdarabok szorultak az ajtószárny alá, meg omladék, úgy kellett belöknie. „Pedig voltak fenn azóta." Bosszúsan összeráncolta homlokát. Lábával odébbkotorta a cserepeket, és beljebb lépett.

A lakás vigasztalan képet nyújtott. Az ablakok betörtek. A falakon szeszélyes rajzolatú repedések futottak, akár folyók ábrái valami térképen. A padlón meg a szőnyegeken vakolatcsomók éktelenkedtek s mindenütt por. Hideg volt, a légvonat ide-oda cibálta a függönyöket, s a gurigurik olyan fülsértően csikorogtak, mint az üvegtörmelék a talpa alatt. Borzongott, beljebb ment a hálószobába. Az ajtók sarkig kitárva – tudta, azért, hogy a légnyomás ne tegyen kárt bennük –, nyekeregtek-nyikorogtak, s őt olyan érzés fogta el, mintha kísértetek tanyájára tévedt volna.

A távolban géppuska kelepelt.

„Emesét vízért . . . – Sány Lőrinc felsóhajtott. Eszterre gondolt. – Ilyen körülmények között . . . Be fogja látni . . ."

Eszter sokat váratott magára, és ő fázni kezdett. „Jöjjön már, kérem . . ."

Járkált a lakásban, és egyre jobban fázott. Eszter hálójában az ágyon hevert az ágynemű. Némi töprengés után bebújt a dunna alá. Megint a szájába dugott egy falatka kenyeret. „Kenyeret . . ." A torka elszorult, könnycsepp szökött a szeme sarkába. „Én . . . kenyeret . . ." Mintha léptek csikorogtak volna. Felütötte a fejét.

– Eszter?

Az asszony már az ajtóban volt, megtorpant.

– Magára is most jött rá a kangörcs?

Sány Lőrinc szeme kerekre tágult.

– Eszter... – hebegte. A hangja valósággal könyörgött.

Az asszony vállat vont.

– Választhatott volna jobb időpontot. Az óvóhelyen meleg is van... – de közben az ágyhoz lépett, kigombolta a kabátját.

Sány Lőrinc úgy pattant ki a dunyha alól, mintha lökték volna. Az ágy szélére ült, dadogott felindultságában.

– Eszter, kérem... Ön megfeledkezik...

– A jó nevelésről. Fütyülök a jó nevelésre. Azt hittem, levetkőzve vár...

Sány Lőrinc füle megpirosodott.

– Életkérdésről van szó... – mondta rekedten.

– Vagy úgy – Eszter elhúzta a száját. – Én meg azt gondoltam, végre megjött az esze, és szeretkezni hív.

Sány Lőrinc pislogott. „Eszter..." Úgy bámult rá, mintha először látná, és nem akart hinni sem a szemének, sem a fülének. „Eszter..."

Eszter fürge mozdulatokkal gombolta vissza a kabátját.

– Beszéljen az „életkérdésről", nincs kedvem itt fagyoskodni.

Sány Lőrinc csak nézett. Eszter állt előtte, és mégsem Eszter volt. Ez a nő toppantott, és úgy fröcskölt, mintha piaci kofától tanulta volna a nyelvelést.

– Beszél, vagy megyek, Lőrinc. A tátogására nem vagyok kíváncsi.

– Megölöm magam... – Sány Lőrincből dadogva bukott ki a vallomás. Pillantása Eszterre tapadt, és egy közönséges fúriát látott, gunyoros mosollyal.

– Ehhez is asszisztenciára van szüksége? És éppen én asszisztáljak? – kecses pukedlit vágott. – Selyemzsinórt óhajt, méltóságos uram? Ezüsttálcán? Vagy ezüstpisztolyt, bársonypárnán? Mindkettővel szolgálhatok...

Sány Lőrinc felemelkedett az ágy széléről.

– Magát is megölöm... – mondta. A szeme villogott. Zsebébe nyúlt a fegyverért. – Előbb magát...

Eszter szája szélesre húzódott, kitört belőle a nevetés.

– Maga?! Kit öl meg maga?! – és mellbe taszította, olyan hevesen, hogy férje visszahuppant az ágy szélére. – Ahhoz is gyáva, hogy egy vödör vizet hozzon a családjának! Magának ahhoz is inas kell, hogy a szeretőjével legyen. Meg akar ölni?!

– beszéd közben egyre nevetett, tele szájjal, csilingelően. – Maga?!

Sány Lőrinc vicsorgott dühében, reszkető kézzel ráncigálta a revolvert. A kakas beleakadt a nadrágzseb bélésébe. Nagyot rántott rajta. A szövet megreccsent, de a revolvert még mindig nem tudta előcibálni. Eszter villámgyors mozdulattal hajolt az ökle fölé, beleharapott.

Sány Lőrinc felüvöltött kínjában.

Eszter fogai mint valami ragadozóé, mélyedtek a csuklójába. Csillagok ugráltak a szeme előtt, üvöltése fájdalmas vinnyogásba fulladt. Balja meglódult, az asszony fejét csépelte. Őméltósága ügyet sem vetett a csapásokra, férje combjai közé markolt, s anélkül, hogy kiengedte volna fogai közül a kezét, sziszegte:

– Abbahagyja, vagy ... – És összeszorította a tenyerét.

Sány Lőrincet kiverte a hideg veríték, keze engedelmesen megállt a levegőben.

– Ne ... – nyöszörögte.

Eszter egyetlen mozdulattal tépte ki zsebéből a revolvert, s elereszte végre a csuklóját is, felegyenesedett. Kiemelte a forgópisztolyból a dobot, az üres fegyvert odavetette férje ölébe.

– Öljön meg, ha még van kedve hozzá – kacarászott. – Kis vérszomjas ...

Sány Lőrinc elképedve bámulta a kezét. Csuklója véres volt. Eszter fogai csontig hatoltak. Mozgatni próbálta – fájt.

– Orvos ... – szakadt ki belőle az ijedtség.

– Orvos?! – mímelte gúnyosan a csodálkozást Eszter. – Egy embernek, aki úgyis megöli magát? – nyitott tenyerén szavai ütemére emelgette a revolver dobját. Pillantása a tárra tévedt, s kitört belőle a nevetés.

„Megőrült ..."

Eszter szeméből könnyek potyogtak, jajongott a nagy nevetéstől. A revolver dobját odahullajtotta férje ölébe, s tovább nevetett.

Sány Lőrinc úgy csapott a dobra, mint vércse a csibére. Reszkető kézzel illesztette a fegyverbe.

– Istenem, mekkora marha ... – Eszter torkából nehezen préselődtek ki a szavak. Keze fejével a könnyeit törölte. – Jaj ... Nincs zsebkendőm ... Ekkora marha ... Ha megmondja, hogy gumigolyóval akar öldökölni ... Micsoda marha ...

Sány Lőrinc a revolverre meredt. Emlékezett rá, hogy valahol, valamikor gyakorolta: úgy elhúzni a billentyűt, hogy ne rezdüljön meg a fegyver. Gumitöltény, a célgömbön kétfilléres –, ha elcset-

tintéskor a pénzdarab nem pottyan le, a lövés jó. „Elfelejtettem . . ."

– Isteni . . . – Eszter már csuklott, de még mindig nem csillapodott le.

Sány Lőrinc az ágyra lökte a revolvert. Felállt.

– Sok mindenre számítottam, de ezt nem vártam a feleségemtől – mondta hűvös hanghordozással. – Amikor egy Sány Lőrincné odáig süllyed, hogy nevetségessé tegye az urát . . .

– Akkor összedőlt a világ . . . – egészítette ki Eszter, és hirtelen elkomolyodott: – Ne keverje össze a fogalmakat, Lőrinc. Nem vagyok a cselédje, és maga nem az uram. Ha jól emlékszem rá, a Béczy-birtok körülbelül másfélezer aranykoronával többet ér, mint a Sány-vagyon. Tehát legalább annyira a magam ura vagyok, mint ön. Ezt csupán azért kívánom leszögezni, mert nem ajánlom, hogy úgy rendelkezzék velem, mint a cselédjeivel. Egyáltalán, hogy eszébe jusson rendelkezni velem. Torkig vagyok magával meg a cirkuszaival – kuncogva hozzátette: – Bár, istenemre, néha valóban nagyon mulattatóak . . . Egyébként most már igazán kíváncsi vagyok rá, hogy mit akart megbeszélni velem.

– Nem fontos.

Eszter felcsattant.

– Harapjak, vagy beszél?!

Sány Lőrinc már meg sem lepődött, csak egy pillanatra lehunyta a szemét.

– Azt akartam, hogy vessünk véget . . . – motyogta kedvetlenül. Nem adta elő az érveit, hogy a cselédségnek nyoma veszett, hogy nincs mit enni, hogy ez az élet méltatlan kettejükhöz, hogy Emesét vízért . . . Eszterre nézett, de gyorsan elkapta a tekintetét.

– Én már véget is vetettem – közölte Eszter szárazon. – A déli mosogatás a magáé. A vacsorához való vizet is maga hozza, és elmegy a pékhez sorba állni, Emesével.

– Én?!

– Hát nem is én – Eszter vállat vont. – Én nem vagyok a maga Kis Mihálya . . .

– Eszter . . . – Sány Lőrinc hangja rimánkodva elcsuklott. – Egy cseléddel hasonlítja össze magát?! Mi történt magával, Eszter?

Eszter szeme késpengényire szűkült.

– Én nem durrantom le magam azért, hogy maga telerakhassa a bendőjét. Negyvenesztendős vagyok csak, és élni akarok. Élni, érti?! És fütyülök a maga méltóságára . . .

Miközben beszélt, egészen közel hajolt férjéhez, arcába sziszeg-

te a szavakat, és Sány Lőrinc érezte a lehelete melegét. „Nem ivott..." Megdöbbent, hogy Eszter valósággal kéjelegve gorombáskodik, mintha kizárólag arra törekedne, hogy őt megbotránkoztassa.

– Eszter... – dadogta. – Én magának... magához... A legjobb...

– Maga minden időben mindenkihez a legeslegjobb volt, Lőrinc! De én nem vagyok hajlandó beledögleni a maga jóságába. Kíván még valamit mondani?

Sány Lőrinc a padlót nézte, nemet intett.

– Ezekkel... – csúszott ki a száján, a sóhajjal együtt. Eszter a homlokát ráncolta.

– Mit „ezekkel"? Beszéljen világosan!

Sány Lőrinc úgy emelte rá a szemét, mint egy idegenre.

– Ezekkel éljek? Én?! Úgy, mint ők?

– Vagy úgy... – Eszter elmosolyodott. – Van még a kenyérből, Lőrinc? Abból, amit reggel suttyomban zsebre vágott? Abból, amit a családjától lopott?

– Én... – tiltakozni próbált, de az asszony leintette.

– Ne nézzen hülyének. Van, vagy nincs? Különben nem fontos. Tudja, honnan van az a kenyér?

Csak pislogott.

Eszter arca ismét közeledett az övéhez, s újra megcsapta az asszony meleg lehelete.

– Az ön kedves felesége, egressányi Sány Lőrincné, született bétei Béczy Eszter, kapta ajándékba a szeretőjétől, aki a lányától orozta el, aki viszont feltehetően szintén a szeretőjétől kapta – hirtelen lépett hátra, s megvetően odavágta: – Ha majd felocsúdott, és rájött, hogy délben zabálni akar, jöjjön krumplit hámozni, mert krumplit is szerzett a méltóságos asszony, a méltóságos testével, hogy finoman fejezzem ki magam.

Sány Lőrinc még akkor is dermedten bámult utána, amikor Eszter léptei már régen elkopogtak.

A csuklója sajgott. „Be kell kötni..." Az ügyvéd jutott eszébe. „Bizonyára ő..." Nem értette, mi az ördög izgatja ezt a hatvanon túli kis akarnokot Eszteren, és töprengve összeráncolta a homlokát. Szerette volna, ha Eszter legalább ennyire disztingvál, és legalább az ügyvéden alul nem adja magát.

„Elengedted a kezemet, Uram... – a melle megemelkedett. Reménytelen mozdulattal odébb lökte a revolvert az ágyon. – Ez is jel... Legyen meg a te akaratod..."

Kicsit később fázni kezdett. Szipogva-sóhajtozva kullogott lefe-

lé a pincébe. A kapu alatt az ügyvéddel találkozott. „Ezután mégis... Elvégre...” Némi habozás után kezet nyújtott neki. Az ügyvéd arca csak úgy ragyogott a megtiszteltetéstől.

Sány Lőrinc felsóhajtott. Mély részvéttel önmaga iránt, folytatta útját az óvóhelyre.

Az ügyvéd túláradó mosollyal kísérte.

19.

Georgidze az árok oldalában lapult, és a lejtőt leste, az égő harckocsik környékét. A politikai vezető instrukciója szerint várta, hogy jöjjön a német. A német azonban sehol sem bukkant fel, és ő bizonyos volt benne, most nem is fog előkerülni, de azért az eligazításnak megfelelően módszeresen, méterről méterre újra meg újra átkutatta pillantásával a terepet. A harckocsik sokáig égtek, lobogó lángjuk rőt fénnyel vibrált a havon, és Georgidze tagjai egészen elgémberedtek a várakozásban. Végre a lángok lassacskán összezsugorodtak, s amikor az utolsó is ellobbant, sötét lett.

Georgidze nagyot nyújtózva, megropogtatta csontjait, s némi nosztalgiával állapította meg, hogy ez a háború sokkal jobban megviseli, mint a régi harcok. „Akkor még könnyen mozogtam." Úgy találta, eljött az ideje annak, hogy füstöljön egyet. Előszedte pipáját, jól megtömte, aztán lehúzódott az árok fenekére, sátort formált a hóköpenyéből, s a sátor alatt gyufát sercintve pöfékelni kezdett. Nagyon kívánta a füstöt, és most különösen jólesett a füst melege. Kikapart egy csipet fagyott földet a hó alól, kupak gyanánt rámorzsolta a parázsra, s tenyerébe rejtve a pipát, visszadőlt az árok oldalára, a fegyvere mellé.

Csendesen eregette a füstöt, s szokása szerint összegezte a nap tapasztalatait. Elégedetlenül megcsóválta fejét. „Soká jössz bele, Ivan Ivanovics" – mondta képzeletben a politikai vezetőnek. „Nem kell felfújni. Ez is olyan, mint a többi náci, bár te az egyszerűség kedvéért csak németezed őket".

A pipa szortyogása megzavarta elmélkedését, kivette a szájából, néhány pillanatig lélegzet-visszafojtva fülelt. A harckocsik felől nem hallott zörejt. Háta mögött meg-megreccsentek a fák ágai, a fagy ropogtatta őket. Visszatette a pipáját fogai közé, de azért lassabban szítta tovább, hogy ne szortyogjon annyira.

A politikai vezetővel folytatott gondolatbeli összeszólalkozás elkedvetlenítette, mindenekelőtt azért, mert az eszmecsere ilyen formában nem történhetett volna meg. Ivan Ivanovics Frolovot közvetlenül Budapest ostromának előestéjén helyezték a századhoz, és bemutatkozása alkalmával azonnal nagy beszédet vágott ki a század előtt, aminek tartalma sok tekintetben nem nyerte el Georgidze tetszését. A beszéd után rögtön megkezdődött az

átkelés a Dunán, nem nyílt módja rá, hogy szóvá tegye észrevételeit, de két nappal később megszólította a politikai vezetőt: „Ivan Ivanovics, állj meg egy szóra, meg akarom mondani, hogy tetszett is a beszéded, meg nem is..." Folytatni akarta, hogy mi az, ami nem tetszett, de az alhadnagy kihúzta magát és ráförmedt: „Őrvezető, hogy merészel tegezni?! És hogy merészeli bírálni az elöljáróját?!" Ő csak bámult, meg akarta magyarázni, hogy ne értse félre, de máris pattogott a vezényszó: „Hátra arc! Lelépni! – Georgidze megkövülve nézett rá, az alhadnagy pedig felcsattant: – Nem értette?!"

Georgidze katonás vigyázzba kapta magát, szalutált, és eloldalgott, és azóta sem értette, pedig minduntalan az alhadnagyon törte a fejét, s gondolatban többször is heves vitába bocsátkozott vele. Természetesen csupán gondolatban, és alig várta az alkalmat, hogy a századparancsnokkal megbeszélhesse a politikai vezetővel szemben támasztott igényeit és kifogásait. Az átkelés, az ostromgyűrű létrejötte, a heves csatározások azonban teljesen lefoglalták a századparancsnok idejét. Georgidze újév napján említette neki, hogy fontos ügyben szeretne tanácskozni vele. Vagy tucatszor találkozott azóta Kosztrov kapitánnyal, s Matvej Kuzmics egyetlen esetben se mulasztotta el megnyugtatni: „Nem felejtettem el, Georgidze, dehogy felejtettem el. Sort kerítünk a tanácskozásra, amint egy kis lélegzethez jutok..."

Déltájban is ezt mondta, amikor az összecsapásra készülve, a politikai vezetővel együtt járta végig az állásokat. Miután visszaverték a támadást, a politikai vezető ismét megjelent a körletükben, és a sebesült szakaszparancsnok helyett kezébe vette a szakasz irányítását. Parancsot adott Georgidzénak, foglaljon lesállást a peremvonal előtt. „Ha a németek a megsemmisített harckocsik felé közelednek, nyisson tüzet rájuk." Georgidze álmélkodva bámult a politikai vezetőre. „Miért jönnének az égő tankokhoz?" – kérdezte. Az alhadnagy kérdéssel felelt. „Nem érti, őrvezető?! – Ingerült hangon magyarázta: – Ezek nem közönséges németek. Ezek a németek a Wiking SS-páncéloshadosztály katonái. Ezek bizonyosan nem hagyják ott a sebesültjeiket, sem a felszerelésüket... Érti már?! Egyébként a kérdezősködés helyett a parancs végrehajtásában serénykedjen!"

Georgidze kivágta előírás szerint, hogy „értettem!", és a fejét csóválva elfoglalta tüzelőállását. A terepet mustrálva az égő tankok körül, újfent megállapította, hogy semmi baja se némettel, se magyarral, de annál több van a fasizmussal, akármilyen nemzetiségű. A politikai vezető rövid idő múltán utánament, ellenőrizte

az állását, s szemrehányásokkal illette, amiért nem készített elő külön lőszert a keze alá. – A puskájában csak öt lőszer van. Képzelje el, hogy a harckocsiban rekedt emberek kimásznak, és néhányan még a segítségükre is jönnek. Akkor mit csinál?

„Befogom az orrom, mert utálom a sült nácik szagát." Georgidze a fáklyaként lobogó tankokat szemlélte, és bölcsen hallgatott. Az alhadnagy fortyogott még kicsit, aztán eltávozott, ő pedig felfohászkodott magában: „Hej, Matvej Kuzmics, az isten szerelmére, legyen már egy órácskád a számomra!"

Miközben csendesen pipázva végiggondolta a nap eseményeit, fura következtetésre jutott. „Húsz náci nem okoz nekem annyi gondot, mint ez az egyszem politikai vezető. A húsz nácit ki kell lyukasztani, azt elintézem magam, azzal kész a dolog. Az alhadnagy fejében viszont rendet kell csinálni, ami sokkal bonyolultabb, mint kilyukasztani valakit, és egymagam kevés vagyok hozzá."

Karikába eregette a füstöt, és azon tűnődött, miért lett az alhadnagy politikai munkás, ha egyszer nem akarja tudomásul venni, hogyan gondolkodnak az emberei, nem érdekli mi forog a fejükben, nem kíváncsi rá mi foglalkoztatja őket. Diktálja a magáét, s elvárja, hogy higgyék és kövessék amit kinyilatkoztat. „Vaktában prédikálsz, mint próféta a pusztában – mondta magában a politikai vezetőnek, és a századparancsnokra gondolva felsóhajtott. – Bevásároltál Matvej Kuzmics, akárcsak jómagam a bokharai piacon."

Georgidze szívesen emlékezett vissza ifjúkorára, gyakran mesélt a polgárháborúban átélt kalandos harcairól, sivatagi menetelésekről, különös keleti városokról, amelyekben megfordult, és a többiek mindig szájtátva hallgatták. Matvej Kuzmics is, ha csak tehette, odatelepedett olyankor közéjük, és amikor Georgidze megállt a szóval, ő is unszolta: „Folytasd csak, nagyon érdekes, amit mondsz." A bokharai piac azonban sohasem szerepelt Georgidze elbeszéléseiben, és Matvej Kuzmics a véletlen folytán szerzett tudomást róla, hogy katonája kitűnő helyismerettel rendelkezik a nevezetes piac környékéről. Amikor a Kárpátok előtt új köpenyt kaptak, Georgidze levelet talált a köpeny zsebében, egy komszomolka lelkesítő sorait, a feladó címével. A levelet Matvej Kuzmics jelenlétében fennhangon olvasta. A kapitány mosolygott. „Ha húsz esztendővel fiatalabb lennél, Georgidze..." – jegyezte meg jelentőségteljesen. Georgidze a feladó címét böngészte. „A piac melletti utca... Szép nagy ház..." – mondta eltűnődve, és akkor Kosztrov lecsapott rá. „Jártál ott?" Georgid-

ze úgy tett, mint aki nem hallja a kérdést, és a köpeny minőségét kezdte dicsérni. Kosztrov éppen ettől kapott szimatot, s addig nyaggatta Georgidzét, amíg – bár négyszemközt – sikerült kiszednie belőle, mi történt vele Bokharában.

Georgidze kissé szűkszavúan mondta el, hogy bevonultak Bokharába, és őt megbízták, szerezzen élelmet. Piaci körútja során összeismerkedett egy emberrel, aki meghívta a házába. Ettek-ittak, nőkkel társalogtak, ami elképzelhetetlen csodának számított abban a fátyolos világban, majd miután kimulatták magukat, alkonytájban a házigazda elvezette valahová, és Georgidze két csodálatosan kövér ökröt vásárolt az ezredének. Az ökrök kövérsége másnap délig tartott, éppen ameddig Georgidze mámora. Kijózanodva kénytelen volt megállapítani, hogy az esti kövérség elszállt, és két istentelenül felfúvódott rusnya jószág hever az ökrök helyén, amelyeknek annyi erejük sincs, hogy megálljanak a lábukon, ezért nem is tudta a hadtápfőnök elé vezetni őket mustrára, a hadtápfőnök jött az ökrökhöz. Megállt előttük, és azt kérdezte Georgidzétől: „Mennyit fizettél értük?" Georgidze megmondta, és akkor a hadtápfőnök üvöltözni kezdett: „A csontért meg a fingért adtál ennyi pénzt? Hisz más nincs a bőrükben! Egy szem hús sincs rajtuk, te átkozott!" A kiabálást Georgidze balszerencséjére meghallotta Frunze is, és Georgidze többet aztán alig látott Bokharából, mert amíg az ezrede ott állomásozott, ő a kóterban töltötte az idejét.

Matvej Kuzmics korántsem fogta fel olyan tragikusan a történetet, mint Georgidze. Mindenesetre állta a szavát, nem adta tovább az esetet, és Georgidze is megőrizte az emléket magában. Az a csupasz tény, hogy a bokharai piac egyáltalán eszébe jutott, világosan jelezte zaklatott lelkiállapotát.

„Bevásároltál, Matvej Kuzmics!" Újra felsóhajtott. Minél tovább töprengett a dolgon, annál jobban bántotta, hogy Kosztrov egyre elodázza a beszélgetésüket. „Időnk soha nincs elegendő – állapította meg a századparancsnok védelmében, de mindjárt folytatta is: – vagyis, csupán arra jut idő, amire akarjuk, hogy legyen . . ." Magyarázatot keresett rá, vajon miért nem olyan sürgős ez a beszélgetés Matvej Kuzmicsnak, mint neki. Abban bizonyos volt, Matvej Kuzmics előtt egészen világos, hogy ha ő beszélni akar vele, nem ok nélkül zavarja, és nem holmi semmiséggel. Ezért külön rosszul esett, hogy a kapitány nagyon nyájasan, de mégis elzárkózik előle. Megfordult a fejében, hogy Kosztrov nyilván sejti, miről akar beszélni, s éppen ezért véli korainak az

eszmecserét. „Erről is megkérdezlek ám, Matvej Kuzmics! Ha így van, rosszul teszed..."

A hó megroppant a háta mögött. Georgidze összeráncolta a homlokát, s egy pillanat múlva összegezte magában megfigyelése eredményét. „Két ember nemezcsizmában. Az első settenkedik, a másik rendes léptekkel követi." Meg mert volna esküdni rá, hogy a settenkedő léptek az alhadnagytól származnak, és dühbe gurult. „A szeretőddel játszadozz..." Pipáját a fogai közé harapta, felemelte fegyverét, s nesztelenül odébb lépett a tüzelőállásból.

A két ember nem látszott a sötétben, de a lépteik zaja miatt nyomon tudta követni őket. Közvetlenül előtte haladtak el, jó harminc méterrel túlmentek a tüzelőálláson, ott megálltak, suttogva váltottak néhány szót. Georgidze nem tudta kivenni a szavak értelmét, de az egyik suttogó hangban felismerte Matvej Kuzmicsot. A léptek ismét közeledni kezdtek, s amikor eléje értek, Georgidze csendesen megszólalt a pipája mellől.

– Üdvözöllek, Matvej Kuzmics. Keresel valakit, vagy csak kedved szottyant kicsit sétálni?

Élvezte szavai hatását. A századparancsnok fellélegzett, kísérője pedig összerezzent a váratlan hangra.

– Csakhogy megvagy – dörmögte Kosztrov. – Azt hittük, bajba keveredtél.

– Engem ne félts – mondta Georgidze megfontoltan. – Én elintézem a magamét, semmi szükség rá, hogy féltsenek.

A századparancsnok mögül folytott, indulatos sziszegés csapott a szavába:

– Tegyen jelentést a kapitány elvtársnak, őrvezető!

Georgidze elakadt. „Fújd ki az orrod, taknyos!" – tolakodott a nyelve hegyére. Nehezen uralkodott magán. Nagyot nyelt, kivette a pipát a szájából, s úgy folytatta, mintha nem hallotta volna az alhadnagyot.

– ...A helyedben inkább a századot félteném. Azért is akartam beszélni veled, de hát nagy az elfoglaltságod... Majd elmegyek a zászlóaljhoz vagy az ezredhez, biztos találok valami politikai tisztet, aki rám szán egy órácskát.

Kosztrov szuszogásán érezte, hogy elevenbe talált. A kapitány mögül sértődötten hangzott a kérdés:

– Miért nem fordul hozzám, ha panasza van?

Georgidze elmosolyodott, és amikor megszólalt, a hangján is érezni lehetett, hogy mosolyog.

– Kapitány elvtárs, megengedi, hogy őszintén válaszoljak a politikai vezető elvtárs kérdésére?

A századparancsnok megszívta az orrát.

– Mi bajod van vele? – kérdezte rosszkedvűen.

Georgidze kérdéssel felelt:

– Kapitány elvtárs, jelentsek, vagy pedig beszélgetünk, mint afféle frontharcosok?

Kosztrov meghökkent, kicsúszott a száján:

– Itt tartunk?

Georgidze hallgatott. Visszatette a pipáját a szájába.

– Mikor váltanak fel? – kérdezte Kosztrov.

– Nem tudom. Csend van az egész vonalon. Az a feladatom, hogy amikor a megsült nácik kimásznak a teknőjükből, szedjem le őket. Még az is a feladatom, hogy ha valaki el akarja vinni a roncsokat, végezzek vele.

Kosztrov hümmögött.

Georgidzét idegesítette a hallgatás.

– Nincs egy kis dohányod, Matvej Kuzmics? – kérdezte. – Kialudt a pipám.

– Dohányzik? – szólt rá megütközve az alhadnagy.

– Én mindig – felelte Georgidze méltóságteljesen. – De soha nem vette észre sem az ellenség, sem pedig vizsgáló elöljáró.

– Tartsd a markod – mondta Kosztrov. A sötétben tapogatva kereste Georgidze kezét.

Georgidze rátöltött a pipájára. A maradék dohányt zsebébe szórta, s rágyújtott, ugyanolyan módon, mint az előbb, de gondosan ügyelt rá, hogy a füst ne a két tiszt felé szálljon. Hallotta, hogy az alhadnagy kitágult orrcimpákkal szimatol a levegőbe. „Szaglássz csak . . .” Halkan figyelmeztette Kosztrovot:

– Nem kaptam választ az imént, kapitány elvtárs.

– Essünk túl rajta – dörmögte Kosztrov. Lélegzetvételnyi szünet után hozzátette: – Beszélgessünk.

Georgidze hangja felélénkült.

– Akkor hát foglalj helyet az állásomban, Matvej Kuzmics. Nem igazi állás, csak amolyan leshely, mivel nem láttam értelmét kiépíteni. Megvendégelni sem tudlak, csak szóval tartani, de azt szívesen teszem.

Kosztrov homlokát összeráncolva hallgatta az invitálást. Leguggolt, maga alá igazította köpenye szárnyát, s rátelepedett. Elégedetlenül dünnyögte:

– Üljön le, alhadnagy elvtárs.

– Persze – mondta Georgidze sietősen. – Aki veled van, az én vendégem is.

– Ismerem a grúz szokást – morogta Kosztrov. Várt, amíg

az alhadnagy elhelyezkedik, aztán Georgidzének szegezte a kérdést: – Mi nyomja a lelkedet?

– Örülök, hogy másodmagaddal vagy itt, Matvej Kuzmics – mondta Georgidze eltűnődve. – Eredetileg négyszemközt akartam beszélni veled, és az sem lett volna helytelen, de helyesebb így. Igen. Azt hiszem, sokkal helyesebb.

Megszívta a pipáját, hallgatott kicsit. Kosztrov is hallgatott. Az alhadnagy türelmetlenül fészkelődött, és Georgidze mosolygott rajta, nem szólalt meg.

– Térjen a tárgyra, őrvezető – kívánkozott ki a sürgetés az alhadnagyból. – Gondolja csak el, két tisztet tart fel a senki földjén...

Georgidze figyelmeztető bökést érzett a csizmája szárán.

– Rossz helyen böködsz, Matvej Kuzmics – mondta kedélyesen. – Nem én sietek, hanem az alhadnagy. Én már megtanultam, mikor kell sietni, és mikor nem szabad sietni.

– Hallgatlak – jegyezte meg Kosztrov csendesen.

Georgidze bólintott. Imponált neki, hogy a kapitány nem jött zavarba.

– Csodálom a nyugalmadat, Matvej Kuzmics... – Georgidze lassan beszélt, gondosan megrágott minden szót, mielőtt kiejtette a száján. – Én ideges vagyok. Amióta feltöltöttek bennünket, nincs időd ránk. Senki sincs, akinek az ember elmondja a gondját.

Megint szünetet tartott, szívott néhányat a pipáján. Az alhadnagy ismét megszólalt:

– Miért nem fordul hozzám, ha gondja van? A kapitány elvtárs nem lehet ott mindenütt. Nekem kötelességem segíteni a katonák problémáin. Nem kell félnie tőlem. Bármikor jelentkezhet nálam, nyugodtan előadhatja a panaszát.

Georgidze sóhajtott, kivette a pipáját a szájából.

– Még nem kopott le a lakk a politikai vezetőd derékszíjáról, Matvej Kuzmics. Ez a bajom. Fogalma sincs róla, mi történik a században, pedig itt szívja a levegőt.

Az alhadnagy kényszeredetten felnevetett, a hangja bosszús volt:

– Ne beszéljen butaságokat. Magát néhányszor rendreutasítottam. Megértem, hogy megsértődött, ez azonban nem jogosítja fel arra, hogy felelőtlen kijelentéseket tegyen.

Kosztrov nehézkesen lélegzett. Csak annyit mondott:

– Hallgatlak.

Georgidze bólintott, és ültében közelebb hajolt a kapitányhoz.

– Tudod-e, milyen a századod, Matvej Kuzmics? Tudod-e, hogyan beszélnek a katonáid? Tudod-e, mit kellene mondani nekik?

Csend volt.

– Maga szerint mit kellene mondani nekik? – kérdezte az alhadnagy.

Georgidze nem felelt.

Kosztrov a zsebébe nyúlt, mahorkát kotort ki belőle.

– Adjatok egy kis papírt – mondta.

Az alhadnagy újságpapírt húzott elő a köpenyéből, odanyújtotta a kapitánynak, és közben újra kérdezte:

– Maga szerint mit kellene mondani nekik? Győzelem után, amikor négy harckocsit kilőttünk. Mit kell mondani nekik?

„Az apám arra nevelt, hogy kerüljem a hímringyókat meg a hullarablókat, mert mindkettő ocsmány fajzat." Georgidze felvonta bozontos szemöldökét, az alhadnagyhoz fordult.

– Ide figyelj, fiam, azokat a nácikat nem mi sütöttük ki. A tepsiket a katyusák gyújtották fel, nekünk semmi közünk hozzá, hogy itt égtek el az orrunk előtt. A század reggel óta majd egy kilométert hátrált. Tegnap is hátrált, és tegnapelőtt is. Amióta a fasiszták támadnak, a század visszavonul. Az nem baj, vissza kell vonulnia, de miféle győzelemről beszélsz? Kinek a győzelmét akarod a mi számlánkra írni?

Kosztrov cigarettát csavart, a papír halkan zizegett a kezében. Az alhadnagy várt kicsit, majd tartózkodó, száraz hangon leszögezte:

– Nem lehet csak a század szemszögéből nézni az eseményeket.

– Nem bizony – helyeselt Georgidze. Lomhán szipákolt, hogy ébren tartsa pipájában a tüzet, aztán megtoldotta szavait. – Ugyanolyan hiba lenne, mint figyelmen kívül hagyni a helyzetünket.

Kosztrov rágyújtott, markába rejtette cigarettája parazsát, s hallgatagon meg-megszívta. Az alhadnagy megint mocorgott, nem tudta leplezni türelmetlenségét. Kissé emelt hangon kérdezte:

– Végül is hová akar kilyukadni?

Georgidze újra kivette a pipát a fogai közül.

– Szerettem volna kinyitni a szemed, fiam – mondta csendesen. – Meg a füledet is szerettem volna kinyitni. De az istennek se megy... – Megrázta fejét, hidegen folytatta. – Az istennek se megy, alhadnagy elvtárs. Nem akar maga se látni, se hallani, és ha tudni akarja, ezért nem „fordulok" – erőteljesen megnyomta a kifejezést – magához.

– Ne galoppírozd el magad – morogta Kosztrov.

Georgidze vállat vont. „Minek hagytad, hogy így alakuljon. Csak ülsz itt, mintha semmi közöd nem lenne az egészhez." Fegyelmezett hangon kérdezte:

– Nem akarsz válaszolni, Matvej Kuzmics?

– Mit válaszoljak? – dünnyögte Kosztrov. Nagyot szippantott a cigarettából. – Hogyan gondolkoznak a katonák?

Georgidze felsóhajtott.

– Vereségszagot érzek, Matvej Kuzmics. A nácik mindenáron át akarnak törni a katlanba. Tízen sem vagyunk régiek. A feltöltés fiatal, majdnem gyerekek még, alig szagoltak puskaport, és túlbecsülik az ellenséget. Úgy is mondhatom: félnek tőle. A politikai vezetődtől nem hallanak mást, csak azt, hogy velünk szemben különleges német csapatok állnak. Ismételgeti, mint a papagáj, pedig a különleges sem igaz, meg a német sem igaz...

Lélegzetvételnyi szünetet tartott. Az alhadnagy haragosan közbekottyantotta:

– Megmagyarázná, miért...

– Hagyja beszélni! – fakadt ki Kosztrov. Csúnyán elkáromkodta magát.

– Az istent hiába emlegeted, Matvej Kuzmics – mondta Georgidze nyugalommal. – Az nem igazítja el helyetted az alhadnagyot. Azt se magyarázza meg neki, hogy ezek a csapatok ugyanolyanok, mint a többi fasiszta alakulat. Lehet, hogy jobb a fegyverzetük, vagy több a harckocsijuk. A lelkük azonban ugyanolyan. Vagyis szét lehet verni őket. Ezt kell megmondani a katonáknak, Matvej Kuzmics. A feltöltés ezt még nem tapasztalta.

Georgidze megszívta a pipát.

– Hát így állunk a különlegessel – folytatta. – És a különlegeshez kapcsolódik a „németezés". A politikai vezetőd nem tanulta ki, hogy a német meg a fasiszta akkor sem ugyanaz, ha a kettő sokszor egyezik. A mi esetünkben még csak nem is igazán egyezik, mert odaát magyarok is vannak, nem csak németek. És egyik se magyar vagy német a szememben, hanem fasiszta. Ezt is meg kell mondani a feltöltésnek, Matvej Kuzmics, különben ma rákapnak a németezésre, holnap már magától értődően ukránozni, örményezni kezdenek. Tudod, hogy egyik nagyanyám örmény. Én már átéltem örménypogromot. Tisztában vagyok vele, manapság ilyesmiről szó sem lehet, de az egység megosztása mindig apróságokkal kezdődik.

Megint a pipáját szítta. Eltűnődött kicsit, nagyot sóhajtott.

– A feltöltés fejében már a díszszemle forog, Matvej Kuzmics.

A győzelem küszöbén állunk! És ez igaz, ha a főhadiszállásról tekinted át a dolgokat. A századnak viszont még sok nácit kell kinyújtóztatnia a parádéig. Ezt a politikai vezetődnek kösd a lelkére. Teletömte az embereid fejét a győzelem küszöbével, és az emberek át akarnak lépni a küszöbön. Megúszni akarják azt, ami hátra van, és hazafelé masírozni, dicsőségesen. Pedig előbb még agyon kell csapni az ellenséget.

A pipa kialudt. Georgidze kiverte belőle a hamut, zsebébe csúsztatta a pipát.

– Ennyi az egész, Matvej Kuzmics – mondta kedvetlenül. – Ha lesz időd rá, gondolkodj rajta.

Kosztrov beletaposta cigarettája végét a hóba.

– Sajnálom, hogy nem előbb beszélgettünk – dörmögte.

Georgidze felfortyant.

– Ide figyelj, Matvej Kuzmics. Etesd a sajnálatoddal azt, akit akarsz. Én nem vagyok párttag, de egyet-mást megéltem, és annyit mindenképpen tudok, hogy ha egy pásztor nem képes megítélni a kecske tőgyéről, mikor fejje meg a kecskét, akkor el kell csapni a nyáj mellől. Három esztendeje harcolunk együtt. Vereség után kerültünk össze, emlékezz csak rá. Szétverték a te egységedet is, az enyémet is, szaladtunk mint a nyulak, aztán összeverődtünk egy árok partján. Te pedig azt kérdezted: „Mit csináljunk?" – és én azt feleltem: „Csináljunk egy századot, hadnagy" –, mert akkor hadnagy voltál. Más idők jártak, tudom, az még Sztálingrád előtt volt, de most is csak ezt mondom neked: csináljunk századot. Érted, Matvej Kuzmics? Ha sajnálkozni akarsz, hát ezen sajnálkozz, nekem nincs szükségem a sajnálatodra.

Kosztrov hallgatott kicsit, aztán szuszogva feltápászkodott, és odaszólt az alhadnagynak:

– Menjünk.

Az alhadnagy felpattant.

– Vonuljon be az alegységhez – utasította Georgidzét.

Kosztrov elindult, az alhadnagy szapora léptekkel igyekezett utána.

Georgidze összeszedte a holmiját, s a két tiszt nyomdokain haladva, visszatért a védőállásba. A katonák aludtak, csak az ügyeletes fegyvereknél gubbasztottak őrszemek, és miközben végigment a körleten, elégedetlenül vette tudomásul, hogy a cikcakkosan futó árkok alig mélyültek. „Kúszva se takarja el az embert... Fontoskodik, ahelyett, hogy..." – nem fejezte be az alhadnagynak címzett gondolatot. Elővette az ásóját, az egyik

fordulóban lövészkúttá mélyítette a sekély árkot. Belekuporodott, sisakos fejét a gödör oldalához támasztotta, és a következő pillanatban aludt, mint a bunda.

Motorzúgás verte fel álmából. Hallotta a motorok dohogását, felismerte őket a hangjukról. „Jön a náci . . ." Kinyitotta a szemét.

Félhomály volt. A motorok egészen közel dübörögtek, és a hangjuk egyre erősödött. Georgidze nem értette, miért nem lőnek. Felállt, kikémlelt az üregből.

A völgyben sűrű köd gomolygott. Az ügyeletes golyószóró mellett az őrszem a ködöt nézte. Georgidze is a ködbe bámult, és torkaszakadtából felordított.

– Riadó! Riadó!!!

Az őrszem értetlen pillantással szólt oda neki:

– Mit kiabálsz? Nem látni semmit.

Georgidze felelet helyett a puskájához kapott, beledurrantott a ködbe. Szeme sarkából látta, hogy az árkokból sisakok bújnak elő. Nem figyelt rájuk, a ködöt nézte, közben kioldotta a zsákját, gránátokat szedett elő, zsebébe rakta őket, s egyet maga elé tett a mellvédre.

A motorok berregtek. A föld enyhén remegni kezdett. Az ügyeletes golyószóró előtt fekete tömeg bukkant ki a fehéren gomolygó homályból, robogva közeledett a peremvonalhoz.

Az őrszem döbbenten meredt a harckocsira. A tank már a peremvonal előtt dübörgött, ágyújának torkából tűz csapott ki.

Az őrszem úgy mozgott, mint a villám. Kiugrott az állásból, félelemtől eltorzult arccal, kissé meggörnyedve, hanyatt-homlok rohant visszafelé.

„A többi is . . ." – villant fel Georgidze agyában.

A harckocsi megtorpant a peremvonalon, farát megdobva tiporta az árkot, s az ágyúja ismét eldördült.

Katonák ugráltak ki az árokból.

Georgidze felragadta a mellvédről a gránátot, visszakézről megmarkolta a puskáját, és ő is kiugrott a helyéről, éppen az őrszem előtt. Az őrszem ki akarta kerülni, de Georgidze meglódította a puskát, és a tusájával főbe kólintotta.

Az őrszem összerogyott.

– Vissza! – üvöltött Georgidze. Ütésre emelt puskával várta a következő futót. Az jókor megtorpant előtte, Georgidze nem érhette el, hát ráordított: – Vissza!

Megfordította a puskát, és miközben a harckocsi felé lódult, gáncsot vetett vele az egyik menekülőnek. – Vissza! – üvöltött, ahogy a torkán kifért.

A lánctalp alá dobta a gránátot, és nyomban levetette magát az árok fenekére.

A robbanás ereje megrázta. Göröngyök hullottak a hátára. Felpattant. A harckocsi lángra lobbant. A szaladó katonák megálltak, tétován topogtak az árkok között, az égő tankot nézték.

– Fedezés! – kiáltott rájuk Georgidze. A robbanás megsiketítette. Nagyon távolinak és erőtlennek érezte a hangját. – Fogjátok le a gyalogságot! – Mire visszafordult a völgy felé, újabb harckocsi körvonalai rajzolódtak ki a ködből, és vagy húsz méterrel odébb még egy tank mászott a peremvonal irányába. Amint előbukkantak, ágyúzni kezdtek, és géppuskáik szüntelenül okádták a tüzet.

„Holttérben vagyok, te ökör. Tüzelj csak, legfeljebb szétlövöd a gyáva banda valagát." Georgidze előhúzott egy gránátot, s amikor a harckocsi a mellvéd elé gördült, szépen odagurította a lánctalp elé, aztán lehúzódott az árokba.

„Az első volt a vezértank. Ezután gyalogosok jönnek." A robbanás félbeszakította töprengését. Háta mögött puskák dörrentek. „Megjött az eszük . . ." Kileskelt.

A harckocsi féloldalra billenve állt a mellvéd előtt, és a ködből szürke uniformisok szaladtak előre.

Georgidze lőni kezdett. Kapkodás nélkül, módszeresen, ám boszorkányos gyorsasággal tüzelt, és a szürke uniformisok rendre elterültek az árok előtt.

Valaki melléje huppant, és a fülébe kiabált:

– Két harckocsi átment . . .

Georgidze két lövés között, anélkül, hogy pillantását elfordította volna a közeledő uniformisról, kiáltva felelt:

– A mélységben kilövik majd! Csak a gyalogosokat válasszátok le róluk!

A katona elrohant mellőle, ő pedig tovább lőtt, és távcsöves puskájának dörrenései belevegyültek a háta mögül hallatszó puskatűzbe. A szürke uniformisok megritkultak, de nem akartak elfogyni. „Automata kellene . . ." Öles ugrásokkal rohant a harckocsi tiprása következtében beomlott árokrészhez. A golyószórónak csak a csöve ágaskodott ki a földből, és az állvány egyik lába letört. Kirángatta a fegyvert az omlás alól, és kipróbálta. Működött. Georgidze fellélegzett.

A ködből újabb harckocsi gördült elő, s a szürke uniformisok most már nem mögötte, hanem előtte és körülötte bukkantak fel. A tank rézsút haladt, pontosan abba az irányba, ahol a másik két harckocsi átjutott az árkon.

Georgidze pillantása végigszaladt a tank haladási irányán. Két

katona lapult a harckocsi útjában, előttük gránátok hevertek a mellvéd padkáján. Georgidze várt. A harckocsi elgördült előtte, s amikor a lapuló katonák magasságába ért, meghúzta a billentyűt, hosszú sorozatot lőtt a szürke uniformisokra. Jól számított: a harckocsi továbbment, de a torony az ágyúval felé fordult. „Most!" – gondolta Georgidze. Az egyik lapuló katona felemelkedett, gránátot hajított a tank elé. Georgidze pedig lebukott az árok fenekére.

A gránát akkor robbant, amikor a tankágyú eldördült. A robbanás betemette Georgidzét, s mire kimászott az omladék alól, a harckocsi fáklyaként lobogott. Az árok előtt csend volt, és csak a hátuk mögött dörögtek fegyverek.

Georgidze elővette a pipáját, jól megtömte és rágyújtott. Mohó szippantásokkal szívta a füstöt. Az egyik fiatal katona odaszaladt hozzá, a hangjáról ismerte fel, hogy ugyanaz, aki harc közben szólt a két harckocsiról.

– Mit csináljunk? – kérdezte lihegve. – Mögöttünk vannak...

Georgidze bólintott, s a pipa mellől kérdezte vissza:

– És ha mögöttünk vannak? Mit számít az?

A katona hallgatott, pislogva nézte Georgidzét.

– Az a parancs, hogy védjük az állást – mondta Georgidze. Bodor füstfelleget eresztett ki a száján, megcsóválta a fejét. – Nincs más parancs. Végre kell hajtani.

– Megszakadt az összeköttetés, és...

– Akkor összeköttetés nélkül hajtjuk végre! – vágott a szavába Georgidze. – És aki nem akarja végrehajtani, azt agyoncsapom.

– Agyoncsaptad – mondta a katona. Elfordította pillantását Georgidzéről.

„Szóval agyoncsaptam..." Georgidze vállat vont, és azt felelte:

– Nahát. Érthető.

A fegyverek zaja egyre közelebbről hangzott a hátuk mögött, aztán hirtelen páncélosok dübörögtek elő. Ugyanazok jöttek visszafelé eszeveszett gyorsasággal, amelyek áttörték az állást, s a nyomukban vörös csillagos harckocsik robogtak.

Georgidze fellélegzett. „Az eredeti helyzet visszaállt." A harckocsikat kísérő lövészek között ismerősöket fedezett fel – saját századának katonáit, és felsóhajtott. „Gyere, Matvej Kuzmics..."

Matvej Kuzmics Kosztrov azonban nem jött.

Georgidzét pihenőbe rendelték a társaival, és akkor a zászlóaljparancsnok jött hozzájuk, az alhadnagy kíséretében. Az őrnagy

leült közéjük – az alhadnagy tisztelettel állva maradt mellette –, és azt mondta:

– Köszönöm a holtaknak, és nektek, élők. Ha ti nem kapaszkodtok meg, a zászlóalj egyharmada helyett az egész zászlóalj, talán a fél ezred is elpusztul. Köszönöm mindannyiunk nevében – elakadt. Nagyot sóhajtva folytatta: – Hős volt a kapitányotok, és hozzá méltóan harcoltatok. Őrizzétek meg az emlékét. Igaz emberként élt, igaz ember módján esett el.

Georgidze a pipáját szíva hallgatta az őrnagy szavait. Karikába eregette a füstöt, s a füstkarikákba bámult. A szíve nehéz volt, a száját keserűnek érezte, és a füst sem esett igazán jól neki.

A zászlóaljparancsnok rövid ideig elmerengve nézett a csizmája elé, aztán felütötte a fejét, s bejelentette:

– A század parancsnokságát egyelőre, ideiglenesen, az alhadnagy elvtárs veszi át. Aztán majd meglátjuk, hogyan lesz.

20.

A szél havat hordott a szobába, papírokat dobált ide-oda a padlón.

Nyirádi Nyáry Egon a sarokban feküdt, és felnyögött. Sóhajtott néhányat, aztán kinyitotta a szemét. A kerek asztalt látta maga felett – féloldalt dőlve, nyikorgott –, a terítő rojtjai a hajába lógtak. Pislogott. Fejét mintha vasabroncs szorította volna össze, a halántéka lüktetett, a füle zúgott. Fogalma sem volt róla, hogyan került az asztal alá. „De nagyot ittunk..." Megdörzsölte a homlokát, pislogott. „Semmit sem ittunk..." Valahol, valamelyik ezred védelmét áttörték, s lóhalálában oda kell menni – rémlett neki, hogy ezért öltötte fel köpenyét, derékszíját, s ide, a törzsparancsnokhoz csupán egy pillanatra kukkantott be: megtudni pontosan az áttörés helyét, meg azt, hogy végül is milyen erők állnak rendelkezésére az áttörés következményeinek felszámolásához. Tökéletesen tisztában volt vele, hogy a törzsparancsnoknak sejtelme sincs a dolgokról – sokkal célszerűbb lenne közvetlenül a famulusaitól érdeklődni –, de ha elmulasztja a pofavizitet, akkor az ezredes megsértődik, s heteken át orrol majd rá. Az ezredes végighallgatta a kérdéseit, azt felelte, amit válságos pillanatokban mindig szokott: „Hm..." Őt pedig megcsapta valami, és most magához tért. Arca megrándult, mintha monoklit csíptetett volna a szeme elé. Az asztal túlsó szélén, ahol az egyik ép láb illeszkedett az asztalba, kártyalapok meredeztek elő a deszkából. „A magasságos..." Heves mozdulattal felült, és alaposan beverte a fejét. Káromkodva nyújtózkodott a kártyák után. Négy lap – valamennyi joker. A szeme kikerekedett dühében. „Csibész kókler... Svihák..." Képzeletében felvillant a hadosztályparancsnok arca, és beleköpött a levegőbe. A sercintés rosszul sikerült, a nyál a köpenyére csurrant. Fogait csikorgatva törölte le. „Egy altábornagy..." A kártyákat apró darabokra szaggatta, szerteszét hajigálta maga körül. „Fúj... Egy altábornagy..." Ujjai reszkettek az indulattól. A nagyobb darabokra szakadt kártyafoszlányok után kapott, s még apróbbra tépdeste őket. Az elvesztett pénz nem is jutott eszébe – körülbelül hatszáz pengője vándorolt át az asztal felett a hadosztályparancsnok elé, a „tartalék jokerek" jóvoltából –, csak a becstelenség dühítette, s mind-

untalan maga előtt látta a nyugalmában közönyösnek ható, szenvtelen arcot. „Egy altábornagy..."

Fújtatva mászott ki az asztal alól, feltápászkodott. A dereka sajgott, fájdalom nyilallt belé. Sziszegve tapogatta, és közben meglepődve konstatálta, hogy a köpenye szárnya cafatokká rongyolódott. Odakünn géppisztolyok kattogtak, valahol egészen közel kézigránát durrant. Hirtelen ütötte fel a fejét, valósággal megbénította a gondolat. „Csak nem..." Néhány másodpercig mozdulatlanul fülelt, a lélegzetét is visszafojtotta. Gyors pillantással mérte fel a szobát: kiszakadt ajtó, roncs bútorok, omladék, két hulla, néhány testrész. Az aknagránát majdnem szabályos, félkör alakú lyukat vágott a párkányba. Nagyot fújt: „Ezt a szerencsét..." Közelebb lépett az ablakhoz, de mindjárt pattant is vissza: szemközt az ablakból puskacső lesett ki, s mögötte meglátta a lövész sapkáját. „Orosz..."

Golyó fütyült el mellette, diónyi vakolatcsomót vert ki a falból.

– A szemed istenit... – káromkodott hangosan. Elővette pisztolyát, csőre töltötte, s óvatosan hátrált az ajtó felé. „Bekerülök a szórásba..." Megtorpant. Biztosan érezte, hogy a leselkedő orosz várja. „Ki kell lövetni vele a puskát." Izgatottan méricskélte a távolságot: amíg a katona újratölt, kiugrik az ajtón. De nem tudta elhatározni magát, hogy akárcsak egy pillanat tört részére is célpontul nyújtsa oda a testét. Tekintete körbejárt, egy sapkát keresett, amivel kicsalogathatná azt a lövést. Rohamsisakot fedezett fel – a szoba másik sarkában. Elhúzta a száját, újra káromkodott. Hirtelen ötlettel hajolt le, a csizmájánál fogva magához ráncigálta az egyik hullát. A hadosztály hadtápfőnöke volt: hatalmas méreteiről ismerte fel a hason fekvő alakot, és majd megszakadt, miközben erőlködve felállította, és a tetemet a szoba közepére taszította.

Hallotta a lövedék szisszenését. Nekiiramodott, két hatalmas ugrással termett a folyosón, nyomban elfordult, és a falhoz lapulva várta az újabb füttyenést. Kis idő múlva némi elismeréssel állapította meg, hogy a katona nem pazarolja a lőszert. „A szemed istenit..."

A folyosó néptelen volt.

Nyugodt léptekkel haladt. Az ajtók előtt – nyitva voltak, vagy éppenséggel kitörtek –, a fal tövébe húzódott, egyetlen ugrással lódult át a nyílás előtt.

A lépcsőkön már szaladt lefelé.

A kapu alól két ember rövid sorozatokkal tüzelt kifelé. „Tisztek..." Nyáry Egon elhűlve megállt. Puskák dörögtek.

„A földszinti ablakokból . . .” Azon töprengett, hogy a parancsnokságot már bizonyára áthelyezték, nem talál itt senkit közülük. „. . . a védelem sikerének szempontjából előnyösebb állásokba . . .” – jutott eszébe a szokott fogalmazás, és ismét szeme elé idézte az altábornagy közönyösnek ható, szenvtelen ábrázatát. Tisztában volt vele, a rangbeli különbség eleve lehetetlenné teszi, hogy párbajra hívja. „Ilyenek miatt veszítjük el a háborút . . .”

Mégis lement a pincébe. Úgy tervezte, hogy az átjárókon keresztül utánuk megy.

A pincében is fegyverek durrogtak. A hatalmas, boltozatos helyiségek visszhangosan verték vissza a dörejeket. Sötét volt, óvatosan, lábával tapogatva az utat, botorkált a szövevényes folyosókon, s eltévedt. Ablaksorhoz ért – katonák gunnyasztottak a nyílások mögött, szórványosan lövöldöztek kifelé. „A hátsó traktus . . . Bekerítettek?”

Visszafordult. A parancsnokság óvóhelyeit a pincelabirintus középső szakaszán jelölték ki, arra vette az útját, s közben az apjára gondolt. Gondolatban megkövette. Apja politikai fejtegetéseiből most is csupán annyit értett, hogy valami furcsa, számára felfoghatatlan fából-vaskarika elképzelésnek akarja megnyerni. Antibolsevizmus – a legkövetkezetesebben antibolsevista németek és nyilasok nélkül. Eszébe jutott, hogy amikor átvette a harmadosztályú vaskeresztet, elhatározta, nem látogat haza addig, amíg nem fordul a kocka. Budapestnél fordulnia kell – és amikor a főváros mentesül, akkor majd beállít. Kíváncsi volt rá, mit mond akkor papa. Úgy döntött, nem fog visszaélni a diadalával, nem dörgöli papa orra alá a melléfogást. Biztos akart lenni a dolgában, és ismételten puhatolódzott, hogy mennyire veszi komolyan a német vezetés az „alpesi erőd” elképzeléseket. Információi tökéletesen megnyugtatták: az alpesi erőd létrejön. A következtetés már kézenfekvő volt, s ő előre élvezte, hogy papa szótlanul pislog majd a gomblyukában ékeskedő szalagsávra. „Szerzek egy üveg francia konyakot, és meghívom rá az öreget . . .” Kaján elégtétellel formálta magában a majdan elmondandó köszöntőt: „. . . igyunk arra, hogy nem lettem hazaáruló . . .” Azt is elhatározta, hogy ezt a koccintás után jegyzi meg, mintegy mellékesen, s aztán nem beszél többet az esetről. Nem bántja feleslegesen papát: az átállásra vonatkozó tanács – ha egyenértékű is a hazaárulással –, mégiscsak atyai jószándékból fakadt. Utólag azzal magyarázta, hogy papát dezinformálták a hadihelyzetről. Ahogy mindez az eszébe tolult, felsóhajtott, s megfogadta: többet nem iszik előre a medve bőrére. Sajnálta, hogy – akár

realizálódik az alpesi erőd elgondolás, akár nem –, egy dologban kénytelen igazat adni papának: abban, hogy elhatárolta magát az ilyen kóklerektől. „Egy altábornagy . . .” Úgy érezte, igazságtalan lenne apjához, ha nem vallaná be neki: örömére szolgál, hogy édesapja olyan altábornagy, amilyen. „Feltétlenül . . .” – fogadkozott, bár előre tudta: papát nem fogja meghatni, hogy bocsánatot kér. A vaskereszt miatt bizonyosan hallgathat még – ezzel tisztában volt – és most első ízben ötlött fel benne nyíltan a régóta – legalábbis úgy érezte, hogy régóta – kísértő alattomos gondolat, amelyet eddig mindig sikerült elhessentenie: nem az alpesi erőd terve valósul meg, hanem papa jövendölése válik valóra. Összecsücsörítette a száját, homloka ráncba futott. „Benne lennék a . . . Nyakig benne . . .” Önmaga előtt szégyellte, hogy ez a lehetőség mint realitás, itt, a sötét pincelabirintus zegzugos folyosóin vált világossá számára. „Sötét gondolatok a sötétben . . .” Vonásai megenyhültek, mulatságosnak találta ezt a képet, és a felismerést, hogy papa meg ő, tulajdonképpen ideális kettős. Akár felülkerekednek a németek, akár alulmaradnak, valamelyiküknek módjában áll hathatósan sorompóba állni a másikért. Sajnálta, hogy felfedezését sem közölheti papával. „Nyomós érv és fölöttébb praktikus . . .” Felsóhajtott. Papa a pokolba küldené az ötletével, a legjobb esetben azt mondaná: „Maga marha – és feltétlenül hozzátenné –, kedves Egon . . .” Ha beszédes kedvében lenne, talán megjegyezné, hogy az ötletei helyett inkább fogadta volna meg időben a tanácsát. Valósággal hallotta papa recsegő hangját: „Magára vessen, őrnagy úr . . .”

Nekiütközött a falnak, beverte a térdét. Sziszegve káromkodott. A pisztolyt derékszíjába szúrta, előrenyújtotta a kezét, úgy botorkált tovább. „Valahol erre . . .” De még mindig nem bukkant ajtóra. Cigarettát vett elő, rágyújtott, s tenyerével védve az öngyújtó lángját, körülnézett. Csupasz falak. Szívta a cigarettát, s a parázs fényénél megszaporázta lépteit. A durrogás változatlanul kísérte. Szorongás fogta el. „Ha becsúsznak, úgy elkaphatnak . . . – a háta borsózott. – Hülyeség volt lejönni . . .”

Végre ajtóra bukkant. „És ha már oroszok?” Kezébe vette a pisztolyt, és hirtelen mozdulattal belökte az ajtót.

A helyiség közepén, az asztalon, olajmécses lángja vibrált. Nyáry Egon azt hitte, a szeme káprázik.

Az asztal mögött az altábornagy állt, ingujjban. Karját a magasba nyújtotta, egyik markából a lampaszos, a másikból civil nadrág csüngött alá. Ő maga úgy tekintett ki közülük, mint valami kétségbeesett színész az összezáródó függöny hasadékán.

„Egy altábornagy..." Nyáry Egon ebben a pillanatban még azt is elfelejtette, hogy ez egy kókler hamiskártyás. Leesett az álla, az elképedéstől dermedten bámult rá. Nem lépett a fénybe.

Az altábornagy megszólalt:

– Nye sztrelj... – törte az oroszt, és a hangja remegett.

„Svihák... – Nyáry Egon becsukta a száját. – Kár, hogy nem hoztam le a lapokat..." Elgyengült a felismeréstől, szívébe markolt a rémület. „Így állunk..."

Összeszedte magát, s átlépett a küszöbön, rekedtes, csikorgó hangon kérdezte:

– Miért lőnék? – elharapta a megszólítást: „altábornagy úr". – Várom a parancsait... – vigyázzba egyenesedett, de a karját nem engedte oldalára, nekiszegezte a pisztolyt a sviháknak.

– Miféle parancsokat... – az altábornagy arca viaszszínt öltött, karjait még mindig a mennyezet felé nyújtotta. – Magáról... Magáról... Meghalt... Azt jelentették. – Nagyot nyelt, lassú mozdulattal az asztalra eresztette a nadrágokat.

Nem szólt semmit, várta a folytatást, és papára gondolt. „Magára vessen, őrnagy úr..."

Az altábornagy is az ő apjára gondolt:

– Mondja, maguknál... – feleslegesnek tartotta kimondani, hogy mit akar. – A maga édesapja közismerten... Csak néhány napig, legfeljebb egy-két hétig...

„Patkány... – méregette Nyáry Egon. – A lapokat le kellett volna..."

– Megtenné nekem az édesapja?

Hallgatott. „Kókler. Nincs tartalék joker..." Hirtelen támadt ötletétől kicsit megszédült. A pisztolyt az övébe szúrta.

– Mit gondol? – sürgette a másik.

– Olyan a helyzet? – kérdezte bizonytalanul.

– Nem hallja? – az altábornagy kifelé intett a fejével. – Néhány tiszt tartja a házat, még a segédtisztet is harcolni küldtem. Előbb azt hittem, hogy az oroszok... A hadosztály gyakorlatilag megsemmisült. Visszavonulni nincs hová – méltatlankodva legyintett. – A németek elárultak, felrobbantották a hidakat... Azt sem hallotta?

Tagadólag megrázta a fejét.

– Eszméletlen voltam.

– Gondolja, hogy megtenné?

– Bizonyosan...

Az altábornagy a civil nadrág után nyúlt.

– Öltözzön át gyorsan, és jöjjön vissza – mondta.

Nyáry Egon gondosan becsukta maga mögött az ajtót. A folyosón megállt, cigarettára gyújtott. „Patkány... Aljas patkány..." Arcába szökött a vér: a senkiházi természetesnek tartja, hogy a tisztjei minden pillanatban lógásra készen, civil ruhát hordoznak a poggyászukban. „Agyonlőni..." Nehezen tudta fegyelmezni magát, hogy ne nyisson rá, és ne lője bele az egész tár lőszert. Az járt a fejében, hogy az árulás eltűrése voltaképpen egyenértékű a bűn elkövetésével. „Nem lesz joker... Megérdemled... Te meg..."

Mohó szippantásokkal szívta a cigarettát, és papára gondolt. „Jobb útlevél, mint egy alegység" – mondta neki képzeletben, és elérzékenyült. Úgy látta papát, mintha ott ülne vele szemben, a konyak mellett, és ebben a pillanatban annyi bűnbánatot érzett iránta, hogy még az sem hangolta le: meg kell követnie, fiúi alázattal, amiért kételkedni merészelt a szavaiban.

A parázs a körmére égett. Elhajította a csonkot, s azonnal újra rágyújtott. Nem kívánta a füstöt – csupán azért szívta a cigarettát, hogy ne sötétben várakozzék. „A kijárat..." Észbekapott, elindult a folyosón. Könnyebben megtalálta a kijáratot, mint gondolta. A lépcső aljából visszafordult, számítgatta, vajon átöltözött-e már a kókler? Undorodott tőle, hogy még egyszer gatyában lássa.

Udvarias kopogtatás után lépett be a helyiségbe.

– Nem öltözött át?! – hökkent meg az altábornagy.

Nyáry Egon majdnem felnevetett. „Csak az esernyő hiányzik..." A szürke selyemsál szabadon hagyta az altábornagy csokornyakkendőjét, fején a fekete keménykalappal olyan volt, mint egy joviális, békebeli angol úriember, aki szokásos napi sétájára készül. „Citerázz kicsit..."

– Lehetetlenség, altábornagy úr. A kapu alatt az imént koncoltak fel egy tisztet, mert téhkabátot húzott az egyenruhája fölé... – a hangja rekedtes volt, a hazugság könnyű pírt csalt az arcára.

De az altábornagy elhitte, és összerezzent.

– Marhák... Értelmetlen... Ilyen körülmények között... – kétségbeesett pillantással bámult az őrnagyra. – Gondolja, hogy engem... Engem is?

Nyáry Egon széttárta karját.

– Megbolondultak... – az altábornagy dünnyögése hisztériás kiabálásba csapott át: – Most ment el az eszük, amikor a veszett fejsze nyele is elveszett? Mit hülyéskednek?

„Patkány... És a hajó is süllyed..." Ismét széttárta karját, mint aki semmiről sem tehet.

A másik segélykérően pillantott rá.

– Mit tegyünk?

– Elrejtem, altábornagy úr... Aztán felmegyek a ruhámért, átöltözöm magam is, és ott maradok – magyarázólag fűzte hozzá: – Civilben ugyanis nem mutatkozhatom a többiek előtt, odafönn pedig már elfogyott a védelem. Legalábbis amikor lejöttem, nem találkoztam védővel... Megvárjuk, amíg az oroszok beveszik a házat. Véleményem szerint még sötétedés előtt sor kerül rá... Nyilván sietve nyomulnak előre, tovább, a Duna irányába, mi pedig a sötétben hazamegyünk...

Az altábornagy szája megrándult.

– Ne legyen gyerek. Ha beveszik a házat, át is fésülik...

– Nem fogják megtalálni, altábornagy úr – Nyáry Egon elmosolyodott. – Kezeskedem róla, hogy az átfésülés során nem találnak önre és rám sem... Csak arra kérem, ne hagyja el a rejtekhelyet, amíg nem jövök önért, mert akár a többiek kezébe kerülne, akár a vörösökébe...

– És ha önnel... – vetette közbe az altábornagy. Lenyelte a kérdés folytatását.

– Isten kezében vagyunk – Nyáry Egon keresztet vetett. – Ha az éjszaka folyamán nem adnék jelt, akkor szerencsétlenség ért. Ebben az esetben csak azt tanácsolhatom, várja meg a holnap estét, altábornagy úr, s a sötétség leple alatt... Négy órakor már sötétedni kezd. Egyébként nem hiszem, hogy közbejönne valami, kitűnő helyet néztem ki magamnak, egy teljesen összelőtt szögletben, két hulla mellett..

Az altábornagy türelmetlen mozdulattal elvágta a szóáradatot.

– Hová akar bújtatni?

– A vízlevezető csatornára gondoltam. Az udvaron van a nyílás, vastető fedi. Bizonyára látta, altábornagy úr. Vastag vasrács, mint a kanálisokon... – miközben beszélt, kissé félrefordította a fejét, a dörrenésekre figyelt. – Ajánlom, hogy siessünk – kihúzta derékszíja mellől a pisztolyát. – A többiek felé fedezni fogom, ha netán...

– Van egy géppisztolyom – az altábornagy felkapta a fegyvert az asztalról. – Mehetünk...

– Pillanat...

Nyáry Egon az asztalhoz lépett, a tábornoki uniformist a szék mögé dobta. – Jobb, ha nincs szem előtt... – dörmögte. Az olajmécsesnél cigarettára gyújtott, és elfújta a mécsest.

– Előremegyek – mondta. Nagyot szippantott a cigarettából.

Az altábornagy csoszogó léptekkel botorkált utána. Később megfogta a karját.

– Ha elrejtőztem, odaadom a fegyvert. Dugja el majd, nehogy az oroszok ...

– Természetesen ... – felelte készségesen Nyáry Egon. Gyorsabban szedte a lábát, s megkönnyebbült, amikor az altábornagy levette kezét a köpenyéről. A feljárat előtt eldobta a cigarettát.

– Várjon – felszaladt a lépcsőn, körülnézett, aztán intett a hadosztályparancsnoknak, hogy jöhet. – Gyorsan! – sürgette a kezével, s amint az altábornagy felért a lépcsőn, az udvar felé terelte: – Siessen ...

A kapu alatt golyószóró kattogott.

Nyáry Egon kibiztosította a pisztolyát. Nem annyira „a többiek"-től tartott, mint inkább attól, hogy a kókler kikíváncsiskodik a kapu alá, s gyanút fog. De az altábornagynak esze ágában se jutott kíváncsiskodni, fejét válla közé húzva osont ki a lépcsőházból, megállt az udvaron, bizonytalanul körülnézett.

– Ott – mutatta az utat az őrnagy.

Az altábornagy engedelmesen elindult.

Az udvart letaposott, piszkos, fagyott hó borította. „Enyém a joker ..." Nyáry Egon csizmája sarkával rugdosta félre a havat a kanális tetejéről, s amikor megfogta a rácsot, felszisszent. A hideg vas valósággal sütötte a tenyerét. A rács nehéz volt, bele is ragadt a tokjába. Az altábornagy türelmetlenül toporgott mögötte, őt pedig zavar fogta el. Jó lett volna rászólni, ne topogjon, segítsen inkább, de valahogy átallotta. Végre a rács kimozdult a tokból, erőlködve felemelte.

– Menjen ...

Az altábornagy letette a géppisztolyt, színpadias mozdulattal megragadta Nyáry Egon jobbját, mélyen a szemébe nézett.

– Maga nemcsak hűséges tiszt, magának esze is van ... Nem leszek hálátlan ...

Nyáry Egont ugyanolyan viszolygás kerítette hatalmába, mint odalenn, a pincefolyosón, amikor felettese a karját fogta meg.

– Menjen ... – sürgette.

Az altábornagy leült a kőre, lábát az aknába lógatta, ügyetlen mozdulatokkal próbált aláereszkedni, végre lehuppant, s azonnal odébb lépett a nyílásból, az akna falához kucorodott.

A vasrács a helyére csattant.

Nyáry Egon nagyot fújt. Havat rugdosott a vasrács fölé, aztán vállára lökte a géppisztolyt. Ráérős léptekkel baktatott vissza a lépcsőházba, közben szemügyre vette a géppisztolyt, s összerán-

colta a homlokát. „Ez csak ahhoz ért, hogy hamisan játsszon . . .” A géppisztoly egyes lövésekre volt beállítva. Átkattintotta a tűzváltót, sorozatra. „Ha az altábornagy úr kártyához ül, akkor én csak kibicelek . . .” – rémlett fel neki a hanggal együtt a törzsparancsnok apró szemvillanása. Akkor nem tulajdonított jelentőséget az alig hunyorításnyi szemjátéknak, s köteles tisztelettel adózott az ezredes fanyar humorának, amin az altábornagy – legalább úgy tűnt fel – szívből nevetett. „Maguk még nem tudják, hogy elöljáróval kártyázni mindenképpen balszerencsés dolog. Ha nyer, akkor a zsebük bánja, ha veszít, akkor az elöljáró orrol meg. Én már inkább kibicelek . . .” – ahogy visszaemlékezett rá, gyanúsnak érezte a törzsparancsnok élcelődését, s szerette volna megkérdezni tőle, tudott-e a csibész üzelmeiről, és ha – aminthogy szinte bizonyosra vette: – igen, akkor miért tűrte? „Cinkos banda . . .” Káromkodott. Fokozottan felháborította, hogy egy altábornagy, egy hadosztályparancsnok helységharchoz egyes lövésekre állítja be a géppisztolyt.

A lépcsőházban senkit sem látott, de azért leszaladt a pinceforduloig, ott kezdett átöltözni. Az ujjai reszkettek. A derékszíjat-vállszíjat a zubbonyára vette. Habozott, letépje-e a vaskereszt sávját a gomblyukából. „Senkiházi zászlósokkal meg hadnagyokkal üzengetnek” – már nem emlékezett rá, ki mondta, csak a megjegyzés becsmérlő hangsúlyára. Arról volt szó, hogy az oroszok hangszórón át lázítják a legénységet, s próbálják a tiszteket rábírni az átállásra. „Nagyobb az ázsióm . . .” De papa jutott eszébe, a higgadt, fegyelmezett hangjával: „Rossz ajánlólevél, őrnagy úr . . .” Fájdalmas sóhajjal leszakította a szalagot. Zsebkendőjét a vállszíj alatt erősítette a zubbony gomblyukaihoz, s rágombolta a köpenyét. „Egy kézigránát kellene . . .” Vállat vont, felrohant a földszintre, kitekintett a kapu alá.

A kaput félkör alakú, macskakövekből, homokzsákokból összeeszkábált barikád torlaszolta el. Három halott feküdt a félkör ívében, meg egy élő: a golyószóró mögött. A fegyver köpte a tüzet. „Rézsút támadnak” – állapította meg a tüzelés irányából. A golyószórót kezelő tiszt arca eltorzult, a szája félig nyitva volt. Nem ismerte. A másikat sem, aki valamelyest hátrább, a kapu alatt guggolt, sietős, kapkodó mozdulatokkal rakta a lőszert a tárba. „Jó, hogy nem ismerős . . .” A szeme felcsillant – halomnyi kézigránát hevert a guggoló alak mellett.

Kigombolta köpenyét, s a karjával szorította össze, hogy ne nyíljon szét. Marokra fogta a géppisztolyt, sietség nélkül ment a kapuhoz. A golyószóró durrogása elnyelte lépteinek zaját.

A tárat töltögető tiszt csak akkor pillantott fel, amikor mellé került, s ütésre lendítette a fegyvert. Már arra sem volt ideje, hogy védekezésül feje fölé emelje a kezét. Eldőlt a kövön, mint egy liszteszsák. A másik semmit sem sejtett, dühödten lőtt a golyószóróból.

Nyáry Egon felmarkolt egy kézigránátot, s a géppisztolyt a golyószórósra fogta. „Majd, ha egy kis szünetet tart..."

Csend lett. A golyószórós hátrakapta a fejét, felordított:

– Tárat!

Nyáry Egon meghúzta a géppisztoly billentyűjét.

A golyószórós összerázkódott, felágaskodott kissé, aztán visszarogyott a fegyvere mellé.

Nyáry Egon meglódult. Futás közben fogával tépte ki a biztosítószöget a kézigránátból, s széthúzta köpenye szárnyait. Felugrott a barikád tetejére. A kő megingott alatta, térdre bukott, estében hajította vissza a kézigránátot a kapu alá, aztán lekushadt a barikád oldalára.

Amikor a gránát eldörrent, feljebb mászott a köveken, hogy bedurrantson néhány sorozatot a kapu alá. „Hadd lássák odaát..."

Golyók szisszentek körülötte.

Káromkodott. A házból lőttek rá, az ablakokból, s csak ebben a pillanatban döbbent rá: nem elég, hogy kijutott az épületből – el is kell foglalnia, de most már erről az oldalról. Felfelé fordította a géppisztoly csövét. „Nyakig benne vagyok..." Viszonozta a tüzet. „Kevés a lőszerem." A tűzváltót visszaállította egyes lövésekre. „Lesz, ami lesz, most már végig kell csinálni..." Gondosan célozva lőtt, s kétségbeesetten integetett a szemközti házból elő-előkandikáló vöröskatonáknak. „Itt hagynak a..." A második emelet szélső ablakából ismerős százados kukkantott ki. „Téged is kopaszra fejt..." De a százados lőtt, s ő kénytelen volt visszatüzelni rá, leszedett egy marok vakolatot a kártyapartner képe mellől, és a fogait csikorgatta. „Marha, felülsz egy kóklernek!" Újra lőtt, a százados azonban már eltűnt az ablak nyílásából, s kisvártatva egy másikból hajolt elő. Ismét rálőtt, de megint elhibázta, és hiába rángatta tovább a billentyűt, a tárból kifogyott a lőszer.

Akna sivított el felette, önkéntelenül behúzta a nyakát. Vakolat omlott, téglák pufogtak a kövön. Aztán megint, folyamatosan.

„Jöjjetek már..." Egyre az ablakokat fürkészte. Porfelhő kavargott. „Se oda, se vissza..." Elfogta a félsz, hogy a végén

valamelyik bolond orosz elfelejti, miért fekszik itt a két világ között, és belepuskáz.

Katona nyekkent a barikád köveire, közvetlenül az épület tövéhez. Kérdőn intett a kapu felé. Nyáry Egon felháborodott. „Én szolgáljalak ki?" A kapu alá pillantott, üres volt. Bosszúsan intett a katonának, hogy mehet. Az óvatosan előreszegezett géppisztollyal beugrott a kapuba. Még négyen jöttek utána, a kapualjban várták egymást, s Nyáry Egon átvetette magát a mellvéden.

A négy katona úgy ölelgette, mint valami régi bajtársat.

Nyáry Egon orrát megütötte a szaguk. Úgy érezte, hogy furcsa, idegen szaguk van, facsarta az orrát, és a gyomra émelygett. „Katonák..." De az egyik kigombolta a vattakabátját – üveget húzott elő a zsebéből –, és ő közben megpillantotta a tiszti vállpántot a zubbonyon. „Ázsia..." A tiszt a kezébe nyomta az üveget, mondott valamit – ő egy kukkot sem értett belőle –, és a vállát veregette. Az üveg félig volt, s őneki csak az járt a fejében, hogy ez után iszik. „Biztos a többi is ivott..." – undorral emelte ajkához az üveget. – Muszáj..." Erős pálinka ömlött a szájába. Nem esett jól, de hosszan kortyolt. „Akkor nem érzem a szagukat..." Elvette az üveget a szájától, fintorogva krákogott, de a gyomra megnyugodott valamelyest.

Az oroszok nevettek, ő pedig csodálkozva nézte az üveget: kétujjnyi körül hagyott benne. A flaska kézről kézre járt.

A ház remegett, robbanások rázták.

„Aknák..." A kapu felé fordult. Porfelhő gomolygott a mellvéd felett.

Az orosz tiszt legyintett.

– Nicsevo – mondta vidáman.

„De nyugodt vagy..." Nyáry Egon felsóhajtott, mutatóujjával aggodalmasan bökött a lépcsőház meg a földszinti folyosó irányába, s odamutatta géppisztolyát az orosz elé, hogy nincs benne lőszer.

– Beszél németül? – kérdezte az orosz.

– Keveset – mondta Nyáry Egon óvatosan.

– Mindenekelőtt töltse meg a fegyverét, vagy cserélje ki azzal, ha van benne lőszer – az orosz a leütött tiszt géppisztolyára mutatott. – Mennyien vannak odabenn?

„Mintha sváb volna." Nyáry Egon elképedve cserélte ki a fegyvert, közben futó pillantást vetett az oroszra.

A tiszt elértette, a szája mosolyra húzódott.

– Mennyien lehetnek odabenn? – kérdezte ismét.

– Nem tudom pontosan. Egy részük a pince hátsó traktusában

helyezkedik el, az ablakoknál. Az ablakokat homokzsákból úgy képezték ki, mint a kiserődök nyílásait... – lassan beszélt, gondosan ügyelve rá, nehogy nyelvtani hibát vétsen, s amikor mégis becsúszott egy, nyomban rájött. – Bocsásson meg, nem tudok jól... – hadarta. Elvörösödött. Szégyellte, hogy ez az ázsiai szagú jobban beszél egy számára szintúgy idegen nyelvet, mint ő. – Az emeleti védők létszámát sem ismerem. De a járást igen... Az emeleteken meg a pincében is. A pince valóságos labirintus...

– Ha felszólítanánk őket? – az orosz kutató pillantással nézett rá. – Megadásra... A helyzetük reménytelen.

Nyáry Egon orrcimpái kitágultak. Megpróbálta elképzelni, ahogy ő mint parlamenter... és hideg futkosott a hátán, sietve megrázta a fejét:

– Értelmetlen. Magas rangú tisztek... Ez egy hadosztály parancsnoksága...

Az orosz hümmögött.

– Node, maga is... Ha nem tévedek, őrnagy, ugye?

Nyáry Egon biccentett. „Őrült ötlet." Pillantása a folyosó benyúlójára tévedt, mintha az orosz máris ráparancsolt volna, hogy induljon. „Inkább agyonveretem magam..." A szemöldöke összerándult: sapka csúcsa tolakodott elő a szöglet mögül. Villámgyorsan kapott fegyveréhez, odasorozott.

A sapka kigurult a kapualjba, s lassan utánahanyatlott a gazdája is.

Az orosz tiszt meg se rebbent.

– Köszönöm – mondta nyugodtan, s egyre a szeme közé nézett.

Nyáry Egont zavar fogta el, nem tudta, mit feleljen. Szeme sarkából látta, hogy az egyik katona géppisztolya a folyosó felé tekint – amint a test kizuhant a kőre, lejjebb engedte a csövét –, a másiké pedig őróla fordult odébb. Úgy tett, mintha nem vette volna észre. Nyakát kinyújtva nézett az elesett katonára: vértócsa gyűlt össze a feje körül. Ismerte – főhadnagy, a felderítő osztályon teljesített szolgálatot. Állával intett felé:

– Barátok voltunk valaha – mondta. Felsóhajtott. Nem voltak barátok, de célszerűtlennek érezte magyarázni, hogy jó bajtársak voltak, az orosz bizonyosan félreértené. – Ha a kezükbe kerülnék, felkoncolnának... – a hangja rekedten, idegenszerűen szólt, s kényelmetlenül feszengett, szerette volna, hogy az orosz elfordítsa róla a tekintetét.

A tiszt futó pillantást vetett az elesettre, aztán könnyed mozdulattal megérintette Nyáry Egon karját.

– Köszönöm – mondta ismét.

A hangja meleg volt, egyszerű, s Nyáry Egont ez is ámulatba ejtette. „Egy ilyen ázsiai . . .” Furcsának találta, hogy ez így tud viselkedni.

A tiszt pattogott valamit a katonáinak.

Nyáry Egon nem értette, miről beszél, de a hangsúlyról megállapította: „Letolás.” Valószínűleg a hanyag biztosításért.

– A pincébe megyünk először – mondta neki a tiszt. – Vezet bennünket? Vagy inkább megvár?

– Harcolni akarok – vágta rá gyorsan.

Az egyik katona közben a folyosó szögletéhez szaladt, előbb a fegyverét dugta ki a fal mögül, vaktában kilőtt a folyosóra három kurta sorozatot, aztán kilesett.

Nyáry Egon kézigránátokat dugott a zsebébe. A tisztre pillantott, akit kifelé jövet leütött. „Magához tér, és . . . – fölé hajolt, a fejéhez nyúlt, oda, ahová az ütést mérte, és összeborzadva visszakapta a kezét. – Beszakadt . . .”

Gyors léptekkel indult előre.

A pincefolyosón ismét papa jutott eszébe, s tanakodott, hogy közölje-e az orosz tiszttel: rezervált a számára egy darab eleven altábornagyot. Voltaképpen csak a kíváncsiság csábította. Szerette volna látni, milyen állapotban lesz a svihák, amikor kihúzzák a kanálisból. Elmosolyodott. A kanálist kolosszálisan jó ötletnek találta. „Túl alacsony rangú . . .” Értékelte magában az „ázsiait”, megállt és a fülébe súgta:

– Ha itt befejeztük, szeretnék néhány információval szolgálni a hadosztály- vagy hadtestparancsnokságuknak.

– Természetesen – felelte az orosz.

A durrogások visszhangja ide-oda hullámzott, de a pince valahogy mégis csendesebbnek hatott. „Szórványosabb” – állapította meg a lövöldözésről.

A hátsó traktushoz értek.

Az ötlet az övé volt: vonuljanak egy-egy ablaknyílás mögé, s a csőtorkolatot eltakarva, a sötétből egyes lövésekkel szedjék le a védőket.

– Egy-egy ablakra két, legfeljebb három ember jut – suttogta. – Ha nem fedezik fel a torkolattüzeket . . .

Az orosz szó nélkül beleegyezett.

Nyáry Egon maga is meghökkent azon, hogy mennyire könnyen ment az egész. Olyan érzése támadt, mintha valami kivégzőosztagba vezényelték volna.

Amikor feljöttek a pincéből, a házban már oroszok nyüzsögtek. Sokan voltak, lármásan, kiáltozva beszéltek. Az ő orosza a pa-

rancsnokát kereste, s magával vitte őt is. Aprócska termetű, jelentéktelennek látszó figura volt a parancsnok, a tiszt hosszan vartyogott vele, aztán végre visszafordult hozzá:

– Ha kívánja, körülbelül félóra múlva elvezetem a hadtestparancsnokságra. Amennyiben inkább haza óhajt...

– A hadtestparancsnokságra – vetette közbe Nyáry Egon.

A tiszt elégedetten bólintott.

A félórából ugyan másfél lett, s közben ettek is, de végre elindultak.

Mielőtt kimentek a házból, Nyáry Egon megállította a tisztet, s kinézett az udvarra. Híradók vezetékeket húztak, egy katona letolt nadrággal a kanális felett guggolt, a dolgát végezte. Az őrnagy mosolygott, mintha csiklandozták volna, s kedve kerekedett, hogy kövesse a példát. Uralkodott magán: az udvar sarkában intézte el.

Negyedóra sem telt bele, a hadtestparancsnokságon volt. Csodálkozott, hogy egy hadtestparancsnokság a frontvonaltól ilyen kis távolságra települt.

Az „ázsiai" hatalmas székekkel, kanapékkal túlzsúfolt, túlfűtött, hallszerű helyiségbe kísérte, amelyben néhány katona várakozott. Beszólt az egyik szobába, s mindjárt vissza is lépett, azzal, hogy várniuk kell, mégpedig eléggé sokat.

A sarokban heverő állt, arra telepedtek.

Nyáry Egon kényelmetlenül feszengett a heverőn. A katonák leplezetlenül gyanakvó pillantásokkal méregették. „Se hal, se hús" – gondolta önmagáról. Vállán ott lógott a géppisztoly, nyitott köpenye alól előkandikált a mellére feszített fehér zsebkendő. Melege volt. A helyiségben óriási kandalló égett, azonkívül még két vaskályha: vörösen izzottak. „Meg kell sülni..." Homlokára kiült a verejték, szórakozott mozdulattal zsebébe nyúlt a kendőért. Savanyú mosollyal húzta vissza a kezét. „Leveszem, aztán visszateszem..." Azon tűnődött, hogy jelen pillanatban, a genfi egyezmény szerint milyen jogi státus illeti meg. „Tulajdonképpen átálltam." Alig észrevehetően vállat vont, de mégsem nyúlt a zsebkendőhöz, inkább a köpenye ujjával törölte végig a homlokát. Cigarettát vett elő, odakínálta a dobozt az „ázsiainak".

– Nem dohányzom – hárította el udvariasan a tiszt.

Nyáry Egon rágyújtott.

– Meleg van – mondta, s ismét a köpenye ujjába törölte a homlokát.

– Vegye le a köpenyt.

Nyáry Egon kicsit bosszúsan szippantott a cigarettájából, és

legyintett. „A zsebkendőt vétesd le, te bolond . . .” Röstellt volna köpeny nélkül ülni, zsebkendővel az uniformisán. Halvány mosolyt vélt felfedezni az „ázsiai” szája körül. „Nem akarja megérteni . . .” Elfordította a tekintetét.

A helyiségből sok ajtó nyílt. Némelyik mögül lármás beszéd hallatszott, meg kiabálás. Katonák és tisztek lótottak-futottak. „Hadtestparancsnokság – támadásban . . .” A nyüzsgés látványa ismerősnek tűnt fel, mégis mélységesen ismeretlennek és idegennek érezte. Valami tábornok szaladt át a szobán – csupán a lampaszról ismerte fel, hogy tábornok, ugyanolyan vattakabátot viselt a zubbonya felett, mint a közkatonák –, és akik mellett elhaladt, még csak vigyázzba se álltak; Nyáry Egon egészen elképedt. A tisztre pillantott.

– Maguknál a katonák nem teljesítenek tiszteletadást az elöljáróiknak? – érdeklődött, s hangjába, akarata ellenére, némi gúny vegyült.

Az „ázsiai” tarkójáig hátratolta fején a prémes sapkát, és felelet helyett kicsit csodálkozva, kicsit elnézően kérdezte:

– Gondolja, hogy most a tisztelgés a legfontosabb?

Nyáry Egon értetlenül meredt rá.

– Csak úgy érdekelt. Nekem furcsa . . .

– Nálunk más a viszony a katonák meg a tisztek között – kisvártatva száraz, kopogó hangon folytatta. – A díszszemlén majd gyönyörűen hajtják végre a vigyázzmenetet.

– Bocsásson meg . . . Csak kíváncsiságból kérdeztem.

A másik vállat vont, s olyan pillantást vetett rá, hogy ő elvörösödött. „Ostobaság volt megkérdezni . . . – Zavarában kigombolta zubbonyán a gallért. – Ők vertek meg minket, nem pedig mi őket . . .” Egyszerűen nem értette, hogyan kerekedett felül ez a horda azon a magas fokú, pontos szervezettségen, amelyet a német hadsereg produkált. „Ennél már mi is . . . Legalábbis látszatra . . .” De nem kérdezősködött tovább.

Körülbelül két óra múlva, az „ázsiaival” együtt, egy szobába invitálták. További félóra elteltével ismét a hallszerű helyiségben ült a heverőn, zsebében egy kézzel írott papirossal – cirill betűkkel, oroszul írták –, amelyen az állt, hogy Nyáry Egon, magyar királyi honvéd őrnagy, fegyverrel vette ki részét a budapesti harcokból a Vörös Hadsereg oldalán, és igazolják, hogy a hadtest kötelékében – magyar egyenruhában, vörös karszalaggal – fegyveres szolgálatot teljesít.

Nyáry Egon tökéletesen elégedett volt a dokumentummal. Papára gondolt, s úgy vélte, papa is igazán elégedett lenne vele.

Melléről levette a zsebkendőt – a köpenyt is ledobta magáról –, s zubbonya ujjára felkötötte a vörös ejtőernyő-selyem darabot, amit a kihallgatás után a markába nyomtak. Sajnálta, hogy besötétedett. Papával mindenképpen beszélni akart. Úgy gondolta, ez a papír több, mint elegendő ahhoz, hogy a továbbiakban akár az ujját se kelljen megmozdítania. Sokkal több, mint amit remélhetett – és már a kezében van. De azért meg akarta beszélni papával. Eleve elhatározta, bármi lesz papa véleménye, aszerint cselekszik majd. Úgy döntött, csak reggel indul útnak. Biztonságosabbnak vélte. „Sötétben nem látni a karszalagot..." Különben sem akarta elszalasztani a pillanatot, amikor a kókler szeme közé nézhet.

Türelmesen várakozott a heverőn. Az altábornagyért nyomban elküldtek néhány katonát. Az „ázsiai" kicsit neheztelt, amiért nem neki számolt be az altábornagyról. Nem mondta, de észrevehető volt. „Kitüntették volna érte." Maga elé idézte az „ázsiai" vonásait, és hümmögve állapította meg, hogy egy altábornagy akkor is nagy fogás, ha svihák az illető. Az őrnagy, aki kihallgatta, majd elolvadt a gyönyörűségtől, s teli flaskát vett elő. „Ezeknél üvegből szokás inni, vagy nem ismerik a poharat..." Az ital mindenesetre jólesett. Az „ázsiai" a kihallgatás végeztével eltávozott. Kissé lógott az orra – bizonyosan az altábornagy miatt –, de azért még egyszer megköszönte a segítséget. Nyáry Egon most elmosolyodott, s gondolatban megveregette a tiszt vállát. „Demidov" – hajtogatta magában a kihallgató őrnagy nevét: azt kell keresnie, ha visszatér hazulról. „Ha..." Semmi kedve nem volt hozzá, s remélte, hogy papát az igazolás a legteljesebb mértékig kielégíti. „Ötpercenként elhányom magam..." Az őrnagyot ugyanolyan áthatóan „ázsiai" szagúnak érezte, mint az előbbieket, az pedig az altábornagy hallatára nekiesett, összeölelgette, háromszor megcsókolta. „Jó, hogy megitatott pálinkával!"

A nagy sürgés-forgás lecsillapodott. A szemközti ajtóban géppisztolyos őr ácsorgott. Három katona aludt a helyiségben: egyik a padlón feküdt, a másik a falnak vetette a hátát, a harmadik a szőnyegen ült, és egy székre hajtotta a fejét. A heverőn kívül még két kanapé állt a szobában, üresen. „Barbárok." Sajnálta, hogy nem kérte meg azt a Demidovot, engedje őt is el az öregúrért.

Nyáry Egon tévedett az altábornagy megítélésében. Dittrói-Kuntz Lajos türelmesen várakozott. A kanális oldalából jó méternyi átmérőjű cső vezetett az udvar alatt, s ő a cső szájában kuporgott. Mindjárt aztán, hogy leszállt az aknába, odahúzódott, és

pillanatokon belül megnyugodott. Büdös volt, viszont senki sem vehette észre, és biztonságosabban érezte magát, mint valami óvóhelyen. A fegyverek dörgése sem hallatszott olyan erősen, mint a pincében, és a föld sem reszketett úgy. Bátran rá is gyújtott, megfigyelte ugyanis, hogy a szájából kiáramló párát befelé, a csőbe húzza a légvonat – és hálás volt a sorsnak, amiért útjába sodorta ezt a Nyáry fiút. „Tökéletes káosz..." Rosszallással vegyes megvetéssel csóválta a fejét. „Nyavalyás disznók – ezt a tisztikarra értette. – Meg se győződtek róla..." Az éjszaka folyamán jelentették, hogy Nyáry Egon elesett. „Mégsem olyan ostoba..." – állapította meg. Az apját jól ismerte, s számított rá, hogy a vendégeskedés nagy eszmecserével kezdődik majd. Kénytelen lesz igazat adni az öregúrnak. Nyáry Gusztávnak jobb orra volt, mint neki: az öregúr bizalmas körben kereken megmondotta, hogy félreáll, s ő ezt nem helyeselte. Szerencsére Nyáry Gusztáv eléggé lovagias ember ahhoz, hogy ne szolgáltassa ki az oroszoknak. Ebben biztos volt. Mindenesetre megadja neki a lehetőséget – ezt szilárdan elhatározta –, hogy eljátssza a lovag szerepét. Ha nem akar vállalkozni rá, végső esetben az oldalába lehet nyomni a fia vaskeresztjét. „Erre nem kerül sor..." Vonásai megenyhültek. A vaskereszt jó ötlet volt, jobb, mint annak idején gondolta. Akkor mulattatta, hogy „az ostoba kölyök" – ahogy magában Nyáry Egont nevezte – azt hiszi, érdemei elismeréseként tűzték mellére a vaskeresztet. Gavalléros bankettet rendezett az érdemrend átvétele után. Ő – Dittrói-Kuntz Lajos altábornagy – kicsit be is csípett a banketten, s mint olyankor mindig, elszótlanodott, és átalakította magában az adományozó rendelet szövegét: „Édesapja kompromittálása terén kifejtett sokrétű és hathatós tevékenységének elismeréséül..." Rendkívül jól szórakozott saját ironikus fogalmazásán, és sajnálta, hogy meg kell tartania magának.

A fegyverek dörgése elhalkult, léptek kopogtak az udvaron, s beszéd hallatszott.

Később csend lett. Besötétedett, és Dittrói-Kuntz Lajos azon tűnődött, milyen igazságtalanul bánik vele a sors. Ő ül a kanális mocskában, ő, aki megpróbált valami önálló gondolatot, valami magyar elképzelést szembeszegezni a német vezetés önző és szemérmetlenül agresszív katonai-politikai koncepcióival. Ő volt az egyedül, aki a közös haditanácskozásokon nyíltan megmondta a német tábornokoknak: rossz vért szül, hogy a gyengén felfegyverzett, úgy-ahogy kiképzett magyar alakulatokat vetik be mindenütt a védelem első lépcsőjében, míg ők a másodikban veszte-

gelnek. Azt is megmondta: ezzel veszélyeztetik a budapesti hadművelet sorsát – a silány magyar csapatok pillanatok alatt felmorzsolódnak. És végül meghátrálásra kényszerítette a német vezetést: Pfeffen-Wildenbruch kénytelen volt módosítani eredeti elképzeléseit, és a tanácskozást követően bevetette a féltve óvott elit alakulatait. „A hidakkal kapcsolatban is megmondtam..." Rezignáltan bólogatott. Az volt az álláspontja, hogy csak akkor robbantsák fel a hidakat, amikor az előrevetett orosz osztagok legalább az adott híd közepéig hatoltak. „A hidak biztosítják a főváros két része között az élő erőkkel és harceszközökkel való manőverezés lehetőségét" – ezzel érvelt. El is fogadták: úgy döntöttek, nem előre kitűzött időpontban röpítik levegőbe őket, mint tervezték, hanem „szükség szerint" –, és aztán fütyültek a határozatra. „Én szegültem szembe, és én szagolom a..." Fintorgott. Remélte, hogy a Nyáry fiú hamarosan érte jön.

Zseblámpa fénye villant az aknába, a vasrács megcsikordult. Valaki oroszul ordítozott.

Dittrói-Kuntz Lajos nyugodtan kuporgott a csőben. „Engem nem vesztek észre..."

Csizma toccsant az aknába, fénycsóva vágott a csőbe. Arra sem volt ideje, hogy megijedjen. Izmos kéz ragadta meg a vállát, kirántotta az üregből. Arcra esett, a kalap lepottyant a fejéről. Valaki folyvást káromkodott fölötte, s addig rángatta, noszogatta, amíg fel nem tápászkodott.

Kezek nyúltak érte. Kiráncigálták az aknából.

Zseblámpák fényében állt az udvaron, a szemébe világítottak.

Hahota harsant.

„Csupa mocsok vagyok." Le akarta törölni, de valaki a kezére ütött, és káromkodva bökdösött az ég felé. Engedelmesen felemelte a kezét, és ment, amerre lökdösték.

„Befuccsoltam..." A németek a hidak felrobbantásával keresztülhúzták számításait. „Pótlapok nélkül nem megy..." – jutott eszébe újfent régi életbölcsességének maradandó igazsága. Sajnálta, hogy így van, és főként azt, hogy nem gondoskodott időben pótlapokról. „Hülye ötlet." A kanálisra gondolt, és dühös lett magára, amiért elfogadta a javaslatot, sőt még jónak is tartotta. „Ahogyan Móricka elképzeli... Bevesznek egy erőddé kiképzett házat, és majd nem fésülik át alaposan..." Még csak eszébe se jutott, hogy az őrnagy közreműködése révén esett fogságba. Majd leesett az álla, amikor egy helyiségbe irányították, s a sarokból a Nyáry fiú lépett elé.

– Van néhány felesleges jokerem, altábornagy úr – mondta, és pimaszul a szeme közé vigyorgott.

Dittrói-Kuntz Lajos hátrahőkölt. Pillantása a Nyáry fiú karjára kötött vörös rongydarabra esett, meg a válláról lecsüngő géppisztolyra, és mindent megértett. „Szarházi..." Felemelte ujját, s a vörös pántlikára mutatva, kimért hangon, maró gúnnyal közölte:

– Jól áll önnek a vaskereszthez, őrnagy úr. Talán az oroszok méltányolják, hogy a cérnaszálak... – azt akarta mondani, hogy a vörös szalagból éppen úgy kilógnak, mint a zubbony-gomblyukból, ahonnan a kitüntetés szalagját letépte, de kísérői félreintették Nyáry Egont, őt pedig továbbtaszigálták egy másik szobába.

Az őrnagy visszatelepedett a heverőre, s megállapította, hogy emeletes marhaságot csinált. „Gondolnom kellett volna rá..." Bizonyosra vette, hogy a kókler kitálalja odabenn az ő vaskeresztjét. „Ha mást nem is, ezt töredelmesen bevallja." Valamelyest megnyugtatta az a remény, hogy neki mégis inkább hisznek majd az oroszok. „Elvégre..." Mellére pillantott: néhány cérnaszál kilógott a szalagsáv helyéről. „Az az állat fehér cérnával..." Bosszúsan felhúzta a szemöldökét, a géppisztolyos őrre tekintett. A katona unott képpel állt az ajtó előtt, s őt nézte. Nyáry Egon cigarettára gyújtott, kissé elfordult, baljával huzigálni kezdte a szálakat, lassú, óvatos mozdulatokkal, hogy az őr ne vegye észre a mesterkedést. „Így felvarrni! – Messzire fújta a füstöt. – Olló kellene, vagy bicska..." Hirtelen jutott eszébe a mentő ötlet, s a keze megállt. Amint beszélni tud azzal a Demidovval, panaszt tesz az altábornagy ellen, hogy az gyalázta őt, mert fegyveres segítséget nyújtott a Vörös Hadseregnek. Elmosolyodott. „Kolosszális! És igaz..." Ismét az árulkodó cérnaszálak után nyúlt.

Csizmák koppantak. A bejárati ajtó nyitva volt.

„Nem tudsz várni?" Nyáry Egon ölébe ejtette a kezét.

Magas, robusztus férfi lépett be. Asztrahán kucsmát viselt s majd a bokájáig érő, galambszürke köpenyt. Vattaruhás katona követte, hóna alatt géppisztolyt szorongatott.

„Ez fejes..." A heverő megnyikkant alatta.

Az asztrahán kucsmás férfi nem fordította felé a fejét, csupán a szeme sarkából pillantott rá. A szeme szürke volt, és a tekintete hideg. Nyáry Egonnak olyan érzése támadt, mintha egyenesen a veséjébe látna, és elakadt a lélegzete. Az asztrahán kucsmás pillantása végigtapogatta – Nyáry Egon úgy érezte, hogy megakad a gomblyuk körül kilógó cérnaszálakon –, aztán lesiklott róla.

Az asztrahán kucsmás végighaladt a termen, és ő szorongva nézett utána.

Szemközt a géppisztolyos őr félrelépett az ajtóból, keze tisztelegve merevedett a fegyverére, úgy állt, mint egy szobor. Az asztrahán kucsmás biccentett neki, aztán benyitott. Kísérője odaállt az őr mellé.

Nyáry Egon fellélegzett. „Komisszár . . .” A szája kiszáradt, nyelvével megnedvesítette az ajkát, nagyot szippantott cigarettájából. Nem értette, miért jutott eszébe az asztrahán kucsmásról, hogy komisszár. A két katonát nézte – halkan beszélgetni kezdtek –, de a széles, nagy szájat és a bozontos szemöldökívek alól szuronyként villanó, szürke szempárt látta maga előtt, és megborzongott.

21.

A vezérőrnagy az utolsó papírra is odakanyarította a nevét. Hátradőlt a széken.

– Távozhat – mondta.

A segédtiszt csizmája összecsattant. Hóna alá csapta az iratpaksamétát, és kiment a szobából.

Pjotr Ivanovics Rozanov nyomban szétterítette az asztalon a hatalmas térképet, s fölé görnyedt. Vizsga szemmel nézte a hadtest támadó csapatait jelző piros nyilakat, amelyek a sávhatár jobb oldalán csupán két helyen érték el – éppen csak elérték –, a szintúgy pirossal berajzolt, szaggatott egyenes vonalat.

„Nagyjából általában – idézte fel a törzs főnökének szavait, és közelebb hajolt a nyilakhoz. – Két század..." Elégedetlenül nyúlt a pipája után, energikus mozdulatokkal megtömte, s rágyújtott. Pöfékelve szemlélte a nyilakat. A balszárny-hadosztály lemaradt.

A törzs főnöke néhány perccel korábban, a segédtiszt referádája közben rontott be, aláíratta vele az esedékes helyzetjelentést, és átadta a térképet azzal, hogy a hadtest kötelékei „... nagyjából-általában végrehajtották a kitűzött napi feladatot. A térkép részletesen rögzíti a tizenkét órai helyzetet." Sietve engedélyt kért arra, hogy eltávozzon, továbbítani a jelentést, és „közelebbről megszagolni a bal szárnyat..."

Rozanov füstfellegeket eregetett. Utólag megállapította, hogy fel kellett volna figyelnie a törzs főnökének nagy sietségére. „Nem, Vaszilij Vasziljevics, ezt nem tesszük állandó gyakorlattá. Ha egyszer valaki..." – A fejét csóválta. – „Veszélyes játék, szörnyen kiporolhatják érte a fenekünket." Bizonyos volt benne, hogy a törzs főnökének tájékoztatója most is igaz lesz – mire visszatér. Akkor majd beállít, piros ceruzát szorongat a baljában, s kissé zavartan engedélyt kér „... némi korrekciót végrehajtani a térképen..." Valósággal látta Vaszilij Vasziljevics arcát, s még azt is elképzelte, ahogy jobbjával a zubbonya szélét morzsolgatja, miközben beszél, és ismét elégedetlenül rázta a fejét. „Nem, Vaszilij Vasziljevics..." Órájára tekintett, s Cserepanovra gondolt, a balszárny-hadosztály parancsnokára. Vaszilij Vasziljevics valószínűleg ezekben a pillanatokban robban be a hadosztály harcálláspontjára. „Amit az ott rendezni fog... Aztán holnap

hallgathatom Cserepanov panaszait" – rövid töprengés után hozzáfűzte. – „Feltéve, ha lesz mersze panaszkodni."

Az ajtó megreccsent – nem az oldalsó, amelyen munkatársai jártak hozzá, hanem a szemközti, dupla párnás, amelyet nem használt, s őr strázsált előtte odakünn a nagyteremben, szigorú utasítással, hogy senkit se eresszen be rajta. Rozanov meglepődve kapta fel a fejét.

A marsall lépett a szobába.

„Na persze ... A legjobbkor ..." A gondolat első fele a katonának szólt, amiért átengedte az elöljárót, a másik a marsallnak. Rozanov nem tudta, honnan szerezte a marsall a képességét, hogy pontosan akkor toppanjon be, amikor a legkevésbé kívánják, azonban csodálta érte: mindig művészien eltalálta. Letette a pipát az asztal szélére – megfordult a fejében, hogy összehajtja a térképet, de nyomban el is vetette az ötletet. „Azt hinné, titkolok valamit." Végigsimította zubbonyának elejét, vigyázzba merevedett, hogy jelentkezzék.

– Marsall elvtárs ...

– Csak teázni jöttem – vágta el a formulát a marsall. Barátságosan elmosolyodott, nem tisztelgésre emelte a karját, hanem kézfogásra nyújtotta. – Adsz egy csésze teát efféle váratlan vendégnek, Pjotr Ivanovics?

– Effélének akár egy tucattal – felelte készségesen Rozanov, és megkönnyebbülve szívélyes mozdulattal az asztal mellé invitálta elöljáróját. – Foglalj helyet nálam, marsall elvtárs. Mindjárt csinálok helyet. – Tréfás szemhunyorítás kíséretében folytatta: – Csak egy pillanat türelmet kérek, mert ahogy neked van főnököd, nekem is van egy marsallom, aztán, ha nem tudok pontosan felelni neki valamire, hát jobb, ha messze elkerülöm ...

A marsall elértette a tréfát, s miközben leereszkedett a kínált székre, csendes nevetéssel mondta.

– Rosszul neveled a marsallodat, Pjotr Ivanovics. Mondd meg neki, hogy nem tudsz válaszolni, és kész. Micsoda marsall az, akinek nem lehet megmondani az igazat?

Rozanov gyors, lapos pillantást vetett rá, s megint a térkép fölé hajolt. Fürge mozdulattal nyúlt a pipáért, megszívta néhányszor, a füstfelhőbe burkolózva szólalt meg:

– Persze, de ha egyszer tudni kellene a választ ...

– Az más, akkor nézz csak utána. Sajnálnám leharapni az orrodat, ha nem tudsz messze elkerülni.

Pjotr Ivanovics Rozanov jókora füstcsomókat engedett ki a száján, homlokát ráncolta a térkép felett. Nem tudott rájönni,

mennyi a tréfa és mennyi a komolyan veendő a marsall szavaiban. Szeme sarkából ismét rálesett, de a marsall elfogta pillantását és elmosolyodott, ő pedig visszakapta tekintetét a térképre.

– Amíg csak teázni jön – kivette a pipát a szájából – addig nem félünk a marsalltól... – Kissé erőltetett vidámsággal felnevetett. – Megkínáljuk teával, valami harapnivalót is adunk neki, és elbeszélgetünk vele. Elvégre az a szegény marsall is csak ember. Ám, ha hivatalosan jön, az más... – Egyre a térképet szemlélte, s a pokolba kívánta Vaszilij Vasziljevics „nagyjából-általában" jelentését. Gyors számvetést csinált. A marsall még nem szerezhetett tudomást róla: a napi jelentés előbb a hadsereg-parancsnokságra megy, s onnan a fronthoz. A hangja elkomolyodott. – Ha hivatalosan jön, akkor legelőször is engedélyt kérek tőle, hogy tüstént agyoncsapjam az őrséget, őrségparancsnokostul, mindenestül, az ügyeletes tiszttel egyetemben...

– Ne tedd – a marsall megrázta a fejét. – Én utasítottam őket, hogy ne lármázzák fel a házat. Inkább nézd, amit nézni akarsz, aztán kínálj meg azzal a teával.

„Szóval teázni..." Rozanov elégedetten megszívta a pipáját. Idestova huszonkét esztendeje ismerte a marsallt: Narva mellett botlott egy tejfölösszájú kölyökbe, aki vagy huszonöt suhanc élén kószált a csatatéren. Ő is fiatal volt, zászlós, közvetlenül a zűrzavaros – így nevezte magában akkor – forradalmi napok előtt avatták, és ő is a csatatéren kószált. Egyedül, sebesülten. Az osztagát szétverte a német, a bal karját keresztüllőtték. „Eredjetek haza..." – mondta a kölyköknek. Ez meg azt felelte: „Begyulladtál, zászlósocska? Sose gazolj be, jönnek a pityeriek, megrakják a németet. Vedd csak át szépen a parancsnokságot..." Ő veszekedni kezdett velük, hogy mi az ördögöt akarnak, azt hiszik, ők fogják megállítani a németet? A kölyök meg az oldalába nyomott egy irdatlanul rozsdás, ósdi revolvert. „Na, csak parancsnokoskodj, mert ahhoz nem értünk. De ha..." A kölyök szeme vészjóslóan megvillant, ő pedig átvette a parancsnokságot. A csata végére századnyivá sokasodtak, és a kölyök töltötte be a politruk szerepét. Ő nem értette, hogy történt: megverték a németet. Hihetetlennek látszott, minden logikus számításnak ellentmondó abszurditásnak – de tény volt. A kölyök pedig azt mondta: „Rendes ember vagy te, csak vigyázzban áll az agyad..." Sokáig nem látta ezután. Évek múltán találkozott vele, s akkor a kölyök ezredparancsnoki jelzéseket viselt a hajtókáján. Már nem volt kölyök. Őt akkor furcsa érzés kerítette hatalmába: nem lehet azt mondani, hogy félt, csupán tartott tőle, de büszke is volt

rá. Most meg: marsall, és amióta a hadtestet a magyarországi hadszíntérre vezényelték, a főnöke. Rég várt erre a találkozásra – pontosan azóta, hogy a Kárpátokon átkelve a marsall betoppant Cserepanov hadosztályának stábjához, csak úgy teázni –, és kicsit sértette is a hiúságát, hogy hozzá sokáig nem jött. De a régi, furcsa érzés most is elfogta. Felegyenesedett, lassú, szertartásos mozdulatokkal harmonikába hajtotta a térképet, és az asztal sarkára tolta.

– Így ni – morogta a pipa mellől, aztán kivette szájából a pipát és a marsallhoz fordult. – Még egy perc, és itt a tea...

Nem ment át a másik szobába, az ajtóból szólt ki a segédtisztjének:

– Teát, és hozzá mindent, amink csak van – rendelkezett. – Két személyre...

A marsall meghallotta a segédtiszt csizmájának csattanását. A tekintete megrebbent.

A vezérőrnagy becsukta az ajtót, arcán szívélyes mosollyal letelepedett a vendégével szemben. Még jóformán el sem helyezkedett a széken, felberregett a telefon. Bosszúsan vette kezébe a kagylót:

– Elfelejtettem beszólni a központba, hogy ne zavarjanak – mentegetőzött, s csak azután mondta a készülékbe: – Hallgatom. – Pillantása közben a marsall arcát fürkészte. „Valami nem tetszik neki..." Elvörösödött. „Udvariatlan fráter vagyok..." A marsall köpenyben, kucsmában ült a széken. Türelmetlenül beleszólt a telefonba: – Röviden jelentsen! A lényeget!

A marsall felállt, s mintha egyenesen zavarba akarta volna ejteni, a fogashoz lépett, felakasztotta rá asztrahán kucsmáját, kigombolta köpenyét – a vezérőrnagy utánament, amennyire csak a telefonzsinór engedte, s fél kezével nyújtózott, hogy lesegítse róla a köpenyt, azonban a marsall egy fejmozdulattal elhárította.

– Nem vagyok olyan öreg – mondta félhangosan.

Rozanov iróniát vélt felfedezni a vendég hangjában, sietett befejezni a telefont.

– Köszönöm. Ha kihallgatták és valami lényeges újságot mond, akkor jelentse közvetlenül. De csak a lényegeset! Végeztem! – Helyére tette a kagylót, jobbjával hátrafésülte a haját, és felsóhajtott. – Megbocsáss a figyelmetlenségemért, marsall elvtárs. Zűrzavaros nap volt a mai, kissé elfáradtam. Valóban jól fog esni a tea... – Halk csörrenés jelezte, hogy a központ szétbontotta a vonalat. Rozanov nyomban ismét füléhez emelte a kagylót.

– Kit hívsz? – kérdezte a marsall.

De a központ már jelentkezett, s a vezérőrnagy felelet helyett a kagylóba szólt:

– Ne kapcsoljon senkinek. Elöljárónak sem – azzal a villára ejtette a hallgatót, s már a marsallnak mondta: – Így ni. Most már a marsall sem szakíthatja félbe a beszélgetésünket...

A marsall átható pillantással nézte Rozanovot, és csendesen megjegyezte:

– Én csak teázni jöttem, Pjotr Ivanovics.

„Mi az ördög nem tetszik?" – feszengett a székén Rozanov. Nem értette: az imént nem sértődött meg azon, hogy a személyéről mint valami távollevő harmadikról tréfálkozik vele, most pedig felhúzza az orrát. Mérges lett. „Nem törött le a kezed attól, hogy egyedül bújtál ki a köpenyből..." Kedélyeskedve elmosolyodott.

– Ha egy marsall teázik, akkor illő, hogy békében megihassa a teáját. – Hangot váltott, komolyan folytatta. – Az előbb éppen eléggé bebizonyítottam, hogy rossz házigazda vagyok, nem szeretnék újabb adalékokat szolgáltatni. Mindjárt megkapjuk a teát, biztosíthatlak, tea lesz a javából. Addig hadd örvendeztesselek meg, bár „csak teát inni jöttél" – ezt erőteljesen hangsúlyozta, aztán egy szemhunyorítással ismét visszatért a kedélyes tónushoz: – De azért talán megbizsereg az az inkognitóba burkolt marsallszív a zubbonyod alatt... Elcsíptünk egy generálist, egy magyar altábornagyot. Rajta van a háborús bűnösök listáján. A kanálisból húzták ki. Csupa mocsok, most mosdatják, mert nagyon büdös... – Töprengett kicsit, mondja-e vagy sem, aztán úgy döntött, jobb ha nem ékeskedik idegen tollakkal. – Hadosztályparancsnok. Egyik tisztje átállt hozzánk, az csalta kelepcébe, és jelentette, hol rejtőzködik.

A marsall kurta biccentéssel nyugtázta a beszámolót, de vonásai nem enyhültek meg, a pillantása nem engedett fel.

Rozanov kényelmetlenül fészkelődött. „Mosolytalan szfinx." Szerette volna kitalálni, mi nem tetszik neki. Nem „hivatalos" minőségben régen látta: valamikor a háború elején, Ukrajnában. Nem emlékezett rá pontosan hol, csupán arra, hogy a marsall még vezérezredes volt csak, ő pedig már akkor is vezérőrnagy. „Fejébe szállt a dicsőség..." Nyomasztóan kínosnak érezte a csendet, megszólalt.

– Örülök, hogy megtiszteltél, marsall elvtárs – mondta meghitt hangon. – Jólesik arra gondolni, hogy nem felejtetted el a régieket...

A szék megreccsent a marsall alatt, és ő elhallgatott. A marsall

cigarettás dobozt meg öngyújtót vett ki a zsebéből, szájába dugott egy hosszú szopókás Kazbeket.

Rozanov gyufa után kapott, megelőzte a marsallt, s az asztal felett áthajolva kínálta tűzzel.

A marsall rágyújtott, és azt kérdezte:

– Ez a magyar szerezte a tábornokot? – Látva Rozanov értetlen arcát, kifelé intett a szemével. – Odakint ül egy magyar. Fegyverrel.

– Akkor bizonyosan – vágta rá sietve a vezérőrnagy.

A marsall messzire fújta a füstöt.

„Megdermed körülötte a levegő." Rozanov nem értette, hogy miért. Szerette volna megörvendeztetni valamivel, és tehetetlennek érezte magát, a helyzetet pedig egyre reménytelenebbül feszélyezettnek. Felállt, széles mosolyt erőltetett arcára.

– Megnézem azt a teát. Soká forr fel a víz, vagy egyszerűen megfeledkeztek rólunk.

A marsall megint csak biccentett, s olyan átható pillantást vetett rá, mint az előbb.

„Az ördög vigyen el a halszemeddel." Szívélyesen mosolygott. Az ajtóhoz lépett, ingerülten kiszólt rajta.

– Mi lesz a teával?! Elaludtak?

– Pillanat, vezérőrnagy elvtárs! – hallatszott be mentegetődzőn. – Azonnal...

– Siessenek! – csattant fel Rozanov. Betette az ajtót, fejét csóválva fordult vissza vendégéhez. – Rossz pincér lenne belőlük, de szerencsére a szakmához értenek...

– Örülj, hogy nem fordítva van – mondta a marsall hűvösen, és most nem nézett Rozanovra.

„Mit forgatsz a fejedben?" Ismét az asztalhoz ült, udvarias mozdulattal közelebb tolta a hamutartót a marsallhoz, s szájába vette a pipát.

– Nagyon nedves a dohány – mormogta bosszúsan, és kényszeredetten nevetett. – Az ember nem is gondolná, mennyire megérződik a dohányon, ha valami nagyobb folyóhoz közeledünk... – Tudta, hogy ostobaság, amit mond, s csupán azért beszél, hogy elűzze a közöttük feszülő csendet. „Pedig jókedvűen jött..." Azon töprengett, mi a csudától ment el a marsall kedve. – Ha nincs kifogásod ellene, a tea mellé megkóstolunk néhány magyar cigarettát. Van egy, aminek aranyos a szopókája, nem tudom, honnan szerezték az embereim, de kitűnő.

A marsall a Kazbekjára tekintett, behorpasztotta a szopókáját.

– Szeretem a mi dohányunk ízét – mondta.

– Én is. De néha nem rossz megkóstolni más ízeket is. A változatosság ebből a szempontból jót tesz, az ember aztán még jobban ragaszkodik a hazai ízekhez. Barackot ittál már, marsall elvtárs?

A marsall nemet intett.

– Vodkát is csak ritkán iszom.

– Hát pedig azt meg kell kóstolnod. Még a Tisza előtt próbáltam először, valami kimondhatatlan nevű város polgármestere mondta el, hogy ez volt a walesi herceg kedvenc itala. Ezt itta whisky helyett. Valóban remek itał, hoztam is belőle néhány üveggel, ünnepélyesebb alkalmakra. Más, mint a vodka, nem olyan erős, de az aromája... Felséges aromája van.

Az ajtó feltárult, egy katona lépett be, kezében hatalmas tálcával. Rozanov fellélegzett. Örült, hogy abbahagyhatja a locsogást. A katona az asztal szélére támasztotta a tálcát, fél kezével tartotta, a másikkal pedig parancsnoka elé akarta tenni a tányért, de Rozanov szigorúan rendre utasította.

– Előbb a marsall elvtársnak!

– Mindegy – jegyezte meg a marsall.

A katona egy pillanatig tétovázva tartotta a tányért. Rozanov szeme rávillant.

– Nem hallotta, mit mondtam?

– Nem vagyok én pincér – morogta a katona. A marsall elé tette a tányért, aztán poharakat, evőeszközt.

Rozanov összeharapta a száját, bosszúsan nézte a katona szögletes, ügyetlen mozdulatait. „Nem elég, hogy suta, még szájaskodik..." Tulajdonképpen a segédtisztjére mérgelődött. „Beküld egy idiótát..." Szeme sarkából a marsallra pillantott.

A marsall a katonát nézte, halk hangon kérdezte tőle:

– Mi a beosztásod, harcos?

– Mesterlövész – felelte mogorván a katona. Homlokát ráncolta, vontatott hangon toldotta hozzá: – Az eredeti beosztásom.

– És a mesterlövész tanfolyamon nem tanítottak meg rá, hogyan felelj, amikor elöljáró szól hozzád? – csapott rá élesen Rozanov.

A katona pislogott, de feltalálta magát.

– Ha vigyázzba vágom magam, leborul a tálca, és a kapitány odakint kitekeri a nyakamat.

Rozanov levegő után kapkodott. A marsall szemében huncutkás fény villant.

– Miért nem vagy a mesterlövészeknél?

– Áh! – sóhajtott keservesen a katona. – Jól kilökött velem

a főhadnagyom, marsall elvtárs. Pedig nem is rúgtam be nagyon. A botrányt mások csinálták, én csak azért durrantottam a levegőbe, hogy a többiek észhez térjenek. A főhadnagy meg azt mondta, választhatok: öt nap tábori kóter vagy két hét kommendánsszolgálat. Én ostoba, ezt választottam ...

– Vagy úgy. Akkor viseld nyugalommal – hümmögött a marsall. – Azt hiszem, okos ember a főhadnagyod.

– Azt meghiszem, marsall elvtárs. Fifikus esze van ... – a katona megcsóválta a fejét. – Így kibabrálni velem! Időnként meg is kerestet az elvtársakkal, hogy érdeklődjenek a hogylétem felől. Akkor aztán tényleg majd szétdurranok. Van olyan, amelyik már tizennyolc svábbal megelőzött, pedig én álltam az első helyen a tabellán ...

– Majd behozod – vigasztalta a marsall. – Kitüntetésed van-e?

– Négy. De itt a stábnál nem fognak megdicsérni. Nem nekem való ez ...

„Nyavalyás! – Rozanov a mesterlövészek parancsnokára gondolt. – Kóter vagy stáb? Majd adok én neked ..."

A katona időközben lerakott mindent a tálcáról.

– Hány napod van még hátra? – érdeklődött a marsall.

– Ez az utolsó. Reggel szedem a sátorfámat, megyek vissza vadászni – mondta vidáman. Hóna alá csapta a tálcát. – Ezt meg majd elfelejtettem – félliteres palackot húzott ki a nadrágja zsebéből, az asztalra állította. – Egészségükre! – tette hozzá szertartásosan, és fordult volna ki a szobából, de a marsall egy kézmozdulattal visszatartotta.

– Mondd meg a főhadnagynak, hogy gratulálok a nevelési módszeréhez. Te meg máskor ne rúgj be. Látod, nem érdemes. Hogy hívják a főhadnagyodat?

A katona megmondta a parancsnoka nevét, a marsall pedig megismételte:

– Mondd meg, hogy gratulálok neki.

„Majd én is gratulálok neki ..." Rozanov alig várta, hogy a katona kitegye a lábát a helyiségből, s ahogy behúzta maga mögött az ajtót, rosszallóan megrázta a fejét.

– Ha ezer szemem lenne, talán az is kevés volna – jegyezte meg borongós mosollyal.

– Nem kívánsz túl sokat? – kérdezte a marsall. – Nekem kettő van, de elégedett vagyok velük.

Rozanov fürkésző pillantást vetett rá. Gúnyosnak érezte a marsall hangját, s ösztöne óvatosságra intette. Felsóhajtott.

– Hadtestparancsnoknak lenni nem leányálom ... Hanem láss

hozzá, marsall elvtárs, mint otthon. Ne kínáltasd magad – kinyitotta az üveget, töltött a marsallnak, aztán magának is, és felemelte a poharát. – Annak örömére, hogy megtiszteltél a látogatásoddal, és arra, hogy gyakrabban fordulj meg nálunk, csak úgy „teázni" . . .

A marsall odakoccintotta poharát Rozanovéhoz.

– Ne dicsérd a vendéget, amíg nem csuktad be mögötte az ajtót – mondta csendesen. Megemelte kissé az italt. – Egészségedre!

„Csak teázni . . ." Rozanov ajka alig észrevehetően megrándult. „Mint a jégcsap . . . Mi az úristent tartogatsz?" Egyetlen hajtásra kihörpintette a poharát, csettintett.

– Kitűnő mondás, marsall elvtárs. Megjegyzem magamnak. De vannak vendégek, akik akkor is kedvesek számomra, ha még nem léptek ki az ajtón. Örülök, hogy téged közéjük számíthatlak. – Az asztalra koppintotta poharát, szélesen mosolygott. – Őszintén megmondva, nem sokan tartoznak ebbe a kategóriába. – Közelebb húzta székét, széttekintett az asztalon. – Mivel kínáljalak előbb? Egy kis húst, vagy kolbászt inkább? Ha szereted a zsírosat, ez a paprikás szalonna nem rossz . . .

A marsall elgondolkodva iszogatta a pálinkát, aztán az asztalra tette a poharat. Darabka húst vett magának. Rozanov már nyújtotta is felé a kendővel letakart tányérkát.

– Kenyeret?

– Egy keveset kérek – biccentett a marsall. Felhajtotta a kendőt.

Rozanov alig leplezett várakozással leste a hatást.

– Fehér?! – nézett nagyot a marsall. Rozanovra pillantott, aztán vissza a kenyérre, s végül a fejét csóválva vett egy szeletet.

– Ezt csak a legkedvesebb vendég kapja – közölte Rozanov diadalmasan. – Olyan vendég, aki előtt az ajtót kinyitni akarom, nem pedig becsukni mögötte.

A marsall megint csak azzal a pillantással reagált szavaira, amitől Rozanov újra mocorogni kezdett a széken, mint aki nem találja a helyét. „Mi az ördögöt adjak még . . ."

– Ezt a kenyeret magyar recept szerint sütötték – magyarázta tettetett jókedvvel. – Dolgozik egy magyar a pékségben, az süt néhanapján ilyet, amikor megfelelő lisztet tudnak szerezni . . .

A marsall csendesen falatozott.

Rozanov a pálinkásüveg után nyúlt. Öntött a marsall poharába, s közben eszébe jutott a törzs főnöke, és a hátán végigszaladt a hideg. „Még az kell, hogy most beállítson . . ."

– Egy kis teát inkább – mondta a marsall, s megelőzte Rozanovot, maga elé húzta a csészét.

– Nem ízlik a barack? Van egy üveg örmény konyakom...

A marsall felemelte az ujját.

– Csak teázni! – mondta jelentőségteljesen.

„Eredj a pokolba! – Rozanov az asztalra tette az üveget. – Beállít vendégeskedni, aztán olyan, mint egy megelevenedett ecetes uborka..."

A marsall cukrot vett a szájába, nagy kortyokban itta rá a teát.

Rozanov szótlanul evett. Cserepanov arca villant fel képzeletében: „... Egyszer csak ott termett a marsall elvtárs a harcállásponton, hogy megkínálnánk-e egy kis teával? Tea, az nincs, mondom, de vodkánk talán még akad. Hát azt ittunk. Csudamód jól érezte magát az öreg..." Irigyelte akkor Cserepanovot a marsall látogatásáért, és mulatott is magában – az a szibériai medve, csak úgy üvegből itatta meg a frontparancsnokot valami árokparton. „A marsall teázik." Összerántotta a szemöldökét. Végtelenül kínosnak érezte a szituációt, és eszébe ötlött, amit Cserepanov elbeszélése után gondolt, hogy ő hogyan fogalmazta volna meg mások számára a látogatás tényét. „A napokban a marsall elvtárssal teáztam, és akkor arról is szó esett, hogy..." –, de a fogalmazás most rettenetesen idegen volt, s önkéntelenül ötlött agyába az új befejezés: „... és akkor kirázott a hideg."

Kopogtak.

– Tessék! – mondta Rozanov kelletlenül.

A küszöbön Vaszilij Vasziljevics állt, úgy kieresztette a hangját, mintha egy ezredet kommandírozott volna.

– Marsall elvtárs! Engedje meg, hogy a vezérőrnagy elvtársnak jelentsek...

Rozanov öklelő piflantással meredt a törzs főnökére. Vaszilij Vasziljevics baljában ott volt a piros ceruza, s ahogy felé fordult, arcán megjelent az ártatlan, kisfiús mosoly.

– Vezérőrnagy elvtárs, kérek engedélyt néhány percre elvinni a térképet.

Rozanov energikus mozdulattal bökött az asztal sarkára, hogy elébe vágjon a folytatásnak, de a szokott félmondat most sem maradt Vaszilij Vasziljevicsben:

– Ugyanis némi korrekciót szeretnék végrehajtani – jegyezte meg magyarázólag, miközben elvette a paksamétát.

– Valami baj van? – kérdezte a marsall.

– Semmi – felelte Vaszilij Vasziljevics. – Azt hiszem, tévesen rajzoltak be néhány apróságot, ellenőrizni szeretném ...

A marsall a térképre mutatott.

– Lássuk – mondta. Letette a teáscsészét.

Rozanov elfordította pillantását a törzs főnökéről, nem nézett a marsallra. Érezte, hogy a fülcimpája megpirosodik.

– Talán a korrekció után, marsall elvtárs – ajánlotta zavartan Vaszilij Vasziljevics.

A marsall kinyújtotta kezét a térkép után.

– Hely sincs, ahol rendesen széthajtsam ...

„Ügyetlen – gondolta Rozanov. – Ilyen ócska kifogást ..."

A térkép lapjai zizegtek-zörögtek a marsall kezében.

– Nem érték el a napi feladatot?

– Elértük, marsall elvtárs. Pontosan azt szeretném korrigálni. Jól sejtettem, hogy rosszul rajzolták be. A napi jelentésben egyébként már helyesen szerepel.

A marsall hümmögött. Összehajtotta a térképet, s miközben visszaadta a törzs főnökének, mintegy mellékesen azt mondta:

– Utasítsa a balszárny-hadosztály parancsnokát, hogy haladéktalanul jelentse írásban, közvetlenül nekem: melyik alegység, milyen időpontban vette birtokba a B–19-es koordináta területét. – Az asztalhoz fordult, kezébe vette a teáscsészét. – Kitűnő ez a tea, Pjotr Ivanovics. – Elismerően biccentett Rozanov felé. – Neked mindig ilyen jó teát főznek?

Vaszilij Vasziljevics úgy állt ott, mintha megbénult volna. Zavartan pislogott Rozanovra.

– Távozzon! – mondta Rozanov. – Hajtsa végre a marsall elvtárs parancsát.

A törzs főnöke kioldalgott a szobából.

A marsall élvezettel kortyolgatott.

„Csak teázni ... – Rozanov mély lélegzetet vett. – Essünk túl ..." Előrehajolt.

– Valamit meg kell mondanom neked, marsall elvtárs ...

A marsall beleszimatolt a csészébe.

– Talán különleges zsákmány-tea?

– Nem a teáról. A tea ...

– Nagyon jó tea – vágott közbe a marsall. – Kisütöttetek valami új főzési metódust?

Rozanov kifakadt.

– Fogalmam sincs róla, hogyan főzték, és nem is érdekel! – Amint kimondta, már meg is bánta hevességét, mérsékelte a hangját. – Hallgass meg, marsall elvtárs.

A marsall nem veszítette el a türelmét.

– Nem tudod? – álmélkodott. – Hát neked csak úgy összekotyvasztanak mindenfélét az embereid, te meg anélkül, hogy tudnád, mit engedsz le a torkodon, beveszed a gyomrodba?

Rozanov homlokát kiverte a verejték. Megadóan bólintott.

– Éppen ilyesmiről akarok jelentést tenni.

– Jelentést? Miféle jelentést? Ne tréfálj, Pjotr Ivanovics, abszolút magánemberi minőségben jöttem hozzád vendégségbe, te meg holmi jelentésekkel traktálnál a tea mellé? Micsoda dolog ez?

– Nem akartam elrontani a hangulatodat, marsall elvtárs. De valamit el kell mondanom . . .

– Adsz még egy csésze teát, Pjotr Ivanovics? Rég ittam ilyen jó teát . . .

A vezérőrnagy hátrasimította haját. A tenyerét nyirkosnak érezte. Az ajtóhoz lépett.

– Még teát – suttogta olyan halkan, hogy a segédtiszt nem értette, s meg kellett ismételnie: – Teát!

A háta mögül kotyogást hallott.

– Addig ihatunk egy kis barackot – javasolta a marsall. – Már öntöttem is.

Rozanov leroskadt a székre. Gépies mozdulattal emelte fel a poharát.

– Egészségedre! – mondta tompa hangon.

A marsall az asztalra tette az üres poharat.

– Hát így, Pjotr Ivanovics . . . Különben régóta készültem hozzád. Sajnos mindig közbejött valami. Tudod, hogy van: az ember alig győzi hová fordítani a fejét, ha nem csak nézni, de látni is akar. Nálad meg rendjén mennek a dolgok. Néhány nappal ezelőtt, egyik jelentésedet olvasva, elfogott a lelkesedés, és az jutott eszembe, hogy a te hadtested tulajdonképpen amolyan megelevenedett győzelmi jelentés.

Rozanov úgy ült, mintha kardot nyelt volna.

– No, nem kínálsz meg még egy pohárkával? – A marsall jóviális arckifejezése éles ellentétben állt a pillantásával. A szeme hidegen csillant.

Rozanov töltött. A keze remegett.

– Említettem is a haditanács tagjának, hogy tüzérségi sortüzet kellene lövetni az elfoglalt városokban a te tiszteletedre. Mondjuk a dunai hídfőben, meg másutt is, amerre a tieid harcoltak. Ismered a haditanács tagját, Ilja Trofimovics sajnos a pokolba küldött a javaslatommal.

Rozanov ajka megrándult. „Szóval már le is tárgyaltatok. És így tárgyaltatok le . . .” Összeszedte magát.

– Az én hadtestem nem harcolt a dunai hídfőben – mondta rekedten.

A marsall szeme hirtelen összeszűkült:

– Akkor találtam egy ezredet. Jól jön, úgyis szűkiben vagyok. Ezek szerint te még nem adtad le a tartalékba vezényelt ezredet, holnap tehát elvihetek tőled egyet. Amint hazamegyek, intézkedem, mit szólsz hozzá?

Rozanov elképedve bámult rá.

– Persze hogy leadtam . . . De azt a hadművelet idejére átalárendelték, az nem az én alárendeltségemben működik . . .

– Ahá! – a marsall bólogatott. – Tehát az nem a hadtest, csak a hadtest.

– Nem felelhetek egy ezredért, amikor nem én vagyok az elöljárója – szögezte le Rozanov.

– Ej, ej, Pjotr Ivanovics, ki akar felelősségre vonni? Azok a legények nem hoztak szégyent rád, igazán kitettek magukért . . . Képzeld csak el, bevetettem az ezredet a dunai hídfőbe. A hídfő – életkérdés. A német támad, és a Dunántúlon sem emberem, sem anyagom nincs elegendő. Komplett, feltöltött ezred . . . Az ottani nők imába foglalják a harcosaid nevét, Pjotr Ivanovics.

Rozanov pislogott.

– Képzeld csak el a haditanács tagját! – a marsall felnevetett. – Őt küldtem oda személyesen, hogy tisztázza a helyzetet, mert nagyon szorongatott a német . . . Képzeld el, amint házról házra hajkurássza a legényeidet. Különben Ilja Trofimovics alaposan megjárta. Előkerített egy zászlóaljparancsnokot, de nagyon tapintatlan módon zavarta meg. A zászlóaljparancsnok egy szál ingben iszkolt kifelé a házból, a nő meg nekiesett Ilja Trofimovicsnak, összevissza karmolta. A nőt megértem, de hogy Ilja Trofimovics miért duzzog? – A marsall felemelte a szemöldökét. – Elvégre nem a zászlóaljparancsnok erőszakoskodott a nővel, hanem Ilja Trofimovics a zászlóaljparancsnokkal.

Rozanov vállat vont.

– Nem az én kezem alatt követtek el erőszakot a polgári lakossággal szemben.

– Dehogy erőszakoskodtak – a marsall elhúzta a száját. – Nem érted? A katonáid teljesen ártatlanok. Ilja Trofimovics követett el erőszakot, pisztollyal zavargászta harcolni őket. Mondtam neki, hogy öregszik, nem érti a fiatalságot, de Ilja Trofimovics dühbe gurult, és olyanokat vagdosott a fejemhez, hogy cinikus vagyok,

meg hogy karmolták volna össze az én képem. Próbáltam csitítani, mondtam neki, hogy legyen önkritikus: rendben van, elküldte a zászlóaljparancsnokot harcolni, de a legszebb pillanatokban elzavarni a fiút, igazán felháborító cselekedet. Ilja Trofimovics erre már nem is felelt, csak a fogát csikorgatta. Lehet, hogy nem elég fejlett az önkritika iránti érzéke.

A mesterlövész nyitott be a teával. A marsall elhallgatott.

– Érdekes történet – Rozanov kényelmesebb tartásba helyezkedett. – Igazán sajnálom, hogy nem az én alárendeltségemben fordult elő. Örömmel szolgáltatnék elégtételt Ilja Trofimovicsnak. Kár, hogy nem áll módomban, de bizonyos vagyok benne, hogy az ezred jelenlegi elöljárói ezt szintúgy megteszik.

– Ilja Trofimovicsnak elégtételt?! – A marsall elnézően mosolygott Rozanovra. – Gondolod, rászorul arra, hogy mások szolgáltassanak neki elégtételt?

Rozanov a pipája után nyúlt, kiverte belőle a hamut, körülményes gondossággal kezdte újra tömni. Amikor a mesterlövész kifordult az ajtón, a marsallra pillantott.

– Van egy históriám számodra, marsall elvtárs. Véleményem szerint némi összefüggés található a te történeted meg az enyém között. Engem ma félrevezettek. A legocsmányabb módon megtévesztettek. Akkor fedeztem fel, amikor jöttél, ha emlékszel rá, itt volt kiterítve az asztalomon az a térkép. Nos, a térképről kiderült, hogy a hadseregnek olyan jelentést terjesztettünk fel, amely nem felel meg a valóságos helyzetnek. A jelentést a törzs főnöke állította össze és íratta alá velem.

– Egyébként a németek majdnem áttörtek – szólt közbe a marsall csendesen.

– Még nem tudtam kivizsgálni – közölte sietve Rozanov. Folytatni akarta, de a marsall ismét a szavába vágott.

– Az utolsó tartalékomat dobtam be.

– Amint elmész, marsall elvtárs, ez lesz az első . . .

A marsall pillantása valósággal szúrt, nem hagyta beszélni.

– Kozákokat tankok ellen! – Előredőlt kissé, szótagolva ismételte: – Érted, Pjotr Ivanovics?! Kozákokat, tankok ellen . . .

Rozanov elhűlve pislogott. „Azok szétkenődtek . . . A politikai munkára is kiterjedő vizsgálatot . . . Az éberség eltompulása . . .” A mondatok töredezve-akadozva ötlöttek fel agyában, de mielőtt megszólalhatott volna, felberregett a telefon. Összerezzent, a készülék után kapott.

– Mit akar? Megmondtam, hogy ne zavarjon! – kiáltott a kagylóba.

A marsall nem hallotta, mit válaszolt a központos. Rozanovot nézte. A vezérőrnagy lassan, tisztelettel felállt, és sápadt arccal felé nyújtotta a hallgatót.

– Moszkva – nagyot nyelt, azután tette hozzá: – kéri.

A marsall elvette a telefont. Hátradőlt a széken.

– Hallgatom! – Pillantása elfordult Rozanov arcáról, megállapodott a vezérőrnagy jobbján, amelyben a pipát szorongatta. Rozanov elfogta a tekintetét, óvatos mozdulattal az asztalra tette a pipát.

– Igen – mondta a marsall. – Üdvözlöm...

Rozanov vigyázzba merevedett. A marsall hangjának tónusa megváltozott, egészen más volt, mint az imént, és ő nem értette, hogyan beszél ez ilyen magától értetődő nyugalommal. „Megszokta... Ha én egyszer így..." De még csak elképzelni sem tudta.

– Nem, Joszif Visszarionovics. Legyen nyugodt...

Rozanov lélegzeni is alig mert.

– Igen, megkaptam. Bizonyos vonatkozásokban másként értékelem.

Rozanov szája megnyílt kissé.

– Természetesen bővebben kifejtem. A holnapi futárpostával fogom elküldeni.

Rozanov úgy bámult a marsallra, mintha először látná. „Egyszer így..."

– Köszönöm, Joszif Visszarionovics. Hasonlóan minden jót... – A marsall fel akart állni, hogy elérje a telefont, de Rozanov tiszteletteljes mozdulattal nyúlt a hallgatóért. A marsall tekintete rávillant, sajnálkozva elmosolyodott, odanyomta a kezébe a kagylót.

A készülék kattant. A marsall körbehordozta pillantását a szobában. Felsóhajtott.

– Hát így élsz, Pjotr Ivanovics...

Rozanov visszaereszkedett a székre. Úgy érezte, a marsall elvárja, hogy mondjon valamit. Valami nagyon megfontolt, komoly, felelősségteljes mondatot. A pipa után nyúlt, rágyújtott, néhány szippantás után kivette a szájából, és halkan megszólalt.

– Le fogjuk vonni a megfelelő tanulságokat, marsall elvtárs...

– Ezt mondjam meg a kozákok hátramaradottjainak? Megírjam nekik az értesítés mellé, hogy legközelebb nem fog előfordulni? Vagy hogyan képzeled?

Rozanov az asztalra bámult. „Minden háborúban vannak veszteségek." Nagyon igaznak vélte ezt a megállapítását, és erősen összeharapta fogait, nehogy véletlenül kicsússzon a száján. „Jogi-

lag nem vonhat felelősségre . . . – megszívta pipáját. – Jogilag . . .” Nagyon szerette volna tudni, hogy tulajdonképpen mit akar hallani a marsall.

– Neked még mindig vigyázzban áll az agyad, Pjotr Ivanovics.

Rozanov fülig elvörösödött.

– Barack meg trakta!? Gondolod, hogy ezt várom tőled?

– Csak tiszteletből . . .

– Tisztelet – morogta megvetően a marsall. – Tisztelem a tiszteletet, Pjotr Ivanovics, de gyűlölöm az alázatot! Érted? Gyűlölöm . . . Irtsd ki magadból, ha másért nem, hát azért, hogy ne tenyésszen a környezetedben, mert belefulladsz. Ahol alázat van, ott szolgalelkűség van, Pjotr Ivanovics! Az nem a mi világunk!

Rozanov panaszosan felsóhajtott.

– Nagyon sötétnek ítélsz, marsall elvtárs . . .

– Ugyan Rozanov, bemutatkozzam neked? Amióta magánemberként teázom veled, még véletlenül sem szólítottál másképp, mint így marsall elvtárs, meg úgy marsall elvtárs . . .

Rozanov felütötte a fejét.

– Ebből akarsz messzemenő következtetéseket levonni . . . – még idejében lenyelte a „marsall elvtárs”-at. – Kissé merész módszernek tartom – jelentette ki sértődötten. – Igaz, én nem szoktam zavarni problémáimmal az elöljáróimat. De megoldom őket, vagy legalábbis törekszem rá, hogy megoldjam . . .

– Persze, „levonod a tanulságot . . .” Más nyelven beszélünk, Pjotr Ivanovics. – A marsall magasra emelte az orrát, beleszimatolt a levegőbe. – Büdös van körülötted. Nem érzed?

– Akkor nem lenne büdös, ha állandóan „odafönn” lófrálnék – bukott ki Rozanovból. – Ócsárolnám a saját hadtestemet meg az embereimet . . . Jó módszer, van, aki művészien alkalmazza. Aztán – erősen megnyomta a szót: – „véletlenül” másképp jut erő is . . . Különben nem érdekes. Én is folyamodhattam volna tartalékért, erősítésért, ahelyett, hogy kínlódom, és magam szerzek erőt. Szerzek. Nem dicsekvésképpen mondom, de szerzek.

A marsall nyugodtan hallgatta végig.

– Ahol van, ott én is tudok szerezni – jegyezte meg szárazon. – De nem találod furcsának, hogy ez a te mesterlövészed inkább a fogdában ült volna, mint hogy körülötted teljesítsen szolgálatot? Azt sem furcsállod, hogy egy századparancsnoknak ilyen ötlete támad: kóter vagy hadtestparancsnokság?

– Még egyszer nem fog eszébe jutni, arról kezeskedem – csikorogta Rozanov. – Egy ilyen katona zúgolódásából . . . – nem fejezte be, vállat vont. – Neked idézzem fel, hogy tizennyolc

óta vagyok parancsnok a Vörös Hadseregben? Álmomban sem gondoltam volna, hogy egy ilyen katona mérvadó fórum lehet az én megítélésemben... – rövid töprengés után szelídebben fűzte hozzá. – Legalábbis nem egy marsall szemében.

A marsall szemöldöke megrándult.

– Én, én, én, aztán megint én – vetette oda becsmérlően. – Rossz kiindulópont, Pjotr Ivanovics.

Rozanov komoran szívta a pipáját. „Nem kellett volna mondanom – bosszankodott, amiért elragadtatta magát. A végén egészen belegabalyodok..."

– Nem kenyerem a dicsekvés – mondta méltóságteljesen. – Nem fogom a mellemet döngetni, hogy „Elvtársak, figyelem, az ügy érdekét a saját érdekeim elé tolom!", ezt ne várd tőlem, marsall elvtárs. De arra számíthatsz, hogy így cselekszem.

A marsall hümmögött, Rozanovot ismét elfogta az indulat.

– Lehetséges, hogy a mesterlövész holmi kóternek vagy annál is rosszabbnak érzi a hadtestparancsnokságot, de a hadtest akkor is előrenyomult, amikor más alakulat kifulladt volna.

– Gondolod?

– Tudom. Mi magunk gondoskodtunk feltöltésről. Legalábbis részben.

A marsall várakozóan tekintett rá.

Rozanov nem ilyen formában akarta tálalni, de némi töprengés után mégis kivágta:

– Magyarokból.

– Hogyhogy... – a marsall meghökkent, előredőlt, mintha rosszul hallotta volna. – Mit csináltál?!

– Erőt szereztem. Amelyik magyar átáll vagy fogságba esik, az harcolhat a német ellen, ha akar. Sokan akarnak. Ennyi az egész.

A marsall merev tekintettel bámult rá, az arcán megrándult egy izom.

– Talán másnak is eszébe jutott? – kérdezte Rozanov ártatlan ábrázattal, de a hangja diadalmaskodóan csendült.

A marsall csak nézett rá, egészen elképedve, aztán hirtelen kitört.

– Megőrültél, Pjotr Ivanovics?! A saját szakálladra sorozol?

– Nem soroztam be őket – sietett megnyugtatni Rozanov. – Önálló alegységekben harcolnak. Már három századnyi van.

– Gratulálok! – a marsall felsóhajtott. – Sürgősen vesd be őket a fő irányba... és felejtsd el, hogy egyszer eszedbe jutott hadsereget szervezni...

Rozanov értetlenül pislogott.

A marsall cigarettát vett elő, rágyújtott, de közben is a vezérőrnagyot nézte, s azt kérdezte tőle:

– Miért harcolsz te, Pjotr Ivanovics?

Rozanov megmoccant a széken. „Te úristen . . .”

– Ezt komolyan kérdezed, marsall elvtárs? A háború negyedik évében? Egy hadtestparancsnoktól? Az ilyesmit . . .

A marsall egy kurta biccentéssel megakasztotta.

– Komolyan kérdezem.

„Legénységi agitációs anyag . . .” Rozanov félrehúzta az orrát. Kimért, hivatalos hangon válaszolt.

– Amiért a Vörös Hadsereg. A Szovjetunió győzelméért az agresszív, fasiszta Németország és szövetségesei ellen.

A marsall a cigarettája füstjét nézte.

– Ez minden?

– Nem elég? – kérdezte vissza Rozanov.

– De. – A marsall ráemelte a pillantását. – Tökéletesen elég – egy vöröskatonától.

– A hadtestparancsnok is vöröskatona. Az én életem egybefonódott a Vörös Hadseregével.

– Az enyém a forradalméval – mondta a marsall. – Talán emiatt értjük nehezen egymást, Pjotr Ivanovics . . . Én nem egyszerűen az én országom győzelmét akarom más országok felett, hanem a proletárforradalom, a szocialista társadalom győzelmét a kapitalizmus felett. Látszólag ugyanarról van szó, a kettő azonban mégsem ugyanaz.

Rozanov kedvetlenül szívta a pipáját. „Eredj a pokolba a szemináriumoddal . . .” Gyors, lapos pillantást vetett a marsallra. Csodálkozott rajta, hogy ez helyénvalónak tart ilyen elemi kérdéseket firtatni. „Annyira rosszul állok?” Nagyon óvatosan felelte:

– Számomra a Szovjetunió a szocializmust jelenti, és megfordítva: a szocializmus a Szovjetuniót.

– Persze . . . – A marsall összecsücsörítette a száját. – Pontosan úgy, mint amikor azt mondod, iszom egy üveg pálinkát. Az üveg is meg a pálinka is feltételezi egymást.

„Ez azért sok . . .” Rozanov nagyot nyelt, és hallgatott.

– Különben mi a véleményed, milyen társadalmi berendezkedés lesz Magyarországon a háború után?

Rozanov megmoccant a széken. „Minek kérted a teát, ha ki hagyod hűlni? – bosszankodott. – Isten bizony ismerem a legénységi agitáció anyagát . . .”

– Ez a magyar nép dolga. Ebbe mi nem szólunk bele, csupán egyetlen kikötésünk van: antifasiszta legyen.

– No igen – a marsall biccentett. – Ugyanis a konzekvens antifasizmus előbb-utóbb a bolsevizmushoz vezet. Amikor te szétverssz a hadtesteddel egy magyar hadtestet, akkor a tőkés rend erejét zúzod szét. Szóval a forradalom előtt csinálsz utat. De akkor mi az ördögnek szervezed újra azt az erőt? Te, a szovjet generális?

„Most már minden rossz . . ." Rozanov összeráncolta homlokát.

– Ki kért meg rá? Az új magyar kormány? A párt? Vagy kicsoda?

– A helyzet – dörmögte Rozanov.

– A helyzet . . . – ingatta fejét a marsall. – De jól megnézitek, kit fogadtok be?! Kit avattok ellenállóvá? Nem kételkedem benne, hogy egy részük őszintén jön, de a másik rész . . . Itt kinn ül ez a magyarod, cérnaszálakat húzogat ki a zubbonyából . . . – A marsall a mellére bökött: – A vaskeresztet viselik itt, Pjotr Ivanovics!

Rozanov a fejét rázta.

– Nem láttam azt a magyart . . .

– Nem láttad . . . – A marsall az asztalra fektette a tenyerét. – A hídfőbeli ezredet sem láttad, a fényesre nyalt jelentésedet is más rakta eléd. Viszont gondosan ügyelsz rá, hogy az a mesterlövész nekem adja előbb a poharat, és ezer szemet szeretnél magadnak, csak azt nem értem, minek, amikor a két szemedet sem látásra használod.

Rozanov keservesen felsóhajtott.

– Mit mondjak erre, marsall elvtárs? Mit mondhatnék?

A marsall megvonta a vállát.

– Semmit, Pjotr Ivanovics. Mondtam már, hogy szerintem a levegő büdös körülötted. Szavakkal felelni – olyan az, mint amikor parfümöt öntenek a vécére, ahelyett, hogy kitisztítanák. Ezért is jöttem hozzád, csak úgy, nem hivatalosan . . . Pucold ki a koszt. Nem könnyű, nagy a kosz körülötted. – Közelebb húzta magához a csészét, belekortyolt.

Rozanov letette a pipát.

– Novemberben tüntettek ki Vörös Zászló Renddel. – Keserűnyésen elmosolyodott. – Most meg . . .

– Egy sikeres manőverért tüntettek ki – vetette oda a marsall két korty között. – Nem pedig a hadtest erkölcsi-politikai állapotáért. Senki sem vonja kétségbe, hogy van érzéked a harcászathoz.

Rozanov azért folytatta a megkezdett mondatot.

– ... nem tudom, melyiknek higgyek: a kitüntetésnek vagy pedig ... – nem fejezte be, kérdő tekintettel nézett a marsallra.

– A kettőnek együtt.

– Ahogy hallgatlak, olyan érzésem támad, hogy engem nem kitüntetni kellett volna, hanem bíróság elé állítani ...

– Nézd, Pjotr Ivanovics ... – A marsall letette a teát, elmosolyodott. – Azt a bíróságot, amelyik az ostobaságot vagy a politikai rövidlátást büntetné, még nem találták fel. Azért sem ítélnének el, hogy a gondolkodásod közepében az „én" áll a „mi" helyett, pedig ez a legnagyobb bűnöd. Ebből következik a politikai rövidlátásod is. Enyhe gúnnyal fűzte hozzá: – Viszont ezért olyan remek a teád.

„Köszönöm szépen." Rozanov megszívta az orrát.

– Még néhány ilyen elismerés, és letehetem az asztalra a párttagsági könyvem ...

A marsall egy szem kockacukrot vett a szájába, tovább iszogatta a teáját, s mintegy mellékesen megjegyezte:

– Nem szeretem az érzelgősséget, Pjotr Ivanovics. Akkor sem, ha keserűséggel vegyítik. Egyébként, ha arra vársz, hogy megnyugtassalak, hiába vársz, mert ha megnyugtatlak, a végén valóban odajutsz, hogy leteheted a tagsági könyved.

– Képzeld magad az én helyembe ... – Rozanov felsóhajtott.

A marsall eltűnődött kicsit, aztán megrázta a fejét.

– Nem tudom. Talán nem lennének olyan gyönyörűek a jelentéseim, de a valóságot mutatnák.

Az ajtó hirtelen kicsapódott, Rozanov segédtisztje rontott be a szobába, s ahogy átlépte a küszöböt, mindjárt meg is torpant. Arca falfehér volt, haja a homlokába hullott.

– Vezérőrnagy elvtárs ... – dadogta.

Rozanov dühös fejrándítással utasította a marsall felé, hogy kérjen engedélyt tőle, jelenteni, de a segédtiszt ügyet sem vetett a mozdulatra.

– ...Vaszilij Vasziljevics ... Az ezredes elvtárs ...

Rozanov rosszat sejtett, összehúzta a szemöldökét, ráripakodott:

– Nyögje már ki, mi történt?!

A segédtiszt ajka remegett, nehezen préselte ki a száján:

– Főbe lőtte magát ...

Rozanov összeharapta fogait. „Ez is jókor ..." A tenyere ökölbe szorult. Erőt vett magán.

– Menjen ki, mindjárt jövök. Azonnal küldjön orvosért!

A segédtiszt csak állt, elrémült szemmel bámult rá, és dadogva mondta:

– Szétloccsant a feje...

A marsall felkelt a székről, a fogashoz lépett.

– Ideje befejezni a vendégeskedést – mondta komoran. Fejébe nyomta az asztrahán kucsmát, Rozanovra pillantott. – Eredj. Intézkedned kell.

– Menjen ki! – csattant fel Rozanov. – Nem értette, hadnagy?!

A segédtiszt összerezzent. Kihátrált a nyitott ajtón.

Rozanov elnyomott egy káromkodást. Utánament, energikus mozdulattal becsapta az ajtót, s a marsallhoz fordult:

– Marsall elvtárs...

A marsall már leakasztotta köpenyét a fogasról. Rozanov utánanyúlt, de a marsall elhárította a segítséget.

– Magam szoktam.

– Nem lehetne... – Rozanov szerette volna, ha a marsall kitalálja a gondolatát, kérdő tekintettel nézett rá.

A marsall várta a folytatást.

– A család miatt... – motyogta Rozanov. A marsall arcáról az jutott eszébe: „Szfinx..." – és zavar fogta el, lesütötte a szemét, kibökte: – Nem lehetne hősi halottként...

A marsall szája megrándult. Felsóhajtott.

– Lehet... Jelented a rendkívüli eseményt, a jelentésben javasolod, hogy hősi halottként kezeljük, ne pedig öngyilkosként. Természetesen megindoklod, miért.

Rozanov összeráncolta a homlokát. „Akkor mindegy..." Habozva ugyan, de megkockáztatta:

– Nem lenne egyszerűbb, ha...

– Nem – vágott közbe ingerülten a marsall. – Ezt a tésztát nem kevered tovább. Nézz csak szembe a tényekkel. A párttitkárodat meg a politikai tisztedet küldd el hozzám – felemelte mutatóujját, megérintette Rozanov mellén a zubbonyt. – Egy hónapot adok neked, Pjotr Ivanovics. Ha azalatt nem teremtesz más levegőt magad körül, elhelyezlek valahová városparancsnoknak, vagy ilyesminek... – Megkerülte Rozanovot, köszönés nélkül ment a szemközti ajtóhoz, kinyitotta, de a küszöbön megállt, kérdezett valamit a kinn strázsáló katonától, aztán visszafordult Rozanovhoz:

– A magyarod faképnél hagyott, Pjotr Ivanovics... – biccentett, behúzta maga mögött az ajtót.

Rozanov egy pillanatig úgy állt ott, mintha sóbálvánnyá merevedett volna.

„Városparancsnok . . .” Úgy érezte magát, mint akit kisemmiztek. „Őrült . . .” – ezt Vaszilij Vasziljevicsre értette. Nagyot nyelt. Rettenetesen dühös lett rá. „Őrült . . .” Megrázta a fejét, kitárta a segédtiszt felé vezető ajtót.

A segédtiszt az ajtó előtt várakozott, véres cédulát szorongatott a markában. Szótlanul tartotta a vezérőrnagy elé.

Rozanov nem vette el tőle.

A cédulán csupán ennyi állt, nagy, szálkás, kusza betűkkel: „Bocsássatok meg.”

Rozanov beharapta az ajkát.

22.

A puskák el-eldördültek a kapu alatt.

Az olajmécsek pislákolva égtek. Szekula nyögdécselt.

– Na, jó éjszakát – mondta valaki, és nagyot sóhajtott.

Vonyecné az ágy szélén üldögélt, a földet nézte. Majd szétrobbant idegességében. Megint végighúzta tenyerét a homlokán, s szemét forgatva, elgyötört hangon felfohászkodott:

– Csak a fejem ne fájna úgy...

Már valóban fájt.

Délután panaszkodott először, hogy „rettenetesen hasogat" – és azzal kiment friss levegőt szippantani. Még a földszintre sem ért fel, megcsikordult mögötte az ajtó. „Katica..." Hátra se nézett, annyira bizonyos volt benne, hogy a lány jön utána. „De be vagy sózva... Na, majd adok én neked..." Megállt a pince kijárata mellett, cigarettára gyújtott, és fente a fogát, hogy alaposan leteremti. „Maradj veszteg a fenekeden, mit hívod fel a figyelmet..." De a sötét lépcsőfordulóból Katica helyett az ügyvédlány bukkant elő. Vonyecné udvariasra erőltetett, fancsali ábrázattal társalgott vele a cigarettája végéig, aztán faképnél hagyta, és visszabaktatott az óvóhelyre. „Szörnyű, hogy szaggat a halántékom..." Fájdalmasan sóhajtozott. Alig negyed óra múlva ismét friss levegőt áhított. Akkor Szekula felesége szegődött hozzá társalkodó partnernek. Vonyecné – mint magáról megállapította – minden dicséretet megérdemelt: nem tüstént fordult vissza a kapu alól, csupán amikor úgy találta, ideje, hogy fázni kezdjen.

Az újságpapír közben átnedvesedett, a kombinéja is megnyirkosodott. Fél tepsi málét csomagolt a papírba, s amikor a ruhája alá rejtette, jólesően melengette a mellét. Már kihűlt, morzsa potyogott belőle, a fehérneműn át szúrta a bőrét. Ötpercenként felszisszent, és hangosan kesergett: – Majd szétreped a fejem...

Kellemetlen volt a nyirkos ruha, a szurkáló kukoricaszilánkok – a lisztje rég elfogyott, durván őrölt darából sütötte a málét –, de a legkínosabb, hogy majd kipukkadt belőle a nevetés. „Tragédia..." De ekkor is el akart húzódni a szája, kétségbeesett fintorba rántotta vonásait, s mindkét kezével a fejéhez kapott: – Jaj, a halántékom... – kissé ingadozó léptekkel botorkált ki az óvóhelyről.

Az ügyvédlány pillanatokon belül követte.

– Valóban rettenetesen áporodott odalenn a levegő...

Vonyecné fájdalmas képpel biccentett, felsóhajtott, és sétálni kezdett a kapu alatt, fel-alá.

„Kiszagolták – homlokát ráncolva töprengett, hogy miből szagolhatták ki, aztán vállat vont. – Na persze..." Elhatározta, hogy alaposan megugráltatja őket. „Vonyecné ingajárata..." Összeharapta a száját, visszaballagott a pincébe.

Ahányszor kiment, valaki a nyomába eredt.

Vonyecné nem zavartatta magát.

A főfájás pajzsa alatt ki-be vándorolt. A W. C.-re is elzarándokolt néhányszor, aztán a pincében mély együttérzéssel, ám meglehetősen hangosan fordult az ügyvédlányhoz.

– Ahogy nézem, szomszédka, magát is elkapta a hasmars...

Abódy Lívia hápogott. Felháborodva utasította rendre:

– Kikérem magamnak...

– Jaj, ez a görcs – nyögött fel Vonyecné. Arca eltorzult a fájdalomtól, pihegve legyintett: – Nem szégyen az, szomszédka. Csak kellemetlen...

De lerázni nem tudta őket. Úgy tapadtak rá, mint kullancs a bőrre. Jól mulatott rajtuk addig, amíg a két katona nem telepedett be a kapu alá. Akkor ideges lett, s valóban megfájdult a feje.

Délben kezdődött az egész. András és a fiú vízért voltak a sarkon. Meghozták a két vödröt meg a nagy lábast, letették, és András a fülébe súgta:

– A műhelyben leszünk... – azzal iszkoltak is kifelé.

„Razzia..." A műhely vagy tíz napja gyújtóbombát kapott. Vonyecné nem értette, hogyan – pedig András hosszasan elmagyarázta –, a bomba becsúszott a pincehelyiség ablakán, és szertefröcskölte a magját. Ami éghető volt, az nagyjából el is égett. Vonyecné nekiállt málét készíteni, s közben a műhelyre gondolt: nem tudta elképzelni, hová az ördögbe bújhatnak el ott. „Jobb lenne, ha fölmennének..." Mire elhatározta, hogy utánuk szól, tábori csendőrök állítottak be az óvóhelyre.

Perceken belül az összes férfit kiterelték.

Szekula handabandázott, Vargát meg Gaált követelte rajta. Vonyecné a vállát vonogatta.

– Most hoztak vizet, a pékhez mentek. Legalábbis nekem azt mondták. Ott keressék őket...

A tábori csendőrök Szekula segédletével átkutatták a lakásokat. Vonyecné tüntetően felment, s maga tessékelte be őket:

– Jöjjenek csak...

Megnéztek mindent, kinyittatták vele a szekrényeket. Szekula titokzatos mosollyal megjegyezte:

– Nagyon szépen van bevetve az a két ágy...

Vonyecnét elfutotta a méreg, szétdobálta az ágyneműt, kirobbant:

– Na, most már elégedett? Vagy még máshol is kutatni akar?

– Ne személyeskedjen – intette le az egyik tábori csendőr.

– Azt ne, de beágyazni újra, az nekem marad, mi?!

Amikor elmentek, rendbe rakta az ágyakat, és lekocogott a kapu alá. Egy cigaretta ürügyén kivárta, amíg a csendőrök a műhelybe is benéznek. De oda éppen csak bekukkantottak az elégett ajtón, s Vonyecné megkönnyebbülve fellélegzett, aztán amikor végezetül a tábori csendőrök Szekulát szintén beállították a sorba, kissé kajánul állapította meg: „Van isten..."

Visszament a pincébe.

Szekulát néhány perc múlva ponyván hozták vissza, és matracokra fektették. Szekula nyögött, jajveszékelt.

– Aknaszilánk... Márikám... – a hasán feküdt, rémülten tapogatta a tomporát, és olyan szánalmas ábrázattal nyújtotta felesége felé a nyakát, hogy Vonyecné összecsapta a kezét:

– Jézus Mária, maga igazán hős! Kár, hogy a hátsóját érte a golyó...

Fojtott nevetés bugyborékolt körülötte. Szekula felütötte a fejét.

– Beszél maga még másképpen is... – sziszegte fenyegetően. – A magáéi lógnak, amíg a többi vérzik a hazáért! Fog maga még sírni, egyet se féljen, gondom lesz rá!

– Nem szoktam sírni – Vonyecné vállat vont. – Sem fenyegetőzni a vakvilágba – sarkon fordult, és kivonult az óvóhelyről.

Akkor még senki sem caplatott utána.

A kerámiaműhelybe ment. Alaposan körülnézett. „Ezek aztán elbújtak..." Halkan megszólalt:

– Hol vannak, trógerok?

A sarokban a roncs fadarabokkal, omladékkal borított homokhalom mögött megemelkedett az üszkös, féloldalt elégett, iszapos kád. András kandikált ki alóla.

– Megvolt?

Vonyecné csak a szemével intett igent.

– Most aztán gyorsan föl, és beágyazom a díszes társaságot. Az óvóhelyre nem mehetnek vissza.

Varga fintorogva lökte le magáról a kád romjait.

– Marha büdös van alatta... A franc gondolta volna, hogy egy

tisztességes kád ilyen büdös tud lenni – Vonyecnéra kacsintott. – Estére vagy legkésőbb reggelre itt vannak. Egyébként megszaporodtunk, mama. Lefialtam az ijedségtől...

„Jókor kezdi." Vonyecné szája megrándult, de mielőtt megszólalt volna, Varga felemelte az ujját.

– Halt! Nem káromkodunk" – odamutatott a falra, ahol a rajzszögekkel felerősített plakát barnára perzselődött ugyan, de épségben maradt –, kereszten kínlódó Krisztust ábrázolt, alatta öklömnyi betűk: „Miért bántod? Ne káromkodj!" – és sietve kibökte: – Tóth van itt. Visszajött...

Vonyecné hitetlenkedve bámult rá.

Varga feltápászkodott.

– Nem hiszi, mama? – leverte ruhájáról a port, közben körülnézett, és felcsattant: – Okmánybélyeges kérvényt nyújtsak be az uraknak, hogy szíveskedjenek előmászni, vagy elég, ha feléken billentem valamelyiket?!

Odébb megzörrent a törött kerámiafigurák halmaza. Gaál Vilmos emelkedett ki belőle. A másik sarokban félredőlt a drótkötegekkel teledobált, üszkös lécrakás. Katonaruhás férfi kászálódott ki a kupacból.

– Kezit csókolom – mondta félszeg mosollyal. – Megjöttem. Vonyecné bólintott.

– Azt látom... – a homloka ráncba szaladt, de közben Tóthnéra gondolt. „Veled most mi a csudát csináljak?"

– A feleségem...

„Még csak az hiányzik..." Vonyecné energikusan közbevágott.

– Maga fölmegy, és esze ágába sem jut leruccanni a kedves feleségéhez! Érti?! Meg ne próbálja! Ha maga megjelenik, úgy megörül az a hülye, bocsánat, a kedves felesége, hogy attól menten lebuknak... Különben is őrültség itt locsogni. Gyerünk – előreindult, óvatosan kikukucskált a kapu alá, aztán intett nekik, és kilépett a kapualjba.

Lábujjhegyen osontak utána.

A lakásban Tóth ismét rákezdte:

– A feleségem...

Ennél tovább most sem jutott.

– Ide figyeljen, Tóth – Vonyecné megrázta a fejét. – A felesége most már csak hadd bőgicsélje át ezt az egy-két napot, ha idáig átbőgicsélte! Én meg nem mondom, hogy maga itt van, mert akkor régen rossz! – Felsóhajtott. – Aztán majd szoktassa le a hisztériáról...

Tóth kétségbeesett képet vágott.

– De valamit enni kell... – nyögte ki zavartan. – Tegnap reggel ettem utoljára.

– Szóval nem az asszonyra kíváncsi, hanem a kajára – Vonyecné kuncogott, de mindjárt hozzátette. – Na, csak viccből mondom. Feküdjön már le. Ha kisül a málé, hozok.

Beágyazta őket.

Mielőtt elment, elégedett pillantással nézett végig a három ágyon.

– Aztán ne mocorogjanak – kötötte még egyszer a lelkükre, és kisurrant a lakásból.

A földszint előtti lépcsőfordulónál megállt, hallgatózott.

Senki sem volt a kapualjban. A kerámiaműhelyből zörgés hallatszott, léptek. „Mi az isten..." Meg sem fordult a fejében, hogy idegen is betévedhetett a műhelybe. „Tehettek nekem egy szívességet..." Zajtalanul lopakodott le a pincébe.

Katica már kikeverte a málét, a tésztát a tepsibe öntötte.

– Elég sót tettél bele? – kérdezte Vonyecné. – Tegnap mintha sótlan lett volna.

– Tettem – Katica aggodalmas pillantást vetett Vonyecnéra, s odaemelte elé a tepsit: – Kóstolja meg, mama...

Vonyecné csipetnyit vett a tésztából.

– Szaglásznak – suttogta Katica.

Vonyecné kritikus ábrázattal ízlelgette a tésztát.

– Jó – állapította meg. Katicára kacsintott: – Akinek nem tetszik, tehet egy szívességet – kivette a lány kezéből a tepsit, berakta a sütőbe. – Hadd süljön – rácsapta az ajtót. – Éhes vagyok, mint a farkas. Gyere, vágjunk addig egy kis dohányt. Ha visszajönnek a jómadarak, úgyis mindjárt elszalajtom őket, lóra vadászni. Legalább a dohánnyal ne töltsék az időt...

Katicának csak a szeme rebbent. „Egy hétre valót vágtak." Szó nélkül ment utána.

Vonyecné a szalmazsák szélére ült, maga elé húzta a kis sámlit.

– Én vágok, te tölts...

Katica ölébe vette a dobozt a vágott dohánnyal, a cigarettatöltő fölé hajolt, nagy buzgalommal egyengette benne a dohányt.

– Találgatják, hova tűntek... – lehelte.

Vonyecné hümmögött, metélni kezdte az összesodort dohánylevelet.

– ... Szekula a nyilasokkal fenyegetőzött... Hogy majd ő rendet csináltat... A műhelyre gyanakszanak...

Vonyecné felnézett. A kés alól cérnavékony szálakban omlott a dohány.

– Nem kerestek? – suttogta.

– Kérdezték. Mondtam, hogy W. C.-n van... Valami nagy német támadást emlegettek.

Vonyecné megemelgette ujjaival a felvágott dohányt.

– Kicsit nedves – mondta gondterhelten. Hátrapillantott Tóthnéra. Az asszony aludt, és ő megirigyelte, felsóhajtott: – Jó neki, átalussza ezt a cirkuszt.

Katica üres hüvelyt húzott a töltőre.

– Hol vannak?

Vonyecné kezében szaporán mozgott a kés. Egy pillanatig tűnődött, nem jobb-e megtartani magának a titkot. „Esetleg véletlenül beletenyerel..." Elmosolyodott.

– Jó helyen. Az ágyadban van a fiú. De helyetted a Tóthot ölelgeti, mert azt fektettem mellé...

Katica kikerekedett szemmel nézett rá, a keze megállt.

– Ne bámulj, te mafla, Tóth hazajött. Az asszonynak ne szólj... – felemelte a hangját. – Katica, nagy a tűz, eredj, nézd meg azt a vacakot. Ha nem fordítjuk időben a tepsit, egyik fele megég, a másik meg nyers marad.

Amikor a málé megsült, Vonyecné újságpapírra borította ki a tepsiből, onnan szedte tányérra, a felét pedig egyszerűen belehajtogatta a papírba, s a ruhájába dugta. Katicára vágott a szemével.

– Rettenetesen hasogat a fejem, talán a levegőn rendbe jövök... – azzal elindult kifelé, nem is sejtve, micsoda kálváriát járatnak vele.

Sötétedés után két katona telepedett be a kapu alá, s durrogtatni kezdtek a puskájukkal. Szeszes volt mind a kettő, de egyik sem volt részeg, s megnyugtatták a pince lakóit:

– Nem kell csüggedni. Útban van a felmentő sereg.

Vonyecné hinni kezdte, hogy valami mégis lehet a dologban, mert a két vitéz ugyancsak magabiztosan állítja, és elfogta a szorongás. „Akkor aztán megette a fene..."

A puskák rendetlen összevisszaságban el-eldördültek a kapu alatt. Szekula nyögdécselt, felesége az ágya mellett ülve imádságoskönyvet lapozgatott, s időnként borogatást cserélt a férje tomporán. Abódy Lívia már bevonult a spanyolfal mögé, a méltóságos asszony is a külön rekeszében sápítozott.

Vonyecnénak fájt a feje, s a szeme vibrált idegességében. Lehunyta csöppet, pihentetni, s végigdőlt az ágyon.

Pillanatokon belül elaludt.

Azt álmodta, hogy Szekula a mellén ül, és fojtogatja. Megpróbálta ledobni magáról, de Szekula vigyorgott, és azt mondta:

– Odanőttem . . .

Tudta, hogy nem igaz, csak fel kell ülnie, és akkor Szekula egyszerűen lepotyog. Rettenetes erőfeszítéssel taszította arrébb, és felegyenesedett.

Arra eszmélt, hogy a vackán ül, s kétségbeesett erőfeszítéssel ráncigálja a ruháját a mellén. Valami keményet érzett alatta. Megtapogatta.

„A málé . . . – megdörzsölte a szemét. Tóthra gondolt. – Az éhenhal . . .”

Szekula a matracán feküdt.

Egyetlen olajmécs égett, Szekula mellett, a széken. Vonyecné lába elzsibbadt, sokáig dörzsölgette-mozgatta, aztán lassan az ajtóhoz merészkedett. Óvatosan nyitotta ki, de a vas fülsértően csikorgott. „Egy hulla is felébredne tőle.” Gyors mozdulattal húzta be maga mögött – az ajtó így is csikorgott, de mégsem olyan erősen.

Megállt az ajtó előtt, cigarettára gyújtott, s közben hallgatózott. Mintha valaki szöszmötölt volna odabenn.

Kicsit várakozott, de nem jött senki.

A kapu alatt puska pukkant.

Vonyecné összerezzent. „Nem volt elég? A nyavalya essen belétek . . .” Nagyot szívott a cigarettájából. Lassú tolvajléptekkel indult felfelé. A forduló előtt még egyszer megszívta a cigarettát, aztán eltaposta.

A puska megint pukkant.

Cipőjének orra odakoppant a kőhöz. Megtorpant, a két katonára gondolt. „A nyavalya . . .” Leült a lépcsőre, kifűzte a cipőjét. „Majd kapkodom a lábam.” Felszisszent, a hideg kő valósággal sütötte a talpát. Felmarkolta cipőit, nekiiramodott.

A katonák nem vették észre. Homályos foltoknak látta őket a torkolattüzek villanásánál.

Az első emelet után már jégcsapnak érezte lábán az ujjakat. Belépett a cipőjébe. Nem fűzte be, a pertlit gondosan begyűrte a bokája alá, nehogy elessen benne, s óvakodva osont tovább felfelé.

Belépett a lakásba, megtorpant. „Te Úristen! Én marha meg mezítláb lopakodok . . .”

Vargát keltette először, benyúlt az ágynemű alá, megrázta.

– András... A Svábhegyről ideszalad a Gestapo, úgy hortyog...

Még egy horkantás, aztán András álmos hangja:

– Megjött, mama... – és mindjárt a sértődött tiltakozás: – Én horkolok?! Én...

– Dehogy, a váci püspök, csak itt hallatszik – Vonyecné meghajolt kissé, előrehúzta ruháját, s kivette a málés csomagot. – Na, bújjon ki, itt az abrak. Még szerencse, hogy nem mentem magához feleségül...

Varga kihajolt az ágynemű alól.

– Istentelenül megizzadtam – motyogta.

Vonyecné darab málét nyomott a markába.

– Széttöredezett, a fele morzsa... – mondta halkan. – Dél óta hurcolom a ruha alatt. Majd töltök a tenyerébe, ha megette...

Varga nagyot harapott az ételből, tele szájjal kérdezte:

– Az oroszok?

– Még sehol... – Vonyecné az asztalra tette a csomagot, visszafordult Andráshoz. – Két katona lődözi őket a kapu alól.

Varga lenyelte a falatot.

– Azokat percek alatt a francba küldik – minden átmenet nélkül ugyancsak suttogva közölte: – Ide figyeljen, mama, én megkérem magát...

– Mire? Félek, hogy kiszagolják – hadarta Vonyecné. – Szekulát visszahozták, repeszdarab ment az ülepébe, de szaglásztat utánam, azért is nem jöttem előbb. Megkergültek valamennyien, mert magukat nem vitték el a többivel.

Varga ciccegett.

– Odavagyok egészen... A méltóságos, az ügyvéd meg a textiles is meglléptek. Ott vannak a textiles lakásában, láttuk, amikor bementek...

– Akkor más a helyzet – mormolta Vonyecné. – Akkor el tudom küldeni őket melegebb égtájakra.

– Na igen – duzzogott András. – De ha fölhajt nekem egy pasast, mama, aki kiismeri magát a nőkön, én beprotezsálom azt az ipsét Nobel-díjra.

– Hogyhogy?!

– Hát megkértem a kezét, de elfelejtett odafigyelni. Pedig rebesgetett valaha olyasmit, hogy szívesen lenne a családtagom. Na. Szóval: igen, vagy kapok még málét?

„Jó, hogy sötét van." Vonyecné tagjain furcsa bágyadtság ömlött el.

– Most kér meg? – a hangja remegett, alig tudta kipréselni

száján a szavakat, és ahogy kimondta, lehajtotta a fejét, szipogni kezdett.

– Szóval, még málé?!

Vonyecné nagyot lélegzett, összeszedte magát.

– Frászt málé – mondta csendesen.

Varga hallgatott, aztán a fejét vakarta:

– De azért még ehetek valamicskét?

– Hogyisne – Vonyecné elmosolyodott. – Morzsát sem adok.

– Na jó – adta meg magát Varga. – És mit fog csinálni egy agyonkoplaltatott férjjel?

De Vonyecné lelki egyensúlya már helyrebillent.

– Kacsasültet nyomok a markába – még egy darab málét adott a férfinak. – A málét meg odaadom a többieknek, aztán szaladok vissza a pincébe.

Felébresztette a másik kettőt is.

A csomag tartalma másodpercek alatt elfogyott.

– Bújjanak vissza – parancsolt rájuk Vonyecné.

Varga tiltakozott.

– Előbb megünnepeljük az eljegyzést. Nyújtsa ide a kacsóját, mama, akarom mondani, ara – lapos üveget csúsztatott az asszony kezébe, s közben utasította a társait: – Semmi pofa pia! Egy kis úri korty mindenkinek, az ara ellenőrzése mellett.

– Hát ezt honnan szerezte? – Vonyecné zavarba jött attól, hogy Gaál meg Tóth szó nélkül veszik tudomásul András közlését. Megrázta az üveget, úgy érezte, tele van.

– Lánykéréshez illik – morogta András.

Vonyecné megkóstolta, összeráncolta a homlokát, aztán elmosolyodott, belement a játékba.

– Erős – mondta, és krákogott.

Víz volt az üvegben. Továbbadta Tóthnak.

– Egészségükre – Tóth meghúzta az üveget. Nagy kortyokban nyeldeste amit a szájába csurgatott, aztán szuszogva lelkendezett. – Aromás ital – némi éllel tette hozzá: – Andrásnak való... Vigyázz, Öcsi, nehogy megártson!

A fiú hosszan ivott.

– Ne piáld ki mind – szisszent fel Varga. – Én is szomjas vagyok...

Vonyecnéből kibuggyant a nevetés. Véget vetett a vigalomnak.

– Na, be az ágyba!

Ahogy tudta, eligazította felettük az ágyneműt a sötétben. Nehezen hagyta ott őket, nem volt kedve visszatérni az óvóhelyre.

Lassan bandukolt lefelé a lépcsőn. „Valamicskét aludnom kell

erre . . .” Fáradtnak érezte magát. Már nem ment olyan óvatosan, mint felfelé jövet. „Csak merjen szólni valamelyik, majd betapasztom a száját – harciasan felszegte a fejét. – Szép kis lánykérés . . .” Maga elé mosolygott. Megállt a fordulóban, kinézett a lépcsőház ablakán. Sötét volt még, de már érződött a reggel. Halvány, kísérteties fények villództak a ház felett, élesen, keményen rajzolták ki a megtépázott épület kontúrjait. Nagyot lélegzett. „Vargáné – suttogta szinte hangtalanul, és egyre mosolygott. – Furcsa lesz megszokni . . .”

Puska dörrent a kapu alatt.

A szája megkeseredett. „Még mindig . . .” Elfordult az ablaktól, továbbindult, s azon töprengett, hogy szólni kellene a két katonának, hagyják abba.

A lépcső alján ösztönösen tekintett az udvar felé, s megtorpant.

„Szekuláné?” Meresztette a szemét. Csak homályosan vette ki az alakot a sötétben, az udvarra vezető belső kapu nyílásában ácsorgott, nem tudta felismerni, de a vér a fejébe tódult. „Szekuláné . . .” Orrcimpái kitágultak dühében, lekapta lábáról a magas sarkú cipőt, a száránál marokra fogta, és nekiiramodott.

– Utánam leskelődsz? Az anyád . . . – a fejét célozta meg, de az alak tüneményes gyorsasággal fordult el a fojtott sziszegésre, s csupán a vállát találta el. Újabb ütésre emelte a cipőt, de az alak egy mozdulattal visszalökte, s Vonyecné a kőre huppant. „Nem Szekuláné . . .” Zseblámpa kattant, fénycsóva vakította el a szemét.

A kapu alatt ismét puska durrant.

Mély basszus förmedt rá. Vonyecné nem értette, mit mond. „Orosz . . . Úristen . . .” A szája megrándult, hatalmasat sóhajtott, s lehunyta a szemét, hogy jöjjön, aminek jönnie kell. „Agyoncsap . . .”

A basszus megint mondott valamit.

Vonyecné a fejét rázta, hogy nem érti. „Oroszok . . .” Kinyitotta a szemét. Lassan mosoly húzódott a szája köré. Maga mellé ejtette a cipőt, végigsimította homlokát. „Orosz . . .”

Géppisztolycső bukott a fénycsóvába, katona hajolt fölé.

– Bumm-bumm?

Vonyecné elértette.

– Nincs – tagadóan ingatta a fejét. Felhúzta a cipőjét.

– Bunker . . . Germán? – kérdezte a katona.

Vonyecné nemet intett. Feltápászkodott. „Jaj, de marha vagyok . . .” A szája hirtelen kiszáradt. Úgy érezte, mintha gombóc

szorult volna a torkába. Nagyokat sóhajtott, és önmaga számára is teljesen váratlanul, elsírta magát.

A katona morgott valamit. Egészen közel lépett hozzá, nyugtatóan megérintette a karját.

Vonyecné sírt. Odahajtotta fejét a katona mellére, és szipogva-hüppögve sírt, mint egy gyerek.

A katona egyik lábáról a másikra állt, nem mozdult odébb, hagyta, hogy az asszony a mellére borulva zokogjon. Valamit motyogott, Vonyecné nem értette, mit akar.

– Bunker . . . – mondta a katona.

Vonyecné még egyet hüppögött, és felsóhajtott. „Biztos azt hiszi, megőrültem . . .” Nem látta a katona arcát. Zsebkendőt halászott elő, kifújta az orrát, megtörölte a szemét.

– Bunker – sürgette a katona.

Vonyecné biccentett.

– Gyere – eszébe ötlött, hogy az sem érti az ő nyelvét, s intett neki.

A katona nesztelen léptekkel ment utána.

A kapu alatt puska ropogott.

Vonyecné félrehajtotta a csikorgó vasreteszt, belökte az ajtót, s megállt a küszöb előtt.

Fejek emelkedtek fel a zajra.

Vonyecné hátrapillantott. A katona szorosan mögötte állt az ajtó keretében, prémes sapkája alól kilógott egy hajfürt, tekintetét lassan hordta körül az óvóhelyen. Vonyecné Katicára nézett. A lány már a szalmazsákon ült, a szája nyitva volt, a katonát bámulta. Vonyecné elmosolyodott:

– Na – mondta, és diadalmasan biccentett Katicának. – Meghoztam!

A pince mélyén valaki felsóhajtott:

– Orosz . . .

A katona beljebb lépett.

23.

Gaál Vilmosról patakokban dőlt a verejték. Aludni szeretett volna, de az ágy olyan volt, mint valami izzasztókamra. Bal karját óvatosan az arca magasságába csúsztatta – félt, hogy ha hirtelen mozdul, összeromlik fölötte az elsimított ágynemű –, s megemelte kicsit a dunnát. Kitágult orrcimpákkal szívta a beáramló friss levegőt.

Valahol géppisztoly kattogott. Kelepelése élesen kihallatszott az ágyúk monoton, egybemosódó morajából.

„Jöjjetek már..." Gaál Vilmos félt. Napok óta szorongott, és minden eltelt nappal jobban. „Nem halhatok meg. Nem fogok meghalni, azért sem... Élni fogok..." Tudta, hogy ostobaság, mégis úgy érezte, ha szilárd a meggyőződésében, akkor nem éri sem golyó, sem repesz-darab. „Igazságtalanság lenne..." De a félelem ott lapult a szívében, hiába próbálta elhessegetni. „Ha jön valaki..." Jobbjával a zsebébe nyúlt, megmarkolta a pisztolyát. Sötét képű, formaruhás nyilast képzelt maga elé, s keserűen felsóhajtott. „...és mi van akkor, ha nem riad meg a riasztópisztolyomtól?" A keze elernyedt a pisztoly markolatán. „Akkor sem szabad meghalnom... Nem szabad..." Katicára gondolt. Katica mellett valahogy nem szorongatta úgy a félelem. „Gyere. Ne aludj, gyere..."

Varga hortyogott.

Először csak bosszantotta, úgy érezte a horkolás miatt nem tud aludni, aztán megdöbbent. „Lebukunk miatta..." Fojtott hangon suttogta:

– András! – mivel nem használt, kicsit megemelte a hangját: – András...

Varga rendíthetetlenül fújta a kását.

„Szólni kell". De nem mert hangosabban szólni. Azon törte a fejét, hogyan tudna úgy kimászni a helyéről, és visszafeküdni, hogy kívülről ne látszódjék meg a nyoma az ágyon. „Csissegni..." Valakitől hallotta, hogy a csissegésre az emberek többsége abbahagyja a horkolást. Nem emlékezett rá, ki mondta. Rákezdte, előbb halkan, majd hangosabban, aztán egyre idegesebben, mert Vargát cseppet sem zavarta a figyelmeztetés. „Nem tartozik a többséghez... Ki kell mászni." Megint azt forgatta a fejében,

hogyan tudná utóbb magamagán elegyengetni az ágyneműt, de végre Varga nagyot horkantott, és azzal befejezte a muzsikát.

Gaál Vilmos a hátán feküdt. A szája kiszáradt, rettenetes szomjúság gyötörte. A gyomra korgott. „Pedig ettem is, ittam is..." Pihegve szedte a levegőt. A gyomra fájt az éhségtől, újra és újra korgott, hangosan, követelőzően. A barakk belseje rajzolódott ki emlékezetében, s eszébe jutott: „Dübörög a flamó" – ahogy ott hívták az éhséget. Megrántotta picit a fejét, nem akart a barakkra gondolni. „Azt sem tudom, milyen egy zsidó-barakk... Gaál Vilmos vagyok, anyám neve..." Gépiesen sorolta a személyi adatait, de közben az anyját látta maga előtt, s a szája elgörbült. „Hol vagy, Anya..." Nem sírt. A szeme égett. Lehunyta pilláját. „Katica sem jön..." – panaszolta Anyának, és a melle megemelkedett. Katica villant elé. „Nem is tudod, hogy én nem is én vagyok..." Katica csodálkozva nézett rá. – Hát ki vagy? – kérdezte. „Majd otthon megmondom, előbb hazamegyünk..." Rejtélyesen mosolygott, mintha valóban beszélgetett volna Katicával.

A karja elfáradt, ahogy a dunnát emelte, visszaengedte magára. Az ágy abban a pillanatban befülledt megint. „Aludni kell." Ismét Katicára gondolt.

Amióta Gaál Vilmosnak hívják, egyhuzamban rettegett az emlékeitől. Szerette volna kivetni magából mindazt, ami azelőtt volt, s elfeledni, ami régebbi életében történt. Az embereket is – Anyát, Gizit, mindenkit. Kizárólag s egyes-egyedül Gaál Vilmos akart lenni, az, aki a papírjain. Elpusztult családot és mélabús családi emlékeket gondolt ki a papírok szerinti Gaál Vilmosnak, meg mindenféle történeteket, amelyek megestek vele. De az igazi emlékei újra meg újra felbukkantak és irtózott a fenyegetésüktől: kicsúszik a száján valamelyik, s ellentmond a jelen Gaál Vilmosának.

„Gaál Vilmos, anyja neve..."

A fáradtság végre legyűrte. Még eszébe jutott, hogy furcsa: az ágyneműrakás alatt nem hallani az ágyúdörejt, csak a puskák és géppisztolyok zaját – úgy kopogtak, mintha száraz ágakat törtdelne valaki. Bódult, mély álomba merült.

Dermesztő hideget érzett. Kinyitotta a szemét.

Világos volt, Katica az ágy szélén ült, lehántotta róla az ágyneműhegyet, és fölé hajolt:

– Itt vannak – mondta.

Kábán pislogott. „Egy vödör vizet megiszom..." – hallotta

Varga hangját, s mindjárt aztán ajtó csapódott, távolodó léptek kopogtak a folyosón.

Katica szeme fényes volt, a szája mosolygósan megnyílt:

– Nem érted? Itt vannak.

Már értette, és a pillájával intett, hogy érti. Zihálva lélegzett. Hirtelen heves mozdulattal felemelte a karját, kabátja ujjával végigtörölte a homlokát, aztán Katicára pillantott megint, és felsóhajtott. Katica vonásai elkomolyodtak, félrehajtotta kissé a fejét, tűnődve nézett maga elé. Furcsának, félszegnek érezte Katicát, ijedten, két kézzel nyúlt felé.

– Katica... Mi baj? Katica...

A lány már mosolygott.

– Semmi. Igazán semmi... – s nagyon erősen megölelte, aztán észbe kapott: – Jézusom, de megizzadtál... – ki akart bontakozni a fiú karjából. – Megfázol, hozok egy törülközőt... – de a fiú nem engedte.

– Mi baj, Katica?

Megrázta a fejét.

– Semmi – megbicsaklott a hangja. Fellélegzett: – Már igazán semmi... – csillogó szemmel nézte a fiút, végül mégis megmondta. – Arra gondoltam, hogy már nincs szükséged rám..

A fiú magához szorította, valósággal kapaszkodott belé.

Az udvarról ricsajos lárma hallatszott.

– Engedj – kérte Katica kedvesen, s közben már húzkodta is rá az ágyneműt. – Agyonfázol így... Adok törülközőt, vetkőzz le, dörzsöld végig magad, addig hozok száraz inget...

– Koszos – mondta a fiú.

– Száraz – nevetett Katica. Odahajolt hozzá, tenyerébe fogta az arcát, úgy nézte, egészen közelről, mintha először látná. – Mindjárt jövök – suttogta.

Gaál Vilmos levetkőzött a dunna alatt, ledörzsölte a testét.

Katica hamarosan visszajött az inggel. Száraz alsót is hozott.

– Szaladok vissza tepsit mosni. Akkora cirkusz van... Tóthné elájult a férje láttán, mamára rájött a bolondóra. Darab szalonnát kapott az egyik katonától, és a fejébe vette, hogy csirke alakúra sütött szalonnás málét akar... – futó csókot lehelt a fiú arcára. – Siess. A katonák azt mondták, egy-két nap múlva felköltözhetünk... – az ajtóból kissé oldalt hajtott fejjel visszamosolygott: – Siess, rossz nélküled.

A fiú kicsit csalódott pillantással nézett utána. „Inkább maradtál volna velem." Kiugrott az ágyból. Sietős mozdulatokkal öltötte magára a ruhadarabokat. Elmosolyodott a csirke alakúra sütött

málén. „Jól kiagyalta. Ünnepelni akar..." Ez a gondolat jóleső melegséggel töltötte el. Tóthné jutott eszébe, ahogy a szalmazsákon hever, és ki kell szolgálni. Nem szerette kiszolgálni, pedig szánakozott rajta, de valahányszor, ha csak egy pohár vizet vitt neki, megfordult a fejében: „Én még csak nem is sírhattam..." Ennek ellenére sajnálta, miközben valami elégtételfélét érzett amiatt, amit Vonyecné vágott a Szekula fejéhez: „Miért? Mennyivel van több jogom, mint egy zsidónak? Ugyanúgy vonatkozik rám a kijárási tilalom, ugyanúgy nincs mit zabálnom, ugyanúgy szedik össze az embereket. Legföljebb nem a gettóba cipelik, hanem a vágóhídra... Maga is azért marad nyugton az ülepén, mert ha a másikat feladja, magának is lőttek..." Ahogy felidézte, valósággal újra hallotta Vonyecné rekedtes-lármás hangját. Varga csitította: – Ne kiabáljon már, mama, mert a Szekula papa a végén majd magát is meg akarja vizitálni... – De Vonyecné olyan szemeket vetett rá, hogy Varga sürgősen kijelentette: „Na jó, én kussolok..." – ő pedig a szalmazsákon ült, Katica mellett, a cipője orrát bámulta, és azt gondolta: „Tudjátok csak meg... Érezzétek csak..." – most pedig, ahogy mindez eszébe jutott, nagyot fújt, hangosan mondta:

– Felszabadultam... – Elmosolyodott, gondolatban kijavította: „Felszabadultunk, hallod, Katica?"

A gyomra megint korgott. „Most már lehet cigizni." Ezen is mosolygott. Cigarettát szedett elő a zsebéből, rágyújtott. Nem szerette, csak azért szívta, mert akkor nem érezte annyira, hogy éhes. Mohón nyelte a füstöt. „Még Gaál Vilmos vagyok... – a keze megállt. – És ha visszajönnek?" Szívébe markolt a félsz, a vér lefutott az arcából. „Nem jönnek." De nem tudott szabadulni a gondolattól. „Nem mondom meg... Csak mielőtt elmegyek... Még akkor sem... Csak Katicának mondom meg, mielőtt elmegyek, és különben is, Katica velem jön..." Tovább öltözött, közben nagyokat szippantott a cigarettából. Katicára gondolt, és újra elmosolyodott. „Nem is tudja, hogy velem jön. Hazamegyünk, és megmutatom Anyának... Tetszeni fog Anyának. Anya is tetszeni fog neki..."

Végre elkészült, és a cigaretta is csonkig égett. Kifelé menet elnyomta a hamutartóban. Pillantása körbeszaladt a szobán: most valahogy barátságosabbnak látszott, nem olyan nyomasztónak, ridegnek, mint korábban. „Pedig ugyanolyan." Szórakozott mozdulattal nyúlt a kabátja zsebébe, elővette sapkáját, s ahogy ránézett, elfutotta a méreg. Kopott, zsíros leventesapka volt, utálta, és csak azért hordta, hogy a sapka is tanúságul szolgáljon a világ-

nak: „Gaál Vilmos, árja..." – káromkodva csapta a padlóra, rátaposott. „Nesze, nyavalyás..." Dühödten berugdosta az ágy alá.

A folyosón megállt, lenézett az udvarra.

Katonák mászkáltak odalenn. Valami tekercsről drótot gombolyítottak le a földre.

„Telefon." Egy ideig nézte a katonákat. Vattaruhát viseltek – egyiken köpeny is volt –, meg füles sapkát. Munka közben beszélgettek, és a köpenyes nagyot nevetett. „Mintha szerelők lennének." Nem ilyennek képzelte őket. A bélyeg villant fel emlékezetében, amit külön lapon őrzött a gyűjteményében. Ott maradt a régi lakásban. „Talán meglesz..." A bélyeg rohanó vöröskatonát ábrázolt, csúcsos sapkában, döfésre lendített, szuronyos puskával. Sajnálta, hogy ezek itt nem olyanok.

Lement a lépcsőn.

A földszinten, a lépcső legalsó fokán vattaruhás katona ült. Csajkát tartott a térdén. A csajka színültig tele volt. Piros, leveses étel gőzölgött, illatozott benne. A katona komótosan kanalazta. Amikor meghallotta a lépteket, félrehúzódott kicsit, hogy szabaddá tegye a járást.

Vilmos orrcimpái kitágultak. „Hús..." A lába reszketni kezdett, meg kellett állnia. A csajka felett gőz úszkált. Nézte a csajkát, és a szája önkéntelenül megnyílt. A katonát szinte nem is látta, csak a csajkát meg a kanalat, és a feje kóválygott. Előrenyújtotta a nyakát, és amikor a katona nyelt, az ő ádámcsutkája is ugrott egyet.

A katona felpillantott rá, kurtán felsóhajtott, és a csajkába lökte a kanalat. Dünnyögött valamit, ami kérdésnek hangzott.

Nem nézett a katonára. Nem is értette, mit mond. Szeme a csajkára tapadt.

A csajka megemelkedett. A katona felállt, odanyújtotta neki.

A katonára pillantott. „Bajusza van..." A szája széle megrándult, nagyot nyelt, nem akarta hinni, hogy odaadja.

– No – mondta a katona, s közelebb tolta elé a csajkát.

Nyúlt az edényért, és a keze reszketett, mint a hideglelősöké. Két kézzel fogta meg, aztán a baljába vette, a jobbal pedig megragadta a kanalat. Falni kezdett.

Káposzta volt, sok hússal meg kolbásszal. Rágatlanul nyeltetömte magába. A katona félrehajtott fejjel, szánakozva nézte, aztán dohányt vett elő meg újságpapírt, cigarettát csavart magának, meggyújtotta, s közben rá-rápillantott.

Ő csak falt. Jócskán megette már a felét, amikor a kezében

megállt a kanál. Elszégyellte magát. „Katica . . .” Mutogatni kezdett a katonának, hogy leviszi a pincébe, ami maradt. A katona azonban nemet intett, valamit parancsolóan mondott, aztán látva, hogy a fiú nem érti, a kezével mutatta, hogy egye meg az egészet.

Nehezen türtőztette magát, de most már lassabban evett, meg is rágta az ételt, s egyre szaporábban pislogott a pincelejárat felé. Szerette volna, hogy feljöjjön valaki, akivel üzenhet Katicáért. De senki sem jött, és már a falat sem ízlett úgy, mint az imént.

A katona sürgetően lapátolt tenyerével a levegőben.

A kanál megzörrent az alumíniumon.

Valaki bejött a házba.

Keze fejével megtörölte a száját. Éhes volt még, és a csajkára feledkezett. „Legalább literes . . .” Furcsállotta. Úgy érezte, kétszer ennyi is kevés lenne ahhoz, hogy jóllakjék.

Nagy darab nő állt meg a katona mellett. Egyenruhában volt, oldalán a fegyver játékszernek tetszett. Kérdezett valamit a katonától. Az felelt neki, közben a fiú felé bökött az állával. A nő veszekedni kezdett vele, és ő is Vilmosra mutogatott. Ricsajosan, hadonászva darált. A katona hallgatott, láthatólag kényelmetlenül feszengett a szózuhatag alatt. Végül a nő legyintett, dérrel-dúrral kirobogott az udvarra, de még ott is fújta a magáét.

Ő egy kukkot sem értett az egészből. A gesztikulálásból sejtette, hogy miatta tört ki a botrány, azonban teljesen ártatlannak tudta magát. Mindenesetre ő is fellélegzett, amikor a nő kivágtatott a lépcsőházból. Visszanyújtotta a csajkát.

A katona megvakarta a tarkóját, és tanácstalanul nézett rá. Végre kivette kezéből az edényt. Bosszúsan morgott valamit, amit Vilmos a hangsúlyból ítélve káromkodásnak vélt. Aztán a fejét csóválta, és mutogatta, hogy várja meg ott, ahol van, az udvarra is kiszólt, majd megint neki mutogatott, és kiszaladt a házból.

Ő legszívesebben kereket oldott volna, de félt, hogy a katona keresni fogja, és dühös lesz rá, vagy esetleg azt hiszi, rosszban sántikál, azért nem volt mersze megvárni. „Lehet, hogy hoz még egy csajkával . . . Jó lenne . . .” Elhatározta, hogy azt mindenképpen leviszi Katicának.

A katona hamar visszatért és messze maga elé tartva a csajkáját, óvatosan lépegetett.

Vilmos szeme felcsillant. „Biztos csurig van . . .”

Egy civil jött a katona után, megkerülte, és felé bökött az ujjával:

– Maga az? Ez a katona azt mondja, leteremtették, amiért egy kiéhezett embert bezabáltatott... Hogy az meghalhat... Én nem tudom, ő mondja... Szóval, maga az. Igya meg ezt a rumot... Azt mondja, hogy neki mindig elmúlik a csikarása a rumtól...

A katona ott állt előtte, és tartotta a csajkát.

– No – dörmögte biztatóan.

A csajka félig volt rummal. Vilmos elvette. „Úristen..." Hörpintett egy kortyot. A rum a torkára szaladt, köhögött, prüszkölt tőle.

– Én nem is kellek már – mondta a civil, és biccentett. – Igya csak nyugodtan. Jó rum, az biztos... – azzal elment.

Vilmos még egyet kortyolt.

A katona a csajkába nézett, elégedetlenül csóválta a fejét, és dühösen intett, hogy igyon még.

Ivott. A torka égett az italtól. A szeme könnybe lábadt. „Úgy berúgok, mint a csacsi..." Elvette szájától a csajkát, s a fejét rázta.

A katona káromkodott, és az öklével fenyegette.

A csajka tartalma már negyedére apadt. A katona belekukkantott, és úgy csóválta a fejét, mint aki azt mondja: „Hát jól van, egye fene..." – a maradékot egy hajtásra kiitta.

Vilmos csak nézte, hogyan engedi le a torkán. Melege volt, az arca majd kicsattant, és a lába remegett. A lépcsőház lassan forogni kezdett vele. Tetszett neki, ahogy forog. „Mintha rúd lennék egy ringlispíl közepén..." Felnevetett.

– No – mondta a katona, és vele nevetett, megveregette a vállát. Aztán még valamit mondott.

Vilmos a szemöldökét felvonva jelezte, hogy nem érti, és tovább nevetett.

A katona megfogta a karját, magával húzta. Kimentek az udvarra. Ott a katona körülnézett, bevitte a házmesterlakásba, a szobába. Lenyomta egy székre.

– Ez a házmesteré – Vilmos egyre hajtogatta: – A házmesteré... – különben tetszett neki, hogy a Szekula szobájában üldögél, és felvihogott: – A Szekula... Ki fog ugrani a bőréből... Forgó szobája van...

A katona letelepedett mellé. Nagyokat sóhajtott. Furcsa, dallamosan lágy, idegen nyelven beszélt hozzá, és el-elakadt. A szeméből könnyek potyogtak.

Vilmos megijedt a katona könnyeitől, és nagyon megsajnálta.

– Ne sírj, katona... Katona... Felszabadultam... A Szeku-

la... Szekulát megüti a guta... – aztán elfelejtette, mit akart mondani, és eszébe jutott, hogy ez a házmesterlakás, és körbe mutogatott: – A házmesteré...

A civil bejött a lakásba, mondott valamit a katonának, aztán elment.

Vilmos nevetgélt.

– Szekula a házmester... És megüti a guta... A guta meg... – nagyot csuklott.

A katona beszélt. A hangja egyre komorabb lett.

Ő vihogott.

– Szekulát a guta...

A katona felpattant, kirúgta maga alól a széket. Fojtott dühvel sziszegett valamit.

– A forgó guta a Szekula... – botladoztak Vilmos nyelvén a szavak.

A katona ráordított.

A fiú értetlen, bamba ábrázattal nézte.

– A Szekula... – motyogta, és pislogott.

A katona marokra kapta a puskáját, és rászegezte. Az arca eltorzult, a szeme villogott. A puskazár fémesen kattant.

Vilmos pillantása a puskacsőre meredt, a feketén ásító kis lyukra, és rémülten felsikoltott. Az ajtót felrántották. Kiáltás csattant.

Ő egyre sikoltott. Élesen, artikulálatlanul, velőtrázóan.

Az egyenruhás nő dobbant a katona mellé. Felütötte a puskát. Lövés dörrent. Vilmos ijedtében becsukta a száját.

A nő a puskát fogta, és a katonára kiáltott, aztán egyetlen rántással kicsavarta kezéből a fegyvert. Jobbja a magasba lendült, lecsapott.

A katona térdei berogytak. Felnyögött, majd végigzuhant a padlón.

Vilmos szédült. Hányinger fogta el. Öklendezett.

A nő a vállára lódította a katona puskáját. Morgott valamit, szuszogva hajolt a katona fölé, megmarkolta mellén a vattakabátot. Könnyedén emelte meg, s mint valami bábut, az ágyra lökte.

A fiú hányt. A nő megvárta, amíg befejezi, aztán az ágyhoz tuszkolta, odanyomta őt is a katona mellé.

Vilmos úgy érezte, mintha a feje hordónyira dagadt volna. A szoba forgott vele, és ő egészen elerőtlenedett. Nyomasztó, kábult állapotba zuhant.

Arra eszmélt, hogy valaki áthajol felette, a katona vállát rázza, és mérgesen, parancsolóan pattog.

A katona felült az ágyon. Futó pillantást vetett a fiúra, és szótlanul felkelt, kiment. Aki érte jött, az is kiment.

Ő is kikecmergett az ágyból. A feje kóválygott, a gyomra égett. A padlóra bámult. „Kár volt megenni . . ." A torka elszorult keserűségében. „Pedig nagyon jó volt . . . – A házmesternére gondolt. – Még az is balhézni fog . . ." Rongyot keresett a konyhában, és amennyire tudta, eltakarította a mocskot.

Félt a katonától. Mielőtt az udvarra lépett, kidugta a fejét az ajtón, és körülnézett.

Az egyenruhás nő állt az udvaron, egy tisztfélével. Meg a civil.

Kimerészkedett. El akart osonni mellettük, de a civil megállította.

– Azt mondják, hogy azért ne féljen . . . Az a katona ukrán, az egész családját kiirtották. Magyarok . . . Egyébként nagyon jó ember, de ha berúg, eszébe jut a család, és akkor elveszti a fejét . . . Hogy magyarok . . . Meg, hogy az ő fia körülbelül akkora lenne, mint maga, mármint ha életben hagyták volna – cigarettára gyújtott, nagyot szippantott, és közben ránézett. – Ezt mondják . . . Szóval érthető.

Ő bólintott.

– Mehetek? – kérdezte halkan.

A civil elmosolyodott, lefordította a kérdést. A nő meg a tisztfélé hosszan magyarázott valamit.

– Persze hogy mehet – mondta a civil. – A katonát büntetésből kiküldték felderítésre a front elé . . . És azt mondják, hogy ne féljen. Oda megy, ahová akar . . .

Szaporán szedte a lábát, iszkolt a pincébe. A sárga csillagra gondolt. Most sajnálta, hogy eldobta. Úgy érezte, jobb lett volna eldugni valahová, és most feltenni. „Még Gaál Vilmos vagyok" – gondolta kedvetlenül.

Az óvóhely tele volt katonákkal. Nevetgéltek, beszélgettek egymás között, lármásan kiabálva, kézzel-lábbal próbálták megértetni magukat a lakókkal.

– Na, fölébredt a piás Vili . . . – Vonyecné mély lélegzetet véve, csípőre rakta a kezét. – Hallja, utoljára az én Vonyecomat láttam így besikerálva, de annak aztán ki is tettem a szűrét . . . Mit bőgeti Katicát? Azt én hallgassam, mi? Azalatt a fiatalúr húzza a lóbőrt . . . Feltakarította, amit összeokádott? Ha Katicára hagyja, hát velem gyűlik meg a baja . . . – hadarta egyszuszra.

– Feltöröltem – motyogta zavartan. – Katica hol van?

– Katica hol van? – kérdezte vissza gúnyosan Vonyecné. Go-

rombán felcsattant: – Mi történt magával? Elment az esze? Üres gyomorra! Mit ivott össze?!

– Az a katona megitatott – morogta kelletlenül. – Rummal. Vagy egy bögrényi rummal... Belém diktálta, nem akartam meginni. Nagyon ég a gyomrom.

– Nem akarta, csak megitta – Vonyecné megvetően legyintett. – Ismerem az ilyet... – de azért enyhültebb hangon folytatta: – Ott a máléja az ágyon, az a hülye lány eltette magának. Egye meg, igyon rá egy pohár vizet, aztán menjen utána. A péknél van.

Majszolni kezdte a málét.

– András? – kérdezte Vonyecnét.

– Vizet hoz – mondta az asszony. Szeme sarkából futó pillantást vetett a fiúra, s nehezen türtőztette magát, hogy fel ne nevessen. – Amíg a fiatalúr mulat, a többi töri magát... – közölte szigorúan.

– Belém diktálta. Muszáj volt meginni. Aztán majdnem agyonlőtt...

Vonyecné csúfondárosan bólogatott.

– Igen... Olyan szépen aludtak egymás mellett, mint két kisded... Az a bolond Katica meg neki akart állni, hogy fölmossa a padlót, meg vizes borogatást rakosgasson a drágalátos homlokára... Csináld, mondtam, de akkor letöröm a derekadat. Hát meg is gyepáltam volna...

– Katica? Nem is láttam...

– Nem hát, hiszen tökrészeg volt. Igyon egy pohár vizet, aztán lóduljon utána. Legalább észhez tér a levegőn, úgy néz ki, mint akit megrágtak és kiköptek...

Lenyelte a málé maradékát, ivott. A feje még kóválygott, de a gyomra már nem égett.

– Mit hozzak? – kérdezte.

– Egy megvigasztalt Katicát – Vonyecné kicsit elmosolyodott. – Azonkívül kenyeret. Biztos lesz kenyér, mert Katica elég régen odavan. De menjen már, mert a végén elfogy, aztán hiába sétálgatott!

Kisomfordált a pincéből. A kapualj üres volt és hideg. A kapu alatt cigarettára gyújtott, aztán kilépett az utcára.

Alkonyodott. Ágyúk dörögtek, puskák pufogtak szapora rendetlenségben.

A ház tövében, a kapu mellett, hulla hevert. Magyar egyenruhás katona, arca a kövön, keze a feje felett, előrenyújtva. Mellette darabokra tört puska. Elhaladt a hulla mellett. Az utca hosszában:

romok. Gerendák, téglák, törmelék, cserepek – kiomlott belű házak, törött bútorok.

A sarkon, mielőtt az útkereszteződésnél továbblépett volna, megállt. „Hosszanti utca." Emlékezett Tóth magyarázatára: „... Úgy jön a ruszki, hogy előreszalad a hosszanti utcákon, aztán levágja a keresztutcákat ..." Azon töprengett, hogy az ő keresztutcájuk hátul van-e az előrehaladásban vagy elöl? Mindenesetre a falhoz lapult, a Körút felé kémlelt.

A katona ott feküdt, mindjárt a sarkon túl. Hanyatt feküdt, szétvetett lábbal, és a bajusza furcsán, egyenesen meredt az égnek. A szeme nyitva volt. Pontosan a két szemöldöke között babszemnyi vörös folt látszott, mintha anyajegy nőtt volna az orra fölé. Keze a puskát markolta, kilőtt hüvelyek sárgállottak körülötte.

Megborzongott a katona mozdulatlan, kék szemétől.

Keresztülrohant az úttesten. Aztán lassan ment tovább, és nem nézett vissza. De a katona kék szemét maga előtt látta, és a fogai összekoccantak.

A pék előtt senki sem állt, a redőny le volt húzva. „Biztos az udvarban ..." Bement a házba.

A sütöde kiégett.

Csodálkozott, hogy az utca felől semmi sem látszik. Bekívánciskodott a műhelybe. Szúrós füstszag csapott az orrába, csípte a szemét. A műhelyben, szanaszét, megfeketedett holttestek, szétlőtt fegyverek hevertek. Az elülső kemencénél a pék ült, a kemence aknájába lógatta a lábát, egykedvűen bámult maga elé, és anélkül, hogy rápillantott volna, azt mondta:

– Nincs sütés.

Vilmos nem felelt.

A pék újra megszólalt, ugyanolyan közönyös hangon:

– Menjen a pokolba.

A ház előtt megállt, azon tanakodott, hogy most melyik pékhez induljon. „Arra ment, amerre kisebb a pufogás ..." Úgy találta, hogy a Nyugati pályaudvar irányából hangosabban hallatszik a harc zaja. Valami villogott is a pályaudvar kőkerítése mögött.

A fegyverek dörögtek, pufogtak, csattogtak. De ez nem zavarta. Képzeletében ismét megjelent a kék szemű katona. „Nem is vérzett ..." Mellére horgasztotta a fejét, lassan bandukolt.

Az Andrássy út sarkán ismét megállt. Szemközt a vasút-igazgatóság épületének kapuja előtt kőből hányt mellvéd magaslott. Ágyúcső meredt elő a kövek közül. Az ágyú páncélja mögül katona lesett előre, a fején turbánszerű, fehér kötés virított.

„Itt lőnek?" Felhúzta a szemöldökét. Szerette volna valahogy megkérdezni a katonától. Aránylag csend volt, csak a szokott moraj hallatszott, meg a pufogás-kattogás. „Széles" – méregette az utcát. Nem is egy, három tulajdonképpen – kétoldalt a fákkal szegélyezett sétány három részre osztotta az úttestet. Tétova pillantással nézett vissza a pályaudvar irányába, s megrázta a fejét. „Csak erre jött..." Nekilódult, szaladt a sétányig.

Vörös csíkok villantak fel az úttest hosszában, beleszisszentek az éles, kattogó durranásokba.

Megtorpant. „Hülye! Várni kellett volna..." Vastag juharfához lapult.

A esíkok ellobbantak.

A kapuból kilépett egy katona. Valamit kiáltott neki – nem értette, hogy mit –, és az öklét rázta felé.

Puska durrant.

A katona megfordult a tengelye körül, szétcsapta karját, és elvágódott.

A másik, a fehérturbános, az ágyú mögött guggolt. Visszahajolt a társához, aztán megint az ágyú fölé görnyedt. A fiúra nézett, és intett neki, hogy jöjjön oda.

Szorongva méregette a kocsiutat, aztán nekidurálta magát. Csíkok lobbantak mögötte.

A fehérturbános hirtelen megrántott valamit. Az ágyú eldördült, nagyot ugrott.

Vilmos süket csöndet érzett a fülében. Lezöttyent a katona mellé. A fehérturbános kinyitotta az ágyú zárát. Kesernyés szagú füst ömlött a csőből, s rézhüvely csúszott ki belőle.

A fehérturbános odébb rúgta a hüvelyt, s mutogatva magyarázta, hogy hozzon másik gránátot a kapualjból.

A gránátok faládákban feküdtek, szép glédában. Kiemelt egyet. Nehéz volt, szuszogva cipelte a fehérturbánoshoz. A katona kiragadta a kezéből, babrált valamit az acélfejen, és a csőbe lökte, aztán megint a kapu felé bökött.

Vilmos még egyet hozott. Aztán még egyet. A füle süket volt a dörgéstől. A katona mellől kileskelt a páncél nyílásán.

A Körút előtt embernyi magas barikád emelkedett, a barikádon innen harckocsik másztak feléjük, cikcakkban, lomhán.

Az ágyú megint dörrent.

Lódult újabb gránátért.

A kapu megrázkódott. Vakolat hullott, téglák puffantak, porfelhő kavargott. Valami furcsán sipítva sziszegett.

Megijedni sem volt ideje. Ösztönösen kapta feje fölé a karját,

s lekushadt a földre. A fehérturbános ordított valamit. Arra felpillantott.

A fehérturbános összegörnyedve térdelt az ágyú mellett. Nyögött.

Vilmos ugrott, vitte a gránátot. De a fehérturbános nem nyúlt érte. Fél kezével az ágyú páncéllemezébe kapaszkodott, a szája szélét harapdálta, és egyre nyögött.

A tankok lassan közeledtek. Vilmos hátát kiverte a hideg verejték. „Visszajönnek..." A szíve kalimpált.

Az ágyúra pillantott. A zár nyitva volt. Belökte a gránátot, s rácsapta a reteszt, ahogy a fehérturbánostól látta.

A fehérturbános a zár kattanására felkapta a fejét, s hevesen megrázta. Mormogott valamit, aztán hegyeset köpött, és a célzóberendezés fölé hajolt, keze gépies mozdulattal nyúlt az elsütőzsinór után.

A fiú pattant, új gránátért. Lihegett a súly alatt, és szorongva leste a tankokat.

Az ágyú eldördült. A fehérturbános a zárat rángatta.

Katona szökkent Gaál Vilmos mellé, s egy pillanaton belül ott termett mellette a másik, a harmadik.

A gránátot kimarkolták az öléből, és be a csőbe.

A hátuk mögött is megszólalt egy ágyú.

Az egyik katona megfogta Vilmos karját, s befelé mutogatott a kapualjba. A fiú nem akart bemenni. A katona rákiáltott, ő pedig a fejét rázta. A katona könnyedén felemelte a kezét, és lehúzott egyet.

A füle zúgott a pofontól, de nem az ütés fájt. Az ajka megrándult. Beszaladt a kapu alá, lehuppant a gránátosládák mellé, a kőre. Szipogott. Könnyei végigperegtek az arcán. Sötét pillantással nézte a katonát. A katona hordta a gránátokat, közben rákacsintott, az arca mosolygós volt, egyáltalán nem látszott haragosnak. „Dög..." Anya jutott eszébe, valósággal hallotta a hangját: „Amíg a leckéd nincs meg, sehová se mész..." – a fiúk meg fociztak, és ő ugyanúgy méregette Anyát, mint most ezt a katonát, s azt gondolta: „Nem tud megérteni egy fiatalt..." – a gyomra remegett az idegességtől.

A katona fürgén szaladozott a gránátokkal, s valahányszor kivett egyet a ládából, cinkos pillantást vetett felé.

„Ronda dög." De már nem haragudott rá, és a gyomra se remegett. Katicára gondolt. Találgatta, hogyan jutott el a pékhez.

Az ágyú elhallgatott, a katonák behúzódtak a kapu alá, csak egy maradt az ágyúnál. A fehérturbános odatelepedett mellé,

mondott valamit, megölelgette, ökölnyi darab cukrot halászott elő a zsebéből, s a markába nyomta.

Vilmos szeme felcsillant. Kis darabot tört a cukorból, a többit eltette, és felállt.

– Megyek – mondta.

A katonák nem értették, erre mutogatni kezdte, hogy elmegy.

Valamit beszéltek egymás között, azt viszont ő nem értette. Amelyik pofon vágta, kutatni kezdett a zsebében, almát vett elő, odanyújtotta, mondott is hozzá valamit, és nevetett.

A fehérturbános utánalépett, vele ment a sarokig, ott háromszor megölelte, megcsókolta. Vilmos furcsállotta, hogy egy férfi megcsókolja, aztán eszébe ötlött: „Az oroszoknál ez a szokás. Így búcsúznak . . ."

Már majdnem sötét volt, meg-megbotlott az omladékban.

A pék előtt, a járda szélén katona állt.

– Dokument – mondta, és a kezét nyújtotta felé.

Előkotorta az igazolványait. „Nem is tudja elolvasni . . ." Szorongó érzéssel adta oda a katonának.

A katona nem vette el a papírokat.

– Nem jó dokument. Kicsi pecsét – és az üzlet felé mutatott: – Davaj!

Vilmosnak egyszerre elment a kedve attól, hogy az üzletbe menjen. Az igazolványt odatolta a katona elé, és a születési évére bökött.

A katona meghúzta a vállát, befelé intett.

Valaki kiszólt az üzlethelyiségből:

– Mutogathat annak, amit akar, úgyis betereli . . .

– De . . . – kezdte Vilmos, a katona azonban rákiáltott, és az ajtó felé lódította.

Bement.

A helyiség zsúfolásig megtelt emberekkel. Katonák, civilek, vegyesen. Halkan beszélgettek. Félrehúzódott a falhoz. Hallgatta őket. Nem volt kedve szóba elegyedni senkivel. Várta, hogy jön valaki, tiszt vagy tolmács. Mindegy kicsoda, csak meg tudja neki mondani, hogy engedjék el.

De senki sem jött. Viszont alig néhány perc alatt kihámozta a beszélgetésekből, hogy amelyik férfi szemre elbírja a fegyvert, azt összeszedik. Civilben van vagy sem, tökéletesen mindegy. – Tulajdonképpen azt mondhatnók, fogolynak tekintenek mindenkit, akinek a korábbi rendelkezések értelmében be kellett vonulnia – fejtegette valaki a sötétben. – Jogilag indokolt felfogás, csak éppen egye meg a fene . . . – Egy hang felsóhajtott. – Ha

ezt tudom, dehogy adok ki majd félezret a civilért, inkább elittam volna . . .

Vilmos hallgatott. „Csak szedjék össze." Az járt a fejében, hogy a foglyokat kihallgatják, és akkor majd megmondja, hogy ő nem ezek közé tartozik. „Teljesen Gaál Vilmos lettem . . ." Szorongás fogta el. Emlékezetében felködlött az a jelenet, amikor a vécén ült, és a Gaál Vilmos frissen kitalált adatait írta az igazolványblankettára. „Nem fogják elhinni . . . A vagont sem, és a papírokat sem . . ." Cigarettát vett ki a zsebéből, megropogtatta ujjai között. „Kísérjenek el a régi lakásba, ott mindenki megmondja, hogy nem Gaál Vilmos vagyok . . . – elhúzta a száját. – Ahogyan Móricka elképzeli, majd pont miattam fognak szaladgálni, egy ostrom kellős közepén." Felsóhajtott, rágyújtott a cigarettára. „Ha elhiszik az igazat, akkor rendben van. Az igazat fogom mondani . . . – gyors, ideges szippantásokkal szívta a cigarettát. – Ha nem hiszik el, akkor lelépek." Szurkolt, hogy higgyék el az igazat, és várta, hogy jöjjön valaki. Csupán néhány újonnan beterelt fogoly érkezett. Sötét volt. Hamar elfáradt az álldogálásban. Leült a padlóra, hátát a falnak vetette, és nagyokat ásított. Éhes volt, de nem ette meg sem a cukrot, sem az almát. Nem akart elaludni. Félt, hogy közben jön valaki, aki intézkedhetne a dolgában, és ő elszalasztja. De a szeme lecsukódott.

Kiabálásra ébredt. Felugrott, s a nyakát nyújtogatta, nézegetett kifelé. Alig kezdett világosodni.

– Mi van? – kérdezte morcos-álmosan.

– Davaj van – dörmögött valaki. – Megyünk.

Az ajtónál csődület támadt. Vilmos cigaretta után kaparászott a zsebében, rágyújtott.

– Kihallgatásra visznek? – tudakozódott.

A háta mögül kesernyés-gúnyos kuncogás hangzott.

– Ez azt hiszi, kíváncsiak a meséjére . . . Megfürdetnek a Bajkálban, aztán jöhetsz haza! Addig adj egy slukkot . . .

Kelletlenül nyújtotta hátra a cigarettát.

Az ismeretlen kérelmező megszívta, s ki sem engedte a szájából, amíg csonkig nem égett. A csutkát vihogva visszakínálta:

– Máskor majd kisebbet slukkolok.

Nem felelt. Másik cigarettát keresett, de a zsebe üres volt, az alma is hiányzott belőle. „Ellopták . . ." A torka elszorult. Megtapogatta nadrágja zsebét. A cukrot odatette, az megmaradt. Sírás fojtogatta.

Az utcán megcsapta a hideg.

Kettős sorban álltak, megszámolták őket, aztán a sor elindult. Elöl, középen és hátul egy-egy őr haladt.

Az Andrássy út felé mentek. Vilmos didergett. Nem gondolt az ágyúra, a fehérturbános is csak akkor jutott eszébe, amikor a liget irányába fordultak, és megpillantotta az ágyút – ugyanott állt, ahol tegnap. Katona üldögélt a páncélja mögött, nem volt ismerős.

A sor a sétányon haladt.

„Az nem engedné . . .” A lélegzete felgyorsult. Kerekre tágult szemmel nézte a kaput. A kapu alatt katonák pihentek, csak sötét foltjukat vette ki a homályból. „A fehérturbános nem engedné . . .” Meresztette a szemét, de nem látta a fehérturbánost. „A gránátosládák mögött . . .” Meglódult, ki a sorból, rohant a kapu felé.

Mögötte kiabálás csattant:

– Sztoj! – aztán még egyszer: – Sztoj! – és káromkodás.

A kapu alatt volt, megtorpant.

A kiáltásra a katonák felugráltak, fegyvereikhez kaptak.

A fehérturbános nem volt közöttük. Szuronyok szegeződtek a mellének. Puskazár kattant. A kapu sarkában a menetoszlopot kísérő őr lármázott, káromkodva ragadta meg a vállát.

– Sztoj, sztoj, sztoj, sztoj . . . – hallotta valakinek a hadarását és még valamit, amit nem értett. „Agyonlőnek . . .”

Gyufa lobbant az arca előtt.

– Ááá . . . – mondta valaki, megölelte, és nevetve csapkodta a hátát.

Akkor ismerte meg, amikor kieresztette a karjából: a katona, aki pofon vágta.

Az őr megfogta a karját, és a fejével intett, hogy menjen vissza a sorba. A pofon vágó a másik kezét fogta meg, és ismét azzal kezdte:

– Sztoj, sztoj, sztoj . . .

Egy pillanat múlva az őr meg a pofon vágó katona úgy veszekedtek, mint két kofa. Hadonászva-kiabálva magyaráztak egymásnak.

Ő egyik lábáról a másikra állt.

A pofon vágó dühösen legyintett, vállára lökte a puskáját, morgott valamit a többinek, és megindult mellette.

Komótosan ballagtak a sor után, s a pofon vágó meg az őr egyre veszekedtek, most már nem kiabálva, hanem dünnyögve-morogva.

„Engedjetek a csudába . . .” Nagyon fázott. A fogai össze-összekoccantak.

Végigmentek az Andrássy úton, át a ligeten. A sor befordult egy villa kertjébe.

Ők is bementek.

Az ismerős katona intett neki, hogy maradjon a kapu mellett, és bemasírozott a házba.

A kapuban őr strázsált. Az emberek csoportba verődtek az udvaron. Egyik odaszólt neki:

– Na mi van? Nem sikerült? – a fejét csóválva sajnálkozott: – Nem így kell azt, kisöreg . . .

Nem válaszolt.

Tiszt lépett az udvarra. Az ismerős katona jött utána. A tiszt megállt a csoport előtt:

– Figyelem – kiáltotta magyarul. – Önök a Vörös Hadsereg hadifoglyai. Van-e olyan személy önök között, aki a magyar törvények szerint nem számít katonakötelesnek?

„Mégis van kihallgatás . . .” Közelebb lépett a csoporthoz. Feltartotta a kezét. A pofon vágó súgott valamit a tisztnek, az ránézett, és biccentett.

– Maga majd velem jön – mondta.

Még néhány kéz emelkedett a magasba. A tiszt félreintette őket:

– Jöjjenek.

Bevonultak a házba. Az ismerős katona kint maradt. A tiszt Gaál Vilmost vette elsőnek:

– Adja ide az iratait . . .

Vilmos törte a fejét, megmondja-e, hogy ezek hamis papírok. De a tiszt nem kérdezett semmit, ráírt néhány szót a leventeigazolványára, és az egész paksamétát visszaadta.

– Hazamehet. Mutassa meg az írást az őrnek, ki fogja engedni a kapun . . .

A fiú körülnézett az udvaron, a katonát kereste, aki pofon vágta, de az eltűnt.

A kapuban odaadta a leventeigazolványt az őrnek. Az elolvasta, és szalutált.

Fellélegzett. Kilépett az utcára, nyakába szedte a lábát.

Kiabálást hallott. Rosszat sejtett, behúzta fejét a vállai közé, gyorsabbra fogta a járást. Lopva sandított vissza.

A pofon vágó loholt utána. Megállt. Bevárta.

A katona téglalap alakú kenyeret nyomott a markába, és valamit beszélt. Vilmos sajnálta, hogy nem érti, amit mond. A katona

csak beszélt, aztán papírt szedett elő meg mahorkát, és őt is megkínálta.

Vilmos fújta a füstöt, és a fehérturbánosra gondolt meg a másik katonára. Ismét látta maga előtt a mozdulatlan, kék szemet. Nagyot sóhajtott.

Az ágyú nem volt ott a vasút-igazgatóság kapujában. A pofon vágó káromkodva legyintett, búcsúzóul egy marék mahorkát töltött a fiú zsebébe.

Miután elváltak, Vilmost kétszer állították meg hazáig azzal, hogy „Davaj, dokument . . .” – és miközben előszedte a leventeigazolványt, mind a kétszer eszébe ötlött, hogy „Nincs pecsét rajta . . .” –, de szó nélkül továbbengedték az írásával, s mindkét alkalommal megfogadta magában, hogy egy darabig ki nem teszi a lábát az utcára, ha nem feltétlenül szükséges.

A kékszemű katona teste már nem feküdt a kövön. Csak a kilőtt hüvelyek hevertek ott szanaszét.

Amikor az óvóhelyre benyitott, Katica a szalmazsákon gubbasztott. Vonyecné cigarettát töltött mellette.

– Na – mondta diadalmasan. – Megmondtam, hogy rossz pénz nem vész el – s oldalba bökte Katicát: – Még kenyeret is hozott . . .

Katica felemelte a fejét. A melle megemelkedett, mosoly húzódott az arcára.

24.

A marsall türelmesen várakozott a lépcsőházban.

A kapitány hamarosan visszatért az óvóhelyről. Láthatóan jól ismerte a járást. Vadonatúj öltözékben feszített, a tányérsapkát kicsit kackiásan félrecsapva hordta fején, a csizmája is új volt, tükrösen ragyogott. Hadarva jelentette:

– Igaz volt az értesülés. Felköltözött, azt mondják, dolgozik már. A legfelső emeleten van a műterem...

A marsall felfelé pillantott, röpke sóhajjal nekivágott a lépcsőknek.

– Bizonyos vagyok benne, hogy megcsinálja – locsogott mögötte a kapitány. – Ha máris elkezdett dolgozni... Azt hiszem, ez jó jel, marsall elvtárs. Tapasztalatom szerint, pillanatnyilag a legnehezebb dolog arra rávenni az embereket, hogy kimásszanak a pincéből.

– Majd meglátjuk – mondta a marsall. A tudósra gondolt, Tyimirjazevre. „Jó lenne néhány embert úgy szaporítani, mint a fényképeket – másolás útján. Legalább egy évig éjjel-nappal Tyimirjazevet gyártanék..." Elmosolyodott, visszatekintett a kapitányra. A kapitány elfogta a pillantását, sietett megjegyezni

– Természetesen, meglátjuk. De bízom benne, marsall elvtárs... – Kisvártatva úgy folytatta, mintha hangosan tűnődne: – Ha egy művész most, amikor még dörögnek a fegyverek, nekikezd dolgozni, az már valami újnak kezd neki, ami bizonyos értelemben feltétlenül szemben áll a régivel...

A marsall komótosan szedte a lépcsőfokokat. „Kapitány, és ennyire naiv." Azon töprengett, hogy amikor kapitányi rendfokozatnak megfelelő beosztásban volt, vajon ő is ilyen gyerekesen gondolkodott-e? Alig észrevehetően megrázta a fejét. „Sohasem dőltem be a felszínnek..." Szuszogott, megállt a lépcsőfordulóban.

– Ezért nem szeretem a helységharcot – mondta fanyar mosollyal. – A sok lépcső miatt.

A kapitány szája szélesre húzódott.

– Pedig marsall elvtárs igazán művésze a helységharcnak. Éppen a budapesti...

A marsall elkomorodott, egy kézmozdulattal megakasztotta.

– Nem vagyok menyasszony – vágta oda nyersen. – Ne udvaroljon nekem!

A kapitány úgy állt mellette, mint valami megszeppent gyerek.

A marsall elfordult.

„Még ő sértődik meg . . .” Mielőtt kocsiba ültek, kicsit csipkelődve megkérdezte tőle: „Így kiöltözött a szobrász kedvéért?” A kapitány vigyázzba merevedett, s azt felelte: „Ha egy kapitány nem tartja kötelességének díszbe öltözni, amikor egy marsall társaságában tölti az idejét, akkor azt sem érdemli meg, hogy kapitány legyen . . .” Ő csak az orrát húzta el az ügyeskedő válaszra, amibe még csak belekötni sem lehet. „Nem is olyan pitiáner” – gondolta, miközben beszállt az autóba. Nem szerette ezt az embertípust, s ahogy csak tudta, igyekezett minél távolabb tartani magától. Világosan emlékezett a taggyűlésre – még valahol a Kárpátok környékén tartották –, amelyen felfigyelt a kapitány hozzászólására. Érdekes elvi fejtegetést tartott arról, hogy a törzsben nem elég nyílt a légkör, nem kedvelik az őszinte, nyers szókimondást, és vannak sokcsillagos emberek, akik csak ostyába csomagolva hajlandók bevenni az igazságot. A marsall sajnálta, hogy a kapitány harcos felszólalása nem terjedt túl az elvi fejtegetésen – óvakodott gyakorlati példákat felhozni, mivel úgymond: nem embereket kíván ostorozni, hanem hibákat –, s komoly figyelmeztetést érzett a felszólalásból, mindenekelőtt önmaga számára. Alaposan megvizsgálta a problémát. „Pitiáner, demagóg pecsenyesütögető.” Rosszul esett, hogy ezt kellett megállapítania az elvileg harcos kapitányról, akinek kiállása felkeltette rokonszenvét, s egyben ismételten arra a következtetésre juttatta, hogy az értelmiségi káderek nevelése korántsem megoldott feladat. Kicsit meghökkent attól, mennyire erőteljesen tartják magukat az emberekben a legkülönfélébb kispolgári vonások, s a kapitány felszólalásából mindenesetre levonta a konzekvenciát: néha szeretnénk elhinni, hogy olyan messzire fejlődtünk, mint a látszateredmények mutatják. Eszébe ötlött, ugyan mit szólna a kapitány, ha most megkérdezné, illik-e megsértődni, amiért valaki nyíltan, őszintén, és hozzá még konkrétan is, szemébe mondja a véleményét. „Ez sértő. Ez már nem fér bele a kapitány elvtárs képzelte pártszerűség fogalmába . . .” Pillantása a kapitányra siklott, és mindjárt el is kapta róla a tekintetét. „Ostoba tányérnyaló.” Haragosan indult felfelé. A kapitány szótlanul baktatott mögötte, ő pedig ismét a tudós Tyimirjazevre gondolt. „Unikum . . . Tulajdonképpen unikum, és a tipikus értelmiséginek tüntetjük fel. Ettől azonban szegény Tyimirjazev csak elvben lett az intelligencia

tipikus megtestesítője. Legfeljebb elvben . . .” Felsóhajtott. Ismét csak tudomásul venni tudta a tényt, megérteni azonban most sem értette, hogy miért torpan meg és retten vissza az intelligencia zöme, beleértve a leghaladóbbakat is, amikor a proletárforradalom alapvető erkölcsi normájával találja szemközt magát, s választania kell: az egyéniséget tartja-e többre, vagy a közösség érdekét.

Felfelé pislogott. „Még csak a második . . .” Nehezére esett a lépcsőmászás, ismét megállt pihenni. „Valamennyien akkor riadnak vissza, amikor az élet azt követeli, hogy az egyéniségüket rendeljék alá a társadalom érdekének. A proletárforradalom érdekének . . .” Morózusan elbiggyesztette a száját. Nagyokat lélegzett, nyitott szájjal szívta be a levegőt. „. . . . és még a legnagyobb szellemek is az egyéniséget védik, és észre sem veszik, hogy abban a pillanatban az ellenforradalom támaszaivá váltak.” Szeme a kapitányra villant. „Ez meg . . . nem szellem, csupán egy kis történtető. Bizonyosan szentül hiszi, hogy igaza van . . . És szükség van rá . . .” Felsóhajtott.

– Magasak az emeletek – mondta.

– Igen, marsall elvtárs. Régi épület, látszik a falak vastagságából is. Amikor ezt építették, még nem számoltak felvonóval – elhallgatott, majd kissé zavartan hozzátette: – Különben, engedje meg, hogy visszatérjek az előbbi megjegyzésére – a marsall szeme közé nézett. – Azt hiszem, félreértett. Nem állt szándékomban holmi elvtelen hízelgés. Amit mondtam, meggyőződésem, ezért kérem, ne értsen félre. Számomra kényelmetlen erről beszélni, nem is akarok többet, de ezt szükségesnek tartottam tisztázni.

A marsall kedvetlenül legyintett, és továbblépett. Azon tűnődött, hogy az ellenség – a német fasizmus és csatlósai – gyűlölete mennyire azonosul az emberek gondolkodásában az individualista érvényesülés társadalmának gyűlöletével. „Azonosítani kell, feltétlenül és tudatosan azonosítani . . . Ezek csak addig dolgoznak a forradalomnak, amíg a körülmények rákényszerítik őket. Ha a kényszerítő erő gyengül, nyomban jelentkeznek a kispolgári érvényesülés tendenciái . . .” Megcsóválta fejét, sóhajtott.

A kapitány a lépcsőre értelmezte a marsall sóhaját, biztatóan megszólalt:

– Mindjárt odaérünk . . .

A lépcső tetején előresietett, hogy kopogjon, de a marsall megállította.

– Várjon. – Kifújta magát, aztán intett a kapitánynak. – Most már kopoghat.

A kapitány az öklével verte az ajtót.

A marsall összeráncolta homlokát. „Hozzá erőszakos is, természetesen . . .” De nem tett megjegyzést.

Harmincöt év körüli, szép arcú asszony nyitott ajtót, riadt pillantással mérte végig őket, s mielőtt a kapitány megszólalt volna, azt mondta:

– Uniform . . . – lefelé mutatott, sietve becsapta az ajtót.

A marsall szemöldöke ívbe ugrott. A kapitány újra dörömbölt, aztán ismét.

– Kovártély nyemá! – kiabált ki az asszony a csukott ajtó mögül. – Anglijszkij teritorium! Kovártély nyemá!

– Ahelyett, hogy az ajtót veri, mondjon már valamit, amitől ez a nő észretér – dörmögte a marsall bosszúsan.

– Anglijszkij teritorium! – kiabált újra az asszony.

A kapitány majdnem felnevetett.

– A mestert keressük – mondta, s mindjárt ki is igazította magát: – A mesterhez jöttünk. Nyisson ajtót, kérem. A mesterrel akarunk beszélni.

Az asszony kinyitotta az ajtót, de résnyire csupán, amennyire a biztosítólánc engedte. Gyanakodva kandikált ki a hasadékon.

– Tud magyarul?

„Nem, bantu nyelven beszélek . . .” A kapitány tisztelettelje sen tudakolta: – A mester feleségéhez van szerencsénk?

Az asszony kissé elpirult.

– A házvezetőnője vagyok – mondta némi zavarral. – Nem is tudom, hogy feljött-e már. Az imént lement az óvóhelyre, mindjárt megnézem. – Azzal ismét becsukta az ajtót.

– Vendégszerető ház – dünnyögte a marsall. – Azt hiszem, szerencsém van, hogy nem tudok magyarul.

A kapitány bólintott. „Magad keverted magadnak . . .” Halkan megjegyezte:

– Ezért javasoltam, hogy jelentsük be a vizitet.

A marsall is bólintott, és azt felelte:

– Szeretem a váratlan helyzeteket.

Az ajtó mögött léptek koppantak, fojtott beszéd sissegett, megcsörrent a biztosítólánc.

Borostás férfi állt a küszöb mögött, szürke pulóverben, hatalmas gyapjúsállal a nyaka körül, kék svájcisapkával a fején. Kartonkötésű fehér könyvecskét szorongatott a kezében.

– Ez a lakás a Brit Birodalom felségterülete – hadarta sietősen. – Miben lehetek a szolgálatukra?

– A mester? – kérdezte a kapitány tisztelettelje sen.

– Én vagyok – biccentett a borostás arcú. Gyanakvó pillantással nézte a kapitányt. – Mit óhajtanak?

– A marsall elvtárs szeretné megtekinteni a műtermét, kedves mester. Sokat hallott az ön művészetéről, s megkért, hogy kalauzoljam önhöz. Sajnos, nem állt módomban értesíteni önt, de ha nincs kifogása ellene, mutassa meg néhány alkotását. Lekötelezné a marsall elvtársat.

– A műtermet? – a borostás arcú pillantása a marsallra siklott, csodálkozva bámult rá.

A kapitány elmosolyodott.

– Bizonyára hallotta már a marsall elvtárs nevét...

A művész megrebbent.

– Hogyne... hogyne... – meghajtotta fejét a marsall felé. – Nagyon örvendek... – Bemutatkozott.

A marsall a kezét nyújtotta, s közben megkérdezte a kapitánytól:

– Mit fecsegett ez a britekről?

– A marsall elvtárs szerencséjének tartja, hogy megismerkedhet az ön páratlan művészi tehetségével – a kapitány a mesterre mosolygott, majd válaszolt a marsallnak.

– Egy kis rendetlenség van nálam – mentegetőzött a művész. – A műterem épen maradt ugyan... – Elakadt, megvakarta a tarkóját, sietve folytatta: – Amolyan háborús rendetlenség. Fáradjanak beljebb, ha önöket nem zavarja...

– Angol állampolgár? – érdeklődött a marsall, miközben belépett az ajtón.

A kapitány megkérdezte.

– Igen – vágta ki nagyon gyorsan a művész, és nyomban egy reliefre mutatott a falon: – Hát akkor kezdjük a szemlélődést. Ez az első olyan munkám, amellyel kiállításon szerepeltem. Ma is szeretem.

A marsall szemügyre vette a domborművet.

– Szóval angol állampolgár – morogta a reliefet nézegetve. Kissé félrehajtotta a fejét. – Nem rossz... Bár én nem akasztanám ki a lakásomba. Gratuláljon neki a nevemben, abból az alkalomból, hogy egy szövetséges ország fiának visszaadhattuk a szabadságát.

– A művész úr mindig hitt és bízott az orosz fegyverek lovagias segítségében – fordította a kapitány a mester bókoló meghajlással kísért válaszát.

A marsall még a relief előtt állt, szeme sarkából éles pillantást

vetett a szobrászra. Az ismét mélyen meghajolt. A marsall a kapitányhoz fordult.

– Kérdezze meg, melyik internálótáborban volt. És azt is, hogy hogyan bántak vele a németek. – Közben szívélyes mosollyal, bólogatva nyugtázta a művész meghajlását.

A kapitány kényelmetlennek, s nem helyénvalónak érezte a kíváncsiskodást, kelletlenül fordította:

– Nem volt internálótáborban.

– Mondja meg neki, hogy szerencsés ember – a marsall egyre kedvesebben mosolygott a művészre, s a kapitánynak szóló utasítása is úgy hangzott, mint valami szeretetteljes jókívánság: – Kérje el az útlevelét vagy az angol állampolgársági igazolványát. Közölje vele, hogy a mi hatóságainknak láttamozniuk kell a felszabadított szövetséges állampolgárok papírjait. Ezt nyomban elintézzük.

A mester szaporán pislogott a kapitányra, de nem jött zavarba. Kissé indignálódva meglengette a fehér karton könyvecskét.

– Itt van. Ez az angol állampolgársági igazolvány.

– Megnézhetem? – kíváncsiskodott a marsall, s már nyúlt is a könyvecske után.

A művész összeráncolta homlokát, kicsit vonakodva adta ki kezéből a papírt. A marsall széles mosollyal biccentett a kapitányra. – Mondja meg, hogy ne féltse. Csak kíváncsi vagyok, még sohasem láttam angol állampolgársági igazolványt.

„Mint egy gyerek." A kapitány rosszallóan felsóhajtott.

A marsall érdeklődéssel lapozta végig a könyvecskét, oldalról oldalra megnézte, külön elidőzött a fedőkartonon elöl és hátul domborodó címer rajzán.

– Érdekes – mondta oroszul. Barátságos mosoly kíséretében nyújtotta vissza a könyvecskét a művésznek, s amikor az elvette, angolul folytatta: – Nálunk még nem nyomtatnak ilyen szép katalógusokat. Sajnálom, hogy nem tudtam erről a kiállításról. Bizonyosan megnéztem volna. Akkoriban éppen Londonban tartózkodtam.

A mester álla leesett, döbbenten bámult rá.

– Nagyon szép katalógus – bizonygatta a marsall. – Feltétlenül szólok otthon az illetékeseknek, hogy nálunk is csináljanak ilyeneket. Öröm kézbe venni . . . – Lassan beszélt, gondosan ügyelve a helyes kiejtésre, és a művészre emelte pillantását. – Bizonyára érdekes kiállítás volt.

A mester tátott szájjal bámult rá. Eszébe ötlött, hogy rendkívül ostoba képet vághat, és becsukta a száját. Arca megrándult, a padlóra meredt. „A franciát kellett volna, vagy a svájcit . . ."

Összeráncolta homlokát. Tolsztojra gondolt. „Vigyen el az ördög." A paraszt-gatyás gróf Háború és békéjébe belekezdett valaha, aztán letette, mert unalmasnak találta, s a regényből annyi maradt meg az emlékezetében, hogy az oroszok többet beszélnek franciául, mint oroszul – ezért választotta az angol nyelvű katalógust. Mindeddig többnyire remekül bevált, s ő hálás volt Tolsztojnak. Gyors mozdulattal szorosabbra húzta a nyaka köré tekert bolyhos gyapjúsálat.

A marsall szája körül halvány mosoly játszadozott, angolul kérdezte:

– Erre kell menni a műterembe?

A mester észbe kapott, sietősen kitárta az ajtót.

– Ha nem veszik sértésnek... – Furcsán fátyolosnak érezte a hangját, elakadt, s csak nagy önfegyelemmel sikerült kipréselnie magából: – Előremegyek...

A kapitány lefordította a szavait.

„Jobb lett volna angolul..." A mesternek rettenetesen melege lett. „Marha... Csak védettséget kellett volna, nem állampolgárságot..." A szája kiszáradt idegességében. „Egy gyerek is tudja, hogy... Fejest etetni ilyen marhasággal... Még a háború elején internálták őket..." Miközben keresztülvezette vendégeit a hallon, eszébe jutott a film, az a szerencsétlen híradó, amit a várban forgattak a nemzetvezetői fogadáson. „Alig látszottam... És a nevem se mondták be..." De a szorongó érzés csak ott maradt a szíve körül. Megállt a műterem bejáratánál, és a kilincsre téve kezét, hátrapillantott. A vendégek szorosan a sarkában lépegettek. „Letagadom." Lenyomta a kilincset, előre bocsátotta őket.

A műterem hatalmas helyiség volt, zsúfolásig tele szobrokkal. Ablakai betörtek – a padlón szerteszét hevertek az üvegszilánkok – az üvegtáblák helyén csomagolópapír zörgött.

A marsall körülnézett, elmosolyodott, s az egyik szobor tövébe mutatva, angolul szólalt meg:

– Ez a háborús rendetlenség?

A mester is odapillantott. „Az ivánjaid szarták össze, nem én..." Undorodva összeráncolta homlokát, kelletlenül közölte:

– Még nem volt időm kitakarítani... – Elpirult, zavarta, hogy a másik összehasonlíthatatlanul jobban beszéli az angolt, mint ő.

– Sose búsuljon! – A marsall legyintett. – Úgy látszik, ez amolyan katonaszokás. Amikor Kijevet felszabadítottuk, a gárdaezred, amelyik bevette a székesegyházat, megorrolt rám. Ugyanis a németek telerondították az egész templomot. Az ezredparancs-

nok jelentette nekem a dolgot, én meg utasítottam, hogy takarítassa ki. A katonák megsértődtek – természetesen rám. „Velünk takaríttatod a mocskukat? Miért nem hozatsz foglyokat? Pucolják ki maguk, úgyis az égig vannak azzal, hogy ők micsoda kultúrnemzet!" Próbáltam megmagyarázni nekik, hogy nem várhatunk a templom átadásával amíg foglyokat kerítek kitakarítani, meg azt is, hogy egy nemzet kulturáltságát nevetséges lenne olyasmin lemérni, hogy hol végzi a szükségét néhány katona. De hát magyarázhattam, nem sokat használt, csak legyintettek rá. Múltkoriban voltam annál az ezrednél, még most is a szememre hányták... – kedélyesen a művészre mosolygott, s bizalmasan megfogta a karját. – Egy szobor értékéből nem von le semmit, hogy megtrágyázták-e a talpazatát, vagy sem.

A mester ismét a sálat igazgatta a nyaka körül. Erősen figyelnie kellett, hogy megértse a marsall szavait, és kesernyésen konstatálta: nagyon elszokott az angoltól. Különben is, a vendég túlságosan folyékonyan beszélte a nyelvet ahhoz, hogy teljesen megértse. A film jutott eszébe megint. „Nem jöhettek rá, alig látszottam. Ha csak valamelyik kolléga nem mószerolt be. Biztos bemószerolt... Csak valahogy kimásszak a slamasztikából." Lapos, gyanakvó pillantással méregette a hívatlan látogatókat. „Egy ilyen vörös fejes – műteremnézőben..." Hihetetlennek vélte, s a blamázs az angol állampolgársággal valósággal bénítólag hatott rá. „Legalább ne kedélyeskedne. Mondja meg kereken, hogy Szibéria vagy GPU, és kész... – Sóhajtott. – A lélektani kikészítés is hozzátartozik a módszereikhez..." Úgy érezte, hogy a szíve mások számára is hallhatóan zakatol.

A marsall ismét körültekintett.

– Szóval ez az ön birodalma. Sajnálom, hogy rossz tapasztalatai voltak a katonáimmal. Szívből sajnálom. Nem rossz katonák. Persze néhány százezer ember között mindig akad ilyen is meg olyan is. Ezt ön bizonyára erőteljesebben érzékeli, mint én, hiszen egy-egy szobrában egész tömegek leglényegesebb jellemvonásait örökíti meg... – közelebb lépett egy szoborhoz. Kisplasztika volt, a műterem teljes hosszában körbefutó polcon állt, összegörnyedt női aktot ábrázolt. Megnézte oldalról is.

– Tehetséges kézre vall – mondta elismeréssel, s a művészre pillantott. – Az lehetne a címe: Bánat...

– Az a címe – vágta rá kapásból a mester. A hangja idegenül csendült, megköszörülte a torkát. – Örülök, hogy kitalálta... – Érezte, hogy csapnivalóan rosszul játszik. Az ajka megrándult.

„Mondd meg, és vitess ahová akarsz." Pillantása a mocsokra tévedt. „Legalább más fogja kiganézni . . ."

– Az új műve? – érdeklődött a marsall, s visszalépett a művész mellé. – Úgy informáltak, hogy már dolgozik.

A mester szórakozottan körbemutatott.

– Takarítok – bukott ki önkéntelenül a száján, s ahogy kiejtette, megdöbbent, a szeme kerekre tágult. „Elizéltem . . . Ez most megnyúzat . . ." Úgy állt a marsall mellett, mint akit letaglóztak.

A marsall elmosolyodott.

– Azt hiszem, helytelen lenne néhány katona otrombaságából hamis következtetéseket levonnia. – Cigarettás dobozt vett elő, odakínálta a művésznek, aztán a kapitány felé nyújtotta. – A háború, sajnos: háború. A szabadság szempontjából teljesen közömbös, hogy kik forgatják a fegyvereit, művelt koponyák-e, faragatlan parasztok, vagy éppen a barbárságból kikupálódzó népek. A szabadság szempontjából csupán egy lényeges: hogy győzelmesen forgassák. – A kapitány gyufát sercintett, a marsall elé tartotta, de ő egy mozdulattal a művészhez utasította, s csak a szobrász után gyújtott rá. – Tudja, tizenhétben, amikor bevettük a Téli Palotát, utána ott is kellett takarítani . . . – elmosolyodott az emléken. – Adna egy hamutartót?

A mester pislogott zavarában. „Leültetni is elfelejtettem . . ." Maga köré intett. – Nyugodtan a padlóra. Itt én is oda szoktam. Foglaljon helyet, kérem – és a kapitánynak magyarul mondta: – Tessék leülni – majd visszaváltott angolra: – Bocsásson meg, amúgy sem vagyok jó házigazda, mostanában pedig rég nem láttam vendéget. A cigarettát sem tudom visszakínálni.

– Megkérjük a kapitányt, gondoskodjék rólunk – mondta a marsall. – Ha nem veszi sértésnek, hogy én látom vendégül önt a saját otthonában.

„Hoztatok valamit?" A mester szeme felcsillant, de mindjárt az is eszébe jutott: „Kelepce! Vigyázni!" Udvariasan meghajolt.

– Megtiszteltetés számomra.

A marsall néhány szót váltott a kapitánnyal oroszul. A kapitány kiment, ő pedig egy fotelbe telepedett, az egyik mintázóállvány mellé. A cigarettáját nézte – a hamurúd már hosszúra nőtt rajta. Megvető mozdulattal verte a padlóra.

A művész háromlábú széket húzott a fotelhez, arra ült, s a marsall mozdulatáról eszébe jutott, okosabb lett volna egy hamutartót nyomni a kezébe. A marsall szeme fürkésző pillantással járt körül a műteremben, meg-megállapodott egy-egy alkotáson. Lopva követte a tekintetét. „Szerencsére letakartam." Kellemet-

lennek érezte a csendet, félt, hogy a vendég érdeklődni kezd a nedves vászondarabokba burkolt figurákról, s a szemöldöke megrándult.

– Nem gondoltam volna, hogy egy katona érdeklődik a művészet és a művészek iránt – jegyezte meg, óvatosan ügyelve a hangsúlyozásra.

A marsall megmoccant a fotelben, a művészre pillantott.

– Ha nincs kifogása ellene, intézkedni fogok, hogy állítsanak őrséget a lakása elé. Legalábbis a harccselekmények befejezéséig. Szeretném ugyanis, ha nyugalmas viszonyok között folytatná a tevékenységét, és biztonságban érezné magát. Engem személy szerint kellemetlenül érintene, ha ostoba mellékkörülményekből olyan konzekvenciákat vonna le, amelyek megzavarnák abban, hogy reális képet alkosson a Vörös Hadseregről.

A mester előredőlt, ideges mozdulattal rázta le cigarettájáról a hamut.

– Nekem nagyon jó benyomásaim vannak – vetette közbe sietve. – Egyáltalán nem voltam híve a német megszállásnak, és nem is exponáltam magam a németek mellett. Én magyar politikát szerettem volna. Sajnos a mi földrajzi helyzetünk, és az egyéb körülmények... – széttárta karját. – Szerencsétlen ország vagyunk.

– Bizonyos értelemben. A magam részéről szívesebben láttam volna a magyar katonákat fegyvertársnak, mint ellenségnek, és fájlalom, hogy az események másképp alakultak. Ez azonban nem rajtunk múlott.

– Nyakunkon ült a német szoldateszka – mondta a mester panaszosan. – Én sohasem politizáltam. Büszke is voltam rá, hogy csak a művészet érdekel. Képzelje el, amikor engem, a művészt, német tábori csendőrök elcipeltek katonának, és alig tudtam valahogy meglógni. Egy bolgár kertben húzódtam meg, a káposztafejek között. Majd megfagytam, máig sem tudom, milyen isteni szerencsével úsztam meg. A gyűrűm ráment, kénytelen voltam feláldozni az egyik tábori csendőrnek, hogy kicsit másfelé nézzen, amikor kereket oldok.

– Szeretném, ha munkásságával hozzájárulna, hogy az ország mielőbb kilábaljon nehéz helyzetéből. A háborús idők mindig nehéz idők, és a mi katonáink is mundérba öltözött emberek, nem az égből szálltak alá. Tisztában vagyok vele, hogy ön mint művész sokkal érzékenyebben reagál a háborút kísérő mellékes jelenségekre, amelyek a lényeget illetően jelentéktelenek ugyan, de az egyén számára tragikusak lehetnek. Vagy tragikusnak lát-

szanak. Ezért gondoltam, hogy őrt állíttatok az ajtója elé. „Kovártély nyema! Anglijszkij teritorium!" – szívott egyet a cigarettából, aztán a lába elé dobta, s rátaposott. – Méltatlan önhöz. Az ön tehetségéhez méltatlan.

„Méltatlan" – tűnődött el a szón a mester. Az egyik katona jutott eszébe a lövöldöző nyolc közül, aki nagyon barátságos volt hozzá, enni- és innivalóval traktálta, és ő igazán szívből fakadó hálát érzett iránta. Aztán búcsúzáskor a katona megkérdezte, hány óra, ő pedig előhúzta a zsebóráját – öreg, de jó kis Schaffhausen volt –, és megmondta. A katona elkérte az órát, megnézte közelről, megállapította, hogy jó, aztán zsebre vágta és elvonult. „Méltatlan . . ." Kicsit felhúzta a szemöldökét. „Viszont a karórám megmaradt. A frászkarika gondolta, hogy jobban tudsz angolul, mint én."

– Természetesen kizárólag akkor rendelek ki őrséget, ha ön is úgy akarja, s addig, ameddig ön akarja. Nem kívánok olyan látszatot kelteni, mintha bármire is kényszeríteni akarnánk önt, vagy akár csak a szabadságában korlátozni.

A művész fellélegzett. Kényelmesebb tartásba helyezkedett a széken, s kíváncsi pillantással méregette a másikat. „Hideg karakter . . ." Furcsának találta, hogy az egyenként puhának tűnő testrészei, a vastag száj, a meglehetősen nagy orr és a húsos arc, összhatásukban rendkívüli energiáról árulkodnak. „Tudja, mit akar." Kissé félrehajtotta fejét, arra gondolt, hogy ezzel a pasassal nem jó ujjat húzni. Előrehajolt ültében.

– Bocsásson meg a kíváncsiskodásomért. Maga ugye az, akinek a neve a plakáton van?

– Néhány plakátra biztos rányomtatták a nevem.

„Jöhettél volna előbb . . . Mielőtt a Schaffhausen elvándorolt." Célszerűbbnek látta nem említeni az órát. „Fejes . . . Még megsértődik, hogy bántom a katonáit."

A kapitány visszatért. Csomagban pogácsákat hozott, meg egy üveg vodkát. A művész kissé csalódott pillantással nézte a csomag tartalmát. „Hozhattál volna valami igazi kaját. Egy ekkora fejes . . ." Poharakat kerített.

– Az ön további munkásságára! – koccintott vele a marsall, s jelentőségteljesen megemelte felé a poharát.

„Győztek . . . Be kéne vágódni . . ." Szörnyűnek érezte mindkettőt: azt is, hogy győztek, és azt is, hogy be kellene vágódnia hozzájuk. Lehajtotta az italt. „Ázsia leteperte Európát . . ." Megrázkódott.

– Erős ital – megköszörülte a torkát. – Szeretnék mielőbb munkához látni.

– Örülnék neki – mondta a marsall. – Már ami a művészi tevékenységet illeti. A takarítást az ön helyében másra hagynám. Az ön munkaideje túl drága hozzá, a munkája pedig magasabbra hivatott. Egy országot talpra állítani nem könnyű feladat. A művésznek hitet kell plántálnia, felébreszteni az embereknek az életbe vetett hitét, hogy talpra akarjanak állni. Ez most a legfontosabb.

„Szétlőttétek az anyánk istenit is... Ez a legfontosabb. Rossz gyarmat leszünk."

– Ön nem így gondolja? – kérdezte a marsall.

A mester kényelmetlenül feszengett a széken.

– Egy független ország – mondta tűnődve, és elhallgatott. „Az angolok is benne hagytak a... Ránk eresztették ezt a hordát, ahelyett, hogy..." Hangosan így fejezte be: – ... a magyar nép évszázados álma.

– Ez önökön múlik. Kizárólag önökön. Az októberi alkalmat is önök, illetve az önök vezetői szalasztották el. Mi nem tehetünk róla, hogy így történt. Az országuk olyan lesz, amilyenre önök formálják.

– Jó lenne – lebbent fohászként a művész ajkáról. „... a fészkes francba küldeni benneteket."

– Ön miért nem kezdett még a munkához? – szegezte neki a marsall. – Miért nem dolgozik? Gondolja, hogy mások építik majd fel maguknak az országot?

A művész ráemelte a pillantását.

– Miért dolgozzak? – kérdezte élesen. – Kinek kell az én munkám? Most?! – megrántotta a vállát. „Azt is összeszeditek, aki dolgozna." Lemondóan legyintett. – Inter arma silent musae...

– Hazug közmondás. – A marsall majszolni kezdett egy pogácsát. – A közmondásoknak megvan az az előnyük, hogy mindegyiknek akad legalább egy ellenközmondása aszerint, hogy a parasztság módosabb vagy szegényebb rétegeinek életérzését tükrözi. Dolgozni kell, anélkül nincs élet sem, nemhogy függetlenség. Dolgozzon.

A művész a fejét ingatta.

– Bocsásson meg, ez naivitás. Ki fog most szobrot rendelni?

A marsall az üveg után nyúlt, újratöltötte a poharakat.

– Hajlandó lenne egy emlékművet készíteni?

„Nektek, mi?!" A mester kendőt húzott elő, hangosan erőlködve trombitált, és a kendő felett a marsallt leste.

– Hamarosan befejezzük az ország felszabadítását. Nem vagyok jós, nem tudok pontos dátumot mondani, de tavaszra gondolom. Tavasz elejére, akkor is, ha rendkívül makacs ellenállásba ütközünk... Bár a budapesti katlan felszámolása után nem valószínű, hogy az ellenségnek sikerülne még egy ilyen hadseregcsoportosítást létrehozni Magyarországon. Tehát elég sürgősen kellene megcsinálni. Az elesett hősök emlékére.

A mester nehézkesen szuszogott. Zsebébe rejtette a kendőt. „Konkrét ajánlat, Olivér..." Eltűnődve nézett maga elé. Sajnálta, hogy képtelen valamiféle rokonszenves vonást felfedezni a szovjet embereiben. Pedig várta őket, igaz: titkon. Mindenesetre hetvenhétszer megbánta, hogy elment arra a nemzetvezetői fogadásra. Utólag többször is megállapította, hogy az hiba volt. „Ha nem fogadtam volna el a meghívást, gyanús lettem volna. Talán még internálnak is..." Tisztában volt vele, hogy ez nagyon gyenge mentség. Tulajdonképpen az angolokra is a szovjetek miatt nehezteltt: a londoni rádió úgy beszélt a vörösökről, mint holmi grál-lovagokról. Aztán jöttek, és mindjárt az első nap telemocskolták a műtermet. Négy az ablakból lövöldözött, négy a dolgát végezte, aztán cseréltek. Kizárólag azért nem hagyta kitakarítani, mert nem akart szállást adni katonáknak, s úgy gondolta, ha már itt vannak az első hullám nyomai, a többi elkerüli a birodalmát. De sokan voltak, újabb és újabb hullámokban jöttek, minduntalan ki akarták vele takaríttatni a helyiséget. Ezért folyamodott az angol állampolgársághoz – az bevált, és a rondaság csupán amolyan végső biztosíték szerepét töltötte be. Szeme sarkából a marsallra pillantott. „Be kell vágódni... Ha kajában fizetnek..." De közben a szakmára is gondolt, a kollégákra, hogy azok mit szólnak majd. „Megeszi őket a penész." Alig észrevehetően bólintott. „Csak egye meg." Keskenyre húzta a szemét. „A donit el lehetne sütni..." Valósággal maga előtt látta a Don mellett küzdő magyar hadsereg halottainak emlékére készített kompozíciót. Még a kultuszminisztérium adott rá megrendelést. Balról meg lehet hagyni a vörös tankot, csak a tank alá gránátot hajító honvédfigurát kell kicserélni egy németre, akit a tank eltipor. Jobbról is maradhat a kétségbeesetten rohamozó katonafigura, csupán egyenruhát kell váltani rajta. Középen az oroszlán – hozzá se kell nyúlni. „Az oroszlán anglofil..." Felsóhajtott: egy ilyen munka nyugaton sem rossz névjegy. „Elvégre ők is a németek ellen..." Legszívesebben nyomban felpattant volna,

hogy kitakarja a nedves vászonleplekbe burkolt agyagcsoportozatot. „Kár, hogy előttük nem lehet..." De az ötlet merészsége imponált.

– Nagyon kevés az idő hozzá – mondta halkan.

– Kevés – hagyta rá a marsall. – És szeretném, ha még annál is kevesebb volna, mint amiről az imént beszéltem önnek.

A művész a pohár után nyúlt.

– Őszintén megvallva, nekem már megfordult a fejemben egy emlékmű kompozíciójának gondolata. – A marsall felé emelte az italt, kortyintott belőle, aztán zavartan mentegetőzött. – Elnézést, hogy csak így iszogatok, de szokatlanul erős. A mi mostani táplálkozásunk mellett... Félek, hogy megárt. – Elfordította tekintetét a marsallról, messzire nézett. – Őszintén szólva, a fejemben kész egy kompozíció. – Hirtelen kapta vissza pillantását a marsallra. – Ha érdekli, néhány vonással lerajzolnám... – Papírt, ceruzát szedett elő, felvázolta a doni emlékművet.

– Ilyen lenne összhatásában... Tulajdonképpen három szoborkompozícióból áll össze: az egyik oldalon az ellenséget legázoló harckocsi... – széles taglejtésekkel kísérte előadását, s szerette volna, ha lelkesedése magával ragadja a marsallt. De az csak ült, figyelmesen hallgatta, egyetlen szót sem ejtett ki a száján. Őt pedig zavarta, hogy egyetlenegyszer sem szól közbe, nem is kérdez. „Valami nem tetszik neki..."

A marsall elvette a vázlatot, hosszasan szemlélte.

– Alapjaiban jó – mondta. – Hatásában mindenesetre monumentális. Én azonban középre nem oroszlánt tennék. Tudom, hogy jelkép, de akkor sem. Inkább embert – mondjuk egy harcost, talán éppen azt, aki a győzelem zászlaját tűzi ki. Rohanó harcost, egyik kezében a zászló, a másikban a fegyver... Egy ilyen lendületes figura, véleményem szerint, jól illeszkedne bele a csoportozatba, fokozná azt a hatást, amit ön a mozgásban ábrázolt alakokkal el akar érni. A harckocsi elől viszont elvenném az emberfigurát... Lehet, hogy nincs igazam, de túlságosan naturális megoldásnak érzem...

„Ázsia letiporja..." A művész készségesen meghajolt ültében a marsall felé.

– Ebben a pillanatban még nem érett meg bennem annyira a mű elképzelése, hogy nyugodt lélekkel mernék vitatkozni róla. Lehetséges, hogy igaza van... – Felhúzta a szemöldökét. „Az oroszlánt semmiképpen sem hagyom el. Inkább egy kőtömböt emelek a rohanó katonád mögé, és arra állítom... Vagy a katonát a kőtömbre, és elé az oroszlánt..."

– Mikorra tudná agyagban felvázolni? – kérdezte a marsall.

„Reggelre . . . Ha marha lennék." Széles gesztussal körbemutatott.

– A körülményektől függ. Az állandó lövöldözés és az izgalmak közepette nehéz . . .

– Holnap már nem fog ennyire hallatszani. Reggelre a pesti oldalt teljesen megtisztítjuk. Nyugodtan számoljon úgy, hogy akár éjjel-nappal tud dolgozni.

– Talán egy hét – latolgatta a mester. – Talán . . . – A kollégákra gondolt ismét. „A guta fogja megütni őket . . ." Röpke sóhajjal széttárta karját, aggodalmasan pislogott. – De hát megbízás nélkül ekkora munkába belefogni . . .

– A megbízásról én gondoskodom – mondta a marsall. – Még nem tudom, ki lesz a hivatalos megrendelő, az új magyar kormány-e vagy a Vörös Hadsereg. Ez politikai kérdés, nem adminisztrációs probléma. Arról azonban biztosíthatom, senki sem kívánja, hogy megfelelő honorárium nélkül dolgozzék.

A művész ismét maga elé pillantott a padlóra. „Konkrétan?" Úgy érezte, szerénytelennek tűnne fel, ha megkérdezné. A poharáért nyúlt.

– Valóban úgy gondolja, hogy az embereknek ma műalkotásokra van szükségük? – kérdezte, miközben koccintott a marsallal.

A marsall felhajtotta az italt.

– Az embereknek ma krumplira van szükségük, meg kenyérre – közölte szenvtelenül. – De ahhoz, hogy holnap hús legyen, ma hitet kell önteni beléjük – erre pedig a műalkotás igazán alkalmas. Circulus vitiosus tulajdonképpen. Ezért nem közömbös, hogy mikorra készül el az emlékmű. Az sem közömbös, hogy szovjet vagy magyar művész alkotása-e a kompozíció, és az sem, hogy ha megáll valaki az emlékmű előtt, akkor a leverő fájdalom benyomásával indul-e tovább, vagy pedig azzal a gondolattal, hogy az életért verekedni kell. – Felkelt a fotelból, a kisplasztikához lépett, amit korábban szemügyre vett, s rámutatott. – Önnek kiváló érzéke van a hangulatok megragadásához, és én látszólag valami fából vaskarikát kérek öntől. – Visszafordult a mesterhez. – Halotti emlékművet, amelynek láttán az élők nemcsak hálával adóznak azoknak, akik harcoltak értük, de maguk is harcolni akarnak – az életért, a jövőért. Más szóval tovább akarják vinni az elesettek ügyét.

A művész összeráncolta homlokát.

– Röviden kifejezve: optimista munkát akar . . . – Elhallgatott,

a doni emlékművet képzelte maga elé. „A tragikumból a jövőbe látni, és a végső győzelem tudatát plántálni a nézőbe a vörös barbarizmus felett..." Annak idején a kultuszminiszter személyesen adta ezt az instrukciót. „Meg leszel elégedve." A marsallra pillantott. „Igazán ezt fejezi ki, csak az uniformisokat kell átszabni... Végeredményben minden hatalom – hatalom..." Kissé habozva szólalt meg újra: – Őszintén megvallva, ennek az emlékműnek a munkájába még a megszállás idején belefogtam. Természetesen neutrális részletekbe, mert ugye szovjet katonát nem mintázhattam a németek orra előtt, de például az oroszlán figurája kész, és azt hiszem, a lényeget illetően... – felemelkedett a székről, az egyik mintázóállványhoz lépett, lecsavarta a nedves vászondarabokat a figuráról. – Bár nem szeretem végleges megfogalmazásuk előtt mutogatni a dolgaimat, de ez egymagában is elég kifejező.

Az agyagoroszlán harapásra nyitott szájjal csapásra emelte mellső lábát az állványon.

A marsall szótlanul nézte.

– Szerencsére idáig nem sérült meg – mondta a művész.

– Valóban kifejező – a marsall bólintott. – De a mű centrumába embert képzelek... – körbehordozta tekintetét a többi mintázóállványon.

A művész sietve csavargatta vissza a leplet az oroszlánra.

– Megoldható lenne – mondta lassan. – Akkor esetleg az oroszlán kerülhetne a középső figura mögül kimagasló obeliszk tetejére. A maga absztrakt szimbólumában mintegy összefoglalná a mű mondanivalóját a kompozíció felett...

– Ez az ön szakmája. Én nem értek hozzá, legfeljebb azt tudom megmondani, mit fejezzen ki a műve. A „hogyan" az ön dolga, feltéve, hogy egyetért a „mit"-tel... – A többi mintázóállvány felé mutatott. – Ezek? Még titok, vagy szabad megnézni?

A mester ereiben meghűlt a vér.

– Titok. Még nem kialakult dolgok... – Érezte, hogy elvörösödik, sietve hadarta: – Azt hiszem, a „mit" tekintetében már meg is egyeztünk.

– Akkor hát fogjon hozzá – mondta a marsall. – Támogatni fogjuk mindenben, ami a munkájához szükséges. Az őrségről intézkedem, a honorárium felől pedig ne nyugtalankodjék. – Búcsúra nyújtotta a kezét. – Három-négy nap múlva elküldöm önhöz a kapitányt. Szeretnék pontosan tájékozódni arról, hogyan halad. Ha bármilyen kívánsága van, közölje akár az őrséggel, akár a kapitánnyal, ők nyomban továbbítani fogják hozzám, amennyiben

saját hatáskörükben nem tudnák elintézni. Amint az agyagvázlattal elkészül, ismét meglátogatom.

A mester tiszteletteljes meghajlás kíséretében szorította meg a marsall kezét, s a sálját igazgatta.

– Máris lenne kérésem . . . – mondta bátortalanul.

– Nos?

„Előleg . . .” Elhessentette a gondolatot, azt mondta:

– Ha lenne olyan kedves . . . Olyan katonára lenne szükségem, aki megfelel modellnek. Típusában . . . Meg a ruhája is . . . Szóval, akiről mintát vehetnék, hogyan kell kinéznie egy harcoló katonának . . .

– Olyant küldök. Ennyi az egész?

A mester kissé széttárta a karját. „Kérdezd meg, nem kell-e kaja . . .” Szuggeráló pillantással nézett rá.

De a marsall semmit sem kérdezett, az ajtóhoz indult. A kapitány követte, s kifelé menet némi sértődöttséggel a hangjában tudakolta:

– Végül is, miben állapodtak meg, marsall elvtárs?

– Maga három nap múlva eljön, megnézi, hogyan halad a munkával. – A kijárati ajtó előtt visszafordult, még egyszer kezet fogott a művésszel. A kapitány meghajolt.

– Végtelenül örülök, hogy a szolgálatára lehetek, kedves mester – búcsúzott szívélyesen.

A művész becsukta mögöttük az ajtót, s visszament a műterembe. „Öt pogácsa, üveg vodka . . . Smucig alak.” Kivett egy pogácsát a papírból, mohón befalta, s a fotelra nézett, ahol imént a marsall ült. Meghúzta a pálinkásüveget, és Editre gondolt. „A házvezetőnőm – kibuggyant belőle a kuncogás. Nyakon ragadta az üveget. – Mulatunk egyet.” Vidám hangulatban indult a nőhöz.

A marsall néhány lépcsőfok után megállt, cigarettát vett elő, rágyújtott, s füstölve ballagott tovább.

– Mi a benyomása? – kérdezte a kapitányt.

A kapitány vállat vont. „Helytelen volt a szobrok közé rondítani.” Nagyon készült rá, hogy megcsillogtatja képességét a marsall előtt, s a művész személyében jelentős barátot szerez a Vörös Hadseregnek. Sértette önérzetét, hogy a marsall teljesen mellékes szerepre kárhoztatta, s ebből következően a művész egyenesen semmibe vette.

– Nem tudok angolul. Kicsit feleslegesnek éreztem magam, a társalgást ugyanis nem értettem, legfeljebb következtettem néhány momentumra. Az oroszlánt kínálta fel?

– Egy kompozíció részeként – a marsall a szeme sarkából hát-

rapillantott. Furcsállta, hogy a kapitány nem ismerte fel a helyzetet, s ráadásul még orrol is. „Nebáncsvirág... Individualista nebáncsvirág." – Az én ízlésemnek inkább olyan kompozíció felel meg, amelynek középpontjában a harcoló ember áll. Eddig azt a pálmaágas elképzelést tartom a legjobbnak – dörmögte. Megállt, visszafordult. – Nem mondtam meg neki, hogy másokkal is tárgyalunk az ügyben. Egyelőre maga se beszéljen róla. Világos?

– Parancsára, marsall elvtárs.

– Hogy hívják azt a szobrászt, aki a pálmaágas nő köré akarja felépíteni a kompozíciót?

A kapitány megmondta.

Az emeletről zaj hallatszott. A marsall felpillantott, aztán megfordult, továbbindult lefelé. Eszébe jutott a művész házvezetőnőjének kiabálása, és megkérdezte: – Miféle uniformisokat csinálnak itt?

– Szabó lakik a házban. Ügyesen dolgozik.

A marsall végignézett a kapitány öltözékén, hümmögött.

– A köpenyt igazította rám – előzte meg a kérdést a kapitány. – Egyetlen kikötése volt, hogy ne az általunk nyomott pénzben fizessek, hanem régiben. Beleegyeztem, de amikor be akartam váltani a pénzt, sokat bosszankodtam. Az emberek idegenkednek a mi pénzünktől.

– Amikor az ancien régime katonailag vereséget szenved, gazdasági úton próbálkozik – jegyezte meg a marsall. – Közölte az elhárítással?

– Nem. Nem gondoltam, hogy szükséges. Őszintén szólva, nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget...

„Már kapitány, és nem ismeri fel az osztályellenséget." A marsall nagyot szippantott a cigarettából, kurtán odavetette:

– Jelentse az elhárításnak.

– Értettem – felelte a kapitány.

A marsall kissé szánakozva ejtette maga elé a szavakat:

– Szóval nincs semmilyen benyomása?

A kapitány rövid hallgatás után válaszolt:

– Megítélésem szerint komoly politikai jelentősége van annak, hogy egyáltalán elvállalta. Úgy gondolom, ha gyengébb művet hozna is össze, az még mindig az ő színvonalán lesz gyenge. Az ország ismertebb szobrászművészei közé tartozik.

A marsall biccentett.

„Ezt már elmondtad a kocsiban."

– Sajnálatos, hogy katonáink részéről rossz benyomások is érték...

„Sajnálatos . . .” A marsall elhúzta a szája szélét, a kapitányra pillantott.

– Ismeri a napi veszteségeink adatait?

– Nem pontosan. Nagyjából ismerem.

– Azok sajnálatos adatok – mondta vontatott hangon a marsall. Eldobta cigarettáját, rátaposott, és megismételte. – Valóban sajnálatosak. Ez azonban – legyintett. – Nevetséges. Nem tudom miért kell jobban sajnálnia a mestert, azért-e, mert néhány katona ocsmánysága miatt kénytelen megfogni a seprőt, vagy pedig azért, mert ebből a perspektívából ítéli meg a világot? Én az utóbbi miatt sajnálom. – Kisvártatva hozzátette: – Három nap múlva jöjjön el hozzá. Erről próbálja meggyőzni . . . Ért engem?

– Értem.

– Menjen, vitesse fel azt a zsákot – maga elé intette a kapitányt.

A kapitány lerobogott a lépcsőn. A marsall szép lassacskán bandukolt lefelé. A tudós Tyimirjazevre gondolt, és felhúzta a szemöldökét. „Másoltatni . . .” Fáradt mosoly húzódott a szája köré. A kapuban összetalálkozott a sofőrrel meg a kapitánnyal. A sofőr nehézkesen szuszogott a zsák alatt.

– Rögtön itt vagyunk – mondta a kapitány, és előreiramodott a lépcsőn.

„Ameddig a körülmények kényszerítik . . .” A marsall végighaladt a kerti úton, beült a kapu előtt várakozó gépkocsiba.

Gyerek fordult ki a sarkon. Kozák uniformis feszült rajta, kobakján hatalmas kubánka díszelgett, a kardot vállára vetve cipelte, mint valami puskát. Fejét a mellére horgasztotta, nem nézett se jobbra, se balra. Rogyadozó léptekkel közeledett a kocsi felé.

„Leitatták.” A marsall összeszorította a száját, orrcimpái kitágultak. „Őrmester” – állapította meg a gyerek rendfokozati jelzéséről, s magában a pokol fenekére küldte azt a barmot, aki nem talált jobb szórakozást, mint berúgatni egy kölyköt. „Kilenc-tíz éves lehet . . .” Kilépett a kocsiból.

– Mi történt, őrmester? – kérdezte szigorúan.

A gyerek felütötte a fejét, megtorpant. Arcán könnyek csorogtak, vállát meg-megrázta a hangtalan zokogás. Szeme kerekre tágult a marsall láttán. Kihúzta magát, de a hangja minduntalan szipogásba csuklott.

– A hadnagy elvtársat . . . kitüntették . . . a Szovjetunió hőse lett.

A marsall fellélegzett, nehezen tartotta vissza mosolyát.

– Ezért sírsz? Hát olyan rossz ember a hadnagyod, hogy emiatt sírni kell? Én meg azt hittem, részeg vagy. Úgy jöttél...

A gyerek megrázta a fejét.

– Nem vagyok részeg... Nagyon jó volt a hadnagyom... – Felsóhajtott, suttogva bukott ki a száján: – Meghalt... Minden jó ember meghal! – szakadt ki belőle fájdalmasan. – Miért hal meg minden jó ember? Te marsall vagy, neked tudnod kell...

A marsall a gyerek vállára tette a kezét. „A jó ember azért jó, mert mindenkiért él, mindenkiért dolgozik-verekszik-harcol – és előbb hal meg. A rossz meg csak saját magáért él, csak a maga bőrét óvja, csak a maga érdekét félti..." Szomorú pillantással nézte a gyerek szemét. „Hogyan magyarázzam ezt meg neked? Úgy, hogy megértsd: ennek ellenére jó embernek kell lenni. A rosszat is rá kell kényszeríteni, hogy jó legyen... Majd rájössz magadtól. Ez az élet értelme... Az élet rávezet..." Felsóhajtott, és azt mondta:

– A jó ember sohasem hal meg. Tovább él a többiben. – Tenyerével megsimogatta a gyerek arcát. – Ne sírj, őrmester.

– Én vettem át az aranycsillagot. Az ezred nevében... És akkor a hadosztályparancsnok... – Kitört belőle a sírás, nem tudta folytatni.

„Az ezred fia... – a marsall mellén megemelkedett a köpeny. – És hány ezrednek hány fia..." Tenyerével felemelte kissé a gyerek állát.

– Mit mondott a hadosztályparancsnok?

A gyerek hüppögött.

– Moszkvába küld... Hogy tanuljak...

– Ezért sírsz? – elengedte a gyerek állát.

– Harcolni akarok! Úgy mint a hadnagy! – A gyerek szája remegett, megragadta a marsall köpenyének ujját, hisztérikusan kitört: – Te marsall vagy, parancsold meg neki, hogy hagyjon nekem békét, én hiába mondom, hogy nem akarok...

– Nyugodj meg, őrmester! – A marsall hangja rekedtes volt. – Megvizsgálom az ügyedet. Nem ígérek semmit, de megvizsgálom, és aztán döntök, mi jobb a Vörös Hadseregnek: ha itt maradsz harcolni, vagy ha tanulni mész. Hol szolgálsz?

A gyerek vigyázzba vágta magát, megmondta.

– Vonulj be az ezrededhez! – parancsolta a marsall. – És ne sírj. Sírás helyett úgy teljesítsd a parancsot, mint a hadnagyod... – felemelte a kezét, de észbe kapott, a simogató mozdulat szalutálásba merevedett.

A gyerek elment, ő pedig visszatelepedett a kocsiba.

A kapitány meglehetősen soká időzött odafönn, s ragyogó arccal tért vissza, tele szájjal lelkesedett:

– Egészen odavolt. El sem akarta hinni, hogy ezt őneki szántuk, amikor pedig a sonkát kitettük az asztalra, a szeme kimeredt, és fogadkozott, olyan emlékművet csinál, amilyent még nem látott a világ. – Elnevette magát. – A vodkás üveggel nyitott ajtót, de az üveg már csak félig volt, és minduntalan közölte, hogy rég volt szerencséje ilyen jó emberekhez. Biztosak lehetünk a sikerben, marsall elvtárs.

A sofőr közben bedobta az üres zsákot az ülés alá, elhelyezkedett a volán mögött, a motort járatta, és várakozó pillantással nézett a marsallra.

„A korrumpálás sikerében... Te meg azt hiszed, megnyerted..." A kis kozák arca villant a szeme elé, s fülébe csendült a követelő kérdés: „Te marsall vagy, neked tudnod kell..." Felsóhajtott, a sofőrre tekintett.

– Hazamegyünk – dörmögte.

25.

A katona valósággal szédelgett az éhségtől. Orosz volt, és rettegett.

Tudta, hogy semmi sem különbözteti meg a többi katonától. Külsőleg ugyanolyannak látszik, mint ők. Vattakabát, alatta vászon ingzubbony, vászonnadrág. A lábán német csizmát viselt. Az első nap még a csizma miatt is szorongást érzett. Jobban szeretett volna közönséges szovjetet: viaszosvászon szárral, vagy esetleg halinacsizmát. Amikor magára kapta, észre sem vette, hogy német csizmát húzott a lábára – kicsit szorította ugyan, de fel tudta húzni. Akkor reggel sem ő vette észre. Nyápic, üzbégképű lövész csudálta meg a lábán:

– De jó csizmát szereztél, elvtárs...

Ő a csizmára pillantott, s majd elállt a szívverése. Nyugalmat erőltetett magára, zsebébe nyúlt, megmarkolta a pisztolyát.

– Szereztem – dörmögte. Nem nézett az üzbégre, de a szeme sarkából éberen figyelte minden moccanását. „Én lövök előbb..."

– Nekem is elkelne – az üzbég mutatta, hogy kezd leválni a talp a csizmájáról. – Valami ilyesmit szeretnék, ez tán Berlinig is kitart.

– Hát szerezz.

– Nálunk ilyesmiért patáliát csap a politruk – az üzbég legyintett. Vágyakozó pillantással nézegette a csizmát, és felsóhajtott. – Nem tudom, mit cirkuszol miatta. Sokan járnak szerzett lábbeliben... Mahorkád van?

– Akad. De papírom nincs.

– Az meg nekem van. Gyufám is – mondta elégedetten az üzbég, s összehajtogatott újságlapot vett ki a farzsebéből. Két jókora darabot szakított belőle.

Ő gondterhelt ábrázattal halászta elő a mahorkászacskót.

– Éppen csak rápipálok, aztán szaladnom kell – dünnyögte, miközben dohányt szórt a papírra. – Hívattak...

– Sietni sosem érdemes – az üzbég elmosolyodott. Komolyan, kicsit fölényesen folytatta. – Minél messzebb kerülök hazulról, annál nagyobb a sietség... Hová szaladsz? A jó hír úgyis megvár, a rossznak pedig minek elébe szaladni? Füstöld el nyugodtan. Attól már nem lesz se jobb, se rosszabb...

Rejtett célzást vélt kihallani a szavakból, s összevonta a szemöldökét. Gyorsan megcsavarta a cigarettát, lapos pillantást vetett az üzbégre. „Bölcselkedik csak . . .” De azért, miközben a gyufa lángja fölé hajolt, ismét zsebébe süllyesztette jobbját, a pisztoly mellé.

– Igaz – morogta a cigaretta mellől. – Csakhogy a többiek megorrolnak, ha nem sietek. Adtak vagy hatféle megbízatást: lőszert sürgetni, postát megnézni, dohányt szerezni, meg efféléket. Inkább megyek . . .

– Eredj. Ha olyan sürgős . . . – kicsit csalódottan tette hozzá: – Jólesett volna kicsit beszélgetni.

– Sürgős – mondta, és faképnél hagyta az üzbéget. Majdnem futólépésben nyargalt tovább, s egyre a hátában érezte az üzbég kíváncsiskodó pillantását. „Rohadj meg . . .” Befordult az első sarkon, szaladt a következőig, azon is befordult, s visszalesett a szöglet mögül. Senki sem követte.

„Puska kellene . . .” Pillantása a csizmára esett – szorította a lábát –, száján hangosan csúszott ki a káromkodás. „Maradhattam volna a magamében . . .”

Kényelmes léptekkel ballagott tovább, s mielőtt befordult egy-egy sarkon, megállt a ház tövében, óvatosan kikémlelt, csak azután ment a másik utcába.

Kerülte a katonákat. A katonák azonban sokan voltak, s minduntalan beléjük ütközött. Közönyös képet vágva haladt el mellettük, de jobbját a zsebében tartotta. Tenyere megizzadt a pisztoly markolatán. Oda-odalesett a csizmájukra, s valamelyest megkönnyebbült. Látott néhányon német lábbelit.

„Akkor csak puska meg papír kell . . .” Rettenetesen álmos volt, a szeme majd leragadt. A gyomra korgott. „Kicsit odébb . . .” Már-már elszánta magát, hogy betér valamelyik házba, de végül mégis visszakozott. „Odébb . . .”

Egész éjjel nem aludt. Előző éjszaka is alig, de akkor még reménykedett.

Éjfélkor már tudta: nincs tovább.

Éjfélkor gyűlölte a németeket. Az egész világot gyűlölte – saját magát is, kivéve a harckocsizót. Amikor szétloccsantotta a harckocsizó fejét, bocsánatkérően morogta:

– Ne haragudj, komám. Muszáj . . .

A harckocsit nem ő pusztította el. Valaki felrobbantotta, vagy valakik felrobbantották – fogalma sem volt róla. Nehéz harckocsi volt, rőt lánggal égett, de már a barikád innenső oldalán.

A barikádot széttiporta, és a barikád mögül, mintha kámforrá váltak volna, eltűntek az emberek. Ő csodálkozott, hogy hová lettek, s visszanézett. Az utolsó német akkor szökellt kifelé a sarkon. A szeme kidülledt, úgy bámulta. „Utánuk... Amíg nem késő..." Az úttest felett azonban géppuskasorozat sziszegett, és a torka elszorult. „Vége." Egész bensejében remegni kezdett. A kapu mellett a falhoz dőlt, elsírta magát. Fájt, hogy vége, s még jobban, hogy így van vége... A harckocsizó akkor ugrott be a kapu szájába, a tank géppuskáját szorongatta, be se nézett a kapu alá, veszett dühvel, fogait csikorgatva kezdett tüzelni az utca vége felé. Neki a torkába fagyott a sírás, lélegzeni sem mert. Lassú mozdulattal húzta elő a waltert, visszájára fogta, s lábujjhegyen lopakodott a harckocsizó mögé. Minden erejét beleadta az ütésbe. A géppuska elhallgatott, a harckocsizó nyögve rogyott le a kőre. Sebtében behúzta a lépcsőházba, lerángatta róla az egyenruhát, ledobálta magáról a német uniformist, s kapkodva beöltözött, magához vette a harckocsizó dögcéduláját.

A harckocsizónál nem volt más fegyver, csak a géppuska. Habozott, de végül mégis jobbnak látta otthagyni. „Feltűnőbb, mintha puska nélkül megyek..." Zsebre vágta a waltert. Egy másodpercig az igazolványán is eltűnődött. Szeretett volna megszabadulni tőle, viszont félt, hogy megtalálják. „Fénykép..." Kiemelte az uniformisból, s már futás közben rakta be a könyvecskét az ingzubbony felső zsebébe.

A barikád tövében lehuppant, meghúzta magát. Az út felett lövedékek záporoztak. Az égő tank világított, mint a fáklya. „Nem tudok átcsúszni..." Kétségbeesetten harapdálta a szája szélét. Az utca végébe nézett, a németek után. „Rohadt banda... Rohadékok... És megússzák fogsággal..."

Az ajka remegett, a szeme ismét megtelt könnyel.

A barikád túlsó oldalán felkattogott egy géppisztoly.

– Ne lőj! – kiáltott oda. Oroszul kiabált, de a hangja reszketett.

A géppisztoly elhallgatott. Dörmögő basszus kérdezte:

– Hát te ki vagy, hogy kerülsz oda?

– Tankista... Kimásztam a harckocsiból...

– Gyere – dörmögte a basszus. – Fedezlek.

Felpattant, keresztülrohant a barikádon, odalódult a géppisztolyos mellé.

– A második házban vannak – lihegte. – Az imént futottak be a kapu alá... – káromkodott, keze fejével megtörölte a homlokát. – Nincs fegyverem, szétment odabenn az úristen is... Alig

tudtam kimászni abból a vacak ládából . . . – sajnálkozva felsóhajtott: – Pedig jó masina volt . . .

– Eredj hátra – dörmögte a géppisztolyos. – A következő keresztutca már a miénk . . . – kulacsot vett ki a zsebéből. – Igyál egy pofa vodkát.

Meghúzta a kulacsot alaposan. Erős volt, jólesett. Megtörölte a száját.

– Ez vérré válik . . . – mondta elismeréssel.

A géppisztolyos visszavette a kulacsot, hátrafelé intett.

– Eredj.

Majdnem kiszaladt a száján, hogy „Az isten óvjon . . .” – de még időben visszafogta. Köszönés nélkül rohant el, meggörnyedve futott a házak tövében. Egyik-másik kapu alatt katonák ácsorogtak, óvatosan leskeltek előre. „Azt hiszik, küldönc vagyok . . .” Lihegett. Csak a negyedik keresztutcán fordult be. Ott csend volt. Megállt, kicsit megmozgatta lábujjait a csizmában. „Túl paszszentos . . .” Elfintorította az orrát. Nekivágott az utcának. „Mi az anyám istenét csináljak?” A németekre gondolt, és a torka elszorult keserűségében. Rettenetesen igazságtalannak érezte, hogy közönséges hadifogsággal ússzák meg. Neki is eszébe jutott, hogy jó lenne úgy megúszni. Arra gondolt, hogy németnek mondja magát. Csak úgy egyszerűen. Lenyesi az uniformisról a hadosztály jelzését – akkor közönséges németnek látszik. Csupán annyi volt a különbség az uniformisban, hogy a köpeny meg a zubbony ujjára odahímezték a hadosztály jelvényét, a pajzsot a háromágú szigonnyal, s köré oroszul és németül: „Vlaszov-hadosztály”. Meg is próbálta lefejteni, manikűrollóval, de csak a szigony egyik szárát bontotta fel, aztán abbahagyta. A hímzés nyoma valósággal világított a szövetről, nem látta értelmét bajlódni vele. Aztán az is eszébe jutott, hogy túl olcsó trükk ez, előbb-utóbb úgyis rájönnek, bizonyosan keresni fogják őket a németek között. „Annyi gógyija az enkávédénak is van . . .” A civil ruhát eleve elvetette – néhány káromkodáson kívül egy kukkot sem tudott magyarul. Az „elnémetesedésre” viszont mások is rájöttek, és az egységet szétdobálták, valósággal egyenként osztották be őket német alakulatok állományába.

Cél nélkül ődöngött egyik utcából a másikba. Furcsállotta, hogy utólag egészen másképp látszik világosnak a játék, mint akkor. Akkor a szíve mélyén megértette a németeket – bár kicsit fájt, hogy a németek nem akarják megérteni őket –, s tudomásul vette a bizalmatlanságukat. Most viszont felsóhajtott. „Kifacsartak, mint egy citromot . . .” Megütődött ezen a gondolaton; ször-

nyű, hogy ilyesmi juthat eszébe a németekről. „Az arcvonal másik oldalán mások a gondolatok is." Káromkodott.

Nem ismerte a várost. Sejtelme sem volt róla, hol jár, de nem is érdekelte. A romok sem, és a katona-hullákat csak azért nézte meg, hogy nem maradt-e mellettük fegyver. Pontosabban: szovjet fegyver – puska vagy karabély. A német meg a magyar tetemek mellett ott hevertek a fegyverek, gondosan összetörve. A szovjet halottak körül nem talált egyet sem. „A többi magával viszi..." Egyelőre biztonságban érezte magát. „Előnyomulás közben éjszaka nem szoktak járőrözni a front mögött..." De azért minden utcába óvatosan bekémlelt, mielőtt befordult volna. Megkívánt egy cigarettát. „Elfelejtettem áttenni..." Két doboz maradt az eldobott uniformisban. Fejét csóválta, s zsebről zsebre számba vette a harckocsizó hagyatékát. A bal oldali nadrágzsebben zacskó mahorkára, a jobb oldaliban zsebkendőre bukkant meg egy bicskára, a farzseb üres volt. „Se papír, se gyufa..." Ideges mozdulattal tapogatta meg az ingzubbony zsebeit. Csak a saját katonakönyve lapult benne. A vattakabát zsebeiben sem talált semmit. „Mindent leadott... – a harckocsizóra gondolt. – Az anyád rendes istenit, biztos komszomolista voltál..."

Eszébe jutott: apró darabokra szaggatja, s eldobja az igazolványát. Elő is húzta, aztán meggondolta magát, és visszatette az ingzubbonyba. „Ezzel vagy enélkül lőnek tarkón..." Keserves grimaszt vágott. Félt a haláltól, s attól különösen rettegett, hogy tarkón lövik. A német újságok tele voltak vele, hogy a vörösök tarkón lövik a foglyaikat. „Én még csak fogolynak se számítok..." Amikor első ízben olvasott a tarkón lövésekről – még régen, ukrán földön, amikor rendfenntartó szerepet kapott a hadosztályuk a front mögöttes területein –, kipróbálta néhány partizángyanús alakon. Csak azért, hogy lássa, milyen az. Először felfordult a gyomra, később megszokta, de mindig érzett valami viszolygást. Ha valakit normálisan főbe lőttek, nem sajnálta, azt sem, akit akasztottak, de valahányszor végignézte, hogy egy ember arra vár, eresszenek golyót a tarkójába, megesett a szíve a nyomorulton, akkor is, ha ukrán volt az illető. A néhány pillanat miatt, amíg a golyót várta. Úgy gondolta, hogy az a néhány másodperc, háttal a bekövetkező halálnak, az szörnyű lehet. Később már nem is lőtt tarkón senkit – kizárólag azért, hogy meg ne sajnáljon bandität vagy banditagyanús elemet.

„Átkozottak... – újra csak a németekre gondolt, és a fogait csikorgatta. Tudta: a németek nélkül semmire se megy.

– A felmentő sereg . . .” Szeretett volna hinni benne, de nem tudott. „Mint a citromot . . .”

Egész éjszaka mászkált. Meglehetősen eltávolodott az arcvonaltól, aztán megijedt, hogy ha túlságosan hátra merészkedik, esetleg belebotlik valami ellenőrző kordonba, s újra visszafelé csámborgott. „Papír kell, meg puska . . .”

Kitervelte szépen: halad egy darabig a harcoló csapatokkal. Kissé az arcvonal mögött. Nem sokkal – annyival csupán, hogy ne akadjon fenn a kontrollon. Nem is soká – csak amíg bele nem botlik egy kószáló katonába. Elábrándozott, hogy valami trehány írnokfélével volna jó összeakadni. Olyannal, aki magánál hordja a papírokat. Amikor már azon tűnődött, hogy megfojtja-e azt az írnokot, vagy pedig elegendő, ha csupán főbe kólintja a pisztoly agyával, észbe kapott, és káromkodva kiköpött a csizmája elé. „Álmodozol, te bolond, a Dunánál vannak . . .” Bizonyos volt benne, hogy a vörösök előbb-utóbb hidat vernek a Dunán, abban is biztos volt, hogy köteléken kívül át nem jut azon a hídon. „Híd előtt a németek is szőröztek . . .”

Fáradt volt. A szoros csizma kegyetlenül gyötörte – mintha ólomból készült volna, és egyre nehezebbé vált. Léptei meglassultak. A németekre gondolt megint: valamilyen módon vissza kell keveredni hozzájuk. „Rohadt csibészek . . . – sóhajtozva szidta őket, és a felmentő sereg győzelmi esélyeit latolgatta. – Ha át is törik a gyűrűt, a Dunánál megállítják őket . . .” Elhúzta az orrát. Már abban is kételkedett, hogy egyáltalán sikerül áttörniük az ostromzáron. „Legelőször papír meg puska – állapította meg ismét. – Aztán irány: Németország . . . Mindenáron: Németország – keserűen felsóhajtott. – Bolond lennék még egyszer harcolni értük . . .”

Az igazolványán töprengett: már nem akarta megsemmisíteni. Szorosabbra húzta derekán a szíjat, s elővéve a könyvecskét, becsúsztatta az ingzubbony alá. A harckocsizó dögcéduláját is előhalászta, nyakába kötötte, aztán visszagombolkozott. Eszébe ötlött, hogy mit szól majd az az amerikai vagy angol, aki elé odaáll szovjet uniformisban azzal, hogy mint a német hadsereg Offizier-Anwerterje megadja magát. „Előbb eldobom az ingzubbonyt . . . Vattakabátban nem feltűnő. Úgy festek, mint egy szerelő – felfohászkodott, hümmögve toldozta hozzá: – Bárcsak ott tartanék . . .”

Nagyon szeretett volna már ott tartani. Csupán ezért akart Németországba menni. Akárhogyan is, de a nyugatiak kezébe kerülni. Mindegy, angol-e, amerikai vagy bármi más náció – csak

fogoly német katonának számítson. Ismét gombócot érzett a torkában. „Ha valaki két-három évvel ezelőtt ezt mondja nekem..." Az öreg paraszt jutott eszébe. „Az megmondta..." Már nem emlékezett rá, hol, arra sem, hogy mikor, csak a szakállas arcot látta maga előtt, ahogy felnéz a lócáról. Hason feküdt, oda volt kötözve a lócára, s rimánkodva könyörgött, hogy ne tegyék csúffá. Nevettek rajta, felváltva mérték ki rá a porciót, kancsukával. Fejenként ötöt vagy tízet ütöttek – már arra sem emlékezett. Az öreg jajgatott, aztán habzó szájjal, őrjöngve fenyegetőzött. „Szorul még a hurok a nyakatokon... Jönnek a mieink... Sztálin nem hagy... Az anyátokba is bebújnátok még..." Később már csak fel-felnyögött a csapások alatt. „Sztálin... Sztálin..." – makogta, mint valami fohászt, s végül odaejtette fejét a lócára. Nem kelt fel többet.

„Megmondta..." Az is eszébe jutott, hogy amíg az öreg csak könyörgött, ő még kételkedett, helyes volt-e ilyen öreget is kiválasztani. Valami elrettentésről volt szó, akkor sem tudta pontosan, hogy miről. De amikor az a vén disznó Sztálinnal kezdett fenyegetőzni, akkor a szánalom szikrája is kilobbant belőle. „Dögölj meg" – ködlött fel emlékezetében az akkori gondolata, és most emlékezett rá, hogy még csak keresztet se vetett, amikor kiderült: teljesült a kívánsága.

„Nem adnak ki... – a nyugatiakra gondolt. – Nekik csak egy legyőzött hadsereg katonája vagyok..." A fröcsögő öreget látta képzeletében. „Eljutok... Az én nyakamra nem köt hurkot a Sztálinod..." De a bőr megbizsergett az álla körül, s tenyerével hosszasan dörzsölte, hogy elmúljon a kellemetlen viszketés. „Nem adom a nyakam. Azért is átvágok..."

A lába majd leszakadt már.

Hajnalodott végre, s az egyik ház kapujában, hátát a falnak vetve, nyiszlett üzbég iszogatott az evőcsészéjéből. Ő azt hitte, valami komoly ital, mert az üzbég élvezettel szürcsölte, olyanformán, ahogy jobb borokat szokás, és odaszólt neki:

– Adj egy kortyot...

– Víz – mondta az üzbég. Elmosolyodott, és odatartotta elé.

Ő vállat vont, elvette az evőcsészét, mohón ivott. Közben a puskát nézte az üzbég vállán. „Talán papírja is van..." De a házból katonák jöttek ki, s odabentről is beszéd hallatszott. Az üzbég meg rákezdte a csizmával, és akkor megijedt, hogy lebukik.

Császkált az utcákon, alig állt a lábán, s egyre biztatta magát, hogy a következő házba majd bemegy. De amikor odaért, valamiért az a ház sem tetszett, és továbbvánszorgott. „Inkább a követ-

kező . . . " Aztán egy sarok mögül kilesve meglátott három katonát, libasorban jöttek, s a karjukon piros szalag virított. Hanyatthomlok loholni kezdett visszafelé.

Rozoga, földszintes épülethez ért, s a szállást kereső katona szemével mustrálta végig az ócska házikót. „Ide biztos nem mennék a helyükben . . . " Befordult a kapun.

Hosszú, keskeny udvaron találta magát, amelynek vége földig lerontott bérház romjaiba torkollott. Bezörgetett az első lakásba.

Fiatalasszony nyitott ajtót.

Félretolta az asszonyt, s bement. Csöppnyi konyha, a tűzhelyen ételfőtt. A szoba ajtaja sarkig kitárva. Bekukkantott. Két ágy volt a szobában meg egy sezlon. Az egyik ágyban ráncos arcú öregasszony feküdt, láthatóan beteg volt.

Visszafordult a fiatalasszonyhoz.

– Ruszki szoldát?

A nő nemet intett.

Fellélegzett, s mutatta, hogy aludni akar.

A fiatalasszony morgott valamit, aztán megágyazott neki a sezlonra.

Ledobta a vattakabátot, s körülszaglászott. A tűzhelyen bableves főtt. Utálta a babot, de a gyomra korgott.

– Hé! – kiáltott az asszonynak, s amikor az kidugta fejét a szobából, a fazékra bökött.

Az asszonyka magyarázott valamit, aztán jókora tálon málét tett az asztalra.

„Még rosszabb." Megevett néhányat, és inni kért.

A fiatalasszony zománcos vödörből pohár bort merített, azt adta víz helyett.

Egy hajtásra megitta, és csettintett.

Az asszonyka készségesen ismét megmerítette a poharat.

Azt is megitta. Lerúgta lábáról a csizmát, megkönnyebbülve nyújtogatta ki összenyomorított ujjait. Darab papírt keresett – a konyhában a tűzhely mellett talált újságot –, és hatalmas cigarettát csavart, mohó szippantásokkal szívta. Lehuppant a sezlon szélére, ólmosan lassú mozdulatokkal kezdett vetkőzni. „Kialszom magam."

A fiatalasszony széket húzott a sezlonhoz, hamutartót állított rá.

Sötét pillantással nézte a nőt. „Azt hiszi, vörös vagyok." A szája keserű lett. Megoldozta derékszíját, odalökte a szék támlájára. Az igazolványa kicsúszott az ingzubbony alól, a padlóra pottyant. Káromkodott magában, villámgyors mozdulattal kapott

utána. Szerencsére a könyvecske a hátával felfelé esett. Felvette, s bedugta a párna alá. A pisztolyt is odatette, s közben a szeme sarkából figyelte a nőt. Akarta, hogy a nő lássa, ott a fegyver a keze ügyében. Ledobta az ingzubbonyt és a nadrágot is, bebújt a dunna alá. Az ágynemű tiszta volt, ropogósra vasalt, jólesett az érintése. Végigszívta a cigarettát. A fiatalasszony tányéron még néhány darab málét hozott, a székre tette, s egy pohár bort is rakott mellé. Ő nézte az asszonyt, a szeme égett. „Eljutok... Azt hiszi, vörös vagyok..." Elmosolyodott, feje alá csúsztatta a jobbját, a pisztolyhoz.

Az öregasszony halkan nyöszörgött, ő pedig elaludt.

Sötétben ébredt fel. Nyomban a párna alá nyúlt, megérintette a pisztolyt meg az igazolványt, és fellélegzett. Az ágynemű merő lucsok volt – rettenetesen megizzadt. Evett pár falat málét, és megitta a pohár bort. Még ivott volna. Egyenletes szuszogást hallott. „A szipirtyó..." Összeráncolta homlokát. A fiatalasszonyra gondolt. „Elment valahová?" Felült a sezlonon, gyanakodva meresztette szemét az ágy felé. Semmit se látott, de a fiatalasszony megmoccant, és az ágynemű susogott. „Már az árnyéktól is begyulladok..." Kiráncigálta maga alól a lepedőt, s a száraz részével ledörzsölte testéről a verejtéket. A nedves gatyát ledobta, s nadrágot húzott. „Ami biztos, az biztos..." A pisztolyt meg az igazolványt azonnal zsebre vágta, s kézbe vette a poharat, a vödörhöz indult. A padló meg-megreccsent léptei nyomán. Az ajtó nyikorgott. A konyhában belerúgott az asztal lábába, és felszisszent.

A fiatalasszony odabenn mozogni kezdett. Gyufát sercintett, mécsest gyújtott. Valamit kérdezett is, de ő csak morgott feleletül. Kitapogatta a borosvödröt, s megbuktatta benne a poharat. „Nem rossz bor..." Szép lassacskán ivott. „Jó kis bor." Újra merített. „Ördög tudja, mikor ihatok megint." Rájött a szükség. Nem volt kedve kimenni, a vízcsaphoz lépett. „Úgyis vörösnek néz – a fiatalasszonyra gondolt. – Kis szar ház, és van vízvezeték..." Eszébe ötlött, hogy a nő odabenn hallja a csurgást. Kajánul elvigyorodott.

A szobából fojtott sóhajtás hallatszott, ő pedig dühbe gurult. „Rohadt szuka, legalább kiábrándulsz..." Még merített a borból. „A férje biztos a fronton, neki meg vörösök kellenének..." Lassan kortyolta a bort. Képzeletében szeme elé idézte az asszonykát. „Nem egy ideál, de hát..." Furcsának találta, hogy amikor bejött a lakásba, eszébe se jutott, hogy nő. „Állatian kikészültem."

A vödör mellé tette a poharat, visszament a szobába.

A fiatalasszony arca most szépnek látszott a fehér párnán, a halvány mécs fényében. Lehunyt pillákkal feküdt, fejét kissé oldalt hajtotta.

„Elszunyókált, vagy csak tetteti magát..." Odalépett az ágy mellé. Az asszony szeme megrebbent, ijedten bámult rá.

Elfújta a mécsest, és az asszony fölé hajolt, félretolta a dunnát.

– Ne! – lökte odébb a fiatalasszony, és magára húzta az ágyneműt.

„Van ereje." Elvigyorodott. Tetszett neki a menyecske kardossága. Kivette zsebéből a waltert az asszony fejéhez nyomta a csövét, és pisszegett.

Az asszony halkan, siránkozón nyöszörgött, mint valami beteg kutya, de már nem ellenkezett, amikor félretűrte a dunnát. Viszont a combjait görcsösen összezárta.

„Mit nyivákolsz, csak megháglak, te bolond..." Szuszogva erőlködött, hogy szétfeszítse a nő lábát, és elfutotta a méreg. Tenyerét a nő combjára fektette, mutatóujjával és hüvelykével hirtelen belekapott a húsába. A fiatalasszony feljajdult, és kiabálni kezdett. Ő csak annyit értett belőle, hogy „Mama!" – de a fogai összecsikordultak dühében. „Hülye, hisztérikus liba." A nő arcába csapott.

Az öregasszony kiugrott az ágyból, a talpa csattogott a padlón. Nem látta, de rárivallt:

– Sztoj!

A nyomaték kedvéért csőre ismételte a pisztolyt. Csőre volt töltve előbb is – a kivágódó lőszer a dunnára pottyant –, és csak ijesztésnek szánta a csattintást, nem akart lőni.

A fiatalaszony felsikított:

– Ne... Mama...

Még mondott valamit, amit ő már nem értett, mindenesetre lehúzott neki még egyet, hogy hallgasson, aztán az öregasszony után vetette magát.

Nem érte utol időben. Az öregasszony felrántotta a konyha ajtaját, s teli tüdővel üvöltött az éjszakába:

– Patrul!!! Patrul!!! Officir!!!

– Csiss! – szisszent rá. Megragadta az öregasszony hátán a kacabajkát, s befelé rántotta. Az öregasszony megtántorodott, de mindkét kezével belekapaszkodot az ajtófélfába, és üvöltött, ahogy a torkán kifért:

– Patrul!!! Patrul!!!

Nem tudta leszakítani az ajtófélfáról, hiába rángatta. Káromkodott, és meglendítette a waltert. Az öregasszony összecsuklott,

hörögve rogyott le a küszöbre, ő pedig kikukkantott az udvarra. Egyik lakásból fény csapott ki. Az utca felől kiabálást hallott, valaki átvette az öregasszony szólamát:

– Patrul...

„Disznó..." Acsarkodva káromkodott, és belerúgott az öregasszonyba. Hatalmas ugrásokkal lódult vissza a szobába, lábára rántotta a csizmát, fejébe nyomta a bukósisakot, hóna alá az ingzubbonyt meg a vattakabátot, s kifelé iramodott. A kapu azonban zárva volt. Megtorpant. „A romok..." Úgy találta, jobb is, ha nem a kapun távozik, mert odakintről egyre hallatszott a „Patrul" kiáltozás. „Éppen beléjük botlanék..." Hanyatt-homlok rohant végig az udvaron, s nyargalt be, a romok közé. Botladozva-tapogatózva bukdácsolt, összevissza verte magát. Valami gerendákon mászott át, aztán megcsúszott, és lezuhant. Vagy kétméternyit esett, s majd elharapta a nyelvét.

Átkozódva tápászkodott fel. A térde sajgott. Barlangszerű hasadékot tapogatott ki az omladékban, ott meghúzta magát, s kifelé fülelt. Hallotta, hogy nyitják a kaput. A foga vacogott, fázott, gyorsan belebújt az ingzubbonyba, a vattakabátot is felvette, csak azután kanyarította dereka köré a szíját. Közben egyre fülelt. Járőr érkezett – a lépésekről ítélve hárman lehettek – lármásan tódultak be a házba. „Tutyujgatni kezdik az öregasszonyt..." De azért a pisztolyt előhúzta a zsebéből. A dunnára hullott patron jutott eszébe, sajnálta, hogy potyára elvesztegette. „Hárommal akkor se bírok... Legalább célozni látnék. Akkor talán..." Úgy határozott, legjobb, ha nyugton marad a lyukban, s csupán végszükség esetén bocsátkozik harcba.

Szaladó léptek dobogtak.

„Ketten..." Figyelte a csizmák kopogását. A léptek lelassultak. Zseblámpa fénye imbolygott a romhalmaz felett. Maga elé tartotta a pisztolyt, de még lélegzeni sem mert rendesen. Az egyik katona beljebb jött a romok közé, a társa meg utánaszólt:

– Itt már hiába nézed, annyi sütnivalója biztos volt a komának, hogy már a másik utcában tekereg...

Amelyik az omladékot taposta, megállt, káromkodott.

– Elszalasztottuk, az isten... – szemrehányóan tette hozzá. – Soká vakaróztatok...

A másik hallgatott.

A zseblámpa fénycsóvája még egyszer végigsuhant a romok felett, a katona ismét káromkodott, s kikászálódott az omladékból. – Mert egy évig tart, amíg összeszeditek magatokat... Mint

akik lakodalomba készülnek... – füstölgött. – A kapitány meg majd engem tol le, és igaza lesz...

A másik bűnbánóan sóhajtott, s megindult mellette. Lassan bandukoltak visszafelé.

„Megúsztam." De megmozdulni még félt. A lárma sokáig hallatszott a kis ház felől. „Ekkora ügyet csinálni egy nőből..." Fejét csóválva csodálkozott, s mintha jeges kéz markolta volna meg a szívét. „Az igazolvány... Csak nem potyogtattam el..." A nadrág zsebéhez kapott. Az igazolvány ott lapult, és ő fellélegzett. Zsebre vágta a pisztolyt és az igazolványt megint az ingzubbony alá rejtette. „Akkor csak a nő miatt..." Nem értette, hogyan lehetséges ez. „Megszállt ország – elbiggyesztette a száját. – Elvégre... – vállat vont, nagyot sóhajtott. – Az isten se ismeri ki magát ezeken..."

Meghökkent ettől a gondolattól. „Német gondolat..." A németek magyaráztak mindent azzal, hogy az oroszok – de a vörösöket értették a szón – kiismerhetetlenek. „Igenis, én kiismerem magamat rajtuk – ellenkezett dacosan. – De mennyire kiismerem..." Hideg futott végig a hátán, összeborzadt.

A járőr végre elvonult. A kaput bezárták, hallotta a retesz csikorgását.

Ott maradt az odúban. „Végigbóklásszák a környéket. De legalábbis a másik utcát..." Úgy tervezte, hogy majd pirkadatkor kimászik a romok közül. Összekuporodott, nagyon szeretett volna rágyújtani, s örült, hogy nem rakott zsebre se gyufát, se papírt. „Szar bagó miatt nem érdemes lebukni." Bizonyos volt benne, ha lenne hozzávalója, menten füstölni kezdene. Fázott, és a szája hirtelen szélesre húzódott. „Mi lenne, ha visszamennék?" Hosszasan kacérkodott az ötlettel, bár előre tudta, hogy nem kockáztatja meg. A nő bizonyára bezárkózott, a szomszédok meg minden neszre lármát csapnak. „Előbb kellett volna leütni a szipirtyót, mielőtt kiabálni kezd... – vágyakozva gondolt a sezlonra, és felsóhajtott: – Már fújhatnám újra a kását a jó kis melegben..."

Hajnalra egészen összefagyott. Amint világosodni kezdett, kikecmergett a romok közül, leporolta magáról a kosz nagyját, és nekivágott az utcának.

Kódorgott egész nap. A szeme kopogott az éhségtől, és a lába fájt. Az utcákon katonák hemzsegtek, vidámak voltak, jóllakottak, és ő rettegett tőlük, és gyűlölte őket. Esteledett már – füstölgő kéményű gulyáságyúkat pillantott meg egy kertes ház udvarán. Kerülgette kicsit az udvart – a rotyogó üstök mellett civilek topogtak, gőzölgő csajkát szorongattak a kezükben, néhányan meg

fahasábokon ültek, krumplit pucoltak egy hatalmas kondérba –, aztán elszánta magát, beköszönt a szakácsnak:

– Jó estét, elvtárs... Megkínálsz egy adaggal? – beleszimatolt a levegőbe. – Becsületemre, nagyon jószagú...

A szakács mogorván nézett rá.

– Eredj a tieidhez. Egyél ott, ahol neked is főznek.

– Főznek, főznek... – Bólogatott, és megvakarta a tarkóját. – Persze, hogy főznek – dörmögte. – Elesett a szakácsunk, aztán egy könyvelőt állítottak a kondér mellé. Már aki civilben könyvelő volt. Olyan is a főztje, tintaszaga van még a borscsnak is. Ez meg... – ismét beleszimatolt a levegőbe.

A szakács elcsodálkozott.

– Könyvelőt?

– Azt – mondta, s vállat vont. – De hát étel az ő főztje is, az igaz...

A szakács szemöldöke megrándult, felelet helyett a kanálért nyúlt, kimert egy adagot, rápillantott.

– Evőcsészéd?

– Még kanalam sincs, nem készültem lakomára... – mentegetőzött. – Ott van a szállásunkon.

A szakács a fejét csóválta, s egy ládára mutatott.

– Vegyél egyet.

Ugrott az evőcsészéért. A szakács belecsapta az ételt, aztán kanalat is adott.

„A málénál mindenesetre jobb." Nem győzte dicsérni a szakácsnak az étel ízét. Az majd elolvadt a gyönyörűségtől, de hirtelen elkomorodott, rámordult:

– Tűnés. Jön a hadtápfőnök inspiciálni...

Lecsapta az edényt, iszkolt kifelé.

„Már úgyis alig volt benne... Legalább a csajkát nem nekem kell elmosni..." Szép lassacskán ballagott, és azon tanakodott, hogy ideje már szállás után nézni. „Éjjelre biztos bezárkóznak..." Mustrálgatta a házakat, s elégedetten állapította meg, hogy egészen más a világ, amikor tele a hasa, és úgy érezte, hogy azért lecsúszna még egy adag.

Jóképű kis villán akadt meg a szeme. Teljesen ép volt, az ablakai is megmaradtak. „Túl jó, biztos lefoglalták..." A ház körül nem látott katonát, s a villa nagyon tetszett. A kertet foltokban hó borította, a bejárathoz vezető utacska mentén szalmafonatok védtek valami bokrokat. „Rózsa?" De a szalmafonatok alól előkandikáló ágacskákon nem volt tüske. Odább ment, néhány percig figyelte az épületet, aztán visszasétált, és bemerészkedett.

A bejárati ajtót zárva találta. Hiába zörgetett. „Nyugatra mentek – dühös lett a ház gazdáira, mert el tudták hordani az irhájukat. – Rongy náció . . . – füstölgött magyarokra-németekre egyaránt. – Engem itt hagytak, a . . .” Azon töprengett, hogy benyomja az ajtót, s birtokba veszi a házat. Egy darabig nyugta volna. „A vörösöknek magyar lennék, a magyaroknak vörös . . .” Felsóhajtott, sajnálta, hogy nem tud magyarul. Valami ösztönösen óvatosságra intette. „Körüljárom előbb . . .”

Hátul még egy bejáratra bukkant. Az is zárva volt. Megdöngette öklével jó erősen, és kis ideig várt. „Elmentek a rohadtak . . .” Hátralépett, s szemügyre vette a terepet. „Senki sem veszi észre . . .” Egészen elképedt, amikor az ajtó feltárult. Idősebb férfi állt a küszöbön, papucsban, pizsamában.

– Mit akar? – oroszul kérdezte, de a kiejtésén érződött, hogy nem orosz.

– Katonák vannak itt?

– Kit keres?

Dühítette az öreg hangja, ráripakodott:

– Faggasd az öreganyádat, ne engem! Kérdeztelek, felelj! – és káromkodott.

Az öreg elmosolyodott.

– Kicsit goromba vagy, tankista. Vezérőrnagy a megszólításom. Különben okosan teszed, hogy nem hagyod kifaggatni magad, de azért nem kell gorombáskodnod . . .

A szeme kimeredt, úgy bámult az öregre, a hátát kiverte a verejték.

– Engedje meg . . . Vezérőrnagy elvtárs – a hangja akadozott. Vigyázzba vágta magát, jobbját a bukósisakhoz emelte. – Bocsásson meg . . . Nem tudhattam . . .

Az öreg biccentett, láthatólag élvezte a zavarát, s megkérdezte:

– Szóval, kit keresel?

– Az ezredes elvtársat . . . – nyögte ki nagy nehezen, de közben az agya már úgy járt, mint a motolla. – Elnézést, vezérőrnagy elvtárs, engem felültettek . . . A századírnok . . . azt mondta, hogy az ezredes elvtárs átköltözött ide. Bocsásson meg . . . Most már értem, miért vigyorgott az a gazfickó . . . Engedje meg, hogy eltávozzam . . .

Az öreg hümmögve csóválta a fejét, aztán elnevette magát.

– Szép . . . Na eredj. Mondd meg az írnoknak, hogy találjon ki jobb szórakozást, a századparancsnokodnak pedig, hogy cibálja meg helyettem az írnokotok fülét . . .

Valósággal robogott ki a kertből.

„Nincs őrség... Sokra megyek vele, ha elintézem..." Felrántotta a kertajtót. Odébb, kicsit rézsút, az utca másik oldalán géppisztolyos katona lépett ki egy házból, futva loholt a villa felé. „Van őrség..." Hirtelen megint nagyon melege lett. Ösztönösen fordult az ellenkező irányba, s nyakába szedte a lábát. „Az anyád kódorgó istenit..." – szidta magában az őrt. Nyargalt, ahogy csak tudott, hátra sem nézett, s szurkolt, nehogy az őr visszahívja, igazoltatni.

Néhány utcával arrább lelassította lépteit, valamelyest megnyugodott, és ismét gusztálni kezdte a házakat. Egy sarkon befordult, alkoholszag csapott az orrába. Pincehelyiség nyílott az utcára – italmérés volt –, civilek szaladoztak ki-be a feltört ajtón, vödrökkel, üvegekkel, fazekakkal megpakolva. Odalenn ricsajos lárma, kiabálás, az emberek térdig jártak a borban, a padlóról merték az edényekbe, s a meglékelt hordókból egyre folyt az ital. Ő a csizmájára gondolt: ha megáztatja, jobban a lábára igazodik. Lement a pincébe, tapiskált kicsit a borban. Az emberek ragyogó képpel vigyorogtak rá, s kínálgatták az edényekből. Ivott kicsit, s közben járkált, hogy a csizma jól magába szívja a nedvességet. Egyébként elégedett volt a lábbelijével – nem engedte át a folyadékot. Egy hordó mellett flaskákat vett észre a földön, a bor egészen belepte őket. Kiemelt egyet. „Vízszíne van." A hordó abroncsán leütötte az üveg nyakát, beleszagolt. „Pálinka..." Megkívánta, de nem ivott. Az emberek lármáztak, volt, aki térden állva szürcsölte a bort, volt, aki már tökrészegen gajdolt, s mind többen és többen tódultak lefelé a lépcsőn. „Itt előbb-utóbb cirkusz lesz." Kiemelt egy üveg pálinkát, lecsapkodta róla a bort, s szétlökdöste a tolongó embereket, kiment a pincéből.

Az üveget a vattakabát belső zsebébe dugta, s igyekezett minél távolabb kerülni.

„Na ugye..." Elhúzta a száját, amikor – elég távol már – a háta mögött felhangzott a „Patrul! Patrul!", és megszaporázta lépteit.

Valami kis házikót szeretett volna találni, olyan rozogafélét, mint előző nap. De csupa három-négyemeletes bérkaszárnyák között járt. Végül betért egybe, s találomra benyitva egy földszinti lakásba, katonák után érdeklődött. Nem voltak, és ő letelepedett. A háziak vacsoráztak – két nő, két férfi meg egy gyereklány –, őt is kínálták. Evett velük, aztán kitette az asztalra a pálinkásüveget. De csak a férfiak ittak, a két nő mosogatott, ágyazott, aztán eltűntek. Bosszantotta, hogy elpárologtak, és kérdezősködni kezdett utánuk. A két férfi tette az ostobát, mintha nem érte-

nék, pedig tudta, hogy pontosan értik, mit akar. Dühös lett rájuk. „Eredjetek a pokolba." Kiitta a pálinka maradékát, faképnél hagyta őket, vetkőzni kezdett.

A két férfi meg a lány lefeküdtek. A lány a konyhában öltözött át éjjelre, s ahogy a szobába jött, rögtön az ágyba búját.

Félig lehunyt pillái alól figyelte a lányt. „Gyerek még." Aztán elaludt.

Ajtócsapódásra ébredt. Világos volt már, és csak a lány feküdt még. A konyhából halk női hangok hallatszottak. Eszébe jutott, hogy az este a két nő eltűnt, és dühbe gurult.

Egyetlen szó nélkül ment a lányhoz. Elővette a pisztolyt, és ujját az ajkára téve, csendre intette. A lány szeme kerekre tágult rémületében, a szája remegett. Tenyerével betapasztotta a lány száját, s nekiesett.

A lány reszketett, de hang nélkül tűrte, s akkor kezdett csak nyüszíteni, amikor már végzett vele. Megfenyegette, hogy csend legyen, s magára kapkodta ruháit. A lány csak feküdt az ágyon, kitakarva, minden porcikájában remegett, és egyre nyöszörgött. A lányra pillantott. „Alig pihés..." Csizmát húzott, s éppen fejébe nyomta a bukósisakot, amikor az egyik nő benyitott, megtorpant a küszöbön, s rémületében hang nélkül, tátogva meredt az ágyra. A lány felzokogott, ő pedig kifelé indult, előhúzta zsebéből a waltert, belefújt a csövébe, és félreintette az asszonyt, de az nem moccant. A másik nő is odakíváncsiskodott – csak egy pillantást vetett a szobába –, aztán sarkon fordult, kirohant a lakásból, de a kulcsot kiemelte az ajtóból, és kívülről ráfordította a zárat.

Félrelökte az útjában álló asszonyt, az ajtóhoz ugrott. Egy konyhaszéket markolt fel – az ajtó üveges rekeszei úgy töredeztek ki, mintha közönséges hurkapálcikákból készültek volna. Kiugrott a nyíláson, a kapu felé rohant. Látta, hogy a nő az utcára szalad, s egy férfi be akarja zárni a kaput. Nekiszegezte a pisztolyt a férfi mellének, s az nyomban utat engedett.

Szapora léptekkel indult ellenkező irányba, mint a nő. Futni nem mert, félt, hogy éppen a futással vonja magára a figyelmet, de az inai remegtek a sietségtől. „Marhaság volt..." Egy pillanatra felbukkant emlékezete mélyéről az osztály, amelyben valaha tanított. Összemérte a lányt volt tanítványaival. „Olyanforma..." A sarkon befordult, kezével a levegőt hasítva loholt. Érdekesnek találta, hogy annak idején nem kívánt meg ilyen süldőket, s elhúzta a száját. „Nahiszen... – fanyar mosoly húzódott az arcára.

– Faliújságtéma, fegyelmi, enkávédé, végül katorga..." Ismét sarokhoz érkezett, befordult, s ügetett tovább.

Amikor újra befordult egy sarkon, már lassított.

Ismét egész nap ődöngött. A járőrök megszaporodtak, estig tizenkét alkalommal tért ki az útjukból. „Éberkednek..." Megfigyelte: csak a katonákat igazoltatták. „Csak egyszer fogoly lehessek..." Vágyakozva sóhajtott. „Átvágok..." – biztatta magát újra meg újra. Szerencsés jelnek tartotta, hogy nem akadt fenn a járőrök hálóján.

Estére megint bérházban szerzett magának szállást, egy földszinti lakásban. A háziak vacsorához ültek, őt azonban nem kínálták. Babot ettek, volt benne valami füstölt hús is. Dühbe gurult, azt forgatta a fejében, hogy egyszerűen elveszi valamelyik elől, amikor kopogtak, és egy katona nyitott rájuk, nagyfazekat kért kölcsön. A katona külön odaköszönt neki, ő viszonozta a köszönést, aztán a háziak egyik gyerekének jelezte, hogy inni szeretne. A gyerek nagy pohár vizet hozott, ő pedig lassacskán iszogatta, nem nézett a katonára. A katona sapkáján kék szegély sötétlett, és ő egész bensejében remegett. Megkönnyebbülve fellélegzett, amikor a kéksapkaszegélyes kiment az ajtón, s kézzel-lábbal, gesztikulálva érdeklődött a háziaktól, hogy hol lakik ez. A fejük fölé bökdöstek. „Bevásároltam." Megivott még egy pohár vizet vacsorára, és lefeküdt aludni.

Alig világosodott, felébredt. Gyorsan szedelőzködött, s továbbállt.

Járkált az utcákon. A délelőtt folyamán egyetlen járőrt sem látott.

Délben az egyik sarkon civilek meg katonák ácsorgó csoportjába ütközött. Öregasszony ült a fal mellett, hatalmas ruháskosárból kukoricapogácsákat árult.

Nézte a pogácsákat. A nyál összefutott a szájában. „Tegnapelőtt ettem utoljára..." Nagyot nyelt. Továbbment, de gondolatai minduntalan visszatértek a pogácsákhoz. Képzeletében látta magát, amint megvásárolja, s a vénasszony mozdulatát, amint az odanyújtja neki. „Pénzt kell szereznem..." Elfintorította az orrát. A német uniformisban maradt magyar pénze, három darab százpengős meg egy tízes. „Disznók... Lehet, hogy épp abból veszik..."

Másik utcába fordult, aztán egy harmadikba.

Leszegett fővel, komoran bandukolt. A gyomra mintha megbolondult volna, állandóan korgott.

Nő közeledett felé. Degeszre tömött cekkert cipelt – láthatóan ruhafélét vitt –, karján retikül himbálózott.

Ő a pénzre gondolt. Megsaccolta a retikült. „Valamennyi biztos van nála . . .” Körülpillantott. Néhány ember lézengett csak az utcán. Katonát nem látott.

A nő elé toppant, megragadta a retikült, lerántotta a karjáról.

A nő elképedve bámult rá, aztán elejtette a cekkert, két kézzel kapott a retikül után, meg is fogta, ráncigálni kezdte, és valamit kiabált.

Visszakézből vágta szájon. A nő megtántorodott, de a retikült nem engedte el, és felsikoltott. Még egyszer szájon vágta, kicsavarta kezéből a retikült, s futásnak eredt.

A nő egyre sikoltozott.

Ő futott, közben kinyitotta a retikült, kiemelte belőle a pénztárcát, a többi holmit pedig egymás után hajigálta a háta mögé, végül a retikült is eldobta. „Elég lapos . . .” Zsebre akarta vágni a pénztárcát.

Megbotlott valamiben, s teljes hosszában végigzuhant a kövezeten.

Káromkodott. Talpra akart ugrani, de valaki hátba vágta, és ő visszabukott a kőre. Nyugodt hang szólt rá:

– Csillapodj, szarházi.

Felpillantott.

Géppisztolycső meredt rá. Kerek arcú katona fogta a fegyvert, a sapkáján kék szegély.

„Enkávédé . . . Te úristen . . .”

– Vicceltem csak, elvtárs . . . – makogta. – Mindent visszadobtam. Láthattad . . . Csak vicceltem . . .

– Vöröskatona vagy, így ne viccelj – ezt a másik oldalról mondták.

Odakapta a fejét.

– Igaz . . . Megtévedtem . . . De hát a lónak is négy lába van, mégis megbotlik . . . Engedjetek . . . Nem fordul elő többet . . . Komszomolista szavamra . . . Engedjetek, most az egyszer . . .

Nem feleltek semmit, s a hallgatásukat beleegyezésnek vélve, fel akart emelkedni, de a kerekképű visszanyomta.

– Csillapodj, szarházi.

„Te úristen . . .” Lehunyta a szemét. A feje kóválygott. Hallotta a nő szipogását. Aztán csizma kopogott, parancsoló hang csattant.

– Motozzák meg! Fegyvert, igazolványt elvenni!

Hevert a kövön. A kerek arcú kiemelte zsebéből a waltert, és végigtapogatta a hátát is.

– Itt valamit rejteget – közölte.

„Úristen..." Zakatolt a szíve.

– Fel!

Engedelmesen feltápászkodott. A kerek arcú úgy markolta közben a derékszíját, mintha lovat tartana kötőféken, aztán elébe állt, lecsatolta a szíjat.

Hallotta az igazolvány puffanását a kövön.

„Uram, irgalmazz..." A torka elszorult.

A parancsoló hang artikulálatlan üvöltésbe csapott:

– Vlaszovista... Falhoz!

A lába remegett, állati rémület hasított belé, felordított.

– Testvérek... Ne... Nem vétettem...

A kerek arcú a géppisztoly tusával vágta oldalba. A fájdalom elnémította, csak vinnyogott. Aztán még egy ütés, és a falhoz tántorodott, visszafordult. Villanásszerűen látta a torkolattűz lobbanását, és az őrmester gyűlölettől eltorzult arcát. Aztán összerogyott.

A nő térdei reszkettek. Eltakarta a szemét.

A dörrenésre egy tiszt jött ki a házból. Az őrmester jelentette, mi történt.

– Hozzák be a nőt – rendelkezett a tiszt. – A hullát vitesse el.

A nőt bekísérték hozzá. A tiszt leültette, vizet adott neki, aztán gépbe diktált valamit. Amikor befejezte a diktálást, tolmácsért küldött, s közben átböngészte a papírt.

A tolmács felolvasta az iratot a nő előtt. „... a Vlaszov-hadosztály állományába tartozó személy megtámadta a károsultat, s elrabolta értéktárgyait. Az őrszemélyzet a károsult védelmére kelt, ezenközben a fosztogatót agyonlőtték..." Odatolta elé a papírt, tollat nyújtott mellé, és az okmány aljára bökött: – Ott tessék aláírni.

A nő kezében valósággal táncolt a toll, reszkető betűkkel odamázolta a nevét. Réveteg tekintettel bámult a tisztre.

– Ötven pengő... – suttogta. – Ötven pengőért... – Az asztalra borulva felzokogott. – Inkább odaadtam volna... Csak ne... – és egyre zokogott.

A tiszt szánakozva nézett rá. „Meg kéne magyarázni neki... Úgysem értené..." Újra vizet töltött, a nő elé tolta.

– Nyugodjék meg.

A nő kortyolt a vízből, valamelyest összeszedte magát, és kitámolygott a házból. „Jézusom, ötven pengőért . . .” Megborzongott.

A katona holttestét már elvitték. A fal tövében csupán néhány vércsepp vöröslött.

26.

Varga András reggel indult el, délben tért vissza, és a fazék vízzel együtt hozta a hírt a konyhába.

– A pesti oldal felszabadult – mondta köszönés helyett. A vízcsap alá lódította a fazekat, kendőt rántott elő, sietve kifújta az orrát. Sárga szövetcsillagot húzott ki a zsebéből:

– Marha egy ötlet volt, mama... – megcsóválta fejét, és az asztalra dobta a csillagot. – A hatása csodálatos – leült az asztal mellé, cigarettára gyújtott. – Visszafelé jövet az ügyvéddel találkoztam, úgy bámult rám, mintha először látott volna. „Maga..." – és csak hápogott. „Naná!" – feleltem büszkén. Azt hiszem, mondani kéne egy misét, nehogy befusson a fölmentő sereg, mert egy mázsa szappan se viszi le rólam a zsidóságot. A katonaszökevénységet még csak megbocsátanák... – ismét kifújta az orrát, nagyot szippantott a cigarettából. – Egy iván úgy lebaltázott, mint a pengős malacot... Letépte a mellemről a csillagot, rátaposott, és az öklét rázva toporzékolt dühében. Attól féltem, nekem esik. „Nyemci kaput!" – üvöltötte. Hallgattam, mint dinnye a fűben, és amikor faképnél hagyott, zsebre tettem ezt a vacakot. A sarokig sem értem, jön egy társaság, mokány kis katona kísérte őket, az meg bedavajozott a sorba, hogy csak úgy nyekkentem. „Na jó – mondtam magamban –, adod még alább is..." – azzal szépen fölcsempésztem a csillagot, igaz, jobb oldalra, mert arról kísérte a sort, és úgy forgolódtam, hogy észrevegye... Hát észrevette. Úgy megbillentett, hogy azt hittem, hazáig repülök. De legalább elkergetett...

– Akkor mégis jó ötlet volt! – Vonyecné felnevetett. Tányérokat vett elő, s kiporciózta az ebédet: sós vízben főtt babot meg kenyeret.

Vilmos Katica mellett ült, és az anyjára gondolt. A tányérjába nézett, közömbös hangon kérdezte:

– Kaphatnék egy darabot abból a sárga anyagból? – ahogy kimondta, elpirult.

– Megbillenthetem én is, ha csak az hiányzik – kuncogott Vonyecné. – Hová akar elmászkálni?

– Elmegyek – bökte ki kurtán. Letette a kanalat, s az asztal alatt lopva megszorította Katica kezét. – Megnézek néhány ismerőst...

Vonyecné elkomolyodott.

– Ráér még – közölte szigorúan. – Ismerősök miatt nem engedem vásárra vinni a bőrét.

– De megnézem őket.

– Ostobaság. Nem adok anyagot, maradjon a fenekén.

– Akkor csillag nélkül megyek.

– Szólalj meg már, te liba – fakadt ki Vonyecné, s állával Katica felé bökött: – Látod, milyen önfejű...

– Ha el akar menni... – Katica hangjából tétovázás és lemondás érződött. Aztán a fiúra pillantott, és kicsit habozva, hozzátette: – Elkísérem... Legalább egy darabon...

– Két bolond – füstölgött Vonyecné. Dühös pillantással méregette őket.

„Először a Pozsonyi útra – Vilmos a kanál után nyúlt. – Aztán megnézem a gettóben, és végül hazamegyek..." Felderült, miközben eltervezte magában a teendőit, s azon tűnődött, hogy tulajdonképpen felesleges a zsidóházba meg a gettóba mennie: anya úgyis mindjárt hazatér a régi lakásba. „Talán már otthon is van..." Aztán eszébe jutott, hogy az anyja esetleg elmegy a holmiért, ami a zsidóházban maradt. Vagy éppen betegen fekszik valahol a gettóban, és arra vár, hogy ő érte menjen. Felsóhajtott. „A Pozsonyi útra – állapodott meg az útirányban. – Ott biztos tudják, hogy hová vitték, ha egyáltalán a gettóba vitték..." Katicára nézett. A lány merev tekintettel bámult a tányérjára, elgondolkodva, lassan evett. „Még meg is kell mondani. Ebéd után megmondom." Pillanatokon belül eltüntette az ételt, s közben arra a meggyőződésre jutott, hogy jobb, ha egyedül indul útnak. Lehet, hogy nem is jut ma haza – akkor megalszik a zsidóházban vagy a gettóban. A Pozsonyi úti házban tizenkét-húsz embernek jutott egy szoba. „Utánam jön holnap... Haza... És anya örülni fog..."

Türelmetlenül várta, hogy Katica végezzen az ebéddel.

– Gyere – hívta a szobába. – Mondani akarok valamit.

Becsukta az ajtót a lány mögött, és szembefordult vele.

„Most elbúcsúzik – nyilallt Katica szívébe a félsz, és felsóhajtott. – Kár, hogy nem kellek neki." Szomorúan kérdezte:

– Mit akarsz mondani?

– Én... – elakadt, a szó nehezen jött a szájára. Mély lélegzetet vett, mielőtt kibökte: – Zsidó vagyok.

A lány álmélkodva elmosolyodott.

– Ezt... Ezt akarod megmondani?

Vilmos zavartan folytatta.

– Nem is ez az igazi nevem... Engem Grossnak hívnak...
– Tudom – Katica kicsit félrehajtotta a fejét, úgy nézett rá.
– Honnan tudod?
– A nevedet nem tudtam, de hogy nem Gaál, azt kitaláltam. – Az arca derűt sugárzott. – Csak ezt akartad mondani?
– Megnézem anyát – hadarta a fiú. – Azért megyek el... Holnap gyere utánam. Haza – és már mondta is a címet.
Katica felsóhajtott.
Vilmos elértette a sóhajt, megfogta a karját.
– Anya örülni fog neked... Tudom, hogy örülni fog. Ha él... – elakadt, kisvártatva hozzátette: – Nyugodtan gyere.
– Jó – mondta Katica. Tűnődve nézett maga elé, hirtelen emelte pillantását a fiúra. – Szeretném, ha megmondanád, hogy nem férjet akarok fogni... – megkönnyebbült, ahogy ezt kimondta. – Csak szeretlek... Mondd meg.
Vilmos megölelte.
– Semmit se mondok... Majd megismered anyát. Nem kell neki semmit mondani... És ne beszélj erről itt. Mamának se...
Katica behunyta a szemét. „Jó lenne..." Intett, hogy nem fog beszélni.
– Csókolj meg – suttogta.
Kimentek a konyhába. Vonyecné már mosogatott. Katicára villantotta a szemét.
– Na?! – szegezte neki harciasan.
– Ad egy darabot abból a sárgából, mama? – nézett rá Katica szelíden.
Vonyecné a tálba csapta a tányért.
– Két hülye – közölte szárazon. Felemelte köténye alját, beletörölte a kezét. – Nincs eszetek... – Előkereste a rongyoszsákból a sárga szövetdarabot. – Itt van. Vele mész?
– Majd holnap... – mondta Katica. – Holnap utánamegyek.
– Elment a józan eszetek – Vonyecné megcsóválta a fejét, és vállat vont. – Különben, azt csináltok, amit akartok. Az olló ott van a kredencen, a tűt meg a cérnát is odatettem.. – a fiúra pillantott. – Csak azt nem értem, hogy miért nem várhat néhány napot a mászkálással.
– Halt, mama! Akarom mondani, sztoj! – avatkozott bele a vitába Varga, és felemelte az ujját: – Mind a két taknyos felnőtt ember, vagy nem?
– Felnőtt... – Vonyecné nagyot legyintett. – Két felnőtt szamár – megrovó pillantást vetett Andrásra. – Te meg jobban tennéd, ha nem adnál lovat alájuk...

– Csak ezt akartam tisztázni – szögezte le András, mintha nem is hallotta volna a választ. – Akkor pedig vagy megfogadják a tanácsot, vagy nem...

Vonyecné Varga elé lépett, csípőre tette a kezét.

– Mondd meg, hogy mi a frászkarikáért kell most kódorogni, ha nem feltétlenül szükséges? Miért nem tudnak várni, amíg normálisabb lesz a világ? Hiszen csak most vonult keresztül a front.

Varga nagy figyelemmel ropogtatott egy cigarettát az ujjai között.

– Ha tudnám, miért nem tudnak várni becsületszavamra megmondanám – Vonyecnéra hunyorított: – Titokban belesúgnám a fülébe, hogy ők ne hallják. De...

– De ne morzsold azt a vacakot! – fortyant fel Vonyecné. Kikapta Varga kezéből a cigarettát, és a szájába dugta: – Jól van megtöltve, nem kell morzsolni... Inkább adj tüzet.

András képe láttán elnevette magát.

– Mi az ördögért veszekszel?

András csak pislogott, elővett egy másik cigarettát.

– Semmi kedvem mosogatni – közölte Vonyecné. Nagyot fújt, aztán hozzátette: – Jobb lenne, ha maradnának...

– Srácok! Mosogatás előtt nincs kimenő! – kurjantott András. Vonyecnéra nézett: – Így megfelel?

Katica a csillagot szabta. „Mindig mindent hallani akar – gondolta Vonyecnéről, és felsóhajtott. – Úgyis tudja, minek akarja még hallani is..." Megszólalt:

– Majd elmosogatok, csak előbb megcsinálom ezt...

– Ugyan – Vonyecné legyintett. Kinyitotta a tűzhely ajtaját, rakott még a tűzre, majd tálat vett elő. – Málét sütök – mormogta kedvetlenül.

András elmosolyodott.

– Na, mi nem tetszik? – kérdezte Vonyecné. – Talán én tehetek róla, hogy rájött a járkálhatnék a védencére? Babot nem dughatok a zsebébe... Hogy az istenbe csomagolom be neki? – dünnyögte, és rámordult a fiúra. – Váltson most fehérneműt, ne cipeljen bőröndöt, mert ellophatják. Majd visszajön érte...

„Honnan tudja, hogy végleg akarok?" Vilmos lesütötte a szemét.

– Néhány nap múlva visszajövök... – motyogta.

Vonyecné dühbe gurult.

– Ide figyeljen, Vilmos! Ha már ennyire felnőtt, akkor ne nézzen engem akkora gyereknek, mert...

András köhögött.

Vonyecné elharapta a folytatást, nagyot fújt.

– Ne köhögj nekem – vetette oda. Szipogott, és csendesebben folytatta: – Persze hogy visszajön. A bőröndért. Vagy ha szétlőtték a lakásukat. De tudja, én már nem akarok bújócskát játszani, elegem volt belőle. Csodálom, hogy maga még nem unta meg...

Vilmos fülig vörösödött.

– Nem játszom bújócskát... – mondta sértődötten.

– Na, menjen öltözni – felelte Vonyecné.

Alig egy óra múlva Vilmos kilépett az ajtón. Katica lekísérte. Az udvaron katonák gyülekeztek – a földszinti meg az első emeleti lakásokban ütöttek tanyát –, köpenyben, hátizsákkal, fegyverrel ácsorogtak.

– Úgy látszik, ők is elmennek – jegyezte meg Katica halkan.

A fiú azt számolgatta, mennyi idő múlva ér haza. Csak a kapuban szólalt meg.

– Ha délig nem jövök vissza, akkor gyere utánam. És ne félj Anyától... Anya... – nem tudta hogyan kifejezni, hogy Anya nem olyan, mint az anyák általában. Kurtán befejezte: – Gyere nyugodtan, haza jössz... – a hangja rekedt volt, újra megmondta a lakás címét. – Ne felejtsd el... Ha valami baj van, délig visszajövök. Ha szétlőtték a lakást, vagy bomba érte... – elhallgatott, nézte a lányt.

– Menj – mondta Katica halkan. – Nem akarok búcsúzkodni...

Vilmos gombostűvel feltűzködte mellére a csillagot, megszorította Katica karját, és elindult. Néhány háznyi távolságból visszanézett. Katica még a kapuban állt, és intett, hogy menjen. Amikor újra visszafordult, már nem látta. Felsóhajtott, gyorsabban szedte a lábát.

A csillagot a sarokig viselte. A sarkon őrjáratba ütközött, a katonák megállították. Az egyik leszakította a melléről, gyufát gyújtott, és a láng fölé tartotta a sárga szövetet. A másik dokumentumot kért. Vilmos előhalászta a leventeigazolványt. A katona összehúzott szemöldökkel, hangosan mormogva böngészte a cirillbetűs kézírást, és megölelgette a fiút, cigarettával kínálta. Vilmos pöfékelve igyekezett tovább. Sietett, és minél közelebb ért a Pozsonyi úthoz, annál inkább erőt vett rajta a szorongás. Léptei lelassultak. A Nyugati pályaudvar körül már csak bandukolt. Emlékezetében újra meg újra kirajzolódott a Pozsonyi úti ház képe, az úttesten a menetoszlop – világosan látta anyát a sorban –, és furcsa módon önmagát is látta, amint kószáló idegen-

ként fordul ki az utcából. A torka elszorult, mint akkor, sírás fojtogatta. „Menni kellett volna a sor után . . .” Tudta, hogy ostobaság lett volna a sor után mennie, de az önvád kínozta, sehogy sem tudott szabadulni tőle.

A Pozsonyi út előtt, a Körúton megállt, letelepedett egy kőre, pihent kicsit.

A Duna-part csendes volt. Csodálkozott rajta, és ideges lett a csendtől. Kicsit messzebbről hallatszott némi puskaropogás, de csak szórványosan puffant egy-egy fegyver. „Ne így – összeráncolta a homlokát. – A végén még visszajönnek . . .” Meghökkent a gondolattól. Felpattant, befordult a Pozsonyi útra, szaladni kezdett a ház felé. „Anya . . . Jövök . . . Anya . . .”

Rohant fel a lépcsőn.

Idősebb asszony nyitott ajtót. A vállát vonogatta.

– Nem tudok semmiről. Bennünket azután költöztettek ide . . . Üres volt a lakás . . .

– Visszajött valaki azok közül, akiket elvittek? Nem tetszik tudni? Úgy értem, a házba . . .

– Lehet. Nem tudom . . . A házmesternél érdeklődjön . . . – az asszony becsapta az ajtót.

Nézte a csukott ajtót, a fogai csikorogtak. Dörömbölni kezdett. Az asszony ismét az ajtóhoz jött, de csak a kis ablakot nyitotta ki.

– Óhajt még valamit?

– A holmijainkat . . .

– Mi teljesen üres lakásba jöttünk – szakította félbe az asszony. – Itt csak a saját dolgaink vannak. Tudomásom szerint a zsidó holmikat összeszedték, valahol a pincében raktározták el. Forduljon a házmesterhez . . .

„Ezek szerint Anya nem jött vissza – lassan ballagott lefelé a lépcsőn, és az asszonyra gondolt: – Aljas . . . – Sajnálta, hogy nem lökte félre az ajtóból. – Be kellett volna menni, körülnézni . . .”

Megkereste a házmestert.

– Még senki sem jött vissza . . . – volt a válasz. – Nekem azt mondták a nyilasok, hogy zsidók számára fenntartott helyre viszik őket. Hogy ez alatt mit értettek, az isten tudja. Talán a gettót, talán mást . . .

A holmikat nem is kérdezte. A házmester maga kezdett beszélni róla:

– Ami megmaradt, az a pincében van, többnyire bútorféle.

Sokat elvittek a nyilasok, a ruhaneműt szinte mind, de a bútorból is a szebbjét . . .

A ház előtt megállt. Kicsit szédült. A falhoz dőlt, az ajka remegett. „Anya . . .”

Katonák mentek el mellette. Az egyik megállt, kérdezett valamit. Ő csak nézett rá, a könnyein keresztül. A katona közelebb lépett hozzá, s mutatóujjával picit felemelte az állát, és megismételte a kérdést. Ő nem értette, potyogtak a könnyei, és nézte a katonát. Az tanácstalan arccal toporgott előtte:

– Szoldát? – kérdezte, s gesztikulálva érdeklődött, hogy katona bántotta-e.

Megrázta a fejét:

– Fasiszt . . . Mama . . . Gettó . . . – a hangja elfúlt, felemelte a kezét, elrántotta begörbített mutatóujját.

A katona megértette. Mondott valamit a fasisztákról – ő csak ezt az egyetlen szót értette meg a katona szavaiból –, és a zsebébe nyúlt, fényképet húzott ki belőle. Családi kép volt, középen a katona egy asszonnyal, jobbra két fiú, balra két lány.

– Fasiszt . . . – motyogta a katona, s előbb az asszonyra, aztán a két fiúra mutatott, és ő is elhúzta az ujját, mintha fegyvert sütött volna el. Visszatette a képet, és erősen megfogta Vilmos karját. Aztán nagyot sóhajtva továbbment.

Vilmos cigarettát kotort elő, rágyújtott. Néhány szippantás után összeszedte magát annyira, hogy elinduljon. Katicára gondolt. „Nincs Anya . . .”

A gettót elkerítő palánkot az utca szélességének felében ledöntötték már, deszkái szanaszét hevertek a kövön.

Bement az első házba. A kapu alatt mezítelen hullák feküdtek, garmadába rakva, mint a fahasábok.

– Gross nem volt – mondta a házmester, és kicsit csodálkozva nézett rá. – Házról házra keresi?

– Az anyám.

– Menjen a Dohány utcába, a hitközséghez – tanácsolta a házmester. – Akit a gettóba hoztak, azt ott nyilvántartásba vették. Először mindenkit odavittek, ott osztották szét az embereket a házakba meg a lakásokba. Ők akkor is tudnak róla, ha a lakásba történetesen már nem érkezett volna meg az illető . . .

Megköszönte a felvilágosítást.

Az utcán mindenütt holttestek. A házak tövében, a kocsiúton. Jéggé fagyott, csont-bőr tetemek. Valósággal szaladt, és félt rájuk nézni.

„Anya . . .”

De nem látta közöttük az anyját.

A hitközség irodájában hamar végzett:

– A nyilvántartásban nem szerepel.

Csak állt.

– Esetleg deportálták – mondta vigasztaló hangon a tisztviselő.

Kiment a helyiségből.

Sötétedett.

Nekiiramodott, rohant haza, a régi lakhelyükre. Már bizonyos volt benne, hogy Anyát nem találja otthon, de mégis reménykedett.

Az utcai ablakok sötétek voltak.

Az udvarról is felnézett – a konyhából világosság szűrődött ki. „Beköltöztek . . ." De a szíve hangosabban kalapált, s elfogta a vágy, hogy felszaladjon a lépcsőn. „Anya . . . – nagyot sóhajtott. Nem merte hinni. – Biztos beköltöztek . . ."

Bekopogott a házmesterhez. Az asszony nyitott ajtót:

– Nahát! Megjött, Vilmoska? – lelkendezett a házmesterné, s teátrális mozdulattal összecsapta a kezét. – Jaj, hogy az én Ferencem már megint szomszédol . . . Sokat emlegette. Nem is tudja, mennyit gondoltunk magukra . . .

– Anya? – kérdezte szorongva.

A házmesterné a fejét ingatta.

– Még nem volt itt, Vilmoska . . . A lakásukba beköltöztettek egy családot, azok vannak odafönn . . . Anyukája még nem jött. És Gizike? Gizike megvan? Jöjjön már beljebb . . .

Kelletlenül lépte át a küszöböt, megállt az ajtó mellett.

– Gizike megvan, ugye? – kíváncsiskodott az asszony.

– Nem tudom – mondta tompa, mély hangon.

– Novemberben találkoztam anyukájával, akkor mesélte, hogy Gizike . . .

Idegesítette a házmesterné mézes fecsegése.

– Igen, tudom, Anya mondta . . . – vágott a szavába türelmetlenül, s gondolatban hozzátette: „. . . .otthagytad faképnél, nehogy egy zsidóval lássanak . . ."

A házmesterné elhallgatott. Ő pedig megkérdezte.

– A bezárt szobába is beköltöztek?

– Abba nem . . . Ott van az ajtón az elöljáróság pecsétje, úgy, ahogy hivatalosan lezárták, amikor maguk elmentek . . .

– Tessék ideadni a kulcsot.

A házmesterné zavartan összeráncolta a homlokát.

– Nem is tudom, Vilmoska . . . Hivatalosan zárták le, minden héten megnéztem a pecsétet, hogy sértetlen-e. Nem akarok bajt

se magának, se magamnak... Jó lenne, ha hozna egy írást az elöljáróságtól, hogy kiadhatom a kulcsot... Mert ugye, ők pecsételték le...

A szeme megvillant. Összeharapta a száját. Szerette volna képen törölni a házmesternét. Az asszony elértette a pillantását.

– Magának is jobb, ha hivatalosan költözik vissza – magyarázta sietve.

Vilmos tekintete megakadt a szobába vezető ajtóra szerelt fogason. Kötény függött rajta, és a szíve megdobbant. „Anyáé..." Cigarettát vett elő.

– Vilmoska, dohányzik?! – álmélkodott a házmesterné.

Rágyújtott, elfújta a gyufát.

– Azok a holmik, amiket Anya odaadott Ács néninek...

A házmesterné nem hagyta befejezni, kezét tördelve sopánkodott:

– Alig maradt belőlük valami, Vilmoska... Maga nem is tudja, mi volt itt, az oroszok elzabrálták, széthánytak mindent, fölforgatták az egész lakást. A mienket is elvitték... Lövöldöztek... Jóformán semmink se maradt... Nem is tudom, mit mondok anyukájának, úgy őriztem a dolgaikat, mint a szemem világát...

„Dög..." A kötényre nézett.

– Hasonlít anyához – jegyezte meg csendesen. – Ne tessék majd előtte viselni.

– De Vilmoska!? – háborodott fel az asszony. – Hogy képzeli, hogy én... Ezt érdemlem én?! Úgy vigyáztam a dolgaikra, a pecsétet is mindig megnéztem az ajtón, hogy az új lakónak nehogy eszébe jusson... És akkor ilyet mond?!

Vállat vont.

– A kulcsért jöttem...

– Vilmoska... Én csak azt csinálhatom, amit előírnak. Hozza el azt a papírt, mibe kerül az magának, félóra az egész... Úgyis csak megfagyna abban a hidegben. Jégverem lehet az a szoba, egész télen egyszer sem volt befűtve...

– Befűtök – mondta. – Hagytunk a pincében tüzelőt.

A házmesterné felszívta az orrát.

– Azt anyukája nekem adta. Azt mondta, használjam el, úgysem tudnák hová vinni...

Biccentett.

– Majd tetszik adni belőle annyit, amennyi nekem kell. Egész télre való tüzelő volt. A kulcsot pedig tessék ideadni, nem hozok semmilyen írást. Az a mi lakásunk és a mi holmink. Elszívom a cigarettát, ha addig nem kapom meg a kulcsot, elszaladok az

első szovjet parancsnokságra, és elmondom, hogy a házmester fasiszta törvényeket tart be, és a szovjet katonák elrabolták tőle a holminkat... – a tűzhelyhez lépett, a hamuládába pöckölte cigarettájáról a hamut. – Tessék gondolkozni rajta.

A házmesterné egészen elképedve bámult rá.

– Hogy maga milyen lett, Vilmoska... Egészen megváltozott, és hogy fenyegetőzik...

– Nem fenyegetőzöm.

– Nem is énnálam van a kulcs – motyogta a házmesterné. – Át kellett adni a légóparancsnoknak... Maradjon itt, megkérdezem. Ha ő ideadja... Üljön le addig... – A kulcsosszekrényhez lépett. – Közben bezárom a hátsó pincét – mormolta. Leakasztott egy kulcsot, és kifelé indult. Ő utánaszólt.

– Még egy megoldást tudok: betöröm az ajtót. De előre megmondom, hogy nem én fogom megcsináltatni, hanem az, aki nem engedett be szépszerével... Ezt is tessék megmondani a házparancsnoknak...

A házmesterné pillanatokon belül visszatért.

– Odaadta – lelkendezett ragyogó arccal. A fiú kezébe nyomta a kulcsot. – Odaadom a pincéhez valót is – lakatkulcsot kapott fel a kredencről, s azt is odanyújtotta: – Nem sok tüzelő maradt, de anyukája mondta, hogy használjam el, hát ugye, fogyott... Nem is gondoltam rá, hogy...

„Rohadt dög... Mégis visszajöttem..." Csendesen mondta:

– Tessék összekészíteni a dolgainkat. Holnap lejövök értük.

Fellélegzett, amikor kilépett a lakásból.

Odafenn is asszony nyitotta ki az ajtót, de csak tenyérnyire, s bizalmatlanul nézett rá:

– Tessék? – kérdezte.

– Gross Vilmos vagyok. Itt lakom...

– Akiket elhurcoltak? – az asszony szélesebbre tárta az ajtót. Felsóhajtott. – Tessék bejönni.

Ő csak bólintott. Belépett. Az előszobában egy láda állt, mécsessel, meg egy fogas, amolyan házi készítmény. Az asszony felemelte a mécsest.

– A konyhában vagyunk – mondta, és előrebocsátotta: – Tessék csak...

Odabenn az asztalnál egy férfi evett, kíváncsi pillantással nézett fel rá.

– A háziak – biccentett neki az asszony, és a fiúra tekintett. – A férjem...

A férfi nehézkesen felemelkedett, kezét nyújtotta.

– Kovács Gábor vagyok – egy székre mutatott. – Tessék leülni, a végén tartok . . .

Letelepedett a székre, úgy nézett körül, mintha most lenne itt először. Kopott asztal, kopott székek. „Olyasmi, mint a mienk . . . – a ládán gyerekruhák hevertek. – Ahogy levetették . . ." Kredenc nem volt, az edények nyitott stelázsin sorakoztak. Az asszonyra pillantott.

– Kaphatnék egy kis vizet? – a hangja rekedt volt.

– Evett már? – kérdezte a férfi.

– Nem vagyok éhes. Van is nálam ennivaló.

Az asszony az asztalra tette a pohár vizet.

– Kistányérunk nincs – mondta mentegetőzve, zavartan nevetett. – Elvitte a bomba . . .

Mohón ivott, aztán megköszönte.

– Kibombáztak bennünket – a férfi félretolta a tányért, és lenyelte a falatot. – Úgy kerültünk ide, nem a magunk jószántából . . . Tanácsolták, hogy igényeljem ki a holmijukat . . . Vagy törjek be, aztán kenjem az oroszokra . . . Azt mondták, marhaság, hogy nem akarom. Talpra állunk enélkül is. Nekem nem kell semmi, amiért más dolgozott . . . – dohányosszelencét vett elő, meg cigarettapapírt, s odakínálta. – Csavarjon egyet. Biztos dohányzik már.

– Van cigarettám – Vilmos megmoccant a széken. Előhúzott kettőt, egyiket az asztalra tette. – Tessék.

– Nem akarok az útjukban lenni – mondta a férfi, miközben rágyújtott. – De valahol lakni kell – kis sóhajjal fűzte hozzá. – Két gyerekünk van . . .

Hallgatott.

– Fáradtnak látszik – jegyezte meg a férfi. – Itt fog éjszakázni?

Bólintott.

– Ha akarja, az asszony megágyaz magának nálunk. Összefektetjük a két gyereket, azok még megférnek egy szalmazsákon. Aztán holnap, világosban, könnyebben elrendezi a szobát. Biztos össze van ott zsúfolva hegyén-hátán minden. Este szívesen segítek cipelni, már amit a konyhába akar kihozni vagy máshová . . . Nappal nem tudok, nappal dolgozom.

Gross Vilmos szeme kikerekedett.

– Dolgozik?!

– A Keleti pályaudvaron . . . Lakatos a szakmám, de hát most csak romot takarítunk – elmosolyodott kicsit a fiú csodálkozásán. – Ahol nincs munka, ott kenyér sincs – mondta, és nagyot szippantott a cigarettából, aztán megkérdezte. – A család?

– Nem tudom – felelte. Rövid szünet után hozzátette: – Holnap megjön a feleségem.

A férfi szemöldöke ívbe ugrott.

– Nős?!

Gross Vilmos elpirult.

– Még nem vagyunk megesküdve . . . – morogta, aztán dacosan kivágta. – Különben már harmadik éve magam keresem a kenyérrevalót, az iskola mellett.

– No, nem azért . . . – mondta a férfi. – A maga dolga. Pontosabban a maguké.

Elszívták a cigarettát. A férfi szólt az asszonynak, hogy csinálja meg az ágyat.

Lefeküdtek.

Gross Vilmos álmatlanul forgolódott az idegen ágyon. „Hazajöttem." A szája keserű volt. Eszébe ötlött az új lakó neve. „Kovács Gábor." Nem érzett haragot iránta.

Amikor felébredt, világos volt, és egyedül találta magát a szobában. Egy ágy, két szalmazsák meg egy teljes hosszában végigrepedt szekrény, s négy szék – ennyiből állt a berendezés. Az ablaktáblák helyén zsírpapír. Sietve felöltözött, és megállapította, hogy nagyon gyorsan el kell kérnie a házmesternétől a megmaradt holmit. Szeretett volna megmosdani. „Talán hagyott egy törülközőt . . ." – gondolt a házmesternére. Viszolygott attól, hogy lemenjen hozzá, undorodott tőle. „Minél később megyek, annál többet lop el belőle." Gyorsan rendbe rakta az ágyneműt a szalmazsákon.

A zajra bejött az asszony.

– Ilyen házias? Megcsináltam volna. Ha akar, ihat egy teát. Planta, melasz van hozzá. Most főztem.

Megköszönte, kiment a konyhába. A két gyerek – fiú mindkettő – skatulyákkal játszott a ládán, kíváncsian bámulták.

A forró ital jólesett. Éhes volt. Elővette a málét, megkínálta a gyerekeket is. Húzódozva, de elfogadták, aztán egy szempillantás alatt befalták, amit a kezükbe nyomott.

– A fürdőszobában csordogál a víz – mondta az asszony. – Nem nagyon, de azért folyik. Ha mosdani akar . . . Szappan van odakünn, de a törülközőnk mind odalett. Konyharuhába szoktunk törülközni, azt tudok adni kölcsön, ha megfelel . . .

Felfrissült a hideg víztől.

Elővette a szoba kulcsát, ledöfködte vele a viaszpecsétet, a ragasztós szalagot is lekaparta, és csak aztán tárta ki az ajtót.

Dermesztő hideg volt odabenn – az ablakok ugyan épségben

vészelték át a harcokat, de sarkig kitárva –, s vastag por ült mindenen. Egyébként mindent úgy talált, ahogy otthagyták. Be akart nézni a szekrényekbe, de a bútorok annyira szorosan álltak egymás mellett, hogy ujjnyira sem tudta kinyitni az ajtókat.

Mindenekelőtt a konyhabútort tologatta ki a konyhába, s a kredenc egyik felébe berámolta a megmaradt edényeket, a másik felét üresen hagyta.

– Tessék belepakolni – mondta az asszonynak. – Nekünk elég a fele.

Az asszony kicsit csodálkozva pillantott rá, aztán elmosolyodott.

– Nem, dehogy is... Jó az a stelázsi...

– Nem jó – közölte határozottan. – Anya mindig szidott, ha elöl hagytam az edényt, hogy beporosodik, és mielőtt főzni kezd, újra kell mosogatni...

Az asszony csak mosolygott.

– A hozzátartozói talán haragudnának érte. Nem akarom.

Az asszony mosolyáról a zuglói nő jutott eszébe, akinél megaludt. „A nevét sem tudom." A polchoz lépett, hordani kezdte az edényt a kredencbe.

– Mit csinál? – kérdezte az asszony megütődve.

– Kész helyzetet – felelte morcosan. „Anya is ezt csinálná." – Csak aztán semmit sem tetszik majd megtalálni...

– Legalább a feleségét kérdezze meg – mondta az asszony szigorúan. – Hátha nem akar közösködni... Azt mondta, ma megjön, kérdezze meg előbb, aztán pakoljon.

– Minek? – az asszonyra pillantott. – Ismerem, előre tudom a választ.

– Hát akkor jó – egyezett bele az asszony, még mindig húzódozva. – Segítek bepakolni. De ha nem tetszik valakinek a családjában, akkor maga fogja visszahurcolni...

A keze egy percre megállt.

– Ha visszajönnének, tetszene nekik – mormogta, mintegy önmagának. – Nem fognak visszajönni... – sietős mozdulattal betette az edényt a kredencbe, nagyot sóhajtott.

Az asszony rakosgatni kezdte a holmit, ő pedig visszament a szobába. Széthúzta a bútorokat, hogy a kályhához férjen. A kályha mellett ott állt a szenesvödör, benne a lapát.

Gyertyát kért Kovácsnétól, és leszaladt a pincébe.

A pince majdnem üres volt. Megsaccolta a szenet. „Egy hétre talán elegendő..." Megtöltötte a kannát, néhány darab fát csa-

pott a hóna alá. Sietve loholt felfelé, nem akart ismerőssel találkozni.

Begyújtott, megtömte a cserépkályhát, az egész kanna szenet rárakta. „Egy óra múlva meleg lesz." Rongyot kerített, letörölgette a port, aztán becsukta az ablakot. Rövid töprengés után leakasztotta a belső táblákat, s kicserélte a másik szobában levő, zsírpapírral borított keretekkel. „Őrülni fognak. Ide meg nem lehet belátni..."

A kályha ontani kezdte a meleget.

Neki akart vetkőzni, de ismét eszébe jutott a házmesterné, és lement hozzá.

– Jaj, Vilmoska, nem volt időm... – sopánkodott az asszony. – Most meg már főzni kell, azt sem tudom, hol áll a fejem... Nem szalad el az a holmi. Úgyis főleg női dolgok, anyuka és Gizike ruhái...

– Tudom, hogy mit adott oda Anya – a tenyere ökölbe szorult, nehezen fékezte magát. – És szükségem van rá – hirtelen ötlettel kivágta: – Megtaláltam a listát, amire Anya felírta, mit bízott Ács nénire. Alá is íratta két tanúval, mielőtt lehozta a bőröndben...

A házmesterné meghökkent.

– Anyuka listát csinált?!

– Tessék összekészíteni – vetette oda válasz helyett. – Körülbelül két óra múlva lejövök, addig megírom a nyugtát, hogy átvettem... – köszönés nélkül fordult ki az ajtón.

Odafenn azonnal előszedte az iskolai füzeteit, kitépett egy lapot a mértanfüzetéből, s legfelülre odaírta: „A mai napon az anyám által megőrzésre átadott holmik közül a következőket vettem át Ács Ferencnétől:" – aztán félretette a papírt, ingujjra vetkőzött, s munkához látott.

Délre nagyjából elrendezte a szobát.

A felesleges bútorokat összetolta a szekrények előtt. Egy dívány, egy ágy – azt szétszedte, hogy ne foglaljon akkora helyet –, a fürdőszobába való szenesláda – tele tüzelővel, alig bírta mozdítani –, egy nagy kerek asztal meg néhány szék, a másik szobába tartozó karnisok. Végigmustrálta a felesleget.

„Odaadjuk, amíg nincs rá szükség. Addig hadd használják..." De elege volt a cipekedésből. „Majd a Kovács kiviszi..." Katicára gondolt. „Most már jöhetnél." Elmosolyodott. Kiment a konyhába, s szólt az asszonynak:

– Van egy csomó holmi, ágy meg dívány, ilyesmi, egyelőre

nincs rá szükségünk. Nem is tudom hová tenni. Ha megjön a férje, kivisszük . . .

Az asszony a fejét csóválta.

– Beszélje meg előbb a magáéival. Ez a kredencpakolás is helytelen volt. Én is megbeszélem a férjemmel.

– Jó – hagyta rá.

Leballagott a házmesteréhez.

A konyhaasztalon magasra tornyozva állt a ruhanemű.

„Begyulladt . . ."

– Na, hozza azt a listát, Vilmoska – mondta kedvetlenül az asszony.

– Előbb a nyugtát csinálom meg – s komolyan magyarázta: – Úgy tanultuk az iskolában, hogy a megőrzésre átadott értékek átvétele így szabályos . . .

Amint felírt egy stószra való holmit a papírra, karjára rakta, s vitte fel, útközben alig győzte kinevetni magát. A házmesterné előtt viszont nagyon komoly képet vágott. Négyszer fordult. „Visszalopták az oroszok . . ." Amikor az utolsó darabokat is feljegyezte, alákanyarította a nevét, és odaadta a papírt a házmesternének.

– És a lista? – kérdezte az asszony.

– Lista nincs – nem tudta megőrizni a komolyságát, felnevetett: – De a holmi java megkerült – karjára nyalábolta, ami még az asztalon volt. – Kezét csókolom, Ács néni.

Az asszony beharapta a száját, belőle pedig bugyborékolva tört ki a nevetés. Kiszaladt a házmesterlakásból.

Kovács hazajött.

Megtárgyalta vele a felesleges bútorokat. A férfi szabódott ugyan, de örült is a dolognak, viszont kikötötte:

– Beszélje meg a magáéival. Ha valakinek kifogása lenne, azon nyomban visszaadjuk. Nem szeretnék civódást.

Kihordták a fölös berendezést.

„Egészen otthonos – állapította meg a szobáról, s Katicára gondolt. – Jöhetne már . . ." Nyugtalankodni kezdett. Legszívesebben elindult volna érte, de félt, hogy elkerülik egymást.

Lassan sötétedett.

Megette a málé maradékát, és ágyneműt húzott, megvetette az ágyakat. „Petróleumlámpát kell szerezni . . ." Már alig látott. Mécsest kért kölcsön Kovácséktól. A világossághoz telepedett, és várt.

A kopogtatás nem hallatszott be odakintről. Csak a másik szoba ajtajának nyikorgását hallotta, meg lépteket, és Kovácsné hangját:

– Erre tessék...

Az ajtóhoz ugrott.

Katica belépett, megállt a küszöb előtt, félénken körülnézett. Degeszre tömött cekkert cipelt, letette maga mellé a padlóra, és felsóhajtott.

Becsukta Katica mögött az ajtót.

– Anyád? – kérdezte a lány.

Vilmos némán csak a fejét rázta. Hallgattak.

– Úgy vártalak – szólalt meg végre, és elmosolyodott. Meg akarta ölelni, de Katica idegenként, mereven állt, s ő megijedt.

– Mi baj van?

Katica hallgatott.

Odalépett hozzá – ahogy rápillantott, rettenetes fáradtságot látott az arcán –, és elkezdte volna kigombolni rajta a kabátot. Katica eltolta a kezét.

– Előttem lőttek agyon egy embert... – a padlót nézte. A gondolatok töredezetten, küszködve értek el a tudatáig. – Rettenetes volt.

– Szeretlek... Felejtsd el. Itthon vagy.

Katica sóhajtott.

Tétova mozdulattal nyúlt az állához, megoldozta a fejkendőjét.

– Elfáradtam – suttogta.

Vilmos elkezdte kigombolni rajta a kabátot.

– Lefekszünk, és kipihened magad... És felejtsd el...

– Jó, hogy itt meleg van – mondta Katica. Halvány mosoly húzódott a szája köré: – Hagyd, majd én...

Kibújt a kabátból, az asztalra tette retiküljét, halkan beszélt: – Ahogy jöttem, egy katona kikapta a kezemből – pillantása a retikülre tapadt. – Ötven pengőm van... Elfogták, a szemem láttára lőtték agyon... – megborzongott, a fiúra tekintett: – A fal mellé lódították, és agyonlőtték... Ezért a nyomorult ötven pengőért...

– Feküdj le...

Katica vetkőzni kezdett.

– Oltsd el a mécsest – kérte.

Elfújta a lángot, és ő is levetkőzött.

Katica lefeküdt.

Mozdulatlanul hevert a dunna alatt. „El kell felejteni" – jutottak eszébe Vonyecné szavai. Miután a többi elment, három katona ottmaradt a házban. Bort kerítettek valahonnan, s a pincében ittak. András is velük ivott. Amikor Katica elindult a pékhez, már virágos jó kedvük volt. Katicának fél kiló kenyeret sikerült

szereznie, a zsákmányt nem a pincébe vitte, hanem fel, a lakásba. Kifordult a lépcsőházból és beleütközött az egyik katonába. A katona imbolyogva bámult rá, bizonytalan mozdulattal félretolta az útjából, és részegségében motyogva botorkált lefelé a lépcsőn. Katica rosszat sejtve szaladt a lakásba. Az ajtó nem volt kilincsre csukva, belökte. Vonyecné akkor kászálódott fel az ágyról. – Te vagy? – hirtelen hangot váltott: – Zárd be azt a rohadt ajtót kulcsra, hogy az a..." Hosszan káromkodott. „Mi baj?" – kérdezte Katica ijedten. – Zárd már be! – kiáltott rá Vonyecné. Amikor meghallotta a zár kattanását, nagyot fújt, dohogva folytatta: – Mi baj... Megvakultál, vagy a részletekre vagy kíváncsi... Berúgtak. Otthagytam őket, ez meg feljött utánam... Gyújtsd meg a mécsest, rendet kell csinálni. – A gyufaszál reszketett Katica kezében. – Na, mi az – szólt rá Vonyecné. – Nem téged... – elharapta a folytatást, Katicán látszott, hogy mindjárt elsírja magát. Vonyecné felsóhajtott. – Még senki se halt bele – mondta csendesen. – Nehogy elszóld magad valaki előtt... El kell felejteni... – némi tűnődés után folytatta: – Úgy látszik, nekem minden időben kijut egy Vonyec. Ennek is otthagytam a képén a tíz körmöm nyomát. – Miközben beszélt, elkezdte rendbehozni a szétdúlt ágyat. – Lecsapott, mint taxis az órát – morogta. – Még most is szédülök tőle. Részeg disznó... – Katicára pillantott, felemelte a hangját: – Ne állj ott, mint Bálám szamara, segíts már... Mit vagy úgy oda? El kell felejteni..." Katica végre megmozdult. Vonyecné újra sóhajtott. – Senkinek egy szót se, Katica. Senkinek... – fejét csóválva folytatta: – Amilyen szerencsém van, és amilyen részeg ez a disznó, képes rá, és itt harap a fűbe, aztán sirathatom is... – Katica felütötte a fejét. Vonyecné elkapta a pillantását. – Hülye – közölte Katicával szárazon. – Majd a nyilasok fogják siratni, mi? Vagy a németek? Térj eszedre! – rövid szünet után megismételte: – El kell felejteni.

„Elfelejtem" – gondolta most Katica engedelmesen. Lehunyta a szemét, de akkor a kivégzett katona tetemét látta maga előtt, és remegés futott végig a testén.

Vilmos a másik ágyba bújt. „Fáradt..." Átnyúlt Katicához, megsimogatta az arcát.

– Ölelj meg – suttogta a lány. – Addig úgysem nyugszom meg...

A ház megrázkódott, az ablaktáblák kocogtak a keretben. Mennydörgésszerű robaj hallatszott, süvöltő sziszegés keveredett hozzá. Lángcsíkok futottak fel az égre, az ablakon keresztül lát-

szott, ahogy kihunynak, belevesznek a sötétbe, és állandóan újabbak követik őket. Fényük vibrált a falon.

„Budát lövik. Nem jöhetnek vissza . . .” Odabújt Katicához. A lány mereven feküdt a dunna alatt, reszketett, de amikor hozzáért, nyomban lecsillapodott, magához ölelte.

Nézte Katicát. Katica szeme meg-megcsillant a sötétben, mosolygott. „Hazaért . . . Most ért haza . . .” Boldogság öntötte el a lány mosolyától.

A Sztálin-orgonák dörögtek. A falon fények villogtak. A ház remegett.